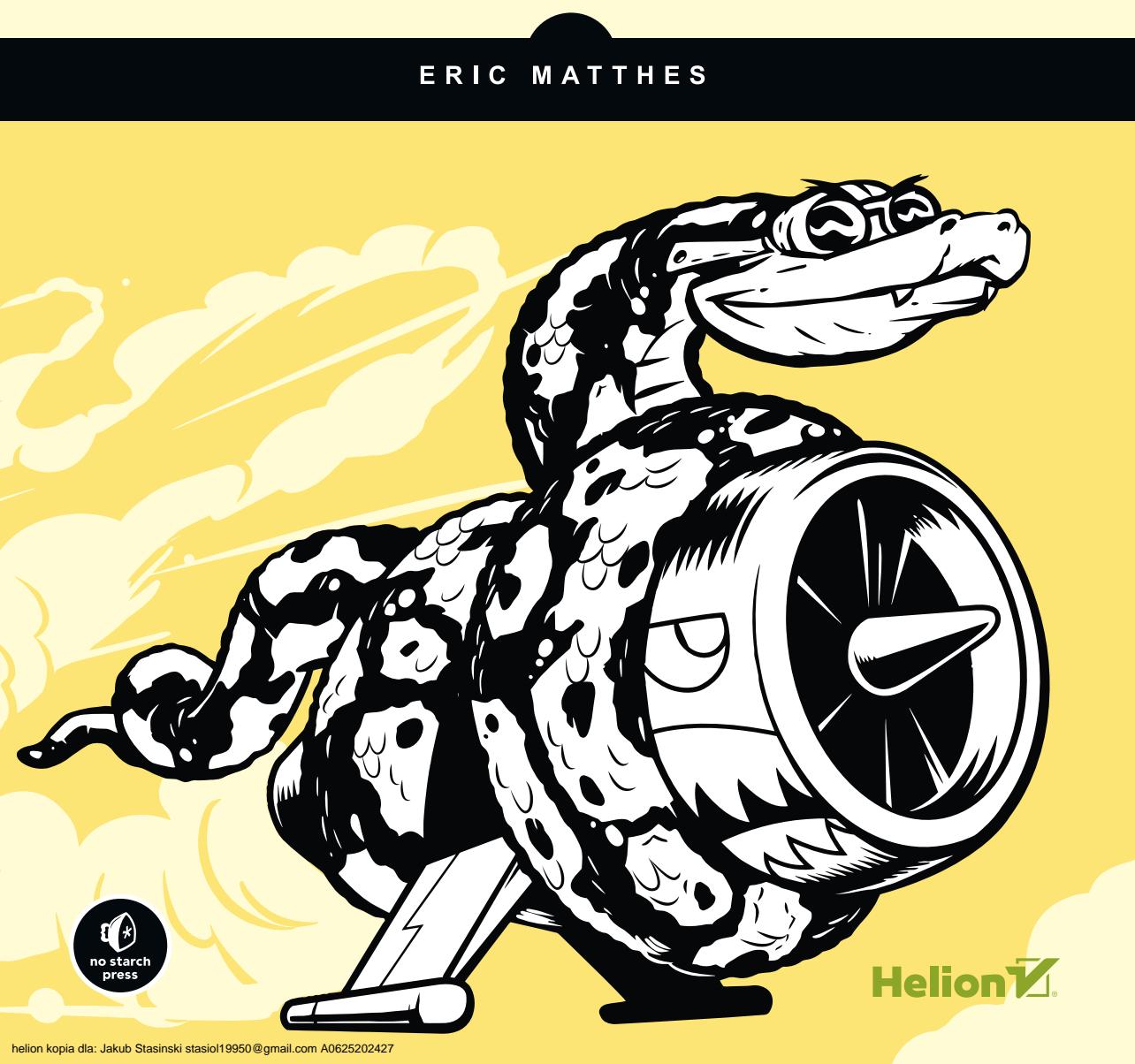

WYDANIE II

PYTHON

INSTRUKCJE
DLA PROGRAMISTY

ERIC MATTHES

Tytuł oryginału: Python Crash Course: A Hands-On,
Project-Based Introduction to Programming, 2nd Edition

Tłumaczenie: Robert Górczyński

ISBN: 978-83-283-6361-8

Copyright © 2019 by Eric Matthes.

Title of English-language original: Python Crash Course, 2nd Edition: A Hands-On, Project-Based
Introduction to Programming, ISBN 978-1-59327-928-8, published by No Starch Press.

Polish-language edition copyright © 2020 by Helion SA. All rights reserved.

All rights reserved. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording or by any information storage retrieval system, without permission from the Publisher.

Wszelkie prawa zastrzeżone. Nieautoryzowane rozpowszechnianie całości lub fragmentu niniejszej publikacji w jakiejkolwiek postaci jest zabronione. Wykonywanie kopii metodą kserograficzną, fotograficzną, a także kopiowanie książki na nośniku filmowym, magnetycznym lub innym powoduje naruszenie praw autorskich niniejszej publikacji.

Wszystkie znaki występujące w tekście są zastrzeżonymi znakami firmowymi bądź towarowymi ich właścicieli.

Autor oraz Helion SA dołożyli wszelkich starań, by zawarte w tej książce informacje były kompletne i rzetelne. Nie biorą jednak żadnej odpowiedzialności ani za ich wykorzystanie, ani za związane z tym ewentualne naruszenie praw patentowych lub autorskich. Autor oraz Helion SA nie ponoszą również żadnej odpowiedzialności za ewentualne szkody wynikłe z wykorzystania informacji zawartych w książce.

Helion SA

ul. Kościuszki 1c, 44-100 Gliwice

tel. 32 231 22 19, 32 230 98 63

e-mail: helion@helion.pl

WWW: <http://helion.pl> (księgarnia internetowa, katalog książek)

Pliki z przykładami omawianymi w książce można znaleźć pod adresem:
<ftp://ftp.helion.pl/przyklady/blkpy2.zip>

Drogi Czytelniku!

Jeżeli chcesz ocenić tę książkę, zajrzyj pod adres

http://helion.pl/user/opinie/blkpy2_ebook

Możesz tam wpisać swoje uwagi, spostrzeżenia, recenzję.

- [Poleć książkę na Facebook.com](#)
- [Kup w wersji papierowej](#)
- [Oceń książkę](#)

- [Księgarnia internetowa](#)
- [Lubię to! » Nasza społeczność](#)

Opinie o książce

„Doskonale się składa, że wydawnictwo No Starch Press zdecydowało się wydać przyszły klasyk, który powinien być stawiany obok bardziej tradycyjnych książek dotyczących programowania. *Python. Instrukcje dla programisty* jest jedną z takich książek.”

— GREG LADEN, SCIENCEBLOGS

„Książka zawiera omówienie dość skomplikowanych projektów, przedstawionych w spójny, logiczny i przyjemny sposób, który pozwala czytelnikowi skoncentrować się na danym zagadnieniu.”

— FULL CIRCLE MAGAZINE

„Doskonałe przedstawienie materiału z dobrym wyjaśnieniem przykładowych fragmentów kodu. Ta książka rozwija się wraz z czytelnikiem — poruszasz się małymi krokami do przodu, zaczynasz tworzyć coraz bardziej skomplikowany kod, a po drodze wszystko jest dokładnie wyjaśnione.”

— FLICKTHROUGH REVIEWS

„Poznawanie Pythona z książką *Python. Instrukcje dla programisty* było wyjątkowo przyjemnym doświadczeniem! To jest doskonała pozycja dla osób dopiero stawiających pierwsze kroki w Pythonie.”

— MIKKE GOES CODDING

„Książka doskonale spełnia swoje zadanie. Znajdziesz w niej dużo użytecznych ćwiczeń, a także trzy nieco bardziej wymagające i wciągające projekty.”

— REALPYTHON.COM

„Dość szybkie, choć jednocześnie obszerne wprowadzenie do programowania w Pythonie. To kolejna świetna książka do Twojej biblioteki, pomocna w ostatecznym opanowaniu Pythona.”

— TUTORIALEDGE.NET

„Kapitalna pozycja dla zupełnie początkujących, bez żadnego doświadczenia w programowaniu. Jeżeli szukasz solidnego i jasnego wprowadzenia do Pythona, gorąco polecam tę książkę.”

— WHATPIXEL.COM

„Znajdziesz w tej książce dosłownie wszystko, co powinieneś wiedzieć o Pythonie, a nawet jeszcze więcej.”

— FIREBEARSTUDIO.COM

Dla mojego taty, który zawsze znajdował czas,
aby odpowiedzieć na moje pytania dotyczące programowania.
Dla Evera, który dopiero zaczyna zadawać mi swoje pytania.

Spis treści

O AUTORZE	23
O KOREKTORZE MERYTORYCZNYM	23
PODZIĘKOWANIA	25
WPROWADZENIE DO DRUGIEGO WYDANIA KSIĄŻKI	27
WPROWADZENIE	31
Do kogo jest skierowana ta książka?	32
Czego nauczysz się z tej książki?	32
Zasoby w internecie	34
Dlaczego Python?	34
 CZEŚĆ I. PODSTAWY	
 I	
ROZPOCZĘCIE PRACY	39
Przygotowanie środowiska programistycznego	39
Wersje Pythona	39
Wykonanie fragmentu kodu w Pythonie	40
Edytor tekstu Sublime Text	41
Python w różnych systemach operacyjnych	41
Python w systemie Windows	41
Python w systemie macOS	43
Python w systemach z rodziny Linux	45

Uruchomienie programu typu „Witaj, świecie!”	46
Konfiguracja Sublime Text dla Pythona 3	46
Uruchomienie programu typu „Witaj, świecie!”	47
Rozwiązywanie problemów podczas instalacji	47
Uruchamianie programów Pythona z poziomu powłoki	49
W systemie Windows	49
W systemach macOS i Linux	49
Podsumowanie	51
2	
ZMIENNE I PROSTE TYPY DANYCH	53
Co tak naprawdę dzieje się po uruchomieniu hello_world.py?	53
Zmienne	54
Nadawanie nazw zmiennym i używanie zmiennych	55
Unikanie błędów związanych z nazwami podczas używania zmiennych	56
Zmienna to etykieta	57
Ciągi tekstowe	58
Zmiana wielkości liter ciągu tekstu za pomocą metod	58
Używanie zmiennych w ciągach tekstowych	60
Dodawanie białych znaków do ciągów tekstowych	
za pomocą tabulatora i znaku nowego wiersza	61
Usunięcie białych znaków	62
Unikanie błędów składni w ciągach tekstowych	63
Liczby	65
Liczby całkowite	66
Liczby zmiennoprzecinkowe	66
Liczby całkowite i zmiennoprzecinkowe	67
Znaki podkreślenia w liczbach	68
Wiele przypisań	68
Stałe	68
Komentarze	69
Jak można utworzyć komentarz?	69
Jakiego rodzaju komentarze należy tworzyć?	70
Zen Pythona	70
Podsumowanie	72
3	
WPROWADZENIE DO LIST	73
Czym jest lista?	73
Uzyskanie dostępu do elementów listy	74
Numeracja indeksu zaczyna się od 0, a nie od 1	75
Użycie poszczególnych wartości listy	75

Zmienianie, dodawanie i usuwanie elementów	76
Modyfikowanie elementów na liście	76
Dodawanie elementów do listy	77
Usuwanie elementu z listy	79
Organizacja listy	84
Trwałe sortowanie listy za pomocą metody sort()	84
Tymczasowe sortowanie listy za pomocą funkcji sorted()	85
Wyświetlanie listy w odwrotnej kolejności alfabetycznej	86
Określenie wielkości listy	86
Unikanie błędów indeksu podczas pracy z listą	88
Podsumowanie	89
4 PRACA Z LISTĄ	91
Iteracja przez całą listę	91
Dokładniejsza analiza pętli	92
Wykonanie większej liczby zadań w pętli for	93
Wykonywanie operacji po pętli for	95
Unikanie błędów związanych z wcięciami	96
Brak wcięcia	96
Brak wcięcia dodatkowych wierszy	97
Niepotrzebne wcięcie	97
Niepotrzebne wcięcie po pętli	98
Brak dwukropka	99
Tworzenie list liczbowych	100
Użycie funkcji range()	100
Użycie funkcji range() do utworzenia listy liczb	101
Proste dane statystyczne dotyczące listy liczb	103
Lista składana	103
Praca z fragmentami listy	105
Wycinek listy	105
Iteracja przez wycinek	107
Kopiowanie listy	107
Krotka	110
Definiowanie krotki	111
Iteracja przez wszystkie wartości krotki	112
Nadpisanie krotki	112
Styl tworzonego kodu	113
Konwencje stylu	114
Wcięcia	114
Długość wiersza	114
Puste wiersze	115
Inne specyfikacje stylu	115
Podsumowanie	116

5

KONSTRUKCJA IF	117
Prosty przykład	117
Test warunkowy	118
Sprawdzenie równości	118
Ignorowanie wielkości liter podczas sprawdzania równości	119
Sprawdzenie nierówności	120
Porównania liczbowe	121
Sprawdzanie wielu warunków	122
Sprawdzanie, czy wartość znajduje się na liście	123
Sprawdzanie, czy wartość nie znajduje się na liście	124
Wyrażenie boolowskie	124
Polecenie if	125
Proste polecenia if	125
Polecenia if-else	127
Łańcuch if-elif-else	127
Użycie wielu bloków elif	129
Pominiecie bloku else	130
Sprawdzanie wielu warunków	130
Używanie polecen if z listami	134
Sprawdzanie pod kątem wartości specjalnych	134
Sprawdzanie, czy lista nie jest pusta	135
Użycie wielu list	136
Nadawanie stylu poleceniom if	138
Podsumowanie	139

6

SŁOWNIKI	141
Prosty słownik	142
Praca ze słownikami	142
Uzyskiwanie dostępu do wartości słownika	143
Dodanie nowej pary klucz-wartość	144
Rozpoczęcie pracy od pustego słownika	145
Modyfikowanie wartości słownika	145
Usuwanie pary klucz-wartość	147
Słownik podobnych obiektów	147
Używanie metody get() w celu uzyskania dostępu do wartości	149
Iteracja przez słownik	151
Iteracja przez wszystkie pary klucz-wartość	151
Iteracja przez wszystkie klucze słownika	153
Iteracja przez uporządkowane klucze słownika	155
Iteracja przez wszystkie wartości słownika	156

Zagnieżdżanie	158
Lista słowników	158
Lista w słowniku	161
Słownik w słowniku	164
Podsumowanie	166
7 DANE WEJŚCIOWE UŻYTKOWNIKA I PĘTŁA WHILE	167
Jak działa funkcja input()?	168
Przygotowanie jasnych i zrozumiałych komunikatów	169
Użycie funkcji int() do akceptowania liczbowych danych wejściowych	170
Operator modulo	171
Wprowadzenie do pętli while	173
Pętla while w działaniu	173
Umożliwienie użytkownikowi podjęcia decyzji o zakończeniu działania programu	174
Użycie flagi	175
Użycie polecenia break do opuszczenia pętli	177
Użycie polecenia continue w pętli	178
Unikanie pętli działającej w nieskończoność	178
Użycie pętli while wraz z listami i słownikami	180
Przenoszenie elementów z jednej listy na drugą	180
Usuwanie z listy wszystkich egzemplarzy określonej wartości	182
Umieszczenie w słowniku danych wejściowych wprowadzonych przez użytkownika ...	182
Podsumowanie	184
8 FUNKCJE	185
Definiowanie funkcji	185
Przekazywanie informacji do funkcji	186
Argumenty i parametry	187
Przekazywanie argumentów	188
Argumenty pozycyjne	188
Argumenty w postaci słów kluczowych	190
Wartości domyślne	191
Odpowiedniki wywołań funkcji	192
Unikanie błędów związanych z argumentami	193
Wartość zwrotna	194
Zwrot prostej wartości	195
Definiowanie argumentu jako opcjonalnego	196
Zwrot słownika	197
Używanie funkcji wraz z pętlą while	198

Przekazywanie listy	201
Modyfikowanie listy w funkcji	201
Uniemożliwianie modyfikowania listy przez funkcję	204
Przekazywanie dowolnej liczby argumentów	205
Argumenty pozycyjne i przekazywanie dowolnej liczby argumentów	207
Używanie dowolnej liczby argumentów w postaci słów kluczowych	208
Przechowywanie funkcji w modułach	210
Import całego modułu	210
Import określonych funkcji	211
Użycie słowa kluczowego as w celu zdefiniowania aliasu funkcji	212
Użycie słowa kluczowego as w celu zdefiniowania aliasu modułu	212
Import wszystkich funkcji modułu	213
Nadawanie stylu funkcjom	214
Podsumowanie	215
9	
KLASY	217
Utworzenie i użycie klasy	218
Utworzenie klasy Dog	218
Utworzenie egzemplarza na podstawie klasy	220
Praca z klasami i egzemplarzami	223
Klasa Car	223
Przypisanie atrybutowi wartości domyślnej	224
Modyfikacja wartości atrybutu	225
Dziedziczenie	229
Metoda <code>__init__()</code> w klasie potomnej	229
Definiowanie atrybutów i metod dla klasy potomnej	231
Nadpisywanie metod klasy nadrzędnej	232
Egzemplarz jako atrybut	233
Modelowanie rzeczywistych obiektów	236
Import klas	236
Import pojedynczej klasy	236
Przechowywanie wielu klas w module	239
Import wielu klas z modułu	240
Import całego modułu	241
Import wszystkich klas z modułu	242
Import modułu w module	242
Używanie aliasów	243
Określenie swojego sposobu pracy	244
Biblioteka standardowa Pythona	245
Nadawanie stylu klasom	245
Podsumowanie	247

I

PLIKI I WYJĄTKI	249
Odczytywanie danych z pliku	250
Wczytywanie całego pliku	250
Ścieżka dostępu do pliku	252
Odczytywanie wiersz po wierszu	253
Utworzenie listy wierszy na podstawie zawartości pliku	255
Praca z zawartością pliku	255
Ogromne pliki, czyli na przykład milion cyfr	256
Czy data Twoich urodzin znajduje się w liczbie pi?	257
Zapisywanie danych w pliku	259
Zapisywanie danych do pustego pliku	259
Zapisywanie wielu wierszy	260
Dodać do pliku	261
Wyjątki	262
Obsługiwanie wyjątku ZeroDivisionError	262
Używanie bloku try-except	263
Używanie wyjątków w celu uniknięcia awarii programu	263
Blok else	264
Obsługa wyjątku FileNotFoundError	266
Analiza tekstu	267
Praca z wieloma plikami	268
Ciche niepowodzenie	270
Które błędy należy zgłaszać?	271
Przechowywanie danych	272
Używanie json.dump() i json.load()	273
Zapisywanie i odczytywanie danych wygenerowanych przez użytkownika	274
Refaktoryzacja	276
Podsumowanie	279

II

TESTOWANIE KODU	281
Testowanie funkcji	282
Test jednostkowy i zestaw testów	283
Zaliczenie testu	283
Niezaliczenie testu	285
Reakcja na niezaliczony test	287
Dodanie nowego testu	288
Testowanie klasy	290
Różne rodzaje metod assertji	290
Klasa do przetestowania	290
Testowanie klasy AnonymousSurvey	293
Metoda setUp()	295
Podsumowanie	297

CZĘŚĆ II. PROJEKTY

PROJEKT I. INWAZJA OBCYCH 301

12

STATEK, KTÓRY STRZELA POCISKAMI 303

Planowanie projektu	304
Instalacja Pygame	304
Rozpoczęcie pracy nad projektem gry	305
Utworzenie okna Pygame i reagowanie na działania użytkownika	305
Zdefiniowanie koloru tła	307
Utworzenie klasy ustawień	308
Dodanie obrazu statku kosmicznego	309
Utworzenie klasy statku kosmicznego	310
Wyświetlenie statku kosmicznego na ekranie	312
Refaktoryzacja, czyli metody <code>_check_events()</code> i <code>_update_screen()</code>	314
Metoda <code>_check_events()</code>	314
Metoda <code>_update_screen()</code>	315
Kierowanie statkiem kosmicznym	316
Reakcja na naciśnięcie klawisza	316
Umożliwienie nieustannego ruchu	316
Poruszanie statkiem w obu kierunkach	318
Dostosowanie szybkości statku	320
Ograniczenie zasięgu poruszania się statku	322
Refaktoryzacja metody <code>_check_events()</code>	323
Naciśnięcie klawisza Q w celu zakończenia gry	323
Uruchamianie gry w trybie pełnoekranowym	324
Krótkie powtórzenie	325
<code>alien_invasion.py</code>	325
<code>settings.py</code>	325
<code>ship.py</code>	325
Wystrzeliwanie pocisków	326
Dodawanie ustawień dotyczących pocisków	326
Utworzenie klasy Bullet	327
Przechowywanie pocisków w grupie	328
Wystrzeliwanie pocisków	329
Usuwanie niewidocznych pocisków	330
Ograniczenie liczby pocisków	332
Utworzenie metody <code>_update_bullets()</code>	333
Podsumowanie	334

I 3

OBCY!	335
Przegląd projektu	336
Utworzenie pierwszego obcego	336
Utworzenie klasy Alien	337
Utworzenie egzemplarza obcego	338
Utworzenie floty obcych	339
Ustalenie maksymalnej liczby obcych wyświetlanych w jednym rzędzie	340
Utworzenie rzędów obcych	341
Refaktoryzacja metody <code>_create_fleet()</code>	342
Dodawanie rzędów	343
Poruszanie flotą obcych	345
Przesunięcie obcych w prawo	346
Zdefiniowanie ustawień dla kierunku poruszania się floty	347
Sprawdzenie, czy obcy dotarł do krawędzi ekranu	348
Przesunięcie floty w dół i zmiana kierunku	349
Zestrzeliwanie obcych	350
Wykrywanie kolizji z pociskiem	350
Utworzenie większych pocisków w celach testowych	351
Ponowne utworzenie floty	353
Zwiększenie szybkości pocisku	353
Refaktoryzacja metody <code>_update_bullets()</code>	354
Zakończenie gry	355
Wykrywanie kolizji między obcym i statkiem	355
Reakcja na kolizję między obcym i statkiem	356
Obcy, który dociera do dolnej krawędzi ekranu	359
Koniec gry!	360
Ustalenie, które komponenty gry powinny być uruchomione	361
Podsumowanie	362

I 4

PUNKTACJA	363
Dodanie przycisku Gra	363
Utworzenie klasy Button	364
Wyświetlenie przycisku na ekranie	366
Uruchomienie gry	367
Zerowanie gry	368
Dezaktywacja przycisku Gra	369
Ukrycie kurSORA myszy	369
Zmiana poziomu trudności	371
Zmiana ustawień dotyczących szybkości	371
Wyzerowanie szybkości	373

Punktacja	373
Wyświetlanie punktacji	374
Utworzenie tablicy wyników	375
Uaktualnienie punktacji po zestrzeleniu obcego	377
Zerowanie wyniku	378
Zagwarantowanie uwzględnienia wszystkich trafień	378
Zwiększenie liczby zdobywanych punktów	379
Zaokrąglanie punktacji	380
Najlepsze wyniki	381
Wyświetlenie aktualnego poziomu gry	384
Wyświetlenie liczby statków	387
Podsumowanie	390
PROJEKT 2. WIZUALIZACJA DANYCH	391
I 5	
GENEROWANIE DANYCH	393
Instalacja matplotlib	394
Wygenerowanie prostego wykresu liniowego	395
Zmienianie etykiety i grubości wykresu	395
Poprawianie wykresu	397
Używanie wbudowanych stylów	398
Używanie funkcji scatter() do wyświetlania poszczególnych punktów i nadawania im stylu	400
Wyświetlanie serii punktów za pomocą funkcji scatter()	401
Automatyczne obliczanie danych	402
Definiowanie własnych kolorów	403
Użycie mapy kolorów	404
Automatyczny zapis wykresu	404
Błądzenie losowe	405
Utworzenie klasy RandomWalk	406
Wybór kierunku	407
Wyświetlenie wykresu błądzenia losowego	408
Wygenerowanie wielu błędzeń losowych	408
Nadawanie stylu danym wygenerowanym przez błądzenie losowe	410
Symulacja rzutu kością do gry za pomocą plotly	415
Instalacja plotly	416
Utworzenie klasy Die	416
Rzut kością do gry	417
Analiza wyników	417
Utworzenie histogramu	418
Rzut dwiema kościemi	420
Rzut kościemi o różnej liczbie ścianek	422
Podsumowanie	424

16

POBIERANIE DANYCH	425
Format CSV	426
Przetwarzanie nagłówków pliku CSV	426
Wyświetlanie nagłówków i ich położenia	427
Wyodrębnienie i odczytanie danych	428
Wyświetlenie danych na wykresie temperatury	429
Moduł datetime	430
Wyświetlanie daty	431
Wyświetlenie dłuższego przedziału czasu	432
Wyświetlenie drugiej serii danych	433
Nakładanie cienia na wykresie	435
Sprawdzenie pod kątem błędów	436
Samodzielnne pobieranie danych	440
Mapowanie globalnych zbiorów danych — format JSON	441
Pobranie danych dotyczących trzęsień ziemi	442
Analiza danych JSON	442
Utworzenie listy trzęsień ziemi	445
Wyodrębnienie siły trzęsienia ziemi	445
Wyodrębnienie danych o miejscu wystąpienia trzęsienia ziemi	446
Budowanie mapy świata	447
Inny sposób określenia danych wykresu	448
Dostosowanie wielkości punktu	449
Dostosowanie koloru punktu	450
Inne skale kolorów	452
Dodanie tekstu wyświetlanego po wskazaniu punktu na mapie	452
Podsumowanie	454

17

PRACA Z API	455
Użycie Web API	455
Git i GitHub	456
Żądanie danych za pomocą wywołania API	456
Instalacja requests	457
Przetworzenie odpowiedzi API	458
Praca ze słownikiem odpowiedzi	459
Podsumowanie repozytoriów najczęściej oznaczanych gwiazdką	461
Monitorowanie ograniczeń liczby wywołań API	463
Wizualizacja repozytoriów za pomocą pakietu plotly	463
Dopracowanie wykresów generowanych przez plotly	465
Dodanie własnych podpowiedzi	467
Dodawanie łącz do wykresu	469
Więcej o plotly i API GitHub	470
Hacker News API	470
Podsumowanie	475

PROJEKT 3. APLIKACJE INTERNETOWE 477

18

ROZPOCZĘCIE PRACY Z DJANGO 479

Przygotowanie projektu	480
Opracowanie specyfikacji	480
Utworzenie środowiska wirtualnego	480
Aktywacja środowiska wirtualnego	481
Instalacja frameworka Django	481
Utworzenie projektu w Django	482
Utworzenie bazy danych	483
Przegląd projektu	484
Uruchomienie aplikacji	485
Definiowanie modeli	486
Aktywacja modeli	487
Witryna administracyjna Django	489
Zdefiniowanie modelu Entry	492
Migracja modelu Entry	493
Rejestracja modelu Entry w witrynie administracyjnej	494
Powłoka Django	495
Tworzenie stron internetowych — strona główna aplikacji	496
Mapowanie adresu URL	498
Utworzenie widoku	500
Utworzenie szablonu	500
Utworzenie dodatkowych stron	502
Dziedziczenie szablonu	502
Strona tematów	505
Strony poszczególnych tematów	508
Podsumowanie	512

19

KONTA UŻYTKOWNIKÓW 513

Umożliwienie użytkownikom wprowadzania danych	514
Dodawanie nowego tematu	514
Dodawanie nowych wpisów	518
Edycja wpisu	523
Konfiguracja kont użytkowników	527
Aplikacja users	527
Strona logowania	528
Wylogowanie	531
Strona rejestracji użytkownika	532
Umożliwienie użytkownikom bycia właścicielami swoich danych	536
Ograniczenie dostępu za pomocą dekoratora @login_required	536
Powiązanie danych z określonymi użytkownikami	538
Przyznanie dostępu jedynie odpowiednim użytkownikom	541

Ochrona tematów użytkownika	542
Ochrona strony edit_entry	543
Powiązanie nowego tematu z bieżącym użytkownikiem	544
Podsumowanie	545
20	
NADANIE STYLU I WDROŻENIE APLIKACJI	547
Nadanie stylu aplikacji Learning Log	548
Aplikacja django-bootstrap4	548
Użycie Bootstrapa do nadania stylu aplikacji Learning Log	549
Modyfikacja pliku base.html	549
Użycie elementu Jumbotron do nadania stylu stronie głównej	554
Nadanie stylu stronie logowania	556
Nadanie stylu stronie tematów	557
Nadanie stylów wpisom na stronie tematu	558
Wdrożenie aplikacji Learning Log	560
Utworzenie konta w Heroku	560
Instalacja Heroku CLI	560
Instalacja wymaganych pakietów	560
Utworzenie listy pakietów w pliku requirements.txt	561
Określenie środowiska uruchomieniowego Pythona	562
Modyfikacja pliku settings.py dla Heroku	562
Utworzenie pliku Procfile do uruchomienia procesu	563
Użycie Gita do monitorowania plików projektu	563
Przekazanie projektu do Heroku	566
Konfiguracja bazy danych w Heroku	567
Dopracowanie wdrożenia projektu w Heroku	568
Zabezpieczenie wdrożonego projektu	570
Zatwierdzenie zmian i przekazanie ich do serwera	571
Zdefiniowanie zmiennej środowiskowej w Heroku	572
Utworzenie własnych stron błędu	573
Nieustanna rozbudowa	576
Opcja SECRET_KEY	577
Usunięcie projektu z Heroku	577
Podsumowanie	578
POSŁOWIE	581
A	
INSTALACJA PYTHONA I ROZWIĄZYwanIE PROBLEMÓW	583
Python w Windows	583
Odszukanie interpretera Pythona	584
Dodanie Pythona do zmiennej Path	584
Ponowna instalacja Pythona	585

Python w systemie macOS	585
Instalacja Homebrew	586
Instalacja Pythona	586
Python w systemie Linux	587
Słowa kluczowe Pythona i wbudowane funkcje	587
Słowa kluczowe Pythona	588
Wbudowane funkcje Pythona	588
B	
EDYTOR Y TEKSTU I ŚRODOWISKA IDE	589
Dostosowanie ustawień edytora Sublime Text	590
Konwersja tabulatorów na spacje	590
Ustawianie wskaźnika długości linii	590
Wcięcia i brak wcięć bloków kodu	591
Umieszczenie bloku kodu w komentarzu	591
Zapisywanie konfiguracji edytora Sublime Text	591
Dalsze konfigurowanie edytora Sublime Text	592
Inne edytory tekstu i środowiska IDE	592
IDLE	592
Geany	592
Emacs i vim	592
Atom	593
Visual Studio Code	593
PyCharm	593
C	
UZYSKIWANIE POMOCY	595
Pierwsze kroki	595
Spróbuj jeszcze raz	596
Chwila odpoczynku	596
Korzystaj z zasobów tej książki	597
Wyszukiwanie informacji w internecie	597
Stack Overflow	597
Oficjalna dokumentacja Pythona	598
Oficjalna dokumentacja biblioteki	598
r/learnpython	598
Posty na blogach	598
Kanały IRC	599
Założenie konta na kanale IRC	599
Kanały, do których warto się przyłączyć	599
Kultura na kanale IRC	600
Slack	600
Discord	600

D

UŻYwanie Gita do kontroli wersji	603
Instalacja Gita	604
Instalacja Gita w systemie Windows	604
Instalacja Gita w systemie macOS	604
Instalacja Gita w systemie Linux	604
Konfiguracja Gita	604
Tworzenie projektu	605
Ignorowanie plików	605
Inicjalizacja repozytorium	606
Sprawdzanie stanu	606
Dodawanie plików do repozytorium	607
Zatwierdzanie plików	607
Sprawdzanie dziennika projektu	608
Drugie zatwierdzenie	609
Przywracanie stanu projektu	610
Przywrócenie projektu do wcześniejszego stanu	611
Usunięcie repozytorium	613

O autorze

Eric Matthes mieszka na Alasce, gdzie jest nauczycielem fizyki i matematyki w szkole średniej oraz prowadzi kursy dla początkujących programistów Pythona. Programy komputerowe tworzy, odkąd skończył 5 lat. Obecnie koncentruje się na opracowywaniu aplikacji pomagającej nadrobić niedoskonałości systemu oświaty, do którego stara się przenieść korzyści wynikające z użycia oprogramowania typu *open source*. W czasie wolnym wspina się po górach oraz spędza chwile z rodziną.

O korektorze merytorycznym

Kenneth Love jest już od wielu lat nauczycielem, programistą Pythona i organizatorem konferencji. Wielokrotnie występował na konferencjach, przeprowadzał profesjonalne szkolenia i realizował różne projekty Pythona i Django. Obecnie jest inżynierem oprogramowania w O'Reilly Media. Kenneth jest również współautorem pakietu `django-braces`, który dostarcza wiele użytecznych domieszek dla widoków opartych na klasach we frameworku Django. Możesz się z nim skontaktować za pomocą serwisu Twitter, w którym znajdziesz go pod nickiem `@kennethlove`.

Podziękowania

Powstanie tej książki byłoby niemożliwe bez wspaniałego i wyjątkowo profesjonalnego zespołu wydawnictwa No Starch Press. Bill Pollock zaproponował mi napisanie książki i jestem mu ogromnie wdzięczny za tę propozycję. Tyler Ortman pomógł mi w pracy nad wczesną wersją tekstu. Dostarczone przez Liz Chadwick i Leslie Shen opinie na temat każdego rozdziału okazały się dla mnie nieocenione, podobnie jak pomoc Anne Marie Walker w wyjaśnieniu wielu fragmentów książki. Riley Hoffman odpowiedziała na każde pytanie dotyczące procesu powstawania kompletnej książki i cierpliwie pomagała przekształcić moją pracę w starannie dopracowany produkt.

Chciałbym w tym miejscu podziękować Kennethowi Love'owi za przeprowadzenie korekty merytorycznej książki. Kennetha spotkałem któregoś roku na konferencji PyCon — zarówno jego entuzjazm dotyczący języka, jak i sama społeczność Pythona okazały się dla mnie nieustannym źródłem inspiracji. Kenneth nie ograniczył się do prostego sprawdzenia faktów, ale zaproponował także pewne zmiany, które mają pomóc początkującym programistom zdobyć solidną wiedzę w zakresie programowania w języku Python oraz ogólnie programowania. Wszelkie nieścisłości obecne w tej książce wynikają zatem jedynie z moich błędów.

Chciałbym również podziękować mojemu ojcu za wprowadzanie mnie do programowania już od najmłodszych lat, bez obaw, że uszkodzę jego sprzęt. Podziękowania składam także mojej żonie Erin za nieustanne wspieranie mnie i dodawanie mi odwagi podczas pisania tej książki. Dziękuję też mojemu synowi Everowi, którego ciekawość świata inspiruje mnie każdego dnia.

Wprowadzenie do drugiego wydania książki

REAKCJA NA PIERWSZE WYDANIE KSIĄŻKI *PYTHON. INSTRUKCJE DLA PROGRAMISTY* BYŁA W OGROMNEJ MIERZE POZYTYWNA. CAŁKOWITY NAKŁAD KSIĄŻKI, WRAZ Z JEJ TŁUMACZENIAMI na inne języki, wyniósł ponad 500 000 egzemplarzy. Otrzymałem wiele listów i wiadomości e-mail od czytelników — z jednej strony najmłodszy z nich miał zaledwie 10 lat, z drugiej zaś pisali do mnie również emeryci — którzy w wolnym czasie chcieli zająć się programowaniem. Okazało się, że moja książka jest wykorzystywana w szkołach średnich i wyższych. Uczniowie korzystający z bardziej zaawansowanych pozycji uznawali moją za warte uwagi uzupełnienie. Wielu osobom ta książka pozwoliła rozbudować umiejętności potrzebne w pracy i pomogła rozpocząć prace nad własnymi projektami. Ujmując rzecz najkrócej, książka znalazła wiele zastosowań, do których ją napisałem.

Możliwość przygotowania drugiego wydania była prawdziwą przyjemnością. Wprawdzie Python zalicza się do dojrzałych języków programowania, ale podobnie jak inne języki jest nieustannie rozwijany. Moim celem było skrócenie i uproszczenie tekstu. Nie ma powodu, aby poznawać Pythona w wersji 2, i dlatego

w tym wydaniu skoncentrowałem się jedynie na Pythonie 3. Wiele pakietów Pythona stało się łatwiejszych do zainstalowania, więc etapy przygotowania i instalacji są prostsze. Poruszyłem kilka nowych tematów, które uznalem za przydatne dla czytelników, a także uaktualniłem wybrane sekcje, aby odzwierciedlić nowe, prostsze sposoby na wykonywanie pewnych zadań w Pythonie. Postarałem się też wyjaśnić niektóre kwestie w miejscach, gdzie szczegółowo dotyczące języka nie zostały przedstawione wystarczająco jasno. Wszystkie projekty całkowicie uaktualniłem z wykorzystaniem popularnych, doskonale opracowanych bibliotek, których możesz użyć, tworząc własne projekty.

Oto podsumowanie zmian wprowadzonych w drugim wydaniu książki:

- W rozdziale 1. proces instalacji Pythona został uproszczony dla użytkowników najpopularniejszych systemów operacyjnych. Zmieniłem również zalecanego edytora tekstu — teraz jest nim Sublime Text, który jest popularny zarówno wśród początkujących, jak i profesjonalnych programistów oraz doskonale działa na wszystkich najważniejszych platformach.
- W rozdziale 2. przedstawiłem znacznie dokładniejsze omówienie sposobu implementacji zmiennych w Pythonie. Zmienne są opisane jako *etykiety* dla wartości, co prowadzi do lepszego zrozumienia tego, jak zmienne zachowują się w Pythonie. W przykładach przedstawionych w książce korzystam z tak zwanych *ciągów tekstowych* *f* (ang. *f-strings*), które zostały wprowadzone w Pythonie 3.6. Pozwalają one na znacznie łatwiejsze stosowanie zmiennych w ciągach tekstowych. Możliwość zastosowania znaku podkreślenia przy wyrażaniu ogromnych liczb, np. `1_000_000`, również pojawiła się w Pythonie 3.6 oraz w przykładowych fragmentach kodu w książce. Przypisania wielu zmiennych były w poprzednim wydaniu wprowadzone w jednym z projektów, teraz zagadnienie to uogólniłem i przeniosłem do rozdziału 2., z korzyścią dla wszystkich czytelników. Ponadto w całym tekście zastosowałem czytelną konwencję przedstawiania stałych w Pythonie, wprowadzoną właśnie w tym rozdziale.
- W rozdziale 6. wprowadziłem metodę `get()` przeznaczoną do pobierania ze słownika wartości, która może zwrócić wartość domyślną, gdy dany klucz nie istnieje.
- Projekt *Inwazja obcych* (rozdziały od 12. do 14.) jest teraz całkowicie oparty na klasach. Sama gra jest klasą zamiast serią funkcji. To znacznie upraszcza ogólną strukturę gry oraz zmniejsza liczbę wymaganych wywołań funkcji i parametrów. Czytelnicy pamiętający ten projekt z pierwszego wydania książki na pewno docenią prostotę nowego podejścia opartego na klasach. Pakiet Pygame można teraz bezproblemowo zainstalować we wszystkich systemach, a czytelnicy zyskali możliwość uruchomienia gry w trybie pełnoekranowym lub w oknie.
- W projektach dotyczących wizualizacji danych procedura instalacji pakietu Matplotlib jest prostsza dla wszystkich systemów operacyjnych. Wizualizacje za pomocą tej biblioteki wykorzystują funkcję `subplots()`,

która okaże się łatwiejsza w użyciu, gdy przejdziesz do tworzenia znacznie bardziej zaawansowanych wizualizacji. Projekt w rozdziale 15. korzysta z Plotly, czyli doskonałej biblioteki wizualizacji charakteryzującej się przejrzystą składnią i generującą dane wyjściowe, które nie tylko są ładne, lecz także można je całkowicie dostosować do własnych potrzeb.

- Projekt w rozdziale 16. opiera się na danych pochodzących z NOAA, co powinno zapewnić znacznie stabilniejsze rozwiązanie w nadchodzących latach niż w przypadku witryny użytej w pierwszym wydaniu książki. Projekt mapowania koncentruje się na globalnej aktywności sejsmicznej. Gdy ukończysz projekt, będziesz mieć wspaniałą wizualizację pokazującą ruchy płyt tektonicznych i uwzględniającą miejsca wszystkich trzęsień ziemi w danym okresie czasu. Nauczysz się tworzyć wykresy dla dowolnych zbiorów danych, także tych, które wykorzystują dane geograficzne.
- W rozdziale 17. bibliotekę Plotly wykorzystałem do wizualizacji związanej z Pythonem aktywności w projektach typu open source znajdujących się w serwisie GitHub.
- Projekt przedstawiony w rozdziałach od 18. do 20. został oparty na najnowszych wersjach Django i korzysta ze stylów wprowadzonych w najnowszej wersji framework'a Bootstrap. Proces wdrożenia aplikacji za pomocą Heroku został uproszczony dzięki zastosowaniu pakietu `django-heroku` oraz zmiennych środowiskowych zamiast modyfikacji plików `settings.py`. Takie podejście jest znacznie prostsze i o wiele spójniejsze z tym, jak zawodowi programiści wdrażają nowoczesne projekty Django.
- Uaktualniłem w pełni dodatek A, aby odzwierciedlał aktualnie najlepsze praktyki w zakresie instalacji Pythona. W dodatku B znajdziesz dość dokładne informacje o przygotowaniu edytora Sublime Text do pracy, a także informacje o obecnie najważniejszych edytorach tekstu i środowiskach IDE. W dodatku C skierowałem czytelników do nowszych i popularniejszych zasobów internetowych, w których można szukać pomocy w przypadku problemów z kodem Pythona. Natomiast dodatek D wciąż zawiera miniwprowadzenie do pracy z systemem kontroli wersji Git.
- Skorowidz został uaktualniony, aby książkę można było wykorzystać w charakterze przewodnika dla Twoich wszystkich przyszłych projektów Pythona.

Dziękuję za lekturę książki *Python. Instrukcje dla programisty*. Jeżeli masz jakiekolwiek uwagi lub pytania, możesz się ze mną skontaktować.

Wprowadzenie

KAŻDY PROGRAMISTA MA SWOJĄ HISTORIĘ DOTYCZĄCĄ UTWORZENIA PIERWSZEGO PROGRAMU. SAM NAUKĘ PROGRAMOWANIA ROZPOCZAŁEM JUŻ JAKO DZIECKO, GDY MÓJ OJCIEC PRACOWAŁ dla Digital Equipment Corporation, czyli jednej z pionierskich firm ery nowoczesnych komputerów. Mój pierwszy program stworzyłem za pomocą komputera, który ojciec złożył w piwnicy. Ten komputer składał się z pozbawionej obudowy płyty głównej, do której była podłączona klawiatura oraz monitor kineskopowy. Utworzony przeze mnie program to była prosta gra — zadanie gracza polegało na odgadnięciu liczby. Oto przykład sesji z tej gry:

Mam na myśli pewną liczbę! Spróbuj ją odgadnąć: **25**
Za mała! Spróbuj ponownie: **50**
Za duża! Spróbuj ponownie: **42**
Dokładnie ta! Czy chcesz zagrać ponownie? (tak/nie) **nie**
Dziękuję za wspólną zabawę!

Pamiętam, jak z prawdziwą satysfakcją obserwowałem moją rodzinę grającą w utworzoną przeze mnie grę, która działała zgodnie z oczekiwaniemi.

Tego rodzaju wczesne doświadczenia mają na nas ogromny wpływ i pozostają w pamięci na zawsze. Rzeczywistą satysfakcję przynosi zbudowanie oprogramowania, które będzie przeznaczone do rozwiązywania konkretnych problemów

i faktycznie będzie używane przez innych. Od oprogramowania, które teraz tworzę, wymagam znacznie więcej niż od programów, które budowałem w dzieciństwie. Jednak satysfakcja, którą odczuwam z powodu zaprojektowania funkcjonującej aplikacji, pozostała praktycznie taka sama.

Do kogo jest skierowana ta książka?

Celem tej książki jest to, by jak najszybciej nauczyć Cię programowania w języku Python, abyś mógł tworzyć aplikacje działające zgodnie z oczekiwaniami — gry, wizualizacje danych i aplikacje internetowe. Jednocześnie chciałbym pomóc Ci w opanowaniu tych podstaw programowania, które będą Ci służyć do końca życia. Niniejsza książka została napisana dla Czytelników w dowolnym wieku, którzy nigdy nie programowali w języku Python lub w ogóle nie zajmowali się programowaniem. Jeżeli chcesz szybko opanować podstawy programowania, aby skoncentrować się na interesujących Cię projektach, a także jeśli chcesz sprawdzić wiedzę z zakresu nowych koncepcji, rozwiązyując konkretne problemy, ta książka jest skierowana właśnie do Ciebie. To także doskonały materiał dydaktyczny dla nauczycieli szkół średnich i wyższych, który swoim uczniom chęć zaoferować oparte na projektach wprowadzenie do programowania. Jeżeli jesteś studentem uczelni i szukasz znacznie przystępniejszego wprowadzenia do języka Python niż w podręcznikach, niniejsza książka również jest dla Ciebie.

Czego nauczysz się z tej książki?

Materiał przedstawiony w książce ma Ci pomóc stać się dobrym programistą, zwłaszcza w zakresie języka Python. Poznasz dobre nawyki w programowaniu oraz solidne podstawy dotyczące ogólnych koncepcji w nim stosowanych. Po opanowaniu materiału przedstawionego w książce będziesz gotów przejść do doskonalenia się w użyciu bardziej zaawansowanych technik Pythona. Jeżeli zdecydujesz się na naukę innego języka programowania, to znajomość Pythona i ogólnych koncepcji programowania na pewno znacznie ułatwi Ci to zadanie.

W części pierwszej książki przedstawię podstawowe koncepcje programowania, które musisz znać, jeśli chcesz tworzyć programy w Pythonie. Te koncepcje są praktycznie takie same jak te, które poznajesz, gdy rozpoczynasz naukę dowolnego języka programowania. Zobaczysz różne rodzaje danych i poznasz sposoby ich przechowywania na zdefiniowanych w programach listach oraz w słownikach. Nauczysz się budować kolekcje danych i pracować z nimi w efektywny sposób. Zobaczysz, jak używać pętli `while` i konstrukcji `if` do testowania określonych warunków, które pozwalają wykonywać konkretne bloki kodu w zależności od wyniku testu. Możliwość wykonania jednego bloku kodu, gdy warunek przyjmuje wartość `True`, i innego, gdy warunek przyjmuje wartość `False`, znacząco pomaga w zautomatyzowaniu procesów.

Poznasz sposoby akceptowania pochodzących od użytkowników danych wejściowych, dzięki którym programy stają się bardziej interaktywne i mogą działać tak długo, dopóki użytkownik pozostaje aktywny. Zobaczysz, jak tworzyć funkcje pozwalające na wielokrotne wykorzystywanie fragmentów programów. Dzięki temu blok kodu odpowiedzialny za wykonywanie określonego zadania będziesz musiał utworzyć tylko za pierwszym razem — później będziesz mógł z niego wielokrotnie korzystać. Następnie tę koncepcję rozszerzysz o bardziej zaawansowane zachowania oparte na klasach, co pozwoli całkiem prostemu programowi reagować w wielu różnych sytuacjach. Zobaczysz również, jak należy tworzyć programy, które w elegancki sposób będą obsługiwały najczęściej występujące błędy. Po przeanalizowaniu każdej z wymienionych podstawowych koncepcji stworzysz kilka krótkich programów przeznaczonych do rozwiązywania pewnych doskonale Ci znanych problemów. Później wykonasz pierwszy krok do średnio-zaawansowanego programowania, czyli dowiesz się, jak tworzyć testy dla kodu. Dzięki testom możesz rozbudowywać programy bez obaw, że zostaną do nich wprowadzone błędy. Wszystkie informacje przedstawione w części pierwszej książki mają przygotować Cię do zajęcia się większymi i bardziej skomplikowanymi projektami.

W części drugiej książki wiedzę zdobytą w części pierwszej wykorzystasz do realizacji trzech projektów. Możesz wykonać wszystkie trzy projekty lub tylko ten, który najbardziej Cię zainteresuje. W pierwszym projekcie (rozdziały od 12. do 14.) zajmiemy się budowaniem gry *Inwazja obcych*, czyli innej wersji klasycznej i dość popularnej gry zręcznościowej *Alien Invasion*, w której trudność rozgrywki rośnie wraz z postępem poczynionym przez gracza. Ukończenie tego projektu powinno dać Ci dobre podstawy do opracowywania własnych gier 2D.

Drugi projekt (rozdziały od 15. do 17.) jest wprowadzeniem do wizualizacji danych. Naukowcy zajmujący się danymi potrafią ogromne ilości zebranych informacji wykorzystać, przygotowując wizualizacje za pomocą różnego rodzaju technik. Nauczysz się pracy ze zbiorami danych — zarówno tymi generowanymi przy użyciu kodu, jak i tymi pobieranymi z zasobów znajdujących się w internecie. Zobaczysz również, jak automatycznie pobierać dane z poziomu programów. Po skończeniu tego projektu będziesz miał wiedzę pozwalającą na tworzenie programów, które wykorzystują ogromne zbiory danych oraz przygotowują wizualizacje na podstawie tych przechowywanych informacji.

W trzecim projekcie (rozdziały od 18. do 20.) zbudujemy małą aplikację internetową o nazwie *Learning Log*. Ten projekt umożliwi użytkownikom prowadzenie czegoś w rodzaju dziennika dla pomysłów i koncepcji pojawiających się podczas poznawania określonego zagadnienia. Aplikacja pozwoli użytkownikom przechowywać oddzielnie dane dla poszczególnych tematów oraz składać konta, a tym samym rozpocząć tworzenie własnych dzienników. Dowiesz się, jak wdrożyć aplikację w serwerze WWW, aby mógł z niej korzystać każdy, kto tylko ma dostęp do internetu.

Zasoby w internecie

Zasoby uzupełniające materiał zamieszczony w książce znajdziesz w internecie pod adresami <https://nostarch.com/pythoncrashcourse2e/> i https://ehmatthes.github.io/pcc_2e/. Te zasoby obejmują m.in.:

Informacje dotyczące konfiguracji. Wprawdzie przedstawione tutaj informacje są identyczne jak w książce, ale zawierają aktywne łącza pozwalające łatwo przechodzić do różnych zasobów. Jeżeli natkñasz jakiekolwiek trudności podczas przygotowywania środowiska pracy, koniecznie zajrzyj do tego zasobu.

Uaktualnienia. Python, podobnie jak inne języki programowania, jest nieustannie rozwijany. Dlatego jeśli cokolwiek nie będzie działało zgodnie z oczekiwaniemi, zajrzyj do tego zasobu, ponieważ być może instrukcje uległy zmianie.

Rozwiązań do ćwiczeń. Warto poświęcić trochę czasu na samodzielne rozwiązywanie zadań zamieszczonych w poszczególnych rozdziałach. Jeśli natknałeś się na trudności i utknąłeś, rozwiązania większości zadań z książki znajdziesz w tym zasobie.

Ściagi. Przygotowałem do pobrania pełny zestaw ściąg przedstawiających różne koncepcje związane z programowaniem w Pythonie. Ściągi te znajdziesz w tym zasobie.

Dlaczego Python?

Każdego roku zastanawiam się, czy kontynuować używanie Pythona, czy przejść do innego języka programowania, prawdopodobnie jednego z tych dopiero pojawiających się w świecie programowania. Jednak wciąż z wielu powodów pozostaję przy Pythonie. Przede wszystkim Python to niezwykle efektywny język — to samo zadanie, a nawet więcej, można wykonać w Pythonie za pomocą mniejszej liczby wierszy kodu niż w innych językach programowania. Ponadto składnia Pythona pomaga w tworzeniu „czystego” kodu. Dzięki temu w porównaniu do innych języków programowania utworzony w ten sposób kod będzie łatwiejszy w odczycie podczas debugowania oraz w trakcie dalszego rozbudowywania programu.

Programiści używają Pythona do wielu celów, między innymi tworzenia gier i aplikacji internetowych, rozwiązywania problemów biznesowych oraz opracowywania wewnętrznych narzędzi wykorzystywanych we wszelkich obszarach zainteresowania firm. Python jest dość często używany w zastosowaniach naukowych, badaniach akademickich oraz w praktycznych rozwiązaniach.

Jednym z najważniejszych powodów, dla których wciąż korzystam z Pythona, jest jego społeczność składająca się z niewiarygodnie różnorodnej i przyjaznej grupy osób. Społeczność jest ważna dla programistów, ponieważ programowanie to najczęściej nie jest praca w pojedynkę. Większość z nas, nawet najbardziej doświadczeni programiści, musi czasem zapytać o radę innych, którzy już

rozwiązywali podobne problemy. Istnienie dobrze zorganizowanej i pomocnej społeczności jest nieocenione, kiedy musisz rozwiązać jakiś problem. Społeczność Pythona jest niezwykle życzliwa dla osób, które podobnie jak Ty dopiero zaczynają poznawać Pythona jako pierwszy język programowania.

Python to doskonały język do nauki programowania, więc rozpoczęźmy już pracę!

Część I

Podstawy

CZĘŚĆ PIERWSZA KSIĄŻKI ZAWIERA OMÓWIENIE PODSTAWOWYCH KONCEPCJI PROGRAMOWANIA, KTÓRYCH ZNAJOMOŚĆ JEST NIEZBĘDNA PODCZAS TWORZENIA APLIKACJI W PYTHONIE. WIELE Z TYCH KONCEPCJI ISTNIEJE RÓWNIEŻ W INNYCH JĘZYKACH PROGRAMOWANIA, WIĘC BĘDĄ ONE UŻYTECZNE W TRAKCIE CAŁEJ TWOJEJ KARIERY PROGRAMISTY.

W **rozdziale 1.** zobaczyś, jak zainstalować Pythona na komputerze i utworzyć pierwszy program wyświetlający na ekranie komunikat „Witaj, świecie!”.

W **rozdziale 2.** zobaczyś, jak można przechowywać informacje w zmiennych oraz pracować z wartościami tekstowymi i liczbowymi.

W **rozdziałach 3. i 4.** przejdziemy do list. Wspomniana lista pozwala na przechowywanie dowolnej ilości informacji w pojedynczej zmiennej, co umożliwia efektywną pracę z danymi. Za pomocą zaledwie kilku wierszy kodu będziesz mógł pracować z setkami, tysiącami, lub nawet milionami wartości.

W **rozdziale 5.** wykorzystamy konstrukcje `if` do utworzenia kodu, którego sposób działania będzie zależał od wartości warunku: prawda lub fałsz.

W **rozdziale 6.** zobaczyś, jak w Pythonie używać słowników, które pozwalają na powiązanie ze sobą różnych fragmentów informacji. Podobnie jak w przypadku listy słownik może zawierać dowolną ilość informacji, które chcesz w nim przechowywać.

W **rozdziale 7.** dowiesz się, jak akceptować dane wejściowe od użytkowników i zapewnić interaktywność programu. Ponadto przedstawię pętlę `while`, która wykonuje fragment kodu dopóty, dopóki określony warunek jest prawdziwy.

W rozdziale 8. zajmiemy się funkcjami, czyli nazwanymi blokami kodu, które wykonują określone zadania. Funkcję możesz wywołać, gdy zachodzi potrzeba wykonania zdefiniowanego w niej zadania.

W rozdziale 9. poznasz klasy pozwalające na modelowanie w kodzie rzeczywistych obiektów, takich jak psy, koty, osoby, samochody, rakiety itd. Wspomniane obiekty mogą reprezentować cokolwiek, zarówno coś rzeczywistego, jak i abstrakcyjnego.

W rozdziale 10. pokażę, jak pracować z plikami oraz jak obsługiwać błędy, aby działanie programu nie kończyło się nieoczekiwana awarią. Nauczysz się zapisywać dane przed zakończeniem działania programu oraz wczytywać je z powrotem po uruchomieniu programu. Poznasz wyjątki Pythona, które pozwalają przygotować program na wystąpienie ewentualnych błędów, a także umożliwiają mu ich elegancką obsługę.

W rozdziale 11. zobaczysz, jak tworzyć testy dla kodu, aby sprawdzić, czy jego działanie jest zgodne z oczekiwaniemi. Dzięki temu będziesz mógł dalej rozbudowywać program bez obaw o wprowadzenie nowych błędów. Testowanie kodu to jedna z pierwszych umiejętności, której nabycie pomaga w przejściu od etapu początkującego programisty do średnio zaawansowanego.

1

Rozpoczęcie pracy

W TYM ROZDZIALE URUCHOMISZ SWÓJ PIERWSZY PROGRAM W PYTHONIE, CZYLI *HELLO_WORLD.PY*. PRZEDE WSZYSTKIM MUSISZ SPRAWDZIĆ, CZY NAJNOWSZA WERSJA PYTHONA JEST zainstalowana na komputerze. Jeśli nie, trzeba ją zainstalować. Ponadto potrzebny będzie edytor tekstu przeznaczony do tworzenia kodu źródłowego w Pythonie. Edytor tekstu rozpoznaje kod Pythona i podświetla aktualnie tworzoną sekcję, co ułatwia zrozumienie struktury kodu.

Przygotowanie środowiska programistycznego

Python nieco różni się w poszczególnych systemach operacyjnych, więc musisz wziąć pod uwagę kilka czynników. W kolejnych sekcjach będziesz mieć okazję się upewnić o prawidłowej konfiguracji Pythona w systemie.

Wersje Pythona

Każdy język programowania ewoluje wraz z pojawianiem się nowych idei i technologii. Nie powinno być więc zaskoczeniem, że twórcy Pythona nieustannie wzbogacają go o nowe możliwości, zapewniające coraz większą wszechstronność

temu językowi. Wprawdzie gdy piszę te słowa, najnowszą wersją Pythona jest 3.7, ale wszystkie przykłady przedstawione w książce powinny działać w wydaniu 3.6 lub nowszym. W tym podrozdziale sprawdzisz, czy Python jest dostępny w używanym przez Ciebie systemie, i dowiesz się, jak go zainstalować, jeśli będziesz potrzebować nowszego wydania języka. Dodatek A zawiera znacznie bardziej szczegółowe omówienie procesu instalacji najnowszej wersji Pythona w najpopularniejszych systemach operacyjnych.

Część starszych projektów Pythona nadal korzysta z wersji 2. Mimo to używaj Pythona 3. Jeżeli Python 2 jest zainstalowany w systemie, prawdopodobnie wynika to z konieczności zapewnienia obsługi starszym wersjom programów wymaganych przez dany system operacyjny. Pozostaw tę wersję i upewnij się, że masz zainstalowaną również najnowszą wersję Pythona.

Wykonanie fragmentu kodu w Pythonie

Python jest dostarczany wraz z interpreterem działającym w powłoce, co pozwala na wypróbowanie kodu bez konieczności zapisywania i uruchamiania całego programu.

W książce będziesz często spotykał fragmenty kodu podobne do przedstawionych poniżej:

```
>>> print("Witaj, interpreterze Pythona!") ❶
Witaj, interpreterze Pythona!
```

Znaki `>>>` wskazują na konieczność użycia powłoki. Tekst wyróżniony pogrubioną czcionką musisz wpisać, a następnie wykonujesz ten fragment kodu, naciskając klawisz *Enter*. Większość przykładów przedstawionych w książce to małe samodzielne programy uruchamiane z poziomu edytora tekstu zamiast powłoki — właśnie w ten sposób będziesz później tworzyć większość kodu. Czasami podstawowe koncepcje będą prezentowane w serii fragmentów kodu wykonywanych w sesji powłoki Pythona, co pozwala na znacznie efektywniejsze zademonstrowanie pewnych zagadnień. Gdy zobaczyś trzy nawiasy ostre w liście ❶, oznacza to, że masz do czynienia z sesją Pythona w powłoce. Za chwilę przejdziemy do interpretera w używanym przez Ciebie systemie operacyjnym.

Edytor tekstu zostanie użyty do utworzenia prostego programu wyświetlającego komunikat w stylu *Witaj, świecie!*. W świecie programowania od dawna istnieje przekonanie, że wyświetlenie komunikatu „Witaj, świecie!” w pierwszym programie tworzonym podczas nauki nowego języka programowania przyniesie szczęście. Tak prosty program ma również bardzo ważne znaczenie. Jeżeli zostanie prawidłowo wykonany w systemie, to każdy program, który stworzysz w Pythonie, też powinien działać.

Edytor tekstu Sublime Text

Sublime Text to prosty edytor tekstu, który może być zainstalowany w praktycznie każdym nowoczesnym systemie operacyjnym. Sublime Text pozwala uruchamiać większość programów bezpośrednio z poziomu edytora zamiast z powłoki. W takim przypadku kod będzie działał w sesji powłoki osadzonej w oknie Sublime Text, co niezwykle ułatwia dostęp do wygenerowanych danych wyjściowych programu.

Sublime Text to również edytor przyjazny początkującym programistom, choć używają go także wielu profesjonalisi. Jeżeli przyzwyczaisz się do tego edytora podczas poznawania Pythona, pozostaniesz przy nim, gdy przejdziesz do tworzenia większych i bardziej skomplikowanych projektów. Sublime Text charakteryzuje się dość liberalną polityką licencjonowania — edytora możesz używać bezpłatnie tak długo, jak chcesz, ale jego twórcy proszą o zakup licencji, jeśli polubisz ten program i zechcesz z niego dalej korzystać.

W dodatku B znajdziesz informacje o jeszcze innych dostępnych edytach tekstu. Jeżeli nie możesz powstrzymać ciekawości, zajrzyj teraz do tego dodatku. Czytelnicy dopiero rozpoczynający przygodę z programowaniem mogą używać Sublime Text, a nabrawszy doświadczenia, rozważyć przejście do innych edytorów tekstu. W tym rozdziale przedstawię proces instalacji Sublime Text w różnych systemach operacyjnych.

Python w różnych systemach operacyjnych

Python to niezależny od platformy język programowania przeznaczony do działania we wszystkich najważniejszych systemach operacyjnych. Każdy utworzony w Pythonie program powinien działać na każdym nowoczesnym komputerze, na którym jest zainstalowany Python. Jednak sama metoda instalacji Pythona zależy od używanego systemu operacyjnego.

W tym podrozdziale dowiesz się, jak zainstalować Pythona i uruchomić w używanym przez Ciebie systemie. Przede wszystkim sprawdź, czy najnowsza wersja Pythona jest dostępna w systemie. Jeżeli jeszcze nie, musisz go zainstalować. W kolejnym kroku zainstalujesz edytor tekstu Sublime Text. To są jedynie dwa kroki odmienne w poszczególnych systemach operacyjnych.

Następnie utworzysz program Pythona wyświetlający komunikat *Witaj, świecie!* i ewentualnie zajmiesz się usunięciem błędów, jeśli program nie będzie działać. Ten proces omówię tutaj dla każdego najważniejszego systemu operacyjnego, dzięki temu otrzymasz środowisko programowania przyjazne początkującym programistom.

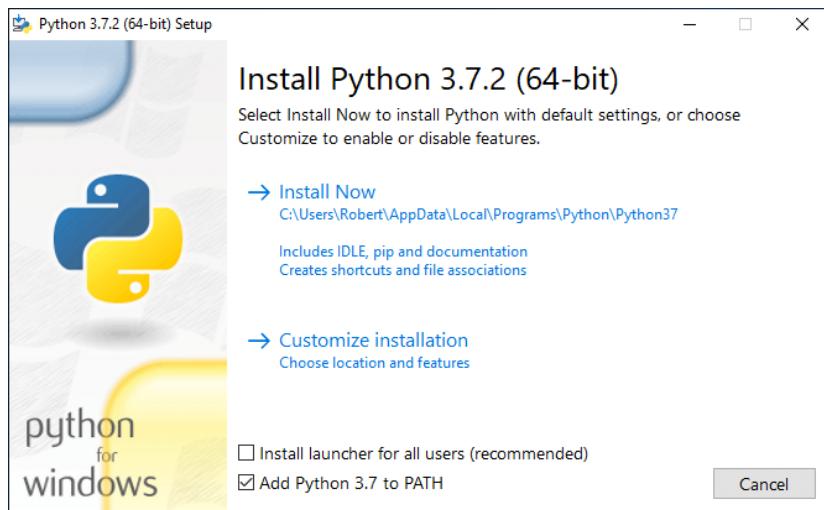
Python w systemie Windows

System Windows nie zawsze jest dostarczany z Pythonem, więc prawdopodobnie będziesz musiał go pobrać i zainstalować, a następnie pobrać i zainstalować również Sublime Text.

Instalacja Pythona

Przede wszystkim sprawdź, czy Python jest zainstalowany w systemie. Przejdz do wiersza poleceń, wpisując **cmd** w menu *Start*, lub z wciskniętym klawiszem *Shift* kliknij prawym przyciskiem myszy na pulpicie i wybierz z menu kontekstowego opcję *Otwórz tutaj okno programu PowerShell*. W oknie wiersza poleceń wpisz małymi literami **python**. Jeżeli zobaczyς znak zachęty Pythona (czyli **>>>**), oznacza to, że Python jest już zainstalowany w systemie. Jednak prawdopodobnie otrzymasz komunikat błędu informujący o nierożpoznanym poleceniu **python**.

W takim przypadku lub jeśli masz wersję języka wcześniejszą niż 3.6, musisz pobrać instalator Pythona dla Windows. Przejdz na stronę <https://www.python.org/downloads/>. Powinieneś zobaczyć przycisk pozwalający na pobranie Pythona w najnowszej dostępnej wersji 3. Kliknij go, co powinno automatycznie rozpoczęć pobieranie odpowiedniego instalatora dla używanego przez Ciebie systemu. Po pobraniu pliku uruchom instalator. Upewnij się, że została wybrana opcja *Add Python 3.7 to PATH*, co niezwykle ułatwi prawidłową konfigurację systemu. Na rysunku 1.1 pokazałem tę opcję zaznaczoną w instalatorze.

Rysunek 1.1. Upewnij się, że zostało zaznaczone pole wyboru *Add Python 3.7 to PATH*

Uruchomienie Pythona w sesji wiersza poleceń

Otwórz okno wiersza poleceń i wpisz małymi literami **python**. Jeżeli zobaczyς znak zachęty Pythona (czyli **>>>**), oznacza to, że Windows znalazła zainstalowaną przed chwilą wersję Pythona:

```
C:\> python
Python 3.7.2 (v3.7.2:9a3ffc0492, Dec 23 2018, 23:09:28) [MSC v.1916 64 bit
(AMD64)] on win32
Type "help", "copyright", "credits" or "license" for more information.
>>>
```

UWAGA

Jeżeli otrzymałeś inne dane wyjściowe, zajrzyj do dodatku A, w którym znajdziesz znacznie dokładniejsze informacje dotyczące instalacji Pythona.

Wprowadź poniższy wiersz kodu w sesji Pythona w wierszu polecenia i upewnij się, że otrzymałeś dane wyjściowe w postaci komunikatu **Witaj, świecie Pythona!**:

```
>>> print("Witaj, świecie Pythona!")  
Witaj, świecie Pythona!  
>>>
```

Za każdym razem, gdy chcesz wykonać fragment kodu Pythona, przejdź do wiersza polecenia, a następnie uruchom powłokę Pythona. Aby zakończyć sesję powłoki Pythona, naciśnij klawisze *Ctrl+Z* i później *Enter* lub wydaj polecenie *exit()*.

Instalacja Sublime Text

Program instalacyjny Sublime Text znajdziesz w witrynie <https://www.sublimetext.com/>. Kliknij łącze *Download for Windows*, co spowoduje pobranie odpowiedniego pliku. Następnie uruchom program instalacyjny i zaakceptuj wszystkie ustawienia domyślne.

Python w systemie macOS

W prawdzie Python jest już zainstalowany w większości systemów macOS, ale prawdopodobnie jest to przestarzała wersja, której nie chcesz poznawać. W tej sekcji dowiesz się, jak zainstalować najnowszą wersję Pythona. Ponadto zainstalujesz edytor Sublime Text i sprawdzisz, czy jest on prawidłowo skonfigurowany.

Sprawdzenie, czy Python 3 jest zainstalowany

Przejdź do okna programu Terminal (znajdziesz go w katalogu *Aplikacje/Narzędzia Terminal*). Ewentualnie naciśnij klawisze *Command + Spacja*, wpisz **terminal** i wciśnij *Enter*. Aby sprawdzić, czy Python jest już zainstalowany w systemie, wydaj polecenie **python**, przy czym napisz je małymi literami. Powinieneś otrzymać dane wyjściowe wskazujące na zainstalowaną w systemie wersję Pythona oraz znak zachęty **>>>**, po którym możesz zacząć wprowadzać polecenia Pythona, na przykład:

```
$ python  
Python 2.7.15 (default, Aug 17 2018, 22:39:05)  
[GCC 4.2.1 Compatible Apple LLVM 9.1.0 (clang-902.0.39.2)] on darwin  
Type "help", "copyright", "credits", or "license" for more information.  
>>>
```

Powyższe dane wyjściowe wskazują, że Python 2.7.15 to obecnie domyślna wersja języka zainstalowana w systemie. Kiedy już uzyskasz te informacje, naciśnij klawisze *Ctrl+D*, lub też wydaj polecenie `exit()`, aby opuścić powłokę Pythona i powrócić do standardowej powłoki systemu.

Jeżeli chcesz sprawdzić, czy masz również zainstalowaną wersję Pythona 3, spróbuj wydać polecenie `python3`. Jeżeli wyświetcone dane wyjściowe wskazują na wersję 3.6 lub nowszą, możesz od razu przejść do punktu „Użycie Pythona w sesji powłoki”. Jeżeli nie masz w systemie Pythona 3, musisz go zainstalować samodzielnie. Pamiętaj, aby każde pojawiające się w książce polecenie `python` zastępować poleceniem `python3`. W ten sposób będziesz używać Pythona 3, a nie Pythona 2. Różnice między tymi wersjami są na tyle duże, że będziesz mieć problemy, jeśli kod przedstawiony w książce spróbujesz uruchomić w Pythonie 2.

Jeśli z jakiegokolwiek powodu używany przez Ciebie system nie ma Pythona 3.x, zainstaluj go, korzystając z informacji w kolejnym punkcie.

Instalowanie najnowszej wersji Pythona

Przejdź na stronę <https://www.python.org/downloads/>. Powinieneś zobaczyć przycisk umożliwiający pobranie Pythona w najnowszej dostępnej wersji 3. Kliknij go, co powinno automatycznie rozpocząć pobieranie odpowiedniego pliku dla używanego przez Ciebie systemu. Po pobraniu pliku uruchom instalator.

Po zakończeniu instalacji wydaj w powłoce następujące polecenie:

```
$ python3 --version  
Python 3.7.2
```

Powinieneś zobaczyć dane wyjściowe podobne do tutaj przedstawionych — w takim przypadku jesteś gotowy do wypróbowania Pythona. Pamiętaj tylko, aby każde pojawiające się w książce polecenie `python` zastępować poleceniem `python3`.

Użycie Pythona w sesji powłoki

Fragmenty kodu Pythona możesz uruchamiać, przechodząc do aplikacji Terminal, a następnie — tak jak wcześniej — wydając polecenie `python3`. Ponownie przejdź do powłoki Pythona i wydaj wymienione polecenie, ale tym razem po znaku zachęty wpisz następujący wiersz kodu:

```
>>> print("Witaj, interpreterze Pythona!")  
Witaj, interpreterze Pythona!  
>>>
```

Powinieneś zobaczyć komunikat wyświetlony bezpośrednio w bieżącym oknie aplikacji Terminal. Pamiętaj o możliwości zakończenia pracy z powłoką Pythona przez naciśnięcie klawiszy *Ctrl+D* lub wydanie polecenia `exit()`.

Instalacja Sublime Text

Program instalacyjny Sublime Text znajdziesz w witrynie <https://www.sublime-text.com/>. Kliknij łącze *Download for Mac*, co spowoduje pobranie odpowiedniego pliku. Następnie rozpakuj archiwum i przeciągnij ikonę *Sublime Text* na katalog *Aplikacje*.

Python w systemach z rodziny Linux

Systemy z rodziny Linux zostały zaprojektowane do programowania, więc Python jest już zainstalowany praktycznie w każdym z nich. Od osób tworzących i obsługujących systemy Linux oczekuje się umiejętności programowania i zachęca je do tego. Dlatego też aby zacząć programować, nie trzeba wiele robić — większość niezbędnych komponentów jest już zainstalowana w systemie i nie ma potrzeby wprowadzania zbyt wielu zmian w ustawieniach, by móc programować.

Sprawdzenie zainstalowanej wersji Pythona

Przejdź do powłoki lub otwórz okno terminala w systemie (w Ubuntu możesz naciągnąć klawisze *Ctrl+Alt+T*). Aby sprawdzić zainstalowaną wersję Pythona, napisz małymi literami polecenie **python3**. Jeżeli Python jest zainstalowany, to polecenie spowoduje uruchomienie interpretera Pythona. Powinieneś zobaczyć informacje o zainstalowanej wersji Pythona oraz znak zachęty **>>>**, po którym możesz zacząć wprowadzać inne polecenia Pythona, na przykład takie, jakie pokazałem poniżej:

```
$ python3
Python 3.7.2 (default, Dec 27 2018, 04:01:51)
[GCC 7.3.0] on linux
Type "help", "copyright", "credits" or "license" for more information.
>>>
```

Powyższe dane wyjściowe potwierdzają, że Python 3 to aktualnie domyślna wersja tego języka w systemie. Gdy już uzyskasz te informacje, naciśnij klawisze *Ctrl+D* lub wydaj polecenie **exit()**, aby opuścić powłokę Pythona i powrócić do standardowej powłoki systemu. Pamiętaj tylko, aby każde pojawiające się w książce polecenie **python** zastępować poleceniem **python3**.

Aby uruchamiać przykłady przedstawione w książce, musisz mieć Pythona w wersji 3.6 lub nowszej. Jeśli z jakiegokolwiek powodu używana przez Ciebie dystrybucja ma zainstalowanego Pythona w starszej wersji niż 3.6, zajrzyj do dodatku A.

Wykonanie kodu Pythona w powłoce

Fragmenty kodu Pythona możesz spróbować wykonać z poziomu powłoki, co wymaga użycia wymienionego wcześniej polecenia **python** lub **python3**, z którego już skorzystałeś podczas sprawdzania zainstalowanej wersji języka. Ponownie wydaj to samo polecenie, ale tym razem w powłoce Pythona wprowadź następujący wiersz kodu:

```
>>> print("Witaj, interpreterze Pythona!")
Witaj, interpreterze Pythona!
>>>
```

Powinieneś zobaczyć komunikat wyświetlany bezpośrednio w powłoce. Pamiętaj o możliwości zakończenia pracy z interpreterem Pythona przez naciśnięcie klawiszy *Ctrl+D*, lub też wywołanie funkcji `exit()`.

Instalacja Sublime Text

W systemie Ubuntu edytor tekstu Sublime Text znajdziesz bezpłatnie w oficjalnym sklepie z oprogramowaniem Ubuntu. Kliknij ikonę Oprogramowanie Ubuntu, wpisz w polu wyszukiwania *Sublime Text*, kliknij przycisk *Zainstaluj*, a następnie uruchom edytor.

Uruchomienie programu typu „Witaj, świecie!”

Mając zainstalowane najnowsze wersje Pythona i Sublime Text, jesteś prawie gotowy do uruchomienia pierwszego programu napisanego w Pythonie z użyciem edytora tekstu. Jednak zanim to nastąpi, musisz przeprowadzić konfigurację edytora, aby korzystał z odpowiedniej wersji Pythona w systemie. Dopiero później przystąpisz do utworzenia i uruchomienia programu wyświetlającego komunikat *Witaj, świecie!*.

Konfiguracja Sublime Text dla Pythona 3

Jeżeli polecenie `python` w systemie powoduje uruchomienie Pythona 3, nie musisz przeprowadzać żadnej konfiguracji i możesz przejść do następnej sekcji. Natomiast jeżeli do uruchomienia sesji Pythona w powłoce używasz innego polecenia niż `python`, wówczas musisz przeprowadzić konfigurację edytora Sublime Text i wskazać poprawną wersję Pythona w systemie.

Uruchom edytor Sublime Text i wybierz opcję *Tools/Build System/New Build System*, która spowoduje otworzenie nowego pliku konfiguracyjnego. Usuń jego zawartość i wprowadź poniższy fragment kodu.

Plik Python3.sublime-build:

```
{  
    "cmd": ["python3", "-u", "$file"],  
}
```

Ten kod nakazuje edytoriowi Sublime Text użycie polecenia `python3` podczas uruchamiania aktualnie otwartego pliku. Plik zapisz pod nazwą *Python3.sublime-build* w katalogu domyślnie otwieranym przez Sublime Text po wybraniu opcji *Save*.

Uruchomienie programu typu „Witaj, świecie!”

Aby przygotować pierwszy program, w dogodnej lokalizacji utwórz katalog dla projektów i nadaj mu nazwę, na przykład *projekty_pythona*. W nazwach katalogów i plików najlepiej jest używać jedynie małych liter i znaków podkreślenia zamiast spacji, co wynika ze stosowanej przez Pythona konwencji nazewniczej.

Powróć do edytora i zapisz pusty plik (*File/Save As*) o nazwie *hello_world.py* w utworzonym wcześniej katalogu (*projekty_pythona*). Rozszerzenie *.py* wskazuje edytorowi Sublime Text, że dany plik będzie zawierał kod Pythona. Ponadto informuje go o sposobie uruchamiania programu i kolorowania kodu, co znacznie ułatwia pracę programistom.

Po zapisaniu pliku umieść w nim poniższy wiersz kodu:

Plik hello_world.py:

```
print("Witaj, świecie Pythona!")
```

Jeżeli polecenie *python* działa w systemie, program możesz uruchomić, wybierając opcję *Tools/Build* lub naciskając klawisze *Ctrl+B* (w systemie macOS trzeba nacisnąć klawisze *Command+B*). Natomiast jeśli skonfigurowałeś Sublime Text do użycia innego polecenia niż *python*, wtedy wybierz opcję *Tools/Build System*, a następnie *Python 3*. W ten sposób Python 3 zostanie zdefiniowany jako domyślna wersja interpretera i odtąd w celu uruchomienia programu będziesz mógł wybrać opcję *Tools/Build*, lub po prostu nacisnąć klawisze *Ctrl+B* (lub *Command+B*).

W dolnej części okna edytora Sublime Text pojawi się ekran terminala wraz z następującymi danymi wyjściowymi:

```
Witaj, świecie Pythona!
```

[Finished in 0.1s]

Jeżeli nie otrzymałeś powyższych danych wyjściowych, dokładnie sprawdź każdy znak we wprowadzonym wierszu kodu. Czy przypadkiem nie użyłeś dużej litery w poleceniu *print*? Czy na pewno ująłeś komunikat w cudzysłów? Języki programowania oczekują użycia konkretnej składni i jeśli nie dostosujesz się do tych wymagań, zostaną wygenerowane komunikaty błędów. Jeżeli nie możesz sobie poradzić z uruchomieniem programu, zajrzyj do podrozdziału „Rozwiązywanie problemów podczas instalacji” w dalszej części tego rozdziału.

Rozwiązywanie problemów podczas instalacji

Jeżeli nie możesz uruchomić programu *hello_world.py*, poniżej przedstawiam kilka podpowiedzi, jak rozwiązać ten problem:

- Jeżeli program zawiera poważny błąd, wówczas Python wyświetla **stos wywołań** (*traceback*). W takim przypadku Python analizuje plik i próbuje zgłosić problem. Wyświetlony stos wywołań może być wskazówką, jaki problem uniemożliwił uruchomienie programu.
- Odejdź od komputera, zrób sobie krótką przerwę, a następnie wróć i spróbuj ponownie. Pamiętaj, że składnia ma duże znaczenie w programowaniu, więc nawet brakujący dwukropki, cudzysłów lub błędnie dopasowany nawias może uniemożliwić uruchomienie programu. Ponownie przeczytaj odpowiednie fragmenty tego rozdziału, przejrzyj to, co dotychczas zrobileś, i spróbuj znaleźć, gdzie popełniłeś błąd.
- Zacznij od początku. Prawdopodobnie nie będziesz musiał niczego odinstalowywać z systemu, ale rozsądnie będzie, jeśli usuniesz plik *hello_world.py* i ponownie go utworzysz.
- Poproś kogoś innego o wykonanie przedstawionej w tym rozdziale procedury na Twoim lub na innym komputerze i dokładnie obserwuj podejmowane przez niego działania. Być może pominąłeś jeden mały krok, który zostanie wykonany przez inną osobę.
- Poszukaj jakiegoś programisty Pythona i poproś o pomoc w skonfigurowaniu systemu. Jeżeli dobrze się rozejrzysz wokół siebie, prawdopodobnie znajdziesz osobę zajmującą się programowaniem w Pythonie.
- Opisana w tym rozdziale procedura konfiguracji środowiska jest dostępna również w internecie na stronie <https://nostarch.com/pythoncrashcourse2e/>. Być może polecenia przedstawione w wersji online sprawdzą się lepiej w Twoim przypadku.
- Poproś o pomoc w internecie. W dodatku C wymieniłem wiele źródeł internetowych, między innymi fora i czaty, na których możesz poprosić o pomoc osoby zajmującej się programowaniem w Pythonie. Być może ktoś inny spotkał się już z problemem takim jak Twój.

Nie obawiaj się prosić o pomoc bardziej doświadczonych programistów. Każdy z nich musiał się kiedyś zmierzyć z trudnym do rozwiązania problemem i większość z nich chętnie pomoże Ci w prawidłowej konfiguracji systemu. Jeżeli tylko potrafisz jasno i czytelnie określić to, co próbujesz osiągnąć, jakie kroki podjęłeś i jakie otrzymałeś wyniki, masz duże szanse, że znajdzie się ktoś, kto będzie w stanie skutecznie Ci pomóc. Jak wspomniałem we wprowadzeniu, społeczność Pythona jest niezwykle przyjazna dla początkujących programistów.

Python powinien działać doskonale na w miarę nowoczesnym komputerze. Problemy pojawiające się na początku mogą być frustrujące, ale naprawdę warto spróbować je rozwiązać. Gdy tylko uda Ci się uruchomić program *hello_world.py*, możesz przystąpić do nauki Pythona, a Twoja praca programisty stanie się bardziej interesująca i satysfakcjonująca.

Uruchamianie programów Pythona z poziomu powłoki

Większość tworzonych przez nas programów w edytorze tekstu będziesz uruchamiać bezpośrednio z poziomu edytora. Jednak czasami użyteczne będzie uruchomienie programu z poziomu powłoki systemu. Na przykład chcesz uruchomić istniejący program bez otwierania go do edycji.

Masz taką możliwość w każdym systemie, w którym jest zainstalowany Python, o ile wiesz, jak uzyskać dostęp do katalogu z plikiem programu. Aby wypróbować przedstawione poniżej sposoby, upewnij się, że plik *hello_world.py* zapisales w katalogu *projekty_pythona* umieszczonym na pulpicie.

W systemie Windows

Polecenie `cd` (skrót od *change directory*, czyli zmień katalog) jest używane do poruszania się po systemie plików z poziomu wiersza polecenia. Z kolei polecenie `dir` (skrót od *directory*, czyli katalog) wyświetla wszystkie pliki znajdujące się w bieżącym katalogu.

Przejdź do wiersza polecenia, a następnie wydaj poniższe polecenia, aby uruchomić program, którego kod źródłowy znajduje się w pliku *hello_world.py*:

```
C:\> cd Pulpit\projekty_pythona ①
C:\Pulpit\projekty_pythona> dir ②
hello_world.py
C:\Pulpit\projekty_pythona> python hello_world.py ③
Witaj, świecie Pythona!
```

W wierszu ① użyliśmy polecenia `cd` w celu przejścia do katalogu *projekty_pythona* znajdującego się w katalogu *Pulpit*. Następnie (patrz wiersz ②) za pomocą polecenia `dir` sprawdziliśmy, czy ten katalog na pewno zawiera plik *hello_world.py*. Ostatnim krokiem było uruchomienie programu przez wydanie polecenia `python hello_world.py`, tak jak pokazalem w wierszu ③.

Większość programów działa doskonale, kiedy uruchomimy je z poziomu edytora, jednak gdy staną się znacznie bardziej skomplikowane, może się zdarzyć, że będziemy musieli uruchomić je bezpośrednio z poziomu powłoki systemu.

W systemach macOS i Linux

Uruchamianie programu Pythona z poziomu powłoki systemu odbywa się w systemach Linux i macOS w dokładnie taki sam sposób. Za pomocą polecenia `cd` (skrót od *change directory*, czyli zmień katalog) możesz poruszać się po systemie plików z poziomu powłoki. Z kolei polecenie `ls` (skrót od *list*, czyli wyświetl) wyświetla listę wszystkich nieukrytych plików znajdujących się w bieżącym katalogu.

Przejdź do powłoki, a następnie wydaj poniższe polecenia, aby uruchomić program *hello_world.py*:

```
~$ cd Pulpit/projekty_pythona/ ❶
~/Pulpit/projekty_pythona$ ls ❷
hello_world.py
~/Pulpit/projekty_pythona$ python hello_world.py ❸
Witaj, świecie Pythona!
```

W wierszu ❶ użyliśmy polecenia `cd` w celu przejścia do katalogu *projekty_pythona* znajdującego się w katalogu *Pulpit*. Następnie (patrz wiersz ❷) za pomocą polecenia `ls` sprawdziliśmy, czy ten katalog na pewno zawiera plik *hello_world.py*. Ostatnim krokiem było uruchomienie programu przez wydanie polecenia `python hello_world.py`, tak jak pokazałem w wierszu ❸.

To jest naprawdę takie proste. Do uruchamiania programów Pythona używasz polecenia `python` (lub `python3`).

ZRÓB TO SAM

Ćwiczenia w tym rozdziale mają charakter poznawczy. Jednak począwszy od rozdziału 2., do rozwiązywania ćwiczeń będziesz musiał wykorzystywać zdobytą wcześniej wiedzę.

1.1. Witryna `python.org`. Zapoznaj się ze stroną domową Pythona (<http://python.org/>) i spróbuj wyszukać interesujące Cię tematy. Gdy zdobędziesz nieco więcej doświadczenia w programowaniu w Pythonie, poszczególne części tej witryny staną się dla Ciebie znacznie użyteczniejsze.

1.2. Błędy w programie typu „Witaj, świecie!”. Otwórz utworzony w tym rozdziale plik *hello_world.py*. Wprowadź dowolny błąd w wierszu kodu, a następnie uruchom program. Czy potrafisz wprowadzić zmianę powodującą wygenerowanie komunikatu błędu? Czy ten komunikat błędu ma dla Ciebie sens? Czy potrafisz wprowadzić zmianę niepowodującą wygenerowania błędu? Na jakiej podstawie uważasz, że ta zmiana nie jest błędem?

1.3. Niczym nieograniczone umiejętności. Gdybyś posiadał nieograniczone umiejętności w zakresie programowania, jaki program byś stworzył? Dzięki tej książce masz nauczyć się programować. Jeżeli będziesz miał na uwadze pewien cel, który sam sobie wyznaczył, zyskasz możliwość częściowego wykorzystania nowo nabytych umiejętności. Teraz jest więc doskonały moment na określenie tego, co chciałbyś stworzyć. Dobrym rozwiązańiem jest prowadzenie dziennika „idei”, do którego będziesz mógł się odwoływać, rozpoczynając pracę nad nowym projektem. Poświęć kilka minut na opisanie trzech programów, które chciałbyś stworzyć.

Podsumowanie

W tym rozdziale dowiedziałeś się co nieco na temat Pythona i zainstalowałeś go w systemie. Ponadto zainstalowałeś edytor tekstu, aby ułatwić sobie pracę podczas tworzenia kodu Pythona. Uruchamiałeś fragmenty kodu Pythona w powłoce oraz utworzyłeś pierwszy rzeczywisty program w pliku *hello_world.py*. Prawdopodobnie dowiedziałeś się także co nieco na temat usuwania błędów.

W następnym rozdziale poznasz różne rodzaje danych, z jakimi można pracować w programach wykorzystujących Pythona. Ponadto zobacysz, jak używać zmiennych.

2

Zmienne i proste typy danych

W TYM ROZDZIALE POZNASZ RÓŻNE RODZAJE DANYCH, Z JAKIMI MOŻNA PRACOWAĆ W PYTHONIE. PONADTO DOWIESZ SIĘ, JAK PRZECHOWYWAĆ DANE W ZMIENNYCH ORAZ JAK KORZYSTAĆ Z TYCH ZMIENNYCH W PROGRAMACH.

Co tak naprawdę dzieje się po uruchomieniu `hello_world.py`?

Przekonajmy się, co tak naprawdę się dzieje, gdy próbujesz uruchomić program `hello_world.py` w Pythonie. Jak się okazuje, Python wykonuje dość dużą ilość pracy, pomimo uruchamiania niezwykle prostego programu.

Plik `hello_world.py`:

```
print("Witaj, świecie Pythona!")
```

Po uruchomieniu powyższego programu powinieneś otrzymać następujące dane wyjściowe:

Witaj, świecie Pythona!

Kiedy uruchamiasz plik *hello_world.py*, rozszerzenie *.py* wskazuje na zdefiniowanie w nim kodu źródłowego Pythona. Edytor tekstu najpierw przetwarza ten plik za pomocą *interpretera Pythona*, który odczytuje go wiersz po wierszu i określa znaczenie każdego znajdującego się w nim słowa. Na przykład gdy interpreter natrafi na słowo `print`, wyświetla na ekranie to wszystko, co zostało ujęte w cudzysłów znajdujący się w nawiasie.

Gdy piszesz program, edytor na różne sposoby koloruje poszczególne fragmenty kodu źródłowego tego programu. Rozpoznaje, że słowo `print` oznacza nazwę funkcji, więc wyświetla je w pewnym kolorze. Ustala też, że ciąg tekstowy "Witaj, świecie Pythona!" nie jest kodem Pythona i dlatego wyświetla go w innym kolorze. Ta funkcja edytora nosi nazwę *kolorowania składni*. Uznasz ją za niezwykle pomocną, gdy zaczniesz tworzyć własne programy.

Zmienne

Spróbujmy teraz użyć zmiennej w programie *hello_world.py*. Na początku pliku wstaw nowy wiersz, a następnie zmodyfikuj drugi, aby kod przyjął taką postać:

Plik hello_world.py:

```
message = "Witaj, świecie Pythona!"  
print(message)
```

Uruchom ten program i zobacz, co się stanie. Powinieneś otrzymać dokładnie te same dane wyjściowe, które zostały wygenerowane już wcześniej:

Witaj, świecie Pythona!

W kodzie umieściliśmy *zmienną* o nazwie `message`. Każda zmienna przechowuje *wartość*, czyli informacje powiązane z tą zmienną. W omawianym przykładzie wartością jest komunikat „Witaj, świecie Pythona!”.

Dodanie zmiennej w kodzie oznacza nieco więcej pracy dla interpretera Pythona. Podczas przetwarzania pierwszego wiersza powiązuje on komunikat „Witaj, świecie Pythona!” ze zmienną `message`. Następnie po przejściu do drugiego wiersza wyświetla na ekranie wartość przypisaną wcześniej zmiennej `message`.

Rozbudujemy teraz ten program, modyfikując plik *hello_world.py* i dodając do niego polecenia przeznaczone do wyświetlenia drugiego komunikatu. Wstaw więc pusty wiersz po dotychczasowym kodzie, a następnie dodaj dwa nowe.

```
message = "Witaj, świecie Pythona!"  
print(message)  
  
message = 'Witaj, świecie książki "Python. Instrukcje dla programisty"!'  
print(message)
```

Teraz po uruchomieniu programu *hello_world.py* powinieneś otrzymać dwa wiersze danych wyjściowych:

```
Witaj, świecie Pythona!  
Witaj, świecie książki "Python. Instrukcje dla programisty"!
```

Wartość zmiennej w programie można zmienić w dowolnym momencie, a Python zawsze będzie monitorować jej bieżącą wartość.

Nadawanie nazw zmiennym i używanie zmiennych

Używając zmiennych w Pythonie, trzeba stosować się do kilku reguł i zaleceń. Złamanie niektórych reguł spowoduje powstanie błędów, natomiast inne zalecenia mają pomóc w tworzeniu kodu, który będzie łatwiejszy do odczytania i zrozumienia. Postaraj się pamiętać o wymienionych poniżej regułach dotyczących nazw zmiennych:

- Nazwy zmiennych mogą zawierać jedynie litery, cyfry i znaki podkreślenia. Nazwa może rozpoczynać się od litery lub znaku podkreślenia, ale nie od cyfry. Na przykład zmiennej można nadać nazwę `message_1`, ale już nie `1_message`.
- Niedozwolone jest stosowanie spacji w nazwach zmiennych, choć znak podkreślenia można stosować w charakterze separatora słów. Na przykład `greeting_message` to prawidłowa nazwa zmiennej, podczas gdy `greeting message` spowoduje wygenerowanie błędu.
- Unikaj użycia w nazwach zmiennych słów kluczowych Pythona oraz nazw funkcji. Oznacza to, że nie powinieneś używać słów, które w Pythonie są zarezerwowane do określonych celów programistycznych. Przykładem słowa zarezerwowanego jest `print`. (Więcej informacji na ten temat znajdziesz w dodatku A).
- Nazwa zmiennej powinna być krótka, choć jednocześnie czytelna. Na przykład nazwa `name` jest lepsza niż `n`, `student_name` lepsza niż `s_n`, a `name_length` lepsza niż `length_of_persons_name`.
- Ostrożnie używaj malej litery *l* i wielkiej litery *O*, ponieważ łatwo je pomylić z cyframi — odpowiednio *1* i *0*.

Może upływać nieco czasu, zanim nabędziesz wprawy w wybieraniu dobrych nazw dla zmiennych, co będzie szczególnie istotne wtedy, kiedy tworzone programy staną się bardziej interesujące i skomplikowane. Gdy zaczniesz tworzyć

więcej własnych programów i analizować kod opracowany przez innych, jeszcze lepiej zrozumiesz, co oznacza stosowanie jasnych i czytelnych nazw.

UWAGA

Zmienne, których teraz używamy, powinny mieć nazwy zapisywane małymi literami. Wprawdzie nie popełnisz błędu, jeśli użyjesz wielkich liter, ale dobrze było, abyś na razie powstrzymał się od tego.

Unikanie błędów związanych z nazwami podczas używania zmiennych

Każdy programista popełnia błędy, a większość popełnia je każdego dnia. Wprawdzie dobry programista również może popełniać błędy, ale jednocześnie wie, jak efektywnie na nie reagować. Przeanalizujmy teraz błąd, który prawdopodobnie wcześniej czy później popełnisz, i zobaczymy, jak możesz go usunąć.

Utworzymy teraz fragmentu kodu celowo generujący komunikat błędu. Wprowadź dwa poniższe polecenia, w tym celowo błędnie zapisane słowo *mesage*, które w kodzie zostało pogrubione:

```
message = 'Witaj, Czytelniku książki "Python. Instrukcje dla programisty"!'  
print(mesage)
```

Gdy w programie wystąpi błąd, interpreter Pythona stara się jak najlepiej pomóc w ustaleniu przyczyny problemu. Dlatego też interpreter wyświetla stos wywołań, jeśli uruchomienie programu zakończyło się niepowodzeniem. Ten *stos wywołań* jest zapisem działań, które spowodowały pojawienie się problemu podczas wykonywania kodu. Poniżej przedstawiłem przykład stosu wywołań, który zostanie wyświetlony po przypadkowym błędnym podaniu nazwy zmiennej:

```
Traceback (most recent call last):  
  File "hello_world.py", line 2, in <module> ①  
    print(mesage) ②  
NameError: name 'mesage' is not defined ③
```

W wierszu **①** danych wyjściowych mamy informacje o błędzie, który wystąpił w wierszu 2. pliku kodu źródłowego *hello_world.py*. Interpreter wyświetla ten numer wiersza, aby pomóc w szybszym wychwyceniu błędu (patrz wiersz **②**) i podaje rodzaj znalezionej błędu (patrz wiersz **③**). W omawianym przypadku mamy *błąd nazwy* (typ *NameError*), a wyświetlony komunikat informuje, że zmienna *mesage* nie została zdefiniowana. Python nie potrafi zidentyfikować zmiennej o podanej nazwie. Tego rodzaju błąd zwykle wskazuje, że zapomniałeś przypisać wartość zmiennej przed jej użyciem lub pomyliłeś się podczas wpisywania nazwy zmiennej.

Oczywiście w omawianym przykładzie mamy do czynienia z drugą z wymienionych sytuacji: zapomnieliśmy o literze *s* w nazwie zmiennej *message* użytej w wierszu drugim. Interpreter Pythona nie sprawdza kodu pod kątem popraw-

ności pisowni słów, ale może ustalić, czy nazwy zmiennych są używane spójnie. Zobacz na przykład, co się stanie, gdy w innym miejscu kodu również użyjemy nieprawidłowo zapisanej nazwy zmiennej `message`:

```
mesage = 'Witaj, Czytelniku książki "Python. Instrukcje dla programisty"!'
print(mesage)
```

W takim przypadku uruchomienie programu zakończy się powodzeniem:

```
Witaj, Czytelniku książki "Python. Instrukcje dla programisty"!
```

Komputery ściśle stosują się do wydawanych poleceń, choć nie zwracają uwagi na poprawną pisownię słów. Dlatego też podczas tworzenia nazw zmiennych i pisania kodu nie musisz brać pod uwagę reguł pisowni i gramatyki.

Większość tego rodzaju błędów to drobne pomyłki — zwykle dotyczą pojęcia danego znaku w jednym wierszu kodu źródłowego programu. Jeżeli poświęcasz dużo czasu na wyszukiwanie jednego z tego typu błędów, to powinieneś wiedzieć, że nie jesteś sam. Wielu doświadczonych i utalentowanych programistów marnuje godziny na wychwytywanie tego rodzaju drobnych błędów. Nie przejmuj się tym i przejdź dalej, ponieważ z takimi sytuacjami będziesz się często spotykał w swojej karierze programisty.

Zmienna to etykieta

Zmienna jest bardzo często przedstawiana jako pojemnik przeznaczony do przechowywania wartości. Wprawdzie takie porównanie może okazać się pomocne, gdy dopiero zaczynasz poznawać zmienne, ale nie odzwierciedla prawidłowo sposobu, w jaki są one wewnętrznie przedstawiane w Pythonie. Znacznie lepiej jest traktować zmienną jako etykietę, którą można przypisać wartości. Można również stwierdzić, że zmienna odwołuje się do określonej wartości.

Takie rozróżnienie prawdopodobnie nie będzie miało większego znaczenia w pierwszych tworzonych programach, ale mimo to warto się o tym dowiedzieć wcześniej niż później. W pewnym momencie zetkniesz się z nieoczekiwany zachowaniem zmiennej i wówczas znajomość sposobu jej działania pomoże w ustaleniu, co tak naprawdę dzieje się w kodzie.

UWAGA	<i>Najlepszym sposobem na poznanie nowych koncepcji w programowaniu jest używanie ich we własnych programach. Jeżeli utkniesz podczas pracy nad dowolnym ćwiczeniem przedstawionym w książce, zrób sobie przerwę i zajmij się czymś innym. Jeżeli później nadal nie będziesz umiał poradzić sobie z problemem, przejrzyj odpowiednie fragmenty rozdziału. Jeśli mimo to wciąż będziesz stał w miejscu i uznasz, że potrzebujesz pomocy z zewnątrz, przydatne wskazówki znajdziesz w dodatku C.</i>
--------------	--

ZRÓB TO SAM

Utwórz oddzielne programy dla każdego z poniższych ćwiczeń. Poszczególne programy umieszczaj w plikach o nazwach zgodnych ze standardowymi konwencjami Pythona, czyli zawierających jedynie małe litery i znaki podkreślenia, na przykład `prosty_komunikat.py` i `proste_komunikaty.py`.

2.1. Prosty komunikat. Umieść komunikat w zmiennej, a następnie wyświetl go.

2.2. Proste komunikaty. Umieść komunikat w zmiennej, a następnie go wyświetl. Później zmień wartość zmiennej tak, aby zawierała inny komunikat, i ten nowy komunikat również wyświetl.

Ciągi tekstowe

Ponieważ większość programów definiuje i zbiera pewnego rodzaju dane, a następnie przeprowadza na nich użyteczne operacje, pomocne jest klasyfikowanie różnych typów tych danych. Poznawanie typów danych zaczynamy od ciągu tekstopoego. Na początku ciągi tekstowe wydają się niezwykle proste, można je jednak wykorzystać na wiele różnych sposobów.

Wspomniany *ciąg tekstopowy* to po prostu seria znaków. Wszystko to, co zostało ujęte w znaki cytowania, jest uznawane w Pythonie za ciąg tekstopowy. Ciąg tekstopowy może być ujęty zarówno w cudzysłów, jak i apostrofy, na przykład:

```
"To jest ciąg tekstopowy."  
'To również jest ciąg tekstopowy.'
```

Taka elastyczność pozwala na użycie dosłownych znaków cytowania wewnętrz ciągów tekstowych:

```
'Powiedziałem koleuze: "Python to mój ulubiony język programowania!".'  
"Nazwa języka 'Python' pochodzi od Monty Pythona, a nie węża."  
"Dla programisty Johna O'Hary jedną z zalet Pythona jest jego  
→wszechstronność i oddana mu społeczność."
```

Przeanalizujmy różne sposoby używania ciągów tekstowych.

Zmiana wielkości liter ciągu tekstopowego za pomocą metod

Jednym z najprostszych zadań, które można wykonać względem ciągu tekstopowego, jest zmiana wielkości liter w pojawiających się w nim słowach. Spójrz na poniższy fragment kodu i spróbuj powiedzieć, jaki będzie wynik jego działania.

Plik name.py:

```
name = "jan kowalski"  
print(name.title())
```

Umieść kod w pliku o nazwie *name.py*, a następnie uruchom go. Powinieneś otrzymać następujące dane wyjściowe.

Jan Kowalski

W tym przykładzie zapisany małymi literami ciąg tekstowy jan kowalski został umieszczony w zmiennej *name*. Wywołanie metody *title()* znajduje się po nazwie zmiennej *name* w metodzie *print()*. Wspomniana tutaj *metoda* to operacja, którą Python może przeprowadzić na pewnych danych. Kropka po nazwie zmiennej *name* w wywoaniu *name.title()* wskazuje Pythonowi, że metoda *title()* ma zostać wykonana względem zmiennej *name*. Po nazwie każdej metody znajduje się para nawiasów okrągłych, ponieważ metody do prawidłowego działania często potrzebują informacji dodatkowych. Te informacje są umieszczane wewnątrz nawiasu. Metoda *title()* nie wymaga żadnych informacji dodatkowych, więc nawias pozostaje pusty.

Działanie metody *title()* polega na zmianie pierwszej litery każdego słowa na wielką. Jest to przydatna operacja, ponieważ często zachodzi potrzeba potraktowania imienia jako fragmentu informacji. Na przykład tworzysz program i chcesz, aby rozpoznawał on dane wejściowe w postaci Jan, JAN i jan jako to samo imię i wyświetlał je jako Jan.

Aby zmienić wielkość liter, możesz wykorzystać jeszcze dwie inne metody. Na przykład istnieje możliwość zmiany wielkości wszystkich liter na małe lub wielkie, jak pokazałem w poniższym fragmencie kodu:

```
name = "Jan Kowalski"  
print(name.upper())  
print(name.lower())
```

Powinieneś otrzymać następujące dane wyjściowe:

JAN KOWALSKI
jan kowalski

Metoda *lower()* jest szczególnie użyteczna podczas przechowywania danych. Wielokrotnie zdarza się, iż nie można ufać użytkownikom, że podali właściwą wielkość liter. Dlatego też najlepiej skonwertować te ciągi tekstowe na zapisane małymi literami i przechowywać je w takiej postaci. Gdy zajdzie konieczność wyświetlenia informacji, można użyć takiej wielkości liter, która będzie miała sens dla poszczególnych ciągów tekstowych.

Używanie zmiennych w ciągach tekstowych

Bardzo często użyteczne jest stosowanie zmiennych wewnętrz ciągów tekstowych. Na przykład chcesz przechowywać imię i nazwisko w oddzielnych zmiennych, a następnie łączyć je w celu wyświetlenia pełnego imienia i nazwiska:

Plik full_name.py:

```
first_name = "jan"
last_name = "kowalski"
full_name = f"{first_name} {last_name}" ❶
print(full_name)
```

Aby wstawić wartość zmiennej do ciągu tekstu, należy tuż przed znakiem cytowania umieścić literę `f` ❶ Nazwa każdej zmiennej, której wartość ma się znaleźć w ciągu tekstu, musi zostać umieszczona w nawiasie klamrowym. Podczas wyświetlania ciągu tekstu poszczególne zmienne będą zastąpione odpowiadającymi im wartościami.

To jest przykład tzw. *ciągu tekstu* (*f* (ang. *f-string*)). Litera *f* pochodzi od słowa *format*, ponieważ Python formatuje ciąg tekstowy, zastępując podaną w nawiasie klamrowym nazwę zmiennej jej wartością. Oto dane wyjściowe wygenerowane przez omówiony fragment kodu:

```
jan kowalski
```

Ciągi tekstowe *f* mają wiele możliwości. Na przykład można je wykorzystać do przygotowywania pełnych komunikatów na podstawie informacji przechowywanych w zmiennych. Spójrz na przedstawiony poniżej przykład:

```
first_name = "jan"
last_name = "kowalski"
full_name = f"{first_name} {last_name}"
print(f"Witaj, {full_name.title()}!") ❶
```

W powyższym fragmencie kodu pełne imię i nazwisko jest używane w wierszu ❶, w zdaniu zawierającym powitanie użytkownika. Metoda `title()` została wykorzystana w celu odpowiedniego sformatowania imienia i nazwiska. Dane wyjściowe z omówionego fragmentu kodu to prosty, choć jednocześnie elegancki komunikat powitania:

```
Witaj, Jan Kowalski!
```

Oczywiście istnieje możliwość użycia ciągów tekstowych *f* do przygotowania komunikatu, a następnie umieszczenia go w zmiennej, na przykład tak jak poniżej:

```
first_name = "jan"
last_name = "kowalski"
full_name = f"{first_name} {last_name}"
message = f"Witaj, {full_name.title()}!" ❶
print(message) ❷
```

Powyższy fragmentu kodu również wyświetla komunikat `Witaj, Jan Kowalski!`, ale całe powitanie jest przechowywane w zmiennej (patrz wiersz ❶), co sprawia, że wywołanie polecenia `print()` staje się znacznie łatwiejsze (patrz wiersz ❷).

UWAGA

Ciągi tekstowe `f` pojawiły się w Pythonie 3.6. Jeżeli używasz wydania wcześniejszego, to zamiast składni z literą `f` musisz skorzystać z funkcji `format()`. W takim przypadku listę zmiennych, których wartości mają zostać umieszczone w ciągu tekstowym, podajesz w nawiasie znajdująącym się po nazwie funkcji `format()`. Odroębieniem do każdej zmiennej jest oddzielna para nawiasów klamrowych. Te nawiasy zostaną w podanej kolejności zastąpione wartościami zmiennych wymienionych w nawiasie po nazwie funkcji:

```
full_name = "{} {}".format(first_name, last_name)
```

Dodawanie białych znaków do ciągów tekstowych za pomocą tabulatora i znaku nowego wiersza

W programowaniu *biały znak* oznacza każdy niedrukowany znak, taki jak spacja, tabulator lub znak końca wiersza. Za pomocą białych znaków można sformatować dane wyjściowe tak, aby stały się dla użytkowników łatwiejsze do odczytania.

W celu dodania tabulatora do tekstu należy użyć sekwencji znaków `\t`, tak jak pokazałem w wierszu ❶:

```
>>> print("Python")
Python
>>> print("\tPython") ❶
    Python
```

Jeżeli chcesz dodać znak nowego wiersza do ciągu tekstopwego, użyj sekwencji `\n`:

```
>>> print("Języki:\nPython\nC\nJavaScript")
Języki:
Python
C
JavaScript
```

Oczywiście istnieje możliwość połączenia w jednym ciągu tekstowym tabulatorów i znaków nowego wiersza. Sekwencja `\n\t` nakazuje Pythonowi przejście do nowego wiersza i rozpoczęcie go od znaku tabulatora. W poniższym fragmencie kodu pokazalem, jak można użyć jednowierszowego ciągu tekstu-wego do wygenerowania czterech wierszy danych wyjściowych:

```
>>> print("Języki:\n\tPython\n\tC\n\tJavaScript")
Języki:
    Python
    C
    JavaScript
```

Znaki nowego wiersza i tabulatory będą niezwykle użyteczne w dwóch następnych rozdziałach, w których zaczniemy generować wiele wierszy danych wyjściowych za pomocą jedynie kilku wierszy kodu źródłowego.

Usunięcie białych znaków

Dodatkowy biały znak może wprowadzać zamieszanie w programach. Dla programisty ciągi tekstowe 'python' i 'python ' wyglądają praktycznie identycznie, natomiast z perspektywy programu to są dwa różne ciągi tekstowe. Python wykrywa dodatkową spację w 'python ' i uznaje ją za ważną, o ile nie wskażesz, że jest inaczej.

Bardzo ważne jest uwzględnianie białych znaków, ponieważ często będzie trzeba porównywać dwa ciągi tekstowe, aby ustalić, czy są jednakowe. Tego rodzaju operacja jest na przykład przeprowadzana, kiedy sprawdza się nazwy użytkowników logujących się w witrynie internetowej. Dodatkowy biały znak może wprowadzać zamieszanie także w prostszych sytuacjach. Na szczęście Python niezwykle ułatwia usuwanie dodatkowych białych znaków z danych wprowadzanych przez użytkowników.

Python może sprawdzać obecność białych znaków po lewej i prawej stronie ciągu tekstu-wego. Aby mieć pewność, że po prawej stronie ciągu tekstu-wego nie ma białych znaków, należy użyć metody `rstrip()`:

```
>>> favorite_language = 'python ' ❶
>>> favorite_language ❷
'python '
>>> favorite_language.rstrip() ❸
'python'
>>> favorite_language ❹
'python '
```

Wartość przechowywana w zmiennej `favorite_language` zawiera dodatkowy biały znak na końcu ciągu tekstu-wego (patrz wiersz ❶). Kiedy w sesji powłoki poprosisz Pythona o podanie wartości wymienionej zmiennej, możesz zobaczyć biały znak na końcu (patrz wiersz ❷). Gdy metoda `rstrip()` działa na zmiennej

`favorite_language` tak jak w wierszu ❸, ten dodatkowy biały znak zostaje usunięty. Jednak to usunięcie jest tylko tymczasowe. Gdy ponownie sprawdzisz wartość wymienionej zmiennej, zobaczyś, że ciąg tekstowy ma dokładnie tę postać, w jakiej został wprowadzony, czyli łącznie z białym znakiem (patrz wiersz ❹).

Aby trwale usunąć biały znak z ciągu tekstu, konieczne jest umieszczenie pozbawionej go wartości ponownie w tej samej zmiennej:

```
>>> favorite_language = 'python '
>>> favorite_language = favorite_language.rstrip() ❶
>>> favorite_language
'python'
```

Aby trwale usunąć biały znak z ciągu tekstu, pozbywamy się go z prawej strony, a następnie wartość ponownie umieszczamy w pierwotnej zmiennej, tak jak pokazałem w wierszu ❶. Zmiana wartości zmiennej i umieszczenie nowej wartości z powrotem w pierwotnej zmiennej jest często stosowanym rozwiązaniem w programowaniu. W ten sposób wartość zmiennej może być modyfikowana podczas wykonywania programu, lub też w odpowiedzi na dane wejściowe użytkownika.

Do usunięcia białego znaku z lewej strony ciągu tekstu służy metoda `lstrip()`, natomiast pozbicie się białych znaków z obu stron ciągu tekstu umożliwia metoda `strip()`:

```
>>> favorite_language = ' python ' ❶
>>> favorite_language.rstrip() ❷
' python'
>>> favorite_language.lstrip() ❸
'python '
>>> favorite_language.strip() ❹
'python'
```

W omawianym przykładzie rozpoczynamy od wartości zawierającej białe znaki na początku i końcu ciągu tekstu (patrz wiersz ❶). Następnie usuwamy nadmiarowe znaki z prawej strony (patrz wiersz ❷), lewej (patrz wiersz ❸) oraz z obu (patrz wiersz ❹). Eksperymenty z funkcjami usuwającymi białe znaki pomogą Ci w nabyciu większej wprawy w przeprowadzaniu operacji na ciągach tekstowych. W rzeczywistych programach przedstawione powyżej metody przeznaczone do usuwania białych znaków są najczęściej stosowane do oczyszczania danych wejściowych, zanim zaczną być one przechowywane w programie.

Unikanie błędów składni w ciągach tekstowych

Jednym z najczęstszych rodzajów błędów, z jakim można się spotkać, jest błąd składni. Wspomniany *błąd składni* występuje, gdy Python nie potrafi rozpoznać fragmentu kodu jako prawidłowego kodu Pythona. Na przykład użycie apostrofu w ciągu tekscowym ujętym w apostrofach spowoduje wygenerowanie błędu. Tak

się dzieje, ponieważ Python wszystko, co jest między pierwszym apostrofem i dodatkowym znakiem apostrofu użytym w tekście, interpretuje jako ciąg tekstowy. Następnie pozostała część tekstu próbuje zinterpretować jako kod Pythona, co prowadzi do błędów.

Poniżej pokazalem, jak należy prawidłowo używać apostrofów i cudzysłowu. Zapisz program w pliku o nazwie *apostrophe.py*, a następnie uruchom go.

Plik *apostrophe.py*:

```
message = "Dla programisty Johna O'Hary jedną z zalet Pythona jest jego  
wszechstronność i oddana mu społeczność."  
print(message)
```

Ponieważ apostrof znajduje się wewnątrz ciągu tekstowego wziętego w cudzysłów, interpreter Pythona nie ma żadnych problemów z prawidłowym jego odczytaniem:

```
Dla programisty Johna O'Hary jedną z zalet Pythona jest jego  
wszechstronność i oddana mu społeczność.
```

Jednak jeżeli użyjesz jedynie apostrofów, Python nie będzie umiał prawidłowo określić miejsca zakończenia ciągu tekstowego:

```
message = 'Dla programisty Johna O'Hary jedną z zalet Pythona jest jego  
wszechstronność i oddana mu społeczność.'  
print(message)
```

Powinieneśtrzymać następujące dane wyjściowe:

```
File "apostrophe.py", line 1  
  message = 'Dla programisty Johna O'Hary jedną z zalet Python'a jest  
           ^ ①  
           jego wszechstronność i oddana mu społeczność.'  
SyntaxError: invalid syntax
```

Informacje przedstawione w danych wyjściowych wskazują na istnienie błędu (patrz wiersz ①) tuż po drugim apostrofie. Tego rodzaju błąd składni oznacza, że interpreter nie rozpoznał pewnych fragmentów jako prawidłowego kodu Pythona. Błędy mogą mieć wiele źródeł — te najczęściej występujące będą pokazywały na bieżąco, w miarę ich pojawiania się. Podczas nauki tworzenia poprawnego kodu Pythona najczęściej będziesz się spotykał z błędami składni. Są one zaliczane do najbardziej uciążliwych, ponieważ próby ich wychwycenia i usunięcia mogą sprawiać wiele trudności i mocno frustrować. Gdy natrafisz na błąd, którego nie będziesz umiał naprawić, wówczas zajrzyj do dodatku C — znajdziesz tam pewne wskazówki i podpowiedzi, co dalej zrobić.

UWAGA Oferowana przez edytor tekstu funkcja kolorowania składni powinna pomóc w szybkim wychwytywaniu niektórych błędów składni jeszcze podczas tworzenia programów. Jeżeli zauważysz oznaczenie kodu Pythona jako słowa napisanego w języku polskim, lub też na odwrót, prawdopodobnie zapomniałeś gdzieś w pliku umieścić znak cytowania.

ZRÓB TO SAM

Przedstawione poniżej ćwiczenia zapisz w oddzielnych plikach o nazwach takich jak *wielkosc_liter_w_imionach.py*. Jeżeli gdzieś utkniesz, zrób sobie przerwę lub zapoznaj się z podpowiedziami zamieszczonymi w dodatku C.

2.3. Osobiste powitanie. Zapisz w zmiennej imię osoby, a następnie wyświetl dla niej komunikat powitania. Komunikat powinien być prosty, na przykład „Witaj, Eryk! Czy chcesz dzisiaj poznawać Pythona?“.

2.4. Wielkość liter w imionach. Zapisz w zmiennej imię osoby, a następnie wyświetl je za pomocą małych liter, wielkich liter oraz z użyciem wielkiej litery jako pierwszej litery imienia.

2.5. Sławny cytat. Odszukaj cytat sławnej osoby, którą cenisz. Wyświetl ten cytat wraz z imieniem i nazwiskiem jego autora. Wygenerowane dane wyjściowe powinny wyglądać tak, jak pokazałem poniżej, łącznie ze znakami cytowania:

Albert Einstein powiedział kiedyś: "Osoba, która nigdy nie popełniła błędu, jest kimś, kto nigdy nie próbował niczego nowego".

2.6. Sławny cytat 2. Powtórz ćwiczenie 2.5, ale tym razem imię i nazwisko autora cytatu umieść w zmiennej o nazwie `famous_person`. Następnie przygotuj komunikat i umieść go w nowej zmiennej o nazwie `message`. Na koniec wyświetl komunikat.

2.7. Usunięcie białych znaków z imienia. Zapisz w zmiennej imię osoby wraz z pewnymi białymi znakami na początku i końcu imienia. Upewnij się, że co najmniej raz użyłeś sekwencji `\t` i `\n`.

Wyświetl to imię wraz ze znakami odstępu. Następnie wyświetl je jeszcze trzy razy, ale za każdym razem wykorzystaj jedną z metod przeznaczonych do usuwania białych znaków: `lstrip()`, `rstrip()` i `strip()`.

Liczby

Liczby są dość często używane w programowaniu, na przykład do przechowywania wyniku w grze, przedstawienia danych w wizualizacjach czy przechowywania informacji w aplikacjach internetowych. Sposób, w jaki Python traktuje te liczby, zależy od tego, jak są one używane. Najpierw zobaczysz, jak Python zarządza liczbami całkowitymi, ponieważ praca z nimi jest najłatwiejsza.

Liczby całkowite

W Pythonie można dodawać (+), odejmować (-), mnożyć (*) i dzielić (/) liczby całkowite:

```
>>> 2 + 3  
5  
>>> 3 - 2  
1  
>>> 2 * 3  
6  
>>> 3 / 2  
1.5
```

W przypadku sesji powłoki Python po prostu wyświetla wynik operacji. Do przedstawienia wykładnika potęgi w Pythonie są używane dwa znaki mnożenia:

```
>>> 3 ** 2  
9  
>>> 3 ** 3  
27  
>>> 10 ** 6  
1000000
```

Oczywiście Python obsługuje kolejność wykonywania działań, więc jedno wyrażenie może zawierać ich wiele. Do zmiany kolejności działań można użyć nawiasów, co pozwoli Pythonowi na wykonywanie ich według ustalonego porządku. Spójrz na przedstawiony poniżej przykład:

```
>>> 2 + 3*4  
14  
>>> (2 + 3) * 4  
20
```

Spacje w powyższych przykładach nie mają wpływu na sposób obliczenia wyrażenia przez Pythona. Mają po prostu pomóc człowiekowi, kiedy ten będzie analizował kod, ustalić, która operacja ma wyższy priorytet.

Liczby zmiennoprzecinkowe

Każda liczba z przecinkiem dziesiętnym jest w Pythonie określana mianem *liczby zmiennoprzecinkowej* (ang. *float*). Ten termin jest stosowany w większości języków programowania i odnosi się do tego, że przecinek dziesiętny może pojawić się na dowolnej pozycji w liczbie. Każdy język programowania musi być z ogromną ostrożnością zaprojektowany do prawidłowej obsługi liczb zmiennoprzecinkowych, aby ich zachowanie było prawidłowe niezależnie od miejsca występowania przecinka dziesiętnego.

W większości sytuacji nie trzeba przejmować się zachowaniem liczb zmienoprzecinkowych. Wystarczy po prostu wprowadzić liczby przeznaczone do użycia, a Python prawdopodobnie wygeneruje oczekiwany wynik:

```
>>> 0.1 + 0.1  
0.2  
>>> 0.2 + 0.2  
0.4  
>>> 2 * 0.1  
0.2  
>>> 2 * 0.2  
0.4
```

Trzeba mieć jednak świadomość, że czasami w wygenerowanych danych wyjściowych możnatrzymać inną niż oczekiwania ilość cyfr po przecinku dziesiętnym:

```
>>> 0.2 + 0.1  
0.30000000000000004  
>>> 3 * 0.1  
0.30000000000000004
```

Taka sytuacja może pojawić się we wszystkich językach programowania. Python stara się przedstawić liczbę w maksymalnie precyzyjnej postaci, co jednak czasami jest trudne ze względu na sposób, w jaki komputer wewnętrznie przedstawia liczby. Na razie po prostu zignoruj dodatkowe cyfry po przecinku dziesiętnym. W części drugiej książki, gdy przejdziemy do projektów, dowiesz się, jak można radzić sobie z dodatkowymi cyframi po przecinku dziesiętnym.

Liczby całkowite i zmienoprzecinkowe

Gdy dzielisz dwie dowolne liczby, nawet jeśli obie są liczbami całkowitymi dającymi w wyniku również liczbę całkowitą, wynikiem zawsze będzie liczba zmienoprzecinkowa:

```
>>> 4/2  
2.0
```

W przypadku połączenia liczb całkowitych i zmienoprzecinkowych w innej dowolnej operacji wynikiem także będzie liczba zmienoprzecinkowa:

```
>>> 1 + 2.0  
3.0  
>>> 2 * 3.0
```

```
6.0  
>>> 3.0 ** 2  
9.0
```

Python domyślnie stosuje typ liczby zmiennoprzecinkowej w każdej operacji używającej takich liczb, nawet jeśli wynikiem operacji jest liczba całkowita.

Znaki podkreślenia w liczbach

Przy zapisywaniu ogromnych liczb cyfry można grupować za pomocą znaków podkreślenia, aby w ten sposób poprawić czytelność liczby:

```
>>> universe_age = 14_000_000_000
```

W trakcie wyświetlania liczby zdefiniowanej z użyciem znaków podkreślenia Python pokaże jedynie cyfry:

```
>>> print(universe_age)  
14000000000
```

Python ignoruje znaki podkreślenia podczas przechowywania takich wartości. Nawet jeśli nie będziesz grupować cyfr trójkami, wartość i tak pozostanie nienaruszona. Z perspektywy Pythona wartość 1000 jest dokładnie taka sama jak 1_000 lub 10_00. Ta funkcjonalność sprawdza się w przypadku liczb całkowitych i zmiennoprzecinkowych, ale jedynie w Pythonie 3.6 i nowszych.

Wiele przypisań

W pojedynczym wierszu kodu można przypisać wartość więcej niż jednej zmiennej. Taka możliwość pozwala skrócić programy i ułatwia ich odczyt. Tę technikę będziesz najczęściej stosować podczas inicjalizacji zbioru elementów.

Zobacz, jak można zainicjalizować wartością 0 zmienne x, y i z:

```
>>> x, y, z = 0, 0, 0
```

Poszczególne nazwy zmiennych muszą być rozdzielone przecinkami, podobnie jak wartości — Python przypisze każdą wartość odpowiedniej zmiennej. O ile liczba wartości odpowiada liczbie zmiennych, Python prawidłowo je do siebie dopasuje.

Stałe

Stała przypomina zmienną, której wartość nie ulega zmianie w trakcie całego cyklu życia programu. Python nie ma wbudowanego typu przeznaczonego dla stałej. Konwencją stosowaną przez programistów jest używanie tylko wielkich

liter do wskazania zmiennej, która ma być traktowana jak stała i nigdy nie zmieniać wartości:

```
MAX_CONNECTIONS = 5000
```

Gdy w kodzie chcesz traktować zmienną jako stałą, upewnij się, że jej nazwa została zapisana za pomocą tylko wielkich liter.

ZRÓB TO SAM

2.8. Liczba osiem. Zapisz operacje dodawania, odejmowania, mnożenia i dzielenia, których wynikiem będzie liczba 8. Upewnij się, że użyłeś funkcji print(), aby wyświetlić wyniki. Powinieneś utworzyć cztery wiersze, które będą wyglądały tak jak ten poniżej:

```
print(5 + 3)
```

Wygenerowane dane wyjściowe powinny składać się po prostu z czterech wierszy wraz z liczbą 8 pojawiającą się jednokrotnie w każdym z nich.

2.9. Ulubiona liczba. Umieść w zmiennej ulubioną liczbę. Następnie używając tej zmiennej, utwórz komunikat ujawniający tę ulubioną liczbę. Wyświetl ten komunikat.

Komentarze

Komentarze to niezwykle użyteczna funkcja w większości języków programowania. Wszystko to, co dotąd umieszczaliśmy w programach, jest kodem Pythona. Gdy tworzone programy są dłuższe i bardziej skomplikowane, wówczas warto umieszczać w nich notatki opisujące ogólne podejście do rozwiązywanego problemu. Komentarz pozwala na umieszczanie w programach notatek zapisanych na przykład w języku polskim.

Jak można utworzyć komentarz?

Komentarz w języku Python jest oznaczany za pomocą znaku hash. Wszystko to, co znajduje się po znaku #, jest ignorowane przez interpreter Pythona. Spójrz na przedstawiony poniżej przykład.

Plik comment.py:

```
# Przywitaj się ze wszystkimi.  
print("Witajcie, programiści Pythona!")
```

Python zignoruje pierwszy wiersz i wykona kod zdefiniowany w drugim:

Witajcie, programiści Pythona!

Jakiego rodzaju komentarze należy tworzyć?

Podstawowym powodem umieszczania komentarzy w kodzie źródłowym jest wyjaśnienie przeznaczenia i sposobu działania danego fragmentu kodu. Kiedy jesteś w trakcie pracy nad projektem, doskonale rozumiesz wszystkie jego aspekty. Jednak jeśli powrócisz do projektu po pewnym czasie, prawdopodobnie zapomnisz już o pewnych szczegółach. Wprawdzie zawsze można poświęcić nieco czasu na przeanalizowanie kodu i ustalenie sposobu działania jego poszczególnych fragmentów, ale wcześniejsze przygotowanie dobrych komentarzy pomaga zaoszczędzić ten czas, ponieważ można po prostu przeczytać zapisane jasno i wyraźnie podsumowanie zastosowanego w kodzie ogólnego podejścia do danego problemu.

Jeżeli chcesz się stać profesjonalnym programistą lub współpracować z innymi, musisz umieszczać w kodzie jasne i czytelne komentarze. Obecnie większość oprogramowania jest tworzona przez wiele osób, na przykład grupę pracowników w jednej firmie lub grupę osób, które po prostu wspólnie pracują nad projektem. Doskonale wyszkolony programista oczekuje istnienia komentarzy w kodzie, więc warto zacząć je dodawać już teraz. Tworzenie w kodzie jasnych i spójnych komentarzy to jeden z najlepszych nawyków, jakie można w sobie wyrobić.

Kiedy próbujesz ustalić, czy należy utworzyć komentarz, zadaj sobie pytanie, czy konieczne było rozważenie kilku możliwych rozwiązań danego problemu, zanim znalazłeś to właściwe. Jeżeli odpowiedź jest twierdząca, wstaw komentarz dotyczący tego rozwiązania. Znacznie łatwiej jest później usunąć dodatkowy komentarz, niż powrócić do programu i tworzyć komentarze dla słabo udokumentowanego kodu źródłowego. Od teraz będę używał komentarzy w przykładowych fragmentach kodu przedstawianych w książce, aby pomóc w wyjaśnieniu znaczenia poszczególnych sekcji.

ZRÓB TO SAM

2.10. Dodawanie komentarzy. Wybierz dwa utworzone dotąd programy i umieść w nich przynajmniej po jednym komentarzu. Jeżeli nie masz nic ciekawego do napisania z powodu prostoty dotychczasowych programów, wpisz na początku pliku po prostu imię i datę. Następnie dodaj jedno zdanie opisujące przeznaczenie danego programu.

Zen Pythona

Doświadczeni programiści Pythona będą zachęcali Cię, abyś unikał komplikowania kodu i stawał na prostotę, gdy to tylko możliwe. Filozofia społeczności Pythona jest zawarta w Zen Pythona opracowanym przez Tim'a Petersa. Dostęp do

krótkiego zbioru reguł dotyczących tworzenia dobrego kodu w Pythonie możesz uzyskać, używając w interpreterze polecenia `import this`. Nie będę tutaj przedstawiał całego Zen Pythona, ale zaprezentuję kilka wierszy pomagających zrozumieć, dlaczego te reguły są tak ważne dla początkujących programistów Pythona.

>>> import this

The Zen of Python, by Tim Peters

Beautiful is better than ugly. # Piękno jest lepsze od brzydoty.

Programiści Pythona są przekonani, że kod może być piękny i elegancki. Podczas programowania zadaniem programistów jest rozwiązywanie problemów. Programiści zawsze byli darzeni szacunkiem za dobre przygotowane, efektywne i nawet piękne rozwiązania problemów. Gdy lepiej poznasz Pythona i zaczniesz go używać do tworzenia większej ilości kodu, pewnego dnia ktoś może spojrzeć Ci przez ramię i zachwycić się „Wow, to jest naprawdę piękny kod!”.

Simple is better than complex. # Prostota jest lepsza od zawiłości.

Jeżeli masz wybór między prostym i skomplikowanym rozwiązaniem, a oba się sprawdzają, wybieraj prostsze. Twój kod będzie łatwiejszy w późniejszej obsłudze, a ponadto zarówno Tobie, jak i innym łatwiej będzie go wykorzystać jako podstawę do dalszej rozbudowy.

Complex is better than complicated. # Złożoność jest lepsza od skomplikowania.

Rzeczywistość jest skomplikowana i czasami proste rozwiązanie problemu okazuje się nieosiągalne. W takim przypadku zdecyduj się na najprostsze rozwiązanie, które działa.

Readability counts. # Przejrzystość ma znaczenie.

Nawet jeśli kod jest skomplikowany, postaraj się, aby pozostał czytelny. Kiedy pracujesz nad projektem zawierającym skomplikowany kod, skoncentruj się na utworzeniu przydatnych komentarzy wyjaśniających jego działanie.

**There should be one-- and preferably only one --obvious way to do it.
Powinien istnieć jeden – i najlepiej tylko jeden – oczywisty sposób wykonania danego
zadania.**

Jeżeli dwóch programistów Pythona zostanie poproszonych o rozwiązanie tego samego problemu, powinni przygotować bardzo podobny kod. To oczywiście nie oznacza braku miejsca na kreatywność w programowaniu, a wręcz przeciwnie!

Jednak w większości sytuacji programowanie oznacza używanie typowych rozwiązań dla prostych problemów istniejących w ramach większego, bardziej kreatywnego projektu. Podstawy tworzonych przez Ciebie programów powinny mieć sens dla innych programistów Pythona.

Now is better than never. # Teraz jest lepsze od nigdy.

Moglibyś poświęcić resztę życia na poznawanie wszystkich zawartości Pythona oraz ogólnie programowania, ale wówczas nie ukończyłbyś żadnego projektu. Nie staraj się stworzyć perfekcyjnego kodu, lecz skoncentruj się na pisaniu kodu, który działa. Dopiero później podejmij decyzję, czy należy usprawnić kod danego projektu, czy raczej przejść do nowego.

Gdy będziesz kontynuował naukę w następnym rozdziale i przejdziesz do bardziej zaawansowanych tematów, pamiętaj o filozofii prostoty i przejrzystości. Doświadczeni programiści będą wówczas bardziej doceniać Twój kod oraz chętniej przekazywać Ci swoje uwagi do niego i chętniej współpracować z Tobą podczas realizacji interesujących projektów.

ZRÓB TO SAM

2.11. Zen Pythona. Wydaj polecenie `import this` w powłoce Pythona i przejrzy reguły, które nie zostały przedstawione w tym rozdziale.

Podsumowanie

W tym rozdziale dowiedziałeś się, jak pracować ze zmiennymi. Przekonałeś się, jak używać jasnych i przejrzystych nazw zmiennych, a także jak usuwać błędy związane z nazwami oraz składnią, gdy takowe się pojawią. Poznałeś ciągi tekstowe, zobaczyłeś, jak wyświetlać je z użyciem małych i wielkich liter, a także jak zmienić pierwszą literę każdego słowa na wielką. Nauczyłeś się stosować białe znaki do eleganckiego wyświetlania danych wyjściowych oraz pozbywać się tych niechcianych białych znaków z różnych miejsc ciągu tekstopwego. Zacząłeś pracę z liczbami całkowitymi i zmiennoprzecinkowymi, dowiedziałeś się o pewnym nieoczekiwany zachowaniu Pythona, na które należy zwrócić uwagę podczas używania wartości liczbowych. Ponadto zobaczyłeś, jak tworzyć jasne i przejrzyste komentarze, aby kod stał się łatwiejszy do odczytania zarówno dla Ciebie, jak i innych programistów. Na końcu poznaleś trochę filozofię zachowania maksymalnej prostoty kody, gdy tylko to możliwe.

W rozdziale 3. zajmiemy się tematem przechowywania kolekcji informacji w zmiennych określanych mianem *list*. Zobaczysz, jak przeprowadzać iteracje przez listę oraz operować na znajdującymi się w niej danych.

3

Wprowadzenie do list

W TYM I W NASTĘPNYM ROZDZIALE POZNASZ LISTY ORAZ ROZPOCZNESZ PRACĘ Z ELEMENTAMI UMIESZCZANYMI NA LIŚCIE. LISTA POZWALA PRZECHOWYWAĆ ZBIÓR INFORMACJI W JEDNYM miejscu niezależnie od tego, czy zawiera jedynie kilka elementów czy miliony. Lista to jedna z najpotężniejszych funkcji Pythona, łatwo dostępna dla nowych programistów tego języka i wykorzystująca wiele ważnych koncepcji programowania.

Czym jest lista?

Lista to kolekcja elementów ułożonych w określonej kolejności. Możesz utworzyć listę zawierającą litery alfabetu, cyfry od 0 do 9, imiona wszystkich członków rodziny itd. Na liście można umieścić cokolwiek, a jej poszczególne elementy nie muszą być w żaden sposób ze sobą powiązane. Ponieważ lista z reguły zawiera więcej niż tylko jeden element, dobrze jest, aby jej nazwa była sformułowana w liczbie mnogiej, na przykład **litery, cyfry, imiona**.

W Pythonie nawias kwadratowy (`[]`) wskazuje listę, a jej poszczególne elementy są rozdzielone przecinkami. Poniżej przedstawiłem przykład prostej listy zawierającej kilka rodzajów rowerów.

Plik bicycles.py:

```
bicycles = ['trekingowy', 'górski', 'miejski', 'szosowy']
print(bicycles)
```

Jeżeli poprosisz Pythona o wyświetlenie listy, interpreter zwróci jej reprezentację w całości, wraz z nawiasami kwadratowymi:

```
['trekingowy', 'górski', 'miejski', 'szosowy']
```

Ponieważ to nie jest rodzaj danych wyjściowych oczekiwanych przez użytkowników, zobaczysz zaraz, jak można uzyskać dostęp do poszczególnych elementów listy.

Uzyskanie dostępu do elementów listy

Lista jest uporządkowaną kolekcją i dlatego dostęp do dowolnego jej elementu można uzyskać przez podanie jego położenia, czyli tak zwanego *indeksu*. Aby uzyskać dostęp do elementu listy, należy podać jej nazwę, a następnie indeks ujęty w nawias kwadratowy.

Na przykład w poniższym fragmencie kodu pobieramy pierwszy rodzaj roweru z listy bicycles:

```
bicycles = ['trekingowy', 'górski', 'miejski', 'szosowy']
print(bicycles[0]) ❶
```

Składnia pozwalająca na dostęp do elementu listy została pokazana w wierszu ❶. Pobieramy tylko jeden element listy, a Python zwraca go bez apostrofów i nawiasu kwadratowego:

```
trekingowy
```

I to jest wynik oczekiwany przez użytkowników — przejrzyste i elegancko sformatowane dane wyjściowe.

Na każdym elemencie listy można wykorzystywać przedstawione w rozdziale 2. metody ciągu tekstowego. Na przykład istnieje możliwość sformatowania elementu 'trekingowy' przy użyciu metody title():

```
bicycles = ['trekingowy', 'górski', 'miejski', 'szosowy']
print(bicycles[0].title())
```

W tym przykładzie zostaną wygenerowane takie same dane wyjściowe jak wcześniej, ale słowo 'Trekingowy' będzie zapisane wielką literą.

Numeracja indeksu zaczyna się od 0, a nie od 1

Python uznaje, że pierwszy element listy znajduje się w położeniu 0, a nie 1. Takie podejście jest stosowane w większości języków programowania, a powodem jego zastosowania w Pythonie jest sposób, w jaki została przeprowadzona na niskim poziomie implementacja operacji na listach. Jeżeli otrzymasz nieoczekiwane wyniki, spróbuj ustalić, czy przyczyna nie tkwi w przesunięciu o jeden wartości indeksów.

Drugi element listy ma indeks 1. Stosując ten prosty system, możesz pobrać każdy element listy po prostu przez odjęcie wartości 1 od liczby wskazującej jego położenie na liście. Na przykład aby uzyskać dostęp do czwartego elementu listy, musisz zażądać elementu o indeksie 3.

W poniższym fragmencie kodu pobieramy elementy listy o indeksach 1 i 3:

```
bicycles = ['trekingowy', 'górski', 'miejski', 'szosowy']
print(bicycles[1])
print(bicycles[3])
```

Kod zwraca więc drugi i czwarty element listy:

```
górska
szosowy
```

Python oferuje specjalną składnię pozwalającą na łatwe uzyskanie dostępu do ostatniego elementu listy. Jeżeli podasz indeks -1, Python zawsze zwróci ostatni element na liście:

```
bicycles = ['trekingowy', 'górski', 'miejski', 'szosowy']
print(bicycles[-1])
```

Wartością zwracaną przez powyższy fragment kodu jest 'szosowy'. Przedstawiona składnia jest bardzo użyteczna, ponieważ często zachodzi potrzeba uzyskania dostępu do ostatniego elementu z listy bez dokładnej wiedzy o liczbie znajdujących się na niej elementów. Ta konwencja rozszerza się także na inne ujemne wartości indeksu. W ten sposób indeks -2 powoduje zwrot drugiego elementu od końca listy, indeks -3 zwraca trzeci element od końca itd.

Użycie poszczególnych wartości listy

Poszczególne wartości listy mogą być używane w dokładnie taki sam sposób jak każda inna zmienna. Na przykład można zastosować tzw. ciągi tekstowe f w celu utworzenia komunikatu na podstawie wartości listy.

W poniższym fragmencie kodu pobieramy pierwszy rower z listy, a następnie tworzymy komunikat zawierający tę wartość:

```
bicycles = ['trekingowy', 'górski', 'miejski', 'szosowy']
message = f"Moim pierwszym rowerem był rower {bicycles[0].title()}." ❶
print(message)
```

W wierszu ❶ tworzymy komunikat z użyciem wartości `bicycles[0]` i umieszczamy go w zmiennej `message`. Dane wyjściowe mają postać prostego zdania wykorzystującego nazwę pierwszego roweru umieszczonego na liście:

```
Moim pierwszym rowerem był rower Trekingowy.
```

ZRÓB TO SAM

Wypróbuj poniższe krótkie programy, aby zdobyć nieco doświadczenia w pracy z listami Pythona. Możesz utworzyć nowy katalog dla ćwiczeń w poszczególnych rozdziałach, aby tym samym trochę je uporządkować.

3.1. Imiona. Utwórz listę o nazwie `names` i umieść na niej imiona kilku przyjaciół. Wyświetl wszystkie imiona przez uzyskanie dostępu do poszczególnych elementów listy (za każdym razem do jednego).

3.2. Powitania. Rozpocznij od listy utworzonej w ćwiczeniu 3.1, ale zamiast samego imiona osoby wyświetl komunikat, który będzie jej dotyczył. Tekst wszystkich komunikatów powinien pozostać taki sam, ale mają być one spersonalizowane dzięki wykorzystaniu imienia konkretnej osoby.

3.3. Twoja własna lista. Zastanów się nad ulubionymi środkami transportu, na przykład motocykl lub samochód, a następnie utwórz listę przechowującą wiele przykładów. Wykorzystaj tę listę do wyświetlenia kilku zdań o jej elementach, na przykład „Chciałbym mieć motocykl Honda”.

Zmianianie, dodawanie i usuwanie elementów

Większość tworzonych list będzie dynamiczna. Oznacza to, że tworzysz listę, a następnie w trakcie działania programu dodajesz do niej elementy i je z niej usuwasz. Na przykład możesz opracować grę, w której zadaniem gracza jest zestrzelianie obcych. Początkowy zbiór obcych przechowujesz na liście, a później usuwasz z niej każdego obcego, który został zniszczony przez gracza. Natomiast kiedy na ekranie pojawi się nowy obcy, dodajesz go do listy. Lista obcych będzie zmieniała wielkość w trakcie prowadzonej rozgrywki.

Modyfikowanie elementów na liście

Składnia przeznaczona do modyfikowania elementów jest podobna do składni uzyskiwania dostępu do elementu listy. Aby zmodyfikować element, należy użyć

nazwy listy wraz z indeksem elementu przeznaczonego do zmiany oraz nową wartością, która ma zostać przypisana elementowi.

Na przykład przyjmujemy założenie, że mamy listę motocykli, a pierwszy element to 'honda'. W jaki sposób można zmienić wartość tego elementu?

Plik motorcycles.py:

```
motorcycles = ['honda', 'yamaha', 'suzuki'] ❶
print(motorcycles)

motorcycles[0] = 'ducati' ❷
print(motorcycles)
```

Polecenie w wierszu ❶ definiuje początkową listę, na której pierwszy element to 'honda'. Z kolei polecenie w wierszu ❷ zmienia wartość pierwszego elementu na 'ducati'. Wygenerowane dane wyjściowe faktycznie potwierdzają, że zmienił się tylko ten jeden element na liście:

```
['honda', 'yamaha', 'suzuki']
['ducati', 'yamaha', 'suzuki']
```

Oczywiście można zmienić wartość dowolnego elementu listy, a nie tylko pierwszego.

Dodawanie elementów do listy

Z wielu powodów może wystąpić konieczność dodania nowego elementu do listy. Na przykład chcesz, aby w grze pojawiły się nowi obcy, chcesz uwzględnić nowe dane w wizualizacji lub chcesz dodać nowego zarejestrowanego użytkownika do budowanej witryny internetowej. Python oferuje wiele sposobów dodawania nowych danych do istniejących list.

Umieszczanie elementu na końcu listy

Najprostszym sposobem na dodanie nowego elementu do listy jest jego *dłągczanie*. Kiedy dołączasz nowy element do listy, zostaje on umieszczony na jej końcu. Wykorzystamy tę samą listę, którą mieliśmy w poprzednim przykładzie, i dołączymy na jej końcu nowy element 'ducati':

```
motorcycles = ['honda', 'yamaha', 'suzuki']
print(motorcycles)

motorcycles.append('ducati') ❶
print(motorcycles)
```

Metoda `append()` użyta w wierszu ❶ sprawia, że element 'ducati' zostaje umieszczony na końcu listy, a pozostałe elementy nie zostają w żaden sposób zmodyfikowane:

```
['honda', 'yamaha', 'suzuki']
['honda', 'yamaha', 'suzuki', 'ducati']
```

Za pomocą metody `append()` można bardzo łatwo i dynamicznie budować listy. Na przykład rozpoczynamy od pustej listy, a następnie wykorzystując serię wywołań `append()`, dodajemy kolejne elementy. Poniżej przedstawiłem przykład tego rodzaju podejścia. Na początku tworzymy pustą listę `motorcycles`, a następnie dodajemy do niej elementy 'honda', 'yamaha' i 'suzuki'.

```
motorcycles = []
motorcycles.append('honda')
motorcycles.append('yamaha')
motorcycles.append('suzuki')

print(motorcycles)
```

Otrzymana lista jest dokładnie taka sama jak ta, którą widziałeś we wcześniejszych przykładach:

```
['honda', 'yamaha', 'suzuki']
```

Listy są bardzo często budowane w taki właśnie sposób, ponieważ przed uruchomieniem programu zwykle jeszcze nie wiadomo, jakie dane będzie chciał przechowywać użytkownik. Dlatego też, aby zapewnić użytkownikowi kontrolę nad tymi danymi, rozpoczynamy od zdefiniowania pustej listy przeznaczonej na wartości wprowadzane przez użytkownika. Następnie każda dostarczana przez niego wartość zostaje umieszczona na przygotowanej wcześniej liście.

Wstawianie elementów na listę

Nowy element można wstawić w dowolnie wybranym miejscu listy, używając do tego metody `insert()`. Argumentami tej metody są indeks dla nowego elementu oraz jego wartość:

```
motorcycles = ['honda', 'yamaha', 'suzuki']

motorcycles.insert(0, 'ducati') ❶
print(motorcycles)
```

W wierszu ❶ mamy wywołanie metody `insert()`, które powoduje wstawienie elementu 'ducati' na początku listy. W omawianym przykładzie działanie metody `insert()` polega na zrobieniu miejsca w położeniu 0 listy, a następnie umieszczeniu w tej pozycji wartości 'ducati'. Ta operacja powoduje przesunięcie pozostałych elementów listy o jedno miejsce w prawo:

```
['ducati', 'honda', 'yamaha', 'suzuki']
```

Usuwanie elementu z listy

Często zachodzi potrzeba usunięcia z listy jednego elementu lub więcej. Przykładowo gdy graczowi uda się zestrzelić obcego, wówczas prawdopodobnie będziesz chciał tego obcego usunąć z listy aktywnych obcych. Inny przykład: gdy użytkownik zdecyduje się na zamknięcie konta w aplikacji internetowej, wtedy należy go usunąć z listy aktywnych użytkowników. Usuwać element z listy można na podstawie jego położenia, lub też wartości.

Usunięcie elementu listy za pomocą polecenia del

Jeżeli znasz położenie elementu przeznaczonego do usunięcia z listy, możesz wykorzystać polecenie `del`:

```
motorcycles = ['honda', 'yamaha', 'suzuki']
print(motorcycles)
```

```
del motorcycles[0] ❶
print(motorcycles)
```

Kod w wierszu ❶ używa polecenia `del` do usunięcia pierwszego elementu ('honda') z listy motocykli:

```
['honda', 'yamaha', 'suzuki']
['yamaha', 'suzuki']
```

Za pomocą polecenia `del` możesz usunąć dowolny element z listy, o ile znasz jego indeks. Na przykład w poniższym fragmencie kodu usuwamy z listy drugi element ('yamaha'):

```
motorcycles = ['honda', 'yamaha', 'suzuki']
print(motorcycles)
```

```
del motorcycles[1]
print(motorcycles)
```

Drugi element listy został usunięty:

```
['honda', 'yamaha', 'suzuki']  
['honda', 'suzuki']
```

W obu przypadkach nie można już uzyskać dostępu do wartości, która została usunięta z listy za pomocą polecenia `del`.

Usunięcie elementu za pomocą metody `pop()`

Czasami zachodzi potrzeba użycia wartości elementu już po jego usunięciu z listy. Na przykład chcemy otrzymać współrzędne x i y zestrzelonego obcego, aby dokładnie w tym miejscu wyświetlić animację eksplozji. Z kolei w przypadku aplikacji internetowej chcemy usunąć użytkownika z listy aktywnych użytkowników, a następnie umieścić go na liście nieaktywnych.

Metoda `pop()` powoduje usunięcie ostatniego elementu listy, ale pozwala na pracę z nim jeszcze po jego usunięciu. Pojęcie `pop` wiąże się z potraktowaniem listy jako stosu elementów, z którego można wyrzucić (`pop`) element znajdujący się na górze. W przypadku takiej analogii góra stosu odpowiada końcowi listy.

Pozbądźmy się więc motocyklu z listy motocykli:

```
motorcycles = ['honda', 'yamaha', 'suzuki'] ❶  
print(motorcycles)  
  
popped_motorcycle = motorcycles.pop() ❷  
print(motorcycles) ❸  
print(popped_motorcycle) ❹
```

W wierszu ❶ definiujemy listę motocykli o nazwie `motorcycles`, którą w kolejnym kroku wyświetlamy. Następnie w wierszu ❷ pozbywamy się wartości z listy i umieszczamy ją w zmiennej `popped_motorcycle`. Po ponownym wyświetleniu listy w wierszu ❸ widzimy, że wartość została faktycznie usunięta z listy. Wyświetlamy wartość usuniętą z listy (patrz wiersz ❹), aby tym samym potwierdzić, że mamy do niej dostęp już po operacji jej usunięcia z listy.

Wygenerowane dane wyjściowe pokazują, że wartość `'suzuki'` została usunięta z końca listy i jest obecnie przechowywana w zmiennej o nazwie `popped_motorcycle`:

```
['honda', 'yamaha', 'suzuki']  
['honda', 'yamaha']  
suzuki
```

Kiedy metoda `pop()` może okazać się użyteczna? Wyobraź sobie listę motocykli ułożoną w kolejności chronologicznej nabycania poszczególnych maszyn.

W takim przypadku metodę `pop()` można wykorzystać do wyświetlenia komunikatu o ostatnio zakupionym motocyklu:

```
motorcycles = ['honda', 'yamaha', 'suzuki']

last_owned = motorcycles.pop()
print(f'Ostatnio zakupiony przez mnie motocykl to
{last_owned.title()}.)
```

Dane wyjściowe powyższego fragmentu kodu to proste zdanie o najnowszym zakupionym motocyklu:

```
Ostatnio zakupiony przez mnie motocykl to Suzuki.
```

Usunięcie elementu z dowolnego miejsca na liście

Metodę `pop()` można wykorzystać także do usunięcia dowolnego elementu z listy. W tym celu należy indeks elementu podać w nawiasie:

```
motorcycles = ['honda', 'yamaha', 'suzuki']

first_owned = motorcycles.pop(0) ❶
print(f'Mój pierwszy motocykl to {first_owned.title()}.) ❷
```

Rozpoczynamy od usunięcia pierwszego elementu listy (patrz wiersz ❶), a następnie w wierszu ❷ wyświetlamy komunikat dotyczący tego motocykla. Wygenerowane dane wyjściowe to proste zdanie o pierwszym kupionym motocyklu:

```
Mój pierwszy motocykl to Honda.
```

Pamiętaj, że za każdym razem, gdy używasz metody `pop()`, wskazywany przez nią element nie będzie dłużej przechowywany na liście.

Jeżeli nie jesteś pewien, czy użyć polecenia `del` czy metody `pop()`, oto prosty sposób ułatwiający podjęcie decyzji. Jeżeli chcesz usunąć element z listy i nie zamierzasz go później w żaden sposób używać, zdecyduj się na polecenie `del`. Natomiast jeśli chcesz użyć elementu po jego usunięciu, wybierz metodę `pop()`.

Usunięcie elementu na podstawie wartości

Zdarza się, że położenie elementu przeznaczonego do usunięcia z listy jest niewiadome. Jeżeli jednak znana jest jego wartość, wówczas można skorzystać z metody `remove()`.

Na przykład przyjmujemy założenie, że chcemy usunąć element 'ducati' z listy motocykli:

```
motorcycles = ['honda', 'yamaha', 'suzuki', 'ducati']
print(motorcycles)

motorcycles.remove('ducati') ❶
print(motorcycles)
```

Polecenie w wierszu ❶ nakazuje Pythonowi ustalić położenie elementu 'ducati' na liście, a następnie go usunąć:

```
['honda', 'yamaha', 'suzuki', 'ducati']
['honda', 'yamaha', 'suzuki']
```

Metodę `remove()` również można użyć do pracy z elementem usuniętym z listy. W poniższym fragmencie kodu usuwamy element 'ducati' i wyświetlamy komunikat podający przyczynę usunięcia tego motocykla z listy:

```
motorcycles = ['honda', 'yamaha', 'suzuki', 'ducati'] ❶
print(motorcycles)

too_expensive = 'ducati' ❷
motorcycles.remove(too_expensive) ❸
print(motorcycles)
print(f"\nMotocykl {too_expensive.title()} jest zbyt drogi dla mnie.") ❹
```

Po zdefiniowaniu listy (patrz wiersz ❶) element 'ducati' umieszczamy w zmiennej o nazwie `too_expensive` (patrz wiersz ❷). Następnie wartość przechowywana przez tę zmienną zostaje użyta w wierszu ❸ do usunięcia elementu z listy. Wprawdzie w wierszu ❹ element 'ducati' został usunięty z listy, ale nadal jest przechowywany w zmiennej `too_expensive`, co pozwala na wyświetlenie komunikatu wyjaśniającego powód jego usunięcia z listy:

```
['honda', 'yamaha', 'suzuki', 'ducati']

['honda', 'yamaha', 'suzuki']
Motocykl Ducati jest zbyt drogi dla mnie.
```

UWAGA *Metoda `remove()` powoduje usunięcie tylko pierwszego wystąpienia podanej wartości. Jeżeli dana wartość może znajdować się na liście więcej niż tylko jeden raz, konieczne jest użycie pętli do ustalenia, czy wszystkie wystąpienia tej wartości zostały usunięte z listy. W rozdziale 7. dowiesz się, jak można to zrobić.*

ZRÓB TO SAM

Poniższe ćwiczenia są nieco bardziej skomplikowane niż te przedstawione w rozdziale 2., ale dają możliwość użycia list na wszystkie omówione dotąd sposoby.

3.4. Lista gości. Jeżeli mógłbyś zaprosić kogokolwiek na obiad, żyjącego lub nieżyjącego, to kogo byś zaprosił? Utwórz listę zawierającą przynajmniej trzy osoby, które chciałbyś zaprosić na obiad. Następnie wykorzystaj tę listę do wyświetlenia dla każdej z tych osób komunikatu zapraszającego ją na obiad.

3.5. Zmiana listy gości. Dowiedziałeś się, że jedna z zaproszonych osób nie może przyjść na obiad. Konieczne jest więc wysłanie następnych zaproszeń. Zastanów się, kogo w takim razie jeszcze zaprosisz.

- ◆ Pracę rozpocznij od programu utworzonego w ćwiczeniu 3.4. Na jego końcu umieść polecenie `print()` wyświetlające komunikat z informacją, który z zaproszonych gości nie może przyjść.
- ◆ Zmodyfikuj listę i dane gościa, który nie będzie mógł przybyć na obiad, zastąp danymi nowej zaproszonej osoby.
- ◆ Wyświetl drugi zestaw komunikatów z zaproszeniem, po jednym komunikacie dla każdej osoby znajdującej się na liście.

3.6. Więcej gości. Znalazłeś większy stół, co oznacza więcej miejsca dla gości. Zastanów się więc nad jeszcze trzema osobami, które mógłbyś zaprosić na obiad.

- ◆ Pracę rozpocznij od programu utworzonego w ćwiczeniach 3.4 i 3.5. Na jego końcu umieść polecenie `print()` wyświetlające komunikat o znalezieniu większego stołu.
- ◆ Za pomocą metody `insert()` dodaj nowego gościa na początku listy.
- ◆ Za pomocą metody `insert()` dodaj nowego gościa w środku listy.
- ◆ Za pomocą metody `append()` dodaj nowego gościa na końcu listy.
- ◆ Wyświetl nowy zestaw komunikatów z zaproszeniem, po jednym komunikacie dla każdej osoby znajdującej się na liście.

3.7. Kurcząca się lista gości. Okazało się, że większy stół nie zostanie dostarczony na czas i dlatego masz miejsce dla jedynie dwóch gości.

- ◆ Pracę rozpocznij od programu utworzonego w ćwiczeniu 3.6. Dodaj nowy wiersz wyświetlający komunikat, że na obiad możesz zaprosić tylko dwie osoby.
- ◆ Za pomocą metody `pop()` usuwaj po jednym gościu z listy, aż zostaną na niej tylko dwie osoby. Po usunięciu każdej osoby wyświetlaj przeznaczony dla niej komunikat z przeprosinami za brak możliwości zaproszenia jej na obiad.

- ◆ Obu osobom pozostałym na liście wyświetl spersonalizowany komunikat z zaproszeniem na obiad.
- ◆ Użyj polecenia del do usunięcia dwóch ostatnich osób z listy, która w ten sposób powinna stać się pusta. Na koniec wyświetl listę, aby upewnić się, że faktycznie jest pusta.

Organizacja listy

Często listy są tworzone w nieprzewidywalnej kolejności, ponieważ nie zawsze można kontrolować kolejność, w jakiej użytkownicy będą wprowadzać dane. Z jednej strony jest to nieuniknione w większości przypadków, ale z drugiej — zwykle chcesz przedstawiać informacje w określonej kolejności. Czasami zachodzi potrzeba zachowania pierwotnej kolejności listy, natomiast w innych sytuacjach należy ją zmienić. Python oferuje wiele różnych sposobów organizacji listy, w zależności od sytuacji.

Trwałe sortowanie listy za pomocą metody sort()

Sortowanie listy za pomocą metody sort() Pythona jest dość łatwym zadaniem. Wyobraź sobie, że mamy listę producentów samochodów i chcemy zmienić ich kolejność na alfabetyczną. Aby zachować prostotę zadania zakładamy, że wszystkie wartości na liście zostały zapisane małymi literami.

Plik cars.py:

```
cars = ['bmw', 'audi', 'toyota', 'subaru']
cars.sort() ❶
print(cars)
```

Użyta w wierszu ❶ metoda sort() powoduje trwałą zmianę kolejności elementów listy. Marki samochodów są teraz ułożone w kolejności alfabetycznej i nie ma możliwości powrotu do pierwotnej kolejności elementów na liście:

```
['audi', 'bmw', 'subaru', 'toyota']
```

Listę można posortować także w odwrotnej kolejności alfabetycznej, co wymaga przekazania metodzie sort() argumentu reverse=True. W poniższym fragmencie kodu przedstawiłem przykład sortowania listy w odwrotnej kolejności alfabetycznej:

```
cars = ['bmw', 'audi', 'toyota', 'subaru']
cars.sort(reverse=True)
print(cars)
```

Także w tym przypadku kolejność elementów listy została trwale zmieniona:

```
['toyota', 'subaru', 'bmw', 'audi']
```

Tymczasowe sortowanie listy za pomocą funkcji sorted()

W celu zachowania pierwotnej kolejności elementów na liście, ale wyświetlenia ich jako elementów posortowanych, można użyć funkcji o nazwie `sorted()`. Ta funkcja pozwala na wyświetlenie elementów listy we wskazanej kolejności, choć nie wpływa na rzeczywistą ich kolejność na tej liście.

Wypróbujmy działanie funkcji `sorted()` na utworzonej wcześniej liście samochodów:

```
cars = ['bmw', 'audi', 'toyota', 'subaru']

print("Oto lista początkowa:") ❶
print(cars)

print("\nOto lista posortowana:") ❷
print(sorted(cars))

print("\nOto ponownie lista początkowa:") ❸
print(cars)
```

Polecenie w wierszu ❶ powoduje wyświetlenie listy z początkową kolejnością elementów, natomiast polecenie w wierszu ❷ wyświetla tę samą listę, ale już z posortowanymi elementami. Następnie ponownie wyświetlamy listę początkową z pierwotną kolejnością elementów, aby pokazać, że działanie funkcji `sorted()` jest jedynie tymczasowe (patrz wiersz ❸):

```
Oto lista początkowa:
['bmw', 'audi', 'toyota', 'subaru']
```

```
Oto lista posortowana:
['audi', 'bmw', 'subaru', 'toyota']
```

```
Oto ponownie lista początkowa: ❸
['bmw', 'audi', 'toyota', 'subaru']
```

Zwrót uwagę, że mimo użycia przez Ciebie funkcji `sorted()` lista nadal zachowала swoją pierwotną kolejność (patrz wiersz ❸). Warto w tym miejscu dodać, że funkcja `sorted()` również akceptuje argument `reverse=True`, który okazuje się przydatny, jeśli chcesz wyświetlić listę elementów w odwrotnej kolejności alfabetycznej.

UWAGA

Sortowanie listy w kolejności alfabetycznej jest nieco bardziej skomplikowane, gdy nie wszystkie wartości są zapisane małymi literami. Istnieje kilka sposobów na interpretację wielkich liter w trakcie sortowania, a określenie dokładnie interesującej nas kolejności może być znacznie trudniejsze, niż tego oczekujemy na tym etapie poznawania Pythona. Jednak większość podejścia dotyczących sortowania będzie budowanych bezpośrednio na koncepcjach przedstawionych w tym rozdziale.

Wyświetlanie listy w odwrotnej kolejności alfabetycznej

W celu odwrócenia pierwotnej kolejności listy można użyć metody `reverse()`. Jeżeli pierwotna lista zawierała samochody ułożone w chronologicznej kolejności ich kupowania, wtedy bardzo łatwo można zmienić tę kolejność na odwrotnie chronologiczną:

```
cars = ['bmw', 'audi', 'toyota', 'subaru']
print(cars)

cars.reverse()
print(cars)
```

Zwróć uwagę na to, że metoda `reverse()` nie przeprowadza sortowania w odwrotnej kolejności chronologicznej, a po prostu odwraca kolejność listy:

```
['bmw', 'audi', 'toyota', 'subaru']
['subaru', 'toyota', 'audi', 'bmw']
```

Metoda `reverse()` trwale zmienia kolejność listy, ale istnieje możliwość przywrócenia pierwotnej kolejności elementów na liście po prostu przez ponowne wykonanie metody `reverse()`.

Określenie wielkości listy

Wielkość listy można dość szybko określić za pomocą funkcji `len()`. Przedstawiona poniżej lista zawiera cztery elementy, stąd jej wielkość wynosi 4:

```
>>> cars = ['bmw', 'audi', 'toyota', 'subaru']
>>> len(cars)
4
```

Funkcja `len()` może okazać się użytkowa, gdy na przykład zajdzie potrzeba ustalenia liczby obcych pozostałych do zneutralizowania w grze, ustalenia ilości danych, jakimi trzeba zarządzać w wizualizacji, a także gdy zajdzie potrzeba ustalenia liczby zarejestrowanych użytkowników witryny internetowej.

UWAGA Elementy listy są w Pythonie liczone od jednego, więc podczas ustalania wielkości listy nie powinny występować żadnego rodzaju błędy związane z przesunięciem o jeden.

ZRÓB TO SAM

3.8. Zwiedzaj świat. Pomyśl o pięciu miejscach na świecie, które chciałbyś odwiedzić.

- ◆ Wszystkie miejsca umieść na liście i upewnij się, że nie jest ona ułożona alfabetycznie.
- ◆ Wyświetl listę w jej pierwotnej kolejności. Nie przejmuj się eleganckim wyświetleniem listy, a po prostu wyświetl ją jako zwykłą listę Pythona.
- ◆ Za pomocą funkcji sorted() wyświetl listę w kolejności alfabetycznej bez modyfikacji rzeczywistej listy.
- ◆ Ponownie wyświetl listę początkową, aby pokazać, że nie została zmodyfikowana.
- ◆ Za pomocą funkcji sorted() wyświetl listę w odwrotnej kolejności alfabetycznej bez modyfikacji rzeczywistej listy.
- ◆ Ponownie wyświetl listę początkową, aby pokazać, że nie została zmodyfikowana.
- ◆ Za pomocą metody reverse() zmień kolejność listy, a następnie wyświetl ją, aby potwierdzić zmianę kolejności.
- ◆ Ponownie wykorzystaj metodę reverse() do zmiany kolejności listy. Wyświetl ją, aby pokazać, że powróciła do pierwotnej kolejności.
- ◆ Za pomocą metody sort() zmień kolejność listy na alfabetyczną, a następnie wyświetl ją, aby potwierdzić zmianę kolejności.
- ◆ Za pomocą metody sort() zmień kolejność listy na odwrotnie alfabetyczną, a następnie wyświetl ją, aby potwierdzić zmianę kolejności.

3.9. Goście na obiad. Pracę rozpocznij od jednego z programów utworzonych w Ćwiczeniach od 3.4 do 3.7. Za pomocą funkcji len() wyświetl komunikat wskazujący liczbę osób, które zostały zaproszone na obiad.

3.10. Każda funkcja. Zastanów się, jakie informacje mógłbyś umieścić na liście. Na przykład utwórz listę gór, rzek, państw, miast, języków lub czegokolwiek innego. Przygotuj program, który będzie tworzył listę przechowującą te informacje i używał co najmniej jeden raz każdej funkcji wprowadzonej w tym rozdziale.

Unikanie błędów indeksu podczas pracy z listą

Jeden rodzaj błędu dość często występuje podczas pracy z listą. Przyjmujemy założenie, że mamy listę składającą się z trzech elementów i próbujemy uzyskać dostęp do czwartego:

Plik motorcycles.py:

```
motorcycles = ['honda', 'yamaha', 'suzuki']
print(motorcycles[3])
```

W takiej sytuacji wygenerowany zostanie *błąd indeksu*:

```
Traceback (most recent call last):
  File "motorcycles.py", line 3, in <module>
    print(motorcycles[3])
IndexError: list index out of range
```

Python próbuje przekazać element znajdujący się na liście w położeniu o indeksie 3. Jednak kiedy przeszukał listę motorcycles, okazało się, że lista ta nie zawiera żadnego elementu o indeksie 3. Ze względu na przesunięcie o jeden numeru indeksu i elementu na liście tego rodzaju błąd występuje dość często. Programiści często myślą, że trzeci element listy ma indeks 3, ponieważ zaczynają liczyć od jednego. Jednak w Pythonie trzeci element listy ma indeks 2, ponieważ numeracja indeksów rozpoczyna się od zera.

Błąd indeksu oznacza, że Python nie znajduje elementu o żądanym indeksie. Jeżeli tego rodzaju błąd wystąpi w programie, spróbuj zmienić (zmniejszyć) o jeden wartość indeksu. Następnie ponownie uruchom program i zobacz, czy otrzymasz prawidłowy wynik.

Warto w tym miejscu pamiętać, że jeśli chcesz uzyskać dostęp do ostatniego elementu listy, możesz użyć indeksu -1. To zawsze działa, nawet jeśli lista uległa zmianie od ostatniej operacji na niej przeprowadzonej:

```
motorcycles = ['honda', 'yamaha', 'suzuki']
print(motorcycles[-1])
```

Indeks -1 zawsze zwraca ostatni element listy, którym w omawianym przykładzie jest 'suzuki':

```
'suzuki'
```

Jedyna sytuacja, w której użycie indeksu -1 zakończy się błędem, to próba pobrania ostatniego elementu z pustej listy:

```
motorcycles = []
print(motorcycles[-1])
```

Ponieważ lista `motorcycles` nie zawiera żadnych elementów, Python zgłasza błąd indeksu:

```
Traceback (most recent call last):
  File "motorcycles.py", line 3, in <module>
    print(motorcycles[-1])
IndexError: list index out of range
```

UWAGA

Jeżeli wystąpi błąd indeksu i nie będziesz umiał sobie z nim poradzić, spróbuj wyświetlić zawartość listy lub jej wielkość. Lista może w rzeczywistości przedstawiać się zupełnie inaczej, niż sądzisz, zwłaszcza jeśli powstaje dynamicznie w trakcie działania programu. Spójrz na rzeczywistą listę lub sprawdź liczbę znajdujących się na niej elementów — może to pomóc w rozwiązyaniu tego rodzaju błędów logicznych.

ZRÓB TO SAM

3.11. Celowy błąd. Jeżeli jeszcze w żadnym z tworzonych programów nie spotkałeś się z błędem indeksu, spróbuj go teraz wywołać. W dowolnym programie tak zmień wartość indeksu, aby nastąpiło zgłoszenie błędu indeksu. Zanim zamkniesz plik programu, upewnij się, że usunąłeś błąd.

Podsumowanie

W tym rozdziale dowiedziałeś się, czym jest lista oraz jak można pracować z jej poszczególnymi elementami. Zobaczyłeś, jak zdefiniować listę, a także jak dodawać do niej elementy i je z niej usuwać. Zajmowałeś się trwałym i tymczasowym sortowaniem zawartości listy. Nauczyłeś się również ustalać wielkość listy oraz unikać błędów indeksu podczas pracy z listą.

W rozdziale 4. zobaczyłeś, jak można znacznie efektywniej pracować z elementami listy. Dzięki wykorzystaniu pętli uzyskuje się dostęp do każdego elementu listy za pomocą zaledwie kilku wierszy kodu. W ten sposób można efektywnie pracować z listami zawierającymi nawet tysiące lub miliony elementów.

4

Praca z listą

W ROZDZIALE 3. DOWIEDZIAŁEŚ SIĘ, JAK UTWORZYĆ PROSTĄ LISTĘ ORAZ PRACOWAĆ Z JEJ POSZCZEGÓLNYMI ELEMENTAMI. W TYM ROZDZIALE ZOBACZYSZ, JAK ZA POMOCĄ PĘTLI MOŻESZ przeprowadzić iterację przez całą listę (niezależnie od jej wielkości), używając do tego zaledwie kilku wierszy kodu. Pętla umożliwia podjęcie tej samej akcji lub zbioru akcji na każdym elemencie listy. W ten sposób zyskujesz możliwość efektywnej pracy z listami o dowolnej wielkości, również z tymi zawierającymi tysiące lub miliony elementów.

Iteracja przez całą listę

Bardzo często zachodzi konieczność przeprowadzenia iteracji przez wszystkie elementy listy i wykonania tej samej operacji na każdym z nich. Może na przykład wystąpić potrzeba przesunięcia o tę samą odległość wszystkich elementów wyświetlanych na ekranie. Ewentualnie na wszystkich elementach listy zawierającej dane liczbowe chcesz przeprowadzić dokładnie te same operacje statystyczne. Jeszcze inną możliwość to konieczność wyświetlenia każdego nagłówka z listy artykułów w witrynie internetowej. Kiedy chcesz przeprowadzić tę samą akcję względem każdego elementu listy, możesz wykorzystać oferowaną przez Pythona pętlę `for`.

Przymajemy założenie, że mamy listę imion magików i chcemy wyświetlić je wszystkie. Wprawdzie można to zrobić, pobierając jednorazowo po jednym imieniu, ale takie podejście rodzi wiele problemów. Przede wszystkim będzie uciążliwe w przypadku długiej listy imion. Ponadto kod odpowiedzialny za ich wyświetlanie trzeba będzie modyfikować po każdej zmianie wprowadzonej na liście magików. Dzięki użyciu pętli `for` można uniknąć obu wymienionych problemów i pozwolić Pythonowi na wewnętrzne zajęcie się nimi.

Wykorzystamy teraz pętlę `for` do wyświetlenia imion wszystkich magików umieszczonych na liście.

Plik `magicians.py`:

```
magicians = ['alicja', 'dawid', 'karolina'] ❶
for magician in magicians: ❷
    print(magician) ❸
```

Rozpoczynamy od zdefiniowania listy w wierszu ❶, podobnie jak to robiliśmy już w rozdziale 3. Następnie w wierszu ❷ definiujemy pętlę `for`. To polecenie nakazuje Pythonowi pobranie imienia z listy `magicians` oraz jego umieszczenie w zmiennej `magician`. Ostatnim krokiem jest wyświetlenie imienia przechowywanego w zmiennej `magician` (patrz wiersz ❸). Teraz Python ponownie wykonuje polecenia znajdujące się w wierszach ❷ i ❸, jednokrotnie dla każdego imienia na liście. Powyższy kod można odczytać następująco: „Wyświetl imię każdego magika wymienionego na liście magików”. Wygenerowane dane wyjściowe to prosta lista imion:

```
alicja
dawid
karolina
```

Dokładniejsza analiza pętli

Koncepcja pętli jest ważna, ponieważ to jeden z najczęściej stosowanych przez komputer sposobów automatyzacji powtarzających się zadań. Przykładowo w prostej pętli, takiej jak ta użyta w `magicians.py`, Python na początku odczytuje pierwszy wiersz pętli:

```
for magician in magicians:
```

Powyższe polecenie nakazuje Pythonowi pobranie pierwszej wartości z listy `magicians` oraz umieszczenie jej w zmiennej `magician`. Pierwsza wartość to '`alicja`'. Następnie Python przechodzi do kolejnego wiersza kodu:

```
print(magician)
```

To polecenie powoduje wyświetlenie bieżącej wartości zmiennej `magician`, którą nadal jest '`alicja`'. Ponieważ lista zawiera więcej wartości, Python powraca do pierwszego wiersza pętli:

```
for magician in magicians:
```

Python pobiera następne imię z listy (tutaj '`dawid`') i umieszcza je w zmiennej `magician`. Teraz Python przechodzi do kolejnego wiersza pętli:

```
print(magician)
```

Ponownie wyświetlana jest bieżąca wartość zmiennej `magician`, którą teraz jest '`dawid`'. Cała pętla jest wykonywana raz jeszcze dla ostatniej wartości na liście ('`karolina`'). Ponieważ lista nie zawiera więcej wartości, Python przechodzi do wykonania następnego wiersza kodu w programie. W omawianym przykładzie nie ma żadnych poleceń po pętli `for`, więc następuje po prostu zakończenie działania programu.

Jeżeli używasz pętli po raz pierwszy, to zapamiętaj, że zdefiniowany w niej zbiór poleceń będzie wykonany jednokrotnie dla każdego elementu listy niezależnie od tego, ile elementów znajduje się na liście. Jeżeli lista zawiera milion elementów, Python powtórzy te kroki milion razy i zwykle zrobi to bardzo szybko.

Podczas tworzenia własnych pętli `for` warto pamiętać jeszcze o jednej kwestii. Wprawdzie można wybrać dowolną nazwę dla zmiennej tymczasowej przechowującej poszczególne wartości listy, ale rozsądne będzie użycie czytelnej nazwy przedstawiającej pojedynczy element listy. Przykładowo poniżej przedstawiłem dobry początek dla pętli `for` przeprowadzających iteracje przez listy kotów, psów oraz ogólną listę elementów:

```
for cat in cats:  
for dog in dogs:  
for item in list_of_items:
```

Takie konwencje nazewnicze pomogą Ci podążać za akcjami wykonywanymi dla poszczególnych elementów wewnętrz pętli `for`. Użycie liczby pojedynczej i mnogiej będzie pomocne w ustaleniu, który fragment kodu działa z pojedynczym elementem listy, a który został przeznaczony dla listy jako całości.

Wykonanie większej liczby zadań w pętli `for`

W pętli `for` z każdym elementem można zrobić praktycznie wszystko. Rozbudujemy poprzedni przykład w ten sposób, że dodamy komunikat dla każdego magika, zawierający podziękowanie za wykonanie wspaniałej sztuczki:

Plik `magicians.py`:

```
magicians = ['alicja', 'dawid', 'karolina']
for magician in magicians:
    print(f"{magician.title()}, to była doskonała sztuczka!" ) ❶
```

Jedyna różnica w stosunku do poprzedniego kodu występuje w wierszu ❶, w którym tworzymy komunikat przeznaczony dla magika i rozpoczynający się od jego imienia. W trakcie pierwszej iteracji pętli wartością zmiennej `magician` jest '`'alicja'`'. Dlatego też Python rozpoczyna pierwszy komunikat od imienia '`'Alicja'`'. W trakcie drugiej iteracji pętli na początku komunikatu mamy imię '`'Dawid'`', natomiast w trzeciej iteracji pętli komunikat rozpoczyna się od imienia '`'Karolina'`'.

Wygenerowane dane wyjściowe to spersonalizowany komunikat dla każdego magika wymienionego na liście:

```
Alicja, to była doskonała sztuczka!
Dawid, to była doskonała sztuczka!
Karolina, to była doskonała sztuczka!
```

W pętli `for` można umieścić dowolną liczbę wierszy kodu. Pamiętaj, że każdy wcięty wiersz pod `magician in magicians:` jest uznawany za *kod wewnętrz pętli*, więc wszystkie wcięte wiersze są wykonywane jednokrotnie dla każdego elementu znajdującego się na liście. Tym samym względem poszczególnych wartości na liście można wykonać dowolną liczbę operacji.

Do generowanego komunikatu dodamy teraz drugi wiersz informujący magika o tym, jak niecierpliwie czekamy na kolejny jego występ:

```
magicians = ['alicja', 'dawid', 'karolina']
for magician in magicians:
    print(f"{magician.title()}, to była doskonała sztuczka!")
    print(f"Nie mogę się doczekać Twojej kolejnej sztuczki,
{magician.title()}\n") ❶
```

Ponieważ oba wiersze zawierające wywołania `print()` są wcięte, każdy z nich będzie wykonany jednokrotnie dla wszystkich magików wymienionych na liście. Znak nowego wiersza ("`\n`") umieszczony w drugim wywołaniu `print()` powoduje wstawienie pustego wiersza po każdej iteracji pętli (patrz wiersz ❶). W ten sposób tworzymy zbiór wiadomości, w którym komunikaty dla poszczególnych osób wymienionych na liście są elegancko pogrupowane:

```
Alicja, to była doskonała sztuczka!
Nie mogę się doczekać Twojej kolejnej sztuczki, Alicja.

Dawid, to była doskonała sztuczka!
Nie mogę się doczekać Twojej kolejnej sztuczki, Dawid.
```

Karolina, to była doskonała sztuczka!
Nie mogę się doczekać Twojej kolejnej sztuczki, Karolina.

W pętli `for` możesz umieścić dowolną liczbę wierszy kodu. W praktyce często się przekonasz, że za pomocą pętli `for` można efektywnie wykonywać wiele różnych operacji dla poszczególnych elementów listy.

Wykonywanie operacji po pętli `for`

Co się dzieje po zakończeniu wykonywania pętli `for`? Zwykle chcemy podsumować blok danych wyjściowych lub przejść do innego bloku operacji, które mają być przeprowadzone przez program.

Wszystkie znajdujące się po pętli `for` wiersze kodu, które nie są wcięte, zostaną wykonane już tylko jeden raz, bez powtórzenia. Utworzmy teraz komunikat dla grupy magików jako całości, w którym podziękujemy im za doskonały występ. Aby wyświetlić ten komunikat po wszystkich wiadomościach przeznaczonych dla poszczególnych magików, umieszczać wywołanie `print()` po pętli `for` i nie stosujemy wcięcia dla tego wiersza kodu:

```
magicians = ['alicja', 'dawid', 'karolina']
for magician in magicians:
    print(f"{magician.title()}, to była doskonała sztuczka!")
    print(f"Nie mogę się doczekać Twojej kolejnej sztuczki,
          ↵{magician.title()}.\\n")
print("Dziękuję wszystkim. To był naprawdę wspaniały występ!") ❶
```

Pierwsze dwa wywołania `print()` w powyższym kodzie źródłowym będą powtarzone dla każdego magika wymienionego na liście, o czym się przekonałeś już wcześniej. Jednak wiersz ❶ nie jest wcięty i dlatego zostanie wykonany tylko raz:

Alicja, to była doskonała sztuczka!
Nie mogę się doczekać Twojej kolejnej sztuczki, Alicja.

Dawid, to była doskonała sztuczka!
Nie mogę się doczekać Twojej kolejnej sztuczki, Dawid.

Karolina, to była doskonała sztuczka!
Nie mogę się doczekać Twojej kolejnej sztuczki, Karolina.

Dziękuję wszystkim. To był naprawdę wspaniały występ!

Podeczas przetwarzania danych za pomocą pętli `for` zobacysz, że to jest doskonały sposób na podsumowanie operacji przeprowadzonej na całym zbiorze danych. Pętlę `for` możesz na przykład wykorzystać do zainicjalizowania gry, przeprowadzającą

iterację przez listę postaci i wyświetlając je wszystkie na ekranie. Następnie po pętli umieścisz pozbawiony wcięć blok kodu odpowiedzialny za wyświetlenie przycisku, który umożliwi rozpoczęcie gry, gdy wszystkie postacie zostaną już umieszczone na ekranie.

Unikanie błędów związanych z wcięciami

Python stosuje wcięcia w celu ustalenia, czy dany wiersz kodu jest powiązany z wierszem znajdującym się powyżej. We wcześniejszych przykładach wiersze wyświetlające komunikaty dla poszczególnych magików były uznawane za część pętli `for`, ponieważ zostały wcięte. Dzięki wcięciom kod Pythona jest niezwykle łatwy do odczytania. W zasadzie wykorzystuje białe znaki do wymuszenia eleganckiego formatowania kodu i stosowania przejrzystej struktury wizualnej. W dłuższych programach pisanych w Pythonie będziesz mógł zauważać bloki kodu wraz z wcięciami na kilku różnych poziomach. Tego rodzaju wcięcia pomagają w określeniu ogólnej organizacji kodu źródłowego programu.

Gdy rozpoczynasz tworzenie kodu opierającego się na stosowaniu prawidłowych wcięć, spotkasz się z kilkoma najczęściej występującymi *błędami wcięć*. Zdarza się na przykład, że programiści stosują wcięcia dla bloków kodu, które nie powinny być wcięte, lub na odwrót — zapominają o wcięciach tam, gdzie są one niezbędne. Przeanalizowanie przykładów tego rodzaju błędów pomoże unikać ich w przyszłości oraz usunąć je, gdy już wystąpią w tworzonych przez Ciebie programach.

Przechodzimy więc teraz do kilku najczęściej występujących błędów związanych z wcięciami.

Brak wcięcia

Wiersz kodu tuż po pętli `for` zawsze powinien być wcięty. Jeżeli o tym zapomnisz, Python na pewno Ci przypomni.

Plik `magicians.py`:

```
magicians = ['alicja', 'dawid', 'karolina']
for magician in magicians:
    print(magician) ❶
```

Polecenie w wierszu ❶ powinno być wcięte, ale nie jest. Kiedy Python oczekuje wciętego bloku kodu i go nie znajduje, wówczas wyświetla odpowiedni komunikat i wskazuje problematyczny wiersz:

```
File "magicians.py", line 3
    print(magician)
          ^
IndentationError: expected an indented block
```

Tego rodzaju błąd można zwykle usunąć przez wcięcie wiersza lub wierszy znajdujących się po poleceniu `for`.

Brak wcięcia dodatkowych wierszy

Czasami pętla działa bez jakiegokolwiek błędu, ale nie powoduje wygenerowania oczekiwanych danych wyjściowych. Tego rodzaju sytuacja zdarza się, gdy w bloku pętli chcesz wykonać kilka zadań, ale zapomnisz o wcięciu pewnych wierszy.

Zobaczmy, co się stanie, gdy na przykład zapomnijmy o wcięciu w bloku pętli drugiego wiersza odpowiedzialnego za wyświetlenie magikowi komunikatu o oczekiwaniu na jego kolejną sztuczke:

```
magicians = ['alicja', 'dawid', 'karolina']
for magician in magicians:
    print(f"{magician.title()}, to była doskonała sztuczka!")
print(f"Nie mogę się doczekać Twojej kolejnej sztuczki,
→{magician.title()}.n") ①
```

Wywołanie `print()` w wierszu ① powinno być wcięte. Jednak skoro po poleceniu `for` Python znalazł jeden wcięty wiersz kodu, nie zgłasza błędu. Pierwsze wywołanie `print()` jest wykonywane jednokrotnie dla każdego magika znajdującego się na liście, ponieważ zostało wcięte. Z kolei drugie nie jest wcięte i zostanie wykonane tylko jednokrotnie dopiero po zakończeniu działania pętli. Ostatnim magikiem na liście jest 'Karolina', więc jedynie dla niej zostanie wyświetlony komunikat z informacją o oczekiwaniu na jej kolejną sztuczke:

```
Alicja, to była doskonała sztuczka!
Dawid, to była doskonała sztuczka!
Karolina, to była doskonała sztuczka!
Nie mogę się doczekać Twojej kolejnej sztuczki, Karolina.
```

Mamy tutaj do czynienia z *błędem logicznym*. Składnia kodu Pythona jest prawidłowa, ale kod nie generuje oczekiwanych danych wyjściowych z powodu istnienia problemu w jego logice. Jeżeli oczekujesz wykonania określonej akcji dla każdego elementu listy, a obserwujesz tylko jednorazowe jej wykonanie, sprawdź, czy po prostu nie trzeba zastosować wcięcia jeszcze dla co najmniej jednego wiersza.

Niepotrzebne wcięcie

Jeżeli zastosujesz wcięcie wiersza tam, gdzie jest ono niepotrzebne, Python poinformuje Cię o tym.

Plik hello_world.py:

```
message = "Witaj, świecie Pythona!"
print(message) ①
```

Nie ma potrzeby wcięcia polecenia `print()` w wierszu ❶, ponieważ *nie należy* on do wiersza znajdującego się powyżej. Dlatego też Python zgłasza błąd:

```
File "hello_world.py", line 2
    print(message)
    ^
IndentationError: unexpected indent
```

Błędów nieoczekiwanych wcięć można unikać przez stosowanie wcięć tylko wtedy, gdy istnieją ku temu ważne powody. W tworzonych teraz przez Ciebie programach wcięcia powinny pojawiać się jedynie dla akcji, które mają być wykonywane dla każdego elementu przetwarzanego przez pętlę `for`.

Niepotrzebne wcięcie po pętli

Jeżeli zastosujesz przypadkowe wcięcie wiersza kodu, który powinien zostać wykonany po zakończeniu działania pętli, kod ten zostanie wywołany dla każdego elementu listy przetwarzanej przez pętlę. Czasami to spowoduje zgłoszenie błędu przez Pythona, choć najczęściej będziesz mieć do czynienia po prostu z błędem logicznym.

Zobaczmy na przykład, co się stanie, gdy przypadkowo zastosujemy wcięcie dla wiersza zawierającego podziękowanie dla wszystkich magików:

```
magicians = ['alicja', 'dawid', 'karolina']
for magician in magicians:
    print(f"{magician.title()}, to była doskonała sztuczka!")
    print(f"Nie mogę się doczekać Twojej kolejnej sztuczki,
          ↪{magician.title()}.\\n")
    print("Dziękuję wszystkim. To był naprawdę wspaniały występ!") ❶
```

Ponieważ wiersz ❶ został wcięty, będzie wykonywany dla każdego magika wymienionego na liście, o czym możesz się przekonać, patrząc na poniższe dane wyjściowe:

```
Alicja, to była doskonała sztuczka!
Nie mogę się doczekać Twojej kolejnej sztuczki, Alicja.
```

```
Dziękuję wszystkim. To był naprawdę wspaniały występ!
Dawid, to była doskonała sztuczka!
Nie mogę się doczekać Twojej kolejnej sztuczki, Dawid.
```

```
Dziękuję wszystkim. To był naprawdę wspaniały występ!
Karolina, to była doskonała sztuczka!
Nie mogę się doczekać Twojej kolejnej sztuczki, Karolina.
```

```
Dziękuję wszystkim. To był naprawdę wspaniały występ!
```

To jest inny rodzaj błędu logicznego, podobnego do przedstawionego wcześniej w sekcji „Brak wcięcia dodatkowych wierszy”. Ponieważ Python nie wie, co zamierzasz osiągnąć w kodzie, wykonuje cały kod, który charakteryzuje się prawidłową składnią. Jeżeli akcja jest powtórzona wielokrotnie, choć powinna być wykonana tylko raz, sprawdź, czy przypadkiem nie zastosowałeś wcięcia w miejscu, w którym go nie powinno być.

Brak dwukropka

Dwukropka na końcu polecenia `for` nakazuje Pythonowi zinterpretować następny wiersz jako początek pętli:

```
magicians = ['alicja', 'dawid', 'karolina']
for magician in magicians ❶
    print(magician)
```

Jeżeli przypadkowo zapomnisz o tym dwukropku, jak pokazałem w wierszu ❶, skutkiem będzie wygenerowanie błędu składni, ponieważ Python nie wie, co zamierzasz osiągnąć. Wprawdzie tego rodzaju błąd jest łatwy do usunięcia, ale nie zawsze będzie łatwy do odszukania. Zdziwiłbyś się, gdybyś się dowiedział, ile czasu programiści poświęcają na wychwytywanie tego rodzaju błędów powodowanych przez pojedynczy znak. Trudność w znalezieniu takiego błędu polega na tym, że najczęściej widzisz to, co chcesz zobaczyć.

ZRÓB TO SAM

4.1. Pizza. Pomyśl o przynajmniej trzech rodzajach pizzy. Umieść te nazwy na liście, a następnie wyświetl je za pomocą pętli `for`.

- ◆ Zmodyfikuj pętlę `for` w taki sposób, aby zamiast samej nazwy pizzy wyświetlała zdanie wykorzystujące tę nazwę. Dla każdego rodzaju pizzy powinieneś mieć jeden wiersz danych wyjściowych zawierający proste zdanie w stylu: „Lubię pizzę pepperoni”.
- ◆ Poza blokiem pętli, na końcu programu dodaj zdanie informujące o tym, jak bardzo lubisz pizzę. Wygenerowane dane wyjściowe powinny więc składać się z co najmniej trzech zdań o Twoich ulubionych rodzajach pizzy oraz jednego zdania dodatkowego w stylu: „Naprawdę uwielbiam pizzę!”.

4.2. Zwierzęta. Spróbuj znaleźć trzy różne zwierzęta charakteryzujące się podobnymi cechami. Umieść ich nazwy na liście, a następnie wyświetl je za pomocą pętli `for`.

- ◆ Zmodyfikuj program w taki sposób, aby wyświetlał zdanie dotyczące danego zwierzęcia, na przykład „Pies jest prawdziwym przyjacielem człowieka”.
- ◆ Na końcu programu umieść zdanie wskazujące na jakieś podobieństwo między wymienionymi wcześniej zwierzętami. To może być zdanie w stylu: „Wszystkie wymienione powyżej zwierzęta są wspaniałe!”.

Tworzenie list liczbowych

Istnieje wiele powodów przechowywania zbiorów liczb. Na przykład konieczność monitorowania położenia każdej postaci w grze lub najlepszych wyników uzyskanych przez gracza. W przypadku wizualizacji danych niemal zawsze mamy do czynienia ze zbiorami liczb, takimi jak temperatura, odległości, wielkość populacji czy współrzędne geograficzne.

Lista idealnie nadaje się do przechowywania zbiorów liczb, a Python oferuje wiele narzędzi pomagających wydajnie pracować z listami zawierającymi liczby. Gdy tylko nauczysz się efektywnie używać tych narzędzi, tworzony przez Ciebie kod będzie doskonale przygotowany do pracy nawet z listami zawierającymi miliony elementów.

Użycie funkcji range()

Funkcja `range()` ułatwia generowanie serii liczb. Przykładowo za jej pomocą można w pokazany poniżej sposób wygenerować serię liczb.

Plik `first_numbers.py`:

```
for value in range(1,5):
    print(value)
```

Wprawdzie powyższy kod może sugerować wyświetlenie liczb od 1 do 5, ale tak naprawdę nie wyświetli liczby 5:

```
1
2
3
4
```

W omawianym przykładzie funkcja `range()` wyświetla jedynie liczby od 1 do 4. To jest następny efekt wspomnianego wcześniej przesunięcia o jeden, z którym będziesz się spotykać w językach programowania. Funkcja `range()` nakazuje Pythonowi rozpocząć odliczanie od pierwszej podanej wartości i zatrzymać się po dotarciu do drugiej. Ponieważ odliczanie zatrzymuje się na drugiej wartości, dane wyjściowe nigdy nie będą wyświetlały tej wartości końcowej, którą w omawianym przykładzie jest 5.

Jeżeli chcesz wyświetlić liczby od 1 do 5, musisz użyć wywołania `range(1,6)`:

```
for value in range(1,6):
    print(value)
```

Tym razem dane wyjściowe zawierają liczby od 1 do 5:

```
1  
2  
3  
4  
5
```

Jeżeli używając funkcji `range()`, otrzymujesz dane wyjściowe inne niż oczekiwane, spróbuj zmienić wartość końcową o 1.

Funkcji `range()` można przekazać tylko jeden argument, wówczas sekwencja liczb będzie rozpoczynała się od 0. Na przykład wywołanie `range(6)` zwróci liczby od 0 do 5.

Użycie funkcji `range()` do utworzenia listy liczb

Jeżeli chcesz utworzyć listę liczb, wynik wywołania `range()` możesz bezpośrednio skonwertować na listę za pomocą funkcji `list()`. Kiedy opakujesz wywołanie `range()` funkcją `list()`, wygenerowane dane wyjściowe będą listą liczb.

W przykładzie przedstawionym w poprzedniej sekcji po prostu wyświetliśmy serię liczb. Z kolei funkcja `list()` pozwala skonwertować ten sam zbiór liczb na listę:

```
numbers = list(range(1,6))  
print(numbers)
```

Oto wynik działania powyższego fragmentu kodu.

```
[1, 2, 3, 4, 5]
```

Funkcję `range()` można nawet wykorzystać, aby nakazać Pythonowi pominięcie liczb w podanym zakresie. Po przekazaniu trzeciego argumentu funkcji `range()` każda kolejna generowana liczba będzie zwiększała o wartość tego argumentu.

Przykładowo poniżej pokazałem, jak można utworzyć listę liczb parzystych z zakresu od 1 do 10.

Plik even_numbers.py:

```
even_numbers = list(range(2,11,2))  
print(even_numbers)
```

W powyższym fragmencie kodu działanie funkcji `range()` zaczyna się od wartości 2, a następnie kod dodaje 2 do tej wartości. Proces dodawania 2 jest kontynuowany aż do chwili osiągnięcia lub przekroczenia wartości końcowej (tutaj 11). W wyniku tego procesu zostają wygenerowane następujące dane wyjściowe:

[2, 4, 6, 8, 10]

Za pomocą funkcji `range()` można utworzyć praktycznie dowolny zbiór liczb. Zastanów się na przykład, jak można utworzyć listę kwadratów pierwszych dziesięciu liczb, to znaczy, jak obliczyć drugą potęgę dla liczb całkowitych od 1 do 10. W Pythonie wykładnik jest oznaczany za pomocą dwóch gwiazdek (**). W poniższym fragmencie kodu pokazałem, jak może wyglądać kod umieszczający na liście kwadraty pierwszych dziesięciu liczb.

Plik squares.py:

```
squares = [] ❶
for value in range(1,11): ❷
    square = value**2 ❸
    squares.append(square) ❹

print(squares) ❺
```

Pracę rozpoczynamy od utworzenia w wierszu ❶ pustej listy o nazwie `squares`. Następnie w wierszu ❷ nakazujemy Pythonowi, aby przy użyciu funkcji `range()` przeprowadził iterację przez wszystkie wartości od 1 do 10. Wewnątrz bloku pętli bieżąca wartość jest podnoszona do drugiej potęgi i umieszczana w zmiennej `square` (patrz wiersz ❸). Później w wierszu ❹ nowa wartość `square` jest dodawana do listy `squares`. Kiedy pętla zakończy działanie, lista obliczonych kwadratów kolejnych dziesięciu liczb zostaje wyświetlona (patrz wiersz ❺):

[1, 4, 9, 16, 25, 36, 49, 64, 81, 100]

Aby omówiony kod zapisać w jeszcze bardziej zwięzlej postaci, można pominać zmienną tymczasową `square` i nową wartość dodawać bezpośrednio do listy:

```
squares = []
for value in range(1,11):
    squares.append(value**2) ❶

print(squares)
```

Kod przedstawiony w wierszu ❶ wykonuje takie same operacje jak te zapisane w wierszach ❸ i ❹ programu przedstawionego w pliku `squares.py`. Każda wartość w pętli jest podnoszona do drugiej potęgi i natychmiast dodawana do listy kwadratów.

Podczas tworzenia skomplikowanych list możesz użyć dowolnego z obu przedstawionych tutaj rozwiązań. Czasami zastosowanie zmiennej tymczasowej powoduje, że kod staje się łatwiejszy do odczytania, natomiast w innych sytuacjach niepotrzebnie go rozwleka. Przede wszystkim skoncentruj się jednak na tworzeniu

czytelnego kodu, którego działanie będzie zgodne z oczekiwaniami. Następnie podczas późniejszej analizy kodu rozważ, czy możesz wykorzystać bardziej efektywne podejścia do rozwiązania danego problemu.

Proste dane statystyczne dotyczące listy liczb

Python oferuje kilka funkcji charakterystycznych dla list liczb. Na przykład bardzo łatwo można wskazać najmniejszą i największą liczbę oraz określić sumę liczb z listy:

```
>>> digits = [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0]
>>> min(digits)
0
>>> max(digits)
9
>>> sum(digits)
45
```

UWAGA

Przykłady przedstawione w tym podrozdziale wykorzystują krótkie listy liczb, aby łatwo mieściły się na stronie drukowanej książki. Jednak omawiane funkcje będą działały równie dobrze w przypadku list zawierających nawet więcej niż milion elementów.

Lista składana

Przedstawione powyżej podejście do generowania listy squares wymaga użycia trzech lub czterech wierszy kodu. Tak zwana *lista składana* (*list comprehension*) pozwala na wygenerowanie dokładnie tej samej listy, ale za pomocą zaledwie jednego wiersza kodu. Lista składana łączy w pojedynczym wierszu kodu pętlę `for`, utworzenie nowego elementu i jego automatyczne dołączenie do listy. Tego rodzaju listy nie zawsze są przedstawiane początkującym, ale zdecydowałem się na ich umieszczenie tutaj, ponieważ prawdopodobnie spotkasz się z nimi, gdy tylko zaczniesz analizować kod Pythona tworzony przez innych programistów.

W poniższym fragmencie kodu tworzymy tę samą listę kwadratów jak wcześniej, ale tym razem wykorzystujemy do tego listę składaną.

Plik `squares.py`:

```
squares = [value**2 for value in range(1,11)]
print(squares)
```

W celu użycia tej składni najpierw wybierz jasną nazwę dla listy, taką jak `squares`. Następnie otwórz nawias kwadratowy i zdefiniuj wyrażenie dla wartości, które mają zostać umieszczone na liście. W omawianym przykładzie wyrażeniem jest `value**2`, które powoduje podniesienie bieżącej wartości do drugiej potęgi. Dalej umieść pętlę odpowiedzialną za wygenerowanie liczb, które

mają być dostarczane do wyrażenia. Na końcu daj nawias zamykający. Pętla `for` w omawianej liście składanej ma postać `for value in range(1,11)` i dostarcza wyrażeniu `value**2` wartości od 1 do 10. Zwrót uwagę na brak dwukropka na końcu polecenia `for`.

Wynikiem jest dokładnie taka sama lista kwadratów liczb, jaką widziałeś już wcześniej:

```
[1, 4, 9, 16, 25, 36, 49, 64, 81, 100]
```

Aby nauczyć się tworzyć własne listy składane, potrzeba nieco praktyki, ale gdy opanujesz już budowanie zwykłych list, prawdopodobnie uznasz, że warto podjąć ten wysiłek. Kiedy będziesz używał trzech lub czterech wierszy kodu do wygenerowania listy i uznasz to za niepotrzebne powtarzane działanie, rozważ wówczas tworzenie list składanych.

ZRÓB TO SAM

4.3. Odliczanie do dwudziestu. Użyj pętli `for` do wyświetlenia liczb od 1 do 20 włącznie.

4.4. Milion. Utwórz listę liczb od jednego do miliona, a następnie wyświetl ją za pomocą pętli `for`. (Jeżeli proces wyświetlania danych wyjściowych trwa zbyt długo, zatrzymaj go przez naciśnięcie klawiszy `Ctrl+C` lub po prostu przez zamknięcie okna danych wyjściowych).

4.5. Sumowanie do miliona. Utwórz listę liczb od jednego do miliona, a następnie za pomocą funkcji `min()` i `max()` sprawdź, czy lista faktycznie zaczyna się od wartości jeden i kończy na milionie. Ponadto wykorzystaj funkcję `sum()`, aby zobaczyć, jak szybko Python może dodać milion liczb.

4.6. Listy nieparzyste. Za pomocą trzeciego argumentu funkcji `range()` utwórz listę liczb nieparzystych z zakresu od 1 do 20, a następnie wyświetl je za pomocą pętli `for`.

4.7. Trzy. Utwórz listę liczb od 3 do 30 podniesionych do trzeciej potęgi, a następnie wyświetl zawartość listy za pomocą pętli `for`.

4.8. Sześcian. Liczba podniesiona do trzeciej potęgi jest nazywana *sześciadem*. Na przykład sześciem liczby 2 jest zapisywany w Pythonie jako `2**3`. Utwórz listę pierwszych dziesięciu sześciademów (to znaczy liczb od 1 do 10 podniesionych do trzeciej potęgi), a następnie wyświetl je za pomocą pętli `for`.

4.9. Sześciem za pomocą listy składanej. Wykorzystaj listę składaną do wygenerowania listy pierwszych dziesięciu sześciademów.

Praca z fragmentami listy

W rozdziale 3. dowiedziałeś się, jak uzyskać dostęp do pojedynczych elementów listy. Natomiast w tym rozdziale poznajesz sposoby pracy ze wszystkimi elementami listy. Istnieje również możliwość pracy z określona grupą elementów listy, którą Python określa mianem *wycinka* (*slice*).

Wycinek listy

W celu utworzenia wycinka należy podać indeks pierwszego i ostatniego elementu, z którym chcesz pracować. Podobnie jak to było w przypadku funkcji `range()`, Python zatrzymuje się na elemencie mającym indeks o jeden mniejszy od podanego indeksu końcowego. Aby utworzyć wycinek zawierający trzy pierwsze elementy listy, trzeba użyć indeksu początkowego 0 i końcowego 3, co spowoduje zwrot elementów o indeksach 0, 1 i 2.

Poniższy przykład dotyczy listy graczy w drużynie.

Plik players.py:

```
players = ['karol', 'martyna', 'michał', 'florian', 'ela']
print(players[0:3]) ❶
```

Kod w wierszu ❶ powoduje wyświetlenie wycinka listy, który w tym przykładzie składa się z trzech pierwszych graczy. Wygenerowane dane wyjściowe zachowują strukturę listy:

```
['karol', 'martyna', 'michał']
```

Istnieje możliwość wygenerowania dowolnego podzbioru listy. Jeśli na przykład chcesz otrzymać drugi, trzeci i czwarty element listy, wówczas podczas definiowania wycinka musisz podać indeks początkowy 1 i końcowy 4:

```
players = ['karol', 'martyna', 'michał', 'florian', 'ela']
print(players[1:4])
```

Tym razem wycinek zaczyna się od elementu `martyna` i kończy na elemencie `florian`:

```
['martyna', 'michał', 'florian']
```

Jeżeli pominiesz indeks początkowy, Python automatycznie rozpocznie wycinek od początku listy:

```
players = ['karol', 'martyna', 'michał', 'florian', 'ela']
print(players[:4])
```

Skoro nie został podany indeks początkowy, tworzenie wycinka Python rozpoczęło się od początku listy:

```
['karol', 'martyna', 'michał', 'florian']
```

Podobną składnię można zastosować, jeśli potrzebny jest wycinek obejmujący ostatni element z listy. Jeżeli na przykład chcesz otrzymać wycinek zawierający elementy od trzeciego do końca, wtedy jako indeks początkowy podaj 2 i pominiąć indeks końcowy:

```
players = ['karol', 'martyna', 'michał', 'florian', 'ela']
print(players[2:])
```

W tym przypadku Python zwróci wszystkie elementy od trzeciego do ostatniego na liście:

```
['michał', 'florian', 'ela']
```

Za pomocą przedstawionej powyżej składni można wyświetlić wszystkie elementy, począwszy od dowolnego miejsca na liście aż do jej końca, niezależnie od wielkości listy. Przypomnij sobie o możliwości użycia ujemnej wartości indeksu pozwalającej na zwrot elementu znajdującego się w określonej odległości od końca listy. Dzięki ujemnej wartości indeksu można utworzyć dowolny wycinek od końca listy. Jeżeli na przykład chcesz otrzymać wycinek zawierający trzy ostatnie elementy listy, jako indeks początkowy podaj -3, jak pokazałem w poniższym fragmencie kodu:

```
players = ['karol', 'martyna', 'michał', 'florian', 'ela']
print(players[-3:])
```

W tym przykładzie wycinek zawiera imiona trzech ostatnich graczy na liście. Jeżeli wielkość listy ulegnie zmianie, notacja players[-3:] nadal będzie zwracała trzy ostatnie elementy listy.

UWAGA Istnieje możliwość umieszczenia jeszcze trzeciej wartości w nawiasie kwadratowym definiującym wycinek. W takim przypadku ta wartość wskazuje Pythonowi liczbę elementów do pominięcia między elementami w podanym przedziale.

Iteracja przez wycinek

Wycinek można użyć w pętli `for`, jeśli zachodzi potrzeba przeprowadzenia iteracji przez podzbior elementów listy. W kolejnym przykładzie przeprowadzamy iterację przez trzy pierwsze elementy i wyświetlamy imiona graczy w prostym zdaniu:

```
players = ['karol', 'martyna', 'michał', 'florian', 'ela']  
  
print("Oto trzech pierwszych graczy naszej drużyny:")  
for player in players[:3]: ❶  
    print(player.title())
```

Pętla `for` zdefiniowana w wierszu ❶ przeprowadza iterację jedynie przez trzy pierwsze elementy listy zamiast przez całą listę graczy:

Oto trzech pierwszych graczy naszej drużyny:
Karol
Martyna
Michał

Wycinki okazują się niezwykle użyteczne w wielu różnych sytuacjach. Przykładowo kiedy tworzysz grę, ostateczny wynik uzyskany przez gracza możesz umieścić na liście każdorazowo po zakończeniu rozgrywki. Następnie trzy najlepsze wyniki otrzymujesz przez posortowanie w kolejności malejącej elementów zgromadzonych na tej liście i pobranie wycinka obejmującego tylko trzy pierwsze elementy. Z kolei podczas pracy z danymi wycinki można wykorzystać do przetwarzania danych we fragmentach o żądanej wielkości. Natomiast w przypadku budowania aplikacji internetowej wycinki mogą zostać wykorzystane do wyświetlania artykułów jako serii stron, z których każda będzie zawierała odpowiednią ilość informacji.

Kopiowanie listy

Bardzo często pracę chcesz rozpocząć z istniejącą listą i na jej podstawie utworzyć zupełnie nową. Przeanalizujemy teraz proces kopiowania listy i przyjrzymy się jednej z sytuacji, w której kopowanie listy okazuje się użyteczne.

Aby skopiować listę, można utworzyć wycinek zawierający całą listę początkową, co wymaga pominięcia indeksu początkowego i końcowego (`[:]`). W ten sposób nakazujemy Pythonowi utworzenie wycinka rozpoczynającego się od pierwszego elementu listy i kończącego na ostatnim, czyli powstaje kopia całej listy.

Wyobraź sobie na przykład, że istnieje lista Twoich ulubionych potraw. Chciałbyś utworzyć oddzielną listę przeznaczoną na ulubione potrawy przyjaciela. Ponieważ przyjaciel lubi dokładnie to samo co Ty, jego listę stworzysz przez skopiowanie własnej.

Plik foods.py:

```
my_foods = ['pizza', 'falafel', 'ciasto z marchwi'] ❶
friend_foods = my_foods[:] ❷

print("Moje ulubione potrawy to:")
print(my_foods)

print("\nUlubione potrawy mojego przyjaciela to:")
print(friend_foods)
```

W wierszu ❶ tworzymy listę o nazwie `my_foods` zawierającą ulubione potrawy. Z kolei w wierszu ❷ tworzymy nową listę o nazwie `friend_foods`. Kopia listy `my_foods` powstaje przez zdefiniowanie wycinka listy bez podania indeksu początkowego i końcowego. Wspomniana kopia zostaje umieszczona w `friend_foods`. Po wyświetleniu obu list dokładnie widać, że są takie same:

```
Moje ulubione potrawy to:
['pizza', 'falafel', 'ciasto z marchwi']
```

```
Ulubione potrawy mojego przyjaciela to:
['pizza', 'falafel', 'ciasto z marchwi']
```

Aby udowodnić, że w rzeczywistości mamy dwie oddzielne listy, do każdej z nich dodajemy nową potrawę. W ten sposób widać, że każda lista zawiera ulubione potrawy poszczególnych osób:

```
my_foods = ['pizza', 'falafel', 'ciasto z marchwi']
friend_foods = my_foods[:] ❶

my_foods.append('cannolo') ❷
friend_foods.append('lody') ❸

print("Moje ulubione potrawy to:")
print(my_foods)

print("\nUlubione potrawy mojego przyjaciela to:")
print(friend_foods)
```

W wierszu ❶ kopujemy zawartość listy `my_foods` do nowej listy `friend_foods`, podobnie jak w poprzednim przykładzie. Następnie do każdej listy dodajemy nową potrawę: w wierszu ❷ dodajemy '`cannolo`' do `my_foods`, natomiast w wierszu ❸ dodajemy '`lody`' do `friend_foods`. Później wyświetlamy obie listy, aby sprawdzić, czy nowe potrawy znajdują się na odpowiednich listach:

Moje ulubione potrawy to:

['pizza', 'falafel', 'ciasto z marchwi', 'cannolo'] ❶

Ulubione potrawy mojego przyjaciela to:

['pizza', 'falafel', 'ciasto z marchwi', 'lody'] ❷

Wygenerowane dane wyjściowe w wierszu ❶ pokazują, że element 'cannolo' pojawił się na liście `my_foods`, natomiast 'lody' już nie. Z kolei dane wyjściowe w wierszu ❷ pokazują, że lista przyjaciela zawiera nowy element 'lody', ale już nie 'cannolo'. W przypadku kiedy po prostu przypiszemy liście `friend_foods` listę `my_foods`, nie otrzymamy dwóch oddzielnych list. W poniższym fragmencie kodu pokazalem sytuację, gdy próbujemy utworzyć kopię listy bez użycia wycinka:

```
my_foods = ['pizza', 'falafel', 'ciasto z marchwi']

# Poniższe rozwiązanie nie działa.
friend_foods = my_foods ❶

my_foods.append('cannolo')
friend_foods.append('lody')

print("Moje ulubione potrawy to:")
print(my_foods)

print("\nUlubione potrawy mojego przyjaciela to:")
print(friend_foods)
```

W wierszu ❶ zamiast otrzymać kopię `my_foods` w `friend_foods`, po prostu wskazujemy, że lista `friend_foods` jest równa liście `my_foods`. Ta składnia tak naprawdę nakazuje Pythonowi połączenie nowej zmiennej `friend_foods` z listą istniejącą już w `my_foods`, więc obie zmienne prowadzą do tej samej listy. Dlatego też kiedy dodamy 'cannolo' do `my_foods`, nowy element pojawi się również na liście `friend_foods`. Podobnie nowy element 'lody' pojawi się na obu listach pomimo wrażenia, że został dodany jedynie do `friend_foods`.

Wygenerowane dane wyjściowe pokazują, że obie listy są teraz jednakowe, co nie jest oczekiwany efektem:

Moje ulubione potrawy to:

['pizza', 'falafel', 'ciasto z marchwi', 'cannolo', 'lody']

Ulubione potrawy mojego przyjaciela to:

['pizza', 'falafel', 'ciasto z marchwi', 'cannolo', 'lody']

UWAGA *Na obecnym etapie nie musisz zrozumieć wszystkich szczegółów powyższego przykładu. Ogólnie rzecz biorąc, jeśli próbujesz pracować z kopią listy i spotykasz się z nieoczekiwanyem zachowaniem programu, sprawdź, czy kopię tej listy stworzyłeś za pomocą wycinka, tak jak pokazałem w pierwszym przykładzie.*

ZRÓB TO SAM

4.10. Wycinki. Pracę rozpocznij od jednego z programów utworzonych w tym rozdziale, a następnie na końcu dodaj kilka wierszy kodu wykonujących wymienione poniżej zadania:

- ◆ Wyświetlenie komunikatu „Pierwsze trzy elementy listy to:”. Następnie za pomocą wycinka wyświetl trzy pierwsze elementy listy.
- ◆ Wyświetlenie komunikatu „Trzy elementy w środku listy to:”. Następnie za pomocą wycinka wyświetl trzy elementy znajdujące się w środku listy.
- ◆ Wyświetlenie komunikatu „Ostatnie trzy elementy listy to:”. Następnie za pomocą wycinka wyświetl trzy ostatnie elementy listy.

4.11. Moja pizza, Twoja pizza. Pracę rozpocznij od programu utworzonego w ćwiczeniu 4.1 we wcześniejszej części rozdziału. Utwórz kopię listy z pizzas i nadaj jej nazwę friend_pizzas. Teraz wykonaj wymienione poniżej zadania:

- ◆ Dodaj nową pizzę do listy początkowej.
- ◆ Dodaj pizzę (inną niż w poprzednim punkcie) do listy friend_pizzas.
- ◆ Sprawdź, czy faktycznie masz dwie oddzielne listy. Wyświetl komunikat „Moje ulubione rodzaje pizzy to:”, a następnie użyj pętli for do wyświetlenia zawartości pierwszej listy. Teraz wyświetl komunikat „Ulubione rodzaje pizzy mojego przyjaciela to:” i za pomocą pętli for wyświetl zawartość drugiej listy. Upewnij się, że każda nowa pizza została umieszczona na odpowiedniej liście.

4.12. Więcej pętli. We wszystkich programach foods.py przedstawionych w tym rozdziale unikalem użycia pętli for, aby zaoszczędzić nieco miejsca. Wybierz dowolną wersję programu foods.py, a następnie utwórz dwie pętle for w celu wyświetlenie obu list potraw.

Krotka

List sprawdza się doskonale podczas przechowywania zbioru elementów zmieniających się w trakcie cyklu życiowego programu. Możliwość modyfikowania listy jest szczególnie ważna podczas pracy z listami użytkowników witryny internetowej lub listami postaci w grze. Jednak czasami zachodzi potrzeba utworzenia listy elementów, które nie mogą się zmieniać. Tutaj z pomocą przychodzi krotka. W Pythonie wartości, które nie mogą się zmieniać, są określane mianem *niemodyfikowalnych*, a przykładem niemodyfikowalnej listy jest *krotka*.

Definiowanie krotki

Krotka wygląda niemal tak samo jak lista, ale stosuje nawias okrągły zamiast kwadratowego. Po zdefiniowaniu krotki dostęp do poszczególnych jej elementów uzyskujemy za pomocą indeksu, czyli podobnie jak w przypadku listy.

Przyjmujemy założenie o istnieniu prostokąta, który zawsze powinien mieć określona wielkość. Aby zagwarantować niezmienność wielkości prostokąta, jego wymiary umieszczaćmy w krotce, tak jak pokazalem poniżej.

Plik dimensions.py:

```
dimensions = (200, 50) ❶
print(dimensions[0]) ❷
print(dimensions[1])
```

W wierszu ❶ zdefiniowaliśmy krotkę o nazwie `dimensions`, używając do tego nawiasu okrągłego, a nie kwadratowego jak podczas tworzenia listy. W wierszu ❷ rozpoczynamy wyświetlanie poszczególnych elementów krotki za pomocą tej samej składni indeksu, którą stosujemy podczas uzyskiwania dostępu do elementów listy:

```
200
50
```

Zobaczmy, co się stanie w sytuacji, gdy spróbujemy zmienić jeden z elementów krotki `dimensions`:

```
dimensions = (200, 50)
dimensions[0] = 250 ❶
```

Kod w wierszu ❶ próbuje zmienić wartość pierwszego elementu krotki, a Python zgłasza błąd typu. Ogólnie rzecz biorąc, próbujemy zmienić krotkę, co jest niedozwolone dla obiektu tego typu. Dlatego też Python informuje o braku możliwości przypisania nowej wartości elementowi krotki:

```
Traceback (most recent call last):
  File "dimensions.py", line 3, in <module>
    dimensions[0] = 250
TypeError: 'tuple' object does not support item assignment
```

Taka sytuacja jest dla nas korzystna, ponieważ chcemy, aby Python zgłosił błąd, gdy wiersz kodu spróbuje zmienić wymiary prostokąta.

UWAGA

Z technicznego punktu widzenia krotka jest definiowana po umieszczeniu przecinka w nawiasie. Obecność nawiasu ma poprawić wygląd i czytelność krotki. Jeżeli chcesz zdefiniować krotkę jednoelementową, musisz pamiętać o umieszczeniu przecinka po jej elemencie:

```
my_t = (3,)
```

Wprawdzie tworzenie krotki zawierającej tylko jeden element często nie ma sensu, ale może się to zdarzyć podczas automatycznego generowania krotki.

Iteracja przez wszystkie wartości krotki

Iterację przez wszystkie wartości krotki można przeprowadzić za pomocą pętli `for`, czyli podobnie jak w przypadku listy:

```
dimensions = (200, 50)
for dimension in dimensions:
    print(dimension)
```

Python zwraca wszystkie elementy krotki, podobnie jak to było w przypadku listy:

```
200
50
```

Nadpisanie krotki

Wprawdzie nie można zmodyfikować krotki, ale istnieje możliwość przypisania zupełnie nowej wartości zmiennej przechowującej tę krotkę. Dlatego też jeśli chcemy zmienić wymiary prostokąta, możemy od nowa zdefiniować całą krotkę:

```
dimensions = (200, 50) ❶
print("Wymiary początkowe:")
for dimension in dimensions:
    print(dimension)

dimensions = (400, 100) ❷
print("\nWymiary po modyfikacji:") ❸
for dimension in dimensions:
    print(dimension)
```

Blok rozpoczynający się od wiersza ❶ definiuje pierwotną krotkę i wyświetla jej wymiary początkowe. W wierszu ❷ umieszczamy zupełnie nową krotkę w zmiennej `dimensions`. Następnie wyświetlamy nowe wymiary prostokąta (patrz wiersz ❸). Tym razem Python nie zgłasza żadnych błędów, ponieważ nadpisanie zmiennej krotki jest dozwolone:

Wymiary początkowe:

200

50

Wymiary po modyfikacji:

400

100

W porównaniu z listami krotki są prostymi strukturami danych. Wykorzystuj je wtedy, gdy chcesz przechowywać wartości, które nie powinny się zmieniać w trakcie cyklu życiowego programu.

ZRÓB TO SAM

4.13. Bufet. Restauracja w stylu bufetu oferuje jedynie pięć prostych potraw. Wymień więc pięć prostych potraw i umieść je w krotce.

- ◆ Za pomocą pętli `for` wyświetl wszystkie potrawy oferowane przez restaurację.
- ◆ Spróbuj zmodyfikować jeden z elementów i upewnij się, że Python odrzucił tę zmianę.
- ◆ Restauracja zmienia menu i zastępuje dwie dotychczasowe potrawy nowymi. Dodaj blok kodu nadpisujący krotkę, a następnie wykorzystaj pętlę `for` do wyświetlenia wszystkich potraw ze zmodyfikowanego menu.

Styl tworzonego kodu

Teraz, gdy zaczynasz już tworzyć dłuższe programy, warto przez chwilę zastanowić się nad stylem kodu źródłowego. Poświęć nieco czasu i zmodyfikuj kod w taki sposób, aby był jak najbardziej czytelny. Tworzenie łatwego do odczytania kodu pomaga w zrozumieniu sposobu działania programu nie tylko Tobie, lecz także innym programistom.

Programiści Pythona zgodzili się na zastosowanie wielu konwencji stylu, aby zagwarantować, że tworzony przez nich kod źródłowy będzie miał mniej więcej taki sam styl. Kiedy nauczysz się tworzyć przejrzysty kod Pythona, wówczas będziesz umiał też zrozumieć ogólną strukturę kodu Pythona utworzonego przez innych programistów, o ile zastosowali się oni do tych samych konwencji. Jeżeli marzysz o karierze profesjonalnego programisty Pythona, jak najwcześniej powinieneś zacząć stosować się do wspomnianych konwencji, aby wyrobić w sobie dobre nawyki.

Konwencje stylu

Kiedy ktoś chce wprowadzić zmianę w języku Python, zaczyna od otworzenia dokumentu nazywanego PEP (*Python Enhancement Proposal*). Jednym z najstarszych dokumentów PEP jest *PEP 8*, który zawiera informacje o sposobach nadawania stylu tworzonemu kodowi Pythona. Dokument PEP 8 jest dość obszerny, ale jego większa część odnosi się do bardziej złożonych struktur kodu niż tworzone dotąd w tej książce.

Konwencje stylu kodu Pythona zostały opracowane z uwzględnieniem tego, że znacznie częściej odczytujemy kod, niż go tworzymy. Kod tworzysz raz, a następnie zaczynasz go odczytywać po rozpoczęciu fazy debugowania. Kiedy dodajesz następne funkcje do programu, wówczas również więcej czasu poświęcasz na odczytywanie kodu. Gdy udostępniasz kod innym programistom, oni również go czytają.

Mając do wyboru tworzenie kodu łatwiejszego do zapisania lub do odczytywania, programiści Pythona niemal zawsze będą zachęcać Cię do tworzenia kodu, który jest łatwiejszy do odczytu. Przedstawione poniżej wskazówki pomogą Ci w pisaniu kodu, który od samego początku będzie przejrzysty.

Wcięcia

Specyfikacja PEP 8 zaleca użycie czterech spacji jako jednego poziomu wcięcia. Zastosowanie czterech spacji poprawia czytelność kodu i jednocześnie pozostawia miejsce na wiele poziomów wcięć możliwych do użycia w każdym wierszu.

W dokumencie procesora tekstu do tworzenia wcięć użytkownicy bardzo często używają tabulatorów zamiast spacji. Wprawdzie takie rozwiązanie sprawdza się doskonale w dokumentach procesora tekstu, ale interpreter Pythona będzie zdezorientowany, gdy zaczniesz łączyć tabulatory i spacje. Każdy edytor tekstu zawiera ustawienie pozwalające na konwersję naciśnięcia klawisza tabulatora na wskazaną liczbę spacji. Zdecydowanie powinieneś używać klawisza tabulatora, ale upewnij się, że konfiguracja edytora powoduje wówczas wstawienie w dokumencie spacji zamiast tabulatora.

Łączenie w jednym pliku tabulatorów i spacji może spowodować powstanie problemów, które będą trudne do zdiagnozowania. Jeżeli sądzisz, że masz do czynienia z połączeniem tabulatorów i spacji, to możesz skorzystać z oferowanej przez większość edytorów funkcji przeprowadzającej konwersję wszystkich tabulatorów w pliku na spacje.

Długość wiersza

Wielu programistów Pythona zaleca, aby wiersz kodu miał mniej niż 80 znaków. To zalecenie ma swoje korzenie w początkach informatyki, ponieważ większość komputerów mogło wówczas zmieścić jedynie 79 znaków w pojedynczym wierszu okna terminala. Obecnie użytkownicy mogą zmieścić znacznie więcej znaków w wierszu kodu wyświetlanego na ekranie, ale istnieją jeszcze inne powody ograniczenia długości wiersza do 79 znaków. Profesjonalni programiści często mają otwartych wiele plików na tym samym ekranie, więc standardowa długość wiersza

pozwala im na jednoczesne wyświetlanie na ekranie dwóch lub trzech plików obok siebie. Specyfikacja PEP zaleca również ograniczenie wszystkich komentarzy do 72 znaków w wierszu, ponieważ część narzędzi, które automatycznie generują dokumentację w ogromnych projektach, dodaje znaki formatowania na początku każdego wiersza komentarza.

Przedstawione w specyfikacji PEP 8 zalecenia dotyczące długości wiersza nie są ustalone na wieki i część zespołów preferuje limit 99 znaków dla wiersza. Podczas nauki programowania nie przejmuj się zbyt bardzo długością wiersza, choć jednocześnie powinieneś mieć świadomość, że gdy więcej osób pracuje nad projektem, wówczas prawie zawsze stosowane są zalecenia PEP 8. Większość edytorów pozwala na ustawienie wizualnego znaku (zwykle w postaci pionowej linii na ekranie), który będzie wskazywał zdefiniowany limit długości wiersza.

UWAGA

W dodatku B pokazę, jak skonfigurować edytor tekstu, aby zawsze wstawiał cztery spacje po naciśnięciu klawisza tabulacji oraz wyświetlał pionową linię pomagającą w stosowaniu się do ograniczenia długości wiersza do 79 znaków.

Puste wiersze

W celu wizualnego grupowania fragmentów programu używamy pustych wierszy. Wprawdzie powinieneś używać pustych wierszy do organizacji kodu w pliku, ale na pewno nie możesz ich nadużywać. Analizując przykłady przedstawione w książce, powinieneś umieć określić odpowiednią ilość pustych wierszy w kodzie. Przykładowo jeśli masz pięć wierszy kodu tworzących listę, a następnie trzy wiersze wykonujące operacje na tej liście, wówczas rozsądne wydaje się umieszczenie pustego wiersza między wymienionymi fragmentami. Jednak nie powinieneś umieszczać trzech lub czterech pustych wierszy między dwiema sekcjami kodu.

Puste wiersze nie mają wpływu na sposób działania kodu, ale zdecydowanie wpływają na jego czytelność. Interpreter Pythona używa poziomych wcięć do interpretacji znaczenia kodu i zupełnie ignoriuje wcięcia pionowe.

Inne specyfikacje stylu

Specyfikacja PEP 8 zawiera jeszcze inne zalecenia dotyczące stylu, ale większość z nich odnosi się do bardziej skomplikowanych programów niż tworzone przez nas na tym etapie. Gdy będziesz poznawał coraz bardziej złożone struktury Pythona, wtedy będę prezentował związane z nimi zalecenia, które są zdefiniowane w PEP 8.

ZRÓB TO SAM

4.14. Specyfikacja PEP 8. Przejrzyj specyfikację PEP 8, którą znajdziesz na stronie <https://www.python.org/dev/peps/pep-0008/>. W tym momencie nie-wiele z niej skorzystasz, ale i tak warto ją przynajmniej przejrzeć.

4.15. Przegląd kodu. Wybierz trzy dowolne programy z tych, które przygotowałeś w tym rozdziale, a następnie zmodyfikuj je, aby stały się zgodne z PEP 8.

- ◆ Używaj czterech spacji dla każdego poziomu wcięć. Jeżeli jeszcze tego nie zrobłeś, skonfiguruj edytor tekstu w taki sposób, aby wstawiał cztery spacje za każdym razem, gdy naciśniesz klawisz tabulacji (więcej informacji na ten temat znajdziesz w dodatku B).
- ◆ Używaj mniej niż 80 znaków w każdym wierszu. W edytorze tekstu włącz wyświetlanie pionowej linii wskazującej położenie 80. znaku.
- ◆ W programie oszczędnie używaj pustych wierszy.

Podsumowanie

W tym rozdziale dowiedziałeś się, jak można efektywnie pracować z elementami znajdującymi się na liście. Zobaczyłeś, jak przeprowadzić iterację przez listę za pomocą pętli `for`, jak Python używa wcięć do nadania struktury programu oraz jak unikać najczęściej występujących błędów związanych z wcięciami. Nauczyłeś się tworzyć proste listy liczbowe oraz przeprowadzać na nich operacje. Dowiedziałeś się, jak utworzyć wycinek listy w celu pracy z podzbiorem elementów oraz jak prawidłowo skopiować listę za pomocą wycinka. Ponadto poznałeś krotki oferujące pewien poziom bezpieczeństwa dzięki zdefiniowaniu wartości, które nie powinny się zmieniać. Na koniec zajęliśmy się tematem stosowania odpowiedniego stylu w kodzie źródłowym, aby był jak najłatwiejszy do odczytania.

W rozdziale 5. nauczysz się odpowiednio reagować na różne warunki, używając do tego konstrukcji `if`. Zobaczysz, jak można połączyć ze sobą względnie skomplikowane zbiory testów warunkowych, aby reagować odpowiednio do sytuacji lub rodzaju szukanych danych. Ponadto pokażę Ci, jak używać konstrukcji `if` podczas iteracji przez listę w celu wykonania właściwych operacji na wybranych elementach listy.

5

Konstrukcja if

PROGRAMOWANIE CZĘSTO OBEJMUJE PRZEANALIZOWANIE ZESTAWU WARUNKÓW I USTALENIE NA ICH PODSTAWIE, JAKA POWINNA ZOSTAĆ PODJĘTA AKCJA. KONSTRUKCJA IF W PYTHONIE POZWALA DOKONAĆ ANALIZY BIEŻĄCEGO STANU W PROGRAMIE I ODPOWIEDNIO ZAREAGOWAĆ Z UWZGLĘDNIENIEM TEGO STANU.

W tym rozdziale zobaczysz, jak można tworzyć testy warunkowe pozwalające na sprawdzenie praktycznie dowolnego warunku. Dowiesz się, jak tworzyć zarówno proste konstrukcje if, jak i te bardziej zaawansowane, które pomagają ustalić, kiedy dokładnie wystąpił interesujący nas warunek. Następnie tę koncepcję zastosujemy na listach, więc będziesz mógł utworzyć pętle for obsługującą większość elementów listy w jeden sposób, a w zupełnie inny sposób obsługującą wybrane elementy o określonych wartościach.

Prosty przykład

Poniższy krótki fragment kodu pokazuje, jak konstrukcja if pozwala prawidłowo zareagować w pewnej specjalnej sytuacji. Przyjmujemy założenie, że mamy listę samochodów i chcemy wyświetlić markę każdego z nich. Nazwy samochodów to prawidłowe nazwy marek, więc praktycznie zawsze powinny być

wyświetlone z użyciem wielkiej litery na początku. Istnieją jednak pewne wyjątki i na przykład wartość 'bmw' powinna być cała wyświetlona wielkimi literami. Kod w poniższym programie przeprowadza iterację przez listę marek samochodów i szuka wartości 'bmw'. Po jej odszukaniu cała nazwa zostaje zapisana wielkimi literami, a nie tylko jej pierwsza litera.

Plik cars.py:

```
cars = ['audi', 'bmw', 'subaru', 'toyota']

for car in cars:
    if car == 'bmw': ❶
        print(car.upper())
    else:
        print(car.title())
```

Pętla w wierszu ❶ sprawdza, czy wartością bieżącą zmiennej car jest 'bmw'. Jeżeli tak, cała wartość będzie wyświetlona wielkimi literami. Natomiast jeśli wartość sprawdzanej zmiennej jest inna niż 'bmw', tylko pierwsza litera zostanie wyświetlona jako wielka:

```
Audi
BMW
Subaru
Toyota
```

W powyższym programie wykorzystałem wiele różnych koncepcji, które poznasz w tym rozdziale. Rozpoczynamy od analizy rodzajów testów, jakie można przeprowadzić podczas sprawdzania warunków w programie.

Test warunkowy

Sercem każdej konstrukcji `if` jest wyrażenie, które może przyjąć wartość `True` lub `False` i jest określane mianem *testu warunkowego*. Python wykorzystuje wartości `True` i `False` do ustalenia, czy kod w bloku `if` powinien zostać wykonany. Jeżeli test warunkowy przyjmuje wartość `True`, Python wykonuje blok kodu umieszczony po poleceniu `if`. Natomiast jest wynikiem testu jest `False`, Python po prostu zignoruje blok kodu znajdujący się po poleceniu `if`.

Sprawdzenie równości

Większość testów warunkowych porównuje bieżącą wartość zmiennej z inną, szczególnie nas interesującą wartością. Najprostszy test warunkowy sprawdza, czy wartość zmiennej jest równa interesującej nas wartości:

```
>>> car = 'bmw' ❶
>>> car == 'bmw' ❷
True
```

W wierszu ❶ mamy przypisanie zmiennej `car` wartości `'bmw'`, co odbywa się za pomocą pojedynczego znaku równości, jak mogłeś wcześniej zobaczyć już nie jeden raz. Z kolei w wierszu ❷ sprawdzamy, czy zmieniąca `car` ma wartość `'bmw'` — tym razem używamy dwóch znaków równości (`==`). Ten *operator równości* zwraca wartość `True`, jeśli po obu stronach operatora znajdują się te same wartości. W przeciwnym razie operator zwraca wartość `False`. Ponieważ w omawianym przykładzie wartości są takie same, Python zwraca `True`.

Jeżeli wartość zmiennej `car` będzie inna niż `'bmw'`, wówczas wynikiem działania operatora jest `False`:

```
>>> car = 'audi' ❶
>>> car == 'bmw' ❷
False
```

Pojedynczy znak równości to tak naprawdę polecenie. Kod w wierszu ❶ można odczytać jako: „Zmiennej `car` przypisz wartość równą `'audi'`”. Z kolei dwa znaki równości, takie jak te użyte w wierszu ❷, oznaczają pytanie: „Czy wartość zmiennej `car` jest równa `'bmw'`?” W większości języków programowania znaki równości są używane w taki właśnie sposób.

Ignorowanie wielkości liter podczas sprawdzania równości

Podczas sprawdzania równości w Pythonie wielkość liter ma znaczenie. Dlatego też dwie wartości o odmiennej wielkości znaków są uznawane za nierówne.

```
>>> car = 'Audi'
>>> car == 'audi'
False
```

Jeżeli wielkość znaków ma znaczenie, wówczas takie zachowanie domyślne jest oczywiście korzystne. Natomiast gdy wielkość znaków nie ma znaczenia i po prostu chcesz przetestować wartość zmiennej, wówczas możesz ją skonwertować do postaci zapisanej małymi literami i dopiero wtedy porównać:

```
>>> car = 'Audi'
>>> car.lower() == 'audi'
True
```

Powyższy kod zwraca wartość `True` niezależnie od tego, jak wartość `'Audi'` zostanie zapisana, ponieważ teraz wielkość liter nie ma już żadnego znaczenia.

Funkcja `lower()` nie zmienia wartości pierwotnie przechowywanej w zmiennej `car`, więc tego rodzaju porównanie można przeprowadzać bez obaw o zmodyfikowanie pierwotnej zmiennej:

```
>>> car = 'Audi' ❶
>>> car.lower() == 'audi' ❷
True
>>> car ❸
'Audi'
```

W wierszu ❶ umieszczamy wartość 'Audi' w zmiennej `car`. Następnie w wierszu ❷ konwertujemy tę wartość do postaci zapisanej małymi literami i porównujemy z ciągiem tekstowym 'audi'. Ponieważ oba ciągi tekstowe są takie same, Python zwraca wartość `True`. Wywołanie w wierszu ❸ pokazuje, że przeprowadzony test nie miał żadnego wpływu na wartość przechowywaną w zmiennej `car`.

Witryny internetowe w podobny sposób wymuszają stosowanie pewnych reguł dotyczących danych wprowadzanych przez użytkowników. Przykładowo witryna może używać podobnego testu warunkowego do sprawdzenia, czy podana została naprawdę unikatowa nazwa użytkownika, a nie jedynie zapisany inną wielkością liter wariant już istniejącej nazwy użytkownika. Kiedy dana osoba wprowadza nazwę użytkownika, nazwa ta zostaje skonwertowana do postaci zapisanej małymi literami, a następnie porównana ze wszystkimi istniejącymi nazwami. W trakcie tego rodzaju operacji nazwa użytkownika 'Janek' zostanie odrzucona, jeśli istnieje już nazwa użytkownika 'janek'.

Sprawdzenie nierówności

Kiedy chcesz ustalić, czy dwie wartości są nierówne, możesz użyć operatora w postaci wykrzyknika umieszczonego przed znakiem równości (`!=`). W takim przypadku znak równości oznacza *przeczenie*, podobnie jak w wielu innych językach programowania.

Wykorzystamy teraz inne polecenie `if` do pokazania sposobu użycia operatora nierówności. W zmiennej umieścimy oczekiwane dodatki do pizzy, a następnie wyświetlimy komunikat, jeśli klient nie zamówił pizzy z anchois.

Plik `toppings.py`:

```
requested_topping = 'pieczarki'

if requested_topping != 'anchois': ❶
    print("Proszę o anchois!")
```

W wierszu ❶ mamy porównanie wartości zmiennej `requested_topping` z wartością 'anchois'. Jeżeli te dwie wartości będą różne, wówczas Python zwróci `True` i wykona kod znajdujący się tuż po poleceniu `if`. Natomiast w przypadku

kiedy obie wartości będą takie same, Python zwróci `False` i nie wykona bloku kodu po poleceniu `if`.

Ponieważ wartością zmiennej `requested_topping` nie jest `'anchois'`, wywołana zostaje metoda `print()`:

Proszę o anchois!

Większość wyrażeń warunkowych będzie sprawdzało równość, choć czasami się przekonasz, że efektywniejsze może się okazać sprawdzenie pod kątem nierówności.

Porównania liczbowe

Sprawdzanie wartości liczbowych jest całkiem proste. Przykładowo przedstawiony poniżej fragmentu kodu sprawdza, czy osoba ma 18 lat:

```
>>> age = 18  
>>> age == 18  
True
```

Istnieje również możliwość sprawdzenia, czy dwie liczby są nierówne. Dlatego też poniższy fragmentu kodu powoduje wyświetlenie komunikatu w przypadku udzielenia nieprawidłowej odpowiedzi.

Plik `magic_number.py`:

```
answer = 17  
  
if answer != 42: ❶  
    print("To nie jest prawidłowa odpowiedź. Proszę spróbuj ponownie!")
```

Warunek sprawdzany w wierszu ❶ jest prawdziwy, ponieważ wartość zmiennej `answer` (tutaj wynosi 17) nie jest równa 42. Skoro wynikiem testu jest wartość `True`, zostaje wykonany blok polecenia `if`:

To nie jest prawidłowa odpowiedź. Proszę spróbuj ponownie!

W poleceniach warunkowych można również umieszczać operacje matematyczne, na przykład mniejszy niż, mniejszy niż lub równy, większy niż oraz większy niż lub równy:

```
>>> age = 19  
>>> age < 21  
True  
>>> age <= 21
```

```
True  
>>> age > 21  
False  
>>> age >= 21  
False
```

Jeżeli tego rodzaju operacja matematyczna zostanie użyta jako fragment polecenia `if`, może pomóc w wykryciu konkretnych interesujących Cię warunków.

Sprawdzanie wielu warunków

Być może zajdzie konieczność jednokrotnego sprawdzania wielu warunków. Przykładowo czasami dwa warunki muszą zwrócić wartość `True`, abyś mógł podjąć akcję. Innym razem możesz być usatysfakcjonowany tylko jednym warunkiem zwracającym wartość `True`. W tego rodzaju sytuacjach mogą pomóc słowa kluczowe `and` i `or`.

Użycie słowa kluczowego `and` do sprawdzania wielu warunków

Aby sprawdzić, czy dwa warunki jednocześnie zwracają wartość `True`, należy użyć słowa kluczowego `and` i za jego pomocą połączyć dwa testy. Jeżeli oba testy zostaną zaliczone, całe wyrażenie zwróci wartość `True`. Natomiast jeśli chociażby jeden z nich nie zostanie zaliczony, całe wyrażenie zwróci wartość `False`.

Przykładowo w poniższym fragmencie kodu sprawdzamy, czy obie osoby mają co najmniej 21 lat:

```
>>> age_0 = 22 ❶  
>>> age_1 = 18  
>>> age_0 >= 21 and age_1 >= 21 ❷  
False  
>>> age_1 = 22 ❸  
>>> age_0 >= 21 and age_1 >= 21  
True
```

W wierszu ❶ rozpoczęliśmy definiowanie dwóch zmiennych `age_0` i `age_1`. Później w wierszu ❷ sprawdzamy, czy obie wartości są większe niż 21. Test po lewej stronie wyrażenia zostaje zaliczony, natomiast po prawej stronie nie. Dlatego też wartością całego wyrażenia jest `False`. W wierszu ❸ zmieniamy wartość `age_1` na 22. W tym momencie wartość zmiennej `age_1` jest większa niż 21, więc oba testy zostają zaliczone, a wartością całego wyrażenia jest `True`.

Aby poprawić czytelność kodu, poszczególne testy można ująć w nawias, choć to nie jest wymagane. Jeżeli zdecydujesz się na użycie nawiasów, polecenie będzie miało następującą postać:

```
(age_0 >= 21) and (age_1 >= 21)
```

Użycie słowa kluczowego or do sprawdzania wielu warunków

Słowo kluczowe or również pozwala sprawdzić wiele warunków, ale tym razem tylko jeden z nich musi być spełniony. Wartością całego wyrażenia będzie False tylko wtedy, gdy oba pojedyncze testy zakończą się niepowodzeniem.

Ponownie przechodzimy do przykładu z wiekiem osób. Tym razem tylko jedna z nich musi mieć co najmniej 21 lat:

```
>>> age_0 = 22 ❶
>>> age_1 = 18
>>> age_0 >= 21 or age_1 >= 21 ❷
True
>>> age_0 = 18 ❸
>>> age_0 >= 21 or age_1 >= 21
False
```

Rozpoczynamy od zdefiniowania dwóch zmiennych (patrz wiersz ❶). Ponieważ w wierszu ❷ zaliczany jest test dla zmiennej `age_0`, całe wyrażenie zwraca wartość `True`. Następnie wiek zapisany w zmiennej `age_0` obniżamy do zaledwie 18. Przeprowadzamy testy (patrz wiersz ❸) — oba kończą się niepowodzeniem i wartością całego wyrażenia jest `False`.

Sprawdzanie, czy wartość znajduje się na liście

Czasami ważne jest sprawdzenie jeszcze przed podjęciem akcji, czy lista zawiera określona wartość. Przykładowo zanim w witrynie internetowej zostanie zakończony proces rejestracji użytkownika, trzeba sprawdzić, czy wybrana przez tego użytkownika nazwa już znajduje się na liście aktualnych nazw użytkowników. Z kolei w projekcie kartograficznym należy sprawdzić, czy przekazana lokalizacja znajduje się już na liście znanych lokalizacji.

W celu ustalenia, czy określona wartość znajduje się na liście, należy użyć słowa kluczowego `in`. Przeanalizujmy pewien kod opracowany dla pizzerii. Tworzymy listę wybranych przez klienta dodatków do pizzy, a następnie sprawdzamy, czy określone dodatki znajdują się na tej liście:

```
>>> requested_toppings = ['pieczarki', 'cebula', 'ananas']
>>> 'pieczarki' in requested_toppings ❶
True
>>> 'pepperoni' in requested_toppings ❷
False
```

W wierszach ❶ i ❷ słowo kluczowe `in` nakazuje Pythonowi sprawdzenie, czy dodatki — odpowiednio `pieczarki` i `pepperoni` — znajdują się na liście `requested_toppings`. Tego rodzaju technika daje potężne możliwości, ponieważ pozwala tworzyć listy istotnych wartości, a następnie łatwo sprawdzać, czy interesująca nas wartość została dopasowana do jakiejkolwiek wartości z listy.

Sprawdzanie, czy wartość nie znajduje się na liście

Czasami trzeba koniecznie sprawdzić, czy wartość nie pojawia się na liście. W takiej sytuacji z pomocą przychodzi słowo kluczowe `not`. Rozważ na przykład listę użytkowników, którzy mają zakaz publikowania komentarzy na forum. W poniższym fragmencie kodu, zanim umożliwimy użytkownikowi umieszczenie komentarza, sprawdzamy, czy przypadkiem nie ma on zakazu publikowania na forum.

Plik `banned_users.py`:

```
banned_users = ['andrzej', 'karolina', 'dawid']
user = 'maria'

if user not in banned_users: ❶
    print(f"{user.title()}, możesz opublikować odpowiedź, jeśli chcesz.")
```

Działanie kodu przedstawionego w wierszu ❶ powinno być jasne. Jeżeli wartość zmiennej `user` nie znajduje się na liście `banned_users`, Python zwraca wartość `True` i wykonuje wcięty wiersz kodu.

Ponieważ użytkownik '`maria`' nie znajduje się na liście `banned_users`, zostaje wyświetlony komunikat zachęcający do opublikowania odpowiedzi:

```
Maria, możesz opublikować odpowiedź, jeśli chcesz.
```

Wyrażenie boolowskie

W trakcie nauki programowania na pewno spotkasz się z terminem *wyrażenie boolowskie*. Tego rodzaju wyrażenie to po prostu jeszcze inna nazwa testu warunkowego. *Wartością boolowską* jest `True` lub `False`, podobnie jak w przypadku wyniku testu warunkowego.

Wartości boolowskie są bardzo często używane do śledzenia określonych warunków, na przykład sprawdzania, czy gra nadal trwa lub czy użytkownik może edytować pewną treść w witrynie internetowej:

```
game_active = True
can_edit = False
```

Wartości boolowskie umożliwiają efektywne monitorowanie stanu programu lub określonego warunku, który jest niezwykle ważny w programie.

ZRÓB TO SAM

5.1. Testy warunkowe. Utwórz serię testów warunkowych. Wyświetl polecenia opisujące poszczególne testy oraz przewidywany wynik. Przygotowany przez Ciebie kod powinien być podobny do poniższego:

```
car = 'subaru'
print("Czy car == 'subaru'? Przewiduję wartość True.")
print(car == 'subaru')

print("\nCzy car == 'audi'? Przewiduję wartość False.")
print(car == 'audi')
```

- ◆ Przyjrzyj się dokładnie uzyskanym wynikom i upewnij się, że zrozumiałeś, dlaczego wartością danego testu jest True lub False.
- ◆ Utwórz przynajmniej 10 testów. Niech co najmniej pięć z nich przyjmuje wartość True, a kolejne pięć wartość False.

5.2. Więcej testów warunkowych. Nie musisz ograniczać się tylko do 10 testów. Jeżeli chcesz wypróbować inne porównania, utwórz następne testy i umieść je w pliku *conditional_tests.py*. Powinieneś otrzymać co najmniej po jednym wyniku True i False dla wymienionych poniżej testów:

- ◆ Sprawdzenie równości i nierówności ciągów tekstowych.
- ◆ Test z użyciem funkcji `lower()`.
- ◆ Testy liczbowe obejmujące sprawdzenie równości i nierówności, operacje większy niż i mniejszy niż, a także większy niż lub równy i mniejszy niż lub równy.
- ◆ Testy wykorzystujące słowa kluczowe `and` i `or`.
- ◆ Sprawdzanie, czy element znajduje się na liście.
- ◆ Sprawdzanie, czy element nie znajduje się na liście.

Polecenie if

Kiedy zrozumiesz sposób działania testów warunkowych, możesz przystąpić do tworzenia własnych poleceń `if`. Istnieje wiele różnych rodzajów poleceń `if`, a wybór konkretnego zależy od liczby warunków koniecznych do przetestowania. Wprawdzie kilka przykładów poleceń `if` mogłeś już zobaczyć przy okazji omawiania testów warunkowych, ale teraz zajmiemy się tym nieco dokładniej.

Proste polecenia if

Poniżej przedstawiłem najprostszy rodzaj polecenia `if`, które zawiera tylko jeden test i jedną akcję:

```
if test_warunkowy:
    dowolna akcja
```

Dowolny test warunkowy umieszczamy w wierszu pierwszym, natomiast dowolną akcję we wciętym bloku kodu znajdującym się tuż za testem. Jeżeli wynikiem testu warunkowego będzie True, Python wykona fragmentu kodu znajdujący się tuż po poleceniu if. Natomiast wartość False testu powoduje, że Python zignoruje blok kodu po poleceniu if.

Przymajemy założenie, że mamy zmienną przechowującą wiek osoby i chcemy ustalić, czy ta osoba ma wystarczającą liczbę lat, aby wziąć udział w głosowaniu. Poniższy fragmentu kodu sprawdza, czy dana osoba może uczestniczyć w głosowaniu.

Plik voting.py:

```
age = 19
if age >= 18: ❶
    print("Możesz wziąć udział w głosowaniu!") ❷
```

W wierszu ❶ Python sprawdza, czy wartość zmiennej age jest większa lub równa 18. Jeżeli tak, zostanie wykonane polecenia print(), które znajduje się we wciętym wierszu (patrz wiersz ❷):

Możesz wziąć udział w głosowaniu!

W poleceniach if wcięcia odgrywają taką samą rolę jak w przypadku pętli for. Wszystkie wcięte wiersze kodu po poleceniu if zostaną wykonane, jeżeli test będzie zaliczony. Natomiast jeżeli test nie zostanie zaliczony, Python zignoruje cały blok wciętych wierszy.

W bloku znajdującym się po poleceniu if można umieścić dowolną liczbę wierszy kodu. Do omawianego przykładu dodajemy więc następny wiersz danych wyjściowych, który zawiera pytanie o rejestrację w celu wzięcia udziału w głosowaniu:

```
age = 19
if age >= 18:
    print("Możesz wziąć udział w głosowaniu!")
    print("Czy zarejestrowałeś się już, aby móc głosować?")
```

Test warunkowy zostaje zaliczony, a skoro oba wiersze print() są wcięte, na ekranie zostaną wyświetlane dwa komunikaty:

Możesz wziąć udział w głosowaniu!
Czy zarejestrowałeś się już, aby móc głosować?

Jeżeli wartość zmiennej age będzie mniejsza niż 18, ten program nie wygeneruje żadnych danych wyjściowych.

Polecenia if-else

Często chcemy podjąć jedną akcję, jeśli test warunkowy zostanie zaliczony, i zupełnie inną, jeśli nie zostanie zaliczony. Oferowana przez Pythona składnia `if-else` daje nam taką możliwość. Konstrukcja `if-else` jest podobna do prostego polecenia `if`, choć polecenie `else` pozwala na zdefiniowanie akcji (lub zestawu akcji) wykonywanej po niezaliczeniu testu warunkowego.

W poniższym fragmencie kodu osobie dorosłej wyświetlamy przedstawione już wcześniej komunikaty oraz dodajemy nowe dla osób, które jeszcze nie mogą wziąć udziału w głosowaniu:

```
age = 17
if age >= 18: ❶
    print("Możesz wziąć udział w głosowaniu!")
    print("Czy zarejestrowałeś się już, aby móc głosować?")
else: ❷
    print("Przykro nam, ale jesteś zbyt młody, aby głosować.")
    print("Możesz się zarejestrować po ukończeniu 18 lat!")
```

Jeżeli test warunkowy zdefiniowany w wierszu ❶ zostanie zaliczony, to wykonany zostanie pierwszy wcięty blok kodu. Natomiast jeśli wartością testu warunkowego będzie `False`, wykonane zostaną polecenia z bloku `else`, zdefiniowanego począwszy od wiersza ❷. Ponieważ tym razem zmienna `age` ma wartość 17, test warunkowy kończy się niepowodzeniem i zostaje wykonany blok kodu `else`:

Przykro nam, ale jesteś zbyt młody, aby głosować.
Możesz się zarejestrować po ukończeniu 18 lat!

Powyższy kod działa, ponieważ mamy tylko dwie możliwe sytuacje: wiek danej osoby pozwala jej wziąć udział w głosowaniu lub nie pozwala. Struktura `if-else` sprawdza się doskonale w sytuacji, gdy chcesz, aby Python zawsze podjął jedną z dwóch możliwych akcji. W przypadku prostego łańcucha `if-else`, takiego jak przedstawiony powyżej, zawsze zostanie wykonana jedna z dwóch akcji.

Łańcuch if-elif-else

Często trzeba sprawdzić więcej niż tylko dwie możliwe sytuacje. Do tego celu można wykorzystać oferowaną przez Pythona składnię `if-elif-else`. W wymienionej konstrukcji Python wykonuje tylko jeden blok kodu. Poszczególne testy warunkowe są wykonywane tak długo, dopóki jeden z nich nie zostanie zaliczony. Kiedy zostanie zaliczony jeden z testów, wykonany zostanie znajdujący się po nim bloku kodu, a pozostałe testy Python pominie.

W wielu rzeczywistych sytuacjach mamy więcej niż dwa możliwe warunki. Weźmy na przykład park rozrywki, w którym ceny biletów są różne dla poszczególnych grup wiekowych zwiedzających:

- Bilet wstępu jest bezpłatny dla dzieci poniżej 4 lat.
- Bilet wstępu kosztuje 25 zł dla dzieci w wieku od 4 do 18 lat.
- Bilet wstępu dla osób w wieku powyżej 18 lat kosztuje 40 zł.

W jaki sposób można użyć poleceń `if`, aby ustalić cenę biletu wstępu dla osoby w danym wieku? Przedstawiony poniżej fragment kodu porównuje wiek osoby z poszczególnymi grupami wiekowymi, a następnie wyświetla odpowiednią cenę biletu.

Plik amusement_park.py:

```
age = 12

if age < 4: ❶
    print("Cena biletu wstępu wynosi 0 zł.")
elif age < 18: ❷
    print("Cena biletu wstępu wynosi 25 zł.")
else: ❸
    print("Cena biletu wstępu wynosi 40 zł.)
```

Polecenie `if` w wierszu ❶ sprawdza, czy osoba ma poniżej 4 lat. Jeżeli ten test zostanie zaliczony, Python wyświetli odpowiedni komunikat i pominie przeprowadzenie pozostałych testów w konstrukcji `if`. Zdefiniowane w wierszu ❷ polecenie `elif` to tak naprawdę inny test `if`, który będzie wykonany tylko wtedy, gdy poprzedni zakończy się niepowodzeniem. Na tym etapie wiemy, że dana osoba będzie miała co najmniej 4 lata, ponieważ pierwszy test zakończył się niepowodzeniem. Jeżeli osoba ma mniej niż 18 lat, Python wyświetli odpowiedni komunikat i pominie wykonanie bloku `else`. Gdy oba testy (`if` i `elif`) zakończą się niepowodzeniem, wówczas Python wykona kod umieszczony w bloku `else` (patrz wiersz ❸).

W omawianym przykładzie test zdefiniowany w wierszu ❶ kończy się niepowodzeniem (wartość `False`), więc ten blok kodu nie zostanie wykonany. Jednak drugi test przyjmuje wartość `True` (liczba 12 jest mniejsza od 18), więc zostaje wykonany następujący po nim blok kodu. Wygenerowane dane wyjściowe to pojedynczy komunikat podający cenę biletu wstępu dla osoby w danym wieku:

Cena biletu wstępu wynosi 25 zł.

W przypadku osób w wieku powyżej 17 lat dwa pierwsze testy nie zostaną zaliczone. Zostanie zatem wykonany blok kodu `else`, co oznacza, że bilet wstępu dla takiej osoby kosztuje 40 zł.

Zamiast wyświetlać cenę biletu wstępu wewnątrz konstrukcji `if-elif-else`, znacznie lepszym rozwiązaniem będzie ustalenie w wymienionej konstrukcji jedynie ceny i umieszczenie w kodzie programu prostego wywołania `print()`, którego treść zostanie wyświetlona już po wykonaniu konstrukcji `if-elif-else`:

```
age = 12

if age < 4:
    price = 0 ❶
elif age < 18:
    price = 25 ❷
else:
    price = 40 ❸

print(f"Cena biletu wstępu wynosi {price} zł.") ❹
```

W wierszach ❶, ❷ i ❸ zostaje zdefiniowana wartość zmiennej `price` na podstawie wieku danej osoby, podobnie jak w poprzednim przykładzie. Kiedy w konstrukcji `if-elif-else` zostanie ustalona cena biletu wstępu, polecenie `print()`, znajdujące się poza wymienioną konstrukcją (patrz wiersz ❹), użyje wartości zmiennej `price` do wyświetlenia komunikatu podającego tę cenę.

Ten kod powoduje wygenerowanie takich samych danych wyjściowych jak we wcześniejszych przykładach, ale przeznaczenie konstrukcji `if-elif-else` zostało zawężone. Zamiast ustalać cenę i wyświetlać odpowiedni komunikat, po prostu określamy cenę biletu wstępu. Oprócz tego, że taki przeredagowany kod jest bardziej efektywny, jest również łatwiejszy do modyfikowania niż jego pierwotna wersja. Jeżeli postanowisz zmienić treść komunikatu wyświetlanego użytkownikowi, modyfikację trzeba będzie wprowadzić tylko w jednym wywołaniu `print()` zamiast w trzech oddzielnych.

Użycie wielu bloków elif

W kodzie można użyć dowolną liczbę bloków `elif`. Przykładowo jeśli park rozrywki postanowi wprowadzić zniżki dla seniorów, będzie można dodać jeszcze jeden test warunkowy w celu ustalenia, czy dana osoba kwalifikuje się do otrzymywania nowej zniżki. Przymajmy założenie, że po osiągnięciu 65 lat zwiedzający płaci jedynie połowę normalnej ceny biletu:

```
age = 12

if age < 4:
    price = 0
elif age < 18:
    price = 25
elif age < 65: ❶
    price = 40
else: ❷
    price = 20

print(f"Cena biletu wstępu wynosi {price} zł.")
```

Większa część kodu pozostała bez zmian. Natomiast drugi blok `elif` zdefiniowany w wierszu ❶ służy do sprawdzenia, czy osoba ma poniżej 65 lat. Jeżeli tak, jest zobowiązana kupić bilet w normalnej cenie 40 zł. Zwróć uwagę na konieczność zmiany ceny biletu przypisywanej w bloku `else` zdefiniowanym w wierszu ❷. Teraz podajemy tutaj wartość 20, ponieważ ten blok kodu zostanie wykonany jedynie w przypadku osób, które mają co najmniej 65 lat.

Pominiecie bloku `else`

Python nie wymaga umieszczenia bloku `else` na końcu konstrukcji `if-elif`. Czasami istnienie bloku `else` jest użyteczne, z kolei w innych sytuacjach znacznie lepszym rozwiązaniem będzie zastosowanie dodatkowego polecenia `elif` przechwytyującego szczególnie interesujący nas warunek:

```
age = 12

if age < 4:
    price = 0
elif age < 18:
    price = 25
elif age < 65:
    price = 40
elif age >= 65: ❶
    price = 20

print(f"Cena biletu wstępu wynosi {price} zł.")
```

Dodatkowy blok `elif` zdefiniowany w wierszu ❶ ustala cenę biletu wstępu na 20 zł dla osoby w wieku co najmniej 65 lat. Takie rozwiązanie jest znacznie czytelniejsze niż użycie ogólnego bloku `else`. Kiedy wprowadzimy tę zmianę, każdy blok kodu zostanie wykonany, jeśli spełniony zostanie określony warunek.

Blok `else` jest wykorzystywany w sytuacji, gdy nie został spełniony żaden z warunków wcześniej zdefiniowanych za pomocą polecień `if` lub `elif`. Brak spełnienia warunku może wynikać z podania nieprawidłowych danych lub danych o złośliwym działaniu. Jeżeli istnieje konkretny, ostateczny warunek do sprawdzenia, rozważ użycie bloku `elif` i całkowite pominiecie bloku `else`. W ten sposób zyskasz absolutną pewność, że kod będzie wykonywany jedynie po spełnieniu oczekiwanych warunków.

Sprawdzanie wielu warunków

Konstrukcja `if-elif-else` oferuje olbrzymi wachlarz możliwości, ale jest odpowiednia do użycia tylko wtedy, kiedy spełniony ma być jeden warunek. Gdy tylko Python znajdzie zaliczony test, po prostu pomija pozostałe. Tego rodzaju zachowanie okazuje się korzystne, ponieważ jest efektywne i pozwala na sprawdzanie konstrukcji pod kątem jednego konkretnego warunku.

Jednak czasami ważne jest sprawdzenie wszystkich interesujących nas warunków. W takim przypadku powinieneś użyć serii prostych poleceń `if` bez żadnych bloków `elif` lub `else`. Taka technika ma sens, gdy więcej niż tylko jeden warunek może przyjąć wartość `True` i chcesz dla wszystkich takich warunków wykonać jakąś operację.

Powróćmy do przykładu pizzerii. Jeżeli klient zażyczy sobie pizzy z dwoma dodatkami, trzeba będzie się upewnić, że oba zostały uwzględnione w zamówieniu.

Plik toppings.py:

```
requested_toppings = ['pieczarki', 'podwójny ser'] ❶

if 'pieczarki' in requested_toppings: ❷
    print("Dodaję pieczarki.")
if 'pepperoni' in requested_toppings: ❸
    print("Dodaję pepperoni.")
if 'podwójny ser' in requested_toppings: ❹
    print("Dodaję podwójny ser.")

print("\nTwoja pizza jest już gotowa!")
```

Rozpoczynamy od zdefiniowania wierszu ❶ listy żądanego dodatków. Polecenie `if` w wierszu ❷ sprawdza, czy klient zażyczył sobie, aby do pizzy zostały dodane pieczarki. Jeżeli tak, następuje wygenerowanie komunikatu potwierdzającego dodanie pieczarek. Sprawdzenie składnika pepperoni (patrz wiersz ❸) to kolejne proste polecenie `if`, a nie `elif` lub `else`, obecne tutaj po to, aby test ten został wykonany niezależnie od wyniku poprzedniego testu. Kod w wierszu ❹ sprawdza, czy klient zażyczył sobie podwójnego sera. Także to sprawdzenie jest przeprowadzane niezależnie od wyniku poprzednich testów. Tak przygotowane trzy niezależne testy będą wykonywane w trakcie każdego uruchomienia programu.

Ponieważ wszystkie warunki zostaną sprawdzone, do pizzy zostaną dodane zarówno pieczarki, jak i podwójny ser:

Dodaję pieczarki.
Dodaję podwójny ser.

Twoja pizza jest już gotowa!

Ten kod nie będzie działał prawidłowo w przypadku użycia konstrukcji `if-elif-else`, ponieważ wówczas wykonywanie konstrukcji zostanie zakończone po zaliczeniu pierwszego testu. Oto jakby przedstawał się omawiany program po zastosowaniu konstrukcji `if-elif-else`:

```
requested_toppings = ['pieczarki', 'podwójny ser']

if 'pieczarki' in requested_toppings:
    print("Dodaję pieczarki.")
elif 'pepperoni' in requested_toppings:
    print("Dodaję pepperoni.")
elif 'podwójny ser' in requested_toppings:
    print("Dodaję podwójny ser.")

print("\nTwoja pizza jest już gotowa!")
```

Sprawdzenie dodatku pieczarki to pierwszy zaliczony test, więc jedynie ten dodatek został dodany do pizzy. Z kolei sprawdzenie pod kątem dodatków 'podwójny ser' i 'pepperoni' nigdy nie zostanie przeprowadzone, ponieważ po zaliczeniu pierwszego testu w konstrukcji `if-elif-else` Python nigdy już nie wykona pozostałych testów. Pierwszy z podanych przez klienta dodatków będzie dodany do pizzy, natomiast pozostałe zostaną pominięte:

Dodaję pieczarki.

Twoja pizza jest już gotowa!

Podsumowując: jeżeli masz tylko jeden blok kodu do wykonania, zdecyduj się na konstrukcję `if-elif-else`. Natomiast jeśli konieczne jest wykonanie więcej niż tylko jednego bloku kodu, wtedy użyj serii niezależnych poleceń `if`.

ZRÓB TO SAM

5.3. Kolory obcych, część 1. Wyobraź sobie zestrzelenie obcego w grze. Utwórz zmienną o nazwie `alien_color` i przypisz jej wartość '`zielony`', '`żółty`' lub '`czerwony`'.

- ◆ Przygotuj polecenie `if` sprawdzające, czy kolorem obcego jest zielony. Jeżeli tak, wyświetl komunikat informujący gracza, że zarobił pięć punktów.
- ◆ Przygotuj wersję programu zaliczającą powyższy test oraz drugą niezaliczającą. (Wersja kończąca się niepowodzeniem nie powinna generować żadnych danych wyjściowych).

5.4. Kolory obcych, część 2. Podobnie jak w ćwiczeniu 5.3 wybierz kolor dla obcego, a następnie utwórz konstrukcję `if-else`.

- ◆ Jeżeli kolor obcego to zielony, wyświetl komunikat informujący gracza, że zarobił pięć punktów za zestrzelenie tego obcego.
- ◆ Jeżeli kolor obcego jest inny niż zielony, wyświetl komunikat informujący gracza, że zarobił dziesięć punktów za zestrzelenie tego obcego.

- ◆ Przygotuj wersję programu wykonującą blok `if` oraz drugą wykonującą blok `else`.

5.5. Kolory obcych, część 3. Przygotowaną w ćwiczeniu 5.4 konstrukcję `if-else` zastąp konstrukcją `if-elif-else`.

- ◆ Jeżeli kolor obcego to zielony, wyświetl komunikat informujący gracza, że zarobił pięć punktów za zestrzelenie tego obcego.
- ◆ Jeżeli kolor obcego to żółty, wyświetl komunikat informujący gracza, że zarobił dziesięć punktów za zestrzelenie tego obcego.
- ◆ Jeżeli kolor obcego to czerwony, wyświetl komunikat informujący gracza, że zarobił piętnaście punktów za zestrzelenie tego obcego.
- ◆ Przygotuj trzy wersje programu i upewnij się, że każdy komunikat zostanie wyświetlony dla odpowiedniego koloru zestrzelonego obcego.

5.6. Etapy życia. Przygotuj konstrukcję `if-else` ustalającą etap życia danej osoby. Przypisz wartość zmiennej `age`, a następnie:

- ◆ Jeżeli osoba ma mniej niż 2 lata, wyświetl komunikat informujący, że jest niemowlęciem.
- ◆ Jeżeli osoba ma co najmniej 2 lata, ale mniej niż 4, wyświetl komunikat informujący, że jest dzieckiem, które uczy się chodzić.
- ◆ Jeżeli osoba ma co najmniej 4 lata, ale mniej niż 13, wyświetl komunikat informujący, że jest dzieckiem.
- ◆ Jeżeli osoba ma co najmniej 13 lat, ale mniej niż 20, wyświetl komunikat informujący, że jest nastolatkiem.
- ◆ Jeżeli osoba ma co najmniej 20 lat, ale mniej niż 65, wyświetl komunikat informujący, że jest dorosłym.
- ◆ Jeżeli osoba ma co najmniej 65 lat, wyświetl komunikat informujący, że jest seniorem.

5.7. Ulubione owoce. Przygotuj listę ulubionych owoców. Następnie utwórz serię niezależnych poleceń `if` sprawdzających obecność określonych owoców na liście.

- ◆ Utwórz listę o nazwie `favorite_fruits` i umieść na niej trzy ulubione owoce.
- ◆ Utwórz pięć poleceń `if`. Każde powinno sprawdzać obecność na liście określonego rodzaju owocu. Jeżeli owoc znajduje się na liście, w bloku `if` należy wyświetlić komunikat w stylu: „Naprawdę lubisz banany!”.

Używanie poleceń if z listami

Dzięki połączeniu list i poleceń if można osiągnąć naprawdę interesujące efekty. Przykładem może być monitorowanie listy pod względem wartości specjalnych, które muszą być potraktowane w zupełnie inny sposób niż pozostałe wartości znajdujące się na liście. Dzięki temu zyskujemy możliwość efektywnego zarządzania zmieniającymi się wymaganiami, takimi jak dostępność określonych potraw w restauracji. Wspomniane połączenie list i poleceń if pozwala zagwarantować, że tworzony przez Ciebie kod we wszystkich możliwych sytuacjach będzie działał zgodnie z oczekiwaniemi.

Sprawdzanie pod kątem wartości specjalnych

Ten rozdział rozpoczęliśmy od prostego przykładu pokazującego, jak obsługiwać wartość specjalną taką jak 'bmw', która musiała zostać wyświetlona w innym formacie niż wszystkie pozostałe wartości z listy. Skoro już poznaleś podstawy testów warunkowych i poleceń if, możemy powrócić do tematu monitorowania listy pod kątem wartości specjalnych. Powiemy też, jak należy obsługiwać takie wartości.

Kontynuujemy omawianie przykładu pizzerii. Przygotowany wcześniej program wyświetla komunikat dotyczący dodatkowych składników pizzy oraz informuje, że pizza jest już gotowa. Kod tego rodzaju akcji można utworzyć bardzo efektywnie, umieszczając na liście dodatki wybrane przez klienta, a następnie przetwarzając tę listę za pomocą pętli. Podczas wykonywania pętli będzie wyświetlany komunikat wskazujący na aktualnie dodawany do pizzy składnik.

Plik toppings.py:

```
requested_toppings = ['pieczarki', 'boczek', 'podwójny ser']

for requested_topping in requested_toppings:
    print(f"Dodaję {requested_topping}.")

print("\nTwoja pizza jest już gotowa!")
```

Wygenerowane dane wyjściowe są proste, ponieważ sedno tego kodu to najprostsza pętla for:

```
Dodaję pieczarki.
Dodaję boczek.
Dodaję podwójny ser.
```

```
Twoja pizza jest już gotowa!
```

Jednak co zrobić, gdy w pizzerii zabraknie boczku? Umieszczenie polecenia if wewnątrz pętli for pozwala na odpowiednie obsłużenie tego rodzaju sytuacji:

```
requested_toppings = ['pieczarki', 'boczek', 'podwójny ser']

for requested_topping in requested_toppings:
    if requested_topping == 'boczek': ❶
        print("Przepraszamy, ale obecnie nie mamy boczku.")
    else: ❷
        print(f"Dodaję {requested_topping}.")

print("\nTwoja pizza jest już gotowa!")
```

Tym razem sprawdzamy każdy dodatkowy składnik przed jego dodaniem do pizzy. Kod w wierszu ❶ sprawdza, czy klient zażyczył sobie boczku. Jeżeli tak, zostaje wyświetlony komunikat o niedostępności tego dodatku. Z kolei blok `else` zdefiniowany w wierszu ❷ gwarantuje dodanie do pizzy wszystkich pozostałych składników, których zażyczył sobie klient.

Wygenerowane dane wyjściowe pokazują, że wszystkie podane przez klienta dodatki zostały prawidłowo obsłużone:

```
Dodaję pieczarki.
Przepraszamy, ale obecnie nie mamy boczku.
Dodaję podwójny ser.

Twoja pizza jest już gotowa!
```

Sprawdzanie, czy lista nie jest pusta

Przyjęliśmy proste założenie, że każda lista, z którą dotąd pracowaliśmy zawiera przynajmniej jeden element. Wkrótce pozwolimy użytkownikom na umieszczanie informacji na liście, a tym samym nie będziemy mogli dłużej zakładać, że lista przetwarzana w pętli ma jakiekolwiek elementy. W takiej sytuacji przed przejściem do pętli `for` użyteczne będzie sprawdzenie, czy lista nie jest pusta.

Przykładowo w omawianym programie dla pizzerii, zanim rozpoczęniemy przygotowywanie pizzy, sprawdzamy, czy lista podana przez klienta zawiera przynajmniej jeden dodatek. Jeżeli lista jest pusta, wyświetlamy komunikat z pytaniem, czy na pewno chce zamówić pizzę bez dodatków. Natomiast jeśli lista zawiera co najmniej jeden dodatek, wtedy zaczynamy przygotowywać pizzę (podobnie jak we wcześniejszych przykładach):

```
requested_toppings = [] ❶

if requested_toppings: ❷
    for requested_topping in requested_toppings:
        print(f"Dodaję {requested_topping}.")
    print("\nTwoja pizza jest już gotowa!")

else: ❸
    print("Czy jesteś pewien, że chcesz pizzę bez dodatków?")
```

Tym razem zaczynamy od pustej listy dodatków wybranych przez klienta (patrz wiersz ❶). Zamiast przejść od razu do pętli `for`, najpierw w wierszu ❷ przeprowadzamy szybkie sprawdzenie. Kiedy nazwa listy pojawia się w poleceniu `if`, Python zwraca wartość `True`, jeśli lista zawiera przynajmniej jeden element. W przypadku pustej listy wartością zwrotną będzie `False`. Gdy lista `requested_toppings` przejdzie test warunkowy, wykonujemy tę samą pętlę, z której korzystaliśmy w poprzednich przykładach. Natomiast jeśli lista nie zaliczy testu warunkowego, klientowi wyświetlny jest komunikat z pytaniem, czy naprawdę chce zamówić pizzę bez żadnych dodatków (patrz wiersz ❸).

W omawianym przykładzie lista jest pusta, więc wygenerowane dane wyjściowe to wspomniane pytanie o zrobienie pizzy bez dodatków:

Czy jesteś pewien, że chcesz pizzę bez dodatków?

Jeżeli lista nie będzie pusta, wygenerowane dane wyjściowe będą pokazywały dodawanie do zamówionej pizzy kolejnych wybranych przez klienta składników.

Użycie wielu list

Klienci mogą zażądać sobie wszystkiego, zwłaszcza gdy chodzi o dodatki do pizzy. Co zrobić w sytuacji, gdy klient będzie chciał zamówić pizzę z frytkami? Zanim rozpoczęniemy przetwarzanie danych, możemy wykorzystać listy i polecenia `if`, aby się upewnić, że dane wejściowe mają sens.

Wzbogacimy teraz program o monitorowanie nietypowych dodatków, abyśmy wiedzieli o nich, zanim zaczniemy przygotowywać pizzę. Przedstawiony poniżej program zawiera dwie listy. Pierwsza z nich przechowuje dostępne dodatki dla pizzy, natomiast druga dodatki zamówione przez klienta. Tym razem każdy składnik z listy `requested_toppings`, zanim zostanie dodany do pizzy, będzie sprawdzany na liście dostępnych dodatków:

```
available_toppings = ['pieczarki', 'oliwki', 'boczek', ❶
                      'pepperoni', 'ananas', 'podwójny ser']

requested_toppings = ['pieczarki', 'frytki', 'podwójny ser'] ❷

for requested_topping in requested_toppings: ❸
    if requested_topping in available_toppings: ❹
        print(f"Dodaję {requested_topping}.")
    else: ❺
        print(f"Przepraszamy, ale obecnie nie mamy dodatku
              {requested_topping}.")

print("\nTwoja pizza jest już gotowa!")
```

W wierszu ❶ definiujemy listę dostępnych dodatków do pizzy. Zwróć uwagę, że możemy tutaj wykorzystać krotkę, jeśli pizzeria oferuje stały wybór dodatków.

W wierszu ❷ definiujemy listę dodatków zamówionych przez klienta. Na tej liście pojawił się nietypowy dodatek, czyli 'frytki'. Kod w wierszu ❸ przeprowadza iterację przez dodatki wybrane przez klienta. Wewnątrz pętli najpierw sprawdzamy, czy konkretny dodatek znajduje się na liście dostępnych składników (patrz wiersz ❹). Jeżeli tak, dodajemy go do pizzy. Natomiast jeśli wybranego przez klienta składnika nie ma na liście dostępnych dodatków, wykonywany będzie blok `else` zdefiniowany w wierszu ❺. Polecenie `print()` w bloku `else` wyświetla klientowi komunikat o niedostępności wybranego dodatku.

Składnia przedstawionego kodu powoduje wygenerowanie jasnych i przejrzystych danych wyjściowych:

```
Dodaję pieczarki.  
Przepraszamy, ale obecnie nie mamy dodatku frytki.  
Dodaję podwójny ser.
```

```
Twoja pizza jest już gotowa!
```

W zaledwie kilku wierszach kodu całkiem efektywnie poradziliśmy sobie z sytuacją, z którą można spotkać się w rzeczywistości.

ZRÓB TO SAM

5.8. Witaj, administratorze. Przygotuj listę przynajmniej pięciu nazw użytkowników, zawierającą między innymi nazwę 'admin'. Wyobraź sobie, że tworysz kod odpowiedzialny za powitanie użytkownika po jego zalogowaniu się w witrynie internetowej. Przeprowadź iterację przez pętlę i dla każdego użytkownika wyświetl powitanie.

- ◆ Jeżeli nazwa użytkownika to 'admin', wyświetl powitanie specjalne w stylu: „Witaj, admin! Czy chcesz przejrzeć dzisiejszy raport?”.
- ◆ Dla pozostałych użytkowników wyświetl zwykłe powitanie w stylu: „Witaj, Eryk! Dziękujemy, że ponownie się zalogowałeś”.

5.9. Brak użytkowników. Do przygotowanego w poprzednim ćwiczeniu pliku `hello_admin.py` dodaj polecenie `if` sprawdzające, czy lista użytkowników nie jest pusta.

- ◆ Jeżeli lista jest pusta, wyświetl komunikat w stylu: „Musimy znaleźć jakichś użytkowników!”.
◆ Usuń wszystkich użytkowników z listy i upewnij się, że powyższy komunikat został prawidłowo wyświetlony.

5.10. Sprawdzanie nazw użytkowników. Wykonaj poniższe działania w celu utworzenia programu symulującego sposób, w jaki witryna internetowa gwarantuje, że każdy użytkownik będzie miał unikatową nazwę.

- ◆ Utwórz listę o nazwie `current_users` i umieść na niej przynajmniej pięć nazw użytkowników.
- ◆ Utwórz kolejną listę o nazwie `new_users`. Upewnij się, że przynajmniej jedna nazwa użytkownika z nowej listy znajduje się także na liście `current_users`.
- ◆ Przeprowadź iterację przez nową listę, aby sprawdzić, czy dana nazwa użytkownika została już wcześniej użyta. Jeśli tak, wyświetl użytkownikowi komunikat o konieczności wyboru innej nazwy. Natomiast jeśli dana nazwa użytkownika nie została wcześniej użyta, wyświetl użytkownikowi komunikat informujący o możliwości jej wykorzystania.
- ◆ Upewnij się, że w trakcie porównywania nazw użytkowników wielkość liter nie ma znaczenia. Jeżeli wcześniej użyto nazwy 'Janek', nowy użytkownik nie może wybrać dla siebie nazwy 'JANEK'. (To wymaga utworzenia kopii listy `current_users` zawierającej zapisane małymi literami nazwy wszystkich użytkowników).

5.11. Liczby porządkowe. Liczby porządkowe wskazują położenie elementu na liście, na przykład pierwszy, drugi, trzeci. W języku angielskim większość tego rodzaju liczb kończy się na „th”, poza liczbami 1, 2 i 3.

- ◆ Utwórz listę przechowującą liczby od 1 do 9.
- ◆ Przeprowadź iterację przez listę.
- ◆ Wykorzystaj konstrukcję `if-elif-else` wewnętrz pętli do prawidłowego wyświetlenia liczb porządkowych w języku angielskim. Wygenerowane dane wyjściowe powinny mieć postać 1st, 2nd, 3rd, 4th, 5th, 6th, 7th, 8th, 9th, a każda liczba powinna znajdować się w osobnym wierszu.

Nadawanie stylu poleceniom if

W każdym przykładzie przedstawionym w tym rozdziale mogłeś zobaczyć dobre nawyki dotyczące stosowanego stylu zapisywania kodu. Jedyna zamieszczona w PEP 8 rekomendacja związana z formatowania testów warunkowych dotyczy użycia pojedynczej spacji wokół operatorów porównania, takich jak `==`, `>=`, `<=`. Na przykład poniższy zapis:

```
if age < 4:
```

jest lepszy od następującego:

```
if age<4:
```

Takie pojedyncze spacje nie mają wpływu na sposób, w jaki Python interpretuje kod, a jedynie ułatwiają programistom jego odczytywanie.

ZRÓB TO SAM

5.12. Nadanie stylu konstrukcji if. Przejrzyj programy utworzone w tym rozdziale i upewnij się, że zastosowałeś w nich odpowiednie formatowanie testów warunkowych.

5.13. Twoje pomysły. Na tym etapie masz już znacznie większe możliwości w zakresie programowania niż na początku książki. Powinieneś już wyraźniej dostrzegać, jak rzeczywiste sytuacje mogą być modelowane w programach. Możesz więc zastanowić się nad problemami, które chciałbyś rozwiązywać we własnych programach. Zanotuj nowe idee dotyczące problemów, które chciałbyś rozwiązać, gdy zdobędziesz jeszcze większe umiejętności w zakresie programowania. Zastanów się nad grami, które chciałbyś stworzyć, zbiorami danych, które chciałbyś przeanalizować, lub aplikacjami internetowymi, które chciałbyś zbudować.

Podsumowanie

W tym rozdziale dowiedziałeś się, jak tworzyć testy warunkowe, które zawsze będą zwracały wartość `True` lub `False`. Zobaczyłeś, jak tworzyć proste polecenia `if`, a także konstrukcje `if-else` i `if-elif-else`. Rozpocząłeś wykorzystywanie wymienionych struktur do identyfikacji określonych sytuacji oraz sprawdzenia, kiedy występują one w programach. Nauczyłeś się obsługiwać specjalne elementy listy w zupełnie inny sposób niż pozostałe, jednocześnie wykorzystując efektywność oferowaną przez pętlę `for`. Ponadto poznaleś zalecenia dotyczące stylu tworzenia kodu. Dzięki zastosowaniu odpowiedniego stylu coraz bardziej skomplikowane programy wciąż pozostaną względnie łatwe do odczytania i zrozumienia.

W rozdziale 6. poznasz słowniki Pythona. Są one podobne do list, ale pozwalają na łączenie fragmentów informacji. Dowiesz się, jak budować takie słowniki, przeprowadzać przez nie iteracje oraz wykorzystywać je w połączeniu z listami i poleceniami `if`. Dzięki opanowaniu słowników będziesz mógł modelować jeszcze więcej rzeczywistych sytuacji.

6

Słowniki

W TYM ROZDZIALE DOWIESZ SIĘ, JAK UŻYWAĆ W PYTHONIE SŁOWNIKÓW, KTÓRE POZWALAJĄ POŁĄCZYĆ POWIĄZANE ZE SOBĄ INFORMACJE. ZOBACZYSZ, JAK UZYSKAĆ DOSTĘP DO danych znajdujących się w słowniku oraz jak modyfikować te dane. Ponieważ słowniki mogą przechowywać praktycznie nieograniczoną ilość informacji, zaprezentuję iterację przez dane umieszczone w słowniku. Ponadto nauczysz się zagnieźdzać słowniki wewnętrz list, listy wewnętrz słowników, a nawet słowniki wewnętrz innych słowników.

Poznanie słowników pozwoli Ci znacznie wierniej modelować różne rzeczywiste obiekty. Zyskasz możliwość utworzenia słownika przedstawiającego osobę i przechowującą wszystkie informacje o tej osobie. Będziesz mógł na przykład przechowywać takie dane jak imię i nazwisko, wiek, miejsce zamieszkania, zawód, a także wszelkie inne dane opisujące tę osobę. Ponadto będziesz mógł przechowywać dwa dowolne rodzaje informacji, które będą do siebie dopasowane, na przykład listę słów i ich znaczenie, listę osób i ich ulubione liczby, listę szczytów i ich wysokości.

Prosty słownik

Rozważ grę, w której występują obcy o różnych kolorach, a liczba punktów używanych po zestrzeleniu obcego jest zależna od jego koloru. Poniżej przedstawiłem słownik przeznaczony do przechowywania informacji o obcym.

Plik alien.py:

```
alien_0 = {'color': 'zielony', 'points': 5}

print(alien_0['color'])
print(alien_0['points'])
```

W słowniku alien_0 przechowujemy kolor obcego oraz liczbę punktów otrzymywanych za jego unicestwienie. Dwa wywołania print() uzyskują dostęp do słownika i wyświetlają przechowywane w nim informacje:

```
zielony
5
```

Podobnie jak to jest w przypadku większości nowych koncepcji w programowaniu, przyknicie do słowników wymaga praktyki. Kiedy nabędziesz nieco doświadczenia w pracy ze słownikami, przekonasz się, jak można efektywnie wykorzystywać je do modelowania rzeczywistych sytuacji.

Praca ze słownikami

W Pythonie *słownik* jest kolekcją *par klucz-wartość*. Każdy *klucz* jest połączony z wartością, za pomocą klucza można uzyskać dostęp do powiązanej z nim wartości. Wartością klucza może być liczba, ciąg tekstowy, lista, lub nawet inny słownik. W rzeczywistości wartością słownika może być dowolny obiekt możliwy do utworzenia w Pythonie.

Słownik w Pythonie jest opakowany w nawias klamrowy i zawiera serię par klucz-wartość, tak jak pokazałem w poprzednim przykładzie:

```
alien_0 = {'color': 'zielony', 'points': 5}
```

Para klucz-wartość to zbiór wartości powiązanych ze sobą. Kiedy podajesz klucz, Python zwraca powiązaną z nim wartość. Połączenie klucza z wartością odbywa się za pomocą dwukropka, a poszczególne pary klucz-wartość są rozdzielone przecinkami. W słowniku można przechowywać dowolną liczbę par klucz-wartość.

Najprostszy słownik ma dokładnie jedną parę klucz-wartość, tak jak pokazałem poniżej w zmodyfikowanej wersji słownika alien_0:

```
alien_0 = {'color': 'zielony'}
```

Ten słownik przechowuje jeden fragment informacji dotyczący obcego, a dokładnie jego kolor. W omawianym słowniku ciąg tekstowy 'color' jest kluczem, z którym jest powiązana wartość 'zielony'.

Uzyskiwanie dostępu do wartości słownika

Aby pobrać wartość powiązaną z kluczem, należy podać nazwę słownika oraz nazwę klucza ujętą w nawias kwadratowy:

```
alien_0 = {'color': 'zielony'}  
print(alien_0['color'])
```

Wywołanie `print()` wyświetla wartość klucza 'color' w słowniku `alien_0`:

```
zielony
```

Słownik może zawierać nieograniczoną liczbę par klucz-wartość. Przykładowo poniżej znajduje się początkowy słownik `alien_0` z dwiema parami klucz-wartość:

```
alien_0 = {'color': 'zielony', 'points': 5}
```

Teraz można uzyskać dostęp do koloru obcego oraz liczby punktów przyznawanych za jego zestrzelenie. Jeżeli gracz zestrzeli obcego, liczbę punktów, które należy mu przyznać, można sprawdzić za pomocą kodu podobnego do poniższego:

```
alien_0 = {'color': 'zielony', 'points': 5}  
  
new_points = alien_0['points'] ❶  
print(f"Zdobyłeś {new_points} punktów!") ❷
```

Odwolując się do zdefiniowanego słownika, kod w wierszu ❶ pobiera wartość przypisaną do klucza 'points'. Następnie ta wartość zostaje umieszczona w zmiennej `new_points`. Kod w wierszu ❷ konwertuje liczbę całkowitą do postaci ciągu tekstu i wyświetla komunikat o liczbie punktów zdobytych przez gracza:

```
Zdobyłeś 5 punktów!
```

Jeżeli powyższy kod będzie wykonywany po każdym zestrzeleniu obcego, będziesz mógł pobierać liczbę punktów przyznawanych za unicestwienie danego obcego.

Dodanie nowej pary klucz-wartość

Słownik to struktura dynamiczna, więc nowe pary klucz-wartość można dodawać w każdej chwili. W celu dodania nowej pary klucz-wartość należy podać nazwę słownika, ujętą w nawias kwadratowy nazwę nowego klucza oraz wartość przypisywaną do danego klucza.

Do przedstawionego wcześniej słownika `alien_0` dodamy teraz dwie nowe informacje: współrzędne `X` i `Y` położenia obcego, co ułatwi nam jego wyświetlenie w odpowiednim miejscu na ekranie. Umieścimy teraz obcego przy lewej krawędzi, w odległości 25 pikseli od górnej krawędzi ekranu. Ponieważ współrzędne ekranu zwykle rozpoczynają się w lewym górnym rogu, w celu umieszczenia obcego przy lewej krawędzi należy współrzędnej `X` przypisać wartość 0, natomiast jego odsunięcie o 25 pikseli od górnej krawędzi ekranu wymaga przypisania współrzędnej `Y` wartości 25, tak jak przedstawiłem w poniższym fragmencie kodu:

Plik alien.py:

```
alien_0 = {'color': 'zielony', 'points': 5}
print(alien_0)

alien_0['x_position'] = 0 ❶
alien_0['y_position'] = 25 ❷
print(alien_0)
```

Rozpoczynamy od zdefiniowania takiego samego słownika jak wcześniej. Następnie wyświetlamy jego zawartość, aby w ten sposób mieć punkt odniesienia. W wierszu ❶ dodajemy do słownika nową parę klucz-wartość: klucz '`x_position`', wartość 0. Z kolei w wierszu ❷ dodajemy do słownika drugą nową parę: tym razem klucz to '`y_position`', natomiast wartość to 25. Po ponownym wyświetleniu zmodyfikowanego słownika można dostrzec, że nowe pary klucz-wartość faktycznie zostały w nim umieszczone:

```
{'color': 'zielony', 'points': 5}
{'color': 'zielony', 'points': 5, 'y_position': 25, 'x_position': 0}
```

Ostateczna wersja słownika zawiera cztery pary klucz-wartość. Dwie początkowe określają kolor obcego i liczbę punktów przyznawanych za jego zestrzelenie. Z kolei dwie nowe pary przechowują informacje o położeniu obcego na ekranie.

UWAGA *Począwszy od wydania Python 3.7, słownik zachowuje kolejność, w której były dodawane pary klucz-wartość. Podczas wyświetlania słownika lub iteracji przez jego elementy zostaną one wyświetcone w kolejności dodawania ich do słownika.*

Rozpoczęcie pracy od pustego słownika

Czasami będzie wygodne lub wręcz konieczne rozpoczęcie pracy od pustego słownika, do którego dopiero później będą wstawiane pary klucz-wartość. Aby rozpocząć wypełnianie pustego słownika, zdefiniuj go za pomocą pustego nawiasu klamrowego, a następnie dodawaj poszczególne pary klucz-wartość, po jednej w każdym wierszu. Poniżej pokazałem budowanie słownika `alien_0` z zastosowaniem tego rodzaju podejścia:

Plik alien.py:

```
alien_0 = {}

alien_0['color'] = 'zielony'
alien_0['points'] = 5

print(alien_0)
```

W powyższym fragmencie kodu zdefiniowaliśmy pusty słownik `alien_0`, do którego później dodaliśmy informacje o kolorze obcego i punktach przyznawanych za jego zestrzelenie. Wynikiem jest powstanie słownika dokładnie takiego samego jak we wcześniejszych przykładach:

```
{'color': 'zielony', 'points': 5}
```

Pusty słownik tworzymy najczęściej wtedy, kiedy chcemy przechowywać dane dostarczane przez użytkownika lub mamy do czynienia z kodem, który automatycznie generuje ogromną liczbę par klucz-wartość.

Modyfikowanie wartości słownika

Aby zmodyfikować wartość w słowniku, należy podać jego nazwę, ujętą w nawias kwadratowy nazwę klucza oraz nową wartość, która ma zostać przypisana do wskazanego klucza. Rozważmy na przykład sytuację, gdy w trakcie gry obcy zmienia kolor z zielonego na żółty:

Plik alien.py:

```
alien_0 = {'color': 'zielony'}
print(f"Obcy ma kolor {alien_0['color']}.")

alien_0['color'] = 'żółty'
print(f"Obcy ma teraz kolor {alien_0['color']}.)
```

Zaczynamy od zdefiniowania słownika `alien_0` zawierającego jedynie informację o kolorze obcego. Następnie wartość klucza 'color' zmieniamy z 'zielony' na 'żółty'. Wygenerowane dane wyjściowe pokazują, że kolor obcego faktycznie został zmieniony z zielonego na żółty:

Obcy ma kolor zielony.
Obcy ma teraz kolor żółty.

Bardziej interesującym przykładem może być monitorowanie położenia obcego, który porusza się z różną szybkością. W słowniku przechowujemy wartość określającą bieżącą szybkość obcego i używamy jej do ustalenia odległości, jaką powinien pokonać obcy poruszający się w prawą stronę:

```
alien_0 = {'x_position': 0, 'y_position': 25, 'speed': 'średnio'}
print(f"Początkowa wartość x-position: {alien_0['x_position']}")

# Przesunięcie obcego w prawo.
# Ustalenie odległości, jaką powinien pokonać obcy poruszający się z daną szybkością.
if alien_0['speed'] == 'wolno': ❶
    x_increment = 1
elif alien_0['speed'] == 'średnio':
    x_increment = 2
else:
    # To musi być szybki obcy.
    x_increment = 3

# Nowe położenie to suma dotychczasowego położenia i wartości x_increment.
alien_0['x_position'] = alien_0['x_position'] + x_increment ❷

print(f"Nowa wartość x-position: {alien_0['x_position']}")
```

Rozpoczynamy od zdefiniowania obcego wraz z początkowym położeniem X i Y , a także szybkością określoną jako 'średnio'. W celu zachowania prostoty przykładu pomijamy wartości koloru i przyznawanych punktów, ale ten przykład oczywiście będzie wyglądał dokładnie tak samo po uwzględnieniu wspomnianych danych. Wyświetlamy pierwotną wartość `x_position`, aby pokazać, o jaką odległość w prawą stronę przesunął się obcy.

W wierszu ❶ konstrukcja `if-elif-else` pozwala ustalić odległość, jaką powinien pokonać obcy przesuwający się w prawą stronę, i przechowuje ją w zmiennej `x_increment`. Jeżeli szybkość obcego jest określona jako 'wolno', przesunie się on tylko o jedną jednostkę w prawo. Szybkość 'średnio' powoduje przesunięcie się o dwie jednostki w prawo, natomiast 'szybko' o trzy. Kiedy zostanie ustalona odległość do przebycia, w wierszu ❷ do aktualnej wartości klucza `x_position` dodajemy wartość zmiennej `x_increment`, a sumę umieszczamy w kluczu `x_position` słownika.

Ponieważ mamy do czynienia z obcym poruszającym się ze średnią szybkością, przesunie się on o dwie jednostki w prawo:

Początkowa wartość x-position: 0
Nowa wartość x-position: 2

Ta technika jest całkiem dobra: dzięki zmianie jednej wartości w słowniku opisującym obcego możemy zmienić też jego ogólne zachowanie. Na przykład poniższe polecenie sprawia, że nasz średnio szybki obcy zaczyna poruszać się szybko:

```
alien_0['speed'] = szybko
```

W trakcie następnego wykonywania kodu blok konstrukcji `if-elif-else` przypisze zmiennej `x_increment` większą wartość.

Usuwanie pary klucz-wartość

Kiedy przechowywany w słowniku fragment informacji nie jest dłużej potrzebny, za pomocą polecenia `del` można całkowicie usunąć parę klucz-wartość. Do prawidłowego działania polecenie `del` potrzebuje mieć podaną nazwę słownika oraz klucz przeznaczony do usunięcia.

Na przykład ze słownika `alien_0` chcemy usunąć klucz `'points'` wraz z jego wartością:

Plik alien.py:

```
alien_0 = {'color': 'zielony', 'points': 5}
print(alien_0)

del alien_0['points'] ❶
print(alien_0)
```

Polecenie w wierszu ❶ nakazuje Pythonowi usunięcie klucza `'points'` ze słownika `alien_0`, a także wartości powiązanej z wymienionym kluczem. Wygenerowane dane wyjściowe pokazują, że klucz `'points'` i jego wartość 5 zostały usunięte, natomiast pozostała część słownika nie została zmieniona:

```
{'color': 'zielony', 'points': 5}
{'color': 'zielony'}
```

UWAGA Należy pamiętać, że operacja usunięcia pary klucz-wartość jest nieodwracalna.

Słownik podobnych obiektów

W poprzednim przykładzie przechowywaliśmy różne rodzaje informacji o jednym obiekcie, czyli o obcym w grze. Jednak słownik można wykorzystać także do przechowywania jednego rodzaju informacji o wielu obiektach. Na przykład przeprowadzamy ankietę dotyczącą ulubionego języka programowania. W takim przypadku słownik będzie użyteczną strukturą przeznaczoną do przechowywania wyników tak prostej ankiety:

```
favorite_languages = {
    'janek': 'python',
    'sara': 'c',
    'edward': 'ruby',
    'paweł': 'python',
}
```

Jak możesz zobaczyć, definicja większego słownika została podzielona na kilka wierszy kodu. Każdy klucz to imię uczestnika ankiety, natomiast wartość to podany przez niego ulubiony język programowania. Kiedy wiesz, że do utworzenia słownika potrzebujesz więcej niż tylko jednego wiersza kodu, po nawiasie otwierającym naciśnij klawisz *Enter*. W ten sposób powstanie wcięcie o wielkości jednego poziomu (cztery spacje) i zostanie zapisana pierwsza para klucz-wartość wraz z przecinkiem. Od tego momentu kolejne naciśnięcia klawisza *Enter* powinny powodować, że edytor tekstu automatycznie będzie stosował wcięcia dla następnych par klucz-wartość, aby dopasować wielkość tych wcięć do pierwszej pary.

Gdy zakończysz definiowanie słownika, w nowym wierszu po ostatniej parze klucz-wartość umieść nawias zamkający i zastosuj wcięcie na poziomie równym kluczom słownika. Dobrą praktyką jest umieszczenie przecinka także po ostatniej parze klucz-wartość, aby definicja słownika była gotowa na dodanie nowej pary klucz-wartość w następnym wierszu.

UWAGA

Większość edytorów oferuje pewnego rodzaju funkcjonalność pomagającą w formatowaniu rozbudowanych list i słowników w sposób podobny do przedstawionego w przykładzie. Dostępne są jeszcze inne akceptowalne sposoby formatowania długich słowników, więc w używanym edytorze oraz w innych źródłach będziesz mógł się spotkać z nieco odmiennym formatowaniem.

Dzięki tak przygotowanemu słownikowi, znając imię uczestnika ankiety, możemy bardzo łatwo pobrać informacje o jego ulubionym języku programowania.

Plik favorite_languages.py:

```
favorite_languages = {
    'janek': 'python',
    'sara': 'c',
    'edward': 'ruby',
    'paweł': 'python',
}

language = favorite_languages['sara'].title() ⓘ
print(f"Ulubiony język programowania Sary to {language}.")
```

W celu wyświetlenia ulubionego języka programowania Sary należy użyć przedstawionego poniżej polecenia:

```
favorite_languages['sara']
```

Powyższa składnia została użyta do pobrania ze słownika ulubionego języka programowania Sary ❶ i przypisania go zmiennej language. Dzięki utworzeniu nowej zmiennej otrzymujemy znacznie czytelniejsze wywołanie print(). Wygenerowane dane wyjściowe zawierają informacje o ulubionym języku programowania Sary, tak jak pokazalem poniżej:

Ulubiony język programowania Sary to C.

Tę samą składnię można wykorzystać do przedstawienia dowolnego elementu ze słownika.

Używanie metody get() w celu uzyskania dostępu do wartości

Używanie umieszczonego w nawiasach kwadratowych kluczy w celu pobierania żądanego wartości ze słownika może prowadzić do potencjalnego problemu: jeśli podany klucz nie istnieje, wynikiem będzie błąd.

Zobacz, co się stanie, gdy spróbujesz pobrać ze słownika nieistniejącą wartość:

Plik alien_no_points.py:

```
alien_0 = {'color': 'zielony', 'speed': 'wolno'}
print(alien_0['points'])
```

Wynikiem jest wyświetlenie stosu wywołań wskazującego na wystąpienie błędu typu KeyError:

```
Traceback (most recent call last):
  File "alien_no_points.py", line 2, in <module>
    print(alien_0['points'])
KeyError: 'points'
```

W rozdziale 10. znajdziesz więcej informacji na temat obsługi błędów takich jak w omawianym przykładzie. Podczas pracy ze słownikiem można wykorzystać metodę get() do zdefiniowania wartości domyślnej, która będzie zwrócona, jeśli żądany klucz nie istnieje.

Metoda get() wymaga podania klucza jako pierwszego argumentu. Drugim, opcjonalnym argumentem jest wartość zwracana w przypadku, gdy podany klucz nie istnieje w słowniku.

```
alien_0 = {'color': 'zielony', 'speed': 'wolno'}

point_value = alien_0.get('points', 'Brak przypisanych punktów.')
print(point_value)
```

Jeżeli klucz 'points' istnieje w słowniku, otrzymasz przypisaną mu wartość. Natomiast jeśli klucz nie istnieje, otrzymasz wartość domyślną. W omawianym przykładzie klucz 'points' nie istnieje w słowniku, więc zamiast błędu otrzymujesz czytelny komunikat:

Brak przypisanych punktów.

Jeżeli istnieje niebezpieczeństwo, że żądany klucz nie znajduje się w słowniku, rozważ wykorzystanie metody `get()` zamiast składni z użyciem nawiasu kwadratowego.

UWAGA Jeżeli pominiesz drugi argument w wywołaniu `get()`, a klucz nie istnieje, wówczas Python zwróci wartość `None`. Jest to wartość specjalna oznaczająca „brak wartości”. To nie jest błąd, lecz jedynie wartość specjalna wskazująca na brak wyraźnie zdefiniowanej wartości. Więcej przykładów użycia `None` przedstawię w rozdziale 8.

ZRÓB TO SAM

6.1. Osoba. Wykorzystaj słownik do przechowywania informacji o znanej Ci osobie. W słowniku powinny znaleźć się informacje takie jak imię, nazwisko, wiek i miasto zamieszkania. Powinieneś więc utworzyć klucze `first_name`, `last_name`, `age` i `city`. Następnie wyświetl wszystkie informacje przechowywane w słowniku.

6.2. Ulubione liczby. Wykorzystaj słownik do przechowywania ulubionych liczb różnych osób. Weź pod uwagę pięć osób i ich imion użyj w charakterze kluczy słownika. Następnie ustal ich ulubione liczby i umieść je w słowniku, przypisując każdej osobie po jednej liczbie. Wyświetl imiona wszystkich osób i ich ulubione liczby. Jeżeli chcesz mieć więcej frajdy podczas wykonywania tego ćwiczenia, zapytaj przyjaciół o ich ulubione liczby i umieść w programie rzeczywiste dane.

6.3. Glosariusz. Słownik Pythona można wykorzystać do przygotowania rzeczywistego słownika. Jednak w celu uniknięcia niejasności nazwiemy go glosariuszem.

- ◆ Wypisz sobie pięć słów z dziedziny programowania, które poznaleś we wcześniejszych rozdziałach. Te słowa będą kluczami w glosariuszu, natomiast wartościami będą znaczenia poszczególnych słów.
- ◆ Każde słowo i jego znaczenie wyświetl w postaci elegancko sformatowanych danych wyjściowych. Możesz w jednym wierszu wyświetlić słowo, dwukropki i później wyjaśnienie danego słowa. Ewentualnie słowo umieść w jednym wierszu, a jego wyjaśnienie w kolejnym, wciętym wierszu. Do wstawienia pustego wiersza między parami słowo-definicja użyj znaku nowego wiersza (`\n`).

Iteracja przez słownik

Pojedynczy słownik Pythona może zawierać od kilku do nawet kilku milionów par klucz-wartość. Ponieważ w słowniku może znaleźć się ogromna ilość danych, Python pozwala przeprowadzać iterację przez słownik. Ponadto słowniki mogą być wykorzystywane do przechowywania informacji na wiele różnych sposobów, więc istnieje kilka odmiennych rozwiązań w zakresie iteracji przez słownik. Możliwa jest iteracja przez wszystkie pary klucz-wartość słownika albo tylko przez jego klucze lub wartości.

Iteracja przez wszystkie pary klucz-wartość

Zanim przejdziemy do omawiania różnych podejść w zakresie iteracji, najpierw spójrz na nowy słownik przeznaczony do przechowywania informacji o użytkowniku witryny internetowej. Przedstawiony poniżej słownik zawiera nazwę użytkownika, imię oraz nazwisko jednej osoby:

```
user_0 = {
    'username': 'jkowalski',
    'first': 'jan',
    'last': 'kowalski',
}
```

Na podstawie wiedzy zdobytej dotąd w tym rozdziale potrafisz uzyskać dostęp do pojedynczej informacji dotyczącej użytkownika, którego dane znajdują się w słowniku user_0. Co możesz zrobić w sytuacji, gdy ze słownika chcesz pobrać wszystkie informacje o danym użytkowniku? W tym celu za pomocą pętli for możesz przeprowadzić iterację przez słownik.

Plik user.py:

```
user_0 = {
    'username': 'jkowalski',
    'first': 'jan',
    'last': 'kowalski',
}

for key, value in user_0.items(): ❶
    print(f"\nKlucz: {key}") ❷
    print(f"Wartość: {value}") ❸
```

Jak pokazałem w wierszu ❶, w celu przygotowania pętli for dla słownika konieczne jest utworzenie dwóch zmiennych przechowujących klucz i wartość każdej pary klucz-wartość. Dla wspomnianych zmiennych możesz wybrać dowolne nazwy. Powyższy kod będzie również działał bez problemów, jeśli dla nazw zmiennych użyjesz skrótów, na przykład:

```
for k, v in user_0.items()
```

W części drugiej polecenia zdefiniowanego w wierszu ❶ mamy nazwę słownika oraz metodę `items()`, której wartością zwrotną jest lista par klucz-wartość. Następnie pętla `for` przechowuje poszczególne pary w dwóch przedstawionych zmiennych. W omawianym fragmencie kodu zmienne wykorzystujemy do wyświetlania klucza (patrz wiersz ❷) oraz przypisanej mu wartości (patrz wiersz ❸). Sekwencja `\n` w pierwszym poleceniu `print()` zapewnia wstawienie w wygenerowanych danych wyjściowych pustego wiersza przed każdą parą klucz-wartość:

Klucz: username
Wartość: jkowalski

Klucz: first
Wartość: jan

Klucz: last
Wartość: kowalski

Iteracja przez wszystkie pary klucz-wartość sprawdza się wyjątkowo dobrze w przypadku słowników takich jak ten użyty w przedstawionym wcześniej programie `favorite_languages.py`, który przechowuje ten sam rodzaj informacji dla wielu różnych kluczy. Jeżeli przeprowadzisz iterację przez słownik `favorite_languages`, dane wyjściowe będą zawierały imię każdej osoby w słowniku oraz jej ulubiony język programowania. Ponieważ klucze zawsze odwołują się do imienia osoby, a wartość zawsze przedstawia język programowania, więc zmiennym w pętli `for` można nadać nazwy `name` i `language` zamiast ogólnych `key` i `value`. To znacznie ułatwia zrozumienie przeznaczenia danej pętli.

Plik `favorite_languages.py`:

```
favorite_languages = {  
    'janek': 'python',  
    'sara': 'c',  
    'edward': 'ruby',  
    'paweł': 'python',  
}  
  
for name, language in favorite_languages.items(): ❶  
    print(f"Ulubiony język programowania użytkownika {name.title()}"  
        f"to {language.title()}") ❷
```

W wierszu ❶ nakazujemy Pythonowi przeprowadzenie iteracji przez wszystkie pary klucz-wartość w słowniku. Podczas tej operacji klucz każdej pary jest przechowywany w zmiennej `name`, natomiast jego wartość w zmiennej `language`. Tego rodzaju jasne i czytelne nazwy znacznie ułatwiają pokazanie, na czym polega działanie wywołania `print()` w wierszu ❷.

W ten sposób za pomocą zaledwie kilku wierszy kodu można wyświetlić wszystkie informacje otrzymane od uczestników ankiety:

Ulubiony język programowania użytkownika Janek to Python.
Ulubiony język programowania użytkownika Sara to C.
Ulubiony język programowania użytkownika Paweł to Python.
Ulubiony język programowania użytkownika Edward to Ruby.

Taki rodzaj pętli będzie się sprawdzał równie dobrze, gdy słownik będzie zawierał wyniki ankiety, w której wzięło udział na przykład milion osób.

Iteracja przez wszystkie klucze słownika

Metoda `keys()` jest użyteczna, gdy nie trzeba przetwarzać wszystkich wartości znajdujących się w słowniku. W poniższym fragmencie kodu przeprowadzamy iterację przez słownik `favorite_languages` i wyświetlamy imiona wszystkich uczestników ankiety:

```
favorite_languages = {  
    'janek': 'python',  
    'sara': 'c',  
    'edward': 'ruby',  
    'paweł': 'python',  
}  
  
for name in favorite_languages.keys(): ❶  
    print(name.title())
```

W wierszu ❶ nakazujemy Pythonowi pobranie wszystkich kluczy ze słownika `favorite_languages` i przechowujemy je pojedynczo w zmiennej `name`. Wygenerowane dane wyjściowe zawierają imiona wszystkich uczestników ankiety:

```
Janek  
Sara  
Paweł  
Edward
```

Iteracja przez klucze to tak naprawdę zachowanie domyślne podczas iteracji przez słownik, więc te same dane wyjściowe otrzymasz też po użyciu polecenia:

```
for name in favorite_languages:
```

zamiast:

```
for name in favorite_languages.keys():
```

Możesz zdecydować się na wyraźne użycie metody `keys()`, jeśli dzięki temu kod będzie łatwiejszy do odczytania, lub zupełnie ją pominąć.

Wewnątrz pętli `for` możesz uzyskać dostęp do wartości powiązanej z kluczem, co wymaga użycia bieżącego klucza. Kilku przyjaciółom wyświetlimy teraz komunikat o wybranych przez nich językach programowania. Podobnie jak to robiliśmy wcześniej, przeprowadzamy iterację przez imiona w słowniku, ale kiedy dopasujemy imię do jednego z naszych przyjaciół, wyświetlamy komunikat dotyczący jego ulubionego języka programowania:

```
favorite_languages = {  
    'janek': 'python',  
    'sara': 'c',  
    'edward': 'ruby',  
    'paweł': 'python',  
}  
  
friends = ['paweł', 'sara'] ❶  
for name in favorite_languages.keys():  
    print(f" Witaj, {name.title()}")  
  
    if name in friends: ❷  
        language = favorite_languages[name].title() ❸  
        print(f"\t Witaj, {name.title()}! Widzę, że Twoim ulubionym  
        językiem programowania jest {language}!")
```

W wierszu ❶ tworzymy listę przyjaciół, którym chcemy wyświetlić komunikat. Wewnątrz pętli wyświetlamy imiona wszystkich osób. Następnie w wierszu ❷ sprawdzamy, czy imię aktualnie przechowywane w zmiennej `name` odpowiada imieniu znajdującemu się na liście `friends`. Jeżeli tak, dostęp do ulubionego języka programowania, używamy nazwy słownika oraz bieżącej wartości `name` jako klucza (patrz wiersz ❸). Następnie wyświetlamy specjalne powitanie odwołujące się do ulubionego języka programowania.

Wygenerowane dane wyjściowe zawierają imiona wszystkich osób, natomiast nasi przyjaciele otrzymują jeszcze specjalny komunikat:

```
Edward  
Paweł  
    Witaj, Paweł! Widzę, że Twoim ulubionym językiem programowania jest  
    ↪Python!  
Sara  
    Witaj, Sara! Widzę, że Twoim ulubionym językiem programowania jest C!  
Janek
```

Możliwe jest również użycie metody `keys()` do odszukania określonej osoby, która wzięła udział w ankcie. Tym razem sprawdzamy, czy Elżbieta wzięła udział w ankcie:

```
favorite_languages = {
    'janek': 'python',
    'sara': 'c',
    'edward': 'ruby',
    'paweł': 'python',
}

if 'elżbieta' not in favorite_languages.keys(): ❶
    print("Elżbieta, proszę, weź udział w naszej ankiecie!")
```

Metoda `keys()` nie służy jedynie do przeprowadzania iteracji. W rzeczywistości zwraca listę wszystkich kluczy, a kod przedstawiony w wierszu ❶ po prostu sprawdza, czy 'elżbieta' znajduje się na liście. Ponieważ Elżbiety nie ma na liście, zachęcamy ją do wzięcia udziału w ankiecie:

Elżbieta, proszę, weź udział w naszej ankiecie!

Iteracja przez uporządkowane klucze słownika

Począwszy od wydania Python 3.7, iteracja przez słownik zawsze zwraca elementy w kolejności ich wstawiania do słownika. Jednak czasami zachodzi potrzeba przeprowadzenia iteracji w zupełnie innej kolejności.

Jednym sposobem, aby elementy zostały zwrócone w określonej kolejności, jest posortowanie kluczy po ich otrzymaniu w pętli `for`. Funkcję `sorted()` możemy wykorzystać do uzyskania uporządkowanych kopii kluczy:

```
favorite_languages = {
    'janek': 'python',
    'sara': 'c',
    'edward': 'ruby',
    'paweł': 'python',
}

for name in sorted(favorite_languages.keys()):
    print(f'{name.title()}, dziękujemy za udział w ankiecie.')
```

Powyższe polecenie `for` jest podobne do wcześniejszych, z wyjątkiem tego, że wywołanie metody `dictionary.keys()` zostało opakowane funkcją `sorted()`. W ten sposób nakazaliśmy Pythonowi wyświetlenie wszystkich kluczy słownika oraz posortowanie listy przed przeprowadzeniem iteracji. Wygenerowane dane wyjściowe pokazują, że imiona uczestników ankiety zostały wyświetlane w kolejności alfabetycznej:

Edward, dziękujemy za udział w ankcie.
Janek, dziękujemy za udział w ankcie.
Paweł, dziękujemy za udział w ankcie.
Sara, dziękujemy za udział w ankcie.

Iteracja przez wszystkie wartości słownika

Jeżeli interesują nas przede wszystkim wartości przechowywane w słowniku, wówczas można wykorzystać metodę `values()` w celu zwrotu listy wartości bez jakichkolwiek kluczy. Przykładowo przyjmujemy założenie, że chcemy pobrać listę wszystkich języków programowania wymienionych przez uczestników ankiety i nie interesują nas imiona osób wskazujących poszczególne języki:

```
favorite_languages = {  
    'janek': 'python',  
    'sara': 'c',  
    'edward': 'ruby',  
    'paweł': 'python',  
}  
  
print("W ankcie zostały wymienione następujące języki programowania:")  
for language in favorite_languages.values():  
    print(language.title())
```

Powyższe pętla for pobiera wszystkie wartości ze słownika i przechowuje je w zmiennej `language`. Po wyświetleniu poszczególnych wartości otrzymujemy listę wszystkich języków programowania wymienionych przez uczestników ankiety:

```
W ankcie zostały wymienione następujące języki programowania:  
Python  
C  
Ruby  
Python
```

Tego rodzaju podejście pobiera wszystkie wartości ze słownika bez sprawdzania, czy się powtarzają. Przedstawione rozwiązanie może być wystarczające dla malej liczby wartości, ale w przypadku ankiety przeprowadzanej na ogromnej liczbie respondentów otrzymamy listę z wieloma powtarzającymi się wartościami. Aby wyświetlić jedynie unikatowe wartości, możemy użyć zbioru. Wspomniany *zbior* jest podobny do listy, ale każdy znajdujący się w nim element musi być unikatowy:

```
favorite_languages = {  
    'janek': 'python',  
    'sara': 'c',  
    'edward': 'ruby',
```

```
'paweł': 'python',
}

print("W ankiecie zostały wymienione następujące języki programowania:")
for language in set(favorite_languages.values()): ❶
    print(language.title())
```

Kiedy lista zawierająca powielające się elementy jest opakowana wywołaniem `set()`, Python identyfikuje wszystkie unikalowe elementy na liście, a następnie na ich podstawie tworzy zbiór. W wierszu ❶ wykorzystujemy wywołanie `set()` do pobrania unikalowych nazw języków otrzymanych jako wynik działania metody `favorite_language.values()`.

Wynikiem jest lista języków wymienionych przez uczestników ankiety, która nie zawiera powtarzających się elementów:

W ankiecie zostały wymienione następujące języki programowania:
Python
C
Ruby

Gdy będziesz kontynuować poznawanie Pythona, bardzo często odkryjesz wbudowane funkcje języka pomagające w przetworzeniu danych dokładnie w oczekiwany przez Ciebie sposób.

UWAGA

Zbiór można utworzyć bezpośrednio za pomocą nawiasu klamrowego, w którym trzeba umieścić rozdzielone przecinkami elementy:

```
>>> languages = {'python', 'ruby', 'python', 'c'}
>>> languages
{'ruby', 'python', 'c'}
```

Bardzo łatwo pomylić zbiór ze słownikiem, ponieważ w obu przypadkach stosowany jest nawias klamrowy. Gdy widzisz nawias klamrowy, ale bez par klucz-wartość, prawdopodobnie masz do czynienia ze zbiorem. W przeciwnieństwie do list i słowników zbiór nie przechowuje elementów w żadnej konkretnej kolejności.

ZRÓB TO SAM

6.4. Glosariusz 2. Skoro już wiesz, jak można przeprowadzić iterację przez słownik, to zmodyfikuj kod ćwiczenia 6.3 z wcześniejszej części rozdziału. Zastąp serię wywołań `print()` pętlą przeprowadzającą iterację przez klucze i wartości słownika. Po upewnieniu się, że pętla działa prawidłowo, do glosariusza dodaj kolejnych pięć terminów związanych z Pythonem. Kiedy ponownie uruchomisz program, nowo dodane terminy i ich definicje powinny zostać automatycznie uwzględnione w wyświetlonych danych wyjściowych.

6.5. Rzeki. Utwórz słownik zawierający trzy ważne rzeki oraz kraje, przez które one płyną. Jedna z par klucz-wartość może mieć postać 'nil': 'egipt'.

- ◆ Wykorzystaj pętlę do wyświetlenia zdania o każdej rzece, na przykład: „Nil przepływa przez Egipt”.
- ◆ Wykorzystaj pętlę do wyświetlenia nazw wszystkich rzek przechowywanych w słowniku.
- ◆ Wykorzystaj pętlę do wyświetlenia nazw wszystkich państw przechowywanych w słowniku.

6.6. Ankieta. Użyj kodu znajdującego się w programie *favorite_languages.py*, utworzonym nieco wcześniej w tym rozdziale.

- ◆ Utwórz listę osób, które powinny wziąć udział w ankiecie dotyczącej ulubionego języka programowania. Umieść na niej pewne osoby, które już znajdują się w słowniku, oraz te, które jeszcze nie zostały zapisane w słowniku.
- ◆ Przeprowadź iterację przez listę osób, które powinny wziąć udział w ankiecie. Jeżeli dana osoba już wzięła udział w ankiecie, wyświetl komunikat z podziękowaniem za jej zaangażowanie. Natomiast jeśli dana osoba jeszcze nie udzieliła odpowiedzi w ankiecie, wyświetl komunikat z zaproszeniem do wzięcia w niej udziału.

Zagnieżdżanie

Czasami zachodzi potrzeba przechowywania zestawu słowników na liście lub listy elementów jako wartości słownika. Mamy wówczas do czynienia z *zagnieżdżaniem*. Istnieje możliwość zagnieżdżenia zestawu słowników na liście, listy elementów wewnątrz słownika lub nawet słownika wewnątrz innego słownika. Zagnieżdżanie to funkcja o potężnych możliwościach, o czym się przekonasz, analizując następujące przykłady.

Lista słowników

Słownik `alien_0` zawiera wiele różnych informacji o jednym obcy, ale nie ma już miejsca do przechowywania informacji o drugim obcy, nie wspominając już o ekranie pełnym obcych. W jaki sposób można zarządzać flotą obcych? Jednym z rozwiązań jest utworzenie listy obcych, na której każdy obcy będzie przedstawiony za pomocą słownika zawierającego informacje o nim. Na przykład w przedstawionym poniżej kodzie mamy listę dotyczącą trzech obcych.

Plik aliens.py:

```
alien_0 = {'color': 'zielony', 'points': 5}
alien_1 = {'color': 'żółty', 'points': 10}
alien_2 = {'color': 'czerwony', 'points': 15}
```

```
aliens = [alien_0, alien_1, alien_2] ❶  
for alien in aliens:  
    print(alien)
```

Najpierw tworzymy trzy słowniki, z których każdy przedstawia innego obcego. Polecenie w wierszu ❶ umieszcza wszystkie słowniki na liście o nazwie `aliens`. Na końcu przeprowadzamy iterację przez listę i wyświetlamy informacje o każdym obcym:

```
{'color': 'zielony', 'points': 5}  
'color': 'żółty', 'points': 10}  
'color': 'czerwony', 'points': 15}
```

Znacznie bardziej rzeczywisty przykład dotyczy utworzenia więcej niż tylko trzech obcych za pomocą kodu, który będzie ich automatycznie generował. Spójrz na poniższy fragment kodu, w którym wykorzystujemy funkcję `range()` do przygotowania floty 30 obcych:

```
# Utworzenie pustej listy przeznaczonej do przechowywania obcych.  
aliens = []  
  
# Utworzenie 30 zielonych obcych.  
for alien_number in range(30): ❶  
    new_alien = {'color': 'zielony', 'points': 5, 'speed': 'wolno'} ❷  
    aliens.append(new_alien) ❸  
  
# Wyświetlenie pierwszych pięciu obcych.  
for alien in aliens[:5]: ❹  
    print(alien)  
print("...")  
  
# Wyświetlenie całkowitej liczby utworzonych obcych.  
print(f"Całkowita liczba obcych: {len(aliens)}") ❺
```

Ten przykład rozpoczyna się od pustej listy przeznaczonej do przechowywania wszystkich obcych, którzy zostaną utworzeni. W wierszu ❶ wynikiem działania funkcji `range()` jest zbiór liczb wskazujący Pythonowi, ile razy ma być powtórzona pętla. W trakcie każdej iteracji pętli tworzymy nowego obcego (patrz wiersz ❷), a następnie dodajemy go do listy `aliens` (patrz wiersz ❸). Z kolei w wierszu ❹ używamy wycinka do wyświetlenia pierwszych pięciu obcych. Na końcu (patrz wiersz ❺) wyświetlamy wielkość listy, co potwierdza wygenerowanie pełnej floty 30 obcych:

```
{'color': 'zielony', 'points': 5, 'speed': 'wolno'}  
...  
Całkowita liczba obcych: 30
```

Wprawdzie każdy wygenerowany obcy ma tę samą charakterystykę, ale każdego z nich Python uznaje za oddzielnego obiektu, co pozwala nam na modyfikację poszczególnych obcych.

Jak można pracować z tego rodzaju zbiorem obcych? Wyobraź sobie, że jednym z aspektów gry jest zmiana koloru obcego i jego szybkości wraz z postępem poczynionym przez gracza. Kiedy nadchodzi czas zmiany koloru, można wykorzystać pętlę `for` i polecenie `if` do zmiany koloru obcego. Na przykład aby zmienić kolor pierwszych trzech obcych na żółty, ich szybkość na średnią, a wartość na 10 punktów, możesz skorzystać z przedstawionego poniżej kodu:

```
# Utworzenie pustej listy przeznaczonej do przechowywania obcych.  
aliens = []  
  
# Utworzenie 30 zielonych obcych.  
for alien_number in range (30):  
    new_alien = {'color': 'zielony', 'points': 5, 'speed': 'wolno'}  
    aliens.append(new_alien)  
  
for alien in aliens[0:3]:  
    if alien['color'] == 'zielony':  
        alien['color'] = 'żółty'  
        alien['speed'] = 'średnio'  
        alien['points'] = 10  
  
# Wyświetlenie pierwszych pięciu obcych:  
for alien in aliens[:5]:  
    print(alien)  
print("...")
```

Ponieważ chcemy zmodyfikować jedynie trzech pierwszych obcych, przeprowadzamy iterację przez wycinek zawierający trzy pierwsze elementy listy `aliens`. Obecnie wszyscy obcy są koloru zielonego, ale przecież nie zawsze tak będzie. Dlatego też w kodzie umieszczaśmy polecenie `if` dające pewność, że zmodyfikujemy jedynie zielonych obcych. Jeżeli obcy ma kolor zielony, zmieniamy go na żółty, a szybkość poruszania się obcego na średnią. Ponadto po zestrzeleniu takiego obcego gracz otrzyma 10 punktów, jak to wynika z poniższych danych wyjściowych:

```
{'color': 'żółty', 'points': 10, 'speed': 'średnio'}  
'color': 'żółty', 'points': 10, 'speed': 'średnio'}  
'color': 'żółty', 'points': 10, 'speed': 'średnio'}  
'color': 'zielony', 'points': 5, 'speed': 'wolno'}  
'color': 'zielony', 'points': 5, 'speed': 'wolno'}  
...
```

Tę pętlę można jeszcze bardziej rozbudować przez dodanie bloku `elif` zmieniającego żółtego obcego w czerwonego, który porusza się szybko i jest wart 15 punktów. Poniżej przedstawiam jedynie fragment programu, w którym wprowadzamy tę zmianę:

```
for alien in aliens[0:3]:  
    if alien['color'] == 'zielony':  
        alien['color'] = 'żółty'  
        alien['speed'] = 'średnio'  
        alien['points'] = 10  
    elif alien['color'] == 'żółty':  
        alien['color'] = 'czerwony'  
        alien['speed'] = 'szybko'  
        alien['points'] = 15
```

Bardzo często zdarza się przechowywać pewną liczbę słowników na liście, gdy każdy z tych słowników zawiera wiele rodzajów informacji dotyczących jednego obiektu. Przykładowo można utworzyć słownik dla każdego użytkownika witryny internetowej, tak jak w programie `user.py` przedstawionym wcześniej w tym rozdziale, a następnie przechowywać poszczególne słowniki na liście o nazwie `users`. Wszystkie słowniki na liście powinny mieć identyczną strukturę, aby można było przeprowadzić iterację listy i pracować z każdym obiektem słownika w taki sam sposób.

Lista w słowniku

Zamiast umieszczać słownik na liście, czasami użyteczne będzie umieszczenie listy w słowniku. Zastanówmy się na przykład nad sposobem przedstawienia pizzy zamawianej przez klienta. Jeżeli do dyspozycji mamy jedynie listę, wówczas tak naprawdę możemy przechowywać tylko dodatki wybrane przez klienta. Natomiast w przypadku słownika lista dodatków będzie jednym z aspektów pizzy, o których informacje możemy przechowywać.

W poniższym fragmencie kodu dla każdej pizzy przechowujemy dwa rodzaje informacji: grubość ciasta oraz listę dodatków. Wspomniana lista dodatków to wartość przypisana kluczowi `'toppings'`. Aby użyć elementu z tej listy, należy podać nazwę słownika i klucza `'toppings'`, podobnie jak to się robi w przypadku dowolnej wartości słownika. Zamiast pojedynczej wartości otrzymujemy listę dodatków.

Plik pizza.py:

```
# Przechowywanie informacji o pizzy zamawianej przez klienta.  
pizza = {❶  
    'crust': 'grubym',  
    'toppings': ['pieczarki', 'podwójny ser'],  
}  
  
# Podsumowanie zamówienia.  
print(f"Zamówiłeś pizzę na {pizza['crust']} cieście "❷  
      "wraz z następującymi dodatkami:")  
  
for topping in pizza['toppings']: ❸  
    print(f"\t{topping}")
```

Rozpoczynamy od utworzenia wierszu ❶ słownika przeznaczonego na przechowywanie informacji o zamawianej pizzy. Jednym z kluczy słownika jest 'crust', któremu przypisaliśmy wartość w postaci ciągu tekstowego 'grubym'. Kolejny klucz 'toppings' ma wartość w postaci listy przechowującej wszystkie dodatki wybrane przez klienta. W wierszu ❷ generujemy podsumowanie zamówienia, zanim rozpoczęniemy przygotowywanie pizzy. Gdy zachodzi potrzeba podziału długiego wiersza w wywołaniu `print()`, wybierz odpowiedni punkt podziału wiersza i zakończ go znakiem cytowania. Przejdź do następnego wiersza, dodaj wcięcie, dodaj otwierający znak cytowania i kontynuuj ciąg tekstowy. Python automatycznie połączy wszystkie ciągi tekstowe znalezione w nawiasie wywołania `print()`. W celu wyświetlenia dodatków tworzymy pętlę `for` (patrz wiersz ❸). Aby uzyskać dostęp do listy dodatków, używamy klucza 'toppings', a Python pobiera listę dodatków ze słownika.

Poniższe dane wyjściowe wskazują, jaka powinna być pizza, którą zamierzamy przygotować:

Zamówiłeś pizzę na grubym cieście wraz z następującymi dodatkami:
pieczarki
podwójny ser

Istnieje możliwość zagnieżdżenia listy wewnętrz słownika za każdym razem, gdy zachodzi konieczność przypisania więcej niż tylko jednej wartości pojedynczemu kluczowi w słowniku. W omawianym wcześniej przykładzie z ulubionym językiem programowania, gdybyśmy mieli możliwość przechowywania odpowiedzi respondenta na liście, każdy z nich mógłby wskazać więcej niż tylko jeden ulubiony język programowania. Podczas iteracji przez słownik program przypisałby poszczególnym osobom jako wartość listę języków, a nie tylko jeden język. Wewnątrz pętli `for` słownika używamy więc następnej pętli `for`, tym razem do przeprowadzenia iteracji listy języków podanych przez poszczególne osoby.

Plik favorite_languages.py:

```
favorite_languages = {❶
    'janek': ['python', 'ruby'],
    'sara': ['c'],
    'edward': ['ruby', 'go'],
    'paweł': ['python', 'haskell'],
}

for name, languages in favorite_languages.items(): ❷
    print(f"\nUlubione języki programowania użytkownika {name.title()} to:")
    for language in languages: ❸
        print(f"\t{language.title()}"
```

Jak możesz zobaczyć w wierszu ❶, wartością przypisywaną poszczególnym osobom jest teraz lista. Zwróć uwagę na to, że część osób podaje tylko jeden ulubiony język programowania, podczas gdy inne kilka. W trakcie iteracji przez słownik (patrz wiersz ❷) zmiennej o nazwie `languages` używamy do przechowywania każdej wartości ze słownika, ponieważ teraz wiemy, że będzie listą. Wewnątrz głównej pętli słownika wykorzystujemy inną pętlę `for` (patrz wiersz ❸) do przeprowadzenia iteracji przez listę ulubionych języków każdej osoby. W tym momencie respondent może podać dowolną liczbę ulubionych języków programowania:

Ulubione języki programowania użytkownika Janek to:

Python
Ruby

Ulubione języki programowania użytkownika Sara to:

C

Ulubione języki programowania użytkownika Edward to:

Ruby
Go

Ulubione języki programowania użytkownika Paweł to:

Python
Haskell

Aby jeszcze bardziej dopracować program, możemy na początku pętli `for` przeprowadzającej iterację przez słownik dodać polecenie `if` sprawdzające, czy dana osoba wskazała więcej niż tylko jeden ulubiony język programowania. Wspomniane sprawdzenie odbywa się przez analizę wartości wyniku wywołania `len(languages)`. Jeżeli osoba podała więcej niż tylko jeden ulubiony język programowania, dane wyjściowe pozostaną takie same. Natomiast w przypadku podania tylko jednego ulubionego języka, zmienimy treść komunikatu, na przykład na następujący: „Ulubiony język programowania użytkownika Sara to C”.

UWAGA

Nie powinieneś za bardzo zagnieźdzać list i słowników. Jeżeli zagnieźdzasz elementy w większym stopniu, niż pokazałem we wcześniejszych przykładach, lub pracujesz z utworzonym przez innych kodem ze znacznym poziomem zagnieźdżenia, prawdopodobnie oznacza to, że istnieje prostszy sposób rozwiązania danego problemu.

Słownik w słowniku

Można zagnieźdzać słownik w innym słowniku, ale w takim przypadku kod bardzo szybko staje się dość skomplikowany. Na przykład jeśli z witryny internetowej będzie korzystało wielu użytkowników o unikatowych nazwach, nazwy tych użytkowników będzie można wykorzystać w charakterze kluczy słownika. Wówczas informacje o poszczególnych użytkownikach mogą być przechowywane przy użyciu słownika jako wartości przypisanej do nazwy użytkownika. W poniższym programie przechowujemy trzy rodzaje informacji o każdym użytkowniku: imię, nazwisko i miejscowości. Dostęp do tych informacji odbywa się za pomocą iteracji przez nazwy użytkowników i powiązane z nimi słowniki z informacjami.

Plik many_users.py:

```
users = {  
    'aeinstein': {  
        'first': 'albert',  
        'last': 'einstein',  
        'location': 'princeton',  
    },  
    'mcurie': {  
        'first': 'maria',  
        'last': 'skłodowska-curie',  
        'location': 'paryż',  
    },  
}  
  
for username, user_info in users.items(): ❶  
    print(f"\nNazwa użytkownika: {username}") ❷  
    full_name = f"{user_info['first']} {user_info['last']}" ❸  
    location = user_info['location']  
  
    print(f"\tImię i nazwisko: {full_name.title()}") ❹  
    print(f"\tMiejscowość: {location.title()}")
```

Zaczynamy od zdefiniowania słownika o nazwie `users` wraz z dwoma kluczami, po jednym dla nazw użytkowników '`aeinstein`' i '`mcurie`'. Wartością powiązaną z każdym kluczem będzie słownik zawierający imię, nazwisko oraz miejscowości. W wierszu ❶ przeprowadzamy iterację przez słownik `users`. Python przechowuje każdy klucz w zmiennej `username`, natomiast powiązany z nim słownik zostaje umieszczony w zmiennej `user_info`. Kod w wierszu ❷ pętli głównej powoduje wyświetlenie nazwy użytkownika.

W wierszu ❸ rozpoczyna się uzyskiwanie dostępu do wewnętrznego słownika. Zmienna `user_info` zawierająca słownik informacji o użytkowniku ma trzy klucze: `'first'`, `'last'` i `'location'`. Poszczególne klucze wykorzystujemy do wygenerowania elegancko sformatowanego pełnego imienia i nazwiska oraz miejscowości danej osoby. Następnie wyświetlamy podsumowanie informacji o tej osobie (patrz wiersz ❹):

Nazwa użytkownika: aeinstein
Imię i nazwisko: Albert Einstein
Miejscowość: Princeton

Nazwa użytkownika: mcurie
Imię i nazwisko: Maria Skłodowska-Curie
Miejscowość: Paryż

Zwróć uwagę, że struktura słowników utworzonych dla poszczególnych użytkowników jest identyczna. Wprawdzie to nie jest wymagane przez Pythona, ale dzięki wykorzystywaniu takiej samej struktury łatwiej jest pracować z zaginieżonymi słownikami. Jeżeli słowniki utworzone dla poszczególnych użytkowników miałyby inne klucze, wtedy kod wewnętrz pętli `for` byłby znacznie bardziej skomplikowany.

ZRÓB TO SAM

6.7. Osoby. Pracę rozpocznij od programu stworzonego w ćwiczeniu 6.1 we wcześniejszej części rozdziału. Utwórz dwa nowe słowniki przedstawiające różne osoby, a następnie wszystkie trzy słowniki umieść na liście o nazwie `people`. Przeprowadź iterację przez listę osób i wyświetl wszystkie informacje o poszczególnych osobach.

6.8. Zwierzęta. Utwórz kilka słowników i nadaj im nazwy zwierząt. W poszczególnych słownikach umieść informacje o zwierzętach będących ich właścicielami. Następnie te słowniki powinny znaleźć się na liście o nazwie `pets`. Teraz przeprowadź iterację przez listę i wyświetl wszystkie informacje o poszczególnych zwierzętach.

6.9. Ulubione miejsca. Utwórz słownik o nazwie `favorite_places`. Pomyśl o trzech imionach i użyj ich jako kluczów słownika. Każdej osobie przypisz po trzy ulubione miejsca. Aby ćwiczenie stało się jeszcze bardziej interesujące, możesz poprosić przyjaciół o podanie ulubionych miejsc. Przeprowadź iterację przez słownik i wyświetl imiona wszystkich osób oraz ich ulubione miejsca.

6.10. Ulubione liczby. Zmodyfikuj program utworzony w ćwiczeniu 6.2 we wcześniejszej części rozdziału. Po zmianach każda osoba może mieć więcej niż tylko jedną ulubioną liczbę. Wyświetl wszystkie osoby oraz ich ulubione liczby.

6.11. Miasta. Utwórz słownik o nazwie `cities`. Jako klucze podaj nazwy trzech miast. Dla każdego z nich utwórz oddzielny słownik zawierający informacje o danym mieście, takie jak kraj, w którym leży to miasto, przybliżona populacja oraz pewien fakt z historii tego miasta. Kluczami słownika zawierającego informacje o mieście mogą więc być `'country'`, `'population'` i `'fact'`. Wyświetl nazwę każdego miasta oraz wszystkie zebrane o nim informacje.

6.12. Rozszerzenia. Mamy już do czynienia z przykładami skomplikowanymi na tyle, że można je rozbudowywać na wiele różnych sposobów. Wykorzystaj jeden z przykładów przedstawionych w tym rozdziale i rozbuduj go, dodając nowe klucze i wartości, zmieniając kontekst programu lub poprawiając formantowanie danych wyjściowych.

Podsumowanie

W tym rozdziale dowiedziałeś się, jak zdefiniować słownik i pracować z umieszczonymi w nim informacjami. Zobaczyleś, jak uzyskać dostęp do poszczególnych elementów słownika i je modyfikować, a także jak przeprowadzać iterację przez wszystkie informacje znajdujące się w słowniku. Nauczyłeś się przeprowadzać iteracje zarówno przez pary klucz-wartość słownika, jak i przez same jego klucze i wartości. Ponadto dowiedziałeś się, jak zagnieżdżać wiele słowników na jednej liście, wiele list w jednym słowniku oraz słowniki wewnętrz innego słownika.

W następnym rozdziale poznasz pętlę `while` i zobaczysz, jak akceptować dane wejściowe pochodzące od użytkowników programu. To będzie naprawdę eksytujący rozdział, ponieważ nauczysz się zapewniać interaktywność tworzonym programom, które wreszcie będą mogły reagować na dane wejściowe wprowadzane przez użytkowników.

7

Dane wejściowe użytkownika i pętla while

WIĘKSZOŚĆ PROGRAMÓW JEST TWORZONA, ABY ROZWIAŻYWAĆ PROBLEMY UŻYTKOWNIKÓW KOŃCOWYCH. W TYM CELU ZWYKLE TRZEBA POBRAĆ PEWNEGO RODZAJU INFORMACJE OD użytkownika. Prostym przykładem tego typu sytuacji może być potrzeba ustalenia, czy dana osoba osiągnęła wiek pozwalający jej na udział w głosowaniu. Jeżeli chcesz opracować program udzielający odpowiedzi na tego rodzaju pytanie, musisz pamiętać, że program do wygenerowania właściwej odpowiedź potrzebuje informacji o wieku sprawdzanej osoby. Dlatego też użytkownikowi zostanie wyświetlony komunikat z prośbą o podanie tak zwanych *danych wejściowych* — w omawianym przykładzie jest to wiek osoby. Po otrzymaniu danych wejściowych program porównuje je z wiekiem wskazanym jako umożliwiający udział w głosowaniu i na podstawie wyniku tego porównania udziela ostatecznej odpowiedzi.

W tym rozdziale dowiesz się, jak akceptować dane wejściowe od użytkownika, aby program mógł z nimi pracować. Gdy do poprawnego działania programu potrzebne jest imię użytkownika, program może poprosić go o podanie imienia. Gdy potrzebna jest lista imion, użytkownik może zostać poproszony o podanie takiej listy. Do pobrania danych wejściowych używamy funkcji `input()`.

Zobaczysz również, jak można sprawić, aby program działał dowolnie długo, co pozwoli użytkownikom na wprowadzanie praktycznie każdej ilości informacji, które później będą mogły być przetwarzane przez program. Wykorzystamy więc pętlę `while` w Pythonie do pozostawienia programu działającego tak długo, dopóki spełnione będą określone warunki.

Mając narzędzia do pracy z danymi wejściowymi wprowadzonymi przez użytkownika oraz narzędzia do kontrolowania czasu działania programu, możemy tworzyć w pełni interaktywne aplikacje.

Jak działa funkcja `input()`?

Funkcja `input()` wstrzymuje działanie programu i czeka na podanie pewnych informacji przez użytkownika. Wprowadzone przez niego dane wejściowe są przechowywane w zmiennej, co pozwala na wygodną pracę z nimi.

Przykładowo w przedstawionym poniżej programie prosimy użytkownika o wpisanie dowolnego tekstu, który następnie będzie z powrotem wyświetlony użytkownikowi.

Plik parrot.py:

```
message = input("Powiedz mi coś o sobie, a wyświetle to na ekranie: ")
print(message)
```

Funkcja `input()` pobiera jeden argument, jakim jest komunikat wyświetlany użytkownikowi, aby przekazać mu instrukcje dotyczące tego, co powinien zrobić. W omawianym przykładzie, kiedy zostanie wykonany kod w pierwszym wierszu, wyświetli się komunikat `Powiedz mi coś o sobie, a wyświetle to na ekranie:`. Program oczekuje na dane, które ma wprowadzić użytkownik, i kontynuuje działanie, kiedy użytkownik naciśnie klawisz `Enter`. Odpowiedź jest przechowywana w zmiennej `message`, a następnie za pomocą wywołania `print(message)` wyświetlana użytkownikowi na ekranie:

```
Powiedz mi coś o sobie, a wyświetle to na ekranie: Dzień dobry wszystkim!
Dzień dobry wszystkim!
```

UWAGA *Edytor Sublime Text nie pozwala na uruchamianie programów wymagających podania danych wejściowych przez użytkownika. W prawdzie możesz edytor Sublime Text wykorzystać do tworzenia tego rodzaju programów, ale uruchamiać musisz je już z poziomu powłoki. Więcej informacji na temat uruchamiania programów Pythona w powłoce znajdziesz w rozdziale 1.*

Przygotowanie jasnych i zrozumiałych komunikatów

Za każdym razem, gdy używasz funkcji `input()`, powinieneś starać się przygotować jasny i zrozumiały komunikat, w którym użytkownikowi zostanie dokładnie wyjaśnione, jakiego rodzaju informacji się od niego oczekuje. Tutaj sprawdzi się każdy komunikat wskazujący użytkownikowi, jakie informacje powinien podać. Spójrz na przedstawiony poniżej przykład.

Plik `greeter.py`:

```
name = input("Podaj swoje imię: ")
print(f"Witaj, {name}!")
```

Na końcu komunikatu umieść spację (tutaj po dwukropku), aby oddzielić komunikat od informacji wprowadzanych później przez użytkownika i jednocześnie wyraźnie wskazać miejsce, gdzie powinien je podać. Spójrz na przedstawiony poniżej przykład:

```
Podaj swoje imię: Eryk
Witaj, Eryk!
```

Czasami trzeba przygotować komunikat znacznie dłuższy niż tylko jedna linijka tekstu. Na przykład w komunikacie dokładnie wyjaśniasz użytkownikowi, dla czego prosisz o konkretne informacje. W takim przypadku komunikat można umieścić w zmiennej, która następnie zostanie przekazana do funkcji `input()`. W ten sposób można przygotować naprawdę długi komunikat, a następnie jasne i zwięzłe wywołanie funkcji `input()`, tak jak pokazałem to poniżej.

Plik `greeter.py`:

```
prompt = "Jeżeli powiesz nam, kim jesteś, spersonalizujemy wyświetlany
        komunikat."
prompt += "\nJak masz na imię? "

name = input(prompt)
print(f"\nWitaj, {name}!")
```

W powyższym fragmencie kodu pokazalem tylko jeden ze sposobów utworzenia długiego komunikatu. Wiersz pierwszy przechowuje w zmiennej `prompt` pierwszą część komunikatu. W drugim wierszu kodu za pomocą operatora `+=` pobieramy ciąg tekstowy przechowywany w tej zmiennej i na jego końcu dołączamy następny ciąg tekstowy.

Teraz komunikat zajmuje dwie linijki, a po znaku zapytania znajduje się spacja, która zapewnia lepszą czytelność tego komunikatu:

Jeżeli powiesz nam, kim jesteś, spersonalizujemy wyświetlany komunikat.
Jak masz na imię? **Eryk**

Witaj, Eryk!

Użycie funkcji int() do akceptowania liczbowych danych wejściowych

Kiedy używana jest funkcja `input()`, wszystkie dane wprowadzane przez użytkownika Python interpretuje jako ciąg tekstowy. Spójrz na poniższą sesję, w której użytkownik został poproszony o podanie wieku:

```
>>> age = input("Ile masz lat? ")  
Ile masz lat? 21  
>>> age  
'21'
```

Wprawdzie użytkownik podał liczbę 21, ale jeśli sprawdzimy wartość zmiennej `age` w Pythonie, otrzymamy wynik '`21`', czyli ciąg tekstowy przedstawiający wprowadzoną wartość liczbową. Wiemy, że Python zinterpretował dane wejściowe jako ciąg tekstowy, ponieważ liczba została ujęta w apostrofy. Jeżeli chcesz jedynie wyświetlić tego rodzaju dane wejściowe, to nie ma żadnego problemu. Jednak jeśli spróbujesz ich użyć w charakterze liczby, zostanie wygenerowany błąd, tak jak pokazalem poniżej:

```
>>> age = input("Ile masz lat? ")  
Ile masz lat? 21  
>>> age >= 18 ❶  
Traceback (most recent call last):  
  File "<stdin>", line 1, in <module>  
TypeError: unorderable types: str() >= int() ❷
```

Jeżeli wprowadzone dane wejściowe spróbujesz użyć w operacji porównania liczbowego (patrz wiersz ❶), Python wygeneruje komunikat błędu, ponieważ nie może porównać ciągu tekstuowego z liczbą całkowitą. Ciąg tekstowy '`21`' przechowywany w zmiennej `age` nie może zostać porównany z wartością liczbową 18 (patrz wiersz ❷).

Rozwiązaniem tego problemu jest użycie funkcji `int()` nakazującej Pythonowi potraktowanie danych wejściowych jako wartości liczbowych. Funkcja `int()` konwertuje liczbę w postaci ciągu tekstuowego na wartość liczbową, tak jak pokazałem w poniższym fragmencie kodu:

```
>>> age = input("Ile masz lat? ")
Ile masz lat? 21
>>> age = int(age) ❶
>>> age >= 18
True
```

W omawianym przykładzie, kiedy zostają podane dane wejściowe w postaci liczby 21, Python interpretuje je jako ciąg tekstowy, a następnie za pomocą funkcji `int()` konwertuje na wartość liczbową (patrz wiersz ❶). Teraz można bez problemów przeprowadzić dodatkowy test, czyli porównać wartość zmiennej `age` (liczba 21) z liczbą 18 i sprawdzić, czy wartość zmiennej `age` jest większa lub równa liczbie 18. Tutaj wynikiem porównania jest `True`.

Jak funkcję `int()` można wykorzystać w rzeczywistym programie? Spójrz na poniższy program ustalający, czy dana osoba jest wystarczająco wysoka, aby mogła przejechać się kolejką.

Plik rollercoaster.py:

```
height = input("Ile masz wzrostu (w centymetrach)? ")
height = int(height)

if height >= 90:
    print("\nJesteś wystarczająco wysoki na przejaźdzkę!")
else:
    print("\nBędziesz mógł się przejechać, gdy nieco urośniesz.")
```

Ten program porównuje wartość zmiennej `height` z liczbą 90, ponieważ wywołanie `height = int(height)` konwertuje dane wejściowe na wartość liczbową, a dopiero później przeprowadzane jest porównanie. Jeżeli podana liczba będzie większa lub równa 90, użytkownik otrzyma komunikat informujący go o wystarczającym wzroście do odbycia przejaźdzki.

Ile masz wzrostu (w centymetrach)? **180**

Jesteś wystarczająco wysoki na przejaźdzkę!

Kiedy będziesz używał liczbowych danych wejściowych do przeprowadzania obliczeń i porównań, upewnij się o wcześniejszej konwersji tych danych na wartości liczbowe.

Operator modulo

Użytecznym narzędziem do pracy z wartościami liczbowymi jest *operator modulo* (%), który zwraca resztę z przeprowadzonej operacji dzielenia liczb.

```
>>> 4 % 3
1
>>> 5 % 3
2
>>> 6 % 3
0
>>> 7 % 3
1
```

Operator modulo nie informuje, ile razy jedna liczba zmieściła się w drugiej, a jedynie, jaka jest reszta po przeprowadzonej operacji dzielenia.

Gdy jedna liczba jest podzielna przez drugą, reszta wynosi 0, więc operator modulo zawsze zwraca 0. Ten fakt można wykorzystać do ustalenia parzystości lub nieparzystości liczby, tak jak pokazałem w poniższym programie.

Plik even_or_odd.py:

```
number = input("Podaj liczbę, aby dowiedzieć się, czy jest parzysta czy\nnieparzysta: ")
number = int(number)

if number % 2 == 0:
    print(f"\nLiczba {number} jest parzysta.")
else:
    print(f"\nLiczba {number} jest nieparzysta.")
```

Liczba parzysta jest zawsze podzielna przez dwa, więc wynikiem operatora modulo dla takiej liczby jest zero (stąd polecenie `number % 2 == 0`); w przeciwnym razie liczba jest nieparzysta:

```
Podaj liczbę, aby dowiedzieć się, czy jest parzysta czy nieparzysta: 42
Liczba 42 jest parzysta.
```

ZRÓB TO SAM

7.1. Wypożyczenie samochodu. Utwórz program, który pyta użytkownika, jakiej marki samochód chciałby wypożyczyć. Następnie wyświetl komunikat wraz z podaną nazwą samochodu, na przykład: „Chwileczkę, sprawdę, czy mamy dostępny samochód Subaru”.

7.2. Stolik w restauracji. Utwórz program pytający klienta, na ile osób chce zarezerwować stolik. Jeżeli odpowiedzią jest liczba większa niż 8, powinieneś wyświetlić komunikat o konieczności zaczekania na stolik. W przeciwnym razie poinformuj klienta, że stolik jest gotowy.

7.3. Wielokrotność dziesięciu. Poproś użytkownika o podanie dowolnej liczby, a następnie sprawdź, czy jest ona wielokrotnością liczby 10.

Wprowadzenie do pętli while

Pętla `for` pobiera zbiór elementów, a następnie jednokrotnie wykonuje blok kodu dla każdego elementu zbioru. Z kolei pętla `while` działa dopóty, dopóki zdefiniowany warunek przyjmuje wartość `True`.

Pętla while w działaniu

Pętlę `while` można wykorzystać do wyświetlenia serii liczb. Przykładowo poniższy program powoduje wyświetlenie liczb od 1 do 5.

Plik `counting.py`:

```
current_number = 1
while current_number <= 5:
    print(current_number)
    current_number += 1
```

W pierwszym wierszu programu rozpoczynamy odliczanie od 1 przez przyisanie zmiennej `current_number` wartości 1. Pętla `while` będzie działać dopóty, dopóki wartość zmiennej `current_number` jest mniejsza lub równa 5. Kod w bloku pętli wyświetla bieżącą wartość tej zmiennej, a następnie dodaje do niej 1: `current_number += 1`. (Operator `+=` jest tutaj skrótem dla zapisu `current_number = current_number + 1`).

Python wykonuje tę pętlę, dopóki warunek `current_number <= 5` przyjmuje wartość `True`. Ponieważ 1 jest mniejsze niż 5, Python wyświetla 1 i dodaje wartość 1 do zmiennej, która teraz ma już wartość 2. Jednak 2 jest nadal mniejsze niż 5, więc Python wyświetla 2 i ponownie dodaje 1 do zmiennej, która teraz ma już wartość 3, itd. Gdy wartość zmiennej `current_number` będzie większa niż 5, warunek nie zostanie spełniony i wykonywanie pętli oraz programu zostanie zakończone:

```
1
2
3
4
5
```

Używane przez Ciebie na co dzień programy na pewno zawierają pętle `while`. Przykładowo gra potrzebuje pętli `while`, aby rozgrywka mogła się toczyć, dopóki gracz ma na to ochotę i dopóki nie wyda odpowiedniego polecenia o jej zakończeniu. Programy nie byłyby zbyt użyteczne, gdyby przestawały działać przedwcześnie lub kontynuowały działanie nawet wtedy, gdy użytkownik chce je zamknąć. Dlatego też pętle `while` okazują się niezwykle przydatne.

Umożliwienie użytkownikowi podjęcia decyzji o zakończeniu działania programu

Program *parrot.py* może działać tak długo, jak tego chce użytkownik. W tym celu logikę programu musimy umieścić wewnątrz pętli `while`. W poniższym programie zdefiniujemy tak zwaną *wartość wyjścia* — program będzie działał, dopóki użytkownik nie wprowadzi tej wartości.

Plik parrot.py:

```
prompt = "\nPowiedz mi coś o sobie, a wyświetle to na ekranie:" ❶
prompt += "\nNapisz 'koniec', aby zakończyć działanie programu. "
message = "" ❷
while message != 'koniec': ❸
    message = input(prompt)
    print(message)
```

W wierszu ❶ definiujemy komunikat oferujący użytkownikowi dwie możliwości: wprowadzenie informacji lub podanie wartości wyjścia (tutaj to słowo *koniec*) w celu zakończenia działania programu. W wierszu ❷ definiujemy zmienną `message` przeznaczoną na dane wejściowe użytkownika. Obecnie wartością tej zmiennej jest pusty ciąg tekstowy (""), więc Python i tak ma pewną wartość do sprawdzenia, gdy będzie po raz pierwszy wykonywać pętlę `while`. Kiedy zostanie uruchomiony program, w trakcie pierwszego sprawdzenia pętli `while` konieczne będzie porównanie wartości zmiennej `message` z ciągiem tekstowym '*koniec*', mimo że użytkownik nie wprowadził jeszcze żadnych danych wejściowych. Rozwiążaniem problemu jest upewnienie się, że zmiennej `message` została przypisana wartość początkowa. Wprawdzie to jedynie pusty ciąg tekstowy, ale tak zapisana wartość ma sens dla Pythona i pozwala mu przeprowadzić porównanie, które zapewni działanie pętli `while`. Zdefiniowana w wierszu ❸ pętla `while` działa tak długo, dopóki wartością zmiennej `message` nie jest '*koniec*'.

W trakcie pierwszej iteracji pętli zmienna `message` jest po prostu pustym ciągiem tekstowym, więc Python wchodzi do pętli. W wierszu `message = input(→(message))` Python wyświetla komunikat i czeka na wprowadzenie danych wejściowych przez użytkownika. Niezależnie od tego, jaką wartość wprowadzi użytkownik, zostanie ona umieszczona w zmiennej `message` i wyświetlona na ekranie. Później Python ponownie sprawdza warunek w pętli `while`. Jeżeli nie zostało wprowadzone słowo '*koniec*', komunikat zostaje wyświetlony ponownie i Python czeka na kolejne dane wejściowe. Kiedy użytkownik zdecyduje się wpisać '*koniec*', Python zakończy wykonywanie pętli `while` i tym samym zakończy się działanie programu:

**Powiedz mi coś o sobie, a wyświetle to na ekranie:
Napisz 'koniec', aby zakończyć działanie programu. Dzień dobry wszystkim!
Dzień dobry wszystkim!**

Powiedz mi coś o sobie, a wyświetle to na ekranie:

Napisz 'koniec', aby zakończyć działanie programu. **Witaj ponownie.**
Witaj ponownie.

Powiedz mi coś o sobie, a wyświetrzę to na ekranie:
Napisz 'koniec', aby zakończyć działanie programu. **koniec**
koniec

Ten program działa doskonale, ale niestety wyświetla słowo 'koniec' tak, jakby było ono rzeczywistym komunikatem. Rozwiązaniem jest prosty test przeprowadzany za pomocą polecenia if:

```
prompt = "\nPowiedz mi coś o sobie, a wyświetrzę to na ekranie:\nprompt += "\nNapisz 'koniec', aby zakończyć działanie programu. "\n\nmessage = ""\nwhile message != 'koniec':\n    message = input(prompt)\n\n    if message != 'koniec':\n        print(message)
```

Teraz przed wyświetleniem komunikatu program przeprowadza prostą operację sprawdzenia. Komunikat jest wyświetlany tylko wtedy, gdy jego treść nie odpowiada zdefiniowanej wcześniej wartości wyjścia:

Powiedz mi coś o sobie, a wyświetrzę to na ekranie:
Napisz 'koniec', aby zakończyć działanie programu. **Dzień dobry wszystkim!**
Dzień dobry wszystkim!

Powiedz mi coś o sobie, a wyświetrzę to na ekranie:
Napisz 'koniec', aby zakończyć działanie programu. **Witaj ponownie.**
Witaj ponownie.

Powiedz mi coś o sobie, a wyświetrzę to na ekranie:
Napisz 'koniec', aby zakończyć działanie programu. **koniec**

Użycie flagi

W poprzednim przykładzie przygotowaliśmy program wykonujący określone zadania, gdy zdefiniowany warunek zostanie spełniony. Jednak co możemy zrobić w przypadku bardziej skomplikowanych programów, w których wiele różnych zdarzeń może prowadzić do zakończenia działania aplikacji?

Rozważmy grę, w której wiele różnych zdarzeń może spowodować jej zakończenie. Gra powinna zostać zakończona na przykład wtedy, kiedy gracz nie będzie już dysponował żadnym statkiem albo straci wszystkie miasta, które miał chronić, lub po prostu wtedy, kiedy upłynie czas przeznaczony na rozgrywkę. Tak więc

gra ma się zakończyć po wystąpieniu jednego z wymienionych zdarzeń. Jeżeli wiele zdarzeń może prowadzić do zakończenia działania programu, sprawdzanie ich wszystkich w pojedynczej pętli `while` wydaje się niepotrzebnie skomplikowane i trudne.

W przypadku programu, który działa dopóty, dopóki określone warunki są spełnione, można zdefiniować pojedynczą zmienną wskazującą, czy cały program pozostaje aktywny. Tego rodzaju zmienna jest określana mianem *flagi* i jest rodzajem sygnału dla programu. Możemy tworzyć programy, które będą działać tak długo, jak flaga ma przypisaną wartość `True`, a zakończą swoje działanie, gdy dowolne ze zdarzeń spowoduje przypisanie flagi wartości `False`. W takim podejściu ogólne polecenie `while` musi sprawdzać tylko jeden warunek: czy flaga ma aktualnie przypisaną wartość `True`. Następnie wszystkie inne testy (sprawdzające, czy dane zdarzenie spowodowało przypisanie flagi wartości `False`) mogą być elegancko umieszczone w pozostałej części programu.

Dodamy teraz flagę do utworzonego wcześniej programu *parrot.py*. Ta flaga, tutaj o nazwie `active` (choć możesz użyć dowolnej nazwy), będzie wskazywała, czy program powinien nadal działać:

```
prompt = "\nPowiedz mi coś o sobie, a wyświetlę to na ekranie:\n"
prompt += "\nNapisz 'koniec', aby zakończyć działanie programu. "

active = True ❶
while active: ❷
    message = input(prompt)

    if message == 'koniec': ❸
        active = False
    else: ❹
        print(message)
```

W wierszu ❶ zmiennej `active` przypisujemy wartość `True`, więc program rozpoczyna działanie w stanie aktywnym. W ten sposób upraszczamy polecenie `while`, ponieważ nie ma potrzeby przeprowadzania w nim żadnej operacji porównania, a logika została przeniesiona do innych fragmentów programu. Dopóki wartością zmiennej `active` pozostaje `True`, pętla będzie kontynuowała działanie (patrz wiersz ❷).

W poleceniu `if` znajdującym się w bloku kodu sprawdzamy wartość zmiennej `message` po wprowadzeniu danych wejściowych przez użytkownika. Jeżeli użytkownik napisał '`koniec`' (patrz wiersz ❸), zmiennej `active` przypisujemy wartość `False`, co powoduje zakończenie działania pętli. Natomiast jeśli użytkownik wprowadził inne dane wejściowe niż słowo '`koniec`' (patrz wiersz ❹), wyświetlamy je jako treść komunikatu.

Nowa wersja programu generuje dokładnie takie same dane wyjściowe jak w poprzednim przykładzie, w którym test warunkowy znajdował się bezpośrednio w poleceniu `while`. Obecnie mamy flagę wskazującą, czy program znajduje się w stanie aktywnym, i dlatego możemy bardzo łatwo dodawać kolejne testy

(na przykład w postaci poleceń `elif`) dla zdarzeń, które powinny powodować przypisanie wartości `False` zmiennej `active`. Tego rodzaju podejście okazuje się użyteczne w skomplikowanych programach, takich jak gry, w których istnieje wiele zdarzeń prowadzących do zakończenia działania aplikacji. Kiedy jedno z tych zdarzeń spowoduje przypisanie zmiennej `active` wartości `False`, główna pętla gry zakończy swoje działanie. Można wówczas wyświetlić ekran informujący o zakończeniu gry i umożliwić graczowi ponowne rozpoczęcie rozgrywki.

Użycie polecenia `break` do opuszczenia pętli

Aby natychmiast opuścić pętlę `while` bez wykonywania jakiegokolwiek pozostałoego w niej kodu i niezależnie od wyniku testu warunkowego, można użyć polecenia `break`. To polecenie określa przepływ kontroli działania programu: można je wykorzystać do wskazania wykonywanych i niewykonywanych wierszy kodu po to, aby program wykonywał jedynie ten kod, który chcesz uruchomić, i robił to wtedy, kiedy tego chcesz.

Spójrz na poniższy program proszący użytkownika o podanie miejsc, które odwiedził. Działanie pętli `while` w tym programie możemy zakończyć przez wywołanie polecenia `break` natychmiast po wpisaniu przez użytkownika słowa 'koniec'.

Plik cities.py:

```
prompt = "\nPodaj nazwy miast, które chciałbyś odwiedzić:\n"
prompt += "\n(Gdy zakończysz podawanie miast, napisz 'koniec').)"

while True: ❶
    city = input(prompt)

    if city == 'koniec':
        break
    else:
        print(f"Chciałbym odwiedzić {city.title()}!")
```

W wierszu ❶ pętla została zdefiniowana jako `while True`, co oznacza, że będzie działała w nieskończoność, jeśli nie zostanie wywołane polecenie `break`. Pętla nieustannie pyta użytkownika o odwiedzone przez niego miasta. Pytanie będzie się pojawiać, dopóki nie zostanie wpisane słowo 'koniec', które spowoduje wykonanie polecenia `break`, co z kolei powoduje zakończenie działania pętli:

```
Podaj nazwy miast, które chciałbyś odwiedzić:
(Gdy zakończysz podawanie miast, napisz 'koniec'.) Nowy Jork
Chciałbym odwiedzić Nowy Jork!
Podaj nazwy miast, które chciałbyś odwiedzić:
(Gdy zakończysz podawanie miast, napisz 'koniec'.) San Francisco
Chciałbym odwiedzić San Francisco!
```

```
Podaj nazwy miast, które odwiedziłeś:
(Gdy zakończysz podawanie miast, napisz 'koniec'.) koniec
```

UWAGA Polecenia `break` możesz użyć w dowolnej pętli Pythona. Na przykład polecenie `break` można wykorzystać w pętli `for` przeprowadzającej iterację przez listę lub słownik.

Użycie polecenia `continue` w pętli

Zamiast całkowicie opuścić pętlę bez wykonania pozostałego w niej kodu, za pomocą polecenia `continue` można powrócić na początek pętli, opierając się przy tym na wyniku testu warunkowego. Spójrz na poniższą pętlę odliczającą liczby od 1 do 10, ale wyświetlającą na ekranie jedynie nieparzyste liczby w podanym zakresie.

Plik `counting.py`:

```
current_number = 0
while current_number < 10:
    current_number += 1 ❶
    if current_number % 2 == 0:
        continue

    print(current_number)
```

Zaczynamy od utworzenia zmiennej `current_number` o wartości 0. Ponieważ to mniej niż 10, Python rozpoczyna wykonywanie pętli `while`. Wewnątrz pętli następuje inkrementacja wartości tej zmiennej o 1 (patrz wiersz ❶), więc aktualnie jej wartość wynosi 1. Następnie polecenie `if` sprawdza wynik działania operatora modulo zmiennej `current_number` i liczby 2. Jeżeli modulo wynosi 0 (co oznacza podzielność przez 2 liczby przechowywanej w zmiennej `current_number`), polecenie `continue` nakazuje Pythonowi zignorowanie pozostałej części pętli i powrót na jej początek. Natomiast jeśli bieżąca liczba nie jest bez reszty podzielna przez 2, pozostała część pętli jest wykonywana, a bieżąca liczba zostaje wyświetlona na ekranie:

```
1
3
5
7
9
```

Unikanie pętli działającej w nieskończoność

Każda pętla `while` powinna mieć możliwość zakończenia działania, aby nie była uruchomiona w nieskończoność. Spójrz na poniższą pętlę wyświetlającą liczby od 1 do 5.

Plik counting.py:

```
x = 1
while x <= 5:
    print(x)
    x += 1
```

Jeżeli przez przypadek pominiesz wiersz `x += 1`, jak w następnym przykładzie, wówczas utworzysz pętlę działającą w nieskończoność:

```
# Ta pętla działa w nieskończoność!
x = 1
while x <= 5:
    print(x)
```

W powyższym fragmencie kodu wartością początkową `x` jest 1, ale ta wartość nigdy nie ulega zmianie. Dlatego też test warunkowy `x <= 5` zawsze zwróci True i pętla `while` będzie działała w nieskończoność, wyświetlając serię 1, tak jak pokazalem poniżej:

```
1
1
1
1
--cięcie--
```

Każdemu programiście zdarza się od czasu do czasu utworzyć działającą w nieskończoność pętlę `while`, zwłaszcza gdy warunek powodujący zakończenie pętli nie jest jasno zdefiniowany. Jeżeli uruchomiony program ma pętlę działającą w nieskończoność, naciśnij klawisze `Ctrl+C`, aby zamknąć okno terminala wyświetlającego dane wyjściowe tego programu.

By uniknąć utworzenia pętli działającej w nieskończoność, dokładnie przetestuj każdą pętlę `while` i upewnij się, że kończy ona swoje działanie w oczekiwany momencie. Jeżeli chcesz zakończyć działanie programu wtedy, kiedy użytkownik wprowadzi określoną wartość danych wejściowych, uruchom program i wprowadź tę wartość. Jeżeli mimo wszystko program nadal działa, dokładnie przeanalizuj sposób, w jaki program obsługuje tę wartość, która ma powodować opuszczenie pętli. Upewnij się, że przynajmniej jeden z fragmentów kodu może spowodować przypisanie wartości `False` warunkowi pętli lub doprowadzić do wykonania polecenia `break`.

UWAGA

Niektóre edytory tekstu, na przykład *Sublime Text*, mają osadzone okno danych wyjściowych. To utrudnia zatrzymanie pętli działającej w nieskończoność. W takim przypadku, aby zatrzymać tego rodzaju pętlę, konieczne może się okazać zamknięcie edytora. Spróbuj kliknąć to okno danych wyjściowych i dopiero wtedy naciśnij klawisze `Ctrl+C` — w ten sposób powinieneś mieć możliwość zakończenia pętli działającej w nieskończoność.

ZRÓB TO SAM

7.4. Dodatki do pizzy. Utwórz pętlę proszającą użytkownika o podanie serii dodatków do pizzy. Działanie pętli powinno zostać zakończone, kiedy zostanie wpisane słowo 'koniec'. Gdy użytkownik będzie podawał kolejne dodatki, pętla powinna wyświetlać komunikat o dodaniu danego składnika do pizzy.

7.5. Bilety do kina. Cena biletu do kina jest uzależniona od wieku widza. Jeżeli widz ma poniżej 3 lat, bilet jest bezpłatny. Dla dzieci w wieku od 3 do 12 lat bilet kosztuje 10 zł. Dla osób wieku powyżej 12 lat cena biletu wynosi 15 zł. Utwórz pętlę proszającą użytkownika o podanie wieku, a następnie na podstawie otrzymanych danych wyświetli komunikat zawierający prawidłową cenę biletu.

7.6. Trzy wyjścia. Przygotuj trzy różne wersje ćwiczenia 7.4 lub 7.5, z których każde będzie przynajmniej raz wykonywać poniższe zadania:

- ◆ Użycie testu warunkowego w pętli `while` do zatrzymywania jej działania.
- ◆ Użycie zmiennej `active` do kontroli długości działania pętli `while`.
- ◆ Użycie polecenia `break` do opuszczenia pętli, gdy użytkownik wpisze 'koniec'.

7.7. Nieskończoność. Utwórz pętlę działającą w nieskończoność i uruchom ją. (W celu zakończenia tej pętli naciśnij klawisze `Ctrl+C` lub zamknij okno terminala wyświetlającego dane wyjściowe programu).

Użycie pętli `while` wraz z listami i słownikami

Jak dotąd pracowaliśmy tylko z jednym fragmentem informacji, które były dostarczane przez użytkownika. Program otrzymywał dane wejściowe, a następnie wyświetlał je lub odpowiednio na nie reagował. W trakcie kolejnej iteracji pętli `while` otrzymywaliśmy następną wartość danych wejściowych i odpowiadaliśmy na nią. Jednak w celu monitorowania wielu użytkowników i wielu fragmentów informacji konieczne jest użycie w pętli `while` list i słowników.

Wprawdzie pętla `for` jest efektywna do przeprowadzania iteracji przez listę, ale nie powinieneś modyfikować listy wewnętrz pętli `for`, ponieważ Python będzie miał wówczas trudności z monitorowaniem elementów na liście. Aby zmodyfikować listę, gdy wykonywana jest iteracja przez nią, należy użyć pętli `while`. Wykorzystanie pętli `while` wraz z listą i słownikiem pozwala na zbieranie, przechowywanie i organizowanie dużej ilości danych wejściowych w celu ich późniejszego analizowania.

Przenoszenie elementów z jednej listy na drugą

Rozważ listę nowo zarejestrowanych użytkowników witryny internetowej, którzy jeszcze nie zostali zweryfikowani. Po przeprowadzeniu weryfikacji użytkownika należy go przenieść na listę potwierdzonych użytkowników — ale jak to zrobić?

Jednym ze sposobów jest wykorzystanie pętli `while`, aby pobrać użytkowników z listy niezweryfikowanych, a następnie dodać ich do oddzielnej listy zweryfikowanych. Poniżej przedstawiłem przykład kodu stosującego tego rodzaju podejście.

Plik confirmed_users.py:

```
# Rozpoczynamy od użytkowników, którzy mają być zweryfikowani.  
# Tworzymy też pustą listę przeznaczoną do przechowywania zweryfikowanych  
# użytkowników.  
unconfirmed_users = ['alicja', 'bartek', 'katarzyna'] ❶  
confirmed_users = []  
  
# Weryfikujemy poszczególnych użytkowników, dopóki lista nie będzie pusta.  
# Każdego zweryfikowanego użytkownika przenosimy na oddzielną listę.  
while unconfirmed_users: ❷  
    current_user = unconfirmed_users.pop() ❸  
  
    print(f"Weryfikacja użytkownika: {current_user.title()}")  
    confirmed_users.append(current_user) ❹  
  
# Wyświetlenie wszystkich zweryfikowanych użytkowników.  
print("\nZweryfikowano wymienionych poniżej użytkowników:")  
for confirmed_user in confirmed_users:  
    print(confirmed_user.title())
```

Program rozpoczynamy od zdefiniowania w wierszu ❶ listy niepotwierdzonych użytkowników (Alicja, Bartek i Katarzyna) oraz pustej listy przeznaczonej do przechowywania zweryfikowanych użytkowników. Pętla `while` w wierszu ❷ jest wykonywana dopóty, dopóki lista `unconfirmed_users` zawiera jakiekolwiek elementy. Wewnątrz tej pętli metoda `pop()` usuwa niezweryfikowanego użytkownika z końca listy `unconfirmed_users` (patrz wiersz ❸). Ponieważ w omawianym przykładzie element reprezentujący Katarzynę jest ostatnim elementem listy `unconfirmed_users`, zostanie usunięty jako pierwszy, zapisany w zmiennej `current_user` i dodany do listy `confirmed_users` w wierszu ❹. Następnie ta sama procedura zostanie przeprowadzona dla Bartka, a później Alicji.

Potwierdzenie poszczególnych użytkowników symulujemy przez wyświetlenie komunikatu o weryfikacji, a następnie dodajemy ich do listy zweryfikowanych użytkowników. Gdy lista niezweryfikowanych użytkowników zmniejsza się, jednocześnie powiększa się lista potwierdzonych. Gdy lista niezweryfikowanych użytkowników stanie się pusta, działanie pętli się zakończy i zostanie wyświetlona lista zweryfikowanych użytkowników:

```
Weryfikacja użytkownika: Katarzyna  
Weryfikacja użytkownika: Bartek  
Weryfikacja użytkownika: Alicja
```

```
Zweryfikowano wymienionych poniżej użytkowników:  
Katarzyna  
Bartek  
Alicja
```

Usuwanie z listy wszystkich egzemplarzy określonej wartości

W rozdziale 3. wykorzystaliśmy funkcję `remove()` do usunięcia określonej wartości z listy. Funkcja `remove()` się sprawdzała, ponieważ usuwane wartości pojawiały się tylko raz na liście. Co możemy zrobić w sytuacji, gdy z listy chcemy usunąć wszystkie wystąpienia danej wartości?

Zakładamy, że istnieje lista zwierząt, na której wielokrotnie pojawia się element 'kot'. Aby usunąć wszystkie wystąpienia tej wartości, możemy używać pętli `while` dopóty, dopóki wartość 'kot' znajduje się na liście, tak jak pokazałem w poniższym programie.

Plik pets.py:

```
pets = ['pies', 'kot', 'pies', 'złota rybka', 'kot', 'królik', 'kot']
print(pets)

while 'kot' in pets:
    pets.remove('kot')

print(pets)
```

Rozpoczynamy od listy zawierającej kilka wystąpień elementu 'kot'. Po wyświetleniu listy Python rozpoczyna wykonywanie pętli `while`, ponieważ wartość 'kot' przynajmniej raz pojawia się na liście. Python usuwa pierwsze wystąpienie wartości 'kot', powraca do wiersza z poleceniem `while` i ponownie wchodzi do pętli, jeśli lista zawiera jeszcze jakikolwiek element 'kot'. Kolejne wystąpienia wartości 'kot' będą usuwane z listy, dopóki ta wartość choć raz będzie się na liście pojawiać. Gdy na liście nie będzie już żadnej wartości 'kot', Python zakończy działanie pętli i ponownie wyświetli listę:

```
['pies', 'kot', 'pies', 'złota rybka', 'kot', 'królik', 'kot']
['pies', 'pies', 'złota rybka', 'królik']
```

Umieszczenie w słowniku danych wejściowych wprowadzonych przez użytkownika

W trakcie każdej iteracji pętli `while` można pobrać niezbędną ilość danych wejściowych. Utworzymy teraz program, w którym podczas każdej iteracji pętli `while` użytkownik będzie podawał imię i odpowiedź na pytanie. Zebrane w ten sposób dane zostaną umieszczone w słowniku, ponieważ poszczególne odpowiedzi chcemy powiązać z użytkownikami, którzy ich udzielili.

Plik mountain_poll.py:

```
responses = {}

# Ustawienie flagi wskazującej, czy ankiet jest aktywna.
polling_active = True
```

```
while polling_active:
    # Prośba o podanie imienia uczestnika ankiety oraz odpowiedzi na pytanie.
    name = input("\nJak masz na imię? ") ❶
    response = input("Na który szczyt chciałbyś się wspiąć pewnego dnia? ")

    # Umieszczenie odpowiedzi w słowniku:
    responses[name] = response ❷

    # Ustalenie, czy ktokolwiek jeszcze chce wziąć udział w ankiecie.
    repeat = input("Czy ktokolwiek inny chce wziąć udział w ankiecie? (tak / nie) ") ❸
    if repeat == 'nie':
        polling_active = False

# Ankieta została zakończona i wyświetlamy jej wyniki.
print("\n--- Wyniki ankiety ---")
for name, response in responses.items(): ❹
    print(f"{name} chciałby się wspiąć na {response}.")
```

Na początku programu definiujemy pusty słownik (`responses`) oraz ustawiamy flagę (`polling_active`) wskazującą, czy ankieta jest aktywna. Dopóki zmienna `polling_active` ma wartość `True`, Python będzie wykonywał kod wewnętrz pętli `while`.

W bloku pętli prosimy użytkownika o podanie imienia oraz nazwy szczytu, na który chciałby się wspiąć (patrz wiersz ❶). Podane przez użytkownika informacje są umieszczane w słowniku `responses` (patrz wiersz ❷), a użytkownik ma możliwość kontynuować wypełnianie ankiety (patrz wiersz ❸). Kiedy zostaje wpisane słowo 'tak', program ponownie przystępuje do wykonywania pętli `while`. Wpisanie słowa 'nie' powoduje przypisanie zmiennej `polling_active` wartości `False`, co z kolei prowadzi do zakończenia działania pętli `while`. Wówczas ostatni blok kodu rozpoczynający się w wierszu ❹ wyświetla wynik przeprowadzonej ankiety.

Po uruchomieniu programu i podaniu kilku przykładowych odpowiedzi otrzymasz dane wyjściowe podobne do przedstawionych poniżej:

Jak masz na imię? **Eryk**

Na który szczyt chciałbyś się wspiąć pewnego dnia? **Rysy**

Czy ktokolwiek inny chce wziąć udział w ankiecie? (tak / nie) **tak**

Jak masz na imię? **Leszek**

Na który szczyt chciałbyś się wspiąć pewnego dnia? **Mount Everest**

Czy ktokolwiek inny chce wziąć udział w ankiecie? (tak / nie) **nie**

--- Wyniki ankiety ---

Eryk chciałby się wspiąć na Rysy.

Leszek chciałby się wspiąć na Mount Everest.

ZRÓB TO SAM

7.8. Bar. Przygotuj listę o nazwie sandwich_orders i umieść na niej nazwy różnych kanapek. Następnie przygotuj pustą listę o nazwie finished_sandwiches. Przeprowadź iterację przez listę zamówionych kanapek i wyświetl informację o danym zamówieniu, na przykład: „Przygotowano kanapkę z tuńczykiem”. Kiedy kanapka zostanie zrobiona, reprezentujący ją element powinien zostać przeniesiony na listę finished_sandwiches. Gdy lista sandwich_orders będzie już pusta, wyświetl komunikat zawierający listę wszystkich zrobionych kanapek.

7.9. Brak pastrami. Wykorzystaj listę sandwich_orders z ćwiczenia 7.8 i upewnij się, że na liście przynajmniej trzykrotnie pojawia się kanapka z pastrami. Gdzieś na początku programu umieść kod wyświetlający komunikat, że w barze skończyło się pastrami, a następnie za pomocą pętli while usuń wszystkie wystąpienia 'pastrami' z listy sandwich_orders. Upewnij się, że żadna kanapka z pastrami nie zostanie umieszczona na liście finished_sandwiches.

7.10. Wymarzone wakacje. Przygotuj program pytający użytkowników o ich wymarzone wakacje. Program powinien wyświetlać pytanie w stylu: „Jeżeli mógłbyś odwiedzić jedno dowolne miejsce na świecie, gdzie byś pojechał?”. Umieść w programie blok kodu odpowiedzialny za wyświetlenie wyników przeprowadzonej ankiety.

Podsumowanie

W tym rozdziale dowiedziałeś się, jak za pomocą funkcji `input()` pozwolić użytkownikom na dostarczenie danych wejściowych do programu. Nauczyłeś się pracować z danymi wejściowymi wprowadzanymi zarówno w postaci tekstu, jak i liczb. Zobaczyłeś, jak używać pętli `while`, aby program działał tak długo, jak zechcesz. Poznałeś kilka sposobów kontrolowania przepływu działania pętli `while`, na przykład przez ustawienie flagi `active` oraz przez użycie poleceń `break` i `continue`. Dowiedziałeś się również, jak wykorzystać pętlę `while` do przeniesienia elementów z jednej listy na drugą oraz jak usunąć z listy wszystkie wystąpienia danej wartości. Na końcu nauczyłeś się stosować pętlę `while` razem ze słownikami.

W rozdziale 8. poznasz *funkcje*. Wspomniane funkcje pozwalają podzielić program na wiele mniejszych fragmentów, z których każdy wykonuje jedno określone zadanie. Funkcja może być wywoływana dowolną ilość razy, a poszczególne funkcje można przechowywać w oddzielnych plikach. Dzięki funkcjom możesz tworzyć znacznie efektywniejszy kod, który będzie łatwiejszy do debugowania i późniejszej obsługi, a także będzie nadawał się do wykorzystania w wielu różnych programach.

8

Funkcje

W TYM ROZDZIALE DOWIESZ SIĘ, JAK TWORZYĆ FUNKCJE, CZYLI NAZWANE BLOKI KODU PRZEZNACZONE DO WYKONYWANIA JEDNEGO OKREŚLONEGO ZADANIA. KIEDY CHCESZ URUCHOMIĆ konkretną operację zdefiniowaną w funkcji, wówczas *wywołujesz* nazwę odpowiedniej funkcji. Jeżeli to samo zadanie ma być wykonywane wielokrotnie w programie, nie musisz ponownie wpisywać kodu, który dotyczy tego zadania. Wystarczy, że po prostu wywołasz funkcję odpowiedzialną za przeprowadzenie tej operacji, a Python nakaże wykonanie kodu zdefiniowanego w tej funkcji. Przekonasz się, że dzięki użyciu funkcji programy stają łatwiejsze do tworzenia, odczytywania, testowania i poprawiania.

Zobaczysz również w tym rozdziale, jak można przekazywać informacje do funkcji. Poznasz sposoby tworzenia tych funkcji, których podstawowym zadaniem jest wyświetlanie informacji, oraz innych funkcji, które odpowiadają za przetwarzanie danych i zwracanie wartości bądź zbioru wartości. Na końcu zajmiemy się tematem przechowywania funkcji w oddzielnych plikach (nazwanych *modułami*), które pomagają organizować główne pliki programu.

Definiowanie funkcji

Poniżej przedstawiłem prostą funkcję o nazwie `greet_user()`, której zadaniem jest wyświetlenie powitania.

```
def greet_user(): ❶
    """Wyświetla proste powitanie.""" ❷
    print("Witaj!") ❸

greet_user() ❹
```

Ten przykład pokazuje najprostszą strukturę funkcji. Kod w wierszu ❶ używa słowa kluczowego `def` do poinformowania Pythona, że definiujemy funkcję. To jest tak zwana *definicja funkcji*, która podaje Pythonowi nazwę funkcji i ewentualnie rodzaj informacji niezbędnych funkcji do wykonania jej zadania. Wspomniane informacje są umieszczane w nawiasie po nazwie funkcji. W omawianym przykładzie nazwa funkcji to `greet_user()`, a pusty nawias wskazuje, że do działania funkcja nie potrzebuje żadnych dodatkowych informacji — mimo tego podanie pustego nawiasu jest wymagane. Na końcu definicji znajduje się obowiązkowy dwukropki.

Wszystkie wcięte wiersze kodu znajdujące się po definicji funkcji, tutaj po `def greet_user():`, tworzą *treść funkcji*. Komentarz widoczny w wierszu ❷ to tak zwany *docstring*, jego zadaniem jest opis działania funkcji. Tego rodzaju komentarze są ujęte w potrójny cudzysłów, który jest wyszukiwany przez Pythona podczas generowania dokumentacji dla funkcji zdefiniowanych w Twoich programach.

Wiersz ❸ zawiera polecenie `print("Witaj!")`, które w tej funkcji jest jedynym rzeczywistym wierszem kodu. Dlatego też zadanie funkcji `greet_user()` polega na wyświetleniu powitania w postaci komunikatu `Witaj!`.

Kiedy chcesz użyć tej funkcji, wystarczy, że ją po prostu wywołasz. Wspomniane *wywołanie funkcji* nakazuje Pythonowi wykonanie kodu funkcji. Aby *wywołać* funkcję, należy po prostu podać jej nazwę wraz z nawiasem zawierającym wszystkie niezbędne informacje, tak jak pokazałem w wierszu ❶. Ponieważ w omawianym przykładzie funkcja nie wymaga podania jakichkolwiek informacji dodatkowych, wywołanie przybiera prostą postać `greet_user()`. Zgodnie z oczekiwaniami wygenerowane będą następujące dane wyjściowe:

Witaj!

Przekazywanie informacji do funkcji

Kiedy wprowadzi się drobną modyfikację, funkcja `greet_user()` może nie tylko wyświetlić słowo `Witaj!`, lecz także imię użytkownika. W tym celu w nawiasie definicji funkcji (`def greet_user():`) należy wpisać nazwę zmiennej, np. `username`. Dodanie wymienionej zmiennej oznacza, że funkcja będzie akceptowała dowolną wprowadzoną wartość `username`. Po tej zmianie funkcja oczekuje

podania wartości dla `username` za każdym razem, kiedy zostanie wywołana. Dlatego też podczas wywoływania funkcji `greet_user()` można do niej przekazać w nawiasie imię użytkownika, na przykład '`'janek'`:

```
def greet_user(username):
    """Wyświetla proste powitanie."""
    print(f" Witaj, {username.title()}!")

greet_user('janek')
```

Za pomocą polecenia `greet_user('janek')` wywołujemy funkcję `greet_user()` i przekazujemy jej informacje niezbędne do wykonania polecenia `print()`. Funkcja akceptuje przekazane imię, a następnie wyświetla powitanie zawierające to imię:

```
 Witaj, Janek!
```

Podobnie za pomocą polecenia `greet_user('sara')` wywołamy funkcję `greet_user()`, przekażemy jej argument '`sara`' i wyświetlimy powitanie `Witaj, Sara!`. Wywołania `greet_user()` możesz użyć dowolną ilość razy, w każdym przypadku otrzymasz przewidywalne dane wyjściowe.

Argumenty i parametry

Przedstawioną powyżej funkcję `greet_user()` zdefiniowaliśmy w taki sposób, że oczekuje ona podania wartości dla zmiennej `username`. Kiedy wywołamy tę funkcję i przekażemy jej wymagane informacje (tutaj imię witanej osoby), zostanie wyświetcone spersonalizowane powitanie danego użytkownika.

Zmienna `username` w definicji funkcji `greet_user()` jest przykładem *parametru*, czyli pewnego fragmentu informacji, który jest wymagany przez funkcję, aby mogła ona wykonać przypisane jej zadanie. Z kolei wartość '`janek`' w wywołaniu `greet_user('janek')` jest przykładem *argumentu*. Wspomniany argument to fragment informacji przekazywany z wywołania funkcji do treści funkcji. Kiedy funkcja jest wywoływana, wartość, z którą ma ona pracować, jest umieszczana w nawiasie. W omawianym przykładzie funkcji `greet_user()` został przekazany argument '`janek`', który następnie został umieszczony w parametrze `username`.

UWAGA Terminy *argument* i *parametr* są bardzo często używane wymiennie. Nie bądź więc zaskoczony, jeśli spotkasz się z użyciem słowa *argument* w odniesieniu do zmiennej w definicji funkcji lub słowa *parametr* w odniesieniu do zmiennej w wywołaniu funkcji.

ZRÓB TO SAM

8.1. Komunikat. Utwórz funkcję o nazwie `display_messages()` wyświetlającą jedno zdanie informujące o tym, czego się uczysz w tym rozdziale. Wywołaj przygotowaną funkcję i upewnij się, że komunikat został prawidłowo wyświetlony.

8.2. Ulubiona książka. Utwórz funkcję o nazwie `favorite_book()`, która akceptuje jeden parametr `title`. Ta funkcja powinna wyświetlać komunikat w stylu: „Jedną z moich ulubionych książek jest *Alicja w krainie czarów*”. Wywołaj tę funkcję i upewnij się, że podałeś tytuł książki jako argument.

Przekazywanie argumentów

Ponieważ definicja funkcji może zawierać wiele parametrów, wywołanie funkcji może wymagać wielu argumentów. Przekazywanie argumentów do funkcji może odbywać się na różne sposoby. Jedną z możliwości jest zastosowanie *argumentów pozycyjnych*, które muszą być ulożone w takiej samej kolejności jak zapisane parametry. Druga możliwość to *argumenty w postaci słów kluczowych*, w tym przypadku każdy argument składa się z nazwy zmiennej i wartości. Ostatnia możliwość to listy oraz słowniki wartości. Wszystkie wymienione możliwość zostaną teraz po kolei omówione.

Argumenty pozycyjne

Podczas wywoływania funkcji Python musi dopasować każdy argument w wywołaniu do parametru znajdującego się w definicji funkcji. Najprostsze rozwiązań tego problemu wykorzystuje kolejność dostarczonych argumentów. Wartości dopasowywane w ten sposób są nazywane *argumentami pozycyjnymi*.

Aby zobaczyć, jak to działa, rozważ funkcję wyświetlającą informacje o zwierzęciu. Omawiana tutaj funkcja podaje rodzaj zwierzęcia oraz jego imię, tak jak pokazałem w poniższym fragmencie kodu.

Plik `pets.py`:

```
def describe_pet(animal_type, pet_name): ❶
    """Wyświetla informacje o zwierzęciu."""
    print(f"\nMoje zwierzę to {animal_type}.")
    print(f"Moje {animal_type} ma na imię {pet_name.title()}.")  
  
describe_pet('chomik', 'harry') ❷
```

Definicja omawianej funkcji pokazuje, że wymaga ona informacji o rodzaju zwierzęcia oraz jego imieniu (patrz wiersz ❶). Podczas wywoływania `describe_pet()` konieczne jest podanie rodzaju zwierzęcia i jego imienia, dokładnie w tej kolejności. Przykładowo w wywołaniu funkcji argument 'chomik' jest przechod-

wywany w parametrze `animal_type`, natomiast argument 'harry' w parametrze `pet_name` (patrz wiersz ②). W treści funkcji te dwa parametry są używane w celu wyświetlenia informacji o danym zwierzęciu.

Wygenerowane dane wyjściowe dotyczą chomika o imieniu Harry:

Moje zwierzę to chomik.
Mój chomik ma na imię Harry.

Wiele wywołań funkcji

Funkcję można wywołać dowolną ilość razy. Opisanie drugiego, innego zwierzęcia wymaga po prostu kolejnego wywołania funkcji `describe_pet()`.

```
def describe_pet(animal_type, pet_name):
    """Wyświetla informacje o zwierzęciu."""
    print(f"\nMoje zwierzę to {animal_type}.")
    print(f"Mój {animal_type} ma na imię {pet_name.title()}.")  
  
describe_pet('chomik', 'harry')
describe_pet('pies', 'willie')
```

W drugim wywołaniu funkcji `describe_pet()` przekazujemy argumenty 'pies' i 'willie'. Tak jak w przypadku poprzedniego zestawu argumentów Python dopasowuje argument 'pies' do parametru `animal_type`, natomiast argument 'willie' do parametru `pet_name`. Podobnie jak wcześniej funkcja wykonuje swoje zadanie, ale tym razem wyświetla informacje dotyczące psa o imieniu Willie. W tym momencie mamy chomika Harry'ego i psa Williego:

Moje zwierzę to chomik.
Mój chomik ma na imię Harry.

Moje zwierzę to pies.
Mój pies ma na imię Willie.

Wielokrotne wywoływanie tej samej funkcji to bardzo efektywny sposób pracy. Kod przeznaczony do opisania zwierzęcia jest tworzony tylko jednokrotnie w funkcji. Następnie gdy zajdzie konieczność wyświetlenia informacji o jakimkolwiek zwierzęciu, wystarczy wywołać tę funkcję i przekazać jej odpowiednie informacje. Nawet jeśli kod odpowiedzialny za wyświetlenie informacji o zwierzęciu zostanie zapisany w 10 wierszach, zwierzę nadal będzie można opisać za pomocą pojedynczego wiersza zawierającego jedynie wywołanie tej funkcji.

Można wykorzystać dowolną liczbę argumentów pozycyjnych, które będą niezbędne do tego, aby funkcja działała zgodnie z oczekiwaniami. Kiedy funkcja zostanie wywołana, Python przeprowadzi iterację przez podane argumenty, a następnie dopasuje każdy z nich do odpowiadającego mu parametru w definicji funkcji.

W przypadku argumentów pozycyjnych kolejność ma znaczenie

Otrzymasz nieoczekiwane wyniki, jeśli pomieszasz kolejność argumentów podczas wywoływania funkcji, w której zastosowano argumenty pozycyjne:

```
def describe_pet(animal_type, pet_name):
    """Wyświetla informacje o zwierzęciu."""
    print(f"\nMoje zwierzę to {animal_type}.")
    print(f"My {animal_type} ma na imię {pet_name.title()}.")

describe_pet('harry', 'chomik')
```

W pokazanym powyżej wywołaniu funkcji najpierw podaliśmy imię zwierzęcia, a dopiero później jego rodzaj. Ponieważ argument 'harry' został podany jako pierwszy, zostanie umieszczony w parametrze animal_type. Natomiast argument 'chomik' trafi do parametru pet_name. W ten sposób otrzymaliśmy zwierzę „harry” o imieniu „Chomik”:

```
Moje zwierzę to harry.
Mój harry ma na imię Chomik.
```

Jeżeli otrzymasz tego rodzaju nieoczekiwane wyniki, sprawdź, czy kolejność argumentów w wywołaniu funkcji odpowiada kolejnością parametrów znajdujących się w definicji tej funkcji.

Argumenty w postaci słów kluczowych

Argument w postaci słowa kluczowego to para nazwa-wartość przekazywana do funkcji. Nazwę i jej wartość możesz zdefiniować bezpośrednio w argumencie, więc podczas przekazywania tego rodzaju argumentu do funkcji nie powinno być zamieszania (to znaczy nie otrzymasz komunikatu dotyczącego zwierzęcia harry o imieniu Chomik). Argumenty w postaci słów kluczowych zwalniają programistę z obowiązku przejmowania się kolejnością argumentów w wywołaniu funkcji oraz wyraźnie wskazują rolę poszczególnych wartości w wywołaniu funkcji.

Zmodyfikujemy teraz program *pets.py* tak, aby w wywołaniu `describe_pet()` były stosowane argumenty w postaci słów kluczowych:

```
def describe_pet(animal_type, pet_name):
    """Wyświetla informacje o zwierzęciu."""
    print(f"\nMoje zwierzę to {animal_type}.")
    print(f"My {animal_type} ma na imię {pet_name.title()}.")

describe_pet(animal_type='chomik', pet_name='harry')
```

Funkcja `describe_pet()` nie uległa zmianie. Jednak w trakcie jej wywoływania wyraźnie wskazujemy Pythonowi, do którego parametru powinien być dopasowany dany argument. Kiedy Python odczytuje wywołanie funkcji, zgodnie z przekazanymi wskazówkami umieszcza argument 'chomik' w parametrze `animal_type`, natomiast argument 'harry' w parametrze `pet_name`. Wygenerowane dane wyjściowe pokazują, że opisywanym zwierzęciem jest chomik o imieniu Harry.

Kolejność argumentów w postaci słów kluczowych nie ma znaczenia, ponieważ Python doskonale wie, jak połączyć ze sobą argumenty i parametry. Dlatego też dwa przedstawione poniżej wywołania funkcji spowodują wygenerowanie tych samych danych wyjściowych:

```
describe_pet(animal_type='chomik', pet_name='harry')
describe_pet(pet_name='harry', animal_type='chomik')
```

UWAGA

Podczas stosowania argumentów w postaci słów kluczowych upewnij się, że używasz dokładnie tych samych nazw parametrów, które znajdują się w definicji funkcji.

Wartości domyślne

Podczas tworzenia funkcji można dla każdego parametru zdefiniować tak zwaną *wartość domyślną*. Jeżeli w wywołaniu funkcji zostanie podany dla parametru jakiś argument, Python używa wartości tego argumentu. Natomiast w przeciwnym razie zastosuje wartość domyślną parametru. Dlatego też jeśli zdefiniujesz wartość domyślną dla parametru, będziesz mógł pominąć odpowiadający mu argument, który zwykle powinien być podawany w wywołaniu funkcji. Wykorzystanie wartości domyślnych może upraszczać wywoływanie funkcji i jednocześnie wyjaśniać sposób, w jaki zazwyczaj są używane dane funkcje.

Jeśli zauważysz na przykład, że większość wywołań funkcji `describe_pet()` jest używanych w celu opisywania psów, to możesz zdefiniować wartość domyślną 'pies' dla parametru `animal_type`. W ten sposób podczas wywoływania funkcji `describe_pet()` w celu wyświetlenia informacji o psie można pominąć argument 'pies':

```
def describe_pet(pet_name, animal_type='pies'):
    """Wyświetla informacje o zwierzęciu."""
    print(f"\nMoje zwierzę to {animal_type}.")
    print(f"Moje {animal_type} ma na imię {pet_name.title()}.")

describe_pet(pet_name='willie')
```

W powyższym fragmencie kodu zmodyfikowaliśmy definicję funkcji `describe_pet()`, która teraz zawiera wartość domyślną 'pies' dla parametru `animal_type`. Dlatego też wywołanie funkcji bez argumentu dla `animal_type` spowoduje, że Python używa wartości 'pies' dla tego parametru:

Moje zwierzę to pies.
Mój pies ma na imię Willie.

Zwróć uwagę na konieczność zmiany kolejności parametrów w definicji funkcji. Ponieważ wartość domyślna sprawia, że nie ma potrzeby podawania rodzaju zwierzęcia, jedynym argumentem pozostałym w wywołaniu funkcji jest imię zwierzęcia. Python wciąż interpretuje ten argument jako argument pozycyjny i dlatego wywołanie funkcji z podaniem jedynie imienia zwierzęcia spowoduje dopasowanie tego argumentu do pierwszego parametru wymienionego na liście definicji funkcji. To jest powód, dla którego pierwszym parametrem musi być `pet_name`.

Najprostszym przykładem użycia przygotowanej powyżej funkcji jest teraz podanie w wywołaniu funkcji jedynie imienia psa, tak jak pokazałem poniżej:

```
describe_pet('willie')
```

To wywołanie spowoduje wygenerowanie takich samych danych wyjściowych jak w poprzednim przykładzie. Jedynym podanym argumentem jest '`'willie'`', który zostanie dopasowany do pierwszego parametru w definicji funkcji, czyli do parametru `pet_name`. Ponieważ dla parametru `animal_type` nie został podany żaden argument, Python używa wartości domyślnej, czyli '`'pies'`'.

Aby wyświetlić informacje o innym zwierzęciu niż pies, konieczne będzie wywołanie funkcji w pokazany poniżej sposób:

```
describe_pet(pet_name='harry', animal_type='chomik')
```

Ponieważ wyraźnie podano argument dla parametru `animal_type`, Python zignoruje wartość domyślną parametru.

UWAGA *Jeżeli używasz wartości domyślnych, każdy parametr zawierający wartość domyślną musi być w definicji funkcji wymieniony po tych wszystkich parametralach, dla których nie zdefiniowano wartości domyślnych. To pozwala Pythonowi na dalszą prawidłową interpretację argumentów pozycyjnych.*

Odpowiedniki wywołań funkcji

Ponieważ argumenty pozycyjne, argumenty w postaci słów kluczowych oraz wartości domyślne mogą być stosowane łącznie, bardzo często istnieje wiele sposobów wywołania tej samej funkcji. Spójrz na przedstawioną poniżej definicję funkcji `describe_pets()` z podaną jedną wartością domyślną:

```
def describe_pet(pet_name, animal_type='pies'):
```

W przypadku powyższej definicji zawsze trzeba podać argument dla parametru `pet_name`, a sama wartość może zostać dostarczona za pomocą argumentu pozycyjnego lub w postaci słowa kluczowego. Jeżeli wywołanie ma wyświetlać informacje o zwierzęciu innym niż pies, trzeba podać także argument dla parametru `animal_type`. Ten argument również może zostać podany z użyciem formatu pozycyjnego lub słowa kluczowego.

Wszystkie wymienione poniżej wywołania będą się sprawdzały dla tej funkcji:

```
# Pies o imieniu Willie.  
describe_pet('willie')  
describe_pet(pet_name='willie')  
  
# Chomik o imieniu Harry.  
describe_pet('harry', 'chomik')  
describe_pet(pet_name='harry', animal_type='chomik')  
describe_pet(animal_type='chomik', pet_name='harry')
```

Każde z powyższych wywołań funkcji spowoduje wygenerowanie takich samych danych wyjściowych jak w poprzednich przykładach.

UWAGA

Zupełnie nie ma znaczenia, który wybierzesz styl wywołań funkcji. Jeżeli funkcja generuje dane wyjściowe zgodne z oczekiwaniami, stosuj ten styl wywołań, który uznajesz za najłatwiejszy do zrozumienia.

Unikanie błędów związanych z argumentami

Kiedy zaczynasz używać funkcji, nie bądź zaskoczony pojawiającymi się błędami dotyczącymi niedopasowanych argumentów. Z niedopasowaniem argumentów mamy do czynienia wtedy, gdy podajemy mniej lub więcej argumentów, niż jest to wymagane do prawidłowego działania funkcji. Zobaczmy, co się stanie, jeżeli spróbujemy wywołać funkcję `describe_pet()` bez żadnych argumentów:

```
def describe_pet(animal_type, pet_name):  
    """Wyświetla informacje o zwierzęciu."""  
    print(f"\nMoje zwierzę to {animal_type}.")  
    print(f"Moje {animal_type} ma na imię {pet_name.title()}.")  
  
describe_pet()
```

Python ustali, że w wywołaniu funkcji zabrakło pewnych danych. Informacje wyświetcone w wygenerowanym stosie wywołań wyraźnie to potwierdzają:

```
Traceback (most recent call last):  
  File "pets.py", line 6, in <module> ❶  
    describe_pet() ❷  
TypeError: describe_pet() missing 2 required positional arguments:  
  'animal_type' and 'pet_name' ❸
```

W wierszu ❶ stosu wywołań mamy informację o źródle problemu. Dzięki temu wiemy, że jest coś nie tak z użytym wywołaniem funkcji. Wiersz ❷ zawiera problematyczne wywołanie funkcji w takiej postaci, w jakiej zostało ono użyte. Następnie w wierszu ❸ stos wywołań informuje o braku dwóch argumentów, których nazwy zostały tutaj wymienione. Jeżeli funkcja znajdowała się w oddzielnym pliku, prawdopodobnie można by było ponownie wywołać tę funkcję, tym razem poprawnie, bez konieczności przechodzenia do wspomnianego pliku i odczytywania kodu funkcji.

Python okazuje się pomocny, ponieważ odczytuje kod funkcji i podaje nazwy argumentów, które należy podać w wywołaniu funkcji. To jest następny argument za tym, aby nadawać zmiennym oraz funkcjom jasne i zrozumiałe nazwy. Jeżeli będziesz się trzymać takiego podejścia, generowane przez Pythona komunikaty błędówokażą się znacznie bardziej użyteczne zarówno dla Ciebie, jak i innych osób odczytujących przygotowany przez Ciebie kod źródłowy.

Jeżeli w wywołaniu omawianej funkcji podasz zbyt wiele argumentów, otrzymasz podobny do powyższego stos wywołań, który pomoże Ci w prawidłowym dopasowaniu wywołania funkcji do jej definicji.

ZRÓB TO SAM

8.3. T-shirt. Utwórz funkcję o nazwie `make_shirt()`, akceptującą wielkość koszulki oraz tekst, który ma zostać na niej nadrukowany. Funkcja powinna wyświetlić zdanie zawierające informacje dotyczące zamówionej koszulki: jej rozmiar i tekst do wydrukowania na niej.

W trakcie pierwszego wywołania funkcji do przygotowania koszulki zastosuj argumenty pozycyjne. Natomiast w trakcie drugiego wywołania użyj argumentów w postaci słów kluczowych.

8.4. Duże koszulki. Zmodyfikuj funkcję `make_shirt()` tak, aby domyślnie były przygotowywane duże koszulki z nadrukowanym tekstem „Uwielbiam Pythona”. Utwórz koszulki w rozmiarze dużym i średnim (obie z domyślnym tekstem) oraz koszulkę w dowolnym rozmiarze i z innym tekstem nadrukowanym na niej.

8.5. Miasta. Utwórz funkcję o nazwie `describe_city()`, akceptującą nazwę miasta i kraju. Ta funkcja powinna wyświetlać proste zdanie, takie jak „Warszawa leży w Polsce”. Parametrowi przechowującemu nazwę państwa przypisz wartość domyślną. Przygotowaną funkcję wywołaj dla trzech różnych miast, z których przynajmniej jedno nie powinno być położone w domyślnie zdefiniowanym kraju.

Wartość zwrotna

Funkcja nie zawsze musi bezpośrednio wyświetlać wygenerowane dane. Zamiast tego może przetwarzać pewne dane i zwracać wartość bądź zestaw wartości. Tego rodzaju wartość zwracana przez funkcję jest określana mianem *wartości*

zwrotnej. Polecenie return pobiera wartość z wewnętrz funkcji i przekazuje ją do wiersza kodu, w którym nastąpiło wywołanie tej funkcji. Dzięki wartości zwrotnej można większość zadań wykonywanych przez program przenieść do funkcji, co niezwykle upraszcza część główną aplikacji.

Zwrot prostej wartości

Spójrz na funkcję, która pobiera imię i nazwisko, natomiast jej wartością zwrotną jest elegancko sformatowane pełne imię i nazwisko.

Plik formatted_name.py:

```
def get_formatted_name(first_name, last_name): ❶
    """Zwraca elegancko sformatowane pełne imię i nazwisko."""
    full_name = f'{first_name} {last_name}' ❷
    return full_name.title() ❸

musician = get_formatted_name('jimi', 'hendrix') ❹
print(musician)
```

Definicja funkcji `get_formatted_name()` pobiera jako parametry imię i nazwisko danej osoby (patrz wiersz ❶). Kod funkcji łączy je ze sobą, umieszczając spację między nimi, a wynik przekazuje do zmiennej `full_name`, jak możesz zobaczyć w wierszu ❷. Następnie w wierszu ❸ wartość zmiennej `full_name` jest konwertowana za pomocą funkcji `title()`, która sprawia, że pierwsza litera każdego słowa zostaje zmieniona na wielką. Tak zmodyfikowany ciąg tekstowy zostaje zwrócony.

Podczas wywoływania funkcji zwracającej wartość konieczne jest dostarczenie zmiennej przeznaczonej na przechowywanie tej wartości. W omawianym przykładzie wartość zwrotna zostaje umieszczona w zmiennej `musician` (patrz wiersz ❹). Dane wyjściowe pokazują elegancko sformatowane pełne imię i nazwisko wygenerowane na podstawie danych przekazanych do funkcji:

Jimi Hendrix

Może się wydawać, że konieczne było wykonanie niemałej ilości pracy, aby otrzymać elegancko sformatowane imię i nazwisko, skoro ten sam efekt można uzyskać za pomocą poniższego wywołania:

```
print("Jimi Hendrix")
```

Rozważ jednak sytuację, gdy pracujesz nad ogromnym programem wymagającym oddzielnego przechowywania imienia i nazwiska. Wówczas funkcja taka jak `get_formatted_name()` okazuje się niezwykle użyteczna. Imię i nazwisko nadal możesz przechowywać oddzielnie, a kiedy zajdzie konieczność wyświetlenia elegancko sformatowanego pełnego imienia i nazwiska, wtedy wywołasz wymienioną funkcję.

Definiowanie argumentu jako opcjonalnego

Czasami sensowne jest zdefiniowanie argumentu jako opcjonalnego, aby osoby używające danej funkcji mogły zdecydować się na dostarczenie informacji dodatkowych tylko wtedy, gdy będą tego chcięły. Dzięki użyciu wartości domyślnych argument może stać się opcjonalny.

Przykładowo chcemy rozbudować funkcję `get_formatted_name()`, aby zapewnić jej możliwość obsługi drugiego imienia bądź inicjału. Pierwsza próba modyfikacji funkcji może przedstawiać się następująco:

```
def get_formatted_name(first_name, middle_name, last_name):
    """Zwraca elegancko sformatowane pełne imię i nazwisko."""
    full_name = f"{first_name} {middle_name} {last_name}"
    return full_name.title()

musician = get_formatted_name('john', 'lee', 'hooker')
print(musician)
```

Ta funkcja sprawdza się doskonale po podaniu obu imion i nazwiska. Funkcja pobiera wszystkie trzy elementy pełnego imienia i nazwiska, a następnie na ich podstawie tworzy ciąg tekstowy. Między poszczególnymi elementami znajdują się umieszczone spacje, a pierwsza litera każdego elementu zostaje zmieniona na wielką:

```
John Lee Hooker
```

Jednak drugie imię lub inicjał nie zawsze są stosowane, więc powyższa funkcja nie sprawdzi się w przypadku, kiedy zostanie wywołana jedynie z imieniem i nazwiskiem. Aby drugie imię było opcjonalne, argumentowi `middle_name` trzeba przypisać wartość domyślną w postaci pustego ciągu tekstowego i zignorować ją, jeśli użytkownik nie dostarczy wartości dla wymienionego argumentu. Dlatego też by zapewnić prawidłowe działanie funkcji `get_formatted_name()` bez drugiego imienia, argumentowi `middle_name` przypisujemy wartość domyślną w postaci pustego ciągu tekstowego i przenosimy go na koniec listy parametrów:

```
def get_formatted_name(first_name, last_name, middle_name=''): ❶
    """Zwraca elegancko sformatowane pełne imię i nazwisko."""
    if middle_name: ❷
        full_name = f"{first_name} {middle_name} {last_name}"
    else: ❸
        full_name = f"{first_name} {last_name}"
    return full_name.title()

musician = get_formatted_name('jimi', 'hendrix')
print(musician)

musician = get_formatted_name('john', 'hooker', 'lee') ❹
print(musician)
```

W powyższym przykładzie pełne imię i nazwisko jest tworzone na podstawie trzech elementów. Ponieważ zawsze zostaną podane imię i nazwisko, te parametry są wymienione jako pierwsze w definicji funkcji. Drugie imię jest opcjonalne, więc odpowiadający mu parametr został zapisany jako ostatni w definicji funkcji i ma wartość domyślną w postaci pustego ciągu tekstowego (patrz wiersz ❶).

W treści funkcji sprawdzamy, czy podane zostało drugie imię. Niepusty ciąg tekstowy jest przez Pythona interpretowany jako wartość True i dlatego poleceńie `if middle_name` przyjmie wartość True, jeśli w wywołaniu funkcji znajdzie się argument dla drugiego imienia (patrz wiersz ❷). W przypadku podania drugiego imienia wszystkie trzy komponenty zostaną wykorzystane do przygotowania pełnego imienia i nazwiska. Pierwsza litera każdego komponentu będzie za pomocą funkcji `title()` zmieniona na wielką. Następnie wygenerowana wartość zwrotna zostanie przekazana do wiersza, w którym nastąpiło wywołanie funkcji. Wynik zostanie umieszczony w zmiennej `musician`, a później wyświetlony na ekranie. Jeżeli drugie imię nie zostało podane, pusty ciąg tekstowy spowoduje, że polecenie `if` przyjmie wartość False i dlatego zostanie wykonany blok `else` (patrz wiersz ❸). Pełne imię i nazwisko zostanie utworzone jedynie na podstawie podanego imienia i nazwiska, a po sformatowaniu zostanie przekazane do wiersza kodu wywołującego tę funkcję. Podobnie jak wcześniej wynik zostanie umieszczony w zmiennej `musician`, a następnie wyświetlony na ekranie.

Wywołanie omawianej funkcji jedynie wraz z imieniem i nazwiskiem jest proste. Natomiast jeśli podane ma być drugie imię, trzeba się upewnić, że zostało dostarczone na końcu, aby tym samym Python mógł prawidłowo dopasować argumenty pozycyjne ❹.

Ta zmodyfikowana wersja wcześniejszej funkcji sprawdza się zarówno w przypadku osób mających tylko jedno imię i nazwisko, jak i w przypadku osób posiadających drugie imię:

Jimi Hendrix
John Lee Hooker

Dzięki wartościom opcjonalnym funkcja obsługuje szerokie spektrum sytuacji, a jednocześnie jej kod zyskuje najprostszą możliwą postać.

Zwrot słownika

Wartość zwrotna funkcji może być dowolnego rodzaju, w tym również może się zaliczać do bardziej skomplikowanych struktur danych, takich jak na przykład lista lub słownik. W przedstawionym poniżej programie funkcja pobiera imię i nazwisko, a zwraca słownik zawierający informacje o danej osobie.

Plik `person.py`:

```
def build_person(first_name, last_name):
    """Zwraca słownik informacji o danej osobie."""
    person = {'first': first_name, 'last': last_name} ❶
    return person ❷
```

```
musician = build_person('jimi', 'hendrix')
print(musician) ❸
```

Omawiana funkcja `build_person()` pobiera imię i nazwisko, a następnie te wartości umieszcza w słowniku (patrz wiersz ❶). Wartość argumentu `first_name` jest przechowywana wraz z kluczem 'first', natomiast wartość argumentu `last_name` wraz z kluczem 'last'. W wierszu ❷ polecenie `return` zwraca cały słownik przedstawiający daną osobę. Wartość zwrotna jest wyświetlana na ekranie w wierszu ❸, w którym pobieramy informacje tekstowe przechowywane w słowniku:

```
{'first': 'jimi', 'last': 'hendrix'}
```

Powyższa funkcja pobiera proste informacje tekstowe i umieszcza je w nieco bardziej skomplikowanej strukturze danych, która pozwala wykorzystać te informacje nie tylko w celu ich wyświetlania na ekranie. Ciągi tekstowe 'jimi' i 'hendrix' są teraz oznaczone jako imię i nazwisko. Tę funkcję można dalej rozbudować o przyjmowanie wartości dodatkowych, takich jak drugie imię, wiek, miejscowości i wszelkie inne informacje, które chcemy przechowywać o danej osobie. Przykładowo zmodyfikujemy teraz program tak, aby przechowywać również informacje o wieku osoby:

```
def build_person(first_name, last_name, age=None):
    """Zwraca słownik informacji o danej osobie."""
    person = {'first': first_name, 'last': last_name}
    if age:
        person['age'] = age
    return person

musician = build_person('jimi', 'hendrix', age=27)
print(musician)
```

Do definicji funkcji dodaliśmy nowy parametr opcjonalny `age` i przypisaliśmy mu wartość specjalną `None`, która jest używana, gdy zmiennej nie zostanie przypisana żadna konkretna wartość. `None` można potraktować jako miejsce zarezerwowane dla wartości. W wyrażeniu warunkowym `None` przyjmuje wartość `False`. Jeżeli wywołanie funkcji będzie zawierało wartość dla parametru `age`, zostanie ona umieszczona w słowniku. Omawiana funkcja zawsze przechowuje imię osoby, ale może zostać tak zmodyfikowana, aby przechowywać wszelkie inne informacje o danej osobie.

Używanie funkcji wraz z pętlą while

Funkcji możesz używać razem ze wszystkimi poznanymi dotąd strukturami Pythona. Na przykład przedstawioną wcześniej funkcję `get_formatted_name()` wykorzystamy z pętlą `while` do bardziej formalnego powitania użytkowników.

Poniżej przedstawiłem pierwszą próbę utworzenia kodu odpowiedzialnego za przywitanie użytkownika z wykorzystaniem jego imienia i nazwiska.

Plik greeter.py:

```
def get_formatted_name(first_name, last_name):
    """Zwraca elegancko sformatowane pełne imię i nazwisko."""
    full_name = f"{first_name} {last_name}"
    return full_name.title()

# To jest pętla działająca w nieskończoność!
while True:
    print("\nProszę podać imię i nazwisko:") ❶
    f_name = input("Imię: ")
    l_name = input("Nazwisko: ")

    formatted_name = get_formatted_name(f_name, l_name)
    print(f"\nWitaj, {formatted_name}!")
```

W powyższym przykładzie użyliśmy prostej wersji funkcji `get_formatted_name()`, która nie zapewnia obsługi drugiego imienia. Pętla `while` prosi użytkownika o podanie pełnych danych, po czym umożliwia mu podanie oddzielnie imienia i nazwiska (patrz wiersz ❶).

Jednak mamy pewien problem z przedstawioną tutaj pętlą `while` — nie zdefiniowaliśmy warunku wyjścia. Powstaje w tym miejscu pytanie: gdzie należy umieścić warunek wyjścia, gdy program prosi użytkownika o podanie serii danych wejściowych? Chcemy umożliwić opuszczenie pętli najwcześniej, jak to możliwe, więc każde pytanie powinno oferować możliwość wyjścia. Polecam `break` to najprostsze rozwiązanie, które pozwoli opuścić pętlę w trakcie wprowadzania poszczególnych danych wejściowych:

```
def get_formatted_name(first_name, last_name):
    """Zwraca elegancko sformatowane pełne imię i nazwisko."""
    full_name = f"{first_name} {last_name}"
    return full_name.title()

while True:
    print("\nProszę podać imię i nazwisko:")
    print("(wpisz 'q', aby zakończyć pracę w dowolnym momencie)")

    f_name = input("Imię: ")
    if f_name == 'q':
        break
    l_name = input("Nazwisko: ")
    if l_name == 'q':
        break

    formatted_name = get_formatted_name(f_name, l_name)
    print(f"\nWitaj, {formatted_name}!")
```

Dodaliśmy komunikat informujący użytkownika o możliwość wyjścia z programu w dowolnym momencie. Opuszczenie pętli nastąpi, gdy użytkownik wprowadzi wartość wyjścia zamiast danych wejściowych. Zwróć uwagę na to, że program będzie kontynuował witanie użytkowników dopóki któryś z nich nie wprowadzi litery *q*:

Proszę podać imię i nazwisko:
(wpisz 'q', aby zakończyć pracę w dowolnym momencie)
Imię: **eryk**
Nazwisko: **nowak**

Witaj, Eryk Nowak!

Proszę podać imię i nazwisko:
(wpisz 'q', aby zakończyć pracę w dowolnym momencie)
Imię: **q**

ZRÓB TO SAM

8.6. Nazwy miast. Utwórz funkcję o nazwie `city_country()` pobierającą nazwę miasta i kraju, w którym ono leży. Wartością zwrotną funkcji powinien być ciąg tekstowy sformatowany w poniższy sposób:

Santiago, Chile

Przygotowaną funkcję wywołaj z przynajmniej trzema parami miasto-państwo i wyświetl wygenerowaną przez nie wartość.

8.7. Album. Utwórz funkcję o nazwie `make_album()` odpowiedzialną za zbudowanie słownika reprezentującego album muzyczny. Funkcja powinna pobrać nazwę zespołu lub artysty oraz tytuł albumu. Wartością zwrotną funkcji powinien być słownik zawierający te dwa fragmenty informacji. Za pomocą przygotowanej funkcji utwórz trzy słowniki przedstawiające różne albumy. Wyświetl każdą wartość zwrotną, aby pokazać, że słowniki prawidłowo przechowują informacje o albumach.

Wykorzystując wartość specjalną `None`, do funkcji `make_album()` dodaj opcjonalny parametr pozwalający na przechowywanie liczby utworów znajdujących się na płycie. Jeżeli wywołanie funkcji będzie zawierało wartość dla liczby utworów, należy ją dodać do słownika informacji o albumie. Zdefiniuj co najmniej jedno nowe wywołanie funkcji obejmujące także liczbę utworów na płycie.

8.8. Albumy użytkowników. Pracę rozpoczęj od programu utworzonego w ćwiczeniu 8.7. Dodaj pętlę `while` pozwalającą użytkownikom na wprowadzenie artysty i tytułu płyty. Po zebraniu tych informacji wywołaj funkcję `make_album()` wraz z podanymi przez użytkownika danymi wejściowymi oraz wyświetl słownik utworzony przez program. Upewnij się, że zdefiniowałeś wartość pozwalającą opuścić pętlę `while`.

Przekazywanie listy

Bardzo często użyteczne będzie przekazywanie do funkcji listy, na przykład nazw, liczb lub bardziej skomplikowanych obiektów, takich jak słowniki. Kiedy zachodzi potrzeba przekazania listy do funkcji, wówczas ta funkcja otrzymuje bezpośredni dostęp do zawartości danej listy. Wykorzystamy teraz funkcje do znacznie efektywniejszej pracy z listami.

Przyjmujemy założenie, że mamy listę użytkowników i chcemy wyświetlać im spersonalizowane powitania. W przedstawionym poniżej przykładzie lista imion jest przekazywana do funkcji o nazwie `greet_users()`, która umożliwia indywidualne powitanie każdej osoby.

Plik `greet_users.py`:

```
def greet_users(names):
    """Wyświetla proste powitanie każdemu użytkownikowi z listy."""
    for name in names:
        msg = f"Witaj, {name.title()}!"
        print(msg)

usernames = ['halina', 'tymek', 'marzena'] ❶
greet_users(usernames)
```

Zdefiniowaliśmy funkcję `greet_users()` w taki sposób, że oczekuje ona przekazania do niej listy imion, które będą przechowywane w parametrze `names`. Pętla funkcji przeprowadza iterację przez otrzymaną listę, a następnie wyświetla każdemu użytkownikowi komunikat powitania. W wierszu ❶ zdefiniowaliśmy listę użytkowników (`usernames`), którą w następnym wierszu przekazaliśmy do funkcji `greet_users()`:

```
Witaj, Halina!
Witaj, Tymek!
Witaj, Marzena!
```

Otrzymane dane wyjściowe są zgodne z oczekiwaniemi. Każdy użytkownik jest witany w spersonalizowany sposób. Tę funkcję można wykorzystać zawsze, gdy trzeba będzie powitać określona grupę użytkowników.

Modyfikowanie listy w funkcji

Kiedy lista zostanie przekazana do funkcji, ta funkcja może ją zmodyfikować. Wszelkie zmiany wprowadzone na liście przez kod funkcji są trwałe. W ten sposób zyskujesz możliwość efektywnej pracy nawet podczas przetwarzania ogromnych ilości danych.

Rozważmy przykład firmy zajmującej się wydrukiem 3D modeli przekazywanych przez użytkowników. Projekty przeznaczone do wydruku są przechowywane

na liście, a po wydruku są przenoszone na zupełnie inną listę. Przedstawiony poniżej kod pokazuje rozwiązanie, które zostało opracowane bez użycia funkcji.

Plik printing_models.py:

```
# Rozpoczynamy od pewnych projektów, które mają być wydrukowane.  
unprinted_designs = ['etui telefonu', 'robot pendant', 'dwunastościan']  
completed_models = []  
  
# Symulujemy wydruk poszczególnych projektów, dopóki pozostał jakikolwiek projekt na  
# liście. Każdy wydrukowany model zostaje przeniesiony na listę completed_models.  
while unprinted_designs:  
    current_design = unprinted_designs.pop()  
    print(f"Wydruk modelu: {current_design}")  
    completed_models.append(current_design)  
  
# Wyświetlenie wszystkich wydrukowanych modeli.  
print("\nWydrukowane zostały następujące modele:")  
for completed_model in completed_models:  
    print(completed_model)
```

Na początku programu definiujemy listę projektów przeznaczonych do wydruku oraz pustą listę o nazwie `completed_models`, na którą przeniesiony zostanie każdy wydrukowany model. Dopóki lista `unprinted_designs` zawiera jakiekolwiek modele do wydrukowania, dopóty pętla `while` symuluje wydruk modelu: usuwa projekt znajdujący się na końcu listy, umieszcza go w zmiennej `current_design` oraz wyświetla komunikat o tym, że ten projekt jest aktualnie drukowany. W kolejnym kroku wydrukowany model zostaje przeniesiony na listę ukończonych modeli. Kiedy pętla zakończy działanie, lista wydrukowanych projektów zostanie wyświetlona na ekranie:

```
Wydruk modelu: dwunastościan  
Wydruk modelu: robot pendant  
Wydruk modelu: etui telefonu
```

```
Wydrukowane zostały następujące modele:  
dwunastościan  
robot pendant  
etui telefonu
```

Istnieje możliwość reorganizacji tego kodu przez utworzenie dwóch funkcji, z których każda stanie się odpowiedzialna za wykonanie określonego zadania. Większość kodu nie ulegnie zmianie, po prostu zapewnimy znacznie lepszą strukturę programu. Pierwsza funkcja będzie odpowiedzialna za obsługę wydruku projektu, natomiast druga wyświetli podsumowanie dotyczące wydrukowanych modeli:

```
def print_models(unprinted_designs, completed_models): ❶
    """
    Symulujemy wydruk poszczególnych projektów, dopóki pozostały jakikolwiek
    projekt na liście. Każdy wydrukowany model zostaje przeniesiony na
    listę completed_models.
    """
    while unprinted_designs:
        current_design = unprinted_designs.pop()
        print(f"Wydruk modelu: {current_design}")
        completed_models.append(current_design)

def show_completed_models(completed_models): ❷
    """Wyświetla wszystkie modele, które zostały wydrukowane."""
    print("\nWydrukowane zostały następujące modele:")
    for completed_model in completed_models:
        print(completed_model)

unprinted_designs = ['etui telefonu', 'robot pendant', 'dwunastościan']
completed_models = []

print_models(unprinted_designs, completed_models)
show_completed_models(completed_models)
```

W wierszu ❶ definiujemy funkcję `print_models()` wraz z dwoma parametrami: listą projektów przeznaczonych do wydrukowania oraz listą wydrukowanych modeli. Mając do dyspozycji obie wymienione listy, funkcja symuluje przeprowadzenie wydruku poszczególnych projektów przez opróżnienie listy modeli przeznaczonych do wydruku i zapelnienie listy ukończonych zadań. Z kolei w wierszu ❷ definiujemy funkcję `show_completed_models()` wraz z jednym parametrem — listą wydrukowanych modeli. Na podstawie tej listy omawiana w tym przykładzie funkcja wyświetla nazwę każdego wydrukowanego modelu.

Zmodyfikowany program generuje takie same dane wyjściowe jak wersja pozbawiona funkcji, ale teraz kod jest znacznie bardziej zorganizowany. Kod odpowiedzialny za wykonanie większości pracy został przeniesiony do dwóch oddzielnych funkcji — dzięki ich istnieniu część głównego programu stała się łatwiejsza do zrozumienia. Spójrz na część główną programu i przekonaj się, że teraz znacznie łatwiej można określić, na czym polega działanie tego programu:

```
unprinted_designs = ['etui telefonu', 'robot pendant', 'dwunastościan']
completed_models = []

print_models(unprinted_designs, completed_models)
show_completed_models(completed_models)
```

Definiujemy listę projektów przeznaczonych do wydruku oraz pustą listę przeznaczoną do umieszczania na niej już wydrukowanych modeli. Ponieważ mamy zdefiniowane dwie funkcje, następnym krokiem jest po prostu ich wywoła-

nie i przekazanie do nich prawidłowych argumentów. W wywołaniu funkcji `print_models()` podajemy obie wymagane przez nią listy, a `print_models()` zgodnie z naszymi oczekiwaniami symuluje wydruk poszczególnych modeli. Następnie wywołujemy funkcję `show_completed_models()` i przekazujemy do niej listę wydrukowanych modeli, aby na tej podstawie mogła wygenerować podsumowanie dotyczące zrealizowanych projektów. Ponieważ nazwy funkcji wyraźnie wskazują ich przeznaczenie, inni programiści będą mogli łatwo odczytać kod i nawet bez komentarzy prawidłowo określić sposób jego działania.

Ten program jest łatwiejszy do obsługi i dalszej rozbudowy niż wersja niezawierająca funkcji. Jeżeli później zajdzie potrzeba wydrukowania następnych projektów, wystarczy, że po prostu ponownie wywoła się funkcję `print_models()`. Natomiast w przypadku, kiedy konieczne będzie zmodyfikowanie kodu odpowiedzialnego za symulację wydruku, zmianę trzeba będzie wprowadzić tylko w jednym miejscu, a zostanie uwzględniona wszędzie tam, gdzie wywołujemy funkcję `print_models()`. Takie podejście jest znacznie efektywniejsze niż konieczność uaktualniania kodu w wielu fragmentach programu.

Omówiony powyżej przykład wyraźnie pokazuje ideę, że każda funkcja powinna mieć do wykonania jedno konkretne zadanie. W tym przypadku pierwsza funkcja zajmuje się symulacją wydruku projektu, natomiast druga wyświetla informacje o wydrukowanych modelach. To jest znacznie lepsze rozwiązanie niż użycie tylko jednej funkcji wykonującej oba zadania. Jeżeli tworzysz funkcję i zaczynasz zauważać, że wykonuje ona zbyt wiele różnych zadań, spróbuj rozdzielić kod na dwie różne funkcje. Pamiętaj o możliwości wywoływania jednej funkcji z poziomu innej, co okazuje się użyteczne podczas podziału skomplikowanych zadań na serię mniejszych kroków.

Uniemożliwianie modyfikowania listy przez funkcję

Czasami chcesz uniemożliwić funkcji modyfikowanie listy. Przykładowo przyjmujemy założenie, że rozpoczęliśmy pracę z listą projektów przeznaczonych do wydruku i tworzymy funkcję przenoszącą ją na listę zrealizowanych zadań, podobnie jak miało to miejsce w poprzednim przykładzie. Jednak możemy postanowić, że nawet po wydrukowaniu wszystkich modeli chcemy zachować w archiwum wspomnianą listę projektów do wydrukowania. Ponieważ wszystkie nazwy projektów zostały przeniesione z listy `unprinted_designs`, lista ta jest teraz pusta i jest jedyną wersją, jaką dysponujesz. Pierwotna wersja listy została trwale utracona. Rozwiązaniem w omawianej sytuacji jest przekazywanie do funkcji kopii listy. Wszelkie zmiany wprowadzane przez funkcję będą miały wpływ jedynie na kopię listy, a nie na listę pierwotną, która w ten sposób pozostanie nietknięta.

Kopię listy można przekazać do funkcji w przedstawiony poniżej sposób:

nazwa_funkcji(nazwa_listy[:])

Notacja wycinka `[:]` powoduje utworzenie kopii listy przekazywanej do funkcji. Jeżeli w programie `print_models.py` nie chcesz opróżnić listy projektów prze-

znaczonych do wydruku, wywołanie funkcji `print_models()` możesz zmienić na ponijsze:

```
print_models(unprinted_designs[:,], completed_models)
```

Funkcja `print_models()` nadal może wykonywać swoje zadanie, ponieważ wciąż otrzymuje nazwy wszystkich niewydrukowanych projektów. Jednak tym razem wykorzystujemy tylko kopię pierwotnej listy niewydrukowanych projektów, a nie rzeczywistą listę `unprinted_models`. Lista `completed_models` będzie zapełniana nazwami wydrukowanych modeli, podobnie jak miało to miejsce w poprzednim przykładzie. Natomiast pierwotna lista niewydrukowanych modeli pozostanie nietknięta przez kod funkcji.

Wprawdzie zawartość listy można zachować przez przekazanie jej kopii do funkcji, ale mimo wszystko funkcjom należy przekazywać pierwotne listy, o ile nie istnieje ważny powód, aby to była kopia. Funkcja znacznie efektywniej pracuje z istniejącą listą, ponieważ unika poświęcania czasu i wykorzystania dodatkowej pamięci na utworzenie oddzielnej kopii listy. To ma szczególne znaczenie podczas pracy z ogólnymi listami.

ZRÓB TO SAM

8.9. Komunikaty. Przygotuj listę zawierającą serię krótkich komunikatów, a następnie przekaż ją do funkcji o nazwie `show_messages()`, która powinna wyświetlić każdy komunikat umieszczony na tej liście.

8.10. Wysyłanie komunikatów. Pracę rozpocznij od kopii programu z ćwiczenia 8.9. Następnie utwórz funkcję o nazwie `send_messages()`, której zadaniem będzie wyświetlenie wszystkich komunikatów, a następnie przeniesienie ich na nową listę o nazwie `sent_messages`. Po wywołaniu funkcji należy wyświetlić obie listy i upewnić się o prawidłowym przeniesieniu komunikatów.

8.11. Zarchiwizowane komunikaty. Pracę rozpocznij od kodu utworzonego w ćwiczeniu 8.10. Wywołaj funkcję `send_messages()` wraz z kopią listy komunikatów. Po wywołaniu funkcji wyświetl obie listy, aby pokazać istnienie pierwotnej listy z zachowanymi komunikatami.

Przekazywanie dowolnej liczby argumentów

Czasami wcześniej nie wiadomo, jaką liczbę argumentów będzie musiała akceptować funkcja. Na szczęście Python pozwala, aby funkcja pobierała dowolną liczbę argumentów z wywołującego ją polecenia.

Powróćmy na przykład do funkcji obsługującej zamówienia na pizzę. Tego rodzaju funkcja musi akceptować pewną liczbę dodatków, ale w trakcie projektowania funkcji jeszcze nie wiemy, na ile dodatków zdecyduje się klient. W omawia-

nym poniżej przykładzie funkcja ma tylko jeden parametr o nazwie `*toppings`, ale pobiera on dowolną liczbę argumentów dostarczanych przez polecenie wywołujące tę funkcję.

Plik `pizza.py`:

```
def make_pizza(*toppings):
    """Wyświetlenie listy dodatków wybranych przez klienta."""
    print(toppings)

make_pizza('pepperoni')
make_pizza('pieczarki', 'zielona papryka', 'podwójny ser')
```

Gwiazdka w nazwie parametru `*toppings` informuje Pythona o konieczności utworzenia pustej krotki o nazwie `toppings` i umieszczenia w niej otrzymanych wartości. Polecenie `print()` w treści funkcji powoduje wygenerowanie danych wyjściowych pokazujących, że Python może obsługiwać wywołanie funkcji zawierające dowolną liczbę argumentów, na przykład jeden argument lub trzy. Poszczególne wywołania są traktowane podobnie. Zwróć uwagę, że argumenty zostają umieszczone w krotce, nawet jeśli funkcja otrzymuje tylko jedną wartość:

```
('pepperoni',)
('pieczarki', 'zielona papryka', 'podwójny ser')
```

W tym momencie polecenie `print()` możemy zastąpić pętlą przeprowadzającą iterację dodatków wybranych przez klienta i opisującą przygotowywaną pizzę:

```
def make_pizza(*toppings):
    """Podsumowanie informacji o przygotowywanej pizzy."""
    print("\nPrzygotowuję pizzę z następującymi dodatkami:")
    for topping in toppings:
        print(f"- {topping}")

make_pizza('pepperoni')
make_pizza('pieczarki', 'zielona papryka', 'podwójny ser')
```

Wygenerowane dane wyjściowe pokazują, że działanie funkcji jest zgodne z oczekiwaniemi niezależnie od tego, czy przekazujemy jeden argument czy trzy:

Przygotowuję pizzę z następującymi dodatkami:
- pepperoni

Przygotowuję pizzę z następującymi dodatkami:
- pieczarki
- zielona papryka
- podwójny ser

Przygotowana składnia sprawdza się więc doskonale niezależnie od liczby argumentów przekazanych do funkcji.

Argumenty pozycyjne i przekazywanie dowolnej liczby argumentów

Gdy chcesz, aby funkcja akceptowała wiele różnego rodzaju argumentów, wówczas parametr przyjmujący dowolną liczbę argumentów musi znajdować się na końcu definicji funkcji. Python najpierw dopasowuje argumenty pozycyjne oraz argumenty w postaci słów kluczowych, a dopiero później zbiera pozostałe argumenty dla ostatniego parametru.

Jeśli na przykład omawiana wcześniej funkcja musi uwzględnić również wielkość przygotowywanej pizzy, to parametr dotyczący wielkości trzeba umieścić przed parametrem `*toppings`:

```
def make_pizza(size, *toppings):
    """Podsumowanie informacji o przygotywanej pizzie."""
    print(f"\nPrzygotowuję pizzę o wielkości {size} cm, z następującymi dodatkami:")
    for topping in toppings:
        print(f"- {topping}")

make_pizza(40, 'pepperoni')
make_pizza(30, 'pieczarki', 'zielona papryka', 'podwójny ser')
```

W powyższej definicji funkcji, pierwszą otrzymaną wartość Python przechowuje w parametrze `size`. Wszystkie pozostałe wartości zostają umieszczone w krotce `toppings`. W wywołaniu funkcji na początku podajemy wielkość przygotowywanej pizzy, a następnie dowolną liczbę wybranych do niej dodatków.

Teraz dane opisujące pizzę wskazują jej wielkość i wybrane dodatki, a poszczególne informacje są elegancko wyświetcone w odpowiednim miejscu. Najpierw wielkość pizzy, a dopiero później wybrane dodatki:

Przygotowuję pizzę o wielkości 40 cm, z następującymi dodatkami:
- pepperoni

Przygotowuję pizzę o wielkości 30 cm, z następującymi dodatkami:
- pieczarki
- zielona papryka
- podwójny ser

UWAGA *Bardzo często będziesz spotykać się z ogólną nazwą parametru `*args`, który zawiera dowolną liczbę argumentów pozycyjnych, takich jak użyte w omawianym przykładzie.*

Używanie dowolnej liczby argumentów w postaci słów kluczowych

Czasami trzeba zaakceptować dowolną liczbę argumentów, choć wcześniej nie wiadomo, jakiego rodzaju informacje będą przekazywane do funkcji. W takim przypadku można przygotować funkcje akceptujące dowolną liczbę par klucz-wartość dostarczanych przez polecenie wywołujące tę funkcję. Jednym z przykładów może być tutaj budowa profilu użytkownika. Wprawdzie wiadomo, że otrzymamy informacje o użytkowniku, ale nie ma pewności, jakiego rodzaju to będą dane. Funkcja `build_profile()` w poniższym przykładzie zawsze pobiera imię i nazwisko, choć akceptuje również dowolną liczbę argumentów w postaci słów kluczowych.

Plik `user_profile.py`:

```
def build_profile(first, last, **user_info):
    """Budowa słownika zawierającego wszelkie informacje
    o użytkowniku."""
    user_info['first_name'] = first ❶
    user_info['last_name'] = last
    return user_info

user_profile = build_profile('albert', 'einstein',
                             location='princeton',
                             field='fizyka')
print(user_profile)
```

Definicja funkcji `build_profile()` oczekuje najpierw podania imienia i nazwiska, a dopiero później akceptuje dowolną liczbę par klucz-wartość. Dwie gwiazdki umieszczone w parametrze `**user_info` nakazują Pythonowi utworzenie pustego słownika o nazwie `user_info` oraz umieszczenie w nim wszystkich otrzymanych par klucz-wartość. Wewnątrz funkcji dostęp do tych par klucz-wartość przechowywanych w `user_info` można uzyskać dokładnie w taki sam sposób jak w przypadku każdego innego słownika.

W treści funkcji `build_profile()` dodajemy imię i nazwisko do słownika `profile`, ponieważ to zawsze będą dwa pierwsze fragmenty danych otrzymanych od użytkownika ❶, które jeszcze nie zostały umieszczone w słowniku. Na koniec słownik `user_info` jest wartością zwrotną funkcji `build_profile()`.

W przykładowym programie wywołujemy funkcję `build_profile()`, przekazując do niej imię 'albert', nazwisko 'einstein' oraz dwie pary klucz-wartość, czyli `location='princeton'` i `field='fizyka'`. Wartość zwrotna w postaci słownika `profile` zostaje umieszczona w zmiennej `user_profile`, której zawartość wyświetlamy na ekranie:

```
{'first_name': 'albert', 'last_name': 'einstein',
 'location': 'princeton', 'field': 'fizyka'}
```

Zwrócony przez funkcję słownik zawiera imię i nazwisko użytkownika oraz informacje dodatkowe — w omawianym przykładzie są nimi lokalizacja i dziedzina nauki, którą zajmuje się dana osoba. Przedstawiona funkcja będzie działała doskonale niezależnie od liczby par klucz-wartość dostarczanych przez poleceńie wywołujące tę funkcję.

Podczas tworzenia funkcji istnieje możliwość swobodnego łączenia argumentów pozycyjnych, argumentów w postaci słów kluczowych oraz dowolnego liczby pozostałych argumentów. Dobra jest wiedzieć o istnieniu tych wszystkich typów argumentów, ponieważ będziesz się z nimi często spotykać, gdy zaczniesz analizować kod Pythona tworzony przez innych programistów. Umiejętność prawidłowego ustalania, kiedy i jak używać różnych typów argumentów, wymaga praktyki. Na razie zapamiętaj, aby stosować najprostsze podejście pozwalające na wykonanie zadania. Gdy zdobędziesz większą wiedzę i doświadczenie, wtedy nauczysz się stosować najbardziej efektywne rozwiązania.

UWAGA

*Bardzo często będziesz spotykać się z parametrem **kwargs, który zawiera dowolną liczbę argumentów w postaci słów kluczowych.*

ZRÓB TO SAM

8.12. Kanapki. Utwórz funkcję akceptującą listę składników, które klient chce umieścić w zamawianej kanapce. Funkcja powinna zawierać jeden parametr przechowujący dowolną liczbę argumentów przekazanych w wywoaniu funkcji oraz wyświetlać podsumowanie dotyczące zamówionej kanapki. Przygotowaną funkcję wywołaj trzykrotnie, za każdym razem z inną liczbą argumentów.

8.13. Profil użytkownika. Pracę rozpocznij od kopii programu *user_profile.py* utworzonego nieco wcześniej w tym rozdziale. Przygotuj własny profil przez wywołanie funkcji *build_profile()*, podaj imię, nazwisko oraz trzy inne pary klucz-wartość, które Cię opisują.

8.14. Samochody. Utwórz funkcję przechowującą w słowniku informacje o samochodzie. Ta funkcja zawsze powinna otrzymywać nazwy marki i modelu pojazdu, po którym można podać dowolną liczbę argumentów w postaci słów kluczowych. Wywołaj funkcję zawierającą wymagane informacje oraz dwie dodatkowe pary nazwa-wartość, na przykład opisujące kolor i wyposażenie dodatkowe. Przygotowana funkcja powinna być wywoływana w sposób podobny do przedstawionego poniżej:

```
car = make_car('subaru', 'outback', color='blue', tow_package=True)
```

Wyświetl zawartość słownika zwróconego przez tę funkcję i upewnij się, że wszystkie podane informacje zostały w nim prawidłowo zapisane.

Przechowywanie funkcji w modułach

Jedną z zalet funkcji jest możliwość oddzielenia bloków kodu od części głównej programu. Dzięki użyciu opisowych nazw dla funkcji poprawne ustalenie sposobu działania programu stanie się łatwiejsze. Można pójść jeszcze o krok dalej umieścić funkcje w oddzielnym pliku określonym mianem *modułu*, a następnie importować ten moduł do programu, w którym mają być wywoływane funkcje danego modułu. Polecenie `import` nakazuje Pythonowi, aby kod znajdujący się w module udostępnił aktualnie wykonywanemu plikowi programu.

Przechowywanie funkcji w oddzielnym programie pozwala ukryć szczegóły kodu programu i skoncentrować się na logice wyższego poziomu. Ponadto tak przygotowane funkcje będą mogły być wielokrotnie używane także w innych programach. Kiedy przechowujesz funkcje w oddzielnich plikach, mogą być one udostępniane innym programistom bez konieczności udostępniania całego programu. Umiejętność i możliwość importowania funkcji pozwala Ci również używać bibliotek funkcji opracowanych przez innych programistów.

Istnieje wiele sposobów na import modułu, poniżej przedstawilem ich krótkie omówienie.

Import całego modułu

Aby rozpocząć importowanie funkcji, najpierw trzeba zacząć od utworzenia modułu. Wspomniany *moduł* to plik o rozszerzeniu `.py` zawierający kod, który będzie później importowany do programu. Przystępujemy teraz do utworzenia modułu udostępniającego funkcję `make_pizza()`. Pracę nad modułem zaczynamy od usunięcia z pliku `pizza.py` całego kodu poza funkcją `make_pizza()`.

Plik `pizza.py`:

```
def make_pizza(size, *toppings):
    """Podsumowanie informacji o przygotowywanej pizzie."""
    print(f"\nPrzygotowuję pizzę o wielkości {size}
          cm, z następującymi dodatkami:")
    for topping in toppings:
        print(f"- {topping}")
```

Następnym krokiem jest utworzenie oddzielnego pliku o nazwie `making_pizzas.py`, który należy umieścić w katalogu zawierającym plik `pizza.py`. Nowy plik będzie importował utworzony przed chwilą moduł i wykonywał dwa wywołania funkcji `make_pizza()`.

Plik `making_pizzas.py`:

```
import pizza

pizza.make_pizza(40, 'pepperoni') ❶
pizza.make_pizza(30, 'pieczarki', 'zielona papryka', 'podwójny ser')
```

Kiedy Python odczyta ten plik, polecenie `import pizza` spowoduje otworzenie pliku `pizza.py` i skopiowanie wszystkich znajdujących się w nim funkcji do bieżącego programu. W rzeczywistości nie widać kodu skopiowanego między plikami, ponieważ operacja kopирования jest przez Pythona przeprowadzana w tle, podczas działania programu. Musisz jedynie wiedzieć, że wszystkie funkcje zdefiniowane w pliku `pizza.py` będą dostępne w programie `making_pizzas.py`.

Aby wywołać funkcję z zainportowanego modułu, należy podać jego nazwę (tutaj `pizza`), a po kropce nazwę funkcji, na przykład `make_pizza()`, tak jak pokazałem w wierszu ❶. Ten kod spowoduje wygenerowanie takich samych danych wyjściowych jak w przypadku pierwotnego programu, którego działanie nie opierało się na module:

Przygotuję pizzę o wielkości 40 cm, z następującymi dodatkami:
- pepperoni

Przygotuję pizzę o wielkości 30 cm, z następującymi dodatkami:
- pieczarki
- zielona papryka
- podwójny ser

To jest pierwsze podejście, jeśli chodzi o sposoby importowania modułu. Polega ono po prostu na użyciu polecenia `import` i podaniu nazwy modułu. W ten sposób wszystkie funkcje znajdujące się w danym module zostaną udostępnione bieżącemu programowi. Jeżeli użyjesz tego rodzaju polecenia `import` do zainportowania całego modułu o nazwie `nazwa_modułu.py`, wówczas poszczególne funkcje tego modułu staną się dostępne za pomocą poniższej składni:

`nazwa_modułu.nazwa_funkcji()`

Import określonych funkcji

Istnieje również możliwość zainportowania jedynie określonych funkcji z modułu. Poniżej przedstawiłem ogólną składnię stosowaną w takim podejściu:

`from nazwa_modułu import nazwa_funkcji`

Z modułu można zainportować dowolną liczbę funkcji, których nazwy powinny być rozdzielone przecinkami, tak jak pokazałem poniżej:

`from nazwa_modułu import nazwa_funkcji_0, nazwa_funkcji_1,
↳nazwa_funkcji_2`

Powracamy do naszego programu *making_pizzas.py*. Kiedy chcemy zaimportować jedynie funkcję, której będziemy używać, wtedy polecenie `import` będzie miało następującą postać:

```
from pizza import make_pizza

make_pizza(40, 'pepperoni')
make_pizza(30, 'pieczarki', 'zielona papryka', 'podwójny ser')
```

W przypadku tej składni nie trzeba używać notacji z kropką podczas wywoływania funkcji. Ponieważ w poleceniu `import` wyraźnie zaimportowaliśmy funkcję `make_pizza()`, wywołujemy ją za pomocą nazwy, podobnie jak używamy każdej innej funkcji.

Użycie słowa kluczowego `as` w celu zdefiniowania aliasu funkcji

Gdy nazwa importowanej funkcji może kolidować z nazwą funkcji istniejącej już w programie, lub też ta nazwa jest zbyt dłużna, wówczas można zastosować skrót. Wspomniany skrót jest unikatowym *aliasem*, czyli nazwą alternatywną, podobnie jak nick dla funkcji. Ten specjalny nick nadajemy funkcji podczas jej importu.

W poniższym fragmencie kodu dla funkcji `make_pizza()` definiujemy alias `mp()`, co odbywa się przez użycie zapisu `make_pizza as mp`. Słowo kluczowe `as` zmienia nazwę funkcji, używając podanego aliasu:

```
from pizza import make_pizza as mp

mp(40, 'pepperoni')
mp(30, 'pieczarki', 'zielona papryka', 'podwójny ser')
```

Przedstawione powyżej polecenie `import` zmienia w bieżącym programie nazwę funkcji `make_pizza()` na `mp()`. Za każdym razem, gdy chcesz wywołać `make_pizza()`, możesz po prostu użyć wywołania `mp()`, a Python wykona kod zdefiniowany w funkcji `make_pizza()`. W ten sposób można uniknąć konfliktu z inną funkcją o nazwie `make_pizza()`, która mogłaby się znajdować w bieżącym pliku programu.

Ogólna składnia pozwalająca utworzyć alias przedstawia się następująco:

```
from nazwa_modułu import nazwa_funkcji as alias
```

Użycie słowa kluczowego `as` w celu zdefiniowania aliasu modułu

Istnieje również możliwość utworzenia aliasu dla nazwy modułu. Nadanie modułowi krótkiego aliasu, na przykład `p` dla `pizza`, pozwala na jeszcze szybsze wywoływanie funkcji modułu. Dlatego też wywołanie `p.make_pizza()` będzie znacznie zwięzlejsze niż `pizza.make_pizza()`:

```
import pizza as p

p.make_pizza(40, 'pepperoni')
p.make_pizza(30, 'pieczarki', 'zielona papryka', 'podwójny ser')
```

W poleceniu `import` dla modułu `pizza` tworzymy alias `p`, natomiast nazwy wszystkich funkcji modułu pozostają niezmienione. Wywołanie funkcji za pomocą `p.make_pizza()` jest nie tylko zwięzlsze niż zapis `pizza.make_pizza()`, lecz także odciąga Twoją uwagę od nazwy modułu i pozwala skoncentrować się na jasnych i czytelnych nazwach jego funkcji. Wspomniane nazwy funkcji, które jasno i wyraźnie wskazują ich przeznaczenie, są z perspektywy czytelności kodu znacznie ważniejsze niż użycie pełnej nazwy modułu.

Ogólna składnia pozwalająca utworzyć alias dla modułu przedstawia się następująco:

```
import nazwa_modułu as alias
```

Import wszystkich funkcji modułu

Za pomocą operatora `*` można nakazać Pythonowi zainportowanie wszystkich funkcji znajdujących się w module:

```
from pizza import *

make_pizza(40, 'pepperoni')
make_pizza(30, 'pieczarki', 'zielona papryka', 'podwójny ser')
```

W powyższym fragmencie kodu gwiazdka w poleceniu `import` nakazuje Pythonowi skopiowanie każdej funkcji z modułu `pizza` do pliku bieżącego programu. Ponieważ zainportowane zostają wszystkie funkcje, można je wywoływać bez konieczności użycia notacji z kropką. Jednak podczas pracy z ogólnymi modułami opracowanymi przez innych programistów lepiej jest nie stosować tego podejścia, ponieważ gdy moduł zawiera funkcję o nazwie takiej samej jak nazwa funkcji istniejącej już w projekcie, wówczas mogą wystąpić nieoczekiwane efekty. Python może rozpoznawać wiele funkcji lub zmiennych o tej samej nazwie i zamiast je wszystkie oddziennie zainportować, zacznie po prostu nadpisywać funkcje.

Najlepsze podejście polega na zainportowaniu funkcji, których chcesz używać, lub całego modułu, a następnie na stosowaniu notacji z kropką. W ten sposób powstaje czytelny kod, który będzie jasny i zrozumiały dla innych programistów. O poleceniu `import` występującym razem z gwiazdką wspomniałem tylko dlatego, że możesz się spotkać z takim rozwiązaniem podczas analizy kodu utworzonego przez innych programistów:

```
from nazwa_modułu import *
```

Nadawanie stylu funkcjom

Podczas nadawania stylu funkcjom powinieneś pamiętać o kilku kwestiach. Nazwa funkcji powinna jasno sugerować jej przeznaczenie oraz składać się z małych liter i znaków podkreślenia. Tego rodzaju opisowa nazwa pomoże zarówno Tobie, jak i innym programistom w ustaleniu przeznaczenia danego fragmentu kodu. Dla nazw modułów również należy stosować tego rodzaju konwencję.

W kodzie każdej funkcji powinien znajdować się komentarz zwięzły wyjaśniający przeznaczenie danej funkcji. Ten komentarz należy umieścić tuż po definicji funkcji i zastosować dla niego format *docstring*. W przypadku doskonale udokumentowanej funkcji inni programiści mogą jej używać po zapoznaniu się jedynie z komentarzem umieszczonym w *docstring*. Gdy ufają, że kod działa zgodnie z przedstawionym opisem, i gdy znają nazwę funkcji, wymagane argumenty oraz rodzaj wartości zwrotnej, wówczas mogą wykorzystać tę funkcję we własnych programach.

Jeżeli podajesz wartość domyślną dla parametru, po obu stronach znaku równości nie należy umieszczać żadnych spacji:

```
def nazwa_funkcji(parametr_0, parametr_1='wartość domyślna')
```

Ta sama konwencja powinna być używana względem argumentów w postaci słów kluczowych stosowanych w wywołaniach funkcji:

```
nazwa_funkcji(wartość_0, parametr_1='wartość')
```

Specyfikacja PEP 8 (<https://www.python.org/dev/peps/pep-0008/>) zaleca ograniczenie długości wiersza kodu do 79 znaków, aby każdy wiersz był widoczny w oknie edytora na ekranie o rozsądnej wielkości. Gdy parametry powodują, że długość definicji funkcji wykracza poza wspomniane 79 znaków, wówczas po nawiasie otwierającym definicję naciśnij klawisz *Enter*. W następnym wierszu dwukrotnie naciśnij klawisz tabulatora, aby oddzielić listę argumentów od treści funkcji, która będzie wcięta tylko o jeden poziom.

Większość edytorów automatycznie stosuje wcięcia dla dodatkowych wierszy parametrów, aby dopasować je do wcięcia zastosowanego w pierwszym wierszu definicji:

```
def nazwa_funkcji(  
    parametr_0, parametr_1, parametr_2,  
    parametr_3, parametr_4, parametr_5):  
    treść funkcji...
```

Jeżeli program lub moduł zawiera więcej niż tylko jedną funkcję, dozwolone jest ich rozdzielenie dwoma pustymi wierszami, co pozwala łatwiej dostrzec miejsce zakończenia jednej funkcji i rozpoczęcia następnej.

Wszystkie polecenia import powinny znajdować się na początku pliku. Jedynym wyjątkiem jest sytuacja, gdy na początku pliku umieszczasz komentarze opisujące ogólne przeznaczenie i działanie programu.

ZRÓB TO SAM

8.15. Wydruk modeli. Funkcje z programu *print_models.py* umieść w oddzielnym pliku o nazwie *printing_functions.py*. Na początku pliku *print_models.py* umieść polecenie import i zmodyfikuj plik w taki sposób, aby używać zaimportowanych funkcji.

8.16. Polecenia importu. Wykorzystaj utworzony przez siebie program z jedną funkcją i przenieś ją do oddzielnego pliku. Zainportuj tę funkcję w pliku programu głównego, a następnie wywołaj funkcję na wszystkie wymienione poniżej sposoby:

```
import nazwa_modułu
from nazwa_modułu import nazwa_funkcji
from nazwa_modułu import nazwa_funkcji as fn
import nazwa_modułu as mn
from nazwa_modułu import *
```

8.17. Nadanie stylu funkcjom. Wybierz trzy dowolne programy utworzone w tym rozdziale i upewnij się, że są w nich stosowane przedstawione w tym podrozdziale konwencje dotyczące nadawania stylu funkcjom.

Podsumowanie

W tym rozdziale dowiedziałeś się, jak tworzyć funkcje i przekazywać do nich argumenty, aby funkcje te mogły uzyskać dostęp do informacji niezbędnych podczas wykonywania zadań, do których zostały przeznaczone. Zobaczyłeś, jak można wykorzystać argumenty pozycyjne oraz argumenty w postaci słów kluczowych, a także jak akceptować dowolną liczbę argumentów. Poznałeś również funkcje wyświetlające dane wyjściowe oraz zwracające wartość. Dowiedziałeś się, jak używać funkcji razem z listami, słownikami, poleceniami if oraz pętlami while. Zobaczyłeś, jak przechowywać funkcje w oddzielnych plikach nazywanych *modułami*, aby pliki główne programów stały się prostsze i łatwiejsze do zrozumienia. Na końcu poznaleś zalecenia dotyczące nadawania stylu funkcjom, dzięki którym programy nadal będą charakteryzowały się doskonałą strukturą oraz będą łatwiejsze do odczytania zarówno dla Ciebie, jak i dla innych programistów.

Jednym z celów programisty powinno być tworzenie prostego kodu wykonującego zadanie, do którego został on przeznaczony. Funkcje pomagają w osiągnięciu tego celu. Umożliwiają przygotowanie bloków kodu i pozostawienie ich w spokoju, gdy wiadomo, że działanie funkcji jest zgodne z oczekiwaniemi. Kiedy

masz świadomość prawidłowego wykonywania przez funkcję zadania, do którego została przeznaczona, możesz przyjąć założenie, że będzie ona nadal działała i spokojnie przejść do następnego zadania programistycznego.

Funkcje pozwalają raz utworzonego kodu używać wielokrotne. Kiedy chcesz uruchomić kod zdefiniowany w funkcji, Twoje zadanie sprowadza się zaledwie do przygotowania jednowierszowego wywołania, a wskazana w nim funkcja wykona swoje zadanie. W przypadku kiedy będzie konieczne zmodyfikowanie zachowania funkcji, zmiany trzeba będzie wprowadzić tylko w jednym bloku kodu, aby zostały one zastosowane we wszystkich wywołaniach tej funkcji.

Użycie funkcji powoduje, że tworzone na ich bazie programy stają się łatwiejsze do odczytania, a dobre nazwy funkcji jasno i wyraźnie podsumowują działanie danego fragmentu kodu. Odczyt serii wywołań funkcji pozwoli na znacznie szybsze określenie sposobu działania programu niż przypadku analizy długich serii bloków kodu.

Dzięki funkcjom łatwiejsze staje się również testowanie i debugowanie kodu źródłowego. Kiedy większa część pracy programu jest wykonywana przez zbiór funkcji, z których każda ma określone zadanie, wówczas znacznie łatwiej można testować i obsługiwać tak opracowany kod źródłowy. Możesz utworzyć oddzielny program wywołujący każdą funkcję i sprawdzający jej działanie we wszystkich możliwych sytuacjach. Kiedy zdecydujesz się na takie podejście, możesz mieć pewność, że funkcje będą działały prawidłowo w trakcie ich każdego wywołania.

W rozdziale 9. dowiesz się, jak projektować klasy. Wspomniane *klasy* łączą funkcje i dane, tworząc rodzaj eleganckiego pakietu, który może być używany w sposób niezwykle elastyczny i efektywny.

9

Klasy

PROGRAMOWANIE ZORIENTOWANE OBIEKTOWO TO JEDNO Z NAJEFEKTYWNIEJSZYCH PODEJŚĆ PODCZAS TWORZENIA OPROGRAMOWANIA. W PRZYPADKU PROGRAMOWANIA ZORIENTOWANEGO obiektowo przygotowujemy *klasy* reprezentujące rzeczywiste rzeczy i sytuacje, a następnie tworzymy *obiekty* na podstawie tych klas. Kiedy opracowujesz klasę, definiujesz ogólne zachowanie dla danej kategorii obiektów. Natomiast gdy tworzysz poszczególne obiekty na bazie klasy, każdy z tych obiektów automatycznie otrzymuje ogólnie zachowanie, choć można mu również przypisać unikatowe cechy, które będą go odróżniać od pozostałych obiektów. Będziesz zaskoczony tym, ile rzeczywistych sytuacji można modelować za pomocą programowania zorientowanego obiektowo.

Budowanie obiektu na podstawie klasy nosi nazwę *tworzenia egzemplarza* — później w kodzie pracujesz z *egzemplarzami* klasy. W tym rozdziale będziemy definiować klasy i tworzyć ich egzemplarze. Określisz rodzaj informacji, jakie mogą być przechowywane w egzemplarzach, a następnie zdefiniujesz akcje, które będą podejmowane w tych egzemplarzach. Ponadto przygotujesz klasy rozszerzające funkcjonalności tych już istniejących, aby podobne klasy mogły efektywnie współdzielić kod. Opracowane przez siebie klasy umieścisz w modułach, a klasy utworzone przez innych programistów będziesz importować w plikach własnych programów.

Zrozumienie programowania zorientowanego obiektowo pomoże Ci spojrzeć na świat z perspektywy programisty. Jeszcze lepiej poznasz kod — nie tylko

sposób jego działania wiersz po wierszu, lecz także ogólne koncepcje stojące za nim. Poznanie logiki związanej z klasami pozwoli Ci zastosować logiczne podejście podczas tworzenia programów, które będą efektywnie rozwiązywać praktycznie wszystkie napotykane przez Ciebie problemy.

Gdy wyzwania i projekty do realizacji stają się większe oraz bardziej skomplikowane, klasy ułatwiają pracę zarówno Tobie, jak i innym programistom, z którymi współpracujesz. Kiedy programiści tworzą kod oparty na tej samej logice, są w stanie zrozumieć sposób działania kodu napisanego przez inną osobę. Przygotowane przez Ciebie fragmenty kodu będą miały sens dla pozostałych osób w zespole i każda z nich będzie mogła dodać do tego kodu jeszcze coś od siebie.

Utworzenie i użycie klasy

Z pomocą klas można modelować praktycznie wszystko. Zaczynamy od utworzenia prostej klasy `Dog` przedstawiającej psa — nie chodzi tutaj o konkretnego psa, ale ogólnie o każdego psa. Co wiemy o większości psów? Cóż, wszystkie mają swój wiek oraz imię. Ponadto większość psów potrafi siedzieć i kłaść się na plecach. Te dwa rodzaje informacji (imię i wiek) oraz dwa zachowania (siedzenie i kładzenie się na plecach) zdefiniujemy w przygotowywanej klasie `Dog`, ponieważ to są cechy wspólne większości psów. Opracowana przez nas klasa wskaże Pythonowi, jak zdefiniować obiekt przedstawiający psa. Po przygotowaniu klasy wykorzystamy ją do utworzenia poszczególnych egzemplarzy, z których każdy będzie przedstawiać jednego konkretnego psa.

Utworzenie klasy `Dog`

Każdy egzemplarz utworzony na podstawie klasy `Dog` będzie przechowywał informacje o imieniu (`name`) i wieku (`age`), a także zyska możliwość siedzenia (`sit()`) i kładzenia się na plecach (`roll_over()`).

Plik dog.py:

```
class Dog(): ❶
    """Prosta próba modelowania psa.""" ❷

    def __init__(self, name, age): ❸
        """Inicjalizacja atrybutów name i age."""
        self.name = name ❹
        self.age = age

    def sit(self): ❺
        """Symulacja, że pies siada po otrzymaniu polecenia."""
        print(f"{self.name.title()} teraz siedzi.")

    def roll_over(self):
```

```
"""Symulacja, że pies kładzie się na plecy po otrzymaniu
→polecenia."""
print(f"{self.name.title()} teraz położył się na plecy!")
```

W powyższym fragmencie kodu wiele się dzieje, ale nie przejmuj się tym. Tę samą strukturę zobaczysz wielokrotnie w rozdziale i będziesz miał jeszcze sporo czasu na oswojenie się z nią. W wierszu ❶ definiujemy klasę o nazwie `Dog`. Zgodnie z konwencją nazwa klasy w Pythonie rozpoczyna się od wielkiej litery. Nawias w definicji klasy jest pusty, ponieważ tworzymy ją zupełnie od początku. W wierszu ❷ mamy komentarz w stylu *docstring* opisujący przeznaczenie klasy.

Metoda `__init__()`

Funkcja będąca częścią klasy nosi nazwę *metody*. Wszystko to, czego dotąd nauczyłeś się o funkcjach, ma zastosowanie także względem metod. Jedyna praktyczna różnica polega na tym, że metody są wywoływanne w inny sposób. Przedstawiona w wierszu ❸ metoda `__init__()` jest zaliczana do metod specjalnych i będzie przez Pythona wywołana automatycznie w trakcie każdej operacji tworzenia nowego egzemplarza na podstawie klasy `Dog`. W nazwie tej metody znajdują się dwa znaki podkreślenia na początku i na końcu — jest to konwencja zapisu stosowana przez Pythona w celu uniknięcia sytuacji, w której nazwy metod domyślnych będą kolidowały z metodami opracowanymi przez programistów. Upewnij się, że po obu stronach słowa `init` w nazwie metody `__init__()` zostały umieszczone dwa znaki podkreślenia. Jeżeli użyjesz tylko po jednym znaku podkreślenia, ta metoda nie zostanie wywołana automatycznie podczas tworzenia egzemplarza klasy, co może prowadzić do błędów, które będą trudne do wychwycenia.

Zdefiniowana tutaj metoda `__init__()` ma trzy parametry: `self`, `name` i `age`. Parametr o nazwie `self` jest wymagany w definicji metody, a na dodatek musi znajdować się przed pozostałymi parametrami. Jego obecność w definicji jest niezbędna, ponieważ kiedy Python wywoła tę metodę `__init__()`, aby utworzyć egzemplarz klasy `Dog`, wówczas wywołanie metody automatycznie przekaże argument `self`. Każde wywołanie metody powiązane z klasą automatycznie przekazuje argument `self`, który jest odwołaniem do danego egzemplarza. Dzięki temu poszczególne egzemplarze uzyskują dostęp do atrybutów i metod zdefiniowanych w klasie. Kiedy tworzymy egzemplarz klasy `Dog`, Python wywoła metodę `__init__()` z klasy `Dog`. W trakcie tego wywołania przekazane zostają argumenty `name` i `age`, natomiast argument `self`, jak już wcześniej wspomniałem, zostanie przekazany automatycznie, więc nie będzie musiał być przekazywany ręcznie. Gdy zajdzie potrzeba utworzenia egzemplarza na podstawie klasy `Dog`, konieczne będzie dostarczenie wartości jedynie dla dwóch ostatnich parametrów — `name` i `age`.

Dwie zmienne zdefiniowane w wierszu ❷ i poniższym mają prefiks `self`. Jeżeli zmienna ma wymieniony prefiks, jest dostępna dla każdej metody w klasie. Ponadto uzyskanie dostępu do tych zmiennych jest możliwe za pomocą dowolnego egzemplarza utworzonego na bazie danej klasy. Polecenie `self.name = name` pobiera wartość przechowywaną w parametrze `name` i umieszcza ją w zmiennej `name`,

która następnie zostaje dołączona do tworzonego egzemplarza. Ten sam proces zachodzi w przypadku `self.age = age`. Zmienne dostępne za pomocą egzemplarzy takich jak omawiany są nazywane *atrybutami*.

W klasie `Dog` mamy zdefiniowane jeszcze dwie inne metody: `sit()` i `roll_over()`, jak możesz zobaczyć w wierszu ❸. Ponieważ te metody nie wymagają żadnych informacji dodatkowych, takich jak imię psa lub jego wiek, to definiujemy je z jednym parametrem — `self`. Utworzonych później egzemplarze będą miały dostęp także do tych metod dodatkowych. Innymi słowy: w egzemplarzach utworzonych na bazie klasy `Dog` będzie można wywoływać metody `sit()` i `roll_over()`. Na razie działanie tych metod nie jest zbyt ekscytujące — po prostu wyświetla komunikat o tym, że pies siedzi lub położył się na plecach. Jednak tę koncepcję można rozbudować i dostosować do bardziej rzeczywistych sytuacji. Jeżeli klasa byłaby częścią gry komputerowej, wymienione metody mogłyby zawierać kod tworzący animację siadającego lub kładącego się na plecach psa. Natomiast jeśli klasa została napisana w celu kontrolowania robota, te metody bezpośrednio kierowałyby robotem w postaci psa, aby ten siadał lub kłał się na plecach.

Utworzenie egzemplarza na podstawie klasy

Potraktuj klasę jako zbiór instrukcji wskazujących sposób zbudowania egzemplarza. Klasa `Dog` będzie więc zbiorem instrukcji wskazujących Pythonowi, jak można utworzyć poszczególne egzemplarze reprezentujące konkretne psy.

Przystępujemy do zbudowania egzemplarza konkretnego psa:

```
class Dog():
    --cięcie--
my_dog = Dog('willie', 6) ❶
print(f'Mój pies ma na imię {my_dog.name.title()}') ❷
print(f'Mój pies ma {my_dog.age} lat.') ❸
```

W powyższym fragmencie kodu używamy klasy `Dog`, którą przygotowaliśmy we wcześniejszym przykładzie. W wierszu ❶ nakazujemy Pythonowi utworzenie egzemplarza reprezentującego psa, który ma na imię 'willie' i ma 6 lat. Kiedy Python odczytuje ten wiersz kodu, wywołuje metodę `__init__()` klasy `Dog` wraz z argumentami 'willie' i 6. Metoda `__init__()` tworzy egzemplarz przedstawiający tego konkretnego psa oraz przypisuje wartości atrybutom `name` i `age` na podstawie wartości dostarczonych w wywołaniu. W metodzie `__init__()` nie mamy wyraźnie zdefiniowanego polecenia `return`, ale Python automatycznie zwraca egzemplarz reprezentujący danego psa. Ten egzemplarz zostaje umieszczony w zmiennej `my_dog`. Konwencja nazewnicza okazuje się tutaj przydatna. Zwykle można przyjąć założenie, że nazwa rozpoczynająca się od wielkiej litery, taka jak `Dog`, odwołuje do klasy, natomiast nazwa zapisana małymi literami, taka jak `my_dog`, odwołuje do pojedynczego egzemplarza utworzonego na podstawie tej klasy.

Uzyskanie dostępu do atrybutów

W celu uzyskania dostępu do atrybutów egzemplarza używamy notacji z kropką. W wierszu ❷ uzyskujemy dostęp do wartości atrybutu `name` w egzemplarzu `my_dog` za pomocą przedstawionego poniżej polecenia:

```
my_dog.name
```

Notacja z kropką jest często używana w Pythonie. Tego rodzaju składnia pokazuje, jak Python znajduje wartość atrybutu. W omawianym przykładzie Python szuka egzemplarza `my_dog`, a następnie powiązanego z nim atrybutu `name`. To jest dokładnie ten sam atrybut, który w klasie `Dog` jest wskazywany przez polecenie `self.name`. W wierszu ❸ wykorzystujemy takie samo podejście do pracy z atrybutem `age`.

Wygenerowane dane wyjściowe zawierają informacje zebrane o danym egzemplarzu `my_dog`:

```
Mój pies ma na imię Willie.  
Mój pies ma 6 lat.
```

Wywoływanie metod

Kiedy utworzymy już egzemplarz na podstawie klasy `Dog`, notacji z kropką możemy użyć do wywołania dowolnej metody zdefiniowanej w tej klasie. Teraz skorzystamy z tej możliwości, aby kazać psu usiąść, a później położyć się na plecach:

```
class Dog():  
    --cięcie--  
  
    my_dog = Dog('willie', 6)  
    my_dog.sit()  
    my_dog.roll_over()
```

W celu wywołania metody podajemy nazwę egzemplarza (w omawianym przykładzie to `my_dog`) oraz metody, która ma być wywołana. Wymienione komponenty rozdzielimy kropką. Kiedy Python odczyta polecenie `my_dog.sit()`, odszuka metodę `sit()` w klasie `Dog` i wykona zdefiniowany w niej kod. Interpretacja polecenia `my_dog.roll_over()` odbywa się w dokładnie taki sam sposób.

Teraz nasz pies Willie robi to, o co go prosimy:

```
Willie teraz siedzi.  
Willie teraz położył się na plecach!
```

Zastosowana tutaj składnia jest całkiem użyteczna. Kiedy atrybuty i metody mają wystarczająco jasne i czytelne nazwy, takie jak `name`, `age`, `sit()` i `roll_over()`, wówczas możemy bardzo łatwo określić przeznaczenie danego bloku kodu, nawet jeśli nigdy wcześniej nie widzieliśmy jego zawartości.

Utworzenie wielu egzemplarzy

Można utworzyć dowolną liczbę egzemplarzy na podstawie jednej klasy. Przystępujemy teraz do utworzenia egzemplarza o nazwie `your_dog`, który będzie reprezentował drugiego psa:

```
class Dog():
    --ciecie--

my_dog = Dog('willie', 6)
your_dog = Dog('lucy', 5)

print(f'Mój pies ma na imię {my_dog.name.title()}.')
print(f'Mój pies ma {my_dog.age} lat.')
my_dog.sit()

print(f'\nTwój pies ma na imię {your_dog.name.title()}.')
print(f'Twój pies ma {your_dog.age} lat.')
your_dog.sit()
```

W powyższym fragmencie kodu utworzyliśmy egzemplarze reprezentujące dwa psy: jednego o imieniu Willie i drugiego o imieniu Lucy. Każdy pies jest oddzielnym egzemplarzem, który posiada własny zbiór atrybutów, ale jednocześnie oba psy mogą podjąć dokładnie te same akcje:

```
Mój pies ma na imię Willie.
Mój pies ma 6 lat.
Willie teraz siedzi.
```

```
Twój pies ma na imię Lucy.
Twój pies ma 5 lat.
Lucy teraz siedzi.
```

Nawet jeśli użylibyśmy tego samego imienia i wieku dla drugiego psa, Python i tak utworzyłby oddzielne egzemplarze na bazie klasy `Dog`. Na podstawie pojęcia klasy można utworzyć dowolną liczbę egzemplarzy, jeżeli każdy z nich będzie miał unikatową nazwę zmiennej lub zajmował inne miejsce na liście bądź w słowniku.

ZRÓB TO SAM

9.1. Restauracja. Przygotuj klasę o nazwie Restaurant. Metoda `__init__()` w klasie Restaurant powinna przechowywać dwa atrybuty: `restaurant_name` i `cuisine_type`. Utwórz metodę o nazwie `describe_restaurant()` wyświetlającą te dwa fragmenty informacji oraz metodę o nazwie `open_restaurant()` wyświetlającą informacje o godzinach pracy restauracji.

Na podstawie przygotowanej klasy utwórz egzemplarz `Restaurant`. Wyświetl oddzielnie oba atrybuty, a następnie wywołaj obie metody.

9.2. Trzy restauracje. Pracę rozpocznij od klasy opracowanej w ćwiczeniu 9.1. Utwórz trzy różne egzemplarze na podstawie tej klasy, a następnie wywołaj metodę `describe_restaurant()` dla każdego egzemplarza.

9.3. Użytkownicy. Przygotuj klasę o nazwie User. Zdefiniuj w niej dwa atrybuty (`first_name` i `last_name`), a następnie utwórz kilka innych atrybutów, które zwykle są przechowywane w profilu użytkownika. Zdefiniuj metodę o nazwie `describe_user()`, wyświetlającą podsumowanie informacji zebranych o użytkowniku. Utwórz jeszcze drugą metodę o nazwie `greet_user()`, która będzie wyświetlała użytkownikowi spersonalizowane powitanie.

Utwórz kilka egzemplarzy reprezentujących różnych użytkowników, a następnie dla każdego z nich wywołaj obie metody.

Praca z klasami i egzemplarzami

Klasy można wykorzystać do przedstawienia wielu rzeczywistych sytuacji. Kiedy już zdefiniujesz klasę, większość czasu będziesz poświęcać na pracę z egzemplarzami utworzonymi na jej podstawie. Jednym z pierwszych zadań będzie modyfikacja atrybutów związanych z danym egzemplarzem klasy. Tę modyfikację atrybutów można przeprowadzić bezpośrednio w egzemplarzu, lub też przygotować metody uaktualniające atrybuty w określony sposób.

Klasa Car

Zdefiniujemy teraz nową klasę, tym razem reprezentującą samochód. Nasza klasa będzie przechowywać informacje o samochodzie oraz zawierała metodę pozwalającą na wyświetlenie podsumowania tych informacji.

Plik `car.py`:

```
class Car():
    """Prosta próba zaprezentowania samochodu."""

    def __init__(self, make, model, year): ❶
        """Inicjalizacja atrybutów opisujących samochód."""
        self.make = make
```

```
self.model = model  
self.year = year  
  
def get_descriptive_name(self): ❸  
    """Zwrot elegancko sformatowanego opisu samochodu."""  
    long_name = f'{self.year} {self.make} {self.model}'  
    return long_name.title()  
  
my_new_car = Car('audi', 'a4', 2019) ❹  
print(my_new_car.get_descriptive_name())
```

W wierszu ❶ klasy `Car` mamy zdefiniowaną metodę `__init__()` wraz z parametrem `self` umieszczonym jako pierwszy na liście, czyli podobnie jak w przypadku poprzednio omawianej klasy `Dog`. Ponadto lista parametrów zawiera jeszcze trzy inne pozycje: `make`, `model` i `year`. Metoda `__init__()` pobiera te parametry, a następnie przechowuje je w atrybutach, które będą powiązane z egzemplarzami utworzonymi na podstawie tej klasy. Podczas tworzenia nowego egzemplarza klasy `Car` musimy więc podać producenta, model i rok produkcji samochodu.

W wierszu ❷ mamy zdefiniowaną metodę o nazwie `get_descriptive_name()`, odpowiedzialną za umieszczenie w jednym ciągu tekstowym informacji pobranych z atrybutów `make`, `model` i `year` oraz wyświetlenie ich w formie elegancko sformatowanego opisu samochodu. Dzięki tej metodzie unikamy konieczności oddzielnego wyświetlania wartości poszczególnych atrybutów. Aby w tej metodzie móc pracować z wartościami atrybutów, wykorzystujemy notację `self.make`, `self.model` i `self.year`. Później w wierszu ❸ tworzymy egzemplarz na podstawie klasy `Car` i umieszczamy go w zmiennej `my_new_car`. Następnie wywołujemy metodę `get_descriptive_name()`, aby wyświetlić opis samochodu:

2019 Audi A4

Klasa stanie się jeszcze bardziej interesująca, kiedy zdefiniujemy w niej atrybut, którego wartość będzie się zmieniać w czasie. Dodajemy więc atrybut przechowujący aktualny przebieg samochodu.

Przypisanie atrybutowi wartości domyślnej

Podczas tworzenia egzemplarza atrybuty mogą być definiowane bez konieczności przekazywania ich w postaci parametrów. Te atrybuty można zdefiniować w metodzie `__init__()`, w której zostaną im przypisane wartości domyślne.

Przechodzimy więc do dodania atrybutu o nazwie `odometer_reading`, który zawsze będzie miał wartość początkową wynoszącą 0. Ponadto zdefiniujemy metodę `read_odometer()` pomagającą robić odczyty licznika przebiegu w danym pojeździe:

```
class Car():

    def __init__(self, make, model, year):
        """Inicjalizacja atrybutów opisujących samochód."""
        self.make = make
        self.model = model
        self.year = year
        self.odometer_reading = 0 ❶

    def get_descriptive_name(self):
        --cięcie--

    def read_odometer(self): ❷
        """Wyświetla informację o przebiegu samochodu."""
        print(f"Ten samochód ma przejechane {self.odometer_reading} km.")

my_new_car = Car('audi', 'a4', 2019)
print(my_new_car.get_descriptive_name())
my_new_car.read_odometer()
```

Kiedy Python wywoła metodę `__init__()` w celu utworzenia nowego egzemplarza, egzemplarz ten nadal będzie przechowywać producenta, model i rok produkcji samochodu jako atrybuty, podobnie jak to było w poprzednim przykładzie. Jednak tym razem utworzony zostanie również nowy atrybut o nazwie `odometer_reading`, którego wartością początkową będzie 0 (patrz wiersz ❶). Ponadto w wierszu ❷ mamy nową metodę o nazwie `read_odometer()`, ułatwiającą odczytanie przebiegu danego pojazdu.

Na razie przebieg samochodu wynosi 0 km:

```
2019 Audi A4
Ten samochód ma przejechane 0 km.
```

Nie wszystkie samochody są sprzedawane z przebiegiem wynoszącym dokładnie 0 km na liczniku, więc potrzebny jest nam sposób pozwalający na zmianę wartości tego atrybutu.

Modyfikacja wartości atrybutu

Wartość atrybutu można zmienić na trzy sposoby: zmienić wartość bezpośrednio w egzemplarzu, ustawić wartość za pomocą metody, lub też inkrementować wartość (czyli dodać do niej pewną wartość) za pomocą metody. Przeanalizujemy teraz wszystkie wymienione podejścia.

Bezpośrednia modyfikacja wartości atrybutu

Najprostszy sposób na zmodyfikowanie wartości atrybutu polega na uzyskaniu dostępu do tego atrybutu bezpośrednio w egzemplarzu. Poniżej pokazalem, jak

za pomocą podejścia bezpośredniego można ustawić wartość licznika przebiegu na dokładnie 23 km:

```
class Car():
    --cięcie--

my_new_car = Car('audi', 'a4', 2019)
print(my_new_car.get_descriptive_name())

my_new_car.odometer_reading = 23 ❶
my_new_car.read_odometer()
```

W wierszu ❶ użyliśmy notacji z kropką w celu uzyskania dostępu do atrybutu `odometer_reading` samochodu i bezpośredniego ustawienia jego wartości. Ten wiersz nakazuje Pythonowi pobrać egzemplarz `my_new_car`, odszukać powiązany z nim atrybut `odometer_reading` i przypisać temu atrybutowi wartości 23:

```
2019 Audi A4
Ten samochód ma przejechane 23 km.
```

Czasami zachodzi potrzeba bezpośredniego uzyskania dostępu do atrybutu w pokazany powyżej sposób. Z kolei w innych sytuacjach oczekiwane jest zdefiniowanie metody odpowiedzialnej za uaktualnianie wartości atrybutu.

Modyfikacja wartości atrybutu za pomocą metody

Użyteczne może być przygotowanie metod uaktualniających wartości określonych atrybutów. Zamiast bezpośrednio uzyskiwać dostęp do atrybutu, nową wartość po prostu przekazujesz metodzie, która wewnętrznie zajmuje się uaktualnieniem wartości atrybutu.

Poniżej przedstawiłem przykład metody o nazwie `update_odometer()`:

```
class Car():
    --cięcie--

    def update_odometer(self, mileage): ❶
        """Przypisanie podanej wartości licznikowi przebiegu
        samochodu."""
        self.odometer_reading = mileage

my_new_car = Car('audi', 'a4', 2019)
print(my_new_car.get_descriptive_name())

my_new_car.update_odometer(23) ❷
my_new_car.read_odometer()
```

Jedyna zmiana w klasie `Car` polega na dodaniu metody `update_odometer()` w wierszu ❶. Ta metoda pobiera bieżący przebieg pojazdu i umieszcza tę wartość w atrybutie `self.odometer_reading`. W wierszu ❷ widzimy wywołanie metody `update_odometer()` i podanie liczby 23 jako argumentu (odpowiada on parametrowi `mileage` w definicji metody). Działanie metody polega na przypisaniu licznikowi przebiegu samochodu podanej wartości 23, co potwierdzają dane wyjściowe wyświetcone przez metodę `read_odometer()`:

2019 Audi A4
Ten samochód ma przejechane 23 km.

Metodę `update_odometer()` można jeszcze bardziej rozbudować, aby wykonywała też inne zadania w trakcie każdego odczytu licznika przebiegu. Przykładowo zaimplementujemy teraz logikę uniemożliwiającą cofnięcie licznika przebiegu:

```
class Car():
    --cięcie--

    def update_odometer(self, mileage):
        """
        Przypisanie podanej wartości licznikowi przebiegu samochodu.
        Zmiana zostanie odrzucona w przypadku próby cofnięcia licznika.
        """
        if mileage >= self.odometer_reading: ❶
            self.odometer_reading = mileage
        else:
            print("Nie można cofnąć licznika przebiegu samochodu!") ❷
```

Teraz przed faktycznym wprowadzeniem zmiany metoda `update_odometer()` sprawdza, czy nowa wartość ma sens. Kiedy nowa wartość przebiegu (`mileage`) jest wyższa niż lub równa dotychczasowej (`self.odometer_reading`), wówczas można ją uaktualnić (patrz wiersz ❶). Natomiast w przypadku gdy nowa wartość przebiegu jest mniejsza od bieżącej, użytkownikowi zostaje wyświetlona informacja, że nie wolno cofać licznika przebiegu (patrz wiersz ❷).

Inkrementacja wartości atrybutu za pomocą metody

Czasami zachodzi potrzeba inkrementowania wartości atrybutu o określzoną wartość zamiast przypisywania mu zupełnie nowej wartości. Przyjmujemy założenie, że użytkownik kupił używany samochód i przejechał nim 100 km od chwili zakupu do momentu zarejestrowania pojazdu. Poniżej przedstawiłem metodę pozwalającą na przekazanie wartości inkrementacji oraz jej dodanie do bieżącej wartości licznika przebiegu samochodu:

```
class Car():
    --cięcie--

    def update_odometer(self, mileage):
        --cięcie--

    def increment_odometer(self, kilometers): ❶
        """Inkrementacja wartości licznika przebiegu samochodu o podaną
        ↳wartość."""
        self.odometer_reading += kilometers

my_used_car = Car('subaru', 'outback', 2015) ❷
print(my_used_car.get_descriptive_name())

my_used_car.update_odometer(23_500) ❸
my_used_car.read_odometer()

my_used_car.increment_odometer(100) ❹
my_used_car.read_odometer()
```

Nowa metoda `increment_odometer()` w wierszu ❶ pobiera aktualny przebieg, a następnie dodaje tę wartość do aktualnie przechowywanej w atrybutie `self.odometer_reading`. W wierszu ❷ tworzymy nowy egzemplarz o nazwie `my_used_car`, reprezentujący używany samochód. Przebieg tego pojazdu określamy na 23 500 km przez wywołanie metody `update_odometer()` wraz z argumentem `23_500` (patrz wiersz ❸). W wierszu ❹ wywołujemy metodę `increment_odometer()` wraz z argumentem `100`, co powoduje dodanie tej wartości do aktualnego przebiegu samochodu:

```
2015 Subaru Outback
Ten samochód ma przejechane 23500 km.
Ten samochód ma przejechane 23600 km.
```

Omówioną tutaj metodę można bardzo łatwo zmodyfikować, aby odrzuciła ujemną wartość inkrementacji, co uniemożliwi użytkownikowi cofnięcie licznika przebiegu samochodu.

UWAGA *Tego rodzaju metody można wykorzystywać do kontrolowania sposobu, w jaki użytkownicy programu uaktualniają wartości takie jak wartość licznika przebiegu samochodu. Jednak każdy, kto będzie miał dostęp do programu, będzie mógł ustawić dowolną wartość licznika przebiegu, wykorzystując do tego bezpośredni dostęp do odpowiedniego atrybutu. Skuteczne zabezpieczenia wymagają wyjątkowej ostrożności i zwracania uwagi na szczegóły. Nie można się ograniczyć jedynie do prostego sprawdzenia, takiego jak w omówionym powyżej przykładzie.*

ZRÓB TO SAM

9.4. Liczba obsłużonych. Pracę rozpocznij od programu utworzonego w ćwiczeniu 9.1. Dodaj atrybut o nazwie `number_served` o wartości domyślnej 0. Następnie na podstawie klasy utwórz egzemplarz o nazwie `restaurant`. Wyświetl liczbę klientów obsłużonych przez restaurację, zmień tę wartość i później wyświetl nową.

Dodaj metodę o nazwie `set_number_served()`, pozwalającą na zdefiniowanie liczby obsłużonych klientów. Wywołaj tę metodę wraz z różnymi wartościami i je wyświetl.

Dodaj metodę o nazwie `increment_number_served()`, pozwalającą na inkrementację wartości wskazującej na liczbę obsłużonych klientów. Wywołaj tę metodę dowolną ilość razy, symulując w ten sposób liczbę klientów obsłużonych na przykład w ciągu dnia roboczego.

9.5. Próby logowania. Pracę rozpocznij od programu utworzonego w ćwiczeniu 9.3. Do klasy `User` dodaj metodę o nazwie `increment_login_attempts()`, pozwalającą na inkrementację wartości `login_attempts` o 1. Utwórz drugą metodę o nazwie `reset_login_attempts()`, która będzie zerowała wartość `login_attempts`.

Utwórz egzemplarz klasy `User` i kilkukrotnie wywołaj metodę `increment_login_attempts()`. Wyświetl wartość `login_attempts`, aby mieć pewność o jej prawidłowej inkrementacji. Następnie wywołaj metodę `reset_login_attempts()`. Ponownie wyświetl wartość `login_attempts` i sprawdź, czy na pewno wynosi 0.

Dziedziczenie

Kiedy przygotowuje się klasę, pracę nie zawsze trzeba zaczynać zupełnie od początku. Jeżeli tworzona klasa ma być wyspecjalizowaną wersją innej opracowanej wcześniej klasy, można skorzystać z *dziedziczenia*. Gdy jedna klasa *dziedziczy* po innej, automatycznie pobiera wszystkie atrybuty i metody z tej klasy. Klasa pierwotna jest nazywana *klasą nadziedziczoną*, natomiast nowa jest określana mianem *klasy potomnej*. Ta klasa potomna dziedziczy wszystkie atrybuty i metody po klasie nadziedziczonej, choć może definiować również nowe atrybuty i metody.

Metoda `__init__()` w klasie potomnej

Podczas tworzenia egzemplarza na podstawie klasy potomnej bardzo często będziesz wywoływać metodę `__init__()` klasy nadziedziczonej. To spowoduje inicjalizację wszystkich atrybutów zdefiniowanych w klasie nadziedziczonej i udostępnienie ich w klasie potomnej.

Rozważmy na przykład samochód napędzany silnikiem elektrycznym. Tego rodzaju pojazd to specjalny typ samochodu, więc naszą nową klasę `ElectricCar` możemy zbudować w oparciu o utworzoną wcześniej klasę `Car`. W ten sposób

konieczne będzie przygotowanie jedynie kodu dla atrybutów i metod dotyczących samochodów napędzanych silnikami elektrycznymi.

Pracę rozpoczynamy od utworzenia prostej wersji klasy `ElectricCar`, która będzie miała dokładnie takie same możliwości jak przygotowana wcześniej klasa `Car`.

Plik `electric_car.py`:

```
class Car(): ❶
    """Prosta próba zaprezentowania samochodu."""

    def __init__(self, make, model, year):
        self.make = make
        self.model = model
        self.year = year
        self.odometer_reading = 0

    def get_descriptive_name(self):
        long_name = f"{self.year} {self.make} {self.model}"
        return long_name.title()

    def read_odometer(self):
        print(f"Ten samochód ma przejechane {self.odometer_reading} km.")

    def update_odometer(self, mileage):
        if mileage >= self.odometer_reading:
            self.odometer_reading = mileage
        else:
            print("Nie można cofnąć licznika przebiegu samochodu!")

    def increment_odometer(self, kilometers):
        self.odometer_reading += kilometers

class ElectricCar(Car): ❷
    """Przedstawia cechy charakterystyczne samochodu elektrycznego."""

    def __init__(self, make, model, year): ❸
        """Inicjalizacja atrybutów klasy nadzędnej."""
        super().__init__(make, model, year) ❹

my_tesla = ElectricCar('tesla', 'model s', 2019) ❽
print(my_tesla.get_descriptive_name())
```

W wierszu ❶ pracę rozpoczynamy od istniejącej już klasy `Car`. Zanim utworzymy klasę potomną, klasa nadzędna musi być częścią bieżącego pliku oraz musi się już w nim znajdować. Następnie w wierszu ❷ mamy definicję klasy potomnej o nazwie `ElectricCar`. Nazwa klasy nadzędnej musi być umieszczona w nawiasie definicji klasy potomnej. Metoda `__init__()` w klasie potomnej (patrz wiersz ❸) pobiera informacje wymagane do utworzenia egzemplarza klasy `Car`.

Wywołanie `super()` w wierszu ❸ to funkcja specjalna pomagająca Pythonowi w utworzeniu połączenia między klasami nadzędną i potomną. Ten wiersz nakazuje wywołanie metody `__init__()` z klasy nadzędnej dla `ElectricCar`, co pozwala egzemplarzowi klasy `ElectricCar` otrzymać wszystkie atrybuty jego klasy nadzędnej. Nazwa funkcji `super` pochodzi od konwencji określania klasy nadzędnej mianem *superklasy*, a klasy potomnej mianem *podklasti*.

Możemy teraz sprawdzić, czy dziedziczenie działa prawidłowo. W tym celu spróbujemy utworzyć egzemplarz samochodu elektrycznego, wykorzystując do tego te same informacje, które wcześniej podaliśmy podczas tworzenia egzemplarza tradycyjnego samochodu. W wierszu ❹ tworzymy więc egzemplarz klasy `ElectricCar` i umieszczać go w zmiennej `my_tesla`. Ten wiersz zawiera wywołanie metody `__init__()` zdefiniowanej w klasie `ElectricCar`, która z kolei nakazuje Pythonowi wywołanie metody `__init__()` zdefiniowanej w klasie nadzędnej, czyli `Car`. W wywołaniu przekazujemy argumenty `'tesla'`, `'model s'` i `2019`.

Oprócz metody `__init__()` nie istnieją jeszcze żadne atrybuty lub metody charakterystyczne dla samochodu z napędem elektrycznym. Na tym etapie po prostu tworzymy egzemplarz dla samochodu elektrycznego, który będzie zachowywał się dokładnie tak samo jak samochód reprezentowany przez egzemplarz klasy `Car`:

2019 Tesla Model S

Przekonaliśmy się, że egzemplarz klasy `ElectricCar` działa tak samo jak egzemplarz klasy `Car`, możemy więc przystąpić do definiowania atrybutów i metod charakterystycznych dla samochodów z napędem elektrycznym.

Definiowanie atrybutów i metod dla klasy potomnej

Po przygotowaniu klasy potomnej dziedziczącej po klasie nadzędnej możemy przystąpić do dodawania nowych atrybutów i metod, które są niezbędne, aby móc odróżnić tę klasę potomną od jej klasy nadzędnej.

Teraz dodamy więc atrybut charakterystyczny dla samochodu napędzanego silnikiem elektrycznym, na przykład akumulatory, oraz metodę wyświetlającą informacje o tym atrybutu. W nowym atrybutu będziemy przechowywać wielkość akumulatora oraz przygotujemy metodę wyświetlającą opis tego akumulatora:

```
class Car():
    --ciecie--

class ElectricCar(Car):
    """Przedstawia cechy charakterystyczne samochodu elektrycznego."""

    def __init__(self, make, model, year):
        """
        Inicjalizacja atrybutów klasy nadzędnej.
        Następnie inicjalizacja atrybutów charakterystycznych
        """

        self.make = make
        self.model = model
        self.year = year
        self.battery_size = 70
```

```
dla samochodu elektrycznego.  
"""  
super().__init__(make, model, year)  
self.battery_size = 75 ❶  
  
def describe_battery(self): ❷  
    """Wyświetlenie informacji o wielkości akumulatora."""  
    print(f"Ten samochód ma akumulator o pojemności  
        ➔{self.battery_size} kWh.")  
  
my_tesla = ElectricCar('tesla', 'model s', 2019)  
print(my_tesla.get_descriptive_name())  
my_tesla.describe_battery()
```

W wierszu ❶ dodajemy nowy atrybut o nazwie `self.battery_size` i przypisujemy mu wartość początkową wynoszącą na przykład 75. Ten atrybut będzie powiązany ze wszystkimi egzemplarzami utworzonymi na podstawie klasy `ElectricCar`, ale nie zostanie uwzględniony w żadnym egzemplarzu klasy `Car`. Ponadto dodajemy metodę o nazwie `describe_battery()` wyświetlającą informacje o akumulatorze (patrz wiersz ❷). Kiedy wywołamy tę metodę, na ekranie zostanie wyświetlony komunikat jasno wskazujący, że mamy do czynienia z samochodem o napędzie elektrycznym:

```
2019 Tesla Model S  
Ten samochód ma akumulator o pojemności 75 kWh.
```

Nie ma żadnych ograniczeń w zakresie specjalizacji klasy `ElectricCar`. Możesz dodać dowolną liczbę atrybutów i metod niezbędnych do modelowania samochodu o napędzie elektrycznym na zadowalającym Cię poziomie dokładności. Te atrybuty lub metody, które można zastosować względem dowolnego samochodu, a nie tylko względem samochodów z napędem elektrycznym, powinny być dodawane do klasy `Car` zamiast do `ElectricCar`. W ten sposób każdy użytkownik klasy `Car` również będzie miał dostęp do tych funkcjonalności, natomiast użytkownicy klasy `ElectricCar` będą mieli do dyspozycji kod obsługujący informacje i zachowania typowe jedynie dla samochodów elektrycznych.

Nadpiswanie metod klasy nadzędnej

Istnieje możliwość nadpisania dowolnej metody klasy nadzędnej, która nie będzie pasowała do modelu tworzonego za pomocą klasy potomnej. W tym celu w klasie potomnej należy zdefiniować metodę o takiej samej nazwie jak nadpisywana metoda klasy nadzędnej. Python nie będzie zwracać uwagi na tę metodę w klasie nadzędnej i uwzględnii jedynie metodę zdefiniowaną w klasie potomnej.

Przymijmy założenie, że klasa `Car` zawiera metodę o nazwie `fill_gas_tank()` odpowiedzialną za obsługę tankowania samochodu. Ponieważ ta metoda jest bezcelowa w samochodzie o napędzie elektrycznym, możemy ją nadpisać w klasie potomnej. Oto jedno z możliwych rozwiązań.

```
def ElectricCar(Car):
    --cięcie--

    def fill_gas_tank():
        """Samochód o napędzie elektrycznym nie ma zbiornika paliwa."""
        print("Ten samochód nie wymaga tankowania paliwa!")
```

Jeżeli teraz ktokolwiek spróbuje wywołać metodę `fill_gas_tank()` dla egzemplarza reprezentującego samochód elektryczny, Python zignoruje tę metodę w klasie `Car` i wykona wersję zdefiniowaną w klasie potomnej. Kiedy stosujesz dziedziczenie, wówczas upewnij się, że klasy potomne zawierają jedynie niezbędne im atrybuty i metody oraz nadpisują wszystko to, co z klasy nadrzędnej jest im niepotrzebne.

Egzemplarz jako atrybut

Kiedy będziesz modelować w kodzie coś pochodzące ze świata rzeczywistego, może się okazać, że będziesz dodawać coraz więcej szczegółów do klasy. Zdasz sobie sprawę z rosnącej listy atrybutów i metod oraz ze zwiększającego się rozmiaru plików. W takiej sytuacji będziesz mógł rozważyć przygotowanie pewnej części klasy jako zupełnie oddzielnej klasy. W ten sposób ogromną klasę podzielisz na kilka mniejszych, które będą ze sobą współdziałać.

Jeżeli na przykład będziemy kontynuować dodawanie kolejnych szczegółów do klasy `ElectricCar`, może się okazać, że dodaliśmy wiele atrybutów i metod dotyczących akumulatora samochodu napędzanego silnikiem elektrycznym. W takim przypadku dobrym rozwiązaniem będzie przeniesienie tych wszystkich atrybutów i metod do oddzielnej klasy o nazwie `Battery`. Następnie egzemplarza klasy `Battery` będziemy mogli użyć jako atrybutu w klasie `ElectricCar`:

```
class Car():
    --cięcie--

class Battery(): ❶
    """Prosta próba modelowania akumulatora samochodu elektrycznego."""

    def __init__(self, battery_size=75): ❷
        """Inicjalizacja atrybutów akumulatora."""
        self.battery_size = battery_size

    def describe_battery(self): ❸
        """Wyświetlenie informacji o wielkości akumulatora."""
        print(f"Ten samochód ma akumulator o pojemności
              →{self.battery_size} kWh.")

class ElectricCar(Car):
    """Przedstawia cechy charakterystyczne samochodu elektrycznego."""
```

```
def __init__(self, make, model, year):
    """
    Inicjalizacja atrybutów klasy nadzędnej.
    Następnie inicjalizacja atrybutów charakterystycznych
    dla samochodu elektrycznego.
    """
    super().__init__(make, model, year)
    self.battery = Battery() ❸

my_tesla = ElectricCar('tesla', 'model s', 2019)

print(my_tesla.get_descriptive_name())
my_tesla.battery.describe_battery()
```

W wierszu ❶ definiujemy nową klasę o nazwie `Battery`, która nie dziedziczy po żadnej innej klasie. Przedstawiona w wierszu ❷ metoda `__init__()` ma tylko jeden — oczywiście pomijając domyślny `self` — parametr o nazwie `battery_size`. Jest to parametr opcjonalny, przeznaczony do zdefiniowania pojemności akumulatora. Jeżeli jego wartość nie zostanie wyraźnie podana, domyślnie będzie wynosić 75. Metoda `describe_battery()` również została przeniesiona do nowej klasy (patrz wiersz ❸).

W klasie `ElectricCar` mamy teraz atrybut o nazwie `self.battery` (patrz wiersz ❸). Ten wiersz nakazuje Pythonowi utworzenie nowego egzemplarza klasy `Battery` (wraz z wartością domyślną 75 dla parametru `battery_size`, ponieważ nie podaliśmy jego wartości) i umieszczenie go w atrybucie `self.battery`. To będzie wykonywane w trakcie każdego wywołania metody `__init__()` i tym samym wszystkie egzemplarze klasy `ElectricCar` od tej chwili będą miały automatycznie tworzony egzemplarz klasy `Battery`.

Tworzymy egzemplarz samochodu o napędzie elektrycznym i przechowujemy go w zmiennej `my_tesla`. Kiedy zajdzie potrzeba opisania akumulatora, zrobimy to za pomocą atrybutu `battery`:

```
my_tesla.battery.describe_battery()
```

Powyższy wiersz nakazuje Pythonowi odszukanie egzemplarza `my_tesla`, znalezienie jego atrybutu `battery` i wywołanie metody o nazwie `describe_battery()`, powiązanej z egzemplarzem klasy `Battery` przechowywanym w atrybucie.

Wygenerowane dane wyjściowe są dokładnie takie same jak w poprzednim przykładzie:

```
2019 Tesla Model S
Ten samochód ma akumulator o pojemności 75 kWh.
```

Można odnieść wrażenie, że wykonaliśmy dużą ilość dodatkowej pracy. Jednak zyskaliśmy możliwość szczegółowego opisania akumulatora bez zaśmiecania

przy tym klasy ElectricCar. Dodamy teraz do klasy Battery następną metodę, odpowiedzialną za wyświetlenie zasięgu samochodu na podstawie pojemności użytego w nim akumulatora:

```
class Car():
    --cięcie--

class Battery():
    --cięcie--

    def get_range(self): ❶
        """
        Wyświetla informacje o zasięgu samochodu na podstawie pojemności
        ↪akumulatora.
        """
        if self.battery_size == 75:
            range = 260
        elif self.battery_size == 100:
            range = 315

        print(f"Zasięg tego samochodu wynosi około {range} km
              po pełnym naładowaniu akumulatora.")

class ElectricCar(Car):
    --cięcie--

    my_tesla = ElectricCar('tesla', 'model s', 2019)
    print(my_tesla.get_descriptive_name())
    my_tesla.battery.describe_battery()
    my_tesla.battery.get_range() ❷
```

Zdefiniowana w wierszu ❶ nowa metoda `get_range()` przeprowadza pewną prostą analizę. W przypadku akumulatora o pojemności 75 kWh metoda podaje zasięg samochodu wynoszący 260 km, natomiast w przypadku akumulatora o pojemności 100 kWh zasięg wynoszący 315 km. Następnie ta wartość zostaje wyświetlona. Kiedy będziemy chcieli użyć tej metody, będziemy musieli ją wywołać za pomocą atrybutu `battery`, tak jak pokazałem w wierszu ❷.

Wygenerowane dane wyjściowe podają zasięg samochodu ustalony na podstawie pojemności akumulatora:

```
2019 Tesla Model S
Ten samochód ma akumulator o pojemności 75 kWh.
Zasięg tego samochodu wynosi około 260 km po pełnym naładowaniu
↪akumulatora.
```

Modelowanie rzeczywistych obiektów

Kiedy rozpoczynasz modelowanie znacznie bardziej skomplikowanych rzeczy, takich jak samochód o napędzie elektrycznym, wówczas będziesz zmagać się z interesującymi problemami. Na przykład z takim, czy zasięg samochodu elektrycznego jest właściwością akumulatora czy samochodu. Jeżeli opisujemy tylko jeden samochód, prawdopodobnie nie będzie błędem powiązanie metody `get_range()` z klasą `Battery`. Jednak w przypadku opisywania całej linii samochodów danego producenta metodę `get_range()` prawdopodobnie trzeba będzie przenieść do klasy `ElectricCar`. Wprawdzie ta metoda będzie sprawdzać pojemność akumulatora przed wyświetleniem informacji o zasięgu samochodu, ale podawane przez nią dane będą dotyczyć konkretnego pojazdu. Alternatywne podejście polega na zachowaniu powiązania między metodą `get_range()` i akumulatorem oraz na przekazywaniu danych za pomocą parametru takiego jak `car_model`. W takim przypadku metoda `get_range()` przedstawi informacje o zasięgu samochodu na podstawie pojemności akumulatora i modelu samochodu.

W ten sposób dochodzimy do interesującego momentu na Twojej ścieżce rozwoju jako programisty. Kiedy zaczynasz szukać odpowiedzi na tego rodzaju pytania, będzie to oznaczało, że zacząłeś myśleć na wyższym poziomie logicznym i nie koncentrujesz się jedynie na składni. Myślisz nie tylko o Pythonie, lecz także zastanawiasz się, jak przedstawić rzeczywistość w kodzie. Gdy dotrzesz do tego punktu, przekonasz się, że często nie można jednoznacznie określić, czy dane podejście do modelowania rzeczywistej sytuacji jest właściwe lub niewłaściwe. Niektóre podejścia są znacznie efektywniejsze niż inne, ale odszukanie najbardziej efektywnego wymaga nieco praktyki. Jeżeli tworzony przez Ciebie kod działa zgodnie z oczekiwaniemi, to znaczy, że dobrze wykonujesz swoją pracę! Nie zniechęcaj się, gdy się okaże, że wielokrotnie modyfikujesz klasy i stosujesz w nich różne podejścia. W poszukiwaniu rozwiązania, które pozwali tworzyć odpowiedni i efektywnie działający kod, każdy programista przechodzi przez ten etap.

Import klas

Wraz z dodawaniem kolejnych funkcjonalności do klas pliki będą stawały się coraz większe, nawet w przypadku prawidłowo stosowanego dziedziczenia. Aby pozostać w zgodzie z ogólną filozofią Pythona, w plikach powinniśmy umieszczać kod źródłowy pozbawiony niepotrzebnych elementów. Python pomaga w osiągnięciu tego celu, umożliwiając przechowywanie klas w modułach. Poszczególne klasy można importować do programu głównego wtedy, gdy będą potrzebne.

Import pojedynczej klasy

Rozpoczynamy od utworzenia modułu zawierającego jedynie klasę `Car`. Od razu pojawia się problem związany z nazwą, ponieważ w tym rozdziale już utworzyliśmy plik o nazwie `car.py`. Jednak to moduł powinien mieć tę nazwę, skoro

ZRÓB TO SAM

9.6. Budka z lodami. Budka z lodami to szczególny rodzaj restauracji. Zdefiniuj klasę o nazwie `IceCreamStand` dziedziczącą po klasie `Restaurant` utworzonej w ćwiczeniu 9.1 lub 9.4. Dowolna wersja wymienionej klasy będzie się sprawdzać — po prostu wybierz jedną z nich. Dodaj atrybut o nazwie `flavors`, przechowujący listę różnych smaków lodów. Zdefiniuj metodę wyświetlającą dostępne smaki lodów. Utwórz egzemplarz klasy `IceCreamStand` i wywołaj nową metodę.

9.7. Admin. Administrator to specjalny rodzaj użytkownika. Zdefiniuj klasę o nazwie `Admin` dziedziczącą po klasie `User` utworzonej w ćwiczeniu 9.3 lub 9.5. Dodaj atrybut `privileges` przechowujący listę ciągów tekstowych takich jak „może dodać post”, „może usunąć post” czy „może zbanować użytkownika”. Zdefiniuj metodę o nazwie `show_privileges()`, wyświetlającą listę uprawnień administratora. Utwórz egzemplarz klasy `Admin` i wywołaj nową metodę.

9.8. Uprawnienia. Zdefiniuj oddzielną klasę `Privileges`. Ta klasa powinna mieć jeden atrybut (`privileges`), przechowujący listę ciągów tekstowych, tak jak przedstawiłem to w poprzednim ćwiczeniu. Metodę `show_privileges()` prześniesz do nowej klasy. Utwórz egzemplarz klasy `Privileges` jako atrybut w klasie `Admin`. Następnie utwórz nowy egzemplarz klasy `Admin` i użyj metody `show_privileges()` do wyświetlenia uprawnień.

9.9. Uaktualnienie akumulatora. Pracę rozpocznij od ostatniej wersji programu `electric_car.py` utworzonej w tym podrozdziale. Do klasy `Battery` dodaj nową metodę o nazwie `upgrade_battery()`. Ta metoda powinna sprawdzić pojemność akumulatora i ustawić ją na 100, jeśli aktualnie jest inna. Utwórz egzemplarz samochodu o napędzie elektrycznym wraz z akumulatorem o domyślnej pojemności, wywołaj metodę `get_range()`, a następnie metodę `upgrade_battery()` i ponownie `get_range()`. Powinieneś zauważać zwiększenie zasięgu samochodu.

zawiera kod przedstawiający samochód. Rozwiążemy więc problem w ten sposób, że umieścimy klasę `Car` w module `car.py`, zastępując tym samym wcześniej utworzony plik o tej samej nazwie. Od tej chwili każdy program używający naszego modułu musi mieć inną nazwę pliku, na przykład `my_car.py`. Poniżej przedstawiłem zawartość pliku `car.py`, na którą składa się po prostu kod klasy `Car`.

Plik car.py:

```
"""Klasa, która będzie używana do zaprezentowania samochodu."""
class Car():

    """Prosta próba zaprezentowania samochodu."""

    def __init__(self, make, model, year):
        """Inicjalizacja atrybutów opisujących samochód."""

```

```
    self.make = make
    self.model = model
    self.year = year
    self.odometer_reading = 0

    def get_descriptive_name(self):
        """Zwrot elegancko sformatowanego opisu samochodu."""
        long_name = f'{self.year} {self.make} {self.model}'
        return long_name.title()

    def read_odometer(self):
        """Wyświetla informację o przebiegu samochodu."""
        print(f'Ten samochód ma przejechane {self.odometer_reading} km.')

    def update_odometer(self, mileage):
        """
        Przypisanie podanej wartości licznikowi przebiegu samochodu.
        Zmiana zostanie odrzucona w przypadku próby cofnięcia licznika.
        """
        if mileage >= self.odometer_reading:
            self.odometer_reading = mileage
        else:
            print("Nie można cofnąć licznika przebiegu samochodu!")

    def increment_odometer(self, kilometers):
        """Inkrementacja wartości licznika przebiegu samochodu o podaną
        wartość."""
        self.odometer_reading += kilometers
```

W wierszu ❶ umieściłem komentarz typu *docstring* o zasięgu modułu, pokrótce opisujący przeznaczenie zawartości tego modułu. Komentarz typu *docstring* należy umieszczać na początku każdego przygotowywanego modułu.

Następnym krokiem jest utworzenie nowego pliku o nazwie *my_car.py*. W tym pliku zimportujemy klasę Car i później utworzymy egzemplarz na jej podstawie.

Plik my_car.py:

```
from car import Car ❶

my_new_car = Car('audi', 'a4', 2019)
print(my_new_car.get_descriptive_name())

my_new_car.odometer_reading = 23
my_new_car.read_odometer()
```

Polecenie import w wierszu ❶ nakazuje Pythonowi otworzenie modułu *car.py* i zimportowanie klasy Car. W tym momencie klasę Car możemy używać, jakby została zdefiniowana w bieżącym pliku programu. Wygenerowane dane wyjściowe są dokładnie takie same jak wcześniej:

Importowanie klas zalicza się do efektywnych technik programowania. Zastanów się, jak długi byłby nasz program, gdy zawierał kod całej klasy `Car`. Kiedy przeniesiemy klasę do modułu, a następnie go zimportujemy, nadal zachowamy tę samą funkcjonalność, a program główny pozostanie niezaśmiecony i łatwy do odczytania. Ponadto większość jego logiki będzie przechowywana w oddzielnych plikach. Kiedy zdefiniowane klasy będą działały zgodnie z oczekiwaniami, wówczas będziemy mogli zapomnieć o ich plikach i zamiast tego skoncentrować się na logice wyższego poziomu stosowanej w programie głównym.

Przechowywanie wielu klas w module

W pojedynczym module można przechowywać dowolną liczbę klas, choć poszczególne klasy w module powinny być w jakiś sposób ze sobą powiązane. Ponieważ klasy `Battery` i `ElectricCar` pomagają w zaprezentowaniu samochodu, możemy je umieścić w module `car.py`.

Plik car.py:

```
"""
Zestaw klas przeznaczonych do zaprezentowania samochodu,
zarówno o napędzie tradycyjnym, jak i elektrycznym.
"""

class Car():
    --cięcie--

class Battery():
    """Prosta próba modelowania akumulatora samochodu elektrycznego."""

    def __init__(self, battery_size=75):
        """Inicjalizacja atrybutów akumulatora."""
        self.battery_size = battery_size

    def describe_battery(self):
        """Wyświetlenie informacji o wielkości akumulatora."""
        print(f"Ten samochód ma akumulator o pojemności
              {self.battery_size} kWh.")

    def get_range(self):
        """
        Wyświetla informacje o zasięgu samochodu na podstawie pojemności
        akumulatora.
        """
        if self.battery_size == 75:
            range = 260
        else:
            range = self.battery_size * 2
```

```
        elif self.battery_size == 100:  
            range = 315  
  
        print(f"Zasięg tego samochodu wynosi około {range}  
              →km po pełnym naładowaniu akumulatora.")  
  
class ElectricCar(Car):  
    """ Przedstawia cechy charakterystyczne samochodu elektrycznego. """  
  
    def __init__(self, make, model, year):  
        """  
        Inicjalizacja atrybutów klasy nadzędnej.  
        Następnie inicjalizacja atrybutów charakterystycznych  
        dla samochodu elektrycznego.  
        """  
        super().__init__(make, model, year)  
        self.battery = Battery()
```

Teraz możemy już utworzyć nowy plik o nazwie *my_electric_car.py*, zaimportować klasę ElectricCar i zdefiniować egzemplarz samochodu o napędzie elektrycznym.

Plik my_electric_car.py:

```
from car import ElectricCar  
  
my_tesla = ElectricCar('tesla', 'model s', 2019)  
  
print(my_tesla.get_descriptive_name())  
my_tesla.battery.describe_battery()  
my_tesla.battery.get_range()
```

Otrzymamy dokładnie te same dane wyjściowe jak we wcześniejszych przykładach, choć większość logiki została ukryta w module:

```
2019 Tesla Model S  
Ten samochód ma akumulator o pojemności 75 kWh.  
Zasięg tego samochodu wynosi około 260 km po pełnym naładowaniu  
→akumulatora.
```

Import wielu klas z modułu

W programie można zaimportować dowolną liczbę klas. Gdy w tym samym pliku tworzymy egzemplarze samochodów o napędzie tradycyjnym i elektrycznym, wówczas konieczne będzie zaimportowanie obu klas, czyli Car i ElectricCar.

Plik my_cars.py:

```
from car import Car, ElectricCar ❶

my_beetle = Car('volkswagen', 'beetle', 2019) ❷
print(my_beetle.get_descriptive_name())

my_tesla = ElectricCar('tesla', 'roadster', 2019) ❸
print(my_tesla.get_descriptive_name())
```

Jak pokazalem w wierszu ❶, import wielu klas odbywa się przez podanie ich nazw rozdzielonych przecinkami. Po zimportowaniu niezbędnych klas można utworzyć dowolną liczbę egzemplarzy na podstawie każdej z klas.

W omawianym przykładzie utworzyliśmy egzemplarz reprezentujący tradycyjny samochód Volkswagen Beetle (patrz wiersz ❷) oraz samochód o napędzie elektrycznym Tesla Roadster (patrz wiersz ❸):

```
2019 Volkswagen Beetle
2019 Tesla Roadster
```

Import całego modułu

Istnieje możliwość zainportowania całego modułu, a następnie uzyskania dostępu do niezbędnych klas za pomocą notacji z kropką. Tego rodzaju rozwiązanie jest proste i powoduje, że kod jest łatwy do odczytania. Ponieważ każde wywołanie tworzy egzemplarz klasy zawierający nazwę modułu, unikamy konfliktów nazw z jakimkolwiek nazwami stosowanymi w bieżącym pliku.

Poniżej przedstawiłem wersję programu, w której importujemy cały moduł car, a następnie tworzymy dwa egzemplarze samochodów: pierwszy z napędem tradycyjnym i drugi z napędem elektrycznym.

Plik my_cars.py:

```
import car ❶

my_beetle = car.Car('volkswagen', 'beetle', 2019) ❷
print(my_beetle.get_descriptive_name())

my_tesla = car.ElectricCar('tesla', 'roadster', 2019) ❸
print(my_tesla.get_descriptive_name())
```

W wierszu ❶ importujemy cały moduł car. Następnie do niezbędnych nam klas dostęp uzyskujemy za pomocą składni *nazwa_modułu.nazwa_klasy*. Później tworzymy samochody: tradycyjny Volkswagen Beetle (patrz wiersz ❷) i elektryczny Tesla Roadster (patrz wiersz ❸).

Import wszystkich klas z modułu

Za pomocą poniższej składni można zaimportować wszystkie klasy zdefiniowane w module:

```
from module_name import *
```

Jednak powyższe podejście jest niezalecane z przynajmniej dwóch powodów. Po pierwsze, odczytując polecenie `import` na początku pliku, powinniśmy mieć możliwość ustalenia, jakie klasy są wykorzystywane przez dany program. W przypadku przedstawionego podejścia nie mamy jasnego wskazania, które klasy modułu są używane przez program. Po drugie, to podejście prowadzi do powstania niejasności związanych z nazwami w pliku. Jeżeli przypadkowo zaimportujesz klasę o takiej samej nazwie jak komponent istniejący w pliku programu, może dojść do powstania błędów trudnych do wykrycia. Wprawdzie nie zaleca się stosowania powyższej składni, ale zdecydowałem się na jej pokazanie, ponieważ prawdopodobnie spotkasz się z nią w kodzie tworzonym przez innych programistów.

Gdy zachodzi potrzeba zaimportowania wielu klas z modułu, wówczas lepszym rozwiązaniem jest import całego modułu i stosowanie składni *nazwa_modułu. ↵nazwa_klasy*. W przypadku takiego podejścia na początku pliku nie znajdziesz listy wszystkich klas użytych w bieżącym pliku, ale przynajmniej będą jasno wskazane moduły wykorzystane w programie. Ponadto unikniesz potencjalnych konfliktów nazw, które mogłyby wystąpić po zaimportowaniu wszystkich klas znajdujących się w module.

Import modułu w module

Czasami chcesz rozmieścić klasy w wielu modułach, aby uniknąć zbyt dużego rozrośnięcia się jednego pliku oraz uniknąć przechowywania w tym samym module niepowiązanych ze sobą klas. W przypadku przechowywania klas w wielu modułach może się okazać, że działanie klasy w jednym module zależy od klasy znajdującej się w innym module. Kiedy będziesz mieć do czynienia z tego rodzaju sytuacją, najpierw zaimportuj klasę wymaganą przez klasę w innym module.

Przykładowo klasę `Car` będziemy przechowywać w jednym module, natomiast klasy `ElectricCar` i `Battery` w zupełnie oddzielnym. Przystępujemy więc do utworzenia nowego modułu o nazwie `electric_car.py` — zastępując utworzony wcześniej plik `electric_car.py` — i kopujemy do niego jedynie klasy `Battery` i `ElectricCar`.

Plik electric_car.py:

```
"""Zestaw klas przeznaczonych do zaprezentowania samochodu
↪elektrycznego."""
```

```
from car import Car ❶
```

```
class Battery():
    --cięcie--

class ElectricCar(Car):
    --cięcie--
```

Klasa `ElectricCar` wymaga uzyskania dostępu do jej klasy nadzędnej (`Car`), więc bezpośrednio importujemy klasę `Car` w tym module, jak pokazałem w wierszu ❶. Jeżeli zapomnisz o tym wierszu, Python zgłosi błąd podczas próby utworzenia egzemplarza klasy `ElectricCar`. Konieczne jest również uaktualnienie modułu `Car`, aby zawierał jedynie klasę `Car`.

Plik car.py:

```
"""Klasa, która będzie używana do zaprezentowania samochodu."""

class Car():
    --cięcie--
```

Teraz możemy już importować oba wymienione moduły oddzielnie i tworzyć żądane egzemplarze samochodów.

Plik my_cars.py:

```
from car import Car ❶
from electric_car import ElectricCar

my_beetle = Car('volkswagen', 'beetle', 2019)
print(my_beetle.get_descriptive_name())

my_tesla = ElectricCar('tesla', 'roadster', 2019)
print(my_tesla.get_descriptive_name())
```

W wierszu ❶ importujemy klasę `Car` z jej modułu, a klasę `ElectricCar` z zupełnie innego modułu. Następnie tworzymy samochody: pierwszy o napędzie tradycyjnym, natomiast drugi o napędzie elektrycznym. Oba egzemplarze samochodów zostają prawidłowo utworzone:

```
2019 Volkswagen Beetle
2019 Tesla Roadster
```

Używanie aliasów

Jak widziałeś w rozdziale 8., aliasy mogą być bardzo użyteczne podczas stosowania modułów do organizacji kodu źródłowego projektu. Aliasy można wykorzystać w trakcie importowania klas.

W ramach przykładu przeanalizujemy program przeznaczony do utworzenia wielu obiektów reprezentujących samochody o napędzie elektrycznym. Niestannie wpisywanie i odczytywanie nazwy klasy ElectricCar bardzo szybko stanie się uciążliwe. Dlatego w poleceniu importującym tę klasę można zdefiniować dla niego alias, jak pokazałem w kolejnym poleceniu.

```
from electric_car import ElectricCar as EC
```

Teraz zdefiniowanego aliasu można używać podczas tworzenia egzemplarza reprezentującego samochód o napędzie elektrycznym.

```
my_tesla = EC('tesla', 'roadster', 2019)
```

Określenie swojego sposobu pracy

Jak mogleś zobaczyć, Python daje spory wybór w zakresie stosowanej struktury kodu w ogromnych projektach. Ważne jest poznanie wszystkich dostępnych możliwości, aby ustalić, która z nich najlepiej sprawdzi się podczas organizacji projektów. Ponadto ta wiedza pomoże Ci zrozumieć struktury stosowane w projektach przygotowanych przez innych programistów.

Kiedy rozpoczynasz pracę, postaraj się zachować jak najprostszą strukturę kodu. Pracę zaczynaj od umieszczania wszystkiego w jednym pliku, a następnie przenoś klasy do oddzielnych modułów, gdy wszystko działa zgodnie z oczekiwaniemi. Jeżeli lubisz sposób współpracy modułów i plików, spróbuj przechowywać klasy w modułach już od momentu rozpoczęcia pracy nad projektem. Znajdź podejście, które najbardziej Ci odpowiada, i stosuj je.

ZRÓB TO SAM

9.10. Zimportowana klasa Restaurant. Przenieś do modułu ostatnią wersję klasy Restaurant i utwórz oddzielnny plik importujący tę klasę. Utwórz egzemplarz klasy Restaurant, a następnie wywołaj metodę tej klasy, aby sprawdzić, czy polecenie import działa prawidłowo.

9.11. Zimportowana klasa Admin. Pracę rozpocznij od ćwiczenia 9.8. W jednym module umieść klasy User, Privileges i Admin. Przygotuj oddzielnny plik, utwórz w nim egzemplarz klasy Admin i wywołaj metodę show_privileges(), aby sprawdzić, czy wszystko działa prawidłowo.

9.12. Wiele modułów. Klasę User umieść w jednym module, natomiast Privileges i Admin w oddzielnym. Następnie w innym pliku utwórz egzemplarz klasy Admin i wywołaj metodę show_privileges(), aby sprawdzić, czy wszystko działa prawidłowo.

Biblioteka standardowa Pythona

Biblioteka standardowa Pythona to zestaw modułów dostarczanych wraz z każdą instalacją języka Python. Skoro poznajesz podstawy działania klas, możesz zacząć używać modułów opracowanych przez innych programistów. Zyskujesz możliwość wykorzystania dowolnej funkcji lub klasy z biblioteki standardowej dzięki umieszczeniu prostego polecenia `import` na początku pliku. Spojrzymy teraz na moduł `random`, który może być użyteczny podczas modelowania wielu rzeczywistych obiektów.

Jedną z interesujących funkcji tego modułu jest `randint()`. Pobiera ona argumenty w postaci dwóch liczb całkowitych i zwraca losowo wybraną liczbę mieszczącą się w zakresie tworzonym przez argumenty funkcji.

Spójrz na sposób wygenerowania losowej liczby z przedziału od 1 do 6.

```
>>> from random import randint  
>>> randint(1, 6)  
3
```

Kolejną użyteczną funkcją jest `choice()`. Pobiera ona listę lub krotkę, a następnie zwraca losowo wybrany z niej element.

```
>>> from random import choice  
>>> players = ['karol', 'martyna', 'michał', 'florian', 'ela']  
>>> first_up = choice(players)  
>>> first_up  
'florian'
```

Moduł `random` nie powinien być stosowany w aplikacjach, w których zapewnienie bezpieczeństwa jest kluczową kwestią. Natomiast jest on wystarczająco dobry do użycia w wielu interesujących projektach.

UWAGA

Moduły można pobierać także z zewnętrznych źródeł. Wiele z nich poznasz w części drugiej książki, w której zewnętrzne moduły będą nam potrzebne do ukończenia każdego projektu.

Nadawanie stylu klasom

Warto wyjaśnić kilka kwestii związanych z nadawaniem stylu klasom. To będzie ważne zwłaszcza, gdy tworzone przez Ciebie programy staną się znacznie bardziej skomplikowane.

Nazwa klasy powinna stosować styl *CamelCase*: każde słowo nazwy pisane wielką literą, brak znaków podkreślenia. Z kolei nazwy egzemplarzy klas i modułów powinny być zapisywane małymi literami, a wykorzystywanie w tych nazwach znaków podkreślenia między słowami jest dopuszczalne.

ZRÓB TO SAM

9.13. Kości do gry. Przygotuj klasę `Die` z jednym atrybutem o nazwie `sides`, którego wartością domyślną będzie 6. Utwórz metodę o nazwie `roll_die()`, wyświetlającą losowo wygenerowaną liczbę z zakresu od 1 do wartości określonej przez liczbę ścianek na kości do gry. Utwórz kość zawierającą sześć ścianek i zasymuluj rzucenie nią 10 razy.

Później utwórz kości zawierające 10 i 20 ścianek. Każdą nową kośćią rzuć 10 razy.

9.14. Loteria. Utwórz listę lub krotkę zawierającą serię dziesięciu liczb i pięciu liter. Losowo wybierz cztery liczby lub litery z listy, a następnie wyświetl komunikat informujący, że kupon zawierający liczby lub litery dopasowane do wylosowanych wygrywa nagrodę.

9.15. Analiza loterii. Wykorzystaj pętlę do ustalenia, jak trudno jest wygrać w loterii, którą modelowałeś w poprzednim ćwiczeniu. Utwórz listę lub krotkę o nazwie `my_ticket`. Następnie zdefiniuj pętlę losującą liczby dopóty, dopóki nie zostaną dopasowane do Twojego kuponu. Wyświetl komunikat informujący, ile iteracji pętli trzeba było wykonać, zanim padły liczby znajdujące się na Twoim kuponie.

9.16. Moduł Pythona tygodnia. Jednym z doskonałych zasobów pomagających w poznaniu biblioteki standardowej Pythona jest witryna *Python Module of the Week*. Przejdz na stronę <https://pymotw.com/3/> i przejrzyj spis treści. Wybierz moduł, który wygląda interesująco, i przeczytaj informacje na jego temat. Przejrzyj również dokumentację dotyczącą modułu `random`.

Każda klasa powinna mieć tuż po definicji komentarz typu *docstring*. W tym komentarzu należy umieścić krótki opis działania danej klasy, a zastosowane formatowanie powinno odpowiadać konwencjom używanym podczas tworzenia komentarzy typu *docstring* w funkcjach. Również dla każdego modułu należy przygotować komentarz *docstring*, tym razem wyjaśniający przeznaczenie klas znajdujących się w danym module.

Do organizacji kodu można wykorzystać puste wiersze, ale nie wolno ich nadużywać. W kodzie klasy umieszczaj pusty wiersz między metodami, natomiast klasy w module rozdzielaj dwoma pustymi wierszami.

Jeżeli musisz zainportować moduł z biblioteki standardowej oraz moduł utworzony przez siebie, najpierw umieść polecenie importujące moduł z biblioteki standardowej. Następnie wstaw pusty wiersz i dopiero wtedy importuj samodzielnie utworzone moduły. W programach zawierających wiele poleceń `import` przedstawiona konwencja ułatwia ustalenie źródła pochodzenia różnych modułów używanych w danym programie.

Podsumowanie

W tym rozdziale dowiedziałeś się, jak definiować własne klasy. Nauczyłeś się przechowywać informacje w klasie za pomocą atrybutów oraz tworzyć metody zapewniające klasom oczekiwane zachowanie. Zobaczyłeś, jak przygotować metodę `__init__()` odpowiedzialną za utworzenie egzemplarzy na podstawie danej klasy, zawierających dokładnie takie atrybuty, jakich oczekujesz. Poznałeś sposoby modyfikowania atrybutów egzemplarza — bezpośrednio lub za pomocą metod. Dowiedziałeś się, że dziedziczenie może znacznie ułatwić proces tworzenia powiązanych ze sobą klas, a także zobaczyłeś, jak wykorzystać egzemplarze jednej klasy jako atrybuty w innej klasie, co pozwala zachować czytelną strukturę klas.

Nauczyłeś się umieszczać klasy w modułach oraz importować klasy do pliku programu, gdy zajdzie taka potrzeba. W ten sposób będziesz mógł zapewnić swoim projektom elegancką organizację. Zacząłeś także poznawać bibliotekę standar-dową Pythona oraz przeanalizowałeś przykład oparty na module `random`. Na końcu dowiedziałeś się o zaleceniach dotyczących nadawania klasom stylu zgodnego z konwencjami Pythona.

W rozdziale 10. zaczynasz pracę z plikami i dzięki temu będziesz mógł zapisać pracę wykonaną w programie, a także pracę możliwą do wykonania przez użytkowników. Ponadto poznasz *wyjątki*, czyli specjalne klasy Pythona zaprojektowane po to, aby pomóc programistom odpowiednio reagować na błędy zgłaszanego przez programy.

10

Pliki i wyjątki

KIEDY O PANUJESZ JUŻ PODSTAWOWE UMIEJĘTNOŚCI NIEZBĘDNE DO TWORZENIA ZORGANIZOWANYCH I ŁATWICH W UŻYCIU PROGRAMÓW, POWINIENEŚ NAUCZYĆ SIĘ ZAPEWNIAĆ OPRACOWYWANYM PROGRAMOM JESZCZE WIĘKSZĄ UŻYTECZNOŚĆ. W TYM ROZDZIALE DOWIESZ SIĘ, JAK PRACOWAĆ Z PLIKAMI, KTÓRYCH WYKORZYSTANIE POZWOLI TWORZONYM PRZEZ CIEBIE PROGRAMOM SZYBCIE ANALIZOWAĆ DUŻE ILOŚCI DANYCH.

Nauczysz się obsługiwać błędy, aby programy nie ulegały awarii w przypadku wystąpienia nieoczekiwanych sytuacji. Poznasz *wyjątki*, czyli specjalne obiekty Pythona przeznaczone do zarządzania błędami występującymi w trakcie działania programu. Ponadto dowiesz się nieco o module json, za pomocą którego można zapisywać dane użytkownika, aby nie zostały utracone, kiedy program zakończy działanie.

Możliwość pracy z plikami oraz zapisywania danych spowoduje, że tworzone przez Ciebie programy staną się łatwiejsze w użyciu. Użytkownik będzie mógł zdecydować, kiedy i jakie dane chce podać. Ponadto zyska możliwość uruchamiania programu, wykonywania pewnych zadań, kończenia działania programu, a później wznowiania pracy od miejsca, w którym poprzednio ją zakończył. Z kolei umiejętność obsługi wyjątków pomaga w sytuacji, w której na przykład żądany plik nie istnieje lub występują inne problemy prowadzące do awarii programu. Dzięki wyjątkom programy stają się bardziej odporne na napotkanie nieprawidłowości w danych, niezależnie od tego, czy są one skutkiem zwykłej

pomyłki czy złośliwą próbą złamania programu. Kiedy zdobędziesz umiejętności przedstawione w tym rozdziale, będziesz mógł tworzyć lepsze, użyteczniejsze i stabilniejsze programy.

Odczytywanie danych z pliku

Wręcz niezwykła ilość danych znajduje się w plikach tekstowych. Tego rodzaju pliki mogą zawierać dane dotyczące pogody, ruchu drogowego, ekonomii, dzieła literackie itd. Możliwość odczytu danych z pliku jest szczególnie użyteczna w aplikacjach zajmujących się analizą danych, choć będzie również mile widziana w różnych innych sytuacjach, gdy zajdzie potrzeba przeanalizowania lub zmodyfikowania informacji przechowywanych w pliku. Przykładowo możesz utworzyć program, który będzie odczytywał zawartość pliku tekstowego, a następnie zapisywał ten plik ponownie, ale z formatowaniem pozwalającym przeglądarce internetowej wyświetlić przechowywaną w nim treść.

Kiedy chcesz pracować z informacjami znajdującymi się w pliku tekstowym, pierwszym krokiem jest wczytanie pliku do pamięci. Masz tutaj dwie możliwości. Jedna to wczytanie całej zawartości pliku, natomiast druga to praca z plikiem wiersz po wierszu.

Wczytywanie całego pliku

Aby rozpocząć pracę, potrzebujemy pliku zawierającego kilka wierszy tekstu. Utworzmy więc plik tekstowy przechowujący liczbę pi zapisaną z dokładnością do 30 miejsc po przecinku dziesiętnym, po dziesięć cyfr w każdym wierszu.

Plik pi_digits.txt:

```
3.1415926535
8979323846
2643383279
```

Jeżeli chcesz wypróbować przedstawiane tutaj przykłady, wprowadź powyższe wiersze w edytorze i zapisz plik pod nazwą *pi_digits.txt*, lub też pobierz gotowy plik z materiałów przygotowanych do tej książki, które znajdziesz pod adresem <https://nostarch.com/pythoncrashcourse2e/>. Plik umieść w tym samym katalogu, w którym będą znajdowały się programy utworzone w tym rozdziale.

Poniżej przedstawiłem program otwierający podany plik oraz wyświetlający jego zawartość na ekranie.

Plik file_reader.py:

```
with open('pi_digits.txt') as file_object:
    contents = file_object.read()
print(contents)
```

W pierwszym wierszu programu naprawdę wiele się dzieje. Spójrzmy najpierw na funkcję `open()`. Aby wykonać jakiekolwiek zadanie związane z plikiem, nawet jeśli ma to być jedynie wyświetlenie jego zawartości, najpierw trzeba *otworzyć* ten plik i w ten sposób uzyskać do niego dostęp. Funkcja `open()` wymaga podania tylko jednego argumentu, czyli nazwy pliku przeznaczonego do otwarcia. Python szuka tego pliku w katalogu, w którym znajduje się aktualnie wykonywany program. W omawianym przykładzie aktualnie uruchomiony jest program `file_reader.py`, więc Python szuka pliku `pi_digits.txt` w katalogu zawierającym plik `file_reader.py`. Wartością zwrotną funkcji `open()` jest obiekt reprezentujący plik. Tutaj wywołanie `open('pi_digits.txt')` zwraca obiekt przedstawiający plik `pi_digits.txt`. Python przechowuje ten obiekt w zmiennej `file_object`, z którą będziemy pracować w dalszej części programu.

Słowo kluczowe `with` powoduje zamknięcie pliku, gdy dostęp do niego nie będzie już dłużej potrzebny. Zwróć uwagę na wywołanie `open()` w programie, ale brak `close()`. Wprawdzie plik można otwierać i zamykać za pomocą wywołań odpowiednio `open()` i `close()`, ale jeśli program będzie zawierał błąd uniemożliwiający wykonanie polecenia `close()`, plik nigdy nie zostanie zamknięty. To może wydawać się błahostką, ale skutkiem nieprawidłowego zamknięcia pliku może być uszkodzenie, lub wręcz utrata danych. Ponadto zbyt wcześnie zamknięcie pliku w programie oznacza próbę pracy z *zamkniętym* plikiem (plikiem, do którego nie ma już dostępu), co doprowadzi do kolejnych błędów. Nie zawsze można łatwo określić, kiedy dokładnie należy zamknąć plik, a dzięki przedstawionej tutaj strukturze Python samodzielnie ustali odpowiedni moment na zamknięciu pliku. Twoje zadanie sprowadza się do otwarcia pliku i pracy z nim zgodnie z wymaganiami programu. Python zamknie go automatycznie, gdy nadejdzie odpowiednia chwila.

Kiedy przygotujemy obiekt reprezentujący plik `pi_digits.txt`, w wierszu drugim programu użyjemy metody `read()`, aby wczytać całą zawartość pliku i umieścić ją w pojedynczym, długim ciągu tekstowym o nazwie `contents`. Po wyświetleniu wartości ciągu tekstowego `contents` otrzymamy z powrotem cały plik tekstowy:

```
3.1415926535
8979323846
2643383279
```

Jedyna różnica między powyższymi danymi wyjściowymi oraz pierwotnym plikiem polega na dodatkowym pustym wierszu na końcu wygenerowanych danych wyjściowych. Ten wiersz znajduje się tutaj, ponieważ metoda `read()` zwraca pusty串tekstowy po dotarciu do końca pliku. Wspomniany pusty串tekstowy jest wyświetlany w postaci pustego wiersza na końcu wygenerowanych danych wyjściowych. Jeżeli chcesz się pozbyć tego pustego wiersza, możesz użyć funkcji `rstrip()` w poleceniu `print()`:

```
with open('pi_digits.txt') as file_object:  
    contents = file_object.read()  
print(contents.rstrip())
```

Przypomnij sobie, że oferowana przez Pythona metoda `rstrip()` powoduje usunięcie wszystkich białych znaków znajdujących się po prawej stronie danego ciągu tekstopowego. Po tej drobnej zmianie otrzymane dane wyjściowe dokładnie odpowiadają zawartości pierwotnego pliku:

```
3.1415926535  
8979323846  
2643383279
```

Ścieżka dostępu do pliku

Kiedy do funkcji `open()` zostaje przekazana prosta nazwa pliku, taka jak `pi_digits.txt`, Python szuka wskazanego pliku w katalogu, w którym znajduje się aktualnie wykonywany program, czyli plik z rozszerzeniem `.py`.

Czasami, w zależności od sposobu organizacji pracy, plik przeznaczony do otworzenia nie będzie znajdował się w tym samym katalogu, w którym jest plik programu. Przykładowo pliki programów będziesz przechowywać w katalogu `projekty_pythona`, natomiast pliki tekstowe używane przez programy umieścisz w znajdującym się w nim podkatalogu `pliki_tekstowe`, aby tym samym oddzielić je od programów. Pomimo tego, że podkatalog `pliki_tekstowe` znajduje się w katalogu `projekty_pythona`, przekazanie do funkcji `open()` nazwy pliku z podkatalogu `pliki_tekstowe` jest niewystarczające. Python ograniczy się po prostu do przeszukania jedynie katalogu `projekty_pythona` i na tym zakończy operację wyszukiwania — nie będzie sprawdzał żadnych podkatalogów. Aby umożliwić Pythonowi otworzenie pliku z katalogu innego niż ten, w którym znajduje się aktualnie uruchomiony program, konieczne będzie podanie *ścieżki dostępu*, która nakuży Pythonowi przeszukanie określonej lokalizacji w systemie.

Ponieważ podkatalog `pliki_tekstowe` znajduje się w katalogu `projekty_pythona`, do otworzenia pliku z wymienionego podkatalogu możemy posłużyć się względną ścieżką dostępu. Wspomniana *względna ścieżka dostępu* nakazuje Pythonowi sprawdzenie lokalizacji względem katalogu, w którym znajduje się aktualnie wykonywany program. Można na przykład użyć poniższej składni:

```
with open('pliki_tekstowe/nazwa_pliku.txt') as file_object:
```

Powyższy wiersz nakazuje Pythonowi szukanie wymienionego pliku `.txt` w katalogu `pliki_tekstowe` przy założeniu, że podkatalog `pliki_tekstowe` znajduje się w katalogu `projekty_pythona` (tak jest w rzeczywistości).

UWAGA

Podczas wyświetlania ścieżek dostępu w systemie Windows zamiast ukośnika / jest używany ukośnik \. Mimo tego w kodzie źródłowym Pythona można stosować ukośniki /.

Istnieje jeszcze możliwość podania Pythonowi dokładnej lokalizacji pliku w systemie, niezależnej od lokalizacji pliku wykonywanego programu. Mówimy wówczas o *bezwzględnej ścieżce dostępu*. Wspomnianej bezwzględnej ścieżce dostępu można użyć, gdy względna ścieżka dostępu nie działa. Jeśli na przykład umieścisz podkatalog *pliki_tekstowe* w zupełnie innym katalogu niż *projekty_python* (powiedzmy w katalogu *inne_pliki*), to przekazanie do funkcji *open()* ścieżki dostępu *pliki_tekstowe/nazwa_pliku.txt* nie będzie działać, ponieważ Python sprawdzi jedynie lokalizację w katalogu *projekty_python*. Konieczne będzie wtedy podanie pełnej ścieżki dostępu, aby Python dokładnie wiedział, gdzie szukać podanego pliku.

Bezwzględna ścieżka dostępu zwykle jest dłuższa niż względna ścieżka dostępu i dlatego rozsądne będzie przechowywanie jej w zmiennej, która następnie zostanie przekazana wywołaniu *open()*:

```
file_path =  
'/home/nazwa_użytkownika/inne_pliki/pliki_tekstowe/nazwa_pliku.txt'  
with open(file_path) as file_object:
```

Używając bezwzględnych ścieżek dostępu, możesz odczytywać pliki umieszczone w dowolnym miejscu systemu. Teraz jednak najłatwiejsze będzie przechowywanie odczytywanych plików w tym samym katalogu, w którym znajduje się uruchamiany program, lub też w jego podkatalogu, na przykład w podkatalogu *pliki_tekstowe* umieszczonym w katalogu *projekty_python*.

UWAGA

Jeżeli w ścieżce dostępu spróbujesz użyć ukośników \, wygenerowany zostanie komunikat błędu, ponieważ ten ukośnik jest stosowany w sekwencjach sterujących wykorzystywanych w ciągach tekstowych. Na przykład w ścieżce dostępu "C:\ścieżka\pliku\to_jest_plik.txt" sekwencja \t zostanie zinterpretowana jako tabulator. Jeżeli chcesz koniecznie stosować ukośniki \, musisz je poprzedzić dodatkowymi ukośnikami — w omawianym przykładzie ścieżka dostępu powinna mieć postać "C:\\ścieżka\\\\pliku\\\\to_jest_plik.txt".

Odczytywanie wiersz po wierszu

Podczas odczytywania pliku często zachodzi potrzeba jego przeanalizowania wiersz po wierszu. Być może szukasz określonych informacji w pliku lub chcesz zmodyfikować jego tekst w konkretny sposób. Przykładowo odczytując plik z danymi dotyczącymi prognozy pogody, szukasz wiersza zawierającego słowo *słonecznie* w opisie prognozy na dany dzień. Z kolei w pliku z wiadomościami sportowymi możesz szukać wiersza zawierającego znacznik *<headline>*, aby go wyświetlić po zastosowaniu określonego rodzaju formatowania.

Dlatego też pętlę `for` można wykorzystać do iteracji przez obiekt pliku i do przeprowadzenia jego analizy wiersz po wierszu.

Plik file_reader.py:

```
filename = 'pi_digits.txt' ❶  
with open(filename) as file_object:  
    for line in file_object:  
        print(line)
```

W wierszu ❶ nazwę pliku, z którego są odczytywane dane, umieszczaamy w zmiennej `filename`. Jest to bardzo często stosowana konwencja podczas pracy z plikami. Ponieważ zmienna `filename` nie przedstawia rzeczywistego pliku (to jedynie ciąg tekstowy wskazujący Pythonowi położenie pliku), bardzo łatwo można `pi_digits.txt` zastąpić nazwą pliku, z którym chcesz pracować. Kiedy zostanie wywołana funkcja `open()`, obiekt reprezentujący plik zostanie wraz ze swoją zawartością umieszczony w `file_object` (patrz wiersz ❷). Ponownie wykorzystujemy składnię opartą na słowie kluczowym `with`, aby pozwolić Pythonowi na prawidłowe otwieranie i zamykanie pliku. W celu przeanalizowania zawartości pliku przeprowadzamy względem obiektu pliku iterację wiersz po wierszu za pomocą pętli (patrz wiersz ❸).

Po wyświetleniu zawartości pliku otrzymujemy jeszcze więcej pustych wierszy:

```
3.1415926535
```

```
8979323846
```

```
2643383279
```

Te puste wiersze pojawiają się, ponieważ na końcu każdego wiersza w pliku tekstowym znajduje się niewidoczny znak nowego wiersza. W trakcie każdego wywołania polecenie `print()` dodaje własny znak nowego wiersza, co oznacza, że teraz mamy dwa takie znaki: pierwszy odczytany z pliku oraz drugi dodany przez polecenie `print()`. Na szczęście użycie funkcji `rstrip()` w wywoaniu `print()` pozwala nam wyeliminować te dodatkowe puste wiersze:

```
filename = 'pi_digits.txt'  
  
with open(filename) as file_object:  
    for line in file_object:  
        print(line.rstrip())
```

Teraz wygenerowane dane wyjściowe znów odpowiadają zawartości pliku:

3.1415926535
8979323846
2643383279

Utworzenie listy wierszy na podstawie zawartości pliku

Kiedy używamy słowa kluczowego `with`, obiekt pliku zwrócony przez wywołanie `open()` jest dostępny jedynie wewnątrz danego bloku `with`. Jeżeli chcesz zachować dostęp do zawartości pliku poza wspomnianym blokiem, poszczególne wiersze pliku możesz umieścić na liście utworzonej w bloku `with`, a następnie pracować już z tak przygotowaną listą. Pewne fragmenty pliku mogą być przetwarzane natychmiast, z kolei inne można odłożyć do późniejszego przetworzenia przez inne komponenty programu.

Przedstawiony poniżej program umieszcza wiersze pliku `pi_digits.txt` na liście utworzonej wewnątrz bloku `with`, a później na zewnątrz bloku wyświetla zawartość przygotowanej wcześniej listy:

```
filename = 'pi_digits.txt'

with open(filename) as file_object:
    lines = file_object.readlines() ❶

for line in lines: ❷
    print(line.rstrip())
```

W wierszu ❶ metoda `readlines()` pobiera wiersz z pliku, a następnie umieszcza go na liście. Ta jest przechowywana w zmiennej `lines` i pozostanie dostępna nawet po zakończeniu działania bloku `with`. Później w wierszu ❷ wykorzystujemy prostą pętlę `for` w celu wyświetlenia wszystkich wierszy zapisanych na liście `lines`. Ponieważ każdy element listy `lines` odpowiada jednemu wierszowi w pliku, wygenerowane dane wyjściowe są dokładnie takie same jak zawartość pliku.

Praca z zawartością pliku

Kiedy plik zostanie wczytany do pamięci, na jego zawartości można wykonywać dowolne operacje. Dlatego też pokrótkę przeanalizujemy cyfry liczby pi. Zaczniemy od próby zbudowania pojedynczego ciągu tekstowego zawierającego wszystkie cyfry wczytane z pliku, bez białych znaków.

Plik `pi_string.py`:

```
filename = 'pi_digits.txt'

with open(filename) as file_object:
    lines = file_object.readlines()

pi_string = '' ❶
```

```
for line in lines: ❷
    pi_string += line.rstrip()

print(pi_string) ❸
print(len(pi_string))
```

Rozpoczynamy od otwarcia pliku i umieszczenia jego wierszy na liście, podobnie jak miało to miejsce w poprzednim przykładzie. Następnym krokiem jest utworzenie zmiennej `pi_string` w wierszu ❶, przeznaczonej do przechowywania cyfr liczby pi. Następnie definiujemy pętlę, w której każdy wiersz cyfr zostanie dodany do zmiennej `pi_string`, a przy okazji z każdego wiersza usuniemy znak nowego wiersza (patrz wiersz ❷). W wierszu ❸ wyświetlamy przygotowany ciąg tekstowy oraz liczbę wskazującą jego wielkość:

```
3.1415926535 8979323846 2643383279
36
```

Zmienna `pi_string` zawiera białe znaki, które były po lewej stronie każdego wiersza. Możemy się ich pozbyć, używając funkcji `strip()` zamiast `rstrip()`:

```
--cięcie--
for line in lines:
    pi_string += line.strip()

print(pi_string)
print(len(pi_string))
```

Tym razem otrzymujemy ciąg tekstowy zawierający liczbę pi podaną z dokładnością do 30 miejsc po przecinku. Wielkość ciągu tekstu wynosi 32 znaki, ponieważ obejmuje także początkową cyfrę 3 i kropkę po niej:

```
3.141592653589793238462643383279
32
```

UWAGA

Kiedy Python odczytuje dane z pliku tekstowego, cały znajdujący się w nim tekst interpretuje jako ciąg tekstowy. Jeżeli wczytasz takie dane i chcesz pracować z nimi jak z wartościami liczbowymi, zwykle musisz skonwertować dane do postaci liczby całkowitej za pomocą funkcji `int()` lub do postaci liczby zmienoprzecinkowej za pomocą funkcji `float()`.

Ogromne pliki, czyli na przykład milion cyfr

Jak dotąd koncentrowaliśmy się na analizie pliku tekstowego zawierającego jedynie trzy wiersze, ale kod zaprezentowany w tych przykładach doskonale poradzi

sobie również ze znacznie większymi plikami. Jeżeli rozpocznesz pracę z plikiem tekstowym zawierającym liczbę pi obliczoną z dokładnością do miliona miejsc po przecinku, a nie jedynie do 30 (jak wcześniej), możesz utworzyć pojedynczy ciąg tekstowy zawierający wszystkie te cyfry. Nie ma konieczności modyfikowania programu, może poza przekazaniem mu innego pliku. W przedstawionym poniżej programie wyświetlamy jedynie pierwsze 50 miejsc po przecinku, aby nie oglądać miliona cyfr przewijanych w terminalu.

Plik pi_string.py:

```
filename = 'pi_million_digits.txt'

with open(filename) as file_object:
    lines = file_object.readlines()

pi_string = ''
for line in lines:
    pi_string += line.strip()

print(f"{pi_string[:52]}...")
print(len(pi_string))
```

Wygenerowane dane wyjściowe pokazują, że faktycznie mamy do czynienia z ciągiem tekstowym zawierającym liczbę pi podaną z dokładnością do miliona cyfr po przecinku:

```
3.14159265358979323846264338327950288419716939937510...
1000002
```

Python nie ma narzuconego ograniczenia wskazującego maksymalną ilość danych, z jaką może pracować. Jedynym praktycznym ograniczeniem będzie ilość pamięci w systemie, którą można przeznaczyć na pracę z danymi.

UWAGA *Aby wypróbować ten przykład (oraz wiele innych przedstawionych w tym rozdziale), musisz pobrać materiały przygotowane do tej książki i dostępne na stronie <https://nostarch.com/pythoncrashcourse2e/>.*

Czy data Twoich urodzin znajduje się w liczbie pi?

Zawsze byłem ciekaw, czy data moich urodzin występuje wśród cyfr tworzących liczbę pi. Przygotujemy teraz program pozwalający na sprawdzenie, czy podana data urodzenia występuje gdziekolwiek w pierwszym milionie cyfr liczby pi. W tym celu sprawdzaną datę urodzenia należy wyrazić w postaci ciągu tekstu, a później wystarczy już tylko sprawdzić, czy ten ciąg tekstowy występuje gdziekolwiek w zawartości zmiennej `pi_string`:

```
--cięcie--  
for line in lines:  
    pi_string += line.strip()  
  
birthday = input("Podaj datę urodzenia (w formacie ddmmrrr): ") ❶  
if birthday in pi_string: ❷  
    print("Twoja data urodzenia znajduje się wśród miliona pierwszych  
    ↵cyfr liczby pi!")  
else:  
    print("Twoja data urodzenia nie znajduje się wśród miliona pierwszych  
    ↵cyfr liczby pi.")
```

W wierszu ❶ prosimy użytkownika o podanie daty urodzenia. Następnie w wierszu ❷ sprawdzamy, czy podany ciąg tekstowy znajduje się w `pi_string`. Wypróbujmy opracowany program:

```
Podaj datę urodzenia (w formacie ddmmrrr): 120372  
Twoja data urodzenia znajduje się wśród miliona pierwszych cyfr liczby pi!
```

Jak widać moja data urodzenia pojawia się wśród pierwszego miliona cyfr liczby pi! Kiedy odczytamy zawartość pliku, możemy ją przeanalizować w praktycznie dowolny sposób — ograniczeni jesteśmy jedynie naszą wyobraźnią.

ZRÓB TO SAM

10.1. Poznajemy Pythona. W edytorze tekstu utwórz pusty plik i wpisz w nim kilka zdań podsumowujących to, czego się dotąd nauczyłeś o języku Python. Każdy wiersz rozpocznij od wyrażenia „W Pythonie można...”. Plik zapisz pod nazwą `learning_python.txt` w tym samym katalogu, w którym umieszczasz ćwiczenia z tego rozdziału. Przygotuj program odczytujący powyższy plik i trzykrotnie wyświetlający jego zawartość. Treść pliku powinna być wyświetlona raz przez odczytanie całego pliku, raz za pomocą iteracji przez obiekt pliku oraz raz przez umieszczenie wierszy na liście, a następnie przetworzenie listy poza blokiem `with`.

10.2. Poznajemy C. Metodę `replace()` można wykorzystać do zastąpienia dowolnego słowa w ciągu tekstowym zupełnie innym słowem. Oto krótki przykład pokazujący, jak w zdaniu słowo `pies` zastąpić słowem `kot`:

```
>>> message = "Moje ulubione zwierzę to pies."  
>>> message.replace('pies', 'kot')  
'Moje ulubione zwierzę to kot.'
```

Odczytaj każdy wiersz tekstu w utworzonym wcześniej pliku `learning_python.txt`, a następnie wszystkie wystąpienia słowa `Python` zastąp nazwą innego języka programowania, na przykład C. Każdy zmodyfikowany wiersz wyświetli na ekranie.

Zapisywanie danych w pliku

Jednym z najprostszych sposobów zachowania danych jest ich zapis do pliku. Kiedy zapisujesz tekst w pliku, dane wyjściowe nadal będą dostępne po zamknięciu okna terminala, w którym zostały wygenerowane przez program. Dlatego też te dane wyjściowe można przeanalizować już po zakończeniu działania programu, a także udostępnić pliki danych wyjściowych innym użytkownikom. Ponadto zyskujemy możliwość tworzenia programów, które wczytują tekst z powrotem do pamięci, aby móc z nim później pracować.

Zapisywanie danych do pustego pliku

W celu zapisania tekstu do pliku konieczne jest wywołanie funkcji `open()` wraz z drugim argumentem informującym Pythona, że dane mają być zapisane w pliku. Aby zobaczyć, jak to działa w praktyce, przygotujemy teraz prosty komunikat i zapiszemy go w pliku, zamiast wyświetlić na ekranie.

Plik `write_message.py`:

```
filename = 'programming.txt'

with open(filename, 'w') as file_object: ❶
    file_object.write("Uwielbiam programować.") ❷
```

Wywołanie `open()` w powyższym programie ma dwa argumenty (patrz wiersz ❶). Pierwszy pozostaje taki sam jak wcześniej i wskazuje nazwę pliku przeznaczonego do otworzenia. Natomiast drugi argument ('`w`') informuje Pythona, że plik ma zostać otworzony w *trybie zapisu*. Do dyspozycji masz trzy tryby: *odczytu* ('`r`'), *zapisu* ('`w`') i *dolaczania* ('`a`'). Dostępny jest również tryb pozwalający na odczyt i zapis pliku ('`r+`'). Jeżeli argument wskazujący tryb zostanie pominięty, Python domyślnie otwiera plik w trybie do odczytu.

Jeżeli plik, w którym mają zostać zapisane dane, nie istnieje, funkcja `open()` automatycznie go utworzy. Zachowaj jednak ostrożność podczas otwierania plików w trybie zapisu ('`w`'), ponieważ jeżeli wskazany plik już istnieje, Python usunie jego zawartość przed zwrotem obiektu pliku.

W wierszu ❷ używamy metody `write()` obiektu pliku do zapisania ciągu tekstu we wskazanym pliku. Omawiany program nie powoduje wygenerowania jakichkolwiek danych wyjściowych w powłoce. Jeśli jednak otworzysz plik `programming.txt`, zobaczysz w nim poniższy wiersz kodu.

Plik `programming.txt`:

```
Uwielbiam programować.
```

Ten plik zachowuje się dokładnie tak samo jak każdy inny plik w komputerze. Dlatego też możesz go otwierać, dodawać do niego nowy tekst, kopiować z niego tekst, wklejać w nim tekst itd.

UWAGA

W pliku tekstowym Python może zapisywać jedynie ciągi tekstowe. Jeżeli chcesz w pliku tekstowym umieścić wartości liczbowe, najpierw musisz je skonwertować do postaci ciągu tekowego za pomocą funkcji `str()`.

Zapisywanie wielu wierszy

Funkcja `write()` nie dodaje żadnych znaków nowego wiersza do zapisywanej tekstu. Dlatego też kiedy zapiszesz więcej niż jeden wiersz, ale wyraźnie nie dodasz znaków nowego wiersza, otrzymana zawartość pliku tekstowego niekiedy będzie odpowiadała Twoim oczekiwaniom:

```
filename = 'programming.txt'

with open(filename, 'w') as file_object:
    file_object.write("Uwielbiam programować.")
    file_object.write("Uwielbiam tworzyć nowe gry.")
```

Po otwarciu pliku `programming.txt` zobaczyś następujący blok tekstu zawierający połączone zdania:

```
Uwielbiam programować.Uwielbiam tworzyć nowe gry.
```

Umieszczenie znaków nowego wiersza w wywołaniach `write()` powoduje, że poszczególne ciągi tekstowe znajdują się w oddzielnych wierszach:

```
filename = 'programming.txt'

with open(filename, 'w') as file_object:
    file_object.write("Uwielbiam programować.\n")
    file_object.write("Uwielbiam tworzyć nowe gry.\n")
```

Wygenerowane w pliku dane wyjściowe zostały teraz umieszczone w oddzielnych wierszach:

```
Uwielbiam programować.
Uwielbiam tworzyć nowe gry.
```

Do formatowania danych wyjściowych możesz użyć spacji, tabulatorów i pustych wierszy, podobnie jak ma to miejsce podczas formatowania danych wyjściowych w powłoce.

Dołączanie do pliku

Jeżeli pewne dane chcesz dołączyć do pliku, zamiast po prostu nadpisać jego istniejącą zawartość, musisz ten plik otworzyć w *trybie dołączania*. Kiedy otworzysz plik w trybie dołączania, Python nie usunie go przed zwróceniem obiektu pliku. Wszystkie wiersze zapisywane w pliku zostaną dodane na jego końcu. Jeśli podany plik jeszcze nie istnieje, Python automatycznie utworzy nowy.

Zmodyfikujemy teraz program *write_message.py* przez dodanie do istniejącego pliku *programming.txt* innych powodów, dla których użytkownik uwielbia programowanie.

Plik write_message.py:

```
filename = 'programming.txt'

with open(filename, 'a') as file_object: ❶
    file_object.write("Uwielbiam odnajdywać elementy w ogromnych zbiorach
    ↴danych.\n") ❷
    file_object.write("Uwielbiam tworzyć aplikacje uruchamiane
    ↴w przeglądarce internetowej.\n")
```

W wierszu ❶ wykorzystaliśmy argument `a`, aby otworzyć plik w trybie dołączania danych, zamiast go nadpisywać. Następnie w wierszu ❷ zaczęliśmy zapisywać nowe wiersze, które zostaną dodane do pliku *programming.txt*.

Plik programming.txt:

```
Uwielbiam programować.
Uwielbiam tworzyć nowe gry.
Uwielbiam odnajdywać elementy w ogromnych zbiorach danych.
Uwielbiam tworzyć aplikacje uruchamiane w przeglądarce internetowej.
```

W ten sposób wiersze nowo dodane do pliku zostały umieszczone na jego końcu, tuż za pierwotną zawartością.

ZRÓB TO SAM

10.3. Gość. Utwórz program, który poprosi użytkownika o podanie imienia. Gdy użytkownik je wprowadzi, zapisz to imię w pliku o nazwie *guest.txt*.

10.4. Księga gości. Utwórz pętlę `while`, w której każdy użytkownik będzie musiał podać swoje imię. Gdy użytkownik je wprowadzi, na ekranie wyświetli komunikat powitania, a do pliku o nazwie *guest_book.txt* dodaj wiersz rejestrujący odwiedzenie Twojej strony przez tego użytkownika. Upewnij się, że każdy wpis jest umieszczany w nowym wierszu w pliku.

10.5. Ankieta dotycząca programowania. Utwórz pętlę `while`, w której użytkownicy będą mogli udzielić odpowiedzi na pytanie: „Dlaczego lubisz programowanie?”. Każdą otrzymaną odpowiedź dodaj do pliku przechowującego wszystkie udzielone odpowiedzi.

Wyjątki

Do zarządzania błędami, które mogą się pojawić w trakcie wykonywania programu, Python używa specjalnych obiektów nazywanych *wyjątkami*. Gdy Python nie wie, co należy dalej zrobić z błędem, który się pojawił, wówczas tworzy obiekt wyjątku. Jeżeli utworzysz kod odpowiedzialny za obsługę wyjątku, program będzie kontynuował działanie. Natomiast jeśli nie zapewnisz obsługi zgłoszonego wyjątku, działanie programu zostanie przerwane i zostanie wyświetlony tak zwany *stos wywołań*, który zawiera informacje o zgłoszonym wyjątku.

Wyjątki są obsługiwane za pomocą bloków try-except. Blok try-except nakaże Pythonowi wykonanie pewnego zadania, a jednocześnie mówi, co należy zrobić w przypadku zgłoszenia wyjątku. Kiedy używasz bloków try-except, program będzie kontynuował działanie nawet po wystąpieniu błędu. Zamiast wspomnianego wcześniej stosu wywołań, który może być niezrozumiały dla użytkownika, program wyświetli przyjazny użytkownikowi komunikat przygotowany przez programistę.

Obsługiwanie wyjątku `ZeroDivisionError`

Zajmiemy się teraz prostym problemem, który spowoduje zgłoszenie wyjątku przez Pythona. Prawdopodobnie wiesz, że nie można dzielić liczb przez zero, ale mimo wszystko zlećmy Pythonowi wykonanie tego rodzaju zadania.

Plik `division_calculator.py`:

```
print(5/0)
```

Oczywiście Python nie może wykonać tego zadania, więc wyświetla stos wywołań:

```
Traceback (most recent call last):
  File "division.py", line 1, in <module>
    print(5/0)
ZeroDivisionError: division by zero ❶
```

Błąd został zgłoszony w wierszu ❶ stosu wywołań, a `ZeroDivisionError` to obiekt wyjątku. Python utworzył tego rodzaju obiekt w odpowiedzi na sytuację, w której nie umiał wykonać zleconego zadania. Kiedy wystąpi taka sytuacja, Python zatrzymuje działanie programu i wyświetla informacje o rodzaju zgłoszonego wyjątku. Następnie te informacje można wykorzystać do zmodyfikowania programu. Zyskujemy możliwość wskazania Pythonowi, co należy zrobić po wystąpieniu takiego wyjątku. Dzięki temu, jeśli ten sam wyjątek zostanie zgłoszony w przyszłości, program będzie przygotowany na jego obsługę.

Używanie bloku try-except

Kiedy obawiasz się wystąpienia błędu, możesz przygotować blok try-except przeznaczony do obsługi wyjątku, który mógłby zostać zgłoszony. Nakazujesz Pythonowi wykonanie pewnego fragmentu kodu oraz informujesz go, co należy zrobić, jeśli wynikiem będzie określony rodzaj wyjątku.

Poniżej przedstawiłem przykładowy blok try-except przeznaczony do obsługi wyjątku ZeroDivisionError:

```
try:  
    print(5/0)  
except ZeroDivisionError:  
    print("Nie można dzielić przez zero!")
```

Wiersz kodu `print(5/0)`, czyli wiersz powodujący wystąpienie błędu, umieścimy w bloku `try`. Jeżeli kod znajdujący się w bloku `try` działa, Python pomija blok `except`. Natomiast w przypadku wystąpienia błędu podczas wykonywania kodu znajdującego się w bloku `try`, Python szuka bloku `except` zawierającego obsługę błędu dopasowanego do tego zgłoszonego w bloku `try`.

W omawianym przykładzie w bloku `try` zgłaszany jest wyjątek `ZeroDivisionError`, więc Python szuka dopasowanego dla niego bloku `except`, aby wiedzieć, w jaki sposób ma zareagować. Następnie Python wykonuje kod znajdujący się w tym bloku, a użytkownik zamiast tajemniczego stosu wywołań otrzymuje zrozumiałą dla siebie komunikat błędu:

Nie można dzielić przez zero!

Jeżeli po konstrukcji `try-except` znajduje się dodatkowy kod, program będzie kontynuował działanie, ponieważ wskazaliśmy Pythonowi sposób obsługi błędu. Przechodzimy teraz do przykładu, w którym przechwycenie błędu pozwala programowi kontynuować działanie.

Używanie wyjątków w celu uniknięcia awarii programu

Prawidłowa obsługa błędów jest szczególnie ważna, gdy program ma do wykonania więcej pracy po wystąpieniu błędu. Tego rodzaju sytuacja zdarza się dość często w programach, w których użytkownik musi wprowadzić pewne dane wejściowe. Gdy program odpowiednio zareaguje na nieprawidłowe dane wejściowe, wówczas może poprosić użytkownika o podanie poprawnych danych, zamiast po prostu doprowadzić do awarii.

Utworzmy teraz prosty kalkulator przeprowadzający jedynie operację dzielenia.

Plik division_calculator.py:

```
print("Podaj dwie liczby, które zostaną podzielone.")  
print("Wpisz 'q', aby zakończyć działanie programu.")
```

```
while True:  
    first_number = input("\nPierwsza liczba: ") ❶  
    if first_number == 'q':  
        break  
    second_number = input("Druga liczba: ") ❷  
    if second_number == 'q':  
        break  
    answer = int(first_number) / int(second_number) ❸  
    print(answer)
```

W wierszu ❶ program prosi użytkownika o podanie pierwszej liczby, która będzie przechowywana w zmiennej `first_number`. Jeśli użytkownik nie wpisze q, aby tym samym zakończyć działanie programu, zostanie poproszony również o podanie drugiej liczby, która będzie przechowywana w zmiennej `second_number` (patrz wiersz ❷). Podzielenie podanych liczb daje nam oczekiwany wynik, który zostaje zapisany w zmiennej `answer` (patrz wiersz ❸). Ten program nie zawiera żadnego kodu przeznaczonego do obsługi błędów, więc próba dzielenia przez zero doprowadzi do awarii:

Podaj dwie liczby, które zostaną podzielone.
Wpisz 'q', aby zakończyć działanie programu.

```
Pierwsza liczba: 5  
Druga liczba: 0  
Traceback (most recent call last):  
  File "division.py", line 9, in <module>  
    answer = int(first_number) / int(second_number)  
ZeroDivisionError: division by zero
```

Awaria programu to kiepskie rozwiązanie, zresztą podobnie jak wyświetlenie użytkownikowi stosu wywołań. Pozbawieni wiedzy technicznej użytkownicy i tak nic nie zrozumieją z tych informacji, natomiast potencjalni atakujący mogą na podstawie stosu wywołań dowiedzieć się więcej, niż chcielibyśmy im ujawnić. Na przykład poznają nazwę pliku programu, a także dowiedzą się, która jego część nie działa prawidłowo. Doświadczony atakujący może czasami wykorzystać te informacje, aby dobrać odpowiedni rodzaj ataku na kod programu.

Blok `else`

Program może stać się bardziej odporny na błędy, jeśli wiersz, który może doprowadzić do powstania błędu, opakujemy konstrukcją `try-except`. W omawianym przykładzie błąd powstaje w wierszu przeprowadzającym operację dzielenia, więc właśnie tam umieścimy blok `try-except`. W kodzie znalazły się również bloki `else`. Każdy fragment kodu, którego wykonanie zależy od zakończonego powodzeniem wykonania kodu w bloku `try`, powinien znaleźć się w bloku `else`:

```
--cięcie--
while True:
    --cięcie--
    if second_number == 'q':
        break
    try: ❶
        answer = int(first_number) / int(second_number)
    except ZeroDivisionError: ❷
        print("Nie można dzielić przez zero!")
    else: ❸
        print(answer)
```

W bloku `try` (patrz wiersz ❶) nakazujemy Pythonowi przeprowadzenie operacji dzielenia. Tutaj znajduje się tylko kod, którego wykonanie może doprowadzić do wygenerowania błędu. Pozostałe wiersze kodu, których wykonanie zależy od zakończonego powodzeniem wykonania bloku `try`, zostały umieszczone w bloku `else`. W omawianym przykładzie, jeśli operacja dzielenia zakończy się sukcesem, blok `else` wykorzystamy do wyświetlenia wyniku (patrz wiersz ❸).

Blok `except` wskazuje Pythonowi, jak należy zareagować w przypadku zgłoszenia wyjątku `ZeroDivisionError` (patrz wiersz ❷). Jeżeli wykonanie bloku `try` zakończyło się niepowodzeniem z powodu próby dzielenia przez zero, wyświetlimy użytkownikowi zrozumiałą dla niego komunikat o tym, jak ma uniknąć tego rodzaju błędu. Program kontynuuje działanie, a użytkownik nigdy nie zobaczy stosu wywołań:

```
Podaj dwie liczby, które zostaną podzielone.
Wpisz 'q', aby zakończyć działanie programu.
```

```
Pierwsza liczba: 5
Druga liczba: 0
Nie można dzielić przez zero!
```

```
Pierwsza liczba: 5
Druga liczba: 2
2.5
```

```
Pierwsza liczba: q
```

Sposób działania konstrukcji `try-except-else` przedstawia się następująco. Python próbuje wykonać kod znajdujący się w bloku `try`. W tym bloku powinien się znaleźć jedynie ten fragment kodu, który może spowodować zgłoszenie wyjątku. Czasami mamy jeszcze dodatkowy kod przeznaczony do wykonania tylko wtedy, gdy wykonanie bloku `try` zakończy się sukcesem. Ten dodatkowy kod należy umieścić w bloku `else`. Z kolei blok `except` wskazuje Pythonowi, co trzeba zrobić w przypadku zgłoszenia wyjątku podczas wykonywania kodu zdefiniowanego w bloku `try`.

Dzięki określeniu potencjalnych źródeł błędów można tworzyć znacznie bardziej niezawodne programy, które będą kontynuowały działanie nawet po napotkaniu nieprawidłowych danych lub w przypadku braku wymaganych zasobów. Ponadto kod stanie się odporniejszy na przypadkowe błędy popełniane przez użytkowników lub celowe próby przeprowadzenia złośliwych ataków na program.

Obsługa wyjątku `FileNotFoundException`

Jeden z często występujących problemów podczas pracy z plikami wiąże się z obsługą brakujących plików. Wymagany plik może znajdować się w innej lokalizacji, nazwa pliku mogła zostać błędnie podana lub plik w ogóle nie istnieje. Wszystkie tego rodzaju sytuacje można w prosty sposób obsłużyć za pomocą konstrukcji `try-except`.

Spróbujmy więc odczytać zawartość nieistniejącego pliku. Przedstawiony poniżej program próbuje wczytać treść *Alicji w Krainie Czarów*, ale plik *alice.txt* nie znajduje się w tym samym katalogu, w którym mamy program *alice.py*.

Plik alice.py:

```
filename = 'alice.txt'

with open(filename, encoding='utf-8') as f:
    contents = f.read()
```

Mamy tutaj dwie zmiany. Pierwsza polega na użyciu zmiennej `f` do przedstawienia obiektu pliku, co jest często stosowaną konwencją. Druga to użycie argumentu `encoding`. Ten argument jest niezbędny, gdy domyślne kodowanie znaków w systemie nie odpowiada kodowaniu znaków w otwieranym pliku.

Python nie może odczytać danych z nieistniejącego pliku, więc zostaje zgłoszony wyjątek:

```
Traceback (most recent call last):
  File "alice.py", line 3, in <module>
    with open(filename) as f_obj:
FileNotFoundError: [Errno 2] No such file or directory: 'alice.txt'
```

W ostatnim wierszu stosu wywołań pojawia się informacja o błędzie `FileNotFoundException`. To jest wyjątek Pythona zgłoszany, gdy nie może on znaleźć pliku przeznaczonego do otworzenia. W omawianym przykładzie to funkcja `open()` powoduje wygenerowanie błędu, więc blok `try` powinien rozpoczęć się tuż przed wierszem zawierającym wywołanie `open()`:

```
filename = 'alice.txt'

try:
    with open(filename, encoding='utf-8') as f:
```

```
contents = f.read()
except FileNotFoundError:
    print(f"Przepraszamy, ale plik {filename} nie istnieje.")
```

W omawianym przykładzie kod znajdujący się w bloku try powoduje wygenerowanie błędu `FileNotFoundException`, więc Python szuka bloku `except` dopasowanego do tego błędu. Następnie wykonuje kod zdefiniowany w bloku `except`, w wyniku czego użytkownik zamiast tajemniczego stosu wywołań otrzymuje zrozumiały dla siebie komunikat błędu:

```
Przepraszamy, ale plik alic.e.txt nie istnieje.
```

Jeżeli plik nie istnieje, to program nie ma nic więcej do zrobienia i dlatego kod odpowiedzialny za obsługę błędu ogranicza swoje działanie jedynie do wyświetlenia komunikatu o braku pliku. Przechodzimy więc do rozbudowanej wersji tego przykładu. Zobaczysz, jak obsługa błędów może być pomocna podczas pracy z więcej niż tylko jednym plikiem.

Analiza tekstu

Z pomocą Pythona możesz analizować pliki tekstowe zawierające całe książki. Wiele klasycznych dzieł literatury jest dostępnych w postaci zwykłych plików tekstowych, ponieważ są uznawane za własność publiczną. Teksty wykorzystane w tym rozdziale pochodzą z projektu Gutenberg (<http://www.gutenberg.org/>). Projekt Gutenberg zawiera kolekcję dzieł literatury klasycznej dostępnej jako własność publiczna — jest to doskonały zasób, gdy szukasz dzieł, które mógłbyś wykorzystać w projektach programistycznych.

W tym rozdziale użyjemy tekstu książki *Alicja w Krainie Czarów* i obliczymy liczbę słów znajdujących się w tym utworze. Podczas pracy wykorzystamy metodę o nazwie `split()`, która potrafi utworzyć listę słów na podstawie ciągu tekstu-wiego. Poniżej przedstawiłem działanie metody `split()` na przykładzie ciągu tekstopostego zawierającego jedynie tytuł "Alicja w Krainie Czarów":

```
>>> title = "Alicja w Krainie Czarów"
>>> title.split()
['Alicja', 'w', 'Krainie', 'Czarów']
```

Metoda `split()` dzieli串tekstowy w miejscu występowania spacji, a następnie wszystkie utworzone w ten sposób elementy umieszcza na liście. Wynikiem będzie lista wszystkich słów znajdujących się w danym串tekstowym, choć do niektórych słów mogą być dołączone również znaki przestankowe. Aby dowiedzieć się, ile słów znajdujących się w książce *Alicja w Krainie Czarów*, metodę `split()` wykorzystujemy względem całego tekstu. Następnie wystarczy już tylko sprawdzić liczbę elementów znajdujących się na liście słów:

```
filename = 'alice.txt'

try:
    with open(filename, encoding='utf-8') as f:
        contents = f.read()
except FileNotFoundError:
    print(f"Przepraszamy, ale plik {filename} nie istnieje.")
else:
    # Obliczenie przybliżonej liczby słów w pliku.
    words = contents.split() ❶
    num_words = len(words) ❷
    print(f"Plik {filename} zawiera {num_words} słów.") ❸
```

Plik *alice.txt* umieszczamy teraz w odpowiednim katalogu, aby tym razem kod znajdujący się w bloku `try` został wykonany prawidłowo. W wierszu ❶ pobieramy ciąg tekstowy `contents`, który obecnie zawiera cały tekst utworu *Alicja w Krainie Czasów* w postaci pojedynczego, długiego ciągu tekstowego. Następnie za pomocą metody `split()` generujemy listę wszystkich słów w tym tekście. Kolejnym krokiem jest użycie funkcji `len()` względem przygotowanej listy, aby ustalić jej wielkość. Otrzymujemy dość dokładną liczbę słów znajdujących się w pierwotnym ciągu tekstowym (patrz wiersz ❷). W wierszu ❸ wyświetlamy komunikat informujący o liczbie słów znalezionych w pliku. Ten fragmentu kodu został umieszczony w bloku `else`, ponieważ będzie działał tylko wtedy, gdy wykonanie kodu bloku `try` zakończy się sukcesem. Wygenerowane dane wyjściowe pokazują, ile słów znajduje się w pliku *alice.txt*:

Plik *alice.txt* zawiera 29461 słów.

Podana liczba jest nieco zawyżona, ponieważ obejmuje również dodatkowe informacje umieszczone w pliku tekstowym przez wydawcę. Jednak mimo wszystko otrzymujemy przybliżoną liczbę słów w utworze *Alicja w Krainie Czarów*.

Praca z wieloma plikami

Dodamy teraz inne książki do przeanalizowania. Jednak zanim to zrobimy, większość logiki programu przeniesiemy do funkcji o nazwie `count_words()`. W ten sposób znacznie ułatwimy sobie zadanie przeanalizowania wielu książek.

Plik word_count.py:

```
def count_words(filename):
    """Obliczenie przybliżonej liczby słów w danym pliku.""" ❶
    try:
        with open(filename, encoding='utf-8') as f:
            contents = f.read()
    except FileNotFoundError:
        print(f"Przepraszamy, ale plik {filename} nie istnieje.")
```

```
else:  
    words = contents.split()  
    num_words = len(words)  
    print(f"Plik {filename} zawiera {num_words} słów.")  
  
filename = 'alice.txt'  
count_words(filename)
```

Większość przedstawionego powyżej kodu pozostała niezmieniona. Po prostu zastosowaliśmy wcięcia i kod odpowiedzialny za obliczenie liczby słów przeniesliśmy do funkcji o nazwie `count_words()`. Dobrym nawykiem jest uaktualnianie komentarzy, kiedy modyfikujemy program, więc zmieniliśmy nieco komentarz `docstring` (patrz wiersz ❶).

Teraz możemy utworzyć prostą pętlę ustalającą liczbę słów w dowolnym pliku, którego zawartość chcemy przeanalizować. W tym celu nazwy plików przeznaczonych do analizy przechowujemy na liście, a następnie wywołujemy funkcję `count_words()` dla każdego ze wskazanych plików. W omawianym przykładzie obliczamy liczbę słów znajdujących się w następujących książkach: *Alicja w Krainie Czarów*, *Siddhartha*, *Moby Dick* i *Małe kobietki*. Wszystkie wymienione powieści są uznawane za własność publiczną. Celowo umieściłem plik *siddhartha.txt* poza katalogiem zawierającym program *word_count.py*, aby pokazać, jak w programie można obsługiwać sytuację, gdy wymagany plik nie istnieje:

```
def count_words(filename):  
    --cięcie--  
  
filenames = ['alice.txt', 'siddhartha.txt', 'moby_dick.txt',  
'little_women.txt']  
for filename in filenames:  
    count_words(filename)
```

Brak pliku *siddhartha.txt* nie ma żadnego wpływu na wykonanie pozostałej części programu:

```
Plik alice.txt zawiera 29461 słów.  
Przepraszamy, ale plik siddhartha.txt nie istnieje.  
Plik moby_dick.txt zawiera 215136 słów.  
Plik little_women.txt zawiera 189079 słów.
```

Użycie konstrukcji `try-except` w przedstawionym powyżej programie przynosi dwie ważne korzyści. Po pierwsze, użytkownik nie zobaczy niezrozumiałego dla niego stosu wywołań. Po drugie, jeśli którykolwiek z podanych plików nie istnieje, program będzie kontynuował działanie i przeanalizuje dostępne pliki. Gdy nie przechwycimy błędu `FileNotFoundException` wygenerowanego na skutek braku pliku *siddhartha.txt*, wówczas użytkownik zobaczy niezrozumiałą dla niego stos wywo-

łań, a sam program zakończy działanie po rozpoczęciu analizy wymienionego pliku. Nigdy nie zostanie podjęta próba przeanalizowania następnych podanych plików.

Ciche niepowodzenie

W poprzednim przykładzie użytkownik otrzymywał komunikat, gdy jeden z plików był niedostępny. Jednak nie ma konieczności zgłoszania każdego przechwyconego wyjątku. Czasami oczekiwane jest, aby informacja o niepowodzeniu nie była wyświetlana w przypadku zgłoszenia wyjątku, a program kontynuował działanie, jakby nic się nie stało. Jeżeli chcesz zezwolić na ciche niepowodzenie, blok `try` tworzysz w standardowy sposób, natomiast w bloku `except` wyraźnie wskazujesz Pythonowi, że nie powinien podejmować żadnych działań. Python oferuje polecenie `pass` informujące o braku konieczności podjęcia jakichkolwiek działań w danym bloku:

```
def count_words(filename):
    """Obliczenie przybliżonej liczby słów w danym pliku."""
    try:
        --cięcie--
    except FileNotFoundError:
        pass ❶
    else:
        --cięcie--

filenames = ['alice.txt', 'siddhartha.txt', 'moby_dick.txt',
'little_women.txt']
for filename in filenames:
    count_words(filename)
```

Jedyna różnica między powyższym i poprzednim programem polega na poleceniu `pass` w wierszu ❶. Teraz po zgłoszeniu wyjątku `FileNotFoundException` nastąpi wykonanie bloku `except`, ale nic się nie stanie. Nie zostanie wyświetlony stos wywołań, nie zostaną również wyświetlane żadne komunikaty o zgłoszonym wyjątku. Użytkownicy zobaczą informacje dotyczące liczby słów w istniejących plikach, nie będzie żadnej wzmianki o jakimkolwiek nieznalezionym pliku:

```
Plik alice.txt zawiera 29461 słów.
Plik moby_dick.txt zawiera 215136 słów.
Plik little_women.txt zawiera 189079 słów.
```

Polecenie `pass` działa w charakterze miejsca zarezerwowanego. Przypomina, że nie zdecydowałeś się na podjęcie żadnych działań w tym konkretnym miejscu wykonywania programu i być może zmienisz to w przyszłości. W omawianym programie możemy na przykład za jakiś czas postanowić umieścić nazwy brakujących plików w innym pliku o nazwie `missing_files.txt`. Wprawdzie użytkownicy nie będą mieli dostępu do tego pliku, ale Ty tak, i w ten sposób zyskasz możliwość zajęcia się wszelkimi brakującymi plikami.

Które błędy należy zgłaszać?

Skąd wiadomo, kiedy należy zgłosić błąd użytkownikowi oraz czy należy zezwolić na ciche niepowodzenia? Jeżeli użytkownik dokładnie wie, które pliki powinny być przeanalizowane, wówczas może być wdzięczny za komunikat wyjaśniający, dlaczego pewne pliki nie zostały przeanalizowane. Gdy użytkownik oczekuje otrzymania pewnych wyników, choć nie wie, jakie książki będą przedmiotem analizy, wtedy niekoniecznie trzeba go informować o nieistniejących plikach. Przedstawianie użytkownikowi nieoczekiwanych przez niego informacji może spowodować zmniejszenie użyteczności danego programu. Oferowana przez Pythona struktura przeznaczona do obsługi błędów zapewnia programistom dokładną kontrolę nad ilością informacji udostępnianych użytkownikom, gdy coś pójdzie nie tak. Tylko od programisty zależy, ile tych informacji zostanie udostępnionych.

Doskonale napisany i prawidłowo przetestowany kod nie jest zbyt podatny na błędy wewnętrzne, takie jak błędy składni lub logiczne. Jednak w każdym przypadku, gdy działanie programu zależy od czynników zewnętrznych (na przykład danych wejściowych pobieranych od użytkownika, istnienia pliku lub dostępności połączenia sieciowego), ryzyko wystąpienia wyjątku rośnie. Nawet niewielkie doświadczenie pomoże w ustaleniu, gdzie w tworzonych programach umieszczać bloki obsługi wyjątków, a także jak wiele informacji o wygenerowanych błędach należy przedstawić użytkownikom.

ZRÓB TO SAM

10.6. Dodawanie. Jeden z najczęściej pojawiających się problemów podczas pobierania danych liczbowych polega na tym, że użytkownicy podają tekst zamiast liczb. Kiedy tego rodzaju dane wejściowe spróbowajesz skonwertować na typ `int`, otrzymasz błąd `ValueError`. Utwórz program, który prosi użytkownika o podanie dwóch liczb. Dodaj je i wyświetl wynik. Przechwyć błąd `ValueError`, jeżeli którakolwiek wartość przekazana w danych wejściowych nie jest liczbą, i wyświetl odpowiedni komunikat błędu. Przetestuj program, najpierw podając dwie liczby, a później pewien tekst zamiast liczby.

10.7. Kalkulator dodawania. Kod przygotowany w ćwiczeniu 10.6 opakuj pętlą `while`, aby użytkownik mógł kontynuować wprowadzanie liczb nawet po popełnieniu błędu i podaniu tekstu zamiast liczby.

10.8. Koty i psy. Utwórz dwa pliki o nazwach `cats.txt` i `dogs.txt`. W pierwszym pliku umieść przynajmniej trzy imiona kotów, natomiast w drugim przynajmniej trzy imiona psów. Przygotuj program próbujący odczytać zawartość tych plików i wyświetlić ją na ekranie. Zastosuj w kodzie konstrukcję `try-except`, aby przechwycić wszelkie błędy typu `FileNotFoundException` i wyświetlić użytkownikowi odpowiedni komunikat błędu, gdy żądany plik nie istnieje. Jeden z utworzonych wcześniej plików przenieś do innego katalogu w systemie i upewnij się, że opracowany blok `except` w programie działa prawidłowo.

10.9. Ciche koty i psy. Blok `except` w programie utworzonym w poprzednim ćwiczeniu zmodyfikuj w taki sposób, aby brak pliku powodował jedynie ciche niepowodzenie.

10.10. Najczęściej występujące słowa. Odwiedź witrynę projektu Gutenberg (<http://www.gutenberg.org/>) i wybierz kilka innych książek, które chciałbyś przeanalizować. Pobierz pliki tekstowe tych dzieł lub niezmodyfikowany zwykły tekst skopiuj z przeglądarki internetowej do pliku tekstowego w komputerze.

Za pomocą metody `count()` możesz sprawdzić, ile razy dane słowo lub wyrażenie występuje w ciągu tekstu. Na przykład w przedstawionym poniżej fragmencie kodu sprawdzamy, ile razy słowo za występuje w ciągu tekstu:

```
>>> line = "Za górami, za lasami, za dolinami pobili się dwaj górale  
>>> ciupagami."  
>>> line.count('za')  
2  
>>> line.lower().count('za')  
3
```

Zwróć uwagę na to, że konwersja ciągu tekstu na zapisany małymi literami (do tego służy funkcja `lower()`, którą poznałeś już wcześniej) powoduje przechwycenie wszystkich wystąpień sprawdzanego słowa niezależnie od sposobu jego formatowania.

Utwórz program odczytujący pobrane wcześniej z projektu Gutenberg pliki tekstowe, a następnie określający, ile razy słowo the występuje w każdym z nich. Otrzymany wynik będzie jedynie przybliżony, ponieważ uwzględnia również słowa zawierające 'za', np. 'zachód' lub 'zabawa'. Spróbuj zliczyć wystąpienia 'za ' (wraz ze spacją w ciągu tekstu) i zobacz, o ile mniejsza będzie to liczba.

Przechowywanie danych

Wiele programów będzie prosiło użytkowników o podanie pewnego rodzaju informacji. Możesz pozwolić użytkownikowi przechowywać preferencje w grze, lub też dostarczać dane niezbędne do przygotowania wizualizacji. Niezależnie od przeznaczenia programu informacje dostarczane przez użytkowników są przechowywane w strukturach danych takich jak listy i słowniki. Kiedy użytkownik zakończy działanie programu, niemal zawsze należy zachować wprowadzone przez niego informacje. Prostym rozwiązaniem, które można w tej sytuacji zastosować, jest przechowywanie danych za pomocą modułu o nazwie `json`.

Moduł `json` pozwala zapisywać w plikach proste struktury danych Pythona oraz wczytywać dane z tych plików podczas kolejnej sesji pracy z programem. Ponadto wymieniony moduł można wykorzystać do współdzielenia danych między różnymi programami Pythona. Co ważniejsze, format danych JSON nie

jest charakterystyczny jedynie dla Pythona, więc zapisane w nim dane można wymieniać także z osobami tworzącymi kod w innych językach programowania. JSON to użyteczny, przenośny i łatwy do poznania format przechowywania danych.

UWAGA *Format JSON (JavaScript Object Notation) został pierwotnie opracowany dla języka JavaScript. Jednak od tamtej chwili stał się powszechnie stosowanym formatem w wielu językach programowania, w tym także w Pythonie.*

Używanie `json.dump()` i `json.load()`

Przygotujemy teraz krótki program, który będzie przechowywał zestaw liczb, oraz inny program, który wczyta te liczby do pamięci. W pierwszym programie wykorzystamy funkcję `json.dump()` w celu zapisania zestawu liczb do pliku. Natomiast w drugim programie wykorzystamy funkcję `json.load()` w celu wczytania tych liczb.

Funkcja `json.dump()` pobiera dwa argumenty: dane przeznaczone do zapisania oraz obiekt pliku, w którym te dane mają zostać umieszczone. W poniższym fragmencie kodu pokazałem, jak można użyć funkcji `json.dump()` do zapisania listy liczb.

Plik number_writer.py:

```
import json

numbers = [2, 3, 5, 7, 11, 13]

filename = 'numbers.json' ❶
with open(filename, 'w') as f: ❷
    json.dump(numbers, f) ❸
```

Na początku programu importujemy moduł `json` oraz tworzymy listę liczb, z którymi będziemy pracować. W wierszu ❶ wybieramy nazwę pliku przeznaczonego do przechowywania listy liczb. Podaliśmy tutaj rozszerzenie `.json`, aby wskazać, że dane przechowywane w tym pliku są zapisane w formacie JSON. Następnie otwieramy plik w trybie zapisu, co pozwoli modułowi `json` na umieszczenie liczb w pliku (patrz wiersz ❷). W wierszu ❸ funkcja `json.dump()` zapisuje listę `numbers` w pliku o nazwie `numbers.json`.

Omawiany program nie generuje danych wyjściowych, ale możesz otworzyć plik `numbers.json` i spojrzeć na jego zawartość. Dane są przechowywane w formacie przypominającym dane Pythona.

```
[2, 3, 5, 7, 11, 13]
```

Przystępujemy teraz do utworzenia programu wykorzystującego funkcję `json.load()` w celu wczytania zapisanej listy z powrotem do pamięci.

Plik number_reader.py:

```
import json

filename = 'numbers.json' ❶
with open(filename) as f: ❷
    numbers = json.load(f) ❸

print(numbers)
```

W wierszu ❶ upewniamy się, że odczyt odbywa się dokładnie z tego samego pliku, w którym wcześniej zapisaliśmy dane. Tym razem otwieramy plik w trybie odczytu, ponieważ Python musi jedynie odczytać dane zapisane w pliku (patrz wiersz ❷). W wierszu ❸ wykorzystujemy funkcję `json.load()` do wczytania informacji przechowywanych w pliku `numbers.json` i umieszczamy je w zmiennej `numbers`. Na koniec wyświetlamy przywróconą listę liczb i sprawdzamy, czy to taka sama lista, jak utworzona w programie `number_writer.py`:

```
[2, 3, 5, 7, 11, 13]
```

W taki prosty sposób można współdzielić dane między dwoma programami.

Zapisywanie i odczytywanie danych wygenerowanych przez użytkownika

Zapisywanie danych za pomocą modułu `json` jest użyteczne podczas pracy z danymi wygenerowanymi przez użytkownika, ponieważ informacje te, jeśli nie zostaną gdzieś zapisane, zostaną utracone po zakończeniu działania programu. Spójrz na przykład programu, w którym prosimy użytkownika o podanie imienia w trakcie pierwszego uruchomienia programu. To imię zostaje zapisane i jest używane w trakcie kolejnych uruchomień programu.

Rozpoczynamy od zachowania w pliku imienia użytkownika.

Plik remember_me.py:

```
import json

username = input("Jak masz na imię? ") ❶

filename = 'username.json'
with open(filename, 'w') as f:
    json.dump(username, f) ❷
    print(f"Twoje imię zostało zapisane i będzie używane później,
→{username}!") ❸
```

W wierszu ❶ prosimy użytkownika o podanie imienia, które zostanie zapisane w celu późniejszego użycia. Następnie za pomocą funkcji `json.dump()` przekazujemy to imię do obiektu pliku i zapisujemy w pliku (patrz wiersz ❷). Następnym krokiem jest wyświetlenie użytkownikowi komunikatu o zapisaniu jego imienia (patrz wiersz ❸):

Jak masz na imię? Eryk

Twoje imię zostało zapisane i będzie używane później, Eryk!

Teraz przechodzimy do utworzenia nowego programu, w którym użytkownik zostanie przywitany z użyciem imienia wcześniejszo zapisanego w pliku.

Plik `greet_user.py`:

```
import json

filename = 'username.json'

with open(filename) as f:
    username = json.load(f) ❶
    print(f'Witamy ponownie, {username}!') ❷
```

W wierszu ❶ za pomocą funkcji `json.load()` odczytujemy imię zapisane w pliku `username.json` i umieszczać je w zmiennej `username`. Po przywróceniu imienia można je wykorzystać do przywitania użytkownika ❷:

Witamy ponownie, Eryk!

Dwa przedstawione powyżej programy warto połączyć w jednym pliku. Kiedy uruchomimy program `remember_me.py`, pobierze on imię z pamięci, o ile zostało tam umieszczone. Działanie programu rozpoczyna się od bloku `try`, którego kod próbuje przywrócić imię. Jeżeli plik `username.json` jeszcze nie istnieje, kod znajdujący się w bloku `except` poprosi użytkownika o podanie imienia i zapisze je w pliku `username.json` w celu użycia w trakcie następnego uruchomienia programu.

Plik `remember_me.py`:

```
import json

# Wczytanie imienia z pliku, o ile wcześniej zostało w nim zapisane.
# W przeciwnym razie pytamy użytkownika o imię i zapisujemy je w pliku.
filename = 'username.json'
try:
    with open(filename) as f: ❶
        username = json.load(f) ❷
except FileNotFoundError: ❸
    username = input("Jak masz na imię? ") ❹
```

```
with open(filename, 'w') as f: ❸
    json.dump(username, f)
    print(f"Twoje imię zostało zapisane i będzie używane później,
          ➔{username}!")
else:
    print(f"Witamy ponownie, {username}!")
```

W powyższym programie nie ma żadnego nowego kodu, po prostu dwa wcześniej przygotowane programy połączylśmy w jednym pliku. W wierszu ❶ próbujemy otworzyć plik o nazwie *username.json*. Jeżeli ten plik istnieje, odczytujemy zapisane w nim imię i umieszczymy je ponownie w pamięci (patrz wiersz ❷), a następnie w bloku `else` z użyciem odczytanego imienia wyświetlamy komunikat powitania użytkownika. Natomiast jeśli jest to pierwsze uruchomienie programu, to plik *username.json* jeszcze nie istnieje i zostaje zgłoszony wyjątek `FileNotFoundException` (patrz wiersz ❸). Python przechodzi do bloku `except`, w którym prosi użytkownika o podanie imienia (patrz wiersz ❹). Następnym krokiem jest użycie funkcji `json.dump()`, aby zapisać to imię do pliku, oraz wyświetlenie spersonalizowanego komunikatu powitania ❺.

Niezależnie od tego, który blok kodu został wykonany, wynikiem jest zachowanie imienia do późniejszego użycia i wyświetlenie odpowiedniego powitania. W przypadku pierwszego uruchomienia programu dane wyjściowe wyglądają następująco:

Jak masz na imię? Eryk

Twoje imię zostało zapisane i będzie używane później, Eryk!

Jeśli użytkownik uruchamia program po raz kolejny, otrzymujemy poniższe dane wyjściowe:

Witamy ponownie, Eryk!

Te dane wyjściowe zostaną wygenerowane, gdy program został już uruchomiony przynajmniej jeden raz.

Refaktoryzacja

Bardzo często docieramy do punktu, w którym kod działa, choć jednocześnie mamy świadomość, że można go jeszcze bardziej usprawnić przez podział na serię funkcji wykonujących konkretne zadania. Taki proces jest określany mianem *refaktoryzacji*. Dzięki refaktoryzacji kod staje się bardziej przejrzysty, prostszy do zrozumienia oraz łatwiejszy do dalszej rozbudowy.

Refaktoryzację programu *remember_me.py* możemy przeprowadzić przez przeniesienie większości jego logiki do co najmniej jednej funkcji. Zadaniem omawianego programu jest przywitanie użytkownika, więc cały istniejący kod przenosimy do funkcji o nazwie `greet_user()`.

Plik remember_me.py:

```
def greet_user():
    """Przywitanie użytkownika z użyciem jego imienia."""
    filename = 'username.json'
    try:
        with open(filename) as f:
            username = json.load(f)
    except FileNotFoundError:
        username = input("Jak masz na imię? ")
        with open(filename, 'w') as f:
            json.dump(username, f)
            print(f"Twoje imię zostało zapisane i będzie używane później,
                  {username}!")
    else:
        print(f"Witamy ponownie, {username}!")

greet_user()
```

Ponieważ teraz będziemy używać funkcji, konieczne jest uaktualnienie komentarzy *docstring*, aby odzwierciedlały aktualny sposób działania programu (patrz wiersz ❶). Wprawdzie kod w pliku stał się bardziej przejrzysty, ale działanie funkcji `greet_user()` nie polega jedynie na przywitaniu użytkownika. Funkcja pobiera również imię zapisane w pliku, o ile taki istnieje, lub prosi użytkownika o podanie imienia, jeśli wskazany plik jeszcze nie istnieje.

Przeprowadzimy więc refaktoryzację funkcji `greet_user()`, aby nie wykonywała zbyt wielu różnych zadań. Pracę rozpoczynamy od przeniesienia do oddzielnej funkcji kodu odpowiedzialnego za pobranie imienia przechowywanego w pliku:

```
import json

def get_stored_username():
    """Pobranie imienia z pliku, o ile taki istnieje."""
    filename = 'username.json'
    try:
        with open(filename) as f:
            username = json.load(f)
    except FileNotFoundError:
        return None
    else:
        return username

def greet_user():
    """Przywitanie użytkownika z użyciem jego imienia."""
    username = get_stored_username()
    if username:
        print(f"Witamy ponownie, {username}!")
```

```
else:  
    username = input("Jak masz na imię? ")  
    filename = 'username.json'  
    with open(filename, 'w') as f:  
        json.dump(username, f)  
        print(f"Twoje imię zostało zapisane i będzie używane później,  
→{username}!")  
  
greet_user()
```

Nowa funkcja o nazwie `get_stored_username()` jasno wskazuje swoje przeznaczenie przedstawione w komentarzu *docstring* (patrz wiersz ❶). Zadaniem tej funkcji jest pobranie imienia zapisanego w pliku i jego zwrot, o ile plik istnieje. Jeżeli plik o nazwie `username.json` nie istnieje, wartością zwrótną funkcji będzie `None` (patrz wiersz ❷). Jest to dobra praktyka: funkcja powinna zwrócić oczekiwany wartość lub `None`. Dzięki temu będzie możliwa przeprowadzić prosty test wartości zwrótniej funkcji. W wierszu ❸ wyświetlamy użytkownikowi komunikat powitania, o ile pobranie imienia z pliku zakończyło się powodzeniem. Natomiast w przypadku niepowodzenia, prosimy użytkownika o podanie imienia.

Do refaktoryzacji pozostał nam jeszcze jeden blok kodu poza funkcją `greet_user()`. Jeżeli imię nie zostało pobrane z pliku, to operacja, w której prosimy użytkownika o podanie imienia, a następnie zapisujemy je w pliku, powinna być przeprowadzona przez funkcję dedykowaną specjalnie do tego celu:

```
import json  
  
def get_stored_username():  
    """Pobranie imienia z pliku, o ile taki istnieje."""  
    --ciecje--  
  
def get_new_username():  
    """  
    Poproszenie użytkownika, aby podał swoje imię,  
    a następnie zapisanie tego imienia w pliku.  
    """  
    username = input("Jak masz na imię? ")  
    filename = 'username.json'  
    with open(filename, 'w') as f:  
        json.dump(username, f)  
    return username  
  
def greet_user():  
    """Przywitanie użytkownika z użyciem jego imienia."""  
    username = get_stored_username()  
    if username:  
        print(f"Witamy ponownie, {username}!")
```

```
else:  
    username = get_new_username()  
    print(f"Twoje imię zostało zapisane i będzie używane później,  
    ↳{username}!")  
  
greet_user()
```

Każda funkcja w ostatecznej wersji programu *remember_me.py* ma jeden wyraźnie zdefiniowany cel. Wywołujemy funkcję `greet_user()` wyświetlającą odpowiedni komunikat, czyli powitanie użytkownika, który korzystał już z programu, lub też powitanie zupełnie nowego użytkownika. Odbiera się to przez wywołanie funkcji `get_stored_username()` odpowiedzialnej za pobranie imienia z pliku, o ile taki istnieje. W przypadku braku pliku z imieniem funkcja `greet_user()` wywołuje funkcję `get_new_username()`, której zadanie polega na pobraniu imienia wprowadzonego przez użytkownika i na zapisaniu jego w pliku. Podział logiki na mniejsze fragmenty ma kluczowe znaczenie podczas tworzenia przeszystego kodu, który będzie łatwy w obsłudze oraz dalszej rozbudowie.

ZRÓB TO SAM

10.11. Ulubiona liczba. Utwórz program, który prosi użytkownika o podanie ulubionej liczby. Za pomocą funkcji `json.dump()` zapisz tę liczbę w pliku. Następnie utwórz oddzielny program odczytujący ulubioną liczbę użytkownika i wyświetlający komunikat w stylu: „Znam Twoją ulubioną liczbę, to ____”.

10.12. Zapamiętana ulubiona liczba. Oba programy utworzone w poprzednim ćwiczeniu połącz w jednym pliku. Jeżeli ulubiona liczba została zapisana w pliku, wyświetl ją użytkownikowi. W przeciwnym razie poproś użytkownika o podanie ulubionej liczby i zapisz ją w pliku. Uruchom ten program dwukrotnie i upewnij się, że działa prawidłowo.

10.13. Weryfikacja użytkownika. W ostatniej wersji programu *remember_me.py* przyjęto założenie, że użytkownik już wcześniej podał swoje imię, lub też program został uruchomiony po raz pierwszy. Powinniśmy zmodyfikować ten program na wypadek, gdyby bieżący użytkownik nie był tą osobą, która ostatnio korzystała z tego programu.

W funkcji `greet_user()`, zanim za pomocą odpowiedniego komunikatu powitasz istniejącego już użytkownika, zapytaj go, czy podane imię jest poprawne. Jeżeli nie jest, należy wywołać funkcję `get_new_username()` w celu użycia prawidłowego imienia.

Podsumowanie

W tym rozdziale dowiedziałeś się, jak pracować z plikami. Nauczyłeś się odczytywać jednorazowo całą zawartość pliku, a także odczytywać treść pliku wiersz po wierszu. Poznałeś sposoby zapisywania danych w pliku oraz dołączania nowych

danych do już istniejących w pliku. Ponadto poznaleś wyjątki i zobaczyłeś, jak obsługiwać je w tworzonych programach. Na końcu rozdziału dowiedziałeś się, jak przechowywać struktury danych Pythona, aby móc zapisywać informacje wprowadzane przez użytkowników. Dzięki temu użytkownicy nie będą musieli podawać tych danych przy każdym uruchomieniu programu.

W rozdziale 11. poznasz efektywne sposoby testowania kodu. Przeprowadzanie testów pomaga się upewnić, że opracowany kod jest prawidłowy. Ponadto ułatwia wykrywanie błędów wprowadzanych podczas dalszego rozbudowywania programów.

11

Testowanie kodu

KIEDY UTWORZYSZ FUNKCJĘ LUB KLASĘ, DLA ZDEFINIOWANEGO W NIEJ KODU MOŻESZ PRZYGOTOWAĆ TAKŻE TEST. DZIĘKI TESTOM MOŻNA SIĘ UPEWNIĆ, ŻE KOD DZIAŁA ZGODNIE Z OCZEKIWANiami w przypadku wszystkich rodzajów otrzymywanych danych wejściowych. Jeżeli przygotujesz testy, będziesz mieć pewność, że kod będzie działał prawidłowo nawet wtedy, gdy coraz więcej osób zacznie z niego korzystać. Ponadto nowo dodany kod będzie można od razu przetestować i upewnić się, że nie spowoduje uszkodzenia istniejącej funkcjonalności. Każdy programista popełnia błędy i dlatego każdy programista powinien często testować kod oraz wychwytywać problemy, zanim zostaną one odkryte przez użytkowników.

W tym rozdziale dowiesz się, jak przetestować tworzony kod Pythona za pomocą narzędzi oferowanych przez moduł `unittest`. Nauczysz się tworzyć zestawy testów oraz sprawdzać, czy dane wejściowe skutkują otrzymaniem oczekiwanych danych wyjściowych. Zobaczysz, jak wygląda zaliczenie testu, niepowodzenie testu oraz jak niezaliczony test pomaga w usprawnieniu tworzonego kodu. Poznasz sposoby testowania funkcji i klas, a także nauczysz się ustalać, jaką liczbę testów należy przygotować dla danego projektu.

Testowanie funkcji

Aby dowiedzieć się nieco na temat testowania, najpierw trzeba przygotować kod, który później będzie testowany. Poniżej przedstawiłem prostą funkcję pobierającą imię i nazwisko, a następnie zwracającą elegancko sformatowane pełne imię i nazwisko.

Plik `name_function.py`:

```
def get_formatted_name(first, last):
    """Generuje elegancko sformatowane pełne imię i nazwisko."""
    full_name = f"{first} {last}"
    return full_name.title()
```

Funkcja `get_formatted_name()` łączy imię i nazwisko, umieszczając między nimi spację, aby w ten sposób powstało pełne imię i nazwisko. Następnie pierwsze litery imienia i nazwiska są zamieniane na wielkie. Jeżeli chcesz sprawdzić, jak działa powyższa funkcja, po prostu utwórz wykorzystujący ją program. Poniżej przedstawiłem program `names.py`, w którym użytkownik po podaniu imienia i nazwiska otrzymuje elegancko sformatowane pełne imię i nazwisko.

Plik `names.py`:

```
from name_function import get_formatted_name

print("Wpisz 'q', aby zakończyć działanie programu.")
while True:
    first = input("\nPodaj imię: ")
    if first == 'q':
        break
    last = input("Podaj nazwisko: ")
    if last == 'q':
        break

    formatted_name = get_formatted_name(first, last)
    print(f"\tElegancko sformatowane pełne imię i nazwisko:
          ↪{formatted_name}.")
```

Ten program importuje funkcję `get_formatted_name()` z pliku modułu `name_function.py`. Użytkownik może podać imię i nazwisko, a otrzyma elegancko sformatowane pełne imię i nazwisko, jak pokazałem w poniższym przykładzie:

Wpisz 'q', aby zakończyć działanie programu.

Podaj imię: **janis**

Podaj nazwisko: **joplin**

Elegancko sformatowane pełne imię i nazwisko: Janis Joplin.

Podaj imię: **bob**

Podaj nazwisko: **dylan**

Elegancko sformatowane pełne imię i nazwisko: Bob Dylan.

Podaj imię: **q**

Wyraźnie widać, że wygenerowane dane wyjściowe są prawidłowe. Przyjmujemy założenie, że chcemy zmodyfikować funkcję `get_formatted_name()` w taki sposób, aby obsługiwała także drugie imię. Oczywiście chcemy zachować pewność, że w żaden sposób nie zostanie naruszona funkcjonalność programu, gdy dana osoba będzie miała tylko jedno imię i nazwisko. Wprawdzie można przetestować kod przez uruchomienie programu `names.py` i wprowadzanie danych takich jak `Janis Joplin` po każdej modyfikacji funkcji `get_formatted_name()`, ale takie podejście bardzo szybko stanie się uciążliwe. Na szczęście Python zapewnia efektywny sposób automatyzacji testowania danych wyjściowych funkcji. Jeżeli zautomatyzujemy testowanie funkcji `get_formatted_name()`, zawsze będziemy mieli pewność, że działa prawidłowo dla tego rodzaju imienia i nazwiska, dla którego przygotowaliśmy testy.

Test jednostkowy i zestaw testów

Moduł `unittest` pochodzący z biblioteki standardowej Pythona dostarcza narzędzi przeznaczone do testowania kodu. *Test jednostkowy* sprawdza poprawność jednego konkretnego aspektu zachowania funkcji. Z kolei *zestaw testów* to kolekcja testów jednostkowych, które łącznie mają potwierdzić, że działanie danej funkcji jest zgodne z oczekiwaniemi w szerokiej gamie sytuacji, w których wystąpienia tej funkcji można się spodziewać. Dobry zestaw testów jednostkowych obejmuje wszystkie możliwe rodzaje danych wejściowych, jakie funkcja może otrzymać, oraz zawiera testy dostosowane do każdej sytuacji. Zestaw testów o pełnym pokryciu zawiera pełny zakres testów wykorzystujących wszystkie możliwe sposoby, na jakie można używać funkcji. W przypadku dużych projektów zapewnienie pełnego pokrycia testami może być zmudne. Bardzo często wystarczy przygotować testy dla szczególnie istotnych fragmentów kodu. Dążyć do pełnego pokrycia testami można dopiero wtedy, gdy projekt zyskuje coraz większą akceptację.

Zaliczenie testu

Będziesz potrzebował nieco czasu, aby przyzwyczać się do specyfiki składni zestawu testów, ale kiedy już ją opanujesz i zdefiniujesz zestaw testów, dodawanie dla funkcji następnych testów jednostkowych będzie proste. Aby utworzyć zestaw testów dla funkcji, należy zimportować moduł `unittest` oraz funkcję, która ma zostać przetestowana. Nastepnym krokiem jest utworzenie klasy dziedziczącej po `unittest.TestCase` oraz przygotowanie serii metod odpowiedzialnych za przetestowanie różnych aspektów działania sprawdzanej funkcji.

Poniżej przedstawiłem zestaw testów składający się z jednej metody, która sprawdza, czy funkcja `get_formatted_name()` działa prawidłowo po przekazaniu jej imienia i nazwiska.

Plik test_name_function.py:

```
import unittest
from name_function import get_formatted_name

class NamesTestCase(unittest.TestCase): ❶
    """Testy dla programu 'name_function.py'. """

    def test_first_last_name(self):
        """Czy dane w postaci 'Janis Joplin' są obsługiwane
        prawidłowo?"""
        formatted_name = get_formatted_name('janis', 'joplin') ❷
        self.assertEqual(formatted_name, 'Janis Joplin') ❸

if __name__ == '__main__': ❹
    unittest.main()
```

Pracę zaczynamy od zainportowania modułu `unittest` oraz funkcji przeznaczonej do przetestowania, czyli tutaj `get_formatted_name()`. W wierszu ❶ tworzymy klasę `NamesTestCase` zawierającą serię testów jednostkowych dla funkcji `get_formatted_name()`. Wprawdzie klasie można nadać dowolną nazwę, ale najlepiej, aby jej nazwa była w jakikolwiek sposób powiązana z funkcją przeznaczoną do przetestowania i zawierała słowo *Test*. Ta klasa musi dziedziczyć po klasie `unittest.TestCase`, ponieważ dzięki temu Python wie, jak ma wykonać przygotowane testy jednostkowe.

Przygotowana tutaj klasa `NamesTestCase` zawiera pojedynczą metodę odpowiedzialną za przetestowanie jednego aspektu funkcji `get_formatted_name()`. Tej metodzie nadaliśmy nazwę `test_first_last_name()`, ponieważ sprawdza ona, czy pełne imię i nazwisko jest prawidłowo tworzone na podstawie jedynie imienia i nazwiska. Każda metoda o nazwie rozpoczynającej się od `test_` będzie wykonana automatycznie po uruchomieniu `test_name_functions.py`. W wymienionej metodzie testowej wywołujemy funkcję przeznaczoną do przetestowania. W omawianym przykładzie wywoływana jest funkcja `get_formatted_name()` wraz z argumentami `'janis'` i `'joplin'`, a wynik jej działania zostaje umieszczony w zmiennej `formatted_name` (patrz wiersz ❷).

W wierszu ❸ używamy jednej z najbardziej użytecznych metod modułu `unittest`, czyli metody *asercji*. Metoda *asercji* sprawdza, czy otrzymany wynik odpowiada oczekiwaniemu. Ponieważ wiemy, że wartością zwrotną funkcji `get_formatted_name()` powinno być pełne imię i nazwisko rozdzielone spacją, a pierwsze litery imienia i nazwiska mają być wielkie, oczekiwana wartość zmiennej `formatted_name` to `Janis Joplin`. Aby sprawdzić, czy tak jest naprawdę, wykorzystujemy metodę `assertEqual()` modułu `unittest`, przekazując jej argumenty `formatted_name` i `'Janis Joplin'`. Poniższy wiersz:

```
self.assertEqual(formatted_name, 'Janis Joplin')
```

oznacza „Porównaj wartość zmiennej `formatted_name` z ciągiem tekstowym 'Janis Joplin'. Jeżeli są takie same, wszystko jest w porządku. Natomiast jeśli są różne, koniecznie mnie o tym poinformuj!”.

Wprawdzie ten plik będzie uruchomiony bezpośrednio, ale trzeba koniecznie pamiętać, że wiele frameworków testów jednostkowych w Pythonie importuje pliki testów przed ich wykonaniem. Gdy plik jest importowany, w trakcie tej operacji interpreter wykonuje kod pliku. Blok `if` w wierszu ④ sprawdza wartość zmiennej specjalnej `_name_`, która jest definiowana podczas wykonywania programu. Jeżeli program został uruchomiony jako program główny, wówczas wartością `_name_` jest `__main__`. W takim przypadku ma zostać wywołana funkcja `unittest.main()` odpowiedzialna za wykonanie zestawu testów. Natomiast jeśli framework testów jednostkowych importuje omawiany plik, wartość zmiennej `_name_` będzie inna niż `__main__` i blok konstrukcji `if` zostanie pominięty.

Po uruchomieniu `test_name_function.py` otrzymamy przedstawione poniżej dane wyjściowe:

```
.
```

```
Ran 1 test in 0.000s
```

```
OK
```

Kropka na początku pierwszego wiersza danych wyjściowych informuje o zaliczeniu pojedynczego testu. W kolejnym wierszu mamy komunikat o wykonaniu jednego testu w czasie krótszym niż 0,001 sekundy. Ostateczne OK wskazuje na zaliczenie wszystkich testów jednostkowych w tym zestawie testów.

Otrzymane dane wyjściowe potwierdzają, że kiedy do funkcji `get_formatted_name()` zostanie przekazane imię i nazwisko, funkcja ta zawsze będzie poprawnie działała, przynajmniej dopóki nie zostanie zmodyfikowana. Po wprowadzeniu zmian w `get_formatted_name()` należy ponownie wykonać test. Jeżeli zostanie zaliczony, nadal mamy pewność, że funkcja działa prawidłowo w przypadku przekazania jej danych takich jak Janis Joplin.

Niezaliczenie testu

Jak wygląda niezaliczony test? Zmodyfikujemy teraz funkcję `get_formatted_name()` tak, aby mogła obsługiwać także drugie imię. Jednak wprowadzona przez nas zmiana spowoduje uszkodzenie funkcjonalności funkcji podczas obsługi osób mających tylko jedno imię, na przykład takich jak Janis Joplin.

Poniżej przedstawiłem nową wersję funkcji `get_formatted_name()`, która tym razem wymaga argumentu w postaci drugiego imienia.

Plik name_function.py:

```
def get_formatted_name(first, middle, last):
    """Generuje elegancko sformatowane pełne imię i nazwisko."""
    full_name = f"{first} {middle} {last}"
    return full_name.title()
```

Nowa wersja funkcji będzie doskonale działać dla osób posiadających drugie imię, ale kiedy ją przetestujemy, okaże się, że przy okazji wprowadzania zmian uszkodziliśmy funkcjonalność w zakresie osób mających jedynie imię i nazwisko. Tym razem uruchomienie *test_name_function.py* powoduje wygenerowanie następujących danych wyjściowych:

```
E ❶
=====
ERROR: test_first_last_name (__main__.NamesTestCase) ❷
-----
Traceback (most recent call last): ❸
  File "test_name_function.py", line 8, in test_first_last_name
    formatted_name = get_formatted_name('janis', 'joplin')
TypeError: get_formatted_name() missing 1 required positional argument:
→'last'
-----
Ran 1 test in 0.000s ❹
-----
FAILED (errors=1) ❺
```

Wygenerowane dane wyjściowe zawierają wiele informacji, ponieważ w przypadku niezaliczenia testu prawdopodobnie będziesz chciał wiedzieć, dlaczego tak się stało. Pierwszy wiersz danych wyjściowych to pojedyncza litera E (patrz wiersz ❶) informująca, że jeden test jednostkowy w zestawie testów nie został zaliczony. Następnie Python wskazuje, że błąd został spowodowany przez metodę *test_first_last_name()* w klasie *NamesTestCase* (patrz wiersz ❷). Ustalenie niezaliczonego testu jest bardzo istotne w przypadku, gdy zestaw zawiera wiele testów jednostkowych. W wierszu ❸ zaczyna się standardowy stos wywołań informujący, że wywołanie funkcji *get_formatted_name('janis', 'joplin')* nie działa z powodu braku wymaganego argumentu pozycyjnego.

Z wyświetlonych informacji wynika również, że wykonany został jeden test jednostkowy (patrz wiersz ❹). Na końcu znajduje się dodatkowy komunikat wskazujący na niepowodzenie całego zestawu testów oraz na jeden błąd wychwycony podczas wykonywania zestawu testów (patrz wiersz ❺). Te informacje są przedstawiane na końcu danych wyjściowych, aby programista mógł od razu poznać liczbę niezaliczonych testów, bez konieczności przewijania wielu wierszy danych wyjściowych.

Reakcja na niezaliczony test

Co należy zrobić w przypadku niezaliczenia testu? Jeżeli przyjmiemy założenie, że test sprawdza poprawność warunków, to zaliczenie testu oznacza prawidłowe działanie funkcji, natomiast niezaliczenie wskazuje na istnienie błędu w nowo utworzonym kodzie. Kiedy więc test nie zostanie zaliczony, nie zmieniaj testu. Zamiast tego spróbuj poprawić kod, który spowodował niezaliczenie testu. Przeanalizuj zmiany wprowadzone w funkcji i postaraj się ustalić, w jaki sposób te modyfikacje mogły spowodować uszkodzenie wcześniejszej działających funkcjonalności.

W przypadku funkcji `get_formatted_name()` wcześniej wymagane były jedynie dwa parametry: imię i nazwisko. Po modyfikacji funkcji wymagane jest podanie imienia, drugiego imienia i nazwiska. Dodanie obowiązkowego parametru w postaci drugiego imienia spowodowało wyparcie oczekiwanej zachowania funkcji `get_formatted_name()`. Najlepszym rozwiązaniem będzie tutaj określenie drugiego imienia jako opcjonalnego. Wówczas test przeprowadzany dla danych wejściowych takich jak `Janis Joplin` znów będzie zaliczony, a ponadto funkcja będzie potrafiła obsługiwać drugie imię. Zmodyfikujemy teraz funkcję `get_for ↴matted_name()` w taki sposób, aby drugie imię było opcjonalne, a następnie ponownie wykonamy zestaw testów. Jeżeli zostanie zaliczony, przejdziemy do utworzenia drugiego testu, dzięki któremu upewnimy się, że funkcja prawidłowo obsługuje również sytuację, w której podano drugie imię.

Aby drugie imię było opcjonalne, musimy przenieść parametr `middle` na koniec listy parametrów w definicji funkcji i przypisać mu wartość domyślną w postaci pustego ciągu tekstopwego. Ponadto dodajemy konstrukcję `if` odpowiedzialną za prawidłowe zbudowanie pełnego imienia i nazwiska w zależności od tego, czy podano drugie imię.

Plik `name_function.py`:

```
def get_formatted_name(first, last, middle=''):
    """Generuje elegancko sformatowane pełne imię i nazwisko."""
    if middle:
        full_name = f'{first} {middle} {last}'
    else:
        full_name = f'{first} {last}'
    return full_name.title()
```

W nowej wersji funkcji `get_formatted_name()` drugie imię stało się opcjonalne. Kiedy zostanie przekazane do funkcji (`if middle:`), wtedy pełne imię i nazwisko będzie składało się z imienia, drugiego imienia oraz nazwiska, w przeciwnym razie — tylko imienia i nazwiska. Gdy wprowadzimy tę modyfikację, funkcja powinna działać prawidłowo z obydwoema rodzajami danych wejściowych. Aby sprawdzić, czy funkcja nadal działa zgodnie z oczekiwaniemi w przypadku podania jako danych `Janis Joplin`, ponownie uruchamiamy `test_name_function.py`:

```
.
```

```
Ran 1 test in 0.000s
```

```
OK
```

Zestaw testów zostaje zaliczony. Jest to idealna sytuacja i oznacza, że funkcja działa prawidłowo dla imion i nazwisk w postaci Janis Joplin, bez konieczności ręcznego testowania funkcji. Poprawienie funkcji było łatwe, ponieważ zakończony niepowodzeniem test pomógł w zidentyfikowaniu nowego kodu, którego dodanie spowodowało uszkodzenie istniejącej funkcjonalności.

Dodanie nowego testu

Skoro już wiemy, że funkcja `get_formatted_name()` ponownie działa dla prostych imion i nazwisk, możemy utworzyć drugi test sprawdzający osoby mające drugie imię. W tym celu dodajemy kolejną metodę do klasy `NamesTestCase`:

```
--cięcie--
```

```
class NamesTestCase(unittest.TestCase):
    """Testy dla programu 'name_function.py'."""

    def test_first_last_name(self):
        --cięcie--

    def test_first_last_middle_name(self):
        """Czy dane w postaci 'Wolfgang Amadeus Mozart' są obsługiwane
        prawidłowo?"""
        formatted_name = get_formatted_name(❶
            'wolfgang', 'mozart', 'amadeus')
        self.assertEqual(formatted_name, 'Wolfgang Amadeus Mozart')

    if __name__ == '__main__':
        unittest.main()
```

Nowej metodzie nadajemy nazwę `test_first_last_middle_name()`. Nazwa metody musi się rozpoczynać od `test_`, aby była wykonywana automatycznie po uruchomieniu `test_name_function.py`. Nazwa nowej metody jasno wskazuje, które zachowanie metody `get_formatted_name()` jest tutaj testowane. Dlatego też jeżeli test zakończy się niepowodzeniem, od razu będzie wiadomo, jakiego rodzaju imiona i nazwiska sprawią problem. Nie ma żadnego problemu z długimi nazwami metod w klasach typu `TestCase`. Powinny być na tyle opisowe, aby dane wyjściowe wygenerowane w przypadku niezaliczenia testu miały dla Ciebie sens. Ponadto ponieważ Python wywołuje te metody automatycznie, nigdy nie będziesz musiał tworzyć kodu odpowiedzialnego za ich wywoływanie.

W celu przetestowania funkcji wywołujemy `get_formatted_name()`, podając imię, drugie imię i nazwisko (patrz wiersz ❶), a następnie używamy `assertEqual()` do sprawdzenia, czy wartość zwrotna odpowiada oczekiwanej pełnemu imienia i nazwisku w postaci imienia, drugiego imienia i nazwiska. Po uruchomieniu `test_name_function.py` widzimy, że oba testy zostały zaliczone:

```
..  
-----  
Ran 2 tests in 0.000s  
OK
```

Doskonale! Teraz już wiemy, że funkcja nadal działa w przypadku osób o imieniu i nazwisku w stylu Janis Joplin. Ponadto możemy być pewni prawidłowego działania funkcji także w przypadku osób posiadających drugie imię, na przykład Wolfgang Amadeus Mozart.

ZRÓB TO SAM

11.1. Miasto, państwo. Przygotuj funkcję akceptującą dwa parametry: nazwy miasta i państwa. Wartością zwrotną tej funkcji powinien być pojedynczy ciąg tekstowy w postaci *Miasto, Państwo*, na przykład Santiago, Chile. Gotową funkcję umieść w module o nazwie `city_functions.py`.

Utwórz plik o nazwie `test_cities.py` przeznaczony do przetestowania przygotowanej wcześniej funkcji (pamiętaj o konieczności zaimportowania modułu `unittest` oraz funkcji, która ma zostać sprawdzona). Następnie w pliku `test_cities.py` zdefiniuj funkcję o nazwie `test_city_country()` odpowiedzialną za sprawdzenie, czy wywołanie utworzonej w poprzednim ćwiczeniu funkcji, na przykład z wartościami 'santiago' i 'chile', spowoduje wygenerowanie oczekiwanej ciągu tekstopwego. Uruchom plik `test_cities.py` i upewnij się, że test `test_city_country()` zostaje zaliczony.

11.2. Populacja. Zmodyfikuj przygotowaną wcześniej funkcję, aby wymagała podania trzeciego argumentu — populacji (`population`). Teraz wartością zwrotną funkcji powinien być ciąg tekstowy w postaci *Miasto, Państwo - populacja xxx*, na przykład Santiago, Chile - populacja 5000000. Ponownie uruchom `test_cities.py`. Upewnij się, że tym razem test zdefiniowany w metodzie `test_city_country()` będzie niezaliczony.

Zmodyfikuj funkcję, aby parametr `population` był opcjonalny. Ponownie uruchom `test_cities.py` i upewnij się, że również teraz test zdefiniowany w metodzie `test_city_country()` zostanie zaliczony.

Utwórz drugi test o nazwie `test_city_country_population()`, sprawdzający, czy można wywołać funkcję z wartościami 'santiago', 'chile' i 'population =>=5000000'. Raz jeszcze uruchom `test_cities.py` i upewnij się, że nowy test został zaliczony.

Testowanie klasy

W pierwszej części tego rozdziału utworzyłeś test dla pojedynczej funkcji. Teraz przystąpimy do utworzenia testów dla klasy. Z klas będziesz korzystać w wielu własnych projektach, więc możliwość sprawdzenia poprawności ich działania niewątpliwie jest użyteczna. Jeżeli zostaną zaliczone testy dla klasy, nad którą pracujesz, będziesz miał pewność, że wprowadzone w niej usprawnienia nie spowodują przypadkowego uszkodzenia aktualnej funkcjonalności danej klasy.

Różne rodzaje metod asercji

W klasie `unittest.TestCase` Python oferuje wiele różnych metod asercji. Jak już wcześniej wspomniałem, metody asercji sprawdzają, czy dany warunek zostanie spełniony w określonym miejscu kodu. Jeżeli zgodnie z oczekiwaniami zostanie wygenerowana wartość `True`, to założenia przyjęte co do sposobu działania programu są prawidłowe. Możesz być pewien, że nie istnieją w nim błędy. Natomiast jeśli jest zwracana wartość `False` zamiast oczekiwanej `True`, wtedy Python zgłosi wyjątek.

W tabeli 11.1 wymieniłem sześć najczęściej używanych metod asercji. Za pomocą tych metod można sprawdzać, czy wartość zwrotna jest równa czy nie równa oczekiwanej, czy wartością jest `True` lub `False`, bądź też czy wskazana wartość znajduje się (`in`) lub nie znajduje się (`not in`) na danej liście. Wymienione w tabeli metody mogą być używane jedynie w klasach dziedziczących po `unittest.TestCase`, więc za chwilę zobaczysz, jak jedną z nich można wykorzystać w kontekście testowania rzeczywistej klasy.

Tabela 11.1. Metody asercji oferowane przez moduł `unittest`

Metoda	Opis
<code>assertEqual(a, b)</code>	Sprawdza, czy <code>a == b</code> .
<code>assertNotEqual(a, b)</code>	Sprawdza, czy <code>a != b</code> .
<code>assertTrue(x)</code>	Sprawdza, czy <code>x</code> przyjmuje wartość <code>True</code> .
<code>assertFalse(x)</code>	Sprawdza, czy <code>x</code> przyjmuje wartość <code>False</code> .
<code>assertIn(element, lista)</code>	Sprawdza, czy <code>element</code> jest na <code>listie</code> .
<code>assertNotIn(element, lista)</code>	Sprawdza, czy <code>element</code> nie znajduje się do <code>listie</code> .

Klasa do przetestowania

Testowanie klasy odbywa się podobnie jak testowanie funkcji — większość pracy po stronie programisty wiąże się ze sprawdzeniem zachowania metod zdefiniowanych w danej klasie. Istnieje jednak kilka różnic. Zaczynamy więc od przygotowania klasy, którą później będziemy testować. Poniżej przedstawiłem klasę pomagającą w zarządzaniu anonimowymi ankietami.

Plik survey.py:

```
class AnonymousSurvey():
    """Przechowuje anonimowe odpowiedzi na pytania w ankiecie."""

    def __init__(self, question):
        """Przechowuje pytanie i przygotowuje do przechowywania
        odpowiedzi."""
        self.question = question
        self.responses = []

    def show_question(self):
        """Wyswietla pytanie z ankiety."""
        print(self.question)

    def store_response(self, new_response):
        """Przechowuje pojedynczą odpowiedź na pytanie z ankiety."""
        self.responses.append(new_response)

    def show_results(self):
        """Wyswietla wszystkie udzielone odpowiedzi."""
        print("Oto wyniki ankiety:")
        for response in self.responses:
            print(f"- {response}")
```

Na początku klasy znajduje się pytanie przeznaczone do wyświetlenia w ankiecie (patrz wiersz ❶) oraz pusta lista przeznaczona do przechowywania odpowiedzi. Klasa zawiera metody odpowiadające za wyświetlanie pytania (patrz wiersz ❷), dodanie nowej odpowiedzi do listy (patrz wiersz ❸) oraz wyświetlenie wszystkich odpowiedzi przechowywanych na liście (patrz wiersz ❹). Aby utworzyć egzemplarz na podstawie tej klasy, wystarczy, że dostarczysz pytanie zadawane w ankiecie. Kiedy zostanie utworzony egzemplarz reprezentujący daną ankietę, znajdującej się w niej pytanie będzie wyświetlane za pomocą metody `show_question()`, za przechowywanie odpowiedzi będzie odpowiedzialna metoda `store_response()`, natomiast wyniki zostaną wyświetlone przez metodę `show_results()`.

Aby pokazać, że klasa `AnonymousSurvey` działa, utworzymy teraz program wykorzystujący tę klasę.

Plik language_survey.py:

```
from survey import AnonymousSurvey

# Zdefiniowanie pytania i utworzenie ankiety.
question = "Jaki jest Twój ojczysty język?"
my_survey = AnonymousSurvey(question)

# Wyświetlenie pytania i przechowywanie odpowiedzi na nie.
my_survey.show_question()
print("Wpisz 'q', aby zakończyć działanie programu.\n")
```

```
while True:  
    response = input("Język: ")  
    if response == 'q':  
        break  
    my_survey.store_response(response)  
  
# Wyświetlenie wyników ankiety.  
print("\nDziękujemy każdemu respondentowi za udział w ankiecie!")  
my_survey.show_results()
```

W powyższym programie zostało zdefiniowane pytanie „Jaki jest Twój ojczysty język?” oraz został utworzony obiekt `AnonymousSurvey` zawierający to pytanie. Program wywołuje metodę `show_question()` w celu wyświetlenia pytania, a następnie oczekuje na podanie odpowiedzi. Każda otrzymana odpowiedź zostanie zapisana. Kiedy wprowadzone zostaną już wszystkie odpowiedzi (to znaczy, kiedy użytkownik wpisał q), metoda `show_results()` wyświetli wyniki ankiety.

Jaki jest Twój ojczysty język?
Wpisz 'q', aby zakończyć działanie programu.

Język: angielski
Język: hiszpański
Język: angielski
Język: polski
Język: q

Dziękujemy każdemu respondentowi za udział w ankiecie!
Oto wyniki ankiety:
- angielski
- hiszpański
- angielski
- polski

Przedstawiona klasa sprawdza się podczas przeprowadzania prostej, anonimowej ankiety. Założymy jednak, że chcemy usprawnić klasę `AnonymousSurvey` i moduł, w którym się ona znajduje, czyli `survey`. Można na przykład pozwolić użytkownikowi na podanie więcej niż tylko jednej odpowiedzi. Można przygotować metodę wyświetlającą jedynie unikatowe odpowiedzi i informację, ile razy poszczególne odpowiedzi zostały udzielone. Można też utworzyć inną klasę przeznaczoną do zarządzania nianonimowymi ankietami.

Implementacja wymienionych zmian wiąże się z ryzykiem uszkodzenia aktualnie działających funkcjonalności klasy `AnonymousSurvey`. Na przykład istnieje niebezpieczeństwo, że kiedy będziemy chcieli umożliwić użytkownikowi udzielenie wielu odpowiedzi, wówczas przez przypadek zmienimy sposób obsługi

pojedynczych odpowiedzi. Aby mieć pewność, że nie zostaną uszkodzone istniejące funkcjonalności klasy, możemy przygotować odpowiednie testy sprawdzające jej działanie.

Testowanie klasy `AnonymousSurvey`

Przystępujemy do utworzenia testu weryfikującego jeden z aspektów działania klasy `AnonymousSurvey`. Przygotowany test będzie sprawdzał, czy pojedyncza odpowiedź na pytanie pojawiające się w ankiecie jest właściwie przechowywana. Wykorzystamy metodę `assertIn()`, aby upewnić się, że udzielona pojedyncza odpowiedź została prawidłowo zapisana na liście.

Plik `test_survey.py`:

```
import unittest
from survey import AnonymousSurvey

class TestAnonymousSurvey(unittest.TestCase): ❶
    """Testy dla klasy AnonymousSurvey."""

    def test_store_single_response(self): ❷
        """Sprawdzenie, czy pojedyncza odpowiedź jest prawidłowo
        →przechowywana."""
        question = "Jaki jest Twój ojczysty język?"
        my_survey = AnonymousSurvey(question) ❸
        my_survey.store_response('angielski')
        self.assertIn('angielski', my_survey.responses) ❹

    if __name__ == '__main__':
        unittest.main()
```

Rozpoczynamy od zaimportowania modułu `unittest` i klasy, która ma być przetestowana, czyli tutaj `AnonymousSurvey`. Zestaw testów nazywamy `TestAnonymousSurvey`, który podobnie jak w poprzednim przykładzie dziedziczy po klasie `unittest.TestCase` (patrz wiersz ❶). Pierwsza metoda testowa sprawdza, czy zapis odpowiedzi na pytanie zadane w ankiecie przebiegł prawidłowo i odpowiedź ta na pewno znalazła się na liście udzielonych odpowiedzi. Dobra opisową nazwą tej metody jest `test_store_single_response()` (patrz wiersz ❷). Gdy test zakończy się niepowodzeniem, wówczas wyświetlona w danych wyjściowych nazwa metody z niezaliczonym testem od razu wskaże, że problem dotyczy przechowywania pojedynczej odpowiedzi na pytanie zadane w ankiecie.

Aby przetestować zachowanie klasy, musimy utworzyć jej egzemplarz. W wierszu ❸ tworzymy więc egzemplarz o nazwie `my_survey` wraz z pytaniem: „Jaki jest Twój ojczysty język?”. Pojedynczą odpowiedź (`angielski`) zapisujemy za pomocą metody `store_response()`. Następnie potwierdzamy prawidłowe zapisanie odpowiedzi, używając do tego assertji sprawdzającej istnienie elementu `angielski` na liście `my_survey.responses` (patrz wiersz ❹).

Po uruchomieniu programu *test_survey.py* widzimy, że test został zaliczony:

```
.
```

```
Ran 1 test in 0.001s
```

```
OK
```

Wprawdzie to dobrze, ale ankieta będzie naprawdę użytkczna, jeśli pozwoli na wygenerowanie więcej niż tylko jednej odpowiedzi. Sprawdzamy więc, czy trzy odpowiedzi mogą być prawidłowo zapisane. W tym celu dodajemy następną metodę do zestawu *TestAnonymousSurvey*:

```
import unittest
from survey import AnonymousSurvey

class TestAnonymousSurvey(unittest.TestCase):
    """Testy dla klasy AnonymousSurvey"""

    def test_store_single_response(self):
        --cięcie--

    def test_store_three_responses(self):
        """Sprawdzenie, czy trzy pojedyncze odpowiedzi są prawidłowo
        przechowywane."""
        question = "Jaki jest Twój ojczysty język?"
        my_survey = AnonymousSurvey(question)
        responses = ['angielski', 'hiszpański', 'polski'] ❶
        for response in responses:
            my_survey.store_response(response)

        for response in responses: ❷
            self.assertIn(response, my_survey.responses)

    if __name__ == '__main__':
        unittest.main()
```

Nowej metodzie nadajemy nazwę *test_store_three_responses()*. Tworzymy tutaj obiekt ankiety, podobnie jak to zrobiliśmy w metodzie *test_store_single_response()*. Definiujemy listę zawierającą trzy różne odpowiedzi (patrz wiersz ❶), a następnie wywołujemy *store_response()* dla każdej udzielonej odpowiedzi. Po zapisaniu wszystkich odpowiedzi przechodzimy w kodzie do następnej pętli, w której wykonujemy metodę asercji dla każdego elementu przechowywanego teraz na liście *my_survey.responses* (patrz wiersz ❷).

Kiedy ponownie uruchamiamy program *test_survey.py*, oba testy (dla pojedynczej odpowiedzi oraz dla trzech odpowiedzi) zostają zaliczone:

```
..  
-----  
Ran 2 tests in 0.000s
```

```
OK
```

Przedstawione rozwiązanie działa doskonale. Jednak kod w testach się powtarza, więc wykorzystamy tutaj następną funkcję modułu `unittest`, która pozwoli poprawić efektywność testów.

Metoda `setUp()`

W programie `test_survey.py` w każdej metodzie testowej utworzyliśmy nowy egzemplarz klasy `AnonymousSurvey` oraz przygotowaliśmy nowe odpowiedzi. Klasa `unittest.TestCase` zawiera metodę `setUp()` pozwalającą na jednokrotne utworzenie wymienionych obiektów, a następnie wykorzystanie ich we wszystkich metodach testowych. Kiedy umieścimy metodę `setUp()` w klasie `TestCase`, Python wykona tę metodę, zanim uruchomi jakąkolwiek metodę o nazwie rozpoczynającej się od `test_`. Wszystkie obiekty utworzone w metodzie `setUp()` będą dostępne w każdej przygotowanej metodzie testowej.

Wykorzystamy teraz metodę `setUp()` do utworzenia egzemplarza ankiety i zestawu odpowiedzi, które będą mogły być później użyte w metodach `test_store_single_response()` i `test_store_three_responses()`:

```
import unittest  
from survey import AnonymousSurvey  
  
class TestAnonymousSurvey(unittest.TestCase):  
    """Testy dla klasy AnonymousSurvey."""  
  
    def setUp(self):  
        """  
        Utworzenie ankiety i zestawu odpowiedzi do użycia  
        we wszystkich metodach testowych.  
        """  
        question = "Jaki jest Twój ojczysty język?"  
        self.my_survey = AnonymousSurvey(question) ❶  
        self.responses = ['angielski', 'hiszpański', 'polski'] ❷  
  
    def test_store_single_response(self):  
        """Sprawdzenie, czy pojedyncza odpowiedź jest prawidłowo  
        przechowywana."""  
        self.my_survey.store_response(self.responses[0])  
        self.assertIn(self.responses[0], self.my_survey.responses)  
  
    def test_store_three_responses(self):
```

```
"""Sprawdzenie, czy trzy pojedyncze odpowiedzi są prawidłowo
→przechowywane."""
for response in self.responses:
    self.my_survey.store_response(response)
for response in self.responses:
    self.assertIn(response, self.my_survey.responses)

unittest.main()
```

Metoda `setUp()` ma dwa zadania. Pierwsze polega na utworzeniu egzemplarza ankiety (patrz wiersz ❶), natomiast drugie na przygotowaniu listy odpowiedzi (patrz wiersz ❷). Zdefiniowane zmienne mają prefiks `self`, co pozwala na ich użycie w dowolnym miejscu klasy. Dzięki temu obie metody testowe stają się prostsze, ponieważ żadna z nich nie musi tworzyć egzemplarza ankiety ani przygotowywać odpowiedzi. Metoda `test_store_single_response()` sprawdza, czy pierwsza odpowiedź na liście `self.responses`, czyli `self.responses[0]`, może być prawidłowo zapisana. Z kolei metoda `test_store_three_responses()` sprawdza, czy wszystkie trzy odpowiedzi znajdujące się na liście `self.responses` mogą być prawidłowo przechowywane.

Kiedy ponownie uruchomimy program `test_survey.py`, oba testy zostaną zaliczone. Tego rodzaju testy będą szczególnie użyteczne, gdy spróbujesz rozbudować klasę `AnonymousSurvey` o obsługę wielu odpowiedzi udzielanych przez każdego respondenta. Gdy zmodyfikujesz kod tak, aby umożliwiał akceptację wielu odpowiedzi, będziesz mógł ponownie przeprowadzić testy i upewnić się, że zmiany nie uszkodziły dotychczasowych funkcjonalności klasy, jeśli chodzi o obsługę pojedynczej odpowiedzi lub ich serii.

Kiedy testujesz opracowane przez siebie klasy, metoda `setUp()` może znacznie ułatwić Ci przygotowanie metod testowych. W wymienionej metodzie tworzysz jeden zestaw egzemplarzy i atrybutów, a następnie wykorzystujesz je we wszystkich metodach testowych. Takie podejście jest znacznie łatwiejsze niż tworzenie nowego zestawu egzemplarzy i atrybutów oddziennie w każdej metodzie testowej.

UWAGA

Podczas wykonywania zestawu testów Python wyświetla po jednym znaku po ukończeniu każdego testu jednostkowego. W przypadku zaliczonego testu tym znakiem będzie kropka, dla testu zakończonego błędem będzie to litera E, natomiast dla testu zakończonego nieudaną asercją — litera F. Dlatego też po wykonaniu zestawu testów w pierwszym wierszu danych wyjściowych będziesz otrzymywał różną liczbę kropek i znaków. Jeżeli wykonywanie zestawu testów będzie zabierało dużo czasu ze względu na zdefiniowanie w zestawie wielu testów jednostkowych, to dzięki obserwowaniu wyświetlanych wyników będziesz wiedział, ile testów zostało zaliczonych.

ZRÓB TO SAM

11.3. Pracownik. Przygotuj klasę o nazwie `Employee`. Metoda `__init__()` powinna pobierać imię, nazwisko i roczne wynagrodzenie, a następnie zapisywać te informacje w postaci atrybutów. Utwórz metodę o nazwie `give_raise()`, która spowoduje zwiększenie wynagrodzenia domyślnie o 5000 zł, choć zaakceptuje także inną kwotę.

Przygotuj zestaw testów dla klasy `Employee`. Utwórz dwie metody testowe `test_give_default_raise()` i `test_give_custom_raise()`. Wykorzystaj metodę `setUp()`, aby uniknąć konieczności tworzenia nowego egzemplarza klasy `Employee` w każdej metodzie testowej. Wykonaj zestaw testów i upewnij się, że oba testy zostaną zaliczone.

Podsumowanie

W tym rozdziale dowiedziałeś się, jak tworzyć testy dla funkcji i klas za pomocą narzędzi oferowanych przez moduł `unittest`. Nauczyłeś się tworzyć klasy dziedziczące po `unittest.TestCase`, a także metody testowe sprawdzające określone zachowanie funkcji i klas. Zobaczyłeś, jak można wykorzystać metodę `setUp()` w celu efektywnego utworzenia egzemplarzy i atrybutów, które następnie będą mogły być używane we wszystkich metodach testowych dla danej klasy.

Testowanie to bardzo ważny temat, pomijany przez wielu początkujących. Nie musisz tworzyć testów dla wszystkich prostych projektów, które wypróbujesz jako początkujący. Jednak gdy zaczniesz pracować nad projektami wymagającymi znacznie większej ilości wysiłku programistycznego, wówczas powinieneś testować wszystkie funkcje i klasy, które mają istotne znaczenie dla programu. W ten sposób będziesz miał pewność, że wprowadzone w projekcie modyfikacje nie spowodują uszkodzenia istniejącej funkcjonalności, a tym samym zyskasz swobodę we wprowadzaniu usprawnień. Jeżeli przypadkowo uszkodzisz istniejącą funkcjonalność, dzięki testom jednostkowym natychmiast się o tym dowiesz i będziesz mógł łatwo wyeliminować problem. Reakcja na niezaliczony test jest znacznie łatwiejsza niż reakcja na zgłoszenie błędu wysiane przez niezadowolonego użytkownika.

Inni programiści będą darzyć Twoje projekty większym szacunkiem, gdy umieścis w nich przynajmniej początkowe testy jednostkowe. Dzięki temu będą odczuwać większy komfort podczas pracy z Twoim kodem i chętniej pomogą Ci w rozwijaniu projektu. Jeżeli chcesz mieć swój wkład w projektach prowadzonych przez innych programistów, będziesz musiał pokazać, że utworzony przez Ciebie kod zalicza istniejące testy. Ponadto zwykle będziesz musiał przygotować testy dla funkcjonalności, którą dodałeś do projektu.

Poeksperymentuj z testami, aby oswoić się z procesem testowania kodu. Utwórz testy dla najważniejszych komponentów funkcji i klas, ale nie staraj się zapewnić pełnego pokrycia testami wcześniejszych projektów, o ile nie masz ku temu ważnego powodu.

Część II

Projekty

GRATULACJE! MASZ TERAZ WYSTARCZAJĄCĄ WIEDZĘ O JĘZYKU PROGRAMOWANIA PYTHON, ABY ZACZĄĆ TWORZYĆ INTERAKTYWNE I SENSOWNE PROJEKTY. PRACA NAD WŁASNYM PROJEKTEM POZWOLI CI NA O PANOWANIE NOWYCH UMIEJĘTNOŚCI I JEDNOCZEŚNIE POMÓŻE W UTRWALENIU KONCEPCJI POZNANYCH W CZEŚCI PIERWSZEJ KSIĄŻKI.

W tej części książki przedstawię trzy różne rodzaje projektów, z których do realizacji możesz wybrać tylko jeden, lub nawet wszystkie trzy i wykonać je w dowolnej kolejności. Poniżej przedstawiłem krótkie omówienie poszczególnych projektów, co powinno Ci pomóc w podjęciu decyzji, którym projektem zająć się najpierw.

Inwazja obcych, czyli utworzenie gry w Pythonie

W projekcie zatytułowanym *Inwazja obcych* (patrz rozdziały od 12. do 14.) wykorzystamy pakiet Pygame do opracowania gry 2D, w której zadaniem gracza jest zestrzelanie floty obcych pojawiających się na górze ekranu i poruszających w dół. Wykonanie zadania utrudnia zwiększące się tempo rozgrywki. W trakcie realizacji projektu nabędziesz umiejętności, które pozwolą Ci później samodzielnie tworzyć w Pythonie własne gry 2D.

Wizualizacja danych

Projekt dotyczący wizualizacji danych rozpoczęmy w rozdziale 15., w którym dowiesz się, jak generować dane oraz jak utworzyć serię funkcjonalnych i pięknych wizualizacji danych za pomocą matplotlib i plotly. W rozdziale 16. pokażę,

jak uzyskiwać dostęp do danych znajdujących się w internecie, a także jak dostarczać je pakietowi wizualizacji w celu utworzenia wykresu na przykład danych pogodowych lub mapy globalnej aktywności tektonicznej ziemi. Na koniec w rozdziale 17. zobaczysz, jak utworzyć program automatycznie pobierający dane i przygotowujący wizualizację na ich podstawie. Umiejętność tworzenia wizualizacji pozwoli Ci zajmować się obszarem eksploracji danych (*data mining*), co jest obecnie niezwykle poszukiwaną umiejętnością.

Aplikacje internetowe

W trzecim projekcie (patrz rozdziały od 18. do 20.) wykorzystamy pakiet Django do utworzenia prostej aplikacji internetowej pozwalającej użytkownikom prowadzić dziennik zawierający dowolną liczbę tematów poznawanych przez nich w trakcie nauki. Użytkownicy będą mogli utworzyć konto wraz z nazwą użytkownika i hasłem, podać temat, a następnie dodawać wpisy dokumentujące proces nauki. Przy okazji omawiania tego projektu zobaczysz również, jak przebiega wdrożenie aplikacji. Dzięki temu każda osoba na świecie będzie mogła z niej korzystać.

Po ukończeniu tego projektu będziesz potrafił samodzielnie tworzyć własne, proste aplikacje internetowe. Zdobędziesz także podstawę wiedzę przydatną podczas dalszego zagłębiania się w tajniki budowania aplikacji internetowych za pomocą framework'a Django.

Projekt 1

Inwazja obcych

12

Statek, który strzela pociskami

OPRACUJMY GRĘ ZATYTUŁOWANĄ *INWAZJA OBCYCH!* WYKORZYSTAJMY W TYM CELU PYGAME, CZYLI KOLEKCJĘ ZABAWNYCH, OFERUJĄCYCH POTĘŻNE MOŻLIWOŚCI MODUŁÓW PYTHONA odpowiedzialnych za zarządzanie grafiką, animacją, a nawet dźwiękiem. Wspomniane moduły niezwykle ułatwiają tworzenie zaawansowanych gier. Skoro moduły Pygame zajmą się obsługą operacji związanych z generowaniem grafiki na ekranie, będziesz mógł pominąć wiele żmudnych i trudnych zadań, a zamiast tego skoncentrować się na stworzeniu gry o wysokim poziomie dynamiki.

W tym rozdziale skonfigurujemy Pygame, a następnie utworzymy statek kosmiczny poruszający się w lewą i prawą stronę oraz strzelający pociskami w odpowiedzi na dane wejściowe pochodzące od użytkownika. W kolejnych dwóch rozdziałach przygotujemy flotę obcych, która będzie przeznaczona do zniszczenia, a później będziemy kontynuować dodawanie usprawnień, takich jak ograniczenie liczby statków możliwych do wykorzystania czy obsługa punktacji.

Począwszy od tego rozdziału będziesz się uczyć również zarządzania dużymi projektami obejmującymi wiele plików. Przeprowadzimy refaktoryzację sporej ilości kodu, a także będziemy tak zarządzać plikami, aby projekt pozostał jak najbardziej zorganizowany, a kod działał efektywnie.

Stworzenie gry to idealny sposób na zapewnienie sobie rozrywki podczas nauki języka programowania. Ogromną radość przynosi obserwowanie innych osób grających w utworzoną przez nas samodzielnie grę. Zbudowanie prostej gry pomoże w zrozumieniu procesu tworzenia profesjonalnych gier. W trakcie realizacji tego projektu wprowadzaj kod i uruchamiaj go, aby dokładnie poznać sposób działania każdego bloku kodu, który ostatecznie znajdzie się w grze. Eksperymentuj z różnymi wartościami i ustawieniami, co pozwoli Ci później jeszcze lepiej dopracować interakcje w tworzonych przez Ciebie grach.

UWAGA

Gra „Inwazja obcych” będzie składała się z wielu plików, więc w systemie utwórz dla niej nowy katalog o nazwie alien_invasion. Aby polecenia import działały prawidłowo, upewnij się, że zapisalesz wszystkie pliki projektu w wymienionym katalogu.

Jeżeli potrafisz komfortowo pracować z systemem kontroli wersji, możesz go wykorzystać w tym projekcie. Natomiast jeśli jeszcze nie miałeś okazji używać systemu kontroli wersji, omówienie jednego z nich znajdziesz w dodatku D.

Planowanie projektu

Podczas pracy nad dużym projektem ważne jest przygotowanie planu przed rozpoczęciem tworzenia kodu. Dzięki planowi pozostaniesz skoncentrowany na wyznaczonych celach i będziesz miał znacznie większe szanse na ukończenie projektu.

Przygotujemy teraz ogólny opis gry. Wprawdzie ten opis nie przedstawia każdego aspektu gry *Inwazja obcych*, ale przynajmniej pokazuje, jak rozpocząć budowanie gry.

W grze *Inwazja obcych* gracz kontroluje statek kosmiczny wyświetlany na dole ekranu. Gracz może poruszać statkiem w lewą i prawą stronę za pomocą klawiszy kurSORA oraz strzelać, używając do tego spacji. Po rozpoczęciu rozgrywki na ekranie pojawia się flota obcych, którzy poruszają się wzduż ekranu oraz w kierunku statku kosmicznego gracza. Zadaniem gracza jest zestrzeliwanie obcych. Kiedy grający unicestwi wszystkich obcych, na ekranie pojawia się nowa flota przeciwników, którzy poruszają się szybciej niż wcześniej. Gdy którykolwiek obcy zetknie się ze statkiem kosmicznym lub dotrze do dolnej krawędzi ekranu, gracz traci jeden statek kosmiczny. Jeżeli straci trzy statki kosmiczne, rozgrywka zostaje zakończona.

W pierwszym etapie pracy utworzymy statek kosmiczny, który będzie mógł się poruszać w prawą i lewą stronę. Kiedy gracz naciśnie spację, statek powinien wystrzelić pocisk. Po zdefiniowaniu oczekiwanej zachowania skierujemy naszą uwagę na obcych i spróbujemy dopracować rozgrywkę.

Instalacja Pygame

Zanim rozpocznesz tworzenie kodu, musisz zainstalować Pygame. Moduł pip pomaga w pobraniu i zainstalowaniu pakietów Pygame. Z poziomu powłoki wydaj następujące polecenie:

```
$ python -m pip install --user pygame
```

To polecenie nakazuje Pythonowi użycie modułu pip do pobrania i zainstalowania pakietu pygame w bieżącej instalacji Pythona. Jeżeli do uruchamiania programów używasz polecenia innego niż python, np. python3, wówczas instalacja Pygame wymaga wydania następującego polecenia:

```
$ python3 -m pip install --user pygame
```

UWAGA *Jeżeli przedstawione polecenie nie działa w systemie macOS, spróbuj wydać je bez opcji --user.*

Rozpoczęcie pracy nad projektem gry

Po zakończeniu przygotowań możemy przystąpić do budowania gry. Pracę rozpoczynamy od utworzenia pustego okna Pygame, w którym później będziemy wyświetlać elementy gry, takie jak statek kosmiczny kierowany przez gracza i pojazdy obcych. Musimy sprawić, aby gra reagowała na wprowadzane przez użytkownika dane wejściowe, a ponadto musimy zdefiniować kolor tła i wczytać obraz statku kosmicznego.

Utworzenie okna Pygame i reagowanie na działania użytkownika

Na początek tworzymy puste okno Pygame. Poniżej przedstawiłem podstawową strukturę gry zabudowanej za pomocą Pygame.

Plik alien_invasion.py:

```
import sys

import pygame

class AlienInvasion:
    """Ogólna klasa przeznaczona do zarządzania zasobami i sposobem
    działania gry."""

    def __init__(self):
        """Inicjalizacja gry i utworzenie jej zasobów."""
        pygame.init() ❶

        self.screen = pygame.display.set_mode((1200, 800)) ❷
        pygame.display.set_caption("Inwazja obcych")
```

```

def run_game(self):
    """Rozpoczęcie pętli głównej gry."""
    while True:
        # Oczekивание на нажатие клавиши или нажатие мыши.
        for event in pygame.event.get(): ❸
            if event.type == pygame.QUIT: ❹
                sys.exit()

        # Wyświetlenie ostatnio zmodyfikowanego ekranu.
        pygame.display.flip() ❺

    if __name__ == '__main__':
        # Utworzenie egzemplarza gry i jej uruchomienie.
        ai = AlienInvasion()
        ai.run_game()

```

Na początek importujemy moduły `sys` i `pygame`. Moduł `pygame` zawiera funkcjonalność niezbędną do przygotowania gry. Z kolei z modułu `sys` skorzystamy, gdy wystąpi konieczność zakończenia gry na żądanie gracza.

Budowana tutaj gra rozpoczyna się od klasy `AlienInvasion`. W metodzie `_init_()` przedstawione w wierszu ❶ wywołanie `pygame.init()` inicjalizuje ustawienia tła, wymagane do prawidłowego działania Pygame. W wierszu ❷ mamy wywołanie `pygame.display.set_mode()` odpowiedzialne za wyświetlenie okna, w którym będziemy umieszczać wszystkie graficzne elementy gry. Argument `(1200, 800)` to krotka definiująca wymiary ekranu gry. Dzięki przekazaniu wymiarów do wywołania `pygame.display.set_mode()` tworzymy okno o szerokości 1200 pikseli i wysokości 800 pikseli. (Te wartości możesz zmienić w zależności od wielkości używanego monitora). Utworzone okno zostaje przypisane atrybutowi `self.screen` i tym samym będzie dostępne we wszystkich metodach klasy.

Obiekt przypisany atrybutowi `self.screen` jest określany mianem *powierzchni*. Wspomniana powierzchnia w Pygame to część ekranu, na której jest wyświetlany element gry. Każdy element w grze, na przykład obcy lub statek kosmiczny kierowany przez gracza, to powierzchnia. Powierzchnia zwrócona przez wywołanie `pygame.display.set_mode()` przedstawia cały ekran gry. Kiedy zostanie aktywowana pętla animacji gry, ta powierzchnia będzie automatycznie odświeżana w trakcie każdej iteracji pętli, więc może być aktualniana w reakcji na działania podejmowane przez użytkownika.

Gra jest kontrolowana za pomocą metody `run_game()`. Metoda ta definiuje nieustannie działającą pętlę `while` (patrz wiersz ❸) wraz z pętlą zdarzeń oraz kodem zarządzającym uaktualnieniem ekranu. Wspomniane *zdarzenie* to akcja podejmowana przez użytkownika w trakcie rozgrywki, taka jak naciśnięcie dowolnego klawisza na klawiaturze lub przesunięcie myszy. Aby program odpowiadał na zdarzenia, tworzymy tak zwaną *pętlę zdarzeń*, która *nastuchuje* zdarzeń i podejmuje odpowiednie działanie w zależności od rodzaju przechwyconego zdarzenia. Rozpoczynająca się w wierszu ❹ pętla `for` jest w budowanej grze pętlą zdarzeń.

Aby uzyskać dostęp do zdarzeń wykrytych przez Pygame, używamy metody `pygame.event.get()` — jej wartością zwrotną jest lista zdarzeń, które wystąpiły

od chwili poprzedniego wywołania metody. Dowolne zdarzenie wywołane przez klawiaturę bądź mysz spowoduje uruchomienie pętli for. Wewnątrz pętli tworzymy serię poleceń if odpowiedzialnych za wykrycie określonego zdarzenia i reakcję na nie. Na przykład kiedy gracz kliknie przycisk zamkający okno gry, zostanie wykryte zdarzenie pygame.QUIT, a następnie zostanie wywołane sys.exit() w celu zakończenia gry (patrz wiersz ❸).

Widoczne w wierszu ❶ wywołanie pygame.display.flip() nakazuje Pythonowi wyświetlenie ostatnio odświeżonego ekranu. W omawianym przykładzie w trakcie każdej iteracji pętli while mamy pusty ekran zastępujący poprzedni, więc na razie widoczny jest tylko jedyny utworzony ekran. Kiedy umieścimy na ekranie pewne elementy gry, metoda pygame.display.flip() będzie nieustannie aktualniać ekran, aby odzwierciedlać nowe położenie elementów i ukrywać te już niepotrzebne. W ten sposób zostanie stworzona iluzja płynnego poruszania się elementów na ekranie.

Kod umieszczony na końcu pliku powoduje utworzenie egzemplarza gry i wywołanie metody run_game(). Metoda ta została umieszczona w bloku if, który gwarantuje jej wywołanie tylko w przypadku bezpośredniego uruchomienia pliku. Dlatego jeśli uruchomisz plik alien_invasion.py, powinieneś zobaczyć na ekranie puste okno Pygame.

Zdefiniowanie koloru tła

Pygame domyślnie tworzy czarny ekran, ale to jest nudne. Teraz zmienimy więc kolor tła w wyświetlonym oknie. Odpowiednią zmianę trzeba wprowadzić w metodzie __init__().

Plik alien_invasion.py:

```
def __init__(self):
    --cięcie--
    pygame.display.set_caption("Inwazja obcych")

    # Zdefiniowanie koloru tła.
    self.bg_color = (230, 230, 230) ❶

def run_game(self):
    --cięcie--
    for event in pygame.event.get():
        if event.type == pygame.QUIT:
            sys.exit()

    # Odświeżenie ekranu w trakcie każdej iteracji pętli.
    self.screen.fill(bg_color) ❷

    # Wyświetlenie ostatnio zmodyfikowanego ekranu.
    pygame.display.flip()
```

Kolory w Pygame są podawane w postaci wartości barw RGB, czyli powstają z połączenia koloru czerwonego, zielonego i niebieskiego. Wartość każdego składnika zawiera się w przedziale od 0 do 255. Dlatego też kolor o wartości (255, 0, 0) to czerwony, (0, 255, 0) to zielony, a (0, 0, 255) to niebieski. Wartości RGB można mieszać i otrzymać w ten sposób ponad 16 milionów kolorów. W wartości (230, 230, 230) zostały zmieszczone w równym stopniu poszczególne składowe, co w efekcie spowodowało powstanie lekko szarego koloru tła. Ten kolor zostaje przypisany atrybutowi `self.bg_color` ❶.

Wypełnienie tła utworzonym kolorem następuje w wierszu ❷ za pomocą metody `fill()`, która działa wraz z powierzchnią i pobiera tylko jeden argument, czyli kolor.

Utworzenie klasy ustawień

Każda nowa funkcjonalność zaimplementowana w grze z reguły oznacza również pewne nowe ustawienia. Zamiast wprowadzać je w dowolnym miejscu kodu, przygotujemy moduł o nazwie `settings` przeznaczony dla klasy `Settings` odpowiedzialnej za przechowywanie wszystkich ustawień w jednym miejscu. Takie podejście pozwala przekazać wszystkie ustawienia jako jeden obiekt, a nie wiele pojedynczych ustawień. Dzięki temu wywołania funkcji będą prostsze i łatwiejsze do zmodyfikowania, kiedy będziemy chcieli rozbudować projekt. Aby wprowadzić zmiany w grze, wystarczy, że zmienimy pewne wartości w pliku `settings.py`, zamiast szukać poszczególnych ustawień porozrzucanych w różnych plikach projektu.

W katalogu gry (`alien_invasion`) utwórz nowy plik o nazwie `settings.py` i zdefiniuj w nim klasę `Settings`, której początkową postać przedstawiłem poniżej.

Plik `settings.py`:

```
class Settings:
    """Klasa przeznaczona do przechowywania wszystkich ustawień gry."""

    def __init__(self):
        """Inicjalizacja ustawień gry."""
        # Ustawienia ekranu.
        self.screen_width = 1200
        self.screen_height = 800
        self.bg_color = (230, 230, 230)
```

Aby utworzyć egzemplarz klasy `Settings` i wykorzystać go w celu uzyskania dostępu do ustawień, należy w poniższy sposób zmodyfikować plik `alien_invasion.py`.

Plik `alien_invasion.py`:

```
--cięcie--
import pygame

from settings import Settings
```

```

class AlienInvasion:
    """Ogólna klasa przeznaczona do zarządzania zasobami i sposobem
    działania gry."""

    def __init__(self):
        """Inicjalizacja gry i utworzenie jej zasobów."""
        pygame.init()
        self.settings = Settings() ❶

        self.screen = pygame.display.set_mode(❷
            (self.settings.screen_width, self.settings.screen_height))
        pygame.display.set_caption("Inwazja obcych")

    def run_game(self):
        --cięcie--
        # Odświeżenie ekranu w trakcie każdej iteracji pętli.
        self.screen.fill(self.settings.bg_color) ❸

        # Wyświetlenie ostatnio zmodyfikowanego ekranu.
        pygame.display.flip()

--cięcie--

```

W głównym pliku programu importujemy moduł zawierający klasę `Settings`, tworzymy egzemplarz klasy `Settings` i przypisujemy go atrybutowi `self.settings` ❶ po wykonaniu wywołania do `pygame.init()`. Do utworzenia ekranu (patrz wiersz ❷) wykorzystujemy atrybuty `screen_width` i `screen_height` atrybutu `self.settings`, za pomocą którego pobieramy także kolor tła i wypełniamy nim ekran (patrz wiersz ❸).

Po uruchomieniu pliku `alien_invasion.py` nie zauważysz żadnych zmian, ponieważ jedynie przenieśliśmy ustawienia, które już były zdefiniowane w różnych miejscach kodu. Teraz można zacząć dodawać nowe elementy na ekranie.

Dodanie obrazu statku kosmicznego

Przystępujemy teraz do dodania statku kosmicznego w budowanej grze. Aby umieścić na ekranie statek kierowany przez gracza, wczytamy odpowiedni obraz z pliku, a następnie wykorzystamy oferowaną przez Pygame metodę `blit()` do wyświetlenia pojazdu na ekranie.

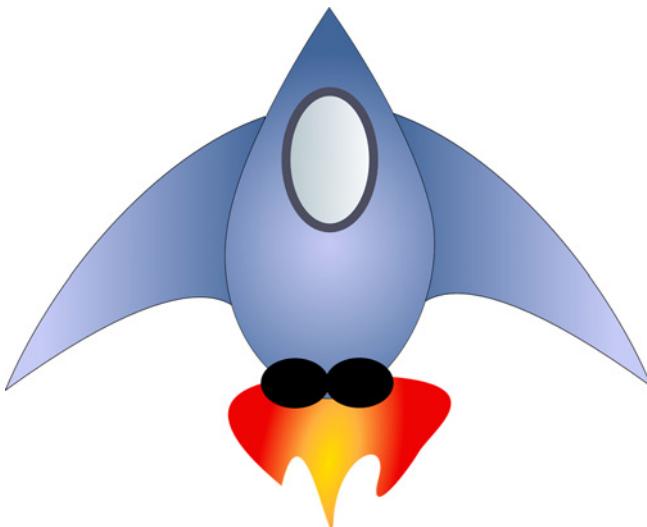
Wybierając elementy graficzne do użycia w grze, zwróć szczególną uwagę na kwestie licencji. Najbezpieczniejszym i najtańszym rozwiązaniem jest wykorzystanie bezpłatnie oferowanych elementów graficznych, które można modyfikować. Przykładem witryny oferującej tego rodzaju grafikę jest <https://pixabay.com/>.

W grze można wykorzystać praktycznie każdy rodzaj pliku graficznego, choć najłatwiej jest użyć grafiki rastrowej (pliki `.bmp`), ponieważ ten typ grafiki jest domyślnie wczytywany przez Pygame. Wprawdzie można skonfigurować Pygame

tak, aby można było wykorzystywać także inne typy plików graficznych, ale niektóre z nich wymagają zainstalowania w systemie określonych bibliotek. (Większość znajdowanych obrazów będzie w formacie JPG i PNG, jednak bez trudu skonwertujesz je na format BMP za pomocą narzędzi takich jak Photoshop, GIMP czy Paint).

Szczególną uwagę zwracaj na kolor tła w wybranych obrazach. Staraj się wyszukiwać takie, w których tło jest przezroczyste, ponieważ takie tło w edytorze graficznym można łatwo zastąpić dowolnym kolorem. Gra będzie prezentowała się najlepiej, jeśli kolor tła obrazu będzie odpowiadał zdefiniowanemu kolorowi tła gry. Ewentualnie zawsze możesz dopasować kolor tła w grze do koloru obecnego na wybranym obrazie.

W budowanej grze wykorzystamy plik *ship.bmp* (patrz rysunek 12.1), który znajdziesz w materiałach przygotowanych do tej książki i dostępnych na stronie <https://nostarch.com/pythoncrashcourse2e>. Kolor tła wybranego obrazu dokładnie odpowiada ustawieniom zdefiniowanym w projekcie. W katalogu głównym projektu (*alien_invasion*) utwórz nowy podkatalog o nazwie *images*. Następnie umieść w nim plik *ship.bmp*.

Rysunek 12.1. Obraz przedstawiający statek kosmiczny, którym gracz będzie kierował w grze

Utworzenie klasy statku kosmicznego

Skoro wybraliśmy już obraz przedstawiający statek kosmiczny, musimy go teraz wyświetlić na ekranie. Aby móc używać tego statku, przygotujemy moduł o nazwie *ship*, zawierający klasę *Ship*. Ta klasa będzie odpowiedzialna za zarządzanie praktycznie całym zachowaniem statku kosmicznego kierowanego przez gracza.

Plik ship.py:

```
import pygame

class Ship:
    """Klasa przeznaczona do zarządzania statkiem kosmicznym."""

    def __init__(self, ai_game):
        """Inicjalizacja statku kosmicznego i jego położenie
        początkowe."""

        self.screen = ai_game.screen ❶
        self.screen_rect = ai_game.screen.get_rect() ❷

        # Wczytanie obrazu statku kosmicznego i pobranie jego prostokąta.
        self.image = pygame.image.load('images/ship.bmp') ❸
        self.rect = self.image.get_rect()

        # Każdy nowy statek kosmiczny pojawia się na dole ekranu.
        self.rect.midbottom = self.screen_rect.midbottom ❹

    def blitme(self): ❺
        """Wyświetlenie statku kosmicznego w jego aktualnym położeniu."""
        self.screen.blit(self.image, self.rect)
```

Jednym z powodów dużej efektywności Pygame jest możliwość traktowania elementu jako prostokąta (*rect*), nawet jeśli nie ma on dokładnego kształtu prostokąta. Efektywność związana z traktowaniem elementu jako prostokąta wynika z tego, że jest on prostą figurą geometryczną. Gdy Pygame musi ustalić, czy na przykład dwa obiekty gry kolidują ze sobą, wówczas ta operacja zostanie przeprowadzona znacznie szybciej, jeśli obiekty są prostokątami. Tego rodzaju podejście zwykle sprawdza się zaskakująco dobrze i żaden gracz nawet się nie zorientuje, że poszczególne elementy gry są przedstawiane za pomocą prostokątów. W utworzonej tutaj klasie zarówno statek, jak i ekran są traktowane jako prostokąty.

Na początku importujemy moduł `pygame`, jeszcze przed zdefiniowaniem klasy. Metoda `__init__()` klasy `Ship` pobiera dwa parametry: odniesienie do egzemplarza (`self`) oraz odniesienie do aktualnego egzemplarza klasy `AlienInvasion`. W wierszu **❶** następuje przypisanie ekranu atrybutowi egzemplarza klasy `Ship`, co daje łatwy dostęp do niego we wszystkich metodach klasy. Z kolei w wierszu **❷** za pomocą metody `get_rect()` uzyskujemy dostęp do atrybutu `rect` ekranu i przypisujemy go atrybutowi `self.screen_rect`. Dzięki temu statek kosmiczny zostaje umieszczony w odpowiednim miejscu na ekranie.

Aby wczytać obraz statku, używane jest wywołanie metody `pygame.image.load()` (patrz wiersz **❸**), w którym zostało podane położenie pliku obrazu statku. Wartością zwrotną wymienionej metody jest powierzchnia przedstawiająca statek kosmiczny — przechowujemy ją w atrybucie `self.image`. Po wczytaniu obrazu używamy `get_rect()` w celu uzyskania dostępu do atrybutu `rect` powierzchni, co później pozwoli na zmianę położenia statku.

Podczas pracy z obiektem rect można używać współrzędnych X i Y górnej, dolnej, lewej i prawej krawędzi prostokąta, jak również jego punktu środkowego. Masz możliwość ustawienia dowolnej z tych wartości, aby ustalić aktualne położenie prostokąta. Kiedy chcesz wyśrodkować obiekt gry, do dyspozycji masz atrybuty center, centerx lub centery prostokąta. Z kolei podczas pracy z krawędziami ekranu możesz skorzystać z atrybutów top, bottom, left lub right. Istnieją również atrybuty łączące te właściwości, np. midbottom, midtop, midleft i midright. Do zmiany poziomego lub pionowego położenia prostokąta możesz użyć atrybutów x i y, które są współrzędnymi X i Y jego górnego lewego wierzchołka. Wymienione atrybuty zwalniają Cię z przeprowadzania obliczeń, którymi wcześniej twórcy gier musieli zajmować się samodzielnie. Zobaczysz, że w trakcie pracy nad grą będziesz często korzystać z powyższych atrybutów.

UWAGA

W Pygame początek, czyli punkt o współrzędnych (0, 0), znajduje się w lewym górnym rogu ekranu, natomiast wartości współrzędnych rosną w prawą stronę oraz w dół. W przypadku ekranu o rozdzielczości 1200 na 800 pikseli początek znajduje się w lewym górnym rogu ekranu, natomiast prawy dolny róg ekranu ma współrzędne (1200, 800). Te współrzędne odnoszą się do ekranu gry, a nie fizycznego ekranu monitora.

Statek kosmiczny umieszcza się pośrodku, na dole ekranu. W tym celu upewniamy się, że wartość self.rect.midbottom odpowiada atrybutowi midbottom prostokąta przedstawiającego ekran (patrz wiersz ❸). Pygame wykorzysta wymienione atrybuty prostokątów do umieszczenia obrazu statku na ekranie w taki sposób, aby był wyśrodkowany w poziomie i wyrównany do dolnej krawędzi ekranu.

W wierszu ❹ zdefiniowaliśmy metodę blitme() odpowiedzialną za wyświetlenie obrazu na ekranie w położeniu wskazywanym przez self.rect.

Wyświetlenie statku kosmicznego na ekranie

Przechodzimy teraz do uaktualnienia pliku alien_invasion.py, aby utworzyć w nim statek kosmiczny i wywoływać metodę blitme() tego statku.

Plik alien_invasion.py:

```
--cięcie--
from settings import Settings
from ship import Ship

class AlienInvasion:
    """Ogólna klasa przeznaczona do zarządzania zasobami i sposobem
działania gry."""

    def __init__(self):
        --cięcie--
        pygame.display.set_caption("Inwazja obcych")

        self.ship = Ship(self) ❶
```

```

def run_game(self):
    --cięcie--
    # Odświeżenie ekranu w trakcie każdej iteracji pętli.
    self.screen.fill(self.settings.bg_color)
    self.ship.blitme() ❷

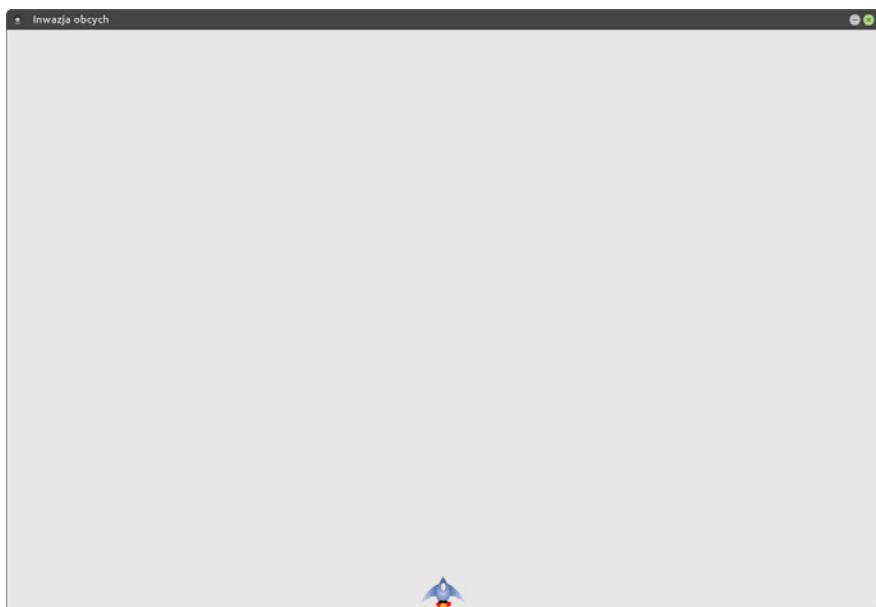
    # Wyświetlenie ostatnio zmodyfikowanego ekranu.
    pygame.display.flip()
--cięcie--

```

Importujemy moduł zawierający klasę `Ship`, a następnie tworzymy egzemplarz klasy `Ship` po utworzeniu ekranu (patrz wiersz ❶). Wywołanie `Ship()` wymaga jednego argumentu w postaci obiektu klasy `AlienInvasion`. Atrybut `self` odwołuje się tutaj do bieżącego egzemplarza `AlienInvasion`. Jest to parametr zapewniający obiekowi `Ship` dostęp do zasobów gry takich jak obiekt `screen`. Wspomniany egzemplarz `Ship` zostaje przypisany do `self.ship`.

Statek wyświetlamy na ekranie za pomocą wywołania metody `ship.blitme()` już po zdefiniowaniu koloru tła, aby statek znajdował się nad tłem (patrz wiersz ❷).

Jeżeli teraz uruchomisz program `alien_invasion.py`, powinieneś zobaczyć pusty ekran gry wraz ze statkiem kosmicznym umieszczonym na dole ekranu, na samym środku, tak jak pokazałem na rysunku 12.2.

Rysunek 12.2. Gra „Inwazja obcych” — statek kierowany przez gracza znajduje się na dole ekranu, dokładnie pośrodku

Refaktoryzacja, czyli metody `_check_events()` i `_update_screen()`

W większych projektach bardzo często będzie występowała potrzeba refaktoryzacji utworzonego wcześniej kodu, zanim będzie można dodać kolejny. Pojęcie *refaktoryzacja* oznacza uproszczenie struktury już utworzonego kodu i ułatwienie jego dalszej rozbudowy. W tym podrozdziale coraz większa metoda `run_game()` zostanie podzielona na dwie metody pomocnicze. *Metoda pomocnicza* działa w klasie, ale nie jest przeznaczona do wywoływania z poziomu egzemplarza. W Pythonie metoda o nazwie rozpoczynającej się od jednego znaku podkreślenia wskazuje na metodę pomocniczą.

Metoda `_check_events()`

Rozpoczynamy od przeniesienia kodu odpowiedzialnego za zarządzanie zdarzeniami do oddzielnej metody o nazwie `_check_events()`. W ten sposób uprościmy metodę `run_game()` i odizolujemy zarządzanie pętlą zdarzeń. Wspomniane odizolowanie pętli zdarzeń pozwala na zarządzanie zdarzeniami niezależnie od innych aspektów gry, takich jak aktualnianie ekranu.

Spójrz na aktualnioną wersję klasy `AlienInvasion` zawierającą nową metodę `_check_events()`, której wywołanie ma wpływ jedynie na kod w metodzie `run_game()`.

Plik `alien_invasion.py`:

```
def run_game(self):
    """Rozpoczęcie pętli głównej gry."""
    while True:
        self._check_events() ❶
        # Odświeżenie ekranu w trakcie każdej iteracji pętli.
        --snip--

def _check_events(self): ❷
    """Reakcja na zdarzenia generowane przez klawiaturę i mysz."""
    for event in pygame.event.get():
        if event.type == pygame.QUIT:
            sys.exit()
```

W przedstawionym kodzie definiujemy nową metodę `_check_events()` ❶ i przenosimy do niej polecenia sprawdzające, czy gracz kliknął przycisk zamkający okno.

W celu wywołania metody w klasie należy wykorzystać notację z użyciem kropki, zmienną `self` i nazwę metody ❷. Ta metoda jest wywoływana wewnątrz pętli `while` w metodzie `run_game()`.

Metoda `_update_screen()`

Kod odpowiedzialny za uaktualnienie ekranu przeniesiemy do oddzielnej metody o nazwie `_update_screen()`, co pozwoli na dalsze uproszczenie metody `run_game()`.

Plik alien_invasion.py:

```
def run_game(self):
    """Rozpoczęcie pętli głównej gry."""
    while True:
        self._check_events()
        self._update_screen()

    def _check_events(self):
        --cięcie--

    def _update_screen(self):
        """Uaktualnienie obrazów na ekranie i przejście do nowego ekranu."""
        self.screen.fill(self.settings.bg_color)
        self.ship.blitme()

        pygame.display.flip()
```

Do nowej metody `_update_screen()` został przeniesiony kod odpowiedzialny za wyświetlenie tła, statku i ekranu. Teraz zawartość pętli głównej w `run_game()` stała się znacznie prostsza. Bardzo łatwo można się zorientować, że w trakcie każdej iteracji pętli jest przeprowadzana obsługa nowych zdarzeń i uaktualnienie ekranu.

Jeżeli masz już doświadczenie w tworzeniu gier, prawdopodobnie zaczniesz dzielić kod na kilka metod, podobnie jak to tutaj przedstawiłem. Natomiast jeśli nigdy wcześniej nie miałeś okazji pracować nad takimi projektami, zapewne nie wiesz, jaką strukturę powinien mieć kod. Takie podejście — polegające na utworzeniu działającego kodu, a następnie przeprowadzeniu jego restrukturyzacji wraz ze wzrostem poziomu skomplikowania projektu — pokazuje, jak wygląda rzeczywisty proces tworzenia oprogramowania. Zaczynasz od przygotowania jak najprostszego kodu, a gdy projekt staje się coraz bardziej skomplikowany, przystępujesz do refaktoryzacji kodu.

Skoro przeprowadziliśmy przedstawioną w tym podrozdziale refaktoryzację, dodawanie kolejnych fragmentów kodu będzie już znacznie łatwiejsze. Możemy więc przystąpić do pracy nad dynamicznymi aspektami gry!

ZRÓB TO SAM

12.1. Niebieskie niebo. Utwórz okno Pygame wraz z tłem w kolorze niebieskim.

12.2. Postać w grze. Wyszukaj obraz przedstawiający postać w grze oraz skonwertuj ten obraz na format rastrowy. Utwórz klasę wyświetlającą postać na środku ekranu i dopasuj kolor tła obrazu do koloru tła ekranu oraz na odwroć.

Kierowanie statkiem kosmicznym

Umożliwimy teraz graczowi poruszanie statkiem kosmicznym w lewą i prawą stronę. W tym celu przygotujemy kod reagujący na naciśkanie lewego i prawego klawisza kurSORA. Najpierw skoncentrujemy się na ruchu w prawą stronę, a następnie zastosujemy tę samą koncepcję do kontroli ruchu statku w lewą stronę. W trakcie wykonywania tego zadania nauczysz się kontrolować ruch obrazów na ekranie.

Reakcja na naciśnięcie klawiszA

Za każdym razem, kiedy gracz naciśnie klawisz, to naciśnięcie zostanie zarejestrowane w Pygame jako zdarzenie. Każde zdarzenie jest przechwytywane przez metodę `pygame.event.get()`, więc w przygotowanej wcześniej metodzie `_check_events()` musimy określić, jakiego rodzaju zdarzenia będziemy sprawdzać. Poszczególne naciśnięcia klawiszy są rejestrowane jako zdarzenia `KEYDOWN`.

Kiedy zostaje wykryte zdarzenie `KEYDOWN`, musimy sprawdzić, czy to naciśnięty klawisz spowodował wywołanie określonego zdarzenia. Na przykład jeśli został naciśnięty klawisz kurSORA w prawo, zwiększymy wartość `rect.x` statku, aby przesunąć go w prawą stronę.

Plik `alien_invasion.py`:

```
def _check_events(self):
    """Reakcja na zdarzenia generowane przez klawiaturę i mysz."""
    for event in pygame.event.get():
        if event.type == pygame.QUIT:
            sys.exit()
        elif event.type == pygame.KEYDOWN: ❶
            if event.key == pygame.K_RIGHT: ❷
                # Przesunięcie statku w prawą stronę.
                self.ship.rect.x += 1 ❸
```

Wewnątrz metody `_check_events()` do pętli zdarzeń dodaliśmy blok `elif` odpowiedzialny za właściwą reakcję po wykryciu przez Pygame zdarzenia `KEYDOWN` (patrz wiersz ❶). Sprawdzamy, czy naciśniętym klawiszem jest kurSOR w prawo (`pygame.K_RIGHT`), co odbywa się przez odczytanie atrybutu `event.key` (patrz wiersz ❷). Jeżeli został naciśnięty klawisz kurSORA w prawo, przesuwamy statek kosmiczny w prawą stronę przez zwiększenie wartości `self.ship.rect.x` o 1 ❸.

Jeżeli teraz uruchomisz plik `alien_invasion.py`, powinieneś zauważysz przesunięcie statku w prawą stronę po każdym naciśnięciu klawisza kurSORA w prawo. Wprawdzie to dopiero początek, ale już widzimy, że nie mamy do czynienia z efektywnym sposobem kontroli statku. Spróbujemy usprawnić ten aspekt gry przez wprowadzenie obsługi nieustannego ruchu.

Umożliwienie nieustanego ruchu

Kiedy gracz naciśnie i przytrzyma klawisz kurSORA w prawo, chcielibyśmy, aby kierowany przez niego statek kosmiczny nieustannie przesuwał się w prawą stronę

aż do chwili zwolnienia klawisza przez gracza. Musimy więc zaimplementować wykrywanie zdarzenia pygame.KEYUP, które poinformuje o zwolnieniu klawisza. Następnie zdarzenia KEYDOWN i KEYUP wykorzystamy razem z opcją o nazwie moving_right, implementując tym samym nieustanne poruszanie się statku.

Kiedy statek się nie porusza, opcja moving_right będzie miała wartość False. Gdy zostanie naciśnięty klawisz cursora w prawo, opcja otrzyma wartość True, a gdy klawisz zostanie zwolniony — opcja ponownie będzie miała wartość False.

Klasa Ship kontroluje wszystkie atrybuty statku kosmicznego, więc zdefiniujemy w niej atrybut o nazwie moving_right. Wartość tego atrybutu będziemy sprawdzać w metodzie update() za pomocą opcji moving_right. Metoda update() zmieni położenie statku, jeśli wartością opcji moving_right będzie True. Wymienioną metodę będziemy wywoływać za każdym razem, gdy zajdzie potrzeba uaktualnienia położenia statku.

Poniżej przedstawiłem zmiany, które należy wprowadzić w klasie Ship.

Plik ship.py:

```
class Ship:
    """Klasa przeznaczona do zarządzania statkiem kosmicznym."""

    def __init__(self, ai_game):
        --cięcie--
        # Każdy nowy statek kosmiczny pojawia się na dole ekranu.
        self.rect.midbottom = self.screen_rect.midbottom

        # Opcje wskazujące na poruszanie się statku.
        self.moving_right = False ❶

    def update(self): ❷
        """
        Uaktualnienie położenia statku na podstawie opcji wskazującej
        na jego ruch.
        """
        if self.moving_right:
            self.rect.x += 1

    def blitme(self):
        --cięcie--
```

W metodzie __init__() dodaliśmy atrybut self.moving_right oraz przypisaliśmy mu wartość początkową False (patrz wiersz ❶). Następnie dodaliśmy metodę update() odpowiedzialną za poruszanie statkiem, gdy wartością wymienionej opcji jest True (patrz wiersz ❷). Metoda update() jest wywoływana poprzez egzemplarz klasy Ship, więc nie jest uznawana za metodę pomocniczą.

Teraz zmodyfikujemy metodę _check_events(), aby opcji moving_right przypisać wartość True po naciśnięciu klawisza cursora w prawo oraz False po zwolnieniu tego klawisza.

Plik alien_invasion.py:

```
def _check_events(self):
    """Reakcja na zdarzenia generowane przez klawiaturę i mysz."""
    for event in pygame.event.get():
        --cięcie--
        elif event.type == pygame.KEYDOWN:
            if event.key == pygame.K_RIGHT:
                self.ship.moving_right = True ❶
        elif event.type == pygame.KEYUP: ❷
            if event.key == pygame.K_RIGHT:
                self.ship.moving_right = False
```

W wierszu ❶ modyfikujemy sposób reakcji gry na naciśnięcie przez gracza klawisza kurSORA w prawo. Zamiast bezpośrednio zmieniać położenie statku, opcji moving_right przypisujemy wartość True. W wierszu ❷ widać nowy blok elif odpowiadający na zdarzenia KEYUP. Kiedy gracz zwolni klawisz kurSORA w prawo (K_RIGHT), opcji moving_right przypiszemy wartość False.

Musimy jeszcze zmodyfikować pętlę while w metodzie run_game(), aby metoda update() klasy statku była wywoływaną w trakcie każdej iteracji pętli.

Plik alien_invasion.py:

```
def run_game(self):
    """Rozpoczęcie pętli głównej gry."""
    while True:
        self._check_events()
        self.ship.update()
        self._update_screen()
```

Położenie statku zostanie uaktualnione po sprawdzeniu zdarzeń klawiatury, ale jeszcze przed uaktualnieniem ekranu. W ten sposób można zmieniać położenie statku w reakcji na dane wejściowe użytkownika oraz zagwarantować, że uaktualnione położenie zostanie odzwierciedlone podczas wyświetlania statku na ekranie.

Kiedy uruchomimy program *alien_invasion.py* i naciśniemy klawisz kurSORA w prawo, statek powinien nieustannie przesuwać się w prawą stronę aż do chwili zwolnienia klawisza.

Poruszanie statkiem w obu kierunkach

Skoro możemy już nieustannie poruszać statkiem w prawą stronę, to obsługa ruchu w lewą stronę jest łatwa. Zadanie sprowadza się do modyfikacji klasy Ship oraz metody _check_events(). Poniżej przedstawiłem odpowiednie zmiany do wprowadzenia w metodach __init__() i update() klasy Ship.

Plik ship.py:

```
def __init__(self, ai_game):
    --cięcie--
    # Opcje wskazujące na poruszanie się statku
    self.moving_right = False
    self.moving_left = False

def update(self):
    """Uaktualnienie położenia statku na podstawie opcji wskazujących
    na jego ruch."""
    if self.moving_right:
        self.rect.x += 1
    if self.moving_left:
        self.rect.x -= 1
```

W metodzie `__init__()` dodaliśmy opcję `self.moving_left`. W metodzie `update()` wykorzystaliśmy dwa oddzielne bloki `if` zamiast `elif`, aby pozwolić na zwiększenie wartości `rect.x` statku, a następnie jej zmniejszenie, gdy naciśnięte są oba klawisze kurSORA. Wynikiem tego jest statek pozostający w bezruchu. Jeżeli do obsługi ruchu w lewą stronę użylibyśmy polecenia `elif`, to klawisz kurSORA w prawo zawsze miałby priorytet. Przyjęte tutaj rozwiązanie zapewnia znacznie lepsze odwzorowanie ruchu podczas przejścia od lewej do prawej strony, gdy gracz przez chwilę przytrzymuje oba klawisze kurSORA.

Konieczne jest wprowadzenie dwóch przedstawionych poniżej modyfikacji w metodzie `_check_events()`.

Plik alien_invasion.py:

```
def _check_events(self):
    """Reakcja na zdarzenia generowane przez klawiaturę i mysz."""
    for event in pygame.event.get():
        --cięcie--
        elif event.type == pygame.KEYDOWN:
            if event.key == pygame.K_RIGHT:
                self.ship.moving_right = True
            elif event.key == pygame.K_LEFT:
                self.ship.moving_left = True

        elif event.type == pygame.KEYUP:
            if event.key == pygame.K_RIGHT:
                self.ship.moving_right = False
            elif event.key == pygame.K_LEFT:
                self.ship.moving_left = False
```

Jeżeli zdarzenie `KEYDOWN` wystąpi dla klawisza kurSORA w lewo (`K_LEFT`), opcja `moving_left` otrzyma wartość `True`. Z kolei jeśli dla klawisza `K_LEFT` wystąpi zdarzenie `KEYUP`, opcja `moving_left` będzie miała przypisaną wartość `False`. W tym

miejscu możemy użyć bloków `elif`, ponieważ każde zdarzenie jest powiązane tylko z jednym klawiszem. Gdy gracz naciśnie jednocześnie dwa klawisze, wykryte zostaną dwa oddzielne zdarzenia.

Jeżeli teraz uruchomisz program `alien_invasion.py`, powinieneś mieć możliwość nieustannego poruszania statkiem kosmicznym w prawą i w lewą stronę. Po jednoczesnym naciśnięciu klawiszy kurSORA w prawo i w lewo, statek powinien się zatrzymać.

W następnej sekcji zajmiemy się dopracowaniem obsługi poruszania statkiem kosmicznym. Dostosujemy szybkość statku i ograniczmy odległość, na jaką może poruszać się statek, aby nie zniknął poza krawędzią ekranu.

Dostosowanie szybkości statku

Aktualnie statek porusza się z szybkością jednego piksela na cykl w pętli `while`. Możemy zapewnić sobie dokładniejszą kontrolę nad szybkością poruszania się statku przez dodanie atrybutu `ship_speed` do klasy `Settings`. Ten atrybut wykorzystamy do ustalenia, jak daleko może przemieścić się statek w trakcie każdej iteracji petli. Oto nasz nowy atrybut umieszczony w pliku `settings.py`.

Plik `settings.py`:

```
class Settings:  
    """Klasa przeznaczona do przechowywania wszystkich ustawień gry."""  
  
    def __init__(self):  
        --cięcie--  
  
        # Ustawienia dotyczące statku.  
        self.ship_speed = 1.5
```

Wartość początkową atrybutu `ship_speed` zdefiniowaliśmy na 1.5. Kiedy statek będzie się poruszał, jego położenie będzie się zmieniać o 1,5 piksela zamiast tylko o 1.

Dla ustawienia dotyczącego szybkości poruszania się statku wykorzystujemy wartości zmiennoprzecinkowe, aby zachować możliwość większej kontroli nad szybkością statku, gdy zwiększy się tempo rozgrywki. Jednak atrybuty prostokąta, takie jak `x`, przechowują jedynie wartości w postaci liczb całkowitych, więc konieczne jest wprowadzenie pewnych zmian w klasie `Ship`.

Plik `ship.py`:

```
class Ship:  
    """Klasa przeznaczona do zarządzania statkiem kosmicznym."""  
  
    def __init__(self, ai_game): ❶  
        """Inicjalizacja statku kosmicznego i jego położenie  
        początkowe."""  
        self.screen = ai_game.screen  
        self.settings = ai_game.settings
```

```

--cięcie--

# Każdy nowy statek kosmiczny pojawia się na dole ekranu.
--cięcie--

# Położenie poziome statku jest przechowywane w postaci liczby zmiennoprzecinkowej.
self.x = float(self.rect.x) ❷

# Opcje wskazujące na poruszanie się statku.
self.moving_right = False
self.moving_left = False

def update(self):
    """
    Uaktualnienie położenia statku na podstawie opcji wskazujących na
    jego ruch.
    """
    # Uaktualnienie wartości współrzędnej X statku, a nie jego prostokąta.
if self.moving_right:
    self.x += self.settings.ship_speed ❸
if self.moving_left:
    self.x -= self.settings.ship_speed

# Uaktualnienie obiektu rect na podstawie wartości self.x.
self.rect.x = self.x ❹

def blitme(self):
    --cięcie--

```

W wierszu ❶ tworzymy atrybut `settings` dla obiektu klasy `Ship`, aby móc go wykorzystać później w metodzie `update()`. Skoro zmieniamy położenie statku o niepełne piksele, musimy przechowywać wartość przesunięcia w zmiennej pozwalającej na obsługę liczb zmiennoprzecinkowych. Tego rodzaju wartość można przypisać atrybutowi `rect`, który jednak będzie przechowywał jedynie wartość bez części dziesiętnej. Dlatego też aby móc przechowywać dokładne położenie statku, definiujemy nowy atrybut `self.x`, który pozwala na prawidłową obsługę wartości zmiennoprzecinkowych (patrz wiersz ❷). Funkcję `float()` wykorzystaliśmy do konwersji wartości `self.rect.x` na wartość zmiennoprzecinkową, która następnie zostaje umieszczona w atrybucie `self.x`.

Teraz, kiedy w metodzie `update()` zostało zmienione położenie statku, wartość atrybutu `self.x` zostaje zmodyfikowana o wartość przechowywaną w `settings.ship_speed` (patrz wiersz ❸). Po uaktualnieniu `self.x` używamy nowej wartości do uaktualnienia wartości `self.rect.x`, która określa położenie statku (patrz wiersz ❹). W `self.rect.x` będzie przechowywana jedynie pozbawiona części ułamkowej wartość z `self.x`, ale to będzie w zupełności wystarczające do wyświetlenia statku.

Teraz dowolna wartość `ship_speed` większa niż jeden spowoduje szybsze poruszanie się statku. Dzięki takiemu rozwiążaniu statek będzie reagował wystarczająco szybko, aby było możliwe zestrzeliwanie obcych. Ponadto przyjęte podejście pozwoli na zmianę tempa rozgrywki, gdy gracz będzie czynił postępy w grze.

UWAGA *Jeżeli używasz systemu macOS, być może zauważysz, że statek porusza się bardzo wolno, nawet po ustawieniu większej szybkości. Rozwiązaniem tego problemu jest uruchomienie gry w trybie pełnoekranowym, którego implementacją wkrótce się zajmiemy.*

Ograniczenie zasięgu poruszania się statku

Na tym etapie statek zniknie za krawędzią ekranu, gdy jeden z klawiszy kursora będzie naciśnięty wystarczająco długo. Wprowadzimy teraz odpowiednie modyfikacje, aby statek przestał się poruszać po dotarciu do krawędzi ekranu. W tym celu musimy wprowadzić zmiany w metodzie `update()` w klasie `Ship`.

Plik `ship.py`:

```
def update(self):
    """Uaktualnienie położenia statku na podstawie opcji wskazujących
    →na jego ruch."""
    # Uaktualnienie wartości współrzędnej X statku, a nie jego
    →prostokąta.
    if self.moving_right and self.rect.right < self.screen_rect.right: ❶
        self.x += self.settings.ship_speed
    if self.moving_left and self.rect.left > 0: ❷
        self.x -= self.settings.ship_speed

    # Uaktualnienie obiektu rect na podstawie wartości self.x.
    self.rect.x = self.x
```

Powyższy kod sprawdza położenie statku przed zmianą wartości `self.x`. Atrybut `self.rect.right` dostarcza wartość współrzędnej X prawej krawędzi prostokąta (`rect`) statku. Jeżeli ta wartość jest mniejsza niż przechowywana w `self.screen_rect.right`, oznacza to, że statek jeszcze nie dotarł do prawej krawędzi ekranu (patrz wiersz ❶). Taka sama sytuacja występuje w przypadku lewej krawędzi ekranu — jeżeli wartość lewej krawędzi prostokąta statku jest większa niż zero, statek nie dotarł jeszcze do lewej krawędzi ekranu (patrz wiersz ❷). W ten sposób przed zmianą wartości `self.x` sprawdzamy, czy statek kosmiczny pozostaje wciąż na ekranie.

Jeżeli teraz uruchomisz program `alien_invasion.py`, statek powinien zatrzymać się po dotarciu do krawędzi ekranu. Świetnie, niezbędna funkcjonalność została zaimplementowana za pomocą dodatkowego wyrażenia warunkowego w konstrukcji `if`. Można jednak odnieść wrażenie, że po dotarciu do krawędzi ekranu statek uderza w ścianę lub pole siłowe.

Refaktoryzacja metody `_check_events()`

Metoda `_check_events()` będzie zawierała coraz większą ilość kodu wraz z dalszą rozbudową gry. Dlatego też warto wydzielić z niej pewien fragment kodu i umieścić go w dwóch innych metodach. Pierwsza z nowych metod będzie odpowiedzialna za obsługę zdarzeń KEYDOWN, natomiast druga za obsługę zdarzeń KEYUP.

Plik alien_invasion.py:

```
def _check_events(self):
    """Reakcja na zdarzenia generowane przez klawiaturę i mysz."""
    for event in pygame.event.get():
        if event.type == pygame.QUIT:
            sys.exit()
        elif event.type == pygame.KEYDOWN:
            self._check_keydown_events(event)
        elif event.type == pygame.KEYUP:
            self._check_keyup_events(event)
    def _check_keydown_events(self, event):
        """Reakcja na naciśnięcie klawisza."""
        if event.key == pygame.K_RIGHT:
            self.ship.moving_right = True
        elif event.key == pygame.K_LEFT:
            self.ship.moving_left = True

    def _check_keyup_events(self, event):
        """Reakcja na zwolnienie klawisza."""
        if event.key == pygame.K_RIGHT:
            self.ship.moving_right = False
        elif event.key == pygame.K_LEFT:
            self.ship.moving_left = False
```

Utworzyliśmy dwie nowe metody pomocnicze: `_check_keydown_events()` i `_check_keyup_events()`. Obie wymagają przekazania parametrów `self` i `event`. Kod tworzący nowe metody został przeniesiony z `_check_events()`, a jego miejsce zajęły wywołania do nowych metod. W tym momencie metoda `_check_events()` stała się prostsza, ma bardziej przejrzystą strukturę kodu, co znacznie ułatwia nam dalszą jego rozbudowę i dodawanie obsługi kolejnych reakcji na dane wejściowe pochodzące od użytkownika.

Naciśnięcie klawisza Q w celu zakończenia gry

Skoro mamy zdefiniowany efektywny mechanizm reagowania na naciśnięcia klawiszy, można dodać obsługę klawisza, którego naciśnięcie powoduje zakończenie gry. Konieczność kliknięcia myszą przycisku na górze okna gry będzie uciążliwa podczas testowania nowych funkcjonalności, więc warto dodać skrót dla tej opcji, aby koniec gry nastąpił po naciśnięciu klawisza `Q`.

Plik alien_invasion.py:

```
def _check_keydown_events(self, event):
    --cięcie--
    elif event.key == pygame.K_LEFT:
        self.ship.moving_left = True
    elif event.key == pygame.K_q:
        sys.exit()
```

W metodzie `_check_keydown_events()` został dodany nowy blok, który powoduje zakończenie gry po naciśnięciu klawisza `Q`. Teraz jeśli podczas testowania nowej funkcjonalności zechcesz zakończyć grę, wystarczy nacisnąć klawisz `Q` zamiast używać myszy do zamknięcia okna Pygame.

Uruchamianie gry w trybie pełnoekranowym

Pygame oferuje tryb pełnoekranowy, który możesz uznać za bardziej interesujący niż uruchamianie gry w zwykłym oknie. Niektóre gry prezentują się znacznie lepiej po uruchomieniu w trybie pełnoekranowym. Ponadto użytkownicy systemu macOS zauważą, że gra uruchomiona w trybie pełnoekranowym charakteryzuje się lepszą wydajnością działania.

Jeżeli chcesz uruchomić grę na pełnym ekranie, wprowadź przedstawione tutaj zmiany w metodzie `__init__()` zdefiniowanej w klasie `AlienInvasion`.

Plik alien_invasion.py:

```
def __init__(self):
    """Inicjalizacja gry i utworzenie jej zasobów."""
    pygame.init()
    self.settings = Settings()

    self.screen = pygame.display.set_mode((0, 0), pygame.FULLSCREEN) ❶
    self.settings.screen_width = self.screen.get_rect().width ❷
    self.settings.screen_height = self.screen.get_rect().height
    pygame.display.set_caption("Inwazja obcych")
```

Podczas tworzenia powierzchni ekranu przekazywane są wielkość w postaci `(0, 0)` i parametr `pygame.FULLSCREEN` ❶. To powoduje, że Pygame ustala taką wielkość okna, aby wypełniło ono cały ekran. Ponieważ wcześniej nie wiadomo, jakiej wielkości ekranem dysponuje użytkownik, ustawienia są korygowane po utworzeniu ekranu ❷. Atrybuty `width` i `height` prostokąta ekranu są używane do aktualnienia obiektu `settings`.

Jeżeli lubisz wygląd lub sposób działania gier w trybie pełnoekranowym, zachowaj te ustawienia. Natomiast jeśli jesteś zwolennikiem gry w oddzielnym oknie, zawsze możesz powrócić do poprzedniego podejścia, w którym dla gry był tworzony ekran o konkretnej wielkości.

UWAGA Przed uruchomieniem gry w trybie pełnoekranowym upewnij się, że będziesz mógł ją zakończyć przez naciśnięcie klawisza Q. Pygame nie oferuje domyślnego sposobu zakończenia gry uruchomionej na pełnym ekranie.

Krótkie powtórzenie

W kolejnym podrozdziale zajmiemy się implementacją wystrzeliwania pocisków, co będzie wymagało dodania nowego pliku o nazwie *bullet.py* oraz wprowadzenia pewnych modyfikacji w niektórych istniejących plikach. Obecnie mamy trzy pliki zawierające pewną liczbę klas i metod. Aby mieć pełne rozeznanie, jeśli chodzi o organizację projektu, przejrzymy poszczególne pliki, zanim przystąpimy do dodania następnych funkcjonalności.

alien_invasion.py

Główny plik gry *alien_invasion.py* zawiera klasę *AlienInvasion*. Ta klasa tworzy pewną liczbę ważnych atrybutów używanych w trakcie gry. Tak więc ustawienia są przechowywane w *settings*, główna wyświetlaną warstwa jest przechowywana w *screen*, a egzemplarz statku (*ship*) również jest tworzony przez kod w omawianym pliku. Ten plik zawiera także pętlę główną gry (*while*) wywołującą metody *_check_events()*, *ship.update()* i *_update_screen()*.

Metoda *_check_events()* wykrywa zdarzenia, takie jak naciśnięcie lub zwolnienie klawisza, i przetwarza je za pomocą metod *_check_keydown_events()* i *_check_keyup_events()*. Obecnie te metody są odpowiedzialne za zarządzanie ruchem statku kosmicznego. Klasa *AlienInvasion* zawiera również metodę *_update_screen()*, uaktualniającą w trakcie każdej iteracji pętli głównej elementy wyświetlane na ekranie.

Plik *alien_invasion.py* to jedyny, który trzeba uruchomić, aby móc zagrać w grę *Inwazja obcych*. Pozostałe pliki, czyli *settings.py* i *ship.py*, zawierają kod, który jest bezpośrednio lub pośrednio importowany do głównego pliku gry.

settings.py

Omawiany plik zawiera definicję klasy *Settings*. Ta klasa ma jedynie metodę *_init_()* odpowiedzialną za inicjalizację atrybutów określających wygląd gry oraz szybkość poruszania się statku.

ship.py

Omawiany plik zawiera definicję klasy *Ship*. W tej klasie mamy metody *_init_()*, *update()*, która jest odpowiedzialna za zarządzenie położeniem statku, oraz *blitme()*, która zajmuje się wyświetlaniem statku na ekranie. Rzeczywisty obraz statku jest przechowywany w pliku *ship.bmp*, który znajduje się w katalogu *images*.

ZRÓB TO SAM

12.3. Dokumentacja Pygame. Gra na jej obecnym poziomie jest na tyle zaawansowana, że być może zechcesz zająrzyć do dokumentacji Pygame. Strona główna Pygame znajduje się pod adresem <https://www.pygame.org/>, natomiast dokumentacja jest dostępna na stronie <https://www.pygame.org/docs/>. W tym momencie wystarczy, że przejrzysz dostępną dokumentację. Wprawdzie nie musisz z niej korzystać, aby dokończyć projekt gry, ale lektura dokumentacji zdecydowanie pomoże Ci w modyfikowaniu gry *Inwazja obcych*, a także podczas samodzielnego tworzenia własnych gier.

12.4. Rakietka. Utwórz grę rozpoczynającą się od wyświetlenia rakiety na środku ekranu. Pozwól graczowi na poruszanie rakietą w górę, w dół, w lewo i w prawo za pomocą klawiszy kurSORA. Upewnij się, że rakieta nigdy nie przekroczy krawędzi ekranu.

12.5. Klawisze. Utwórz plik Pygame definiujący pusty ekran. W pętli zdarzeń wyświetl atrybut event.key za każdym razem, gdy zostanie wykryte zdarzenie pygame.KEYDOWN. Uruchom program i naciskaj różne klawisze, aby zobaczyć, w jaki sposób Pygame reaguje na zdarzenia.

Wystrzeliwanie pocisków

Przechodzimy teraz do implementacji funkcjonalności wystrzeliwania pocisków. Przygotujemy kod pozwalający na wystrzeliwanie pocisku (mały prostokąt) po naciśnięciu klawisza spacji przez gracza. Następnie pocisk będzie poruszał się w góre ekranu i znikał za jego górną krawędzią.

Dodawanie ustawień dotyczących pocisków

Pracę musimy zacząć od uaktualnienia pliku *settings.py*, aby zawierał różne wartości niezbędne dla nowej klasy Bullet. Te wartości umieść na końcu metody *__init__()*.

Plik *settings.py*:

```
def __init__(self):
    --cięcie--
    # Ustawienia dotyczące pocisku.
    self.bullet_speed = 1.0
    self.bullet_width = 3
    self.bullet_height = 15
    self.bullet_color = (60, 60, 60)
```

Powyższe ustawienia powodują utworzenie ciemnoszarego pocisku o szerokości 3 pikseli i wysokości 15 pikseli. Wystrzelony pocisk będzie poruszał się nieco wolniej niż statek kosmiczny kierowany przez gracza.

Utworzenie klasy Bullet

Przechodzimy teraz do utworzenia pliku *bullet.py*, w którym będzie zdefiniowana klasa Bullet. Poniżej przedstawiłem pierwszą część kodu przeznaczonego do umieszczenia w omawianym pliku.

Plik bullet.py:

```
import pygame
from pygame.sprite import Sprite

class Bullet(Sprite):
    """Klasa przeznaczona do zarządzania pociskami wystrzelanymi przez
    statek."""

    def __init__(self, ai_game):
        """Utworzenie obiektu pocisku w aktualnym położeniu statku."""
        super().__init__()
        self.screen = ai_game.screen
        self.settings = ai_game.settings
        self.color = self.settings.bullet_color

        # Utworzenie prostokąta pocisku w punkcie (0, 0), a następnie
        # zdefiniowanie dla niego odpowiedniego położenia.
        self.rect = pygame.Rect(0, 0, self.settings.bullet_width, ❶
                               self.settings.bullet_height)
        self.rect.midtop = ai_game.ship.rect.midtop ❷

        # Położenie pocisku jest zdefiniowane za pomocą wartości zmiennoprzecinkowej.
        self.y = float(self.rect.y) ❸
```

Klasa Bullet dziedziczy po klasie *Sprite*, która została zimportowana z modułu *pygame.sprite*. Kiedy używasz *sprite*'ów, możesz grupować powiązane ze sobą elementy gry i przeprowadzać operacje na całej grupie elementów. Aby móc utworzyć egzemplarz pocisku, metoda *__init__()* wymaga przekazania jej aktualnego egzemplarza klasy *AlienInvasion*. Konieczne jest wywołanie *super()*, aby zapewnić prawidłowe dziedziczenie po klasie *Sprite*. Definiujemy również atrybuty przeznaczone dla obiektów ekranu i ustawień, a także koloru pocisku.

W wierszu ❶ tworzymy atrybut *rect* pocisku. Do przedstawienia pocisku nie wykorzystujemy tym razem pliku graficznego, więc konieczne jest zbudowanie prostokąta zupełnie od początku za pomocą wywołania *pygame.Rect()*. Klasa *Rect* wymaga podania współrzędnych X i Y lewego górnego wierzchołka prostokąta oraz jego szerokości i wysokości. Prostokąt inicjalizujemy w punkcie (0, 0), ale w kolejnych dwóch wierszach kodu przenosimy go w odpowiednie miejsce, ponieważ położenie pocisku zależy od położenia statku. Z kolei szerokość i wysokość pocisku pobieramy z wartości przechowywanych w *self.settings*.

W wierszu ❷ atrybutowi *midtop* pocisku przypisujemy te same wartości, jakie ma atrybut *midtop* statku. Pocisk powinien pojawić się na górze statku, więc

górną krawędź prostokąta pocisku dopasowujemy do górnej krawędzi prostokąta statku. W ten sposób powstaje wrażenie wystrzeliwania pocisku ze statku kosmicznego. Współrzędną Y położenia pocisku przechowujemy w postaci wartości zmiennoprzecinkowej, aby zachować dokładną kontrolę nad szybkością pocisku (patrz wiersz ❸).

Poniżej przedstawiłem drugą część kodu przeznaczonego do umieszczenia w pliku *bullet.py*. Tym razem to metody `update()` i `draw_bullet()`.

Plik bullet.py:

```
def update(self):
    """Poruszanie pociskiem po ekranie."""
    # Uaktualnienie położenia pocisku.
    self.y -= self.settings.bullet_speed ❶
    # Uaktualnienie położenia prostokąta pocisku.
    self.rect.y = self.y ❷

def draw_bullet(self):
    """Wyświetlenie pocisku na ekranie."""
    pygame.draw.rect(self.screen, self.color, self.rect) ❸
```

Metoda `update()` zarządza położeniem pocisku. Kiedy pocisk zostaje wystrzelony, porusza się w górę ekranu, co odpowiada zmniejszeniu wartości współrzędnej Y. Tak więc w celu uaktualnienia położenia pocisku musimy odjąć wartość przechowywaną w `settings.bullet_speed` od `self.y` (patrz wiersz ❶). Następnie używamy wartości `self.y` do ustawienia wartości `self.rect.y` (patrz wiersz ❷).

Atrybut `bullet_speed` pozwala na zwiększenie szybkości pocisku, gdy gracz poczyni postępy w grze lub gdy zajdzie konieczność modyfikacji zachowania gry. Gdy pocisk zostanie wystrzelony, wartość jego współrzędnej X nie będzie się zmieniać, ponieważ porusza się on pionowo w góre, po linii prostej.

Kiedy chcemy wyświetlić pocisk, wywołujemy metodę `draw_bullet()`. Funkcja `draw.rect()` wypełnia kolorem, zdefiniowanym w atrybucie `self.color`, fragment ekranu wskazany przez prostokąt pocisku (`rect`), jak można zobaczyć w wierszu ❸.

Przechowywanie pocisków w grupie

Skoro mamy zdefiniowaną klasę `Bullet` i niezbędne ustawienia, możemy przystąpić do przygotowania kodu powodującego wystrzelanie pocisku po każdym naciśnięciu spacji przez gracza. Zaczynamy od zdefiniowania grupy w klasie `AlienInvasion` przeznaczonej do przechowywania wszystkich aktualnych pocisków, co pozwoli nam na zarządzanie wystrzelonymi pociskami. Ta grupa będzie egzemplarzem `pygame.sprite.Group`, który zachowuje się jak lista, choć oferuje pewne funkcje dodatkowe, przydatne podczas tworzenia gier. Utworzoną tutaj grupę wykorzystamy do wyświetlania pocisków na ekranie w trakcie każdej iteracji pętli głównej oraz do uaktualniania położenia poszczególnych pocisków.

Na początek zostaje utworzona grupa w metodzie `__init__()`.

Plik alien_invasion.py:

```
def __init__(self):
    --cięcie--
    self.ship = Ship(self)
    self.bullets = pygame.sprite.Group()
```

Położenie pocisków musi być uaktualniane podczas każdej iteracji pętli `while`:

Plik alien_invasion.py:

```
def run_game(self):
    """Rozpoczęcie pętli głównej gry."""
    while True:
        self._check_events()
        self.ship.update()
        self.bullets.update() ❶
        self._update_screen()
```

Kiedy wywoływana jest metoda `update()` dla grupy (patrz wiersz ❶), automatycznie jest też wywoływana metoda `update()` dla każdego sprite'a w grupie. Wiersz `self.bullets.update()` powoduje wywołanie `bullets.update()` dla każdego pocisku umieszczonego w grupie `bullets`.

Wystrzeliwanie pocisków

W klasie `AlienInvasion` konieczne jest zmodyfikowanie metody `_check_keydown_events()`, aby pocisk był wystrzeliwany po każdym naciśnięciu klawisza spacji. Nie musimy zmieniać metody `_check_keyup_events()`, ponieważ nic się nie dzieje po zwolnieniu klawisza. Konieczne jest zmodyfikowanie metody `_update_screen()`, aby mieć pewność, że każdy pocisk zostanie wyświetlony na ekranie przed wywołaniem `flip()`.

Wiadomo, że po wystrzeleniu pocisku trzeba będzie wykonać pewne zadania, więc przystępujemy do zdefiniowania metody, `_fire_bullet()`, która będzie się tym zajmowała.

Plik alien_invasion.py:

```
--cięcie--
from ship import Ship
from bullet import Bullet ❶

class AlienInvasion:
    --cięcie--
    def _check_keydown_events(self, event):
        --cięcie--
        elif event.key == pygame.K_q:
            sys.exit()
```

```

        elif event.key == pygame.K_SPACE: ❷
            self._fire_bullet()

    def _check_keyup_events(self, event):
        --cięcie--

    def _fire_bullet(self):
        """Utworzenie nowego pocisku i dodanie go do grupy pocisków."""
        new_bullet = Bullet(self) ❸
        self.bullets.add(new_bullet) ❹

    def _update_screen(self):
        """Uaktualnienie obrazów na ekranie i wyświetlenie tego ekranu."""
        self.screen.fill(self.settings.bg_color)
        self.ship.blitme()
        for bullet in self.bullets.sprites(): ❺
            bullet.draw_bullet()

    pygame.display.flip()
--cięcie--

```

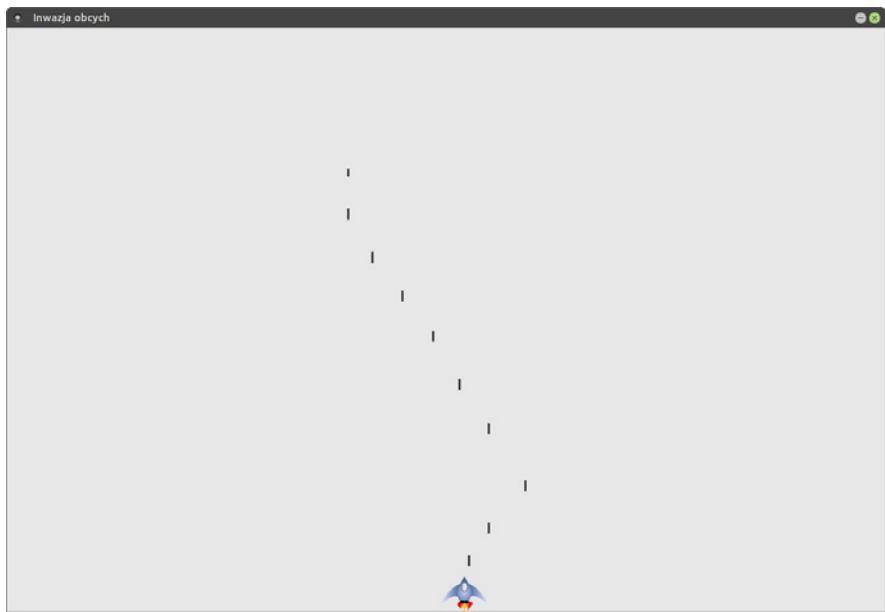
Przede wszystkim trzeba zaimportować klasę Bullet (zobacz wiersz ❶). Następnie po naciśnięciu spacji wywoływana jest metoda `_fire_bullet()` ❷. W tej metodzie tworzymy nowy egzemplarz klasy Bullet, któremu nadajemy nazwę `new_bullet` (patrz wiersz ❸) i dodajemy go do grupy `bullets` za pomocą metody `add()`, jak pokazałem w wierszu ❹. Metoda `add()` jest podobna do `append()`, ale została utworzona specjalnie dla grup Pygame.

Wartością zwrotną `bullets.sprites()` jest lista wszystkich sprite'ów znajdujących się w grupie `bullets`. Aby wyświetlić na ekranie wszystkie wystrzelone pociski, przeprowadzamy iterację przez sprite'y w grupie `bullets` i dla każdego z nich wywołujemy metodę `draw_bullet()`, tak jak to pokazałem w wierszu ❺.

Jeżeli teraz uruchomisz program `alien_invasion.py`, powinieneś mieć możliwość poruszania statkiem kosmicznym w prawą i w lewą stronę, a także wystrzeliwania pocisków. Te pociski poruszają się w góre ekranu i znikają po dotarciu do górnej krawędzi (patrz rysunek 12.3). Wielkość, kolor i szybkość poruszania się pocisków możesz zmienić w pliku `settings.py`.

Usuwanie niewidocznych pocisków

Na obecnym etapie pracy nad grą pociski znikają po dotarciu do górnej krawędzi ekranu, ale tylko dlatego, że Pygame nie może ich narysować powyżej krawędzi ekranu. Tak naprawdę pociski nadal istnieją, a ich współrzędne Y po prostu mają coraz większą wartość ujemną. To stanowi problem, ponieważ pociski wciąż zajmują pewną ilość miejsca w pamięci i zabierają moc procesora wymaganą do ich dalszej obsługi.

Rysunek 12.3. Statek kosmiczny po wystrzelaniu serii pocisków

Musimy więc pozbyć się pocisków niewidocznych na ekranie. W przeciwnym razie wydajność gry znacznie spadnie ze względu na konieczność wykonywania niepotrzebnej pracy. Zaimplementujemy zatem rozwiązanie polegające na wykryciu, kiedy wartość `bottom` prostokąta pocisku (`rect`) będzie wynosiła 0, co oznacza zniknięcie pocisku poza górną krawędzią ekranu.

Plik alien_invasion.py:

```
def run_game(self):
    """Rozpoczęcie pętli głównej gry."""
    while True:
        self._check_events()
        self.ship.update()
        self.bullets.update()

        # Usunięcie pocisków, które znajdują się poza ekranem.
        for bullet in self.bullets.copy(): ❶
            if bullet.rect.bottom <= 0: ❷
                self.bullets.remove(bullet) ❸
        print(len(self.bullets)) ❹

        self._update_screen()
```

Gdy pętla `for` jest używana z listą (lub grupą w Pygame), Python oczekuje, że wielkość listy pozostanie niezmieniona w trakcie wszystkich iteracji tej pętli. Skoro wewnętrz pętli for nie należy usuwać elementów listy lub grupy, stąd konieczność

przeprowadzenia iteracji przez kopię grupy. Wykorzystujemy metodę `copy()` w celu przygotowania pętli `for` (patrz wiersz ❶) pozwalającej zmodyfikować grupę `bullets` wewnątrz pętli. W wierszu ❷ sprawdzamy każdy pocisk i ustalamy, czy zniknął z ekranu. Jeżeli tak, dany pocisk zostaje usunięty z grupy `bullets` (patrz wiersz ❸). W wierszu ❹ dodajemy nowe wywołanie `print()` wyświetlające liczbę aktualnie istniejących pocisków w grze, co pozwala nam uzyskać potwierdzenie, że pociski, które znikają poza górną krawędzią ekranu, są usuwane.

Jeżeli kod działa prawidłowo, podczas wystrzeliwania pocisków można obserwować dane wyjściowe w terminalu. Zobaczysz wówczas, jak liczba pocisków spada do zera, gdy wszystkie pociski przekroczą górną krawędź ekranu. Po uruchomieniu gry i potwierdzeniu prawidłowego usuwania pocisków z grupy możesz już usunąć wspomniane wywołanie `print()`. Jeżeli je pozostawisz, wydajność gry znacznie się obniży, ponieważ wyświetlenie danych wyjściowych w terminalu zabiera znacznie więcej czasu niż wyświetlenie elementu graficznego w oknie gry.

Ograniczenie liczby pocisków

W wielu tego rodzaju grach autorzy, aby zachęcać gracza do większej celności, ograniczają liczbę pocisków, jakie mogą znajdować się na ekranie. Dokładnie takie samo rozwiążanie zastosujemy w budowanej tutaj grze *Inwazja obcych*.

Przede wszystkim definiujemy w pliku `settings.py` liczbę pocisków, które jednocześnie mogą być wyświetlane na ekranie.

Plik `settings.py`:

```
# Ustawienia dotyczące pocisku.  
--cięcie--  
self.bullet_color = (60, 60, 60)  
self.bullets_allowed = 3
```

W ten sposób gracz ma do dyspozycji jedynie trzy pociski. Zanim zostanie utworzony nowy pocisk w metodzie `_fire_bullet()`, wspomniane ustawienie wykorzystamy w klasie `AlienInvasion`, aby sprawdzić, ile pocisków znajduje się na ekranie.

Plik `alien_invasion.py`:

```
def _fire_bullet(self):  
    """Utworzenie nowego pocisku i dodanie go do grupy pocisków."""  
    if len(self.bullets) < self.settings.bullets_allowed:  
        new_bullet = Bullet(self)  
        self.bullets.add(new_bullet)
```

Po naciśnięciu spacji sprawdzamy liczbę elementów grupy `bullets`. Jeżeli wartość zwrotna wywołania `len(self.bullets)` wynosi mniej niż trzy, tworzymy nowy pocisk. Natomiast jeśli na ekranie znajdują się trzy pociski, naciśnięcie spacji nie da żadnego efektu. Jeżeli teraz uruchomisz grę, powinieneś zobaczyć, że na ekranie mogą znajdować się co najwyżej trzy pociski.

Utworzenie metody `_update_bullets()`

Chcemy zachować maksymalną prostotę klasy `AlienInvasion`. Dlatego też skoro przygotowaliśmy i potwierdziliśmy prawidłowe działanie kodu odpowiedzialnego za zarządzanie pociskami, możemy go przenieść do oddzielnej metody. Utworzymy nową metodę o nazwie `_update_bullets()`, którą umieścimy przed `_update_screen()`.

Plik alien_invasion.py:

```
def _update_bullets(self):
    """Uaktualnienie położenia pocisków i usunięcie tych niewidocznych
    na ekranie."""
    # Uaktualnienie położenia pocisków.
    self.bullets.update()

    # Usunięcie pocisków, które znajdują się poza ekranem.
    for bullet in self.bullets.copy():
        if bullet.rect.bottom <= 0:
            self.bullets.remove(bullet)
```

Kod metody `_update_bullets()` został skopiowany z `run_game()`. Jedyna zmiana polega na doprecyzowaniu komentarza.

Pętla `while` w `run_game()` ponownie stała się prosta.

Plik alien_invasion.py:

```
while True:
    self._check_events()
    self.ship.update()
    self._update_bullets()
    self._update_screen()
```

Teraz pętla główna zawiera jedynie minimalną ilość kodu. Dzięki temu można szybko odczytać nazwy metod i ustalić, co tak naprawdę dzieje się w grze. Pętla główna sprawdza dane wejściowe pobrane od użytkownika, a następnie uaktualnia położenie statku oraz ustala liczbę pocisków znajdujących się na ekranie. Uaktualnione położenie statku i pocisków wykorzystujemy do odświeżenia ekranu.

Uruchom program `alien_invasion.py` raz jeszcze i upewnij się, że nadal masz możliwość wystrzeliwania pocisków.

ZRÓB TO SAM

12.6. Strzelanie na boki. Utwórz grę, w której statek kosmiczny jest umieszczony po lewej stronie ekranu i pozwala graczu na poruszanie się w górę oraz w dół. Po naciśnięciu klawisza spacji statek powinien mieć możliwość wystrzeliwania pocisków poruszających się w prawą stronę. Upewnij się, że pociski, które znikają z ekranu, są usuwane.

Podsumowanie

W tym rozdziale dowiedziałeś się, jak przygotować plan gry. Poznałeś podstawową strukturę gry utworzonej w Pygame. Nauczyłeś się definiować kolor tła oraz przechowywać ustawienia w oddzielnej klasie, dzięki której są one dostępne dla wszystkich komponentów gry i można je łatwo zmieniać. Zobaczyłeś, jak wyświetlić obraz na ekranie i umożliwić graczowi sterowanie elementami wyświetlonymi na ekranie. Dowiedziałeś się, jak utworzyć elementy poruszające się samodzielnie, takie jak pociski, a także jak usuwać obiekty, które są już niepotrzebne. Nauczyłeś się przeprowadzać regularnie refaktoryzację kodu w projekcie, aby ułatwiać jego dalszą rozbudowę.

W rozdziale 13. dodamy obcych do budowanej gry. Kiedy skończysz lekturę następnego rozdziału, będziesz mógł zestrzeliwać obcych — mam nadzieję, że zanim dotrą do kierowanego przez Ciebie statku kosmicznego!

13

Obcy!

W TYM ROZDZIALE ZAJMIEMY SIĘ DODAWANIEM OBCYCH DO BUDOWANEJ GRY. NAJPIERW UMIEŚCIMY JEDNEGO OBCEGO W POBLIŻU GÓRNEJ KRAWĘDZI EKRANU, A NASTĘPNIE WYGENERUJEMY CAŁĄ FLOTĘ OBCYCH. TA FLOTA OBCYCH BĘDZIE PORUSZAĆ SIĘ NA BOKI ORAZ DO DOŁU, A ZADANIE GRACZA BĘDZIE POLEGALO NA POZBYCIU SIĘ OBCYCH PRZEZ ICH ZESTRZelenIE. NA KOŃCU OGRAŃCZYMY LICZBĘ STATKÓW, JAKIE POZOSTAJĄ DO DYSPOZYCJI GRACZA. ZAKOŃCZENIE GRY NASTĄPI, GDY GRACZ STRACI OSTATNI PRZYSŁUGUJĄCY MU STATEK.

Podczas lektury rozdziału dowiesz się więcej na temat Pygame i zarządzania dużym projektem. Ponadto zobacysz, jak wykrywać kolizje między obiektami gry, takimi jak pociski i pojazdy obcych. Wykrywanie kolizji między obiektami gry pomaga w zdefiniowaniu interakcji zachodzących między elementami w grze — postać możesz uwięzić w labiryncie, lub też pozwolić dwóm postaciom na przekazywanie sobie piłki. Będziemy kontynuować pracę na podstawie planu, do którego co pewien czas będziemy wracać, aby zachować koncentrację na sesjach tworzenia kodu.

Jednak zanim przystąpimy do tworzenia nowego kodu, który pozwoli nam umieścić flotę obcych na ekranie, spojrzymy na projekt i nieco uaktualnimy przygotowany wcześniej plan.

Przegląd projektu

Kiedy w dużym projekcie zaczynasz nowy etap programowania, zawsze dobrym pomysłem jest powrót do pierwotnego planu i doprecyzowanie tego, co chcesz osiągnąć za pomocą nowego kodu. W tym rozdziale zajmiemy się następującymi zadaniami:

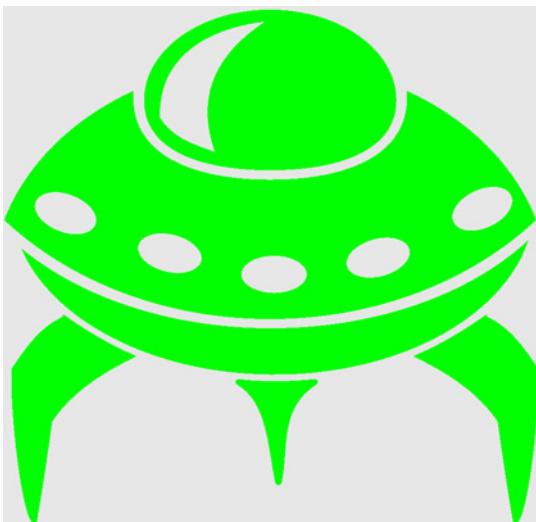
- Przeanalizowanie istniejącego kodu i ustalenie, czy konieczne jest przeprowadzenie refaktoryzacji przed przystąpieniem do implementacji nowych funkcji.
- Dodanie pojedynczego obcego w lewym górnym rogu ekranu wraz z odpowiednią ilością miejsca wokół niego.
- Na podstawie ilości wolnego miejsca obok dodanego obcego oraz ogólnej wielkości ekranu określenie liczby obcych, którzy zmieszą się na ekranie. Wykonamy pętlę, aby utworzyć rząd obcych wypełniających górną część ekranu.
- Zdefiniowanie zachowania floty obcych — porusza się na boki oraz do dołu aż do chwili zestrzelenia wszystkich obcych przez gracza lub zetknięcia się jednego z obcych ze statkiem kosmicznym kierowanym przez gracza. W pierwszym przypadku zostanie utworzona nowa flota obcych, natomiast w drugim zostanie zniszczony statek, a następnie utworzona nowa flota obcych.
- Ograniczenie liczby statków, którymi dysponuje gracz. Gdy gracz wykorzysta wszystkie statki, wówczas gra się zakończy.

W prawdziwej powyższy plan będziemy dopracowywać podczas implementacji poszczególnych funkcjonalności, ale na początek w zupełności wystarczy.

Powinieneś również przeanalizować istniejący kod projektu, gdy przystępujesz do pracy nad dodawaniem nowej funkcjonalności. Ponieważ każda nowa faza zwykle oznacza zwiększenie poziomu skomplikowania projektu, najlepszym rozwiązaniem jest pozbycie się niepotrzebnego lub nieefektywnie działającego kodu. W budowanej grze nie mamy zbyt wiele do usunięcia, ponieważ refaktoryzację przeprowadzaliśmy na bieżąco.

Utworzenie pierwszego obcego

Umieszczenie jednego obcego na ekranie przypomina umieszczenie na ekranie statku. Zachowanie poszczególnych obcych jest kontrolowane przez klasę o nazwie `Alien`, której nadamy strukturę podobną do tej użytej w klasie `Ship`. W celu zachowania prostoty nadal będziemy wykorzystywać obrazy rastrowe. Możesz samodzielnie wyszukać odpowiadający Ci obraz obcego lub użyć tego pokazanego na rysunku 13.1 — znajdziesz go w materiałach przygotowanych do tej książki i dostępnych na stronie <https://nostarch.com/pythoncrashcourse2e>. Ten obraz ma szare tło w kolorze odpowiadającym kolorowi tła gry. Upewnij się, że wybrany przez Ciebie obraz został zapisany w katalogu `images` projektu.

Rysunek 13.1. Obcy, którego wykorzystamy do utworzenia floty

Utworzenie klasy Alien

Przystępujemy do zdefiniowania klasy Alien.

Plik alien.py:

```
import pygame
from pygame.sprite import Sprite

class Alien(Sprite):
    """Klasa przedstawiająca pojedynczego obcego we flocie."""

    def __init__(self, ai_game):
        """Inicjalizacja obcego i zdefiniowanie jego położenia
        początkowego."""
        super().__init__()
        self.screen = ai_game.screen

        # Wczytanie obrazu obcego i zdefiniowanie jego atrybutu rect.
        self.image = pygame.image.load('images/alien.bmp')
        self.rect = self.image.get_rect()

        # Umieszczenie nowego obcego w pobliżu lewego górnego rogu ekranu.
        self.rect.x = self.rect.width ❶
        self.rect.y = self.rect.height

        # Przechowywanie dokładnego poziomego położenia obcego.
        self.x = float(self.rect.x) ❷
```

Większość kodu w powyższej klasie jest taka sama jak w klasie `Ship` — z wyjątkiem miejsca położenia obcego. Początkowo umieszczamy go w pobliżu lewego górnego rogu ekranu. Po lewej stronie obcego pozostawiamy ilość miejsca równą szerokości obcego, natomiast nad nim ilość miejsca równą jego wysokości (patrz wiersz ❶). Koncentrujemy się przede wszystkim na szybkości poruszania się obcego w poziomie i dlatego konieczne jest dokładne śledzenie jego położenia poziomego, jak pokazałem w wierszu ❷.

Klasa `Alien` nie wymaga metody powodującej wyświetlenie obcego na ekranie. Zamiast niej wykorzystamy metodę grupy Pygame w celu automatycznego wyświetlenia wszystkich elementów na ekranie.

Utworzenie egzemplarza obcego

Chcemy utworzyć egzemplarz klasy `Alien`, aby można było zobaczyć pierwszego obcego na ekranie. Ponieważ to zadanie należy do programisty, kod tworzący egzemplarz obcego dodamy na końcu metody `__init__()` w klasie `AlienInvasion`. Ostatecznie zostanie utworzona cała flota obcych, co będzie wymagało znacznie większej ilości kodu, więc dobrze jest zdefiniować nową metodę pomocniczą o nazwie `_create_fleet()`.

Kolejność metod w klasie nie ma znaczenia, o ile jest stosowana pewna konsekwencja podczas ich definiowania. Zdecydowałem się na umieszczenie metody `_create_fleet()` tuż przed `_update_screen()`, choć możesz wybrać inne miejsce w klasie `AlienInvasion`. Zacznij od zaimportowania klasy `Alien`.

Oto uaktualnione polecenia `import` w pliku `alien_invasion.py`.

Plik `alien_invasion.py`:

```
--cięcie--  
from ship import Bullet  
from alien import Alien
```

Spójrz na uaktualnioną metodę `__init__()`.

Plik `alien_invasion.py`:

```
def __init__(self):  
    --cięcie--  
    self.ship = Ship(self)  
    self.bullets = pygame.sprite.Group()  
    self.aliens = pygame.sprite.Group()  
  
    self._create_fleet()
```

Utworzmy grupę przeznaczoną do przechowywania floty obcych oraz wywołamy metodę `_create_fleet()`, która zostanie zdefiniowana za chwilę.

Oto kod nowej metody `_create_fleet()`.

Plik alien_invasion.py:

```
def _create_fleet(self):
    """Utworzenie pełnej floty obcych."""
    # Utworzenie obcego.
    alien = Alien(self)
    self.aliens.add(alien)
```

W tej metodzie następuje utworzenie jednego egzemplarza klasy Alien, a następnie dodanie go do grupy przechowującej całą flotę. Obcy zostanie umieszczone w lewym górnym rogu ekranu, co jest doskonałym położeniem dla pierwszego obcego.

Aby wyświetlić obcego na ekranie, w metodzie `_update_screen()` trzeba wywołać metodę `draw()` grupy.

Plik alien_invasion.py:

```
def _update_screen(self):
    --cięcie--
    for bullet in self.bullets.sprites():
        bullet.draw_bullet()
    self.aliens.draw(self.screen)

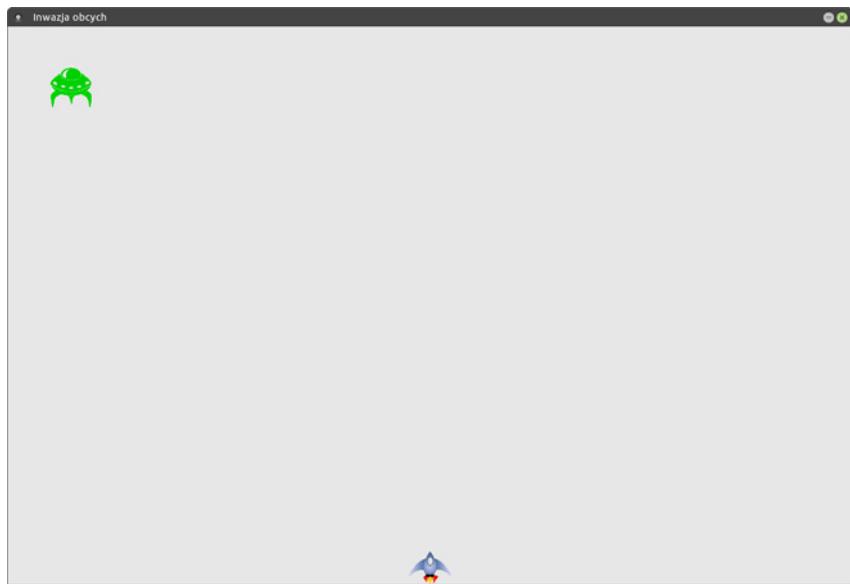
    pygame.display.flip()
```

Podczas wywołania metody `draw()` w grupie Pygame wyświetla każdy element tej grupy w położeniu zdefiniowanym przez jego atrybut `rect`. Metoda `draw()` wymaga tylko jednego argumentu: powierzchni, na której mają zostać wyświetlone elementy grupy. Na rysunku 13.2 pokazałem pierwszego obcego na ekranie.

Skoro pierwszy obcy został prawidłowo wyświetlony na ekranie, możemy przystąpić do przygotowania kodu odpowiedzialnego za wyświetlenie całej floty obcych.

Utworzenie floty obcych

Aby wyświetlić flotę, musimy ustalić, jaką liczbę obcych można zmieścić w jednym rzędzie oraz ile tych rzędów zmieści się na ekranie. Zaczynamy od określenia odstępu między poszczególnymi obcymi oraz od utworzenia pierwszego rzędu obcych. Następnie określmy ilość wolnego miejsca między kolejnymi rzędami i utworzymy całą flotę obcych.

Rysunek 13.2. Na ekranie pojawił się pierwszy obcy

Ustalenie maksymalnej liczby obcych wyświetlanych w jednym rzędzie

By ustalić, ilu obcych zmieści się w rzędzie, powinniśmy określić ilość miejsca w poziomie, jakim dysponujemy. Szerokość ekranu jest przechowywana w atrybutie `settings.screen_width`, ale musimy uwzględnić również margines po obu stronach ekranu. Decydujemy się na marginesy o wielkości równej szerokości obcego. Ponieważ mamy dwa marginesy, ilość miejsca dostępnego dla obcych obliczamy, odejmując od szerokości ekranu dwie szerokości obcego:

```
available_space_x = settings.screen_width - (2 * alien_width)
```

Konieczne jest również zdefiniowanie odstępu między poszczególnymi obcymi — decydujemy się na odstęp równy szerokości obcego. Dlatego też ilość miejsca wymagana do wyświetlenia obcego równa się dwukrotnej szerokości obcego — jedna szerokość to rzeczywiste wymiary obcego, druga to puste miejsce po jego prawej stronie. Aby ustalić liczbę obcych mieszących się na ekranie, ilość wolnego miejsca dzielimy przez podwojoną szerokość obcego. Wykorzystujemy tutaj *dzielenie całkowite* (`//`), w którym dzieli się dwie liczby i odrzuca resztę — w ten sposób zostanie określona liczba obcych w jednym rzędzie.

```
number_aliens_x = available_space_x // (2 * alien_width)
```

Powyzsze obliczenia wykorzystamy później podczas tworzenia floty obcych.

UWAGA *Oto jedna z zalet wykonywania obliczeń podczas programowania — nie trzeba mieć pewności, że właśnie utworzony wzór jest poprawny. Możesz go wypróbować i sprawdzić, czy działa zgodnie z oczekiwaniami. W najgorszym przypadku otrzymasz ekran ze zbyt dużą lub zbyt małą liczbą obcych. Wzór zawsze możesz zmodyfikować na podstawie tego, co widzisz na ekranie.*

Utworzenie rzędów obcych

Jesteś gotowy do wygenerowania rzędu pełnego obcych. Skoro kod odpowiadający za wyświetlenie jednego obcego działa bez zarzutu, zmodyfikujesz metodę `_create_fleet()` tak, aby utworzyć cały rząd obcych.

Plik alien_invasion.py:

```
def _create_fleet(self):
    """Utworzenie pełnej floty obcych."""
    # Utworzenie obcego i ustalenie liczby obcych, którzy zmieszą się w rzędzie.
    # Odległość między poszczególnymi obcymi jest równa szerokości obcego.
    alien = Alien(self) ❶
    alien_width = alien.rect.width ❷
    available_space_x = self.settings.screen_width - (2 * alien_width) ❸
    number_aliens_x = available_space_x // (2 * alien_width)

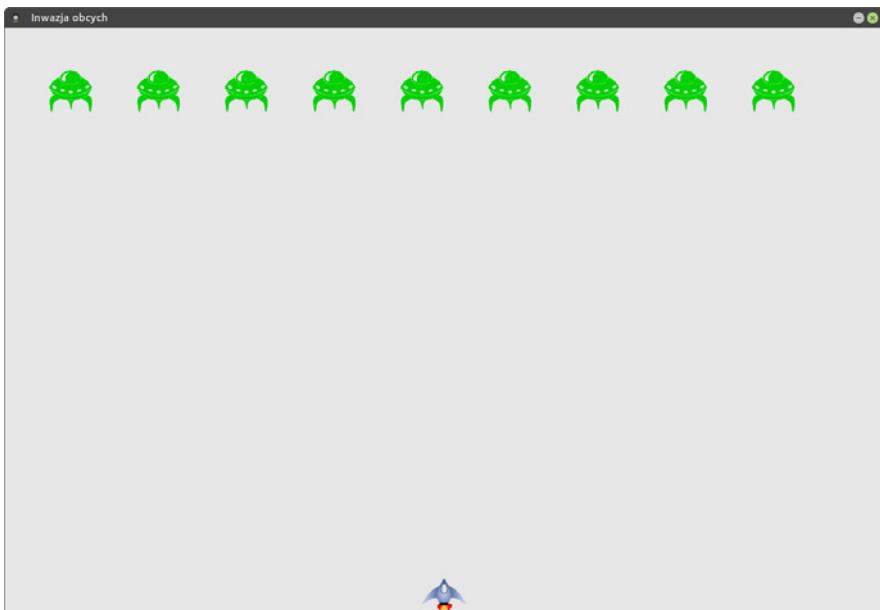
    # Utworzenie pierwszego rzędu obcych.
    for alien_number in range(number_aliens_x): ❹
        # Utworzenie obcego i umieszczenie go w rzędzie.
        alien = Alien(self)
        alien.x = alien_width + 2 * alien_width * alien_number ❺
        alien.rect.x = alien.x
        self.aliens.add(alien)
```

Większość powyższego kodu jest już Ci doskonale znana. Zanim umieścimy na ekranie całą flotę obcych, musimy wiedzieć, jakie są wymiary obcego, więc tworzymy obcego przed przeprowadzeniem odpowiednich obliczeń (patrz wiersz ❶). Ten obcy nie będzie częścią floty i dlatego nie dodajemy go do grupy `aliens`. W wierszu ❷ pobieramy wymiary obcego z atrybutu `rect` i przechowujemy tę wartość w `alien_width`. W ten sposób unikniemy konieczności nieustannej pracy z atrybutem `rect`. W wierszu ❸ obliczamy ilość miejsca w poziomie dostępnego dla obcych oraz liczbę obcych, których można zmieścić w tym miejscu.

Następnym krokiem jest przygotowanie pętli odliczającej od zera do liczby określającej obcych przeznaczonych do utworzenia (patrz wiersz ❹). Wewnątrz pętli tworzymy nowego obcego i jego współrzędnej X przypisujemy wartość wskażającą na umieszczenie tego obcego w rzędzie (patrz wiersz ❺). Każdy obcy jest przysuwany do obcego znajdującego się po jego lewej stronie, ale z zachowaniem marginesu po prawej stronie danego obcego. Następnie mnożymy szerokość obcego przez dwa, aby zrobić miejsce dla każdego kolejnego egzemplarza obcego. Uwzględniamy puste miejsce po prawej stronie obcego i mnożymy wynik

przez liczbę obcych w rzędzie. Atrybut `x` obcego jest używany do określenia położenia jego prostokąta. Na końcu dodajemy nowego obcego do grupy `aliens`.

Po uruchomieniu budowanej gry powinieneś zobaczyć na ekranie pierwszy rzząd obcych, tak jak pokazalem na rysunku 13.3.

Rysunek 13.3. Pierwszy rząd obcych

Pierwszy rzząd obcych jest przesunięty w lewą stronę, co jest dobrym rozwiązańem z perspektywy rozgrywki, ponieważ chcemy, aby flota poruszała się w prawą stronę aż do osiągnięcia krawędzi ekranu, a później przesunęła się w dół i poruszała w lewą stronę aż do krawędzi ekranu itd. Podobnie jak w klasycznej grze zatytułowanej *Space Invaders*, tego rodzaju ruch jest znacznie bardziej interesujący niż flota obcych po prostu kierująca się w dół ekranu. Ruch floty będzie kontynuowany aż do zestrzelenia wszystkich obcych lub do chwili dotarcia obcego do statku kosmicznego bądź dolnej krawędzi ekranu.

UWAGA

W zależności od wybranej szerokości ekranu położenie obcych w pierwszym rzędzie może przedstawiać się nieco inaczej.

Refaktoryzacja metody `_create_fleet()`

Gdybyśmy zakończyli już tworzenie floty, prawdopodobnie pozostawilibyśmy metodę `_create_fleet()` w jej obecnej postaci. Ponieważ mamy jednak jeszcze trochę pracy do wykonania, przeprowadzimy teraz refaktoryzację tej metody. Dodamy nową metodę pomocniczą `_create_alien()`, która będzie wywoływana z poziomu `_create_fleet()`.

Plik alien_invasion.py:

```
def _create_fleet(self):
    --ciecie--
    # Utworzenie pierwszego rzędu obcych.
    for alien_number in range(number_aliens_x):
        self.create_alien(alien_number)

def _create_alien(self, alien_number):
    """Utworzenie obcego i umieszczenie go w rzędzie."""
    alien = Alien(self)
    alien_width = alien.rect.width
    alien.x = alien_width + 2 * alien_width * alien_number
    alien.rect.x = alien.x
    self.aliens.add(alien)
```

Metoda `_create_alien()` wymaga tylko jednego parametru poza `self`: liczby tworzonych obcych. Wykorzystany został ten sam kod, który wcześniej znajdował się w metodzie `_create_fleet()`, z tą jednak różnicą, że szerokość obcego jest ustalana wewnętrz metody, a nie przekazywana w postaci argumentu. Dzięki przeprowadzonej tutaj refaktoryzacji dodawanie nowych rzędów i utworzenie całej floty obcych będzie łatwiejsze.

Dodawanie rzędów

Aby ukończyć pracę nad flotą, konieczne jest określenie liczby rzędów obcych, które zmiesiącą się na ekranie, a następnie powtórzenie pętli (tworzącej obcych w jednym rzędzie) ustaloną liczbę razy. W celu określenia liczby rzędów trzeba ustalić ilość miejsca w pionie przez odjęcie od wysokości okna wysokości obcego, wysokości statku kosmicznego na dole ekranu oraz dwóch wysokości obcego na dole ekranu:

```
available_space_y = settings.screen_height - (3 * alien_height) -
ship_height
```

Skutkiem będzie pozostawienie pewnej ilości pustego miejsca nad statkiem, aby gracz na początku każdego poziomu miał nieco czasu na rozpoczęcie strzelania do obcych.

Pod każdym rzędem obcych powinna znajdować się pewna ilość wolnego miejsca — ustalamy ją na wysokość jednego obcego. Aby obliczyć liczbę rzędów, dostępne miejsce dzielimy przez dwukrotną wysokość obcego. Wykorzystujemy dzielenie całkowite, ponieważ w rzędzie będziemy tworzyć jedynie całych obcych — nie chcemy otrzymać kawałka obcego. (Jeżeli te obliczenia okażą się nieprawidłowe, od razu się o tym dowiesz i będziesz mógł zmienić ilość wolnego miejsca między rzędami obcych):

```
number_rows = available_space_y // (2 * alien_height)
```

Skoro wiemy, ile rzędów obcych zmieści się na ekranie, możemy powtórzyć kod tworzący rząd obcych.

Plik alien_invasion.py:

```
def _create_fleet(self):
    --cięcie--
    alien = Alien(self)
    alien_width, alien_height = alien.rect.size ❶
    available_space_x = self.settings.screen_width - (2 * alien_width)
    number_aliens_x = available_space_x // (2 * alien_width)

    # Ustalenie, ile rzędów obcych zmieści się na ekranie.
    ship_height = self.ship.rect.height
    available_space_y = (self.settings.screen_height - ❷
        (3 * alien_height) - ship_height)
    number_rows = available_space_y // (2 * alien_height)

    # Utworzenie pełnej floty obcych.
    for row_number in range(number_rows): ❸
        for alien_number in range(number_aliens_x):
            self._create_alien(alien_number, row_number)

    def _create_alien(self, alien_number, row_number):
        """Utworzenie obcego i umieszczenie go w rzędzie."""
        alien = Alien(self)
        alien_width, alien_height = alien.rect.size
        alien.x = alien_width + 2 * alien_width * alien_number
        alien.rect.x = alien.x
        alien.rect.y = alien.rect.height + 2 * alien.rect.height * row_number ❹
        self.aliens.add(alien)
```

Potrzebna jest szerokość i wysokość obcego, więc w wierszu ❶ używamy atrybutu `size` zawierającego krotkę, która przedstawia szerokość i wysokość obiektu `rect`. Do ustalenia liczby rzędów mieszczących się na ekranie przeprowadzamy obliczenie wartości `available_space_y` tuż po obliczeniu wartości `available_space_x` (patrz wiersz ❷). Polecenie zostało ujęte w nawias i dzięki temu można je umieścić w dwóch wierszach kodu, co z kolei pozwala na zachowanie maksymalnej wielkości wiersza poniżej zalecanych 79 znaków.

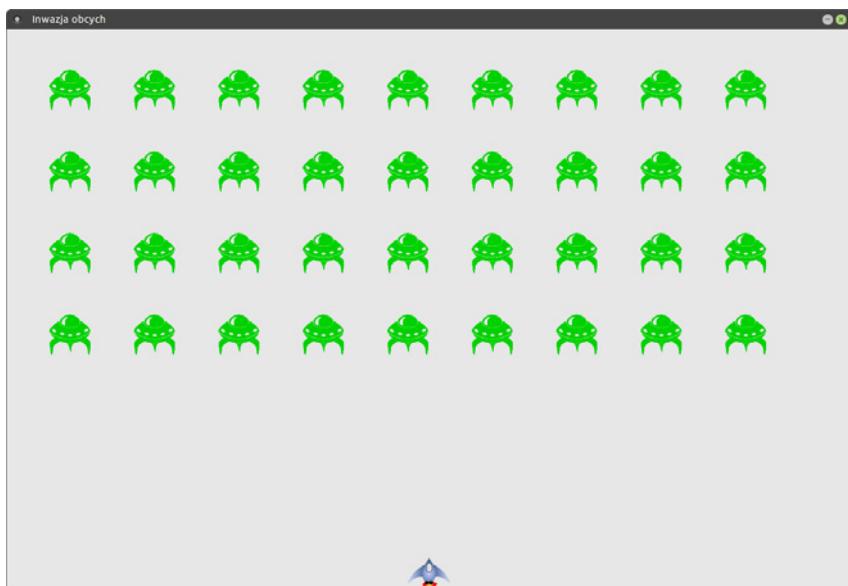
W celu utworzenia wielu rzędów obcych używamy dwóch zagnieźdzonych pętli — zewnętrznej i wewnętrznej (patrz wiersz ❸). Pętla wewnętrzna powoduje utworzenie obcych w pojedynczym rzędzie. Z kolei pętla zewnętrzna przeprowadza iterację od zera do żądanej liczby rzędów. Python wykorzystuje ten kod do utworzenia pojedynczego rzędu i powtórzenia operacji taką ilość razy, jaka została wskazana w `number_rows`.

Aby zagnieździć pętlę, utwórz nowe polecenie `for` i zastosuj wcięcie dla kodu, który ma zostać powtórzony. (Większość edytorów tekstu znacznie ułatwia zmianę poziomu wcięcia dla bloku kodu; więcej informacji na ten temat znajdziesz

w dodatku B). Teraz w wywołaniu `_create_alien()` podajemy argument w postaci numeru rzędu, aby każdy rząd był umieszczany coraz niżej na ekranie.

Definicja metody `_create_alien()` wymaga parametru przeznaczonego do przechowywania numeru rzędu. Wewnątrz omawianej metody zmieniamy wartość współrzędnej `Y` obcego, gdy nie znajduje się on w pierwszym rzędzie (patrz wiersz 4). Rozpoczynamy od jednej wysokości obcego, aby pozostawić puste miejsce na górze ekranu. Każdy rząd rozpoczyna się dwie wysokości obcego poniżej poprzedniego rzędu, więc mnożymy wysokość obcego przez dwa, a następnie przez numer rzędu. Pierwszy rząd ma numer zero i jego pionowe położenie pozostaje bez zmian. Wszystkie następne rzędy są umieszczane coraz niżej na ekranie.

Jeżeli teraz uruchomisz grę, powinieneś zobaczyć pełną flotę obcych, tak jak pokazałem na rysunku 13.4.

Rysunek 13.4. Pełna flota obcych w budowanej grze

W kolejnym podrozdziale wprowadzimy tę flotę w ruch!

Poruszanie flotą obcych

Teraz wprawimy flotę obcych w ruch. Najpierw będzie poruszała się w prawą stronę aż do dotarcia do krawędzi ekranu, a następnie przesunie się o pewną odległość w dół i zacznie poruszać się w przeciwnym kierunku. Ten ruch będzie kontynuowany aż do chwili zestrzelenia wszystkich obcych przez gracza, zderzenia się obcego ze statkiem kosmicznym kierowanym przez gracza lub dotarcia choć jednego obcego do dolnej krawędzi ekranu. Pracę rozpoczynamy od zaprogramowania ruchu floty w prawą stronę.

ZRÓB TO SAM

13.1. Gwiazdy. Wyszukaj obraz przedstawiający gwiazdę. Wyświetl na ekranie całą siatkę gwiazd.

13.2. Jeszcze lepsze gwiazdy. Możesz przygotować jeszcze bardziej rzeczywisty wzorzec gwiazd przez zastosowanie pewnego czynnika losowości podczas umieszczania gwiazd na ekranie. Poniżej przypominam, w jaki sposób można wygenerować losową liczbę:

```
from random import randint
random_number = randint(-10,10)
```

Wartością zwrotną powyższego fragmentu kodu jest liczba całkowita z zakresu od -10 do 10. Wykorzystując kod z ćwiczenia 13.1, zmień położenie każdej gwiazdy o losowo wygenerowaną liczbę.

Przesunięcie obcych w prawo

Aby obcy mogli się poruszać, wykorzystujemy metodę `update()` w pliku `alien.py`. Metoda ta będzie wywoływana dla każdego obcego w grupie. Przede wszystkim musimy dodać ustawienie pozwalające na określenie szybkości poruszania się obcego.

Plik `settings.py`:

```
def __init__(self):
    --cięcie--
    # Ustawienia dotyczące obcego.
    self.alien_speed = 1.0
```

Następnie nowo dodaną opcję wykorzystujemy do implementacji metody `update()`.

Plik `alien.py`:

```
def __init__(self, ai_game):
    """Inicjalizacja obcego i umieszczenie go w położeniu początkowym."""
    super().__init__()
    self.screen = ai_game.screen
    self.settings = ai_game.settings
    --cięcie--

def update(self):
    """Przesunięcie obcego w prawo."""
    self.x += self.settings.alien_speed ❶
    self.rect.x = self.x ❷
```

Parametr ustawień jest tworzony w metodzie `__init__()` i dzięki temu dostęp do szybkości poruszania się obcego mamy w metodzie `update()`. W trakcie każdego uaktualnienia położenia obcego przesuwamy go w prawo o odległość wskazywaną przez `alien_speed`. Dokładne położenie obcego monitorujemy za pomocą atrybutu `self.x`, który może przechowywać wartości zmiennoprzecinowe (patrz wiersz ❶). Następnie wartości `self.x` używamy do uaktualnienia położenia prostokąta (`rect`) obcego (patrz wiersz ❷).

Na razie w głównej pętli `while` mamy wywołania uaktualniające położenie statku oraz pocisków. Konieczne jest również uaktualnienie położenia każdego obcego.

Plik alien_invasion.py:

```
while True:  
    self._check_events()  
    self.ship.update()  
    self._update_bullets()  
    self._update.aliens()  
    self._update_screen()
```

Przygotujemy kod odpowiedzialny za zarządzanie ruchem floty i umieścimy go w nowej metodzie o nazwie `_update_aliens()`. Położenie obcych jest uaktualniane po uaktualnieniu położenia pocisków, ponieważ wkrótce będziemy sprawdzać, czy któryś pocisk trafił w jakiegoś obcego.

Miejsce umieszczenia tej metody w module nie ma znaczenia. Jednak dla zachowania pewnej organizacji kodu zdecydowałem się na jej umieszczenie tuż po `_update_bullets()` i tym samym zachowanie kolejności wywołań metod w pętli `while`. Spójrz na pierwszą wersję metody `_update_aliens()`.

Plik alien_invasion.py:

```
def _update_aliens(self):  
    """Uaktualnienie położenia wszystkich obcych we flocie."""  
    self.aliens.update()
```

Metodę `update()` wywołujemy dla grupy `aliens`, co automatycznie spowoduje wywołanie metody `update()` dla każdego egzemplarza obcego. Jeżeli teraz uruchomisz budowaną grę, zobaczysz, że flota obcych porusza się w prawą stronę i znika za krawędzią ekranu.

Zdefiniowanie ustawień dla kierunku poruszania się floty

Przystępujemy teraz do zdefiniowania ustawień, które spowodują poruszanie się floty w dół ekranu oraz zwrot w lewą stronę po dotarciu do prawej krawędzi ekranu. Oto kod implementujący takie zachowanie floty.

Plik settings.py:

```
# Ustawienia dotyczące obcego.  
self.alien_speed = 1.0  
self.fleet_drop_speed = 10  
# Wartość fleet_direction wynosząca 1 oznacza prawo, natomiast -1 oznacza lewo.  
self.fleet_direction = 1
```

Ustawienie `fleet_drop_speed` określa szybkość, z jaką flota będzie poruszać się w dół ekranu po dotarciu do jego prawej lub lewej krawędzi. Dobra jest oddzielić tę szybkość od szybkości poruszania się obcych w poziomie, ponieważ w ten sposób będziemy mogli je niezależnie regulować.

Aby zaimplementować ustawienie `fleet_direction`, moglibyśmy wykorzystać wartość tekstową taką jak `left` lub `right`, ale to oznaczałoby konieczność przygotowania poleceń `if-elif` sprawdzających kierunek poruszania się floty. Ponieważ musimy zapewnić obsługę jedynie dwóch kierunków, użyjemy wartości `1` i `-1` do zmiany kierunku poruszania się floty. (Użycie liczb ma sens z jeszcze jednego powodu — ruch w prawą stronę oznacza dodanie wartości do współrzędnej X obcego, natomiast ruch w lewą stronę oznacza odjęcie wartości od współrzędnej X obcego).

Sprawdzenie, czy obcy dotarł do krawędzi ekranu

Potrzebna jest nam metoda, dzięki której sprawdzimy, czy obcy dotarł do krawędzi ekranu. Zmodyfikujemy również metodę `update()`, aby pozwolić każdemu obcemu na poruszanie się w odpowiednim kierunku.

Plik alien.py:

```
def check_edges(self):  
    """Zwraca wartość True, jeśli obcy znajduje się przy krawędzi ekranu."""  
    screen_rect = self.screen.get_rect()  
    if self.rect.right >= screen_rect.right or self.rect.left <= 0: ❶  
        return True  
  
    def update(self):  
        """Przesunięcie obcego w prawo lub w lewo."""  
        self.x += (self.settings.alien_speed * ❷  
                   self.settings.fleet_direction)  
        self.rect.x = self.x
```

Nową metodę `check_edges()` możemy wywoływać dla każdego obcego, aby sprawdzić, czy znajduje się on przy lewej lub prawej krawędzi ekranu. Obcy będzie przy prawej krawędzi ekranu, gdy atrybut `right` jego prostokąta (`rect`) będzie miał wartość większą niż lub równą wartości atrybutu `right` prostokąta ekranu. Obcy znajduje się przy lewej krawędzi ekranu, gdy wartość `left` jest mniejsza niż lub równa zero (patrz wiersz ❶).

Aby flota mogła poruszać się w prawą lub w lewą stronę, modyfikujemy metodę `update()` przez pomnożenie szybkości obcego i wartości przechowywanej we `fleet_direction` (patrz wiersz ❷). Jeżeli wartością `fleet_direction` jest 1, wartość `alien_speed` zostanie dodana do bieżącego położenia obcego, który w ten sposób przesunie się w prawą stronę. Natomiast wartość `fleet_direction` wynosząca -1 oznacza odjęcie wartości `alien_speed` od bieżącego położenia obcego, który w ten sposób przesunie się w lewą stronę.

Przesunięcie floty w dół i zmiana kierunku

Kiedy obcy dotrze do krawędzi ekranu, cała flota musi przesunąć się w dół i zmienić kierunek, w którym się porusza. Konieczne jest więc wprowadzenie znaczących zmian w klasie `AlienInvasion`, ponieważ będziemy sprawdzać, czy którykolwiek obcy dotarł do prawej lub lewej krawędzi ekranu. Aby zaimplementować takie rozwiązanie, przygotujemy jeszcze dwie metody: `_check_fleet_edges()` i `_change_fleet_direction()`, a także zmodyfikujemy metodę `_update.aliens()`. Nowe metody umieściłem po `_create_alien()`, choć tak naprawdę ich położenie w klasie nie ma znaczenia.

Plik `alien_invasion.py`:

```
def _check_fleet_edges(self):
    """Odpowiednia reakcja, gdy obcy dotrze do krawędzi ekranu."""
    for alien in self.aliens.sprites(): ❶
        if alien.check_edges():
            self._change_fleet_direction() ❷
            break

def _change_fleet_direction():
    """Przesunięcie całej floty w dół i zmiana kierunku, w którym się
    ona porusza."""
    for alien in self.aliens.sprites():
        alien.rect.y += self.settings.fleet_drop_speed ❸
    self.settings.fleet_direction *= -1
```

W metodzie `_check_fleet_edges()` przeprowadzamy iterację przez flotę i wywołujemy metodę `check_edges()` dla każdego obcego (patrz wiersz ❶). Jeżeli wartością zwrotną `check_edges()` jest `True`, wówczas wiemy, że obcy znajduje się przy krawędzi ekranu i cała flota powinna zmienić kierunek. Wywołujemy więc `_change_fleet_direction()` i kończymy działanie pętli (patrz wiersz ❷). W metodzie `_change_fleet_direction()` przeprowadzamy iterację przez wszystkich obcych i każdego z nich przesuwamy w dół za pomocą ustawienia `fleet_drop_speed` (patrz wiersz ❸). Następnym krokiem jest zmiana wartości `fleet_direction`, co odbywa się przez pomnożenie bieżącej wartości tej zmiennej przez -1. Wiersz zawierający polecenie zmieniające kierunek poruszania się floty nie jest częścią pętli `for`. Chcemy zmienić położenie pionowe każdego obcego, natomiast kierunek poruszania się całej floty chcemy zmienić tylko raz.

Spójrz na zmodyfikowaną wersję metody `_update_aliens()`.

Plik alien_invasion.py:

```
def _update_aliens(self):
    """
    Sprawdzenie, czy flota obcych znajduje się przy krawędzi,
    a następnie uaktualnienie położenia wszystkich obcych we flocie.
    """
    self._check_fleet_edges()
    self.aliens.update()
```

Zmodyfikowaliśmy metodę przez wywołanie `_check_fleet_edges()` przed uaktualnieniem położenia poszczególnych obcych.

Jeżeli teraz uruchomisz grę, flota powinna poruszać się od jednej krawędzi ekranu do drugiej i przesuwać się w dół po każdym dotarciu do krawędzi. Możemy więc rozpocząć zestrzeliwanie obcych i wypatrywać obcego, który zetknie się z kierowanym przez gracza statkiem kosmicznym lub dotrze do dolnej krawędzi ekranu.

ZRÓB TO SAM

13.3. Krople deszczu. Wyszukaj obraz przedstawiający kropkę deszczu, a następnie za jego pomocą utwórz siatkę składającą się z wielu kropli. Te krople powinny spadać w kierunku dolnej krawędzi ekranu i tam znikać.

13.4. Opad deszczu. Pracę rozpoczęj od kodu utworzonego w poprzednim ćwiczeniu. Kiedy rząd kropli deszczu zniknie za dolną krawędzią ekranu, nowy wiersz kropli powinien pojawić się na górze ekranu i zacząć opadać w dół.

Zestrzeliwanie obcych

Zbudowaliśmy statek kosmiczny i flotę obcych, ale gdy wystrzelony pocisk dotrze do obcego, po prostu przechodzi przez niego, ponieważ nie zaimplementowaliśmy jeszcze wykrywania kolizji. W programowaniu gier tak zwana *kolizja* występuje, gdy elementy gry nakładają się na siebie. Dlatego też aby wystrzelony pocisk spowodował zniszczenie obcego, musimy wykorzystać metodę `sprite.groupcollide()` w celu wyszukania kolizji między elementami składowymi dwóch grup.

Wykrywanie kolizji z pociskiem

Kiedy pocisk trafi w obcego, chcemy się o tym natychmiast dowiedzieć i sprawić, że obcy jak najszybciej zniknie z ekranu. W tym celu sprawdzenie pod względem kolizji będzie przeprowadzane zaraz po uaktualnieniu położenia pocisku.

Metoda `sprite.groupcollide()` porównuje prostokąt każdego pocisku z prostokątem każdego obcego, a następnie zwraca słownik zawierający kolidujące ze

sobą pociski i pojazdy obcych. Kluczem w słowniku jest pocisk, natomiast wartością trafiony przez niego obcy. (Ten słownik wykorzystamy także podczas tworzenia w rozdziale 14. systemu punktacji w grze).

Przedstawiony poniżej kod służy do sprawdzenia kolizji w metodzie `_update_bullets()`.

Plik alien_invasion.py:

```
def _update_bullets(self):
    """Uaktualnienie położenia pocisków i usunięcie niewidocznych
    na ekranie."""
    --cięcie--
    # Sprawdzenie, czy którykolwiek pocisk trafił obcego.
    # Jeżeli tak, usuwamy zarówno pocisk, jak i obcego.
    collisions = pygame.sprite.groupcollide(
        self.bullets, self.aliens, True, True)
```

Nowy wiersz kodu dodany do powyższej metody powoduje przeprowadzenie iteracji przez wszystkie pociski znajdujące się w grupie `self.bullets` oraz iteracji przez wszystkich obcych umieszczonych w grupie `self.aliens`. Jeżeli prostokąty któregokolwiek pocisku i któregokolwiek obcego się nakładają, metoda `groupcollide()` dodaje parę klucz-wartość do zwracanego słownika. Dwa argumenty `True` wskazują bibliotece Pygame, czy należy usunąć pocisk i obcego, jeśli ze sobą kolidują. (W celu utworzenia superpocisku, który porusza się do góry ekranu, nisząc wszystkich obcych na swojej ścieżce, pierwszemu argumentowi boolowskiemu możesz przypisać wartość `False`, a drugiemu pozostawić `True`. W ten sposób trafiony obcy zniknie, natomiast pocisk pozostanie aktywny aż do chwili wyjścia poza ekran).

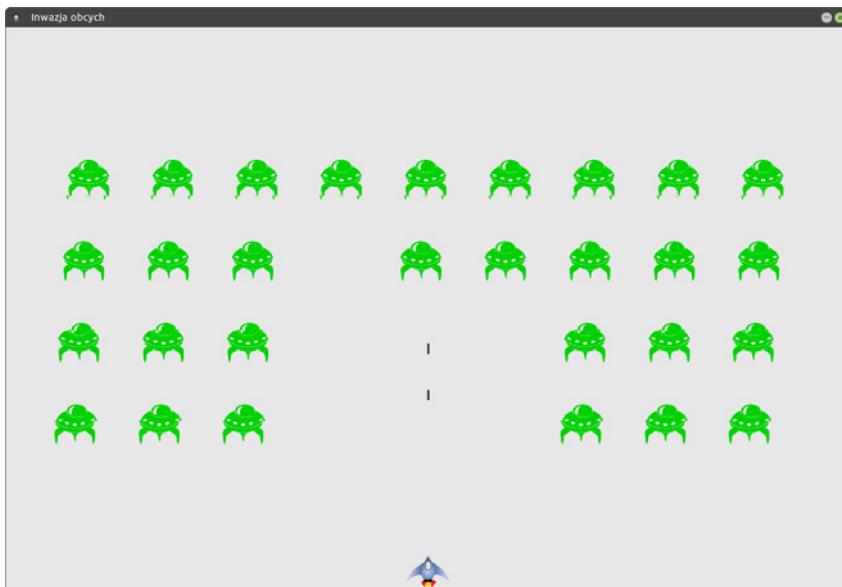
Kiedy uruchomisz budowaną grę, trafiony obcy powinien zniknąć z ekranu. Na rysunku 13.5 pokazałem flotę, w której część obcych została już zestrzelona.

Utworzenie większych pocisków w celach testowych

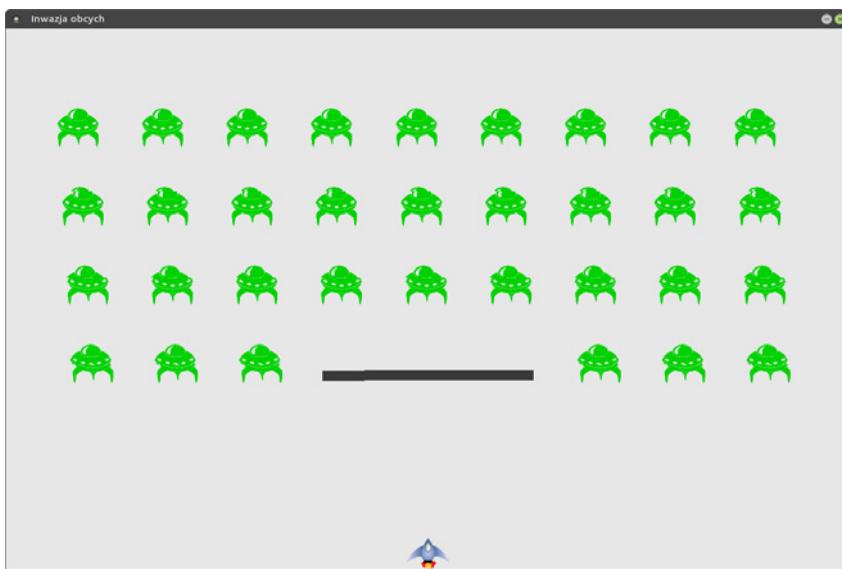
Wiele funkcji gry można przetestować, po prostu uruchamiając grę i je wyprobując. Jednak niektóre z funkcjonalności będą niezwykle uciążliwe do przetestowania w normalnej wersji gry. Na przykład dużo pracy wymaga wielokrotne zestrzelenie wszystkich obcych na ekranie, aby sprawdzić, czy kod na pewno prawidłowo reaguje na pustą flotę.

W celu przetestowania określonych funkcji można zmienić pewne ustawienia w grze i skoncentrować się na wybranych obszarach. Na przykład jedną z możliwości jest zwężenie ekranu i tym samym zmniejszenie liczby obcych do zestrzelenia, lub też zwiększenie szybkości pocisków i dostarczenie większej ich liczby.

Moją ulubioną zmianą wprowadzaną podczas testowania gry *Inwazja obcych* jest superszeroki pocisk, który pozostaje aktywny nawet po zestrzeleniu obcego (patrz rysunek 13.6). Spróbuj przypisać atrybutowi `bullet_width` wartość 300 lub nawet 3000, a zobaczysz, jak szybko możesz zestrzelić całą flotę!

Rysunek 13.5. Wreszcie możemy zestrzeliwać obcych!

Rysunek 13.6. Niezwykle potężny pocisk bardzo ułatwia testowanie niektórych aspektów gry

Tego rodzaju zmiana pomoże znacznie efektywniej przetestować grę i prawdopodobnie podsunie pewne pomysły dotyczące oferowania graczy bonusów. Pamiętaj o przywróceniu początkowych ustawień po zakończeniu testowania funkcjonalności gry.

Ponowne utworzenie floty

Jedną z najważniejszych cech gry *Inwazja obcych* jest to, że liczba obcych jest nieograniczona. Kiedy zniszczysz jedną flotę, w jej miejsce pojawi się następna.

Aby nowa flota obcych pojawiła się w miejscu floty zniszczonej przez gracza, w pierwszej kolejności trzeba sprawdzić, czy grupa aliens jest pusta. Jeżeli tak, wywołujemy metodę `_create_fleet()`. Operację sprawdzenia przeprowadzamy w `_update_bullets()`, ponieważ to właśnie tutaj znajduje się kod odpowiedzialny za niszczenie poszczególnych obcych.

Plik alien_invasion.py:

```
def _update_bullets(self):
    --cięcie--

    if not self.aliens: ❶
        # Pozbycie się istniejących pocisków i utworzenie nowej floty.
        self.bullets.empty() ❷
        self._create_fleet()
```

W wierszu ❶ sprawdzamy, czy grupa aliens jest pusta. Ponieważ wartością pustej grupy jest `False`, w omawianym przykładzie sprawdzamy, czy grupa jest pusta. Jeżeli tak, pozbywamy się istniejących pocisków za pomocą metody `empty()`, która usuwa wszystkie pozostałe sprite'y w grupie (patrz wiersz ❷). Ponadto wywołujemy metodę `_create_fleet()`, aby na ekranie ponownie wyświetlić flotę obcych.

Teraz nowa flota pojawi się na ekranie zaraz po tym, jak dotychczasowa flota zostanie całkowicie zniszczona.

Zwiększenie szybkości pocisku

Jeżeli próbowałeś zestrzeliwać obcych na obecnym etapie gry, na pewno zauważłeś, że szybkość poruszania się pocisków znacząco spadła. W Twoim komputerze mogą poruszać się nieco za wolno lub o wiele za szybko. Na tym etapie masz możliwość modyfikacji ustawień, aby rozgrywka była bardziej interesująca i przyjemna.

Możemy zwiększyć szybkość pocisków, modyfikując wartość `bullet_speed` w pliku `settings.py`. Kiedy w moim komputerze wartość ta zostanie zwiększona do 1.5, pociski poruszają się po ekranie nieco szybciej.

Plik settings.py:

```
# Ustawienia dotyczące pocisku.
self.bullet_speed = 1.5
self.bullet_width = 3
--cięcie--
```

Najlepsza wartość dla tego ustawienia zależy od szybkości działania Twojego systemu, więc będziesz musiał nieco poeksperymentować. Możesz zmodyfikować także pozostałe ustawienia.

Refaktoryzacja metody `_update_bullets()`

Przeprowadzimy teraz refaktoryzację metody `_update_bullets()`, aby nie wykonywała tak wielu różnych zadań. Kod odpowiedzialny za obsługę kolizji pocisku z obcym przeniesiemy do oddzielnej metody.

Plik alien_invasion.py:

```
def _update_bullets(self):
    --cięcie--
    # Usunięcie pocisków, które znajdują się poza ekranem.
    for bullet in self.bullets.copy():
        if bullet.rect.bottom <= 0:
            self.bullets.remove(bullet)

    self._check_bullet_alien_collisions()

def _check_bullet_alien_collisions(self):
    """Reakcja na kolizję między pociskiem i obcym."""
    # Usunięcie wszystkich pocisków i obcych, między którymi doszło do kolizji.
    collisions = pygame.sprite.groupcollide(
        self.bullets, self.aliens, True, True)

    if not in self.aliens:
        # Pozbycie się istniejących pocisków i utworzenie nowej floty.
        self.bullets.empty()
        self._create_fleet()
```

Utworzyliśmy nową metodę o nazwie `_check_bullet_alien_collision()`, aby móc wyszukiwać kolizje między pociskami i obcymi, a także by podjąć odpowiednie działania po zniszczeniu całej floty obcych. W ten sposób zachowujemy prostotę funkcji `_update_bullets()` i ułatwiamy sobie dalszą rozbudowę gry.

ZRÓB TO SAM

13.5. Strzelanie na boki 2. Przeszedłeś długą drogę od ćwiczenia 12.6, w którym utworzyłeś grę pozwalającą graczwui strzelać na boki. W tym ćwiczeniu spróbuj rozbudować tę grę do postaci, w jakiej obecnie znajduje się gra *Inwazja obcych*. Dodaj flotę obcych i zdefiniuj jej ruch w kierunku statku kosmicznego kierowanego przez gracza. Ewentualnie utwórz kod umieszczający obcego w losowo wybranym położeniu po prawej stronie, a następnie kierujący go w stronę gracza. Dodaj kod powodujący zniknięcie obcego, gdy zostanie trafiony.

Zakończenie gry

Jakiej przyjemności dostarczy gra, w której gracz nie może przegrać? Jeżeli gracz nie zestrzeli wystarczająco szybko floty obcych, zetknięcie obcego ze statkiem kierowanym przez gracza powinno go zniszczyć. Ograniczymy liczbę statków pozostających do dyspozycji gracza. Ponadto statek zostanie też utracony, gdy którykolwiek obcemu uda się dotrzeć do dolnej krawędzi ekranu. Zakończenie gry nastąpi po wykorzystaniu przez gracza wszystkich statków, którymi dysponuje.

Wykrywanie kolizji między obcym i statkiem

Rozpoczynamy od wykrywania kolizji między obcym i statkiem kierowanym przez gracza, co pozwoli podjąć odpowiednie działania, kiedy obcy uderzy w statek. Sprawdzenie pod kątem kolizji jest przeprowadzane w klasie `AlienInvasion` natychmiast po aktualnieniu położenia każdego obcego.

Plik `alien_invasion.py`:

```
def _update.aliens(self):
    --cięcie--
    self.aliens.update()

    # Wykrywanie kolizji między obcym i statkiem.
    if pygame.sprite.spritecollideany(self.ship, self.aliens): ❶
        print("Statek został trafiony!!!") ❷
```

Metoda `spritecollideany()` pobiera dwa argumenty, czyli sprite'a oraz grupę. Metoda sprawdza, czy którykolwiek z elementów składowych grupy ma kolizję z podanym sprite'em, i zatrzymuje iterację po wykryciu tego rodzaju kolizji. W omawianym przykładzie przeprowadzana jest iteracja przez grupę `aliens`, a jej zakończenie następuje po wykryciu pierwszego obcego, który zderzył się ze statkiem kosmicznym kierowanym przez gracza.

Jeżeli nie występują żadne kolizje, wartością zwrotną `spritecollideany()` jest `None` i blok `if` nie zostanie wykonany (patrz wiersz ❶). Natomiast kiedy zostanie wykryta kolizja między obcym i statkiem, wartością zwrotną jest egzemplarz obcego, który zderzył się ze statkiem. Wówczas nastąpi wykonanie bloku `if` i wyświetlenie komunikatu „Statek został trafiony!”, jak możesz zobaczyć w wierszu ❷. Kiedy obcy uderzy w statek kosmiczny, będziemy musieli wykonać kilka zadań: usunąć wszystkich pozostałych obcych i pociski, ponownie umieścić statek kosmiczny na środku przy dolnej krawędzi ekranu oraz utworzyć nową flotę. Zanim przystąpimy do utworzenia kodu odpowiedzialnego za wymienione zadania, musimy sprawdzić, czy wybrane rozwiążanie, jeśli chodzi o wykrywanie kolizji między obcym i statkiem, działa prawidłowo. Przygotowanie wywołania `print()` to najprostszy sposób na upewnienie się, że mechanizm wykrywania kolizji spełnia swoją funkcję.

Kiedy uruchomimy budowaną grę, za każdym razem, gdy obcy będzie miał kolizję ze statkiem, w powłoce powinien zostać wyświetlony komunikat: „Statek

został trafiony!”. Podczas testowania tej funkcjonalności atrybutowi `alien_drop_speed` przypisz większą wartość, na przykład 50 lub 100, aby obcy szybciej mógł dotrzeć do statku.

Reakcja na kolizję między obcym i statkiem

Teraz musimy ustalić, co się będzie działo po wystąpieniu kolizji między obcym i statkiem kierowanym przez gracza. Zamiast usunąć egzemplarz `ship` i później utworzyć nowy, sprawdzamy liczbę kolizji między statkiem i obcymi, co odbywa się przez monitorowanie danych statystycznych dla gry. Monitorowanie tego rodzaju danych statystycznych jest użyteczne także podczas obsługi punktacji w grze.

Przystępujemy do utworzenia nowej klasy o nazwie `GameStats` przeznaczonej do monitorowania danych statystycznych. Kod tej klasy umieszczamy w pliku `game_stats.py`.

Plik `game_stats.py`:

```
class GameStats:
    """Monitorowanie danych statystycznych w grze „Inwazja obcych”."""

    def __init__(self, ai_game):
        """Inicjalizacja danych statystycznych."""
        self.settings = ai_game.settings
        self.reset_stats() ❶

    def reset_stats(self):
        """
        Inicjalizacja danych statystycznych, które mogą zmieniać się
        w trakcie gry.
        """
        self.ships_left = self.settings.ship_limit
```

Tworzymy jeden egzemplarz `GameStats`, który będzie używany przez cały czas trwania gry. Musimy jednak mieć możliwość zerowania pewnych danych statystycznych za każdym razem, gdy gracz będzie rozpoczynał nową rozgrywkę. W tym celu większość danych statystycznych inicjalizujemy w metodzie `reset_stats()` zamiast bezpośrednio w `__init__()`. Metodę `reset_stats()` wywołujemy z `__init__()`, aby dane statystyczne były prawidłowo zdefiniowane po pierwszym utworzeniu egzemplarza `GameStats` (patrz wiersz ❶). Oczywiście zachowujemy możliwość wywoływania `reset_stats()` za każdym razem, gdy gracz rozpoczyna nową grę.

Obecnie mamy tylko jeden rodzaj danych statystycznych — zmienną `ships_left`, której wartość zmienia się podczas gry. Liczba statków, które są do dyspozycji gracza na początku gry, jest przechowywana w pliku `settings.py` jako `ship_limit`.

Plik settings.py:

```
# Ustawienia dotyczące statku.  
self.ship_speed = 1.5  
self.ship_limit = 3
```

Konieczne jest również wprowadzenie kilku zmian w pliku *alien_invasion.py*, aby utworzyć egzemplarz GameStats. Przede wszystkim na początku pliku należy dodać niezbędne polecenia import.

Plik alien_invasion.py:

```
import sys  
from time import sleep  
  
import pygame  
  
from settings import Settings  
from game_stats import GameStats  
from ship import Ship  
--cięcie--
```

Importujemy funkcję `sleep()` z modułu `Time` w bibliotece standardowej Pythona, co pozwoli zatrzymać grę na chwilę po trafieniu statku kosmicznego kierowanego przez gracza. Ponadto importujemy nową klasę `GameStats`.

W metodzie `__init__()` tworzymy egzemplarz klasy `GameStats`.

Plik alien_invasion.py:

```
def __init__(self):  
    --cięcie--  
    self.screen = pygame.display.set_mode(  
        (self.settings.screen_width, self.settings.screen_height))  
    pygame.display.set_caption("Inwazja obcych")  
  
    # Utworzenie egzemplarza przechowującego dane statystyczne dotyczące gry.  
    self.stats = GameStats(self)  
  
    self.ship = Ship(self)  
    --cięcie--
```

Egzemplarz tworzymy po przygotowaniu okna gry, ale jeszcze przed powstaniem pozostałych elementów gry, takich jak statek kosmiczny.

Kiedy obcy zderzy się ze statkiem kierowanym przez gracza, od liczby statków pozostałych graczu odejmujemy wartość 1, usuwamy wszystkich istniejących obcych i pociski, tworzymy nową flotę obcych i ponownie umieszczamy statek na środku przy dolnej krawędzi ekranu. Wstrzymujemy także grę na chwilę, aby gracz mógł zauważyć kolizję i przegrupowanie, zanim na ekranie pojawi się nowa flota obcych.

Większość wymienionego kodu umieścimy w nowej metodzie o nazwie `_ship_hit()`. Będzie ona wywoływana z metody `_update_aliens()` po trafieniu statku kosmicznego.

Plik alien_invasion.py:

```
def _ship_hit(self):
    """Reakcja na uderzenie obcego w statek."""
    # Zmniejszenie wartości przechowywanej w ships_left.
    self.stats.ships_left -= 1 ❶

    # Usunięcie zawartości list aliens i bullets.
    self.aliens.empty() ❷
    self.bullets.empty()

    # Utworzenie nowej floty i wyśrodkowanie statku.
    self._create_fleet() ❸
    self.ship.center_ship()

    # Pauza.
    sleep(0.5) ❹
```

Nowa metoda `_ship_hit()` odpowiada za reakcję na kolizję między statkiem kierowanym przez gracza i obcym. Wewnątrz omawianej metody liczba statków pozostałych do dyspozycji gracza zostaje zmniejszona o 1 (patrz wiersz ❶), po czym następuje opróżnienie grup `aliens` i `bullets` (patrz wiersz ❷).

Następnym krokiem jest utworzenie nowej floty i umieszczenie statku kosmicznego na środku przy dolnej krawędzi ekranu (patrz wiersz ❸). Użytą tutaj metodę `center_ship()` za chwilę zaimplementujemy w klasie `Ship`. Po wprowadzeniu aktualnień w elementach gry, ale jeszcze przed wyświetleniem ich na ekranie, stosujemy pauzę, aby gracz mógł dostrzec, że kierowany przez niego statek zderzył się z obcym (patrz wiersz ❹). Ekran zostanie na chwilę zamrożony, a gracz będzie mógł zobaczyć, że obcy zderzył się z jego statkiem. Kiedy funkcja `sleep()` zakończy swoje działanie, nastąpi przejście do metody `_update_screen()`, która wyświetli na ekranie nową flotę obcych.

Uaktualniamy również definicję metody `_update_aliens()` i polecenie `print()` zastępujemy wywołaniem `_ship_hit()` po uderzeniu statku przez obcego.

Plik alien_invasion.py:

```
def _update_aliens(self):
    --cięcie--
    if pygame.sprite.spritecollideany(self.ship, self.aliens):
        self._ship_hit()
```

Poniżej przedstawiłem nową metodę `center_ship()` — umieść ją na końcu pliku `ship.py`.

Plik ship.py:

```
def center_ship(self):
    """Umieszczenie statku na środku przy dolnej krawędzi ekranu."""
    self.rect.midbottom = self.screen_rect.midbottom
    self.x = float(self.rect.x)
```

Umieszczenie statku na środku odbywa się w dokładnie taki sam sposób jak wcześniej w metodzie `__init__()`. Po wyśrodkowaniu statku zerowana jest wartość atrybutu `self.x`, co pozwala śledzić dokładne położenie statku.

UWAGA *Zwrć uwagę, że zawsze tworzymy tylko jeden statek. W trakcie całej gry mamy tylko jeden egzemplarz statku i umieszczamy go na środku przy dolnej krawędzi ekranu za każdym razem, gdy dojdzie do jego zderzenia z obcym. Dane statystyczne przechowywane w ships_left wskazują, czy gracz ma do dyspozycji jakikolwiek statek.*

Uruchom grę, zestrzel kilku obcych i pozwól jednemu obcemu zderzyć się ze statkiem. Gra powinna zostać wstrzymana na chwilę, następnie powinna pojawić się nowa flota obcych, a statek kierowany przez gracza powinien zostać umieszczony na środku przy dolnej krawędzi ekranu.

Obcy, który dociera do dolnej krawędzi ekranu

Jeżeli obcy dotrze do dolnej krawędzi ekranu, reakcja będzie dokładnie taka sama jak w przypadku zderzenia obcego ze statkiem kosmicznym kierowanym przez gracza. Dodaj nową metodę odpowiedzialną za przeprowadzenie tego rodzaju sprawdzenia. Ta metoda będzie zdefiniowana w pliku `alien_invasion.py`.

Plik alien_invasion.py:

```
def check_aliens_bottom(self):
    """Sprawdzenie, czy którykolwiek obcy dotarł do dolnej krawędzi ekranu."""
    screen_rect = self.screen.get_rect()
    for alien in self.aliens.sprites():
        if alien.rect.bottom >= screen_rect.bottom: ❶
            # Tak samo jak w przypadku zderzenia statku z obcym.
            self._ship_hit()
            break
```

Metoda `_check_aliens_bottom()` sprawdza, czy którykolwiek obcy dotarł do dolnej krawędzi ekranu. Obcy znajdzie się przy tej krawędzi, gdy jego wartość `rect.bottom` będzie większa niż lub równa wartości atrybutu `rect.bottom` ekranu (patrz wiersz ❶). W przypadku gdy obcy dotrze do dolnej krawędzi ekranu, wywołujemy metodę `_ship_hit()`. Skoro jeden obcy dotarł do dolnej krawędzi ekranu, nie ma potrzeby sprawdzać pozostałych. Działanie pętli kończymy po wywołaniu `_ship_hit()`.

Nowa metoda jest wywoływana z poziomu `_update_aliens()`.

Plik alien_invasion.py:

```
def _update_aliens(self):
    --cięcie--
    # Wykrywanie kolizji między obcym i statkiem.
    if pygame.sprite.spritecollideany(self.ship, self.aliens):
        self._ship_hit()

    # Wyszukiwanie obcych docierających do dolnej krawędzi ekranu.
    self._check_aliens_bottom() ❶
```

Metodę `_check_aliens_bottom()` wywołujemy po uaktualnieniu położenia wszystkich obcych oraz po sprawdzeniu, czy obcy zderzyły się ze statkiem (patrz wiersz ❶). Teraz nowa flota obcych zostanie wyświetlona na ekranie za każdym razem, gdy statek kierowany przez gracza zostanie uderzony przez obcego lub gdy obcy dotrze do dolnej krawędzi ekranu.

Koniec gry

Teraz można odnieść wrażenie, że gra *Inwazja obcych* jest kompletna, choć nigdy się nie kończy. Wartość `ships_left` po prostu staje się ujemna. Dodamy więc opcję `game_active` jako atrybut w `GameStats` i wykorzystamy go do wskazania, że gracz nie ma już do dyspozycji żadnych statków.

Plik game_stats.py:

```
def __init__(self, ai_game):
    --cięcie--
    # Uruchomienie gry „Inwazja obcych” w stanie aktywnym.
    self.game_active = True
```

Teraz dodajemy kod do metody `_ship_hit()` przypisujący opcji `game_active` wartość `False`, jeżeli gracz wykorzystał już wszystkie dostępne dla niego statki.

Plik alien_invasion.py:

```
def _ship_hit(self):
    """Reakcja na uderzenie obcego w statek."""
    if self.stats.ships_left > 0:
        # Zmniejszenie wartości przechowywanej w ships_left.
        self.stats.ships_left -= 1
        --cięcie--
        # Pauza.
        sleep(0.5)

    else:
        self.stats.game_active = False
```

Większa część metody `_ship_hit()` pozostała niezmieniona. Cały istniejący kod został przeniesiony do bloku `if`, w którym następuje sprawdzenie, czy gracz ma do dyspozycji przynajmniej jeden statek. Jeżeli tak, tworzymy nową flotę, robimy pauzę i przechodzimy dalej. Natomiast jeśli gracz wykorzystał już wszystkie statki, opcji `game_active` przypisujemy wartość `False`.

Ustalenie, które komponenty gry powinny być uruchomione

W pliku `alien_invasion.py` należy wskazać komponenty, które zawsze powinny być uruchomione, oraz te, które mają działać jedynie wtedy, gdy gra jest aktywna.

Plik alien_invasion.py:

```
def run_game(self):
    """Rozpoczęcie pętli głównej gry."""
    while True:
        self.check_events()

        if self.stats.game_active:
            self.ship.update()
            self._update_bullets()
            self._update.aliens()

        self._update_screen()
```

W pętli głównej zawsze trzeba wywołać metodę `_check_events()`, nawet jeśli gra pozostaje nieaktywna. Wynika to z tego, że nadal chcemy wiedzieć, czy gracz nacisnął na przykład klawisz `Q`, aby zakończyć działanie programu, lub też kliknął przycisk zamkający okno Pygame. Konieczne jest również uaktualnienie ekranu, aby móc wprowadzać zmiany na ekranie podczas oczekiwania na ewentualną decyzję gracza o rozpoczęciu nowej gry. Pozostała część wywołań metody jest niezbędna tylko podczas aktywnej gry, ponieważ w przeciwnym razie nie ma potrzeby uaktualniania położenia poszczególnych elementów gry.

Teraz, kiedy będziesz grał w *Inwazję obcych*, gra zostanie zakończona po wykorzystaniu wszystkich dostępnych statków.

ZRÓB TO SAM

13.6. Koniec gry. Wykorzystaj kod utworzony w ćwiczeniu 13.5 i monitoruj informacje o tym, ile razy statek został uderzony przez obcych oraz ilu obcych udało się trafić graczowi. Określ i zaimplementuj odpowiedni warunek powodujący zakończenie gry.

Podsumowanie

W tym rozdziale na przykładzie floty obcych dowiedziałeś się, jak utworzyć dużą liczbę identycznych elementów gry. Zobaczyłeś, jak można wykorzystać zagnieżdżone pętle do przygotowania siatki elementów oraz jak poruszać dużym zbiorem elementów gry przez wywołanie metody `update()` dla każdego z nich. Nauczyłeś się kontrolować kierunek poruszania się obiektów na ekranie i reagować na zdarzenia, takie jak flota obcych docierająca do krawędzi ekranu. Ponadto dowiedziałeś się, jak wykrywać kolizje i jakie podejmować działania, gdy pocisk trafi obcego lub obcy zderzy się ze statkiem kosmicznym kierowanym przez gracza. Na końcu rozdziału zobaczyłeś, jak można monitorować dane statystyczne w grze oraz jak używać opcji `game_active` do ustalenia, czy gra powinna się zakończyć.

W ostatnim rozdziale dotyczącym budowania gry *Inwazja obcych* zajmiemy się dodaniem przycisku *Gra*, pozwalającego graczowi na rozpoczęcie pierwszej gry lub ponowne rozpoczęcie gry po zakończeniu poprzedniej. Ponadto wprowadzimy zmianę polegającą na przyśpieszeniu nieco tempa gry po zestrzeleniu całej floty obcych oraz zaimplementujemy system punktacji. Ostatecznym wynikiem będzie w pełni wartościowa gra!

14

Punktacja

W TYM ROZDZIALE ZAKOŃCZYMY PRACE NAD GRĄ *INWAZJA OBCYCH*. DODAMY PRZYCISK *Gra* POZWALAJĄCY NA ROZPOCZĘCIE GRY LUB JEJ WZNOWIENIE PO ZAKOŃCZENIU POPRZEDNIEJ ROZGRYWKI. Wprowadzimy także pewne modyfikacje w samej grze, aby jej tempo zwiększało się po przejściu gracza na wyższy poziom.

Zaimplementujemy również system punktacji. Po zakończeniu lektury rozdziału będziesz miał wystarczającą wiedzę, aby zacząć samodzielnie tworzyć gry, które będą się charakteryzowały poziomem trudności wzrastającym wraz z postępem poczynionym przez gracza podczas rozgrywki. Ponadto będziesz potrafił wyświetlać punktację.

Dodanie przycisku *Gra*

W tym podrozdziale dodamy przycisk *Gra*, który wyświetlimy przed rozpoczęciem gry oraz ponownie po jej zakończeniu. Dzięki temu gracz będzie mógł znowu zagrać.

Na obecnym etapie prac gra rozpoczyna się tuż po uruchomieniu programu *alien_invasion.py*. Uruchomimy więc grę w stanie nieaktywnym, a następnie poinformujemy użytkownika, że rozpoczęcie gry nastąpi po kliknięciu przycisku *Gra*. W metodzie `__init__()` klasy *GameStats* wprowadź poniższe zmiany.

Plik game_stats.py:

```
def __init__(self, ai_game):
    """Inicjalizacja danych statystycznych."""
    self.settings = ai_game.settings
    self.reset_stats()

    # Uruchomienie gry w stanie nieaktywnym.
    self.game_active = False
```

Teraz gra powinna rozpocząć się w stanie nieaktywnym. Jednak dopóki nie przygotujemy przycisku *Gra*, użytkownik nie będzie miał żadnej możliwości rozpoczęcia gry.

Utworzenie klasy Button

Ponieważ Pygame nie zawiera wbudowanej metody przeznaczonej do tworzenia przycisków, musimy przygotować klasę *Button*, aby zbudować prostokąt wypełniony kolorem i zawierający etykietę. Kod tej klasy będzie można później zastosować do utworzenia dowolnego przycisku w grze. Poniżej przedstawiłem pierwszą część klasy *Button*; kod umieść w pliku *button.py*.

Plik button.py:

```
import pygame.font

class Button():

    def __init__(self, ai_game, screen, msg):
        """Inicjalizacja atrybutów przycisku."""
        self.screen = ai_game.screen
        self.screen_rect = self.screen.get_rect()

        # Zdefiniowanie wymiarów i właściwości przycisku.
        self.width, self.height = 200, 50
        self.button_color = (0, 255, 0)
        self.text_color = (255, 255, 255)
        self.font = pygame.font.SysFont(None, 48)

        # Utworzenie prostokąta przycisku i wyśrodkowanie go.
        self.rect = pygame.Rect(0, 0, self.width, self.height)
        self.rect.center = self.screen_rect.center

        # Komunikat wyświetlany przez przycisk trzeba przygotować tylko jednokrotnie.
        self._prep_msg(msg)
```

Zaczynamy od zainportowania modułu `pygame.font`, który pozwala Pygame wygenerować na ekranie tekst. Metoda `__init__()` pobiera parametry `self`, obiekt `ai_game` i egzemplarz `msg` zawierający tekst wyświetlany na przycisku (patrz

wiersz ❶). W wierszu ❷ definiujemy wymiary przycisku, następnie jego kolor ustalamy na jasnozielony, a kolor tekstu wyświetlanyego na przycisku na biały.

W wierszu ❸ przygotowujemy atrybut font do wygenerowania tekstu. Argument None nakazuje Pygame użyć czcionki domyślnej, 48 to wyrażona w punktach wielkość czcionki. Aby wyśrodkować przycisk na ekranie, w wierszu ❹ tworzymy prostokąt (rect) dla przycisku, a jego atrybutowi center przypisujemy wartość odpowiadającą ekranowi.

Pygame pracuje z tekstem, generując tekst w postaci obrazu przeznaczonego do wyświetlenia. W wierszu ❺ wywołujemy metodę `_prep_msg()` w celu obsługi tej operacji generowania.

Poniżej przedstawiłem kod metody `_prep_msg()`.

Plik button.py:

```
def _prep_msg(self, msg):
    """
    Umieszczenie komunikatu w wygenerowanym obrazie i wyśrodkowanie
    ↵tekstu na przycisku.
    """
    self.msg_image = self.font.render(msg, True, self.text_color,
    ↵self.button_color) ❶
    self.msg_image_rect = self.msg_image.get_rect() ❷
    self.msg_image_rect.center = self.rect.center
```

Metoda `_prep_msg()` wymaga przekazania parametru `self` oraz tekstu przeznaczonego do wygenerowania jako obraz (`msg`). Wywołanie `font.render()` zamienia tekst przechowywany w `msg` na obraz, który następnie zostaje umieszczony w `msg_image` (patrz wiersz ❶). Metoda `font.render()` pobiera wartość boolowską wskazującą na zastosowanie wygładzania krawędzi czcionki (tak zwany antialiasing). Pozostałe argumenty określają kolory tekstu i tła. W omawianym przykładzie decydujemy się na zastosowanie wygładzania krawędzi czcionki (wartość `True`), a kolor tła ustawiamy na taki sam jak kolor przycisku. (Jeżeli nie podasz koloru tła, Pygame spróbuje wygenerować czcionkę na przezroczystym tle).

W wierszu ❷ wyśrodkowujemy obraz tekstu na przycisku, tworząc w tym celu prostokąt na podstawie obrazu tekstu i przypisując jego atrybutowi `center` wartość odpowiadającą przyciskowi.

Na koniec tworzymy metodę `draw_button()`, którą możemy wywołać, aby wyświetlić przycisk na ekranie.

Plik button.py:

```
def draw_button(self):
    # Wyświetlenie pustego przycisku, a następnie komunikatu na nim.
    self.screen.fill(self.button_color, self.rect)
    self.screen.blit(self.msg_image, self.msg_image_rect)
```

Wywołujemy metodę `screen.fill()`, aby wyświetlić prostokąt przedstawiający przycisk. Następne polecenie w powyższym fragmencie kodu to wywołanie

metody `screen.blit()`, która jest odpowiedzialna za wyświetlenie obrazu tekstu na ekranie. Do tej metody zostanie przekazany obraz oraz obiekt `rect` powiązany z tym obrazem. W ten sposób kończymy pracę nad klasą `Button`.

Wyświetlenie przycisku na ekranie

Klasę `Button` wykorzystamy do utworzenia przycisku *Gra* w klasie `AlienInvasion`. Najpierw trzeba uaktualnić sekcję zawierającą polecenia `import`.

Plik alien_invasion.py:

```
--cięcie--  
from game_stats import GameStats  
from button import Button
```

Ponieważ jest potrzebny tylko jeden przycisk tego rodzaju, zdefiniujemy go bezpośrednio w metodzie `_init_()` klasy `AlienInvasion`. Przedstawiony tutaj kod umieść na samym końcu tej metody.

Plik alien_invasion.py:

```
def __init__(self):  
    --cięcie--  
    self._create_fleet()  
  
    # Utworzenie przycisku Gra.  
    self.play_button = Button(self, "Gra")
```

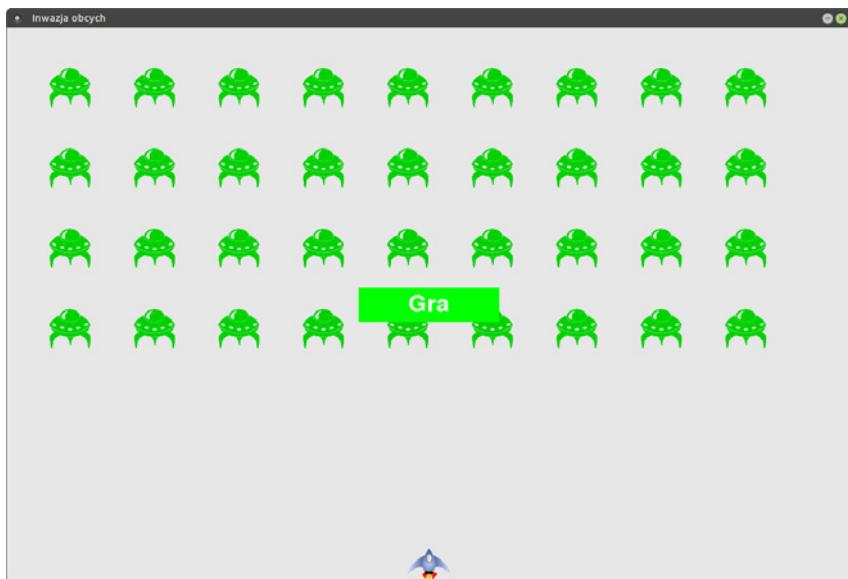
Działanie tego kodu polega na utworzeniu egzemplarza klasy `Button` wraz z etykietą *Gra*, choć ten przycisk jeszcze nie zostanie wyświetlony na ekranie. Metoda `draw_button()` zostanie wywołana z poziomu `_update_screen()`.

Plik alien_invasion.py:

```
def _update_screen(self):  
    --cięcie--  
    self.aliens.draw(self.screen)  
  
    # Wyświetlenie przycisku tylko wtedy, gdy gra jest nieaktywna.  
    if not self.stats.game_active:  
        self.play_button.draw_button()  
  
    pygame.display.flip()
```

Aby umieścić przycisk nad wszystkimi widocznymi elementami gry, wyświetlimy go po wygenerowaniu wszystkich pozostałych elementów gry, ale jeszcze przed przejściem do nowego ekranu. Wykorzystana została konstrukcja `if`, więc przycisk *Gra* będzie wyświetlany tylko wtedy, gdy gra jest nieaktywna.

Teraz po uruchomieniu budowanej gry powinieneś zobaczyć przycisk *Gra* wyświetlony na środku ekranu, tak jak pokazałem na rysunku 14.1.

Rysunek 14.1. Przycisk *Gra* będzie wyświetlany tylko wtedy, gdy gra będzie nieaktywna

Uruchomienie gry

Aby po kliknięciu przycisku *Gra* nastąpiowało uruchomienie nowej gry, przedstawiony poniżej kod umieść na końcu metody *_check_events()*. Zadanie tego bloku *elif* polega na monitorowaniu zdarzeń myszy nad przyciskiem.

Plik alien_invasion.py:

```
def _check_events(self):
    """Reakcja na zdarzenia generowane przez klawiaturę i mysz."""
    for event in pygame.event.get():
        if event.type == pygame.QUIT:
            --cięcie--
        elif event.type == pygame.MOUSEBUTTONDOWN: ❶
            mouse_pos = pygame.mouse.get_pos() ❷
            self._check_play_button(mouse_pos) ❸
```

Pygame wykrywa zdarzenie *MOUSEBUTTONDOWN* po kliknięciu przez gracza dowolnego punktu na ekranie (patrz wiersz ❶), ale w budowanej grze chcemy, aby reakcja została ograniczona jedynie do kliknąć w utworzony wcześniej przycisk *Gra*. Takie rozwiązanie wymaga użycia wywołania *pygame.mouse.get_pos()*, którego wartością zwrotną jest krotka zawierająca współrzędne X i Y kurSORA myszy po kliknięciu jej przycisku (patrz wiersz ❷). Te wartości w wierszu ❸ przekazujemy metodzie *_check_play_button()*.

Metodę `_check_play_button()` zdecydowałem się umieścić po metodzie `_check_events()`.

Plik alien_invasion.py:

```
def _check_play_button(self, mouse_pos):
    """Rozpoczęcie nowej gry po kliknięciu przycisku Gra przez
    użytkownika."""
    if self.play_button.rect.collidepoint(mouse_pos): ❶
        self.stats.game_active = True
```

Metoda `collidepoint()` sprawdza, czy punkt kliknięcia myszy znajduje się na obszarze zdefiniowanym przez prostokąt przycisku *Gra* (patrz wiersz ❶). Jeżeli tak, atrybutowi `game_active` przypisujemy wartość `True` i gra się rozpoczyna!

Na tym etapie powinieneś mieć możliwość rozpoczęcia gry. Po jej zakończeniu wartość atrybutu `game_active` będzie wynosiła `False`, więc przycisk *Play* ponownie zostanie wyświetlony.

Zerowanie gry

Przedstawiony powyżej kod sprawdza się doskonale w przypadku pierwszego kliknięcia przycisku *Gra* przez gracza, ale już nie po zakończeniu gry, ponieważ warunki, które spowodowały zakończenie gry, nie zostały wyzerowane.

Aby wyzerować grę po każdym kliknięciu przycisku *Gra*, konieczne jest wyzerowanie danych statystycznych gry, usunięcie wcześniej wyświetlanego obcych i pocisków, utworzenie nowej floty oraz wyśrodkowanie statku kosmicznego, jak pokazałem w poniższym fragmencie kodu.

Plik alien_invasion.py:

```
def _check_play_button(self, mouse_pos):
    """Rozpoczęcie nowej gry po kliknięciu przycisku Gra przez
    użytkownika."""
    if self.play_button.rect.collidepoint(mouse_pos):
        # Wyzerowanie danych statystycznych gry.
        self.stats.reset_stats() ❶
        self.stats.game_active = True

        # Usunięcie zawartości list aliens i bullets.
        self.aliens.empty() ❷
        self.bullets.empty()

        # Utworzenie nowej floty i wyśrodkowanie statku.
        self._create_fleet() ❸
        self.ship.center_ship()
```

W wierszu ❶ zerujemy dane statystyczne gry, co oznacza, że gracz ponownie ma do dyspozycji trzy nowe statki. Atrybutowi `game_active` zostaje przypisana wartość `True` (więc gra rozpoczyna się po wykonaniu kodu w tej funkcji). Z grup

aliens i bullets są usuwane wszystkie elementy (patrz wiersz ❷), tworzymy nową flotę oraz umieszczamy statek na środku przy dolnej krawędzi ekranu (patrz wiersz ❸).

Teraz po każdym kliknięciu przycisku *Gra* ustawienia w grze zostaną prawidłowo wyzerowane, co pozwoli nam zagrać dowolną ilość razy!

Dezaktywacja przycisku *Gra*

Jedyny problem z przyciskiem *Gra* polega na tym, że tworzący go prostokąt zdefiniowany na ekranie będzie reagował na zdarzenia kliknięcia nawet wtedy, kiedy przycisk będzie niewidoczny. Jeżeli w trakcie gry przypadkowo klikniesz myszą obszar, w którym wcześniej został wyświetlony przycisk, gra rozpocznie się od początku!

Musimy to naprawić. Gra powinna się uruchamiać jedynie wtedy, gdy wartością `game_active` jest `False`.

Plik alien_invasion.py:

```
def _check_play_button(self, mouse_pos):
    """Rozpoczęcie nowej gry po kliknięciu przycisku Gra przez
    użytkownika."""
    button_clicked = self.play_button.rect.collidepoint(mouse_pos) ❶
    if button_clicked and not self.stats.game_active: ❷
        # Wyzerowanie danych statystycznych gry.
        self.stats.reset_stats()
        --cięcie--
```

Opcja `button_clicked` przechowuje wartość `True` lub `False` (patrz wiersz ❶). Gra zostanie ponownie uruchomiona jedynie po kliknięciu przycisku *Gra* i tylko wtedy, gdy aktualnie jest nieaktywna (patrz wiersz ❷). W celu przetestowania tego zachowania uruchom nową grę i klikaj myszą w obszarze, w którym powinien być wyświetlany przycisk *Gra*. Jeżeli wszystko działa zgodnie z oczekiwaniemi, kliknięcie obszaru przycisku *Gra* w trakcie tocżącej się rozgrywki nie powinno mieć żadnego wpływu na przebieg gry.

Ukrycie kurSORA myszy

Kursor myszy musi być widoczny na początku, aby umożliwić rozpoczęcie gry, a później jest już niepotrzebny. Wprowadźmy więc zmianę polegającą na ukryciu kurSORA myszy, gdy gra stanie się aktywna. Przedstawiony tutaj fragment kodu umieść na końcu konstrukcji `if` w metodzie `_check_play_button()`.

Plik alien_invasion.py:

```
def _check_play_button(self, mouse_pos):
    """Rozpoczęcie nowej gry po kliknięciu przycisku Gra."""
    button_clicked = self.play_button.rect.collidepoint(mouse_pos)
    if button_clicked and not self.stats.game_active:
```

```
--cięcie--  
# Ukrycie kurSORA myszy.  
pygame.mouse.set_visible(False)
```

Przekazanie wartości `False` metodzie `set_visible()` nakazuje Pygame ukrycie kurSORA, gdy zostanie umieszczony nad oknem gRY.

KurSOR pojawiA siĘ z powrotem po zakończeniu rozgrywki, aby gracz mógŁ ponownie nacisnąć przycisk *Gra* i rozpocząć nową grę. Poniżej przedstawiłem kod odpowiedzialny za ponowne wyświetlenie kurSORA myszy.

Plik alien_invasion.py:

```
def _ship_hit(self):  
    """Reakcja na uderzenie obcego w statek."""  
    if self.stats.ships_left > 0:  
        --cięcie--  
    else:  
        self.stats.game_active = False  
        pygame.mouse.set_visible(True)
```

KurSOR myszy staje siĘ ponownie widoczny, gdy gra przechodzi w stan nieaktywny, co ma miejsce w trakcie wywołania funkcji `_ship_hit()`. Zadbanie o tego rodzaju szczegóły powoduje, że gra wydaje siĘ bardziej profesjonalna i pozwala graczowi skoncentrować siĘ na samej rozgrywce, a nie na ustalaniu sposobu działania interfejsu użytkownika.

ZRÓB TO SAM

14.1. Naciśnij G, aby rozpoczęć grę. Ponieważ w grze *Inwazja obcych* statkiem kosmicznym gracz kieruje za pomocą klawiatury, najlepszym rozwiązaniem będzie uruchamianie gRY również przez naciśnięcie klawisza. Dodaj kod pozwalający graczowi rozpoczęć grę po naciśnięciu klawisza *G*. Pomocne może być przeniesienie pewnego fragmentu kodu z metody `_check_play_button()` do metody `_start_game()`, która będzie mogła być wywoływana zarówno z `_check_play_button()`, jak i z `_check_keydown_events()`.

14.2. Inna gra. Przy prawej krawędzi ekranu utwórz prostokąt, który z dość dużą szybkością będzie poruszał siĘ w góRĘ oraz w dół. Kierowany przez gracza statek kosmiczny powinien pojawić siĘ po lewej stronie ekranu. Gracz może kierować tym statkiem w góRĘ oraz w dół, a także strzelać pociskami. Dodaj przycisk pozwalający na rozpoczęcie gRY. Gdy gracz trzykrotnie nie trafi w ruchomy cel, gra powinna siĘ zakończyć, a na ekranie ponownie powinien się pojawić przycisk rozpoczętyjący grę. Kliknięcie przycisku *Gra* powinno umożliwić graczowi ponowne rozpoczęcie gRY.

Zmiana poziomu trudności

Aktualnie w grze jest tak, że po zestrzeleniu całej floty obcych graczy przechodzimy na kolejny poziom, choć nie wiąże się to ze wzrostem trudności rozgrywki. Ożywimy nieco grę i uczynimy ją trudniejszą w ten sposób, że będziemy zwiększać szybkość akcji za każdym razem, gdy graczu udą się uniknąć wszystkich obcych.

Zmiana ustawień dotyczących szybkości

Najpierw musimy przeorganizować klasę `Settings`, aby pogrupować ustawienia gry i przedstawić je w postaci wartości statycznej, którą następnie będzie można zmienić. Musimy mieć pewność, że te ustawienia będą się zmieniać, kiedy wyzerujemy grę i rozpoczęniemy nową rozgrywkę. Poniżej przedstawiłem kod metody `__init__()` w pliku `settings.py`.

Plik `settings.py`:

```
def __init__(self):
    """Inicjalizacja danych statystycznych gry."""
    # Ustawienia dotyczące ekranu.
    self.screen_width = 1200
    self.screen_height = 800
    self.bg_color = (230, 230, 230)

    # Ustawienia dotyczące statku kosmicznego.
    self.ship_limit = 3

    # Ustawienia dotyczące pocisku.
    self.bullet_width = 3
    self.bullet_height = 15
    self.bullet_color = 60, 60, 60
    self.bullets_allowed = 3

    # Ustawienia dotyczące obcego.
    self.fleet_drop_speed = 10

    # Łatwa zmiana szybkości gry.
    self.speedup_scale = 1.1 ❶

    self.initialize_dynamic_settings() ❷
```

Kontynuujemy inicjalizację ustawień, które pozostają stałe w metodzie `__init__()`. W wierszu ❶ dodaliśmy ustawienie `speedup_scale` pozwalające na kontrolowanie zmiany szybkości gry — wartość 2 spowoduje podwojenie szybkości rozgrywki za każdym razem, gdy gracz przejdzie na nowy poziom, natomiast wartość 1 oznacza zachowanie tej samej szybkości. Wartość rzędu 1.1 powoduje wystarczający wzrost szybkości gry, choć jeszcze nie na tyle, aby uniemożliwić rozgrywkę. Na końcu mamy wywołanie `initialize_dynamic_settings()` odpowiedzialne za inicjalizację wartości dla atrybutów, które muszą ulegać zmianie w trakcie gry (patrz wiersz ❷).

Poniżej przedstawiłem kod metody `initialize_dynamic_settings()`.

Plik settings.py:

```
def initialize_dynamic_settings(self):
    """Inicjalizacja ustawień, które ulegają zmianie w trakcie gry."""
    self.ship_speed = 1.5
    self.bullet_speed = 3.0
    self.alien_speed = 1.0

    # Wartość fleet_direction wynosząca 1 oznacza prawo, natomiast -1 oznacza lewo.
    self.fleet_direction = 1
```

Powysza metoda powoduje ustawienie wartości początkowych dla szybkości poruszania się statku, pocisku oraz obcych. Te szybkości będziemy zwiększać w trakcie postępu poczynionego przez gracza w trakcie rozgrywki i zerować po rozpoczęciu nowej gry. W przedstawionej metodzie znajduje się atrybut `fleet_direction`, aby obcy zawsze poruszały się odpowiednio na początku każdej nowej gry. Nie trzeba inkrementować wartości `fleet_drop_speed`, ponieważ gdy obcy będą szybciej poruszać się po ekranie, to jednocześnie flota będzie szybciej zbliżać się do statku kierowanego przez gracza i dolnej krawędzi ekranu.

Aby zwiększyć szybkość poruszania się statku, pocisków i obcych za każdym razem, gdy gracz przejdzie na wyższy poziom, używamy metody `increase_speed()`.

Plik settings.py:

```
def increase_speed(self):
    """Zmiana ustawień dotyczących szybkości."""
    self.ship_speed *= self.speedup_scale
    self.bullet_speed *= self.speedup_scale
    self.alien_speed *= self.speedup_scale
```

Aby zwiększyć szybkość wymienionych elementów gry, szybkość każdego z nich mnożymy przez wartość przechowywaną w `speedup_scale`.

Tempo gry zwiększamy, wywołując metodę `increase_speed()` z poziomu `_check_bullet_alien_collisions()`, gdy ostatni obcy we flocie zostanie zestrzelony, ale jeszcze zanim zostanie utworzona nowa flota.

Plik alien_invasion.py:

```
def _check_bullet_alien_collisions(self):
    --cięcie--
    if not self.aliens:
        # Usunięcie istniejących pocisków, przyśpieszenie gry i utworzenie nowej floty.
        self.bullets.empty()
        self._create_fleet()
        self.settings.increase_speed()
```

Zmiana wartości ustawień szybkości `ship_speed`, `alien_speed` i `bullet_speed` jest wystarczająca do tego, aby przyspieszyć całą grę!

Wyzerowanie szybkości

Wszystkim zmienionym ustawieniom szybkości musimy przywrócić wartości początkowe za każdym razem, gdy gracz rozpocznie nową grę. W przeciwnym razie zastosowane będą poprzednio używane ustawienia dotyczące szybkości rozgrywki.

Plik alien_invasion.py:

```
def _check_play_button(self, mouse_pos):
    """Rozpoczęcie nowej gry po kliknięciu przycisku Gra przez
    użytkownika."""
    button_clicked = self.play_button.rect.collidepoint(mouse_pos)
    if button_clicked and not self.stats.game_active:
        # Wyzeranie ustawień dotyczących gry.
        self.settings.initialize_dynamic_settings()
        --cięcie--
```

W tym momencie rozgrywka w *Inwazji obcych* dostarcza znacznie więcej radości, a sam gra stała się bardziej wymagająca. Kiedy gracz zniszczy całą flotę obcych, szybkość gry nieco się zwiększa, a tym samym rozgrywka staje się trudniejsza. Jeżeli gra będzie zbyt szybko stawała się trudna, zmniejsz wartość `settings.speedup_scale`. Natomiast jeśli gra nadal pozostaje zbyt łatwa, wówczas nieco zwiększą wskazaną wartość. Odszukaj najlepszą wartość, która powoduje wzrost trudności rozgrywki w rozsądny przedział czasu. Pierwsze kilka poziomów powinno być łatwych, kilka kolejnych nieco bardziej wymagających, choć nadal możliwych do przejścia. Dopiero kolejne poziomy powinny być bardzo trudne, prawie niemożliwe do przejścia.

ZRÓB TO SAM

14.3. Zmiana trudności innej gry. Pracę rozpoczęj od kodu utworzonego w ćwiczeniu 14.2. Prostokąt powinien zwiększać szybkość wraz z postępem w grze. Kiedy zostanie kliknięty przycisk *Gra*, szybkość poruszania się prostokąta powinna zostać przywrócona do stanu początkowego.

14.4. Poziomy trudności. Dla gry *Inwazja obcych* przygotuj kilka przycisków umożliwiających graczowi wybór odpowiedniego poziomu na początku gry. Każdy przycisk powinien przypisywać odpowiednie wartości atrybutom klasy `Settings` niezbędnym do zdefiniowania różnych poziomów trudności.

Punktacja

Przystępujemy teraz do implementacji systemu punktacji, aby w czasie rzeczywistym monitorować punkty zdobywane przez gracza, a także wyświetlać najlepszy wynik, aktualny poziom oraz liczbę statków, jakie pozostały do dyspozycji gracza.

Punktacja jest wartością statystyczną, więc dodajemy atrybut score do klasy GameStats.

Plik game_stats.py:

```
class GameStats:
    --cięcie--
    def reset_stats(self):
        """
        Inicjalizacja danych statystycznych, które mogą zmieniać się
        w trakcie gry.
        """
        self.ships_left = self.settings.ship_limit
        self.score = 0
```

Aby wyzerować punktację po każdym uruchomieniu nowej gry, wartość atrybutu score inicjalizujemy w metodzie `reset_stats()` zamiast w `__init__()`.

Wyświetlanie punktacji

By móc wyświetlić punktację na ekranie, zaczynamy od przygotowania nowej klasy Scoreboard. Na razie ta klasa będzie wyświetlała jedynie bieżącą punktację, choć później wykorzystamy ją również do podawania najlepszego wyniku, aktualnego poziomu oraz liczby statków, jakie pozostały do dyspozycji gracza. Poniżej przedstawiłem pierwszą część klasy; umieść ją w pliku o nazwie `scoreboard.py`.

Plik scoreboard.py:

```
import pygame.font

class Scoreboard:
    """Klasa przeznaczona do przedstawiania informacji o punktacji."""

    def __init__(self, ai_game): ❶
        """Inicjalizacja atrybutów dotyczących punktacji."""
        self.screen = ai_game.screen
        self.screen_rect = self.screen.get_rect()
        self.settings = ai_game.settings
        self.stats = ai_game.stats

        # Ustawienia czcionki dla informacji dotyczących punktacji.
        self.text_color = (30, 30, 30) ❷
        self.font = pygame.font.SysFont(None, 48) ❸

        # Przygotowanie początkowych obrazów z punktacją.
        self.prep_score() ❹
```

Ponieważ klasa Scoreboard wyświetla tekst na ekranie, pracę rozpoczynamy od zimportowania modułu `pygame.font`. Następnie metodzie `__init__()` przekazujemy parametr `ai_game`, co pozwoli uzyskać dostęp do obiektów `settings`, `screen`

i stats, aby można było wyświetlać monitorowane wartości (patrz wiersz ❶). Kolejne kroki to zdefiniowanie koloru tekstu (patrz wiersz ❷) oraz utworzenie obiektu czcionki (patrz wiersz ❸).

Aby przekształcić w obraz tekst przeznaczony do wyświetlenia, w wierszu ❹ wywołujemy metodę prep_score(), której kod przedstawiłem poniżej.

Plik scoreboard.py:

```
def prep_score(self):
    """Przekształcenie punktacji na wygenerowany obraz."""
    score_str = str(self.stats.score) ❶
    self.score_image = self.font.render(score_str, True, ❷
                                         self.text_color, self.settings.bg_color)

    # Wyświetlenie punktacji w prawym górnym rogu ekranu.
    self.score_rect = self.score_image.get_rect() ❸
    self.score_rect.right = self.screen_rect.right - 20 ❹
    self.score_rect.top = 20 ❺
```

W metodzie prep_score() zaczynamy od przekształcenia wartości liczbowej w stats.score na postać ciągu tekstowego (patrz wiersz ❶). Otrzymany ciąg tekstowy przekazujemy metodzie render(), która tworzy obraz (patrz wiersz ❷). Aby punktacja była wyraźnie widoczna na ekranie, metodzie render() przekazujemy kolor tła ekranu, a także kolor tekstu.

Obraz z punkcją zostaje umieszczony w prawym górnym rogu ekranu i będzie rozszerzany w lewą stronę wraz ze zwiększaniem się punktacji i szerokości przedstawiającej ją liczby. Aby mieć pewność o dosunięciu punktacji zawsze do prawej krawędzi ekranu, tworzymy prostokąt o nazwie score_rect (patrz wiersz ❸) i ustawiamy jego prawą krawędź w odległości 20 pikseli w lewo od prawej krawędzi ekranu (patrz wiersz ❹). Góra krawędź nowego prostokąta zostaje zdefiniowana w odległości 20 pikseli w dół od górnej krawędzi ekranu (patrz wiersz ❺).

Na końcu przygotowujemy metodę show_score() odpowiedzialną za wyświetlenie wygenerowanego obrazu z punkcją.

Plik scoreboard.py:

```
def show_score(self):
    """Wyświetlenie punktacji na ekranie."""
    self.screen.blit(self.score_image, self.score_rect)
```

Ta metoda wyświetla na ekranie, w położeniu wskazanym przez score_rect, obraz przedstawiający aktualną punktację.

Utworzenie tablicy wyników

Wyświetlenie punktacji wymaga utworzenia w klasie AlienInvasion egzemplarza klasy Scoreboard. Zacznij od uaktualnienia sekcji zawierającej polecenia import.

Plik alien_invasion.py:

```
--cięcie--  
from game_stats import GameStats  
from scoreboard import Scoreboard  
--cięcie--
```

Następnym krokiem jest utworzenie w metodzie `_init_()` egzemplarza klasy `Scoreboard`.

Plik alien_invasion.py:

```
def __init__(self):  
    --cięcie--  
    pygame.display.set_caption("Inwazja obcych")  
  
    # Utworzenie egzemplarza przeznaczonego do przechowywania danych  
    # statystycznych gry oraz utworzenie egzemplarza klasy Scoreboard.  
    self.stats = GameStats(self)  
    self.sb = Scoreboard(self)  
    --cięcie--
```

Pozostało już tylko wyświetlenie punktacji na ekranie, co odbywa się z poziomu metody `_update_screen()`.

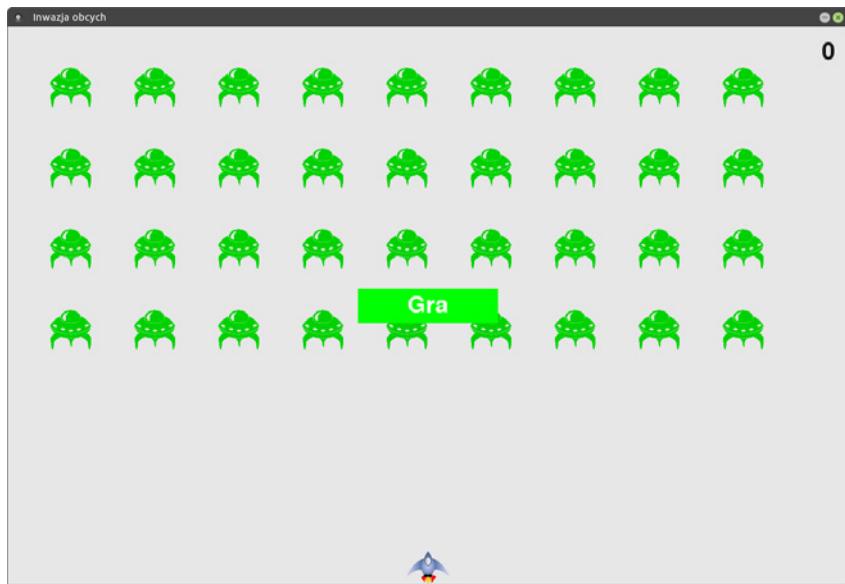
Plik game_functions.py:

```
def _update_screen(self):  
    --cięcie--  
    self.aliens.draw(self.screen)  
  
    # Wyświetlenie informacji o punktacji.  
    self.sb.show_score()  
  
    # Wyświetlenie przycisku tylko wtedy, gdy gra jest nieaktywna.  
    --cięcie--
```

Metoda `show_score()` jest wywoływaną tuż przed wyświetleniem przycisku *Gra* na ekranie.

Jeżeli teraz uruchomisz *Inwazję obcych*, powinieneś zobaczyć zero w prawym górnym rogu ekranu. (Na obecnym etapie prac chcemy się jedynie upewnić o wyświetleniu punktacji w odpowiednim miejscu na ekranie, a dopiero później zajmiemy się opracowaniem systemu punktacji). Na rysunku 14.2 pokazałem, jak jest wyświetlana punktacja tuż przed rozpoczęciem nowej gry.

Teraz przechodzimy do przypisania punktów poszczególnym obcym!

Rysunek 14.2. Punktacja jest wyświetlona w prawym górnym rogu ekranu

Uaktualnienie punktacji po zestrzeleniu obcego

Aby przygotować uaktualnianą na bieżąco punktację, która będzie wyświetlane na ekranie, musimy zmieniać wartość atrybutu stats.score po każdym zestrzeleniu obcego, a następnie wywoływać funkcję prep_score(), by zaktualizować obraz wyświetlający punktację. Jednak w pierwszej kolejności musimy ustalić, ile punktów otrzyma gracz za zestrzelenie obcego.

Plik settings.py:

```
def initialize_dynamic_settings(self):
    --cięcie--
    # Punktacja.
    self.alien_points = 50
```

Liczba punktów będzie się zwiększała wraz z postępem poczynionym przez gracza. Aby mieć pewność, że wartość ta będzie się zerować za każdym razem po uruchomieniu nowej gry, będziemy ją ustawiać w initialize_dynamic_settings().

Uaktualnienie liczby zdobytych punktów następuje w metodzie _check_bullet_→alien_collisions() po każdym zestrzeleniu obcego przez gracza.

Plik alien_invasion.py:

```
def _check_bullet_alien_collisions(self):
    """Reakcja na kolizję między pociskiem i obcym."""
    # Usunięcie wszystkich pocisków i obcych, między którymi doszło do
    # kolizji.
```

```
collisions = pygame.sprite.groupcollide(  
    self.bullets, self.aliens, True, True)  
  
if collisions:  
    self.stats.score += self.settings.alien_points  
    self.sb.prep_score()  
--cięcie--
```

Kiedy pocisk trafia w obcego, Pygame zwraca słownik `collisions`. Sprawdzamy, czy ten słownik istnieje, a jeśli tak, liczbę punktów za trafienie danego obcego dodajemy do aktualnej liczby punktów. Następnie wywołujemy `prep_score()` w celu utworzenia nowego obrazu dla zaktualizowanej liczby zdobytych dotąd punktów.

Teraz, gdy zaczniesz grać w *Inwazję obcych*, powinieneś widzieć aktualizowaną na bieżąco liczbę zdobytych dotąd punktów.

Zerowanie wyniku

Obecnie nowy wynik będzie przygotowywany jedynie po trafieniu obcego, co sprawdza się w większości sytuacji. Jednak po uruchomieniu nowej gry nadal będzie wyświetlane poprzedni wynik, aż do chwili pierwszego trafienia w obcego.

Rozwiązaniem tego problemu jest przygotowanie wyniku podczas uruchamiania nowej gry.

Plik alien_invasion.py:

```
def _check_play_button(self, mouse_pos):  
    --cięcie--  
    if button_clicked and not self.stats.game_active:  
        --snip--  
        # Wyzerowanie danych statystycznych gry.  
        self.stats.reset_stats()  
        self.stats.game_active = True  
        self.sb.prep_score()  
    --cięcie--
```

Metoda `prep_score()` jest wywoływana po wyzerowaniu danych statystycznych gry podczas uruchamiania nowej gry. W ten sposób wynik początkowy wynosi 0.

Zagwarantowanie uwzględnienia wszystkich trafień

Aktualnie utworzony kod może nie uwzględnić pewnych trafień obcych. Na przykład jeśli dwa pociski będą mieć kolizję z obcymi w tej samej iteracji pętli lub utworzony przez nas wyjątkowo szeroki pocisk trafi jednocześnie wielu obcych, gracz otrzyma punkty tylko za jedno trafienie obcego. Aby usunąć ten problem, musimy dopracować sposób, w jaki wykrywane są kolizje między pociskami i obcymi.

W metodzie `_check_bullet_alien_collisions()` każdy pocisk trafiający w obcego staje się kluczem w słowniku `collisions`. Wartością przypisaną każdemu pociąkowi jest lista obcych, z którymi miał kolizję. Przeprowadzamy iterację przez słownik `collisions` i upewniamy się, że punkty są dodawane za wszystkich trafionych obcych.

Plik alien_invasion.py:

```
def _check_bullet_alien_collisions(self):
    --cięcie--
    if collisions:
        for aliens in collisions.values(): ❶
            self.stats.score += self.settings.alien_points * len(aliens)
            self.sb.prep_score()
    --cięcie--
```

Jeżeli słownik `collisions` został zdefiniowany, przeprowadzamy iterację przez wszystkie jego wartości. Pamiętaj, że każda wartość jest listą obcych trafionych przez pojedynczy pocisk. Wartość każdego obcego mnożymy przez liczbę obcych na każdej liście, a następnie dodajemy tę wartość do liczby zdobytych dotąd punktów (patrz wiersz ❶). Aby przetestować to rozwiązanie, utwórz pocisk o szerokości 300 pikseli i sprawdź, czy otrzymasz punkty za trafienie każdego obcego takim superpociąkiem. Nie zapomnij o przywróceniu pierwotnego wymiaru pocisku po zakończeniu testu.

Zwiększenie liczby zdobywanych punktów

Ponieważ gra staje się coraz bardziej skomplikowana za każdym razem, gdy gracz przejdzie na kolejny poziom, za zestrzelenie obcego na wyższych poziomach gracz powinien otrzymywać większą liczbę punktów. Implementacja takiej funkcjonalności wymaga dodania kodu odpowiedzialnego za zwiększenie liczby punktów po przyśpieszeniu gry.

Plik settings.py:

```
class Settings:
    """ Klasa przeznaczona do przechowywania wszystkich ustawień gry."""

    def __init__(self):
        --cięcie--
        # Łatwa zmiana szybkości gry.
        self.speedup_scale = 1.1
        # Łatwa zmiana liczby punktów przyznawanych za zestrzelenie obcego.
        self.score_scale = 1.5 ❶

        self.initialize_dynamic_settings()

    def initialize_dynamic_settings(self):
        --cięcie--
```

```
def increase_speed(self):
    """Zmiana ustawień dotyczących szybkości gry i liczby
    przyznawanych punktów."""
    self.ship_speed *= self.speedup_scale
    self.bullet_speed *= self.speedup_scale
    self.alien_speed *= self.speedup_scale

    self.alien_points = int(self.alien_points * self.score_scale) ❷
```

Definiujemy współczynnik używany podczas zwiększania liczby przyznawanych punktów i nadajemy mu nazwę `score_scale` (patrz wiersz ❶). Mały wzrost szybkości akcji w grze (1.1) powoduje, że poziom trudności gry wzrasta dość szybko. Jednak zauważalna różnica w punktacji wymaga zmiany liczby przydzielanych punktów o nieco większy współczynnik, na przykład 1.5. Dlatego też kiedy zwiększymy tempo akcji w grze, musimy również zwiększyć liczbę punktów otrzymywanych przez gracza za każde trafienie obcego pociskiem (patrz wiersz ❷). Wykorzystujemy funkcję `int()` do zwiększania tej wartości o pełne liczby całkowite.

Aby poznać liczbę punktów otrzymywanych za unicestwienie poszczególnych obcych, dodaj wywołanie `print()` do metody `increase_speed()` w klasie `Settings`.

Plik `settings.py`:

```
def increase_speed(self):
    --cięcie--
    self.alien_points = int(self.alien_points * self.score_scale)
    print(self.alien_points)
```

Nowa wartość powinna zostać wyświetlona w terminalu po każdym przejściu na następny poziom.

UWAGA *Nie zapomnij o usunięciu wymienionego wywołania `print()` po sprawdzeniu, czy liczba zdobywanych punktów faktycznie jest uaktualniana. W przeciwnym razie to wywołanie będzie miało negatywny wpływ na wydajność gry, a ponadto może niepotrzebnie rozpraszać gracza.*

Zaokrąglanie punktacji

Większość gier zręcznościowych stosuje punktację będącą wielokrotnością liczy 10. Wprowadzimy więc odpowiednią zmianę w punktacji, aby zastosować się do tego kanonu. Sformatujemy punktację w taki sposób, aby był wyświetlany przecinek w charakterze separatora w dużych liczbach. Poniżej przedstawiłem zmiany, jakie należy wprowadzić w klasie `Scoreboard`.

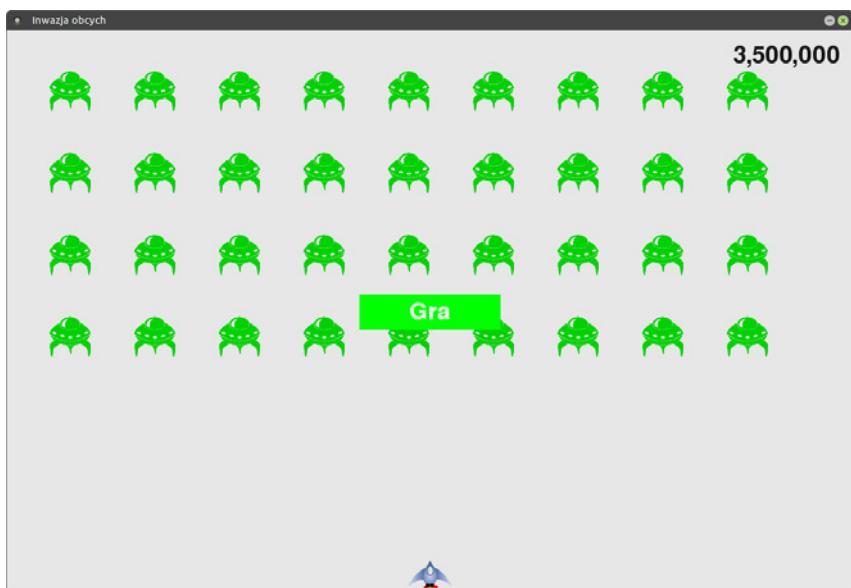
Plik `scoreboard.py`:

```
def prep_score(self):
    """Przekształcenie punktacji na wygenerowany obraz."""
    rounded_score = round(self.stats.score, -1) ❶
```

```
score_str = "{:,}.".format(rounded_score) ❷
self.score_image = self.font.render(score_str, True,
    self.text_color, self.settings.bg_color)
--cięcie--
```

Działanie funkcji `round()` standardowo polega na zaokrąglaniu liczb zmiennoprzecinkowych tak, aby zostało wyświetlane tyle cyfr po przecinku, ile zostało wskazane w wartości drugiego parametru. Jednak przekazanie wartości ujemnej jako drugiego parametru powoduje, że funkcja `round()` będzie zaokrągać wartość do najbliższej wielokrotności 10, 100, 1000 itd. Kod w wierszu ❸ nakazuje Pythonowi zaokrąglenie wartości `stats.score` do najbliższej 10 i umieszczenie wyniku w `rounded_score`.

W wierszu ❹ dyrektywa formatująca ciąg tekstowy nakazuje Pythonowi wstawienie przecinków w liczbach podczas ich konwersji na ciąg tekstowy. Dlatego też wygenerowany będzie wynik 1,000,000 zamiast 1000000. Teraz po uruchomieniu gry powinieneśtrzymać elegancko sformatowaną, zaokrągloną punktację, która pozostanie taką nawet wtedy, kiedy zdobędziesz wiele punktów, tak jak pokazalem na rysunku 14.3.

Rysunek 14.3. Zaokrąglona punktacja wraz z separatorami w postaci przecinków

Najlepsze wyniki

Każdy gracz chce pobić najlepszy wynik osiągnięty dotąd w grze. Dlatego też będziemy monitorować najlepszy wynik, jaki kiedykolwiek został osiągnięty w grze, i wyświetlać go na ekranie. Najlepsze wyniki będą przechowywane za pomocą klasy `GameStats`.

Plik game_stats.py:

```
def __init__(self, ai_game):
    --cięcie--
    # Najlepszy wynik nigdy nie powinien zostać wyzerowany.
    self.high_score = 0
```

Ponieważ najlepszy wynik nigdy nie powinien zostać wyzerowany, wartość `high_score` zainicjalizujemy w metodzie `__init__()`, a nie `reset_stats()`.

Musimy jeszcze zmodyfikować klasę Scoreboard, aby można było wyświetlić najlepszy wynik. Rozpoczynamy od metody `__init__()`.

Plik scoreboard.py:

```
def __init__(self, ai_game):
    --cięcie--
    # Przygotowanie początkowych obrazów z punktacją.
    self.prep_score()
    self.prep_high_score() ❶
```

Najlepszy wynik osiągnięty dotąd w grze nie będzie wyświetlany razem z aktualnym. Potrzebna jest więc nam nowa metoda o nazwie `prep_high_score()`, odpowiedzialna za przygotowanie obrazu przedstawiającego ten najlepszy wynik (patrz wiersz ❶).

Poniżej zaprezentowałem kod metody `prep_high_score()`.

Plik scoreboard.py:

```
def prep_high_score(self):
    """Konwersja najlepszego wyniku w grze na wygenerowany obraz."""
    high_score = round(self.stats.high_score, -1) ❶
    high_score_str = "{:,}.".format(high_score)
    self.high_score_image = self.font.render(high_score_str, True, ❷
                                              self.text_color, self.settings.bg_color)

    # Wyświetlenie najlepszego wyniku w grze na środku ekranu, przy górnej krawędzi.
    self.high_score_rect = self.high_score_image.get_rect()
    self.high_score_rect.centerx = self.screen_rect.centerx ❸
    self.high_score_rect.top = self.score_rect.top ❹
```

Wynik zaokrąglamy do najbliższej wielokrotności liczby 10 i formatujemy do wyświetlenia wraz z przecinkami (patrz wiersz ❶). Następnie generujemy obraz na podstawie najlepszego wyniku uzyskanego dotąd w grze (patrz wiersz ❷). Prostokąt zawierający ten wynik wyrównujemy w poziomie (patrz wiersz ❸), a jego atrybutowi `top` przypisujemy wartość odpowiadającą atrybutowi `top` obrazu wyświetlającego bieżącą punktację (patrz wiersz ❹).

Metoda `show_score()` wyświetla teraz aktualną liczbę zdobytych punktów po prawej stronie ekranu, a najlepszy osiągnięty dotąd wynik na środku ekranu.

Plik scoreboard.py:

```
def show_score(self):
    """Wyświetlenie punktacji na ekranie."""
    self.screen.blit(self.score_image, self.score_rect)
    self.screen.blit(self.high_score_image, self.high_score_rect)
```

Aby wykonać sprawdzenie pod kątem najlepszego wyniku w grze, w klasie Scoreboard tworzymy nową metodę o nazwie `check_high_score()`.

Plik scoreboard.py:

```
def check_high_score(self):
    """Sprawdzenie, czy mamy nowy najlepszy wynik osiągnięty dotąd
    w grze."""
    if self.stats.score > self.stats.high_score:
        self.stats.high_score = self.stats.score
        self.prep_high_score()
```

Metoda `check_high_score()` jest używana do porównania aktualnej liczby punktów z najlepszym dotąd wynikiem w grze. Jeżeli bieżący wynik jest większy od dotąd najlepszego, uaktualniamy wartość `high_score` i wywołujemy `prep_high_score()`, aby zmienić obraz przedstawiający najlepszy wynik osiągnięty w grze.

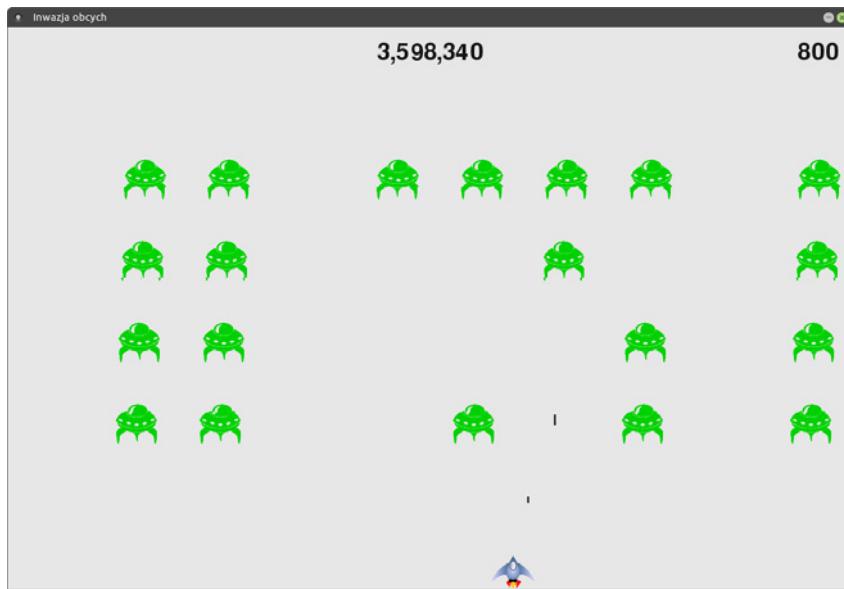
Wywołanie `check_high_score()` jest konieczne po każdym trafieniu obcego i po uaktualnieniu wyniku w `_check_bullet_alien_collisions()`.

Plik alien_invasion.py:

```
def _check_bullet_alien_collisions(self):
    --cięcie--
    if collisions:
        for aliens in collisions.values():
            self.stats.score += self.settings.alien_points * len(aliens)
            self.sb.prep_score()
            self.sb.check_high_score()
    --cięcie--
```

Metodę `check_high_score()` wywołujemy, gdy istnieje słownik `collisions`. Wywołanie to następuje po tym, jak zostaje uaktualniona punktacja za wszystkich trafionych obcych.

W trakcie pierwszej gry w *Inwazję obcych* aktualny wynik będzie jednocześnie najlepszym osiągniętym dotąd rezultatem. Na ekranie zobaczysz wyświetcone dwie takie same liczby wskazujące na punktację. Jednak kiedy rozpoczniesz drugą grę, najlepszy osiągnięty dotąd wynik będzie wyświetlany na środku ekranu, natomiast aktualna liczba punktów po prawej stronie, tak jak pokazałem na rysunku 14.4.

Rysunek 14.4. Najlepszy osiągnięty dotąd wynik w grze jest wyświetlany na górze pośrodku ekranu

Wyświetlenie aktualnego poziomu gry

Aby wyświetlić aktualny poziom gry, na jakim znajduje się gracz, przed wszystkim musimy mieć atrybut w klasie GameStats przedstawiający bieżący poziom. Wyzerowanie poziomu na początku każdej gry odbywa się w metodzie `reset_stats()`.

Plik `game_stats.py`:

```
def reset_stats(self):
    """Inicjalizacja danych statystycznych, które mogą zmieniać się
    w trakcie gry."""
    self.ships_left = self.settings.ship_limit
    self.score = 0
    self.level = 1
```

Konieczne jest zmodyfikowanie klasy Scoreboard do wyświetlania bieżącego poziomu. Nową metodę o nazwie `prep_level()` wywołujemy z poziomu metody `__init__()`.

Plik `scoreboard.py`:

```
def __init__(self, ai_game):
    --cięcie--
    self.prep_high_score()
    self.prep_level()
```

Poniżej przedstawiłem kod metody prep_level().

Plik scoreboard.py:

```
def prep_level(self):
    """Konwersja numeru poziomu na wygenerowany obraz."""
    level_str = str(self.stats.level)
    self.level_image = self.font.render(level_str, True, ❶
                                         self.text_color, self.settings.bg_color)

    # Numer poziomu jest wyświetlany pod aktualną punktacją.
    self.level_rect = self.level_image.get_rect()
    self.level_rect.right = self.score_rect.right ❷
    self.level_rect.top = self.score_rect.bottom + 10 ❸
```

Metoda prep_level() tworzy obraz na podstawie wartości przechowywanej w level_str (patrz wiersz ❶), a następnie przypisuje atrybutowi right obrazu wartość odpowiadającą atrybutowi right punktacji (patrz wiersz ❷). Kolejnym krokiem jest przypisanie atrybutowi top położenia 10 pikseli poniżej dolnej krawędzi obrazu punktacji, aby tym samym pozostawić nieco miejsca między punktacją i numerem poziomu (patrz wiersz ❸).

Konieczne jest również uaktualnienie metody show_score().

Plik scoreboard.py:

```
def show_score(self):
    """Wyświetlenie na ekranie punktacji oraz statków."""
    self.screen.blit(self.score_image, self.score_rect)
    self.screen.blit(self.high_score_image, self.high_score_rect)
    self.screen.blit(self.level_image, self.level_rect)
```

W powyższym kodzie dodaliśmy wiersz odpowiedzialny za wyświetlenie na ekranie obrazu podającego numer poziomu, na którym aktualnie znajduje się gracz.

W metodzie _check_bullet_alien_collisions() inkrementujemy wartość stats.level i uaktualniamy obraz poziomu.

Plik alien_invasion.py:

```
def _check_bullet_alien_collisions(self):
    --cięcie--
    if not self.aliens:
        # Usunięcie istniejących pocisków, przyśpieszenie gry i utworzenie nowej floty.
        self.bullets.empty()
        self._create_fleet()
        self.settings.increase_speed()

        # Inkrementacja numeru poziomu.
        self.stats.level += 1
        self.sb.prep_level()
```

Jeżeli cała flota obcych zostanie zniszczona, inkrementujemy wartość stats.level i wywołujemy prep_level(), by upewnić się, że informacja o nowym poziomie gry jest prawidłowo wyświetlnana.

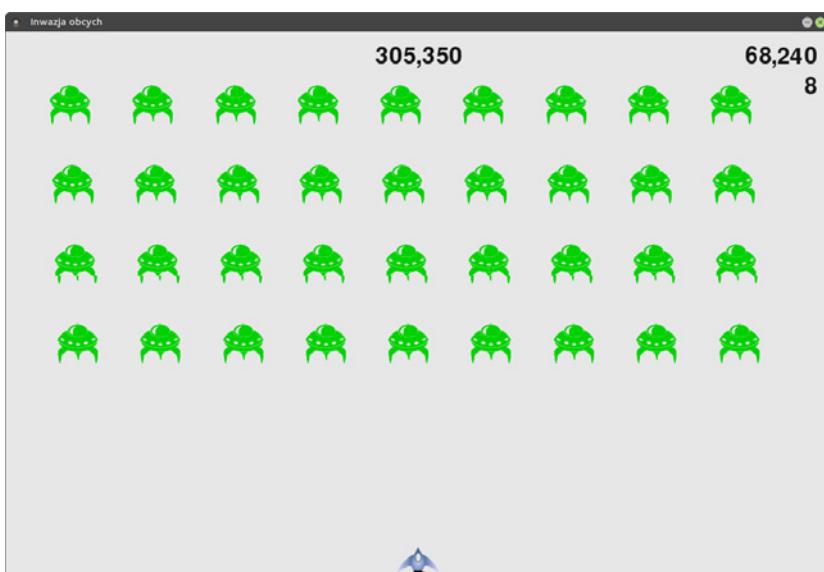
Aby mieć pewność, że obrazy przedstawiające bieżącą punktację i numer poziomu zostaną na początku nowej gry prawidłowo aktualnione, po kliknięciu przycisku *Gra* wywołujemy procedurę zerowania.

Plik alien_invasion.py:

```
def _check_play_button(self, mouse_pos):
    --cięcie--
    if button_clicked and not self.stats.game_active:
        --cięcie--
        self.sb.prep_score()
        self.sb.prep_level()
        --cięcie--
```

Metoda prep_level() jest wywoływaną tuż po prep_score().

Kiedy wprowadzimy omówione powyżej modyfikacje, gracz zobaczy na ekranie aktualny poziom gry, tak jak pokazałem na rysunku 14.5.

Rysunek 14.5. Aktualny poziom gry jest wyświetlany tuż pod bieżącą punktacją

UWAGA W niektórych klasycznych grach punktacja zawiera także etykiety takie jak Punkty, Najlepszy wynik i Poziom. W budowanej tutaj grze pomineliśmy te etykiety, ponieważ znaczenie poszczególnych liczb staje się oczywiste po rozpoczęciu rozgrywki. Jeżeli jednak chcesz dodać wspomniane etykiety, umieść je przed ciągami tekstowymi przedstawiającymi liczby, a dokładnie przed wywołaniami font.render() w klasie Scoreboard.

Wyświetlenie liczby statków

Na koniec wyświetlimy liczbę statków kosmicznych, jakie pozostały graczowi do dyspozycji, ale tym razem wykorzystamy do tego celu grafikę. Statki będą wyświetlane w lewym górnym rogu ekranu. Liczba statków odzwierciedla ich ilość pozostałą do dyspozycji gracza. Takie rozwiązanie jest podobne do stosowanego w wielu klasycznych grach zręcznościowych.

Konieczne będzie zdefiniowanie klasy `Ship` dziedziczącej po klasie `Sprite`, co pozwoli utworzyć grupę statków.

Plik `ship.py`:

```
import pygame
from pygame.sprite import Sprite

class Ship(Sprite): ❶
    """Klasa przeznaczona do zarządzania statkiem kosmicznym."""

    def __init__(self, ai_game):
        """Inicjalizacja statku kosmicznego i jego położenie
        początkowe."""
        super().__init__() ❷
        --cięcie--
```

Importujemy klasę `Sprite` i upewniamy się, że klasa `Ship` dziedziczy po klasie `Sprite` (patrz wiersz ❶). W wierszu ❷ na początku metody `__init__()` wywołujemy metodę `super()`.

Następnym krokiem jest zmodyfikowanie klasy `Scoreboard` i utworzenie grupy statków, które będą wyświetlane. Poniżej przedstawiłem polecenia `import`.

Plik `scoreboard.py`:

```
import pygame.font
from pygame.sprite import Group

from ship import Ship
```

Ponieważ tworzymy grupę statków, konieczne jest zaimportowanie klas `Group` i `Ship`.

Spójrz na kod metody `__init__()`.

Plik `scoreboard.py`:

```
def __init__(self, ai_game):
    """Inicjalizacja atrybutów dotyczących punktacji."""
    self.ai_game = ai_game
    self.screen = ai_game.screen
    --cięcie--
    self.prep_level()
    self.prep_ships()
```

Egzemplarz przedstawiający grę przypisujemy atrybutowi, ponieważ konieczne będzie utworzenie statków. Metodę prep_ships() wywołujemy po prep_level().

Poniżej przedstawiłem metodę prep_ships().

Plik scoreboard.py:

```
def prep_ships(self):
    """Wyświetla liczbę statków, jakie pozostały graczy."""
    self.ships = Group() ❶
    for ship_number in range(self.stats.ships_left): ❷
        ship = Ship(self.ai_game)
        ship.rect.x = 10 + ship_number * ship.rect.width ❸
        ship.rect.y = 10 ❹
        self.ships.add(ship) ❺
```

Metoda prep_ships() tworzy pustą grupę o nazwie self.ships przeznaczoną do przechowywania egzemplarzy statku (patrz wiersz ❶). Wypełnienie tej grupy wymaga wykonania pętli dla każdego statku, jaki pozostał graczy do dyspozycji (patrz wiersz ❷). Wewnątrz pętli tworzymy nowy statek i przypisujemy mu wartość współrzędnej X, aby wszystkie statki pojawiły się w jednym rzędzie w odległości 10 pikseli od lewej krawędzi ekranu (patrz wiersz ❸). Wartość współrzędnej Y wskazuje położenie 10 pikseli poniżej górnej krawędzi ekranu — tym samym statki są wyrównane z obrazem aktualnej punktacji (patrz wiersz ❹). Na końcu dodajemy każdy nowy statek do grupy ships (patrz wiersz ❺).

Teraz konieczne jest wyświetlenie statków na ekranie.

Plik scoreboard.py:

```
def show_score(self):
    """Wyświetlenie na ekranie punktacji, poziomu oraz statków."""
    self.screen.blit(self.score_image, self.score_rect)
    self.screen.blit(self.high_score_image, self.high_score_rect)
    self.screen.blit(self.level_image, self.level_rect)
    self.ships.draw(self.screen)
```

W celu wyświetlania statków na ekranie wywołujemy metodę draw() dla grupy, a Pygame wyświetla wszystkie statki należące do tej grupy.

Aby gracz mógł widzieć liczbę statków, jakie pozostały mu do dyspozycji, na początku gry wywołujemy metodę prep_ships(). To wywołanie następuje z poziomu metody _check_play_button() zdefiniowanej w klasie AlienInvasion.

Plik alien_invasion.py:

```
def _check_play_button(self, mouse_pos):
    --cięcie--
    if button_clicked and not self.stats.game_active:
        --cięcie--
        self.sb.prep_score()
```

```
self.sb.prep_level()  
self.sb.prep_ships()  
--cięcie--
```

Metodę prep_ships() wywołujemy także po zderzeniu się statku kosmicznego z obcym, aby uwzględnić tę stratę statku przez gracza.

Plik alien_invasion.py:

```
def ship_hit(self):  
    """Reakcja na uderzenie obcego w statek."""  
    if self.stats.ships_left > 0:  
        # Zmniejszenie wartości przechowywanej w ships_left  
        # i aktualnienie tablicy wyników.  
        self.stats.ships_left -= 1  
        self.sb.prep_ships()  
    --cięcie--
```

Wywołujemy prep_ships() po zmniejszeniu wartości ships_left, więc po każdej stracie statku wyświetlana jest prawidłowa liczba statków pozostalych graczy.

Na rysunku 14.6 możesz zobaczyć ukończony system punktacji oraz pozostałe graczy statki, które są wyświetlane po lewej stronie ekranu.

Rysunek 14.6. Ukończony system punktacji w grze „Inwazja obcych”

ZRÓB TO SAM

14.5. Najlepszy wynik wszechczasów. Najlepszy wynik jest zerowany za każdym razem, gdy gracz zamyka grę, a później ponownie ją uruchamia. Rozwiąż ten problem przez zapis najlepszego wyniku w pliku tuż przed wywołaniem `sys.exit()` i odczytanie tego wyniku podczasinicjalizacji najlepszego wyniku w klasie `GameStats`.

14.6. Refaktoryzacja. Wyszukaj funkcje i metody wykonujące więcej niż tylko jedno zadanie, a następnie przeprowadź refaktoryzację kodu, aby zapewnić mu dobrą organizację i efektywność działania. Na przykład kod metody `_check_bullet_alien_collisions()` odpowiedzialny za utworzenie nowej floty obcych po jej zniszczeniu przez gracza przenieś do nowej metody o nazwie `start_new_level()`. Ponadto cztery oddzielne wywołania metod `w__init__()` klasy `Scoreboard` przenieś do metody o nazwie `prep_images()`, co pozwoli na skrócenie i uproszczenie kodu `_init__()`. Ta metoda `prep_images()` może również pomóc w działaniu `_check_play_button()` lub `start_game()`, jeśli już przeprowadziłeś refaktoryzację `_check_play_button()`.

UWAGA *Zanim podejmiesz próbę refaktoryzacji projektu, zajrzyj do dodatku D, aby dowiedzieć się, jak można przywrócić projekt, jeśli podczas refaktoryzacji przykładowo wprowadzisz błędy.*

14.7. Rozbudowa gry *Inwazja obcych*. Zastanów się, w jaki sposób można jeszcze dalej rozbudować tę grę. Na przykład obcy mogą strzelać w kierunku statku kosmicznego kierowanego przez gracza lub mieć osłony, za którymi będą się chować przed statkiem kierowanym przez gracza. Wspomniane osłony mogą być zniszczone przez pocisk dowolnej ze stron. Inna możliwość to wykorzystanie modułu `pygame.mixer`, aby dodać do gry efekty dźwiękowe, takie jak eksplozje i dźwięki wystrzałów.

14.8. Strzelanie na boki — ostateczna wersja gry. Kontynuuj pracę nad tą grą i wykorzystaj przy tym wszystko to, czego nauczyłeś się podczas pracy nad projektem *Inwazja obcych*. Dodaj przycisk *Gra*, zaimplementuj zwiększenie szybkości rozgrywki na kolejnych poziomach oraz odpowiedni system punktacji. Upewnij się o refaktoryzacji kodu podczas pracy i szukaj możliwości dostosowania gry do własnych potrzeb, wykraczając poza to, co zostało przedstawione w tym rozdziale.

Podsumowanie

W tym rozdziale dowiedziałeś się, jak utworzyć przycisk *Gra* pozwalający na rozpoczęcie nowej gry oraz jak wykrywać zdarzenia myszy, dzięki czemu możesz ukrywać kurSOR, gdy gra jest aktywna. Zdobytą wiedzę możesz wykorzystać do przygotowania innych przycisków w grze, na przykład przycisku *Pomoc*, którego kliknięcie wyświetli informacje o tym, w jaki sposób należy grać. Zobaczyłeś też, jak zmodyfikować szybkość gry wraz z postępem poczionionym przez gracza, jak zaimplementować progresywny system punktacji i jak wyświetlać informacje w formie tekstu lub grafiki.

Projekt 2

Wizualizacja danych

15

Generowanie danych

WIZUALIZACJA DANYCH OBEJMUJE POZNAWANIE DANYCH ZA POMOCĄ ICH WIZUALNYCH REPREZENTACJI I JEST BLISKO ZWIĘZANA Z PROCESEM ANALIZY DANYCH, W KTÓRYM UŻYWAMY KODU do poznawania wzorców oraz powiązań istniejących w zbiorze danych. Ten zbiór danych może być małą listą liczb mieszczących się w jednym wierszu kodu lub zbiorem przechowującym wiele gigabajtów danych.

Przygotowanie ładnie wyglądających reprezentacji danych to znacznie więcej niż tylko wykonanie ślicznych rysunków. Prosta i atrakcyjna reprezentacja zbioru danych pomaga oglądającemu w zrozumieniu znaczenia tych danych. Zaczyna on dostrzegać wagę elementów i wzorce, których istnienia w ogóle się nie spodziewał.

Na szczęście do wizualizacji skomplikowanych danych nie jest potrzebny superkomputer. Dzięki efektywności Pythona nawet na laptopie można bardzo szybko eksplorować zbiory danych składające się z milionów pojedynczych punktów danych. Oczywiście punktami danych nie muszą być liczby. Mając opanowane podstawy przedstawione w części pierwszej książki, możesz przeprowadzać analizę również danych innych niż liczbowe.

Python jest wykorzystywany do wykonywania naprawdę dużych operacji na danych w dziedzinach takich jak genetyka, badania nad klimatem czy analiza polityczna i ekonomiczna. Naukowcy zajmujący się danymi opracowali w Pythonie imponującą ilość narzędzi przeznaczonych do analizowania danych i tworzenia wizualizacji — wiele z tych narzędzi jest dostępnych także dla Ciebie. Jednym

z najpopularniejszych narzędzi tego rodzaju jest matplotlib, czyli biblioteka matematyczna przeznaczona do tworzenia wykresów. Zastosujemy tę bibliotekę do wygenerowania prostych wykresów, na przykład liniowego i punktowego. Następnie przejdziemy do bardziej interesujących zbiorów danych opartych na koncepcji błądzenia losowego (*random walk*), czyli wizualizacji wygenerowanej na podstawie serii losowych decyzji.

W tym projekcie użyjemy także pakietu o nazwie `plotly`, za pomocą którego można tworzyć wizualizacje działające doskonale na urządzeniach elektronicznych. Pakiet generuje wizualizacje, które automatycznie zmieniają wielkość, aby dostosować się do różnych rozmiarów ekranów w urządzeniach. Wizualizacje te mogą zawierać także wiele interaktywnych funkcji, które można zastosować, by uwypuklić określone aspekty zbiorów danych, gdy użytkownik będzie umieszczał kurSOR myszy na poszczególnych fragmentach wykresu. Pakiet `plotly` wykorzystamy do przeanalizowania tego, co będzie się działało, kiedy będziemy rzucać kością do gry na wiele różnych sposobów.

Instalacja matplotlib

Przede wszystkim konieczne jest zainstalowanie `matplotlib`, ponieważ tej biblioteki będziemy używać w pierwszych wizualizacjach. Do tego celu wykorzystamy menedżer `pip` przeznaczony do pobierania i instalowania pakietów Pythona. W powłoce należy wydać przedstawione tutaj polecenie.

```
$ python -m pip install --user matplotlib
```

To polecenie nakazuje Pythonowi uruchomienie modułu `pip` i zainstalowanie pakietu `matplotlib` w bieżącej instalacji Pythona. Jeżeli do uruchomienia programów lub sesji Pythona w powłoce używasz innego polecenia niż `python`, np. `python3`, polecenie będzie miało następującą postać:

```
$ python3 -m pip install --user matplotlib
```

UWAGA Jeżeli to polecenie nie działa w systemie macOS, spróbuj je wydać bez opcji `--user`.

Jeśli chcesz zobaczyć, jakiego rodzaju wizualizacje można tworzyć za pomocą biblioteki `matplotlib`, odwiedź przykładową galerię w witrynie <https://matplotlib.org/gallery/>. Kiedy klikniesz na wizualizację w galerii, zostanie wyświetlony kod, który został użyty do wygenerowania danego wykresu.

Wygenerowanie prostego wykresu liniowego

Przechodzimy do wygenerowania za pomocą biblioteki matplotlib prostego wykresu liniowego, który następnie zmodyfikujemy tak, aby przygotować wizualizację danych dostarczającą znacznie więcej informacji. Jako danych dla wykresu użyjemy sekwencji kwadratów kolejnych liczb, czyli 1, 4, 9, 16, 25.

Biblioteka matplotlib wystarczy po prostu podać sekwencję liczb, jak pokazaliśmy poniżej, a biblioteka zajmie się resztą.

Plik `mpl_squares.py`:

```
import matplotlib.pyplot as plt

squares = [1, 4, 9, 16, 25]
fig, ax = plt.subplots() ❶
ax.plot(squares)

plt.show()
```

Zaczynamy od zainportowania modułu `pyplot`, dla którego definiujemy alias `plt`, aby uniknąć konieczności nieustannego wpisywania `pyplot`. (Tę konwencję często będziesz spotykać w przykładach dostępnych w internecie i dlatego w tym miejscu również ją stosujemy). Moduł `pyplot` zawiera wiele różnych funkcji pomagających w generowaniu wykresów.

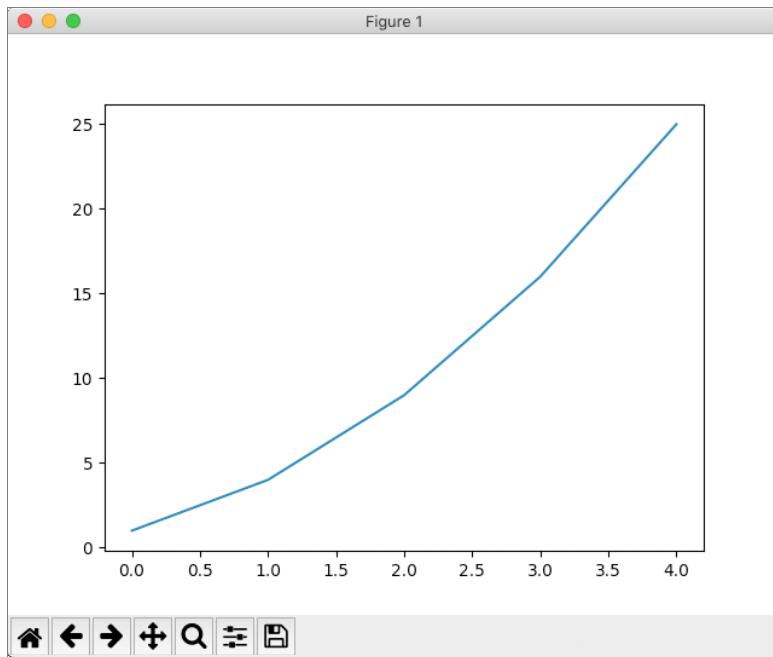
W kodzie przygotowaliśmy listę kwadratów kolejnych liczb, które mają zostać wyświetcone. Następnie została zastosowana kolejna konwencja matplotlib, polegająca na wywołaniu funkcji `subplots()` ❶. Ta funkcja pozwala wygenerować jeden lub więcej wykresów na tym samym rysunku. Zmienna `fig` przedstawia cały rysunek, czyli kolekcję wygenerowanych wykresów. Z kolei zmienna `ax` przedstawia jeden wykres na rysunku — jest to zmienna, z której najczęściej będziemy korzystać.

Kolejnym krokiem jest wywołanie funkcji `plot()`, która próbuje wyświetlić te liczby w jakiś logiczny sposób. Wywołanie `plt.show()` uruchamia dostarczaną wraz z matplotlib przeglądarkę i wyświetla w niej wykres, tak jak pokazałem na rysunku 15.1. Ta przeglądarka pozwala przybliżyć wykres i poruszać się po nim. Gdy klikniesz ikonę dyskietki, będziesz mógł zapisać dowolny obraz wykresu.

Zmienianie etykiety i grubości wykresu

Mimo że wykres widoczny na rysunku 15.1 pokazuje wzrost liczb, to etykiety są zbyt małe, a sama linia zbyt cienka. Na szczęście matplotlib pozwala na dostosowanie każdej funkcji wizualizacji danych.

Wykorzystamy kilka dostępnych możliwości dostosowania wizualizacji do własnych potrzeb, aby wykres stał się czytelniejszy.

Rysunek 15.1. Jeden z najprostszych wykresów, jaki można wygenerować za pomocą matplotlib

Plik `mpl_squares.py`:

```
import matplotlib.pyplot as plt

squares = [1, 4, 9, 16, 25]

fig, ax = plt.subplots()
ax.plot(squares, linewidth=3) ❶

# Zdefiniowanie tytułu wykresu i etykiety osi.
ax.set_title("Kwadraty liczb", fontsize=24) ❷
ax.set_xlabel("Wartość", fontsize=14) ❸
ax.set_ylabel("Kwadraty wartości", fontsize=14)

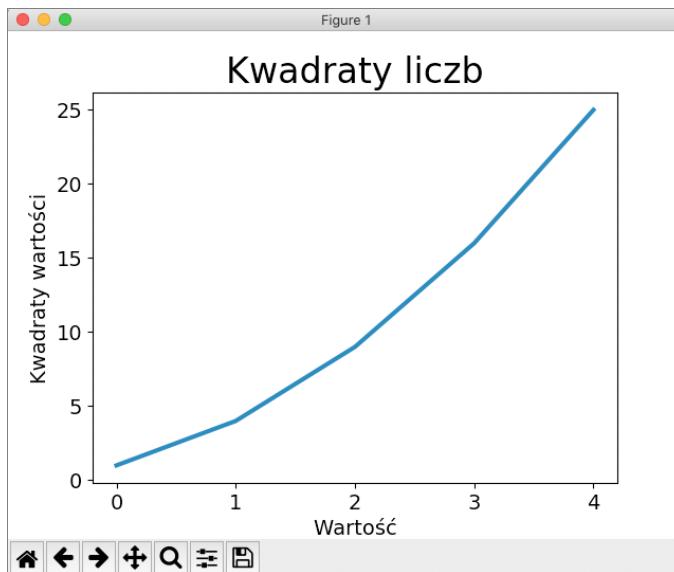
# Zdefiniowanie wielkości etykiety.
ax.tick_params(axis='both', labelsize=14) ❹

plt.show()
```

Parametr `linewidth` widoczny w wierszu ❶ określa grubość linii generowanej przez wywołanie `plot()`. Z kolei funkcja `set_title()` w wierszu ❷ definiuje tytuł wykresu. Parametr `fontsize` pojawiający się wielokrotnie w kodzie wskazuje wielkość tekstu na wykresie.

Funkcje `set_xlabel()` i `set_ylabel()` pozwalają na zdefiniowanie tytułu dla każdej osi (patrz wiersz ❸), natomiast funkcja `tick_params()` określa grubość linii ❹. Użyte w kodzie argumenty mają wpływ na grubość linii na osi X i Y (`axis='both'`) oraz określają wielkość etykiet znaczników na 14 (`labelsize=14`).

Jak możesz zobaczyć na rysunku 15.2, otrzymany wykres jest znacznie łatwiejszy do odczytania niż poprzedni. Etykiety są większe, a linia tworząca wykres grubsza. Warto eksperymentować z tymi wartościami, aby sprawdzić, które z nich pozwalają wygenerować najlepiej wyglądający wykres.

Rysunek 15.2. Zmodyfikowany wykres jest znacznie łatwiejszy do odczytania

Poprawianie wykresu

Skoro wykres stał się znacznie czytelniejszy, łatwiej można dostrzec istniejący w nim błąd, który polega na nieprawidłowym wyświetleniu danych. Zwróć uwagę, że na końcu wykresu jako kwadrat dla wartości 4.0 widnieje 25! Musimy to teraz poprawić.

Kiedy funkcji `plot()` przekazujemy sekwencję liczb, przyjmowane jest założenie, że pierwszy punkt danych odpowiada wartości 0 na osi X. Jednak w omawianym przykładzie pierwszy punkt danych odpowiada wartości 1 na osi X. Możemy nadpisać zachowanie domyślne przez przekazanie funkcji `plot()` wartości zarówno wyjściowych, jak i wejściowych, na podstawie których obliczyliśmy kwadraty liczb.

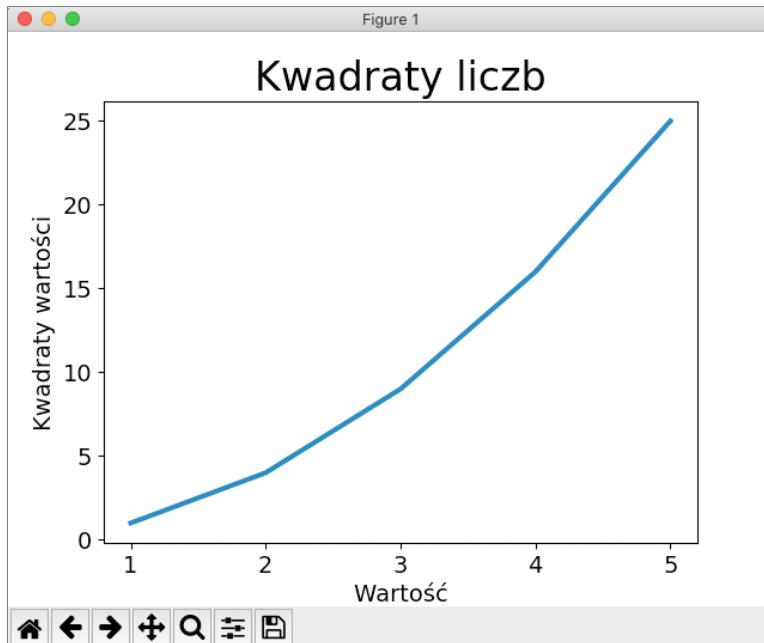
Plik `mpl_squares.py`:

```
import matplotlib.pyplot as plt

input_values = [1, 2, 3, 4, 5]
squares = [1, 4, 9, 16, 25]
```

```
fig, ax = plt.subplots()  
ax.plot(input_values, squares, linewidth=3)  
  
# Zdefiniowanie tytułu wykresu i etykiet osi.  
--cięcie--
```

Teraz funkcja `plot()` wyświetla prawidłowy wykres, ponieważ podaliśmy jej wartości zarówno wejściowe, jak i wyjściowe, więc nie musi przyjmować żadnych założeń dotyczących sposobu wygenerowania liczb danych wyjściowych. Otrzymany w efekcie wykres (patrz rysunek 15.3) jest prawidłowy.

Rysunek 15.3. Dane na wykresie zostały teraz wyświetlone prawidłowo

Używając funkcji `plot()`, można stosować wiele parametrów oraz wykorzystywać wiele funkcji w celu dostosowania wykresu do własnych potrzeb. Te funkcje przeznaczone do dostosowywania wykresów będziemy poznawać w tym rozdziale podczas pracy ze znacznie bardziej interesującymi zbiorami danych.

Używanie wbudowanych stylów

Matplotlib ma pewną liczbę predefiniowanych stylów, które zapewniają doskonale ustawienia początkowe dla koloru tła, siatki, szerokości linii, rodzaju i wielkości czcionki itd. Dzięki tym stylom można bez większego wysiłku przygotowywać świetne wizualizacje. Aby poznać dostępne style, uruchom sesję Pythona w powłoce i wydaj następujące polecenia:

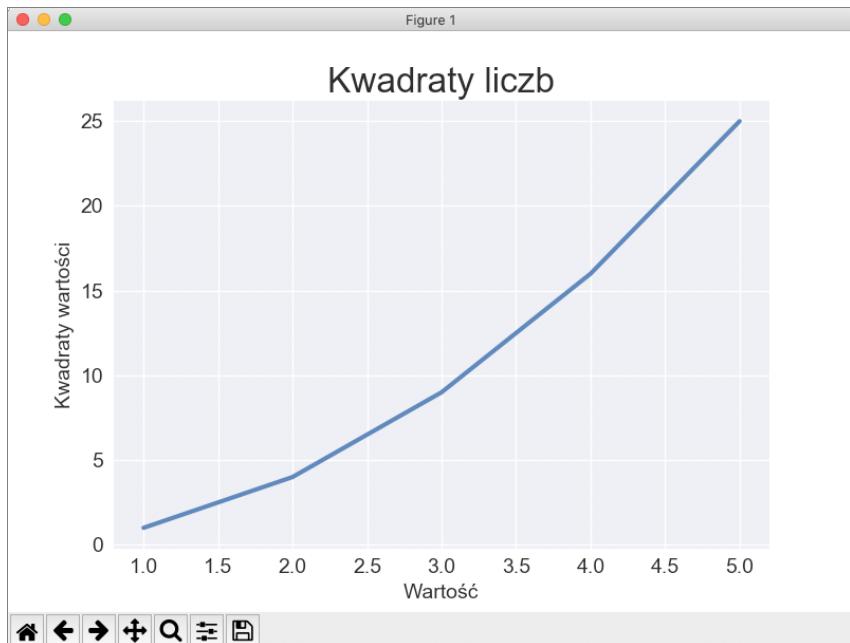
```
>>> import matplotlib.pyplot as plt  
>>> plt.style.available  
['seaborn-dark', 'seaborn-darkgrid', 'seaborn-ticks', 'fivethirtyeight',  
--cięcie--
```

Jeżeli chcesz wykorzystać jeden z tych stylów, przed rozpoczęciem generowania wykresu musisz wstawić dodatkowy wiersz kodu.

Plik mpl_squares.py:

```
import matplotlib.pyplot as plt  
  
input_values = [1, 2, 3, 4, 5]  
squares = [1, 4, 9, 16, 25]  
  
plt.style.use('seaborn')  
fig, ax = plt.subplots()  
--cięcie--
```

Ten kod powoduje wygenerowanie wykresu pokazanego na rysunku 15.4. Do dyspozycji masz wiele różnych stylów, poeksperymentuj z nimi i znajdź te, które naprawdę Ci się podobają.

Rysunek 15.4. Wyświetlenie wykresu z zastosowaniem stylu seaborn

Używanie funkcji scatter() do wyświetlania poszczególnych punktów i nadawania im stylu

Czasami użyteczne jest wyświetlenie poszczególnych punktów i nadanie im stylu na podstawie określonych cech charakterystycznych. Na przykład małe wartości będą wyświetlane w jednym kolorze, natomiast duże w drugim. Istnieje możliwość wyświetlenia dużego zbioru danych z użyciem jednego zestawu opcji stylu, a następnie podkreślenia wybranych punktów przez ich ponowne wyświetlenie z użyciem innych opcji.

Do wyświetlenia pojedynczego punktu można użyć funkcji scatter(). Kiedy przekażemy do funkcji wartości wskazujące pojedynczy punkt, na przykład (x, y), funkcja scatter() powinna wyświetlić te wartości.

Plik scatter_squares.py:

```
import matplotlib.pyplot as plt

plt.style.use('seaborn')
fig, ax = plt.subplots()
ax.scatter(2, 4)

plt.show()
```

Przystępujemy do nadania stylu danym wyjściowym, aby były bardziej interesujące. Dodajemy tytuł, etykietę oraz osie i upewniamy się, że tekst jest wystarczająco łatwy do odczytania:

```
import matplotlib.pyplot as plt

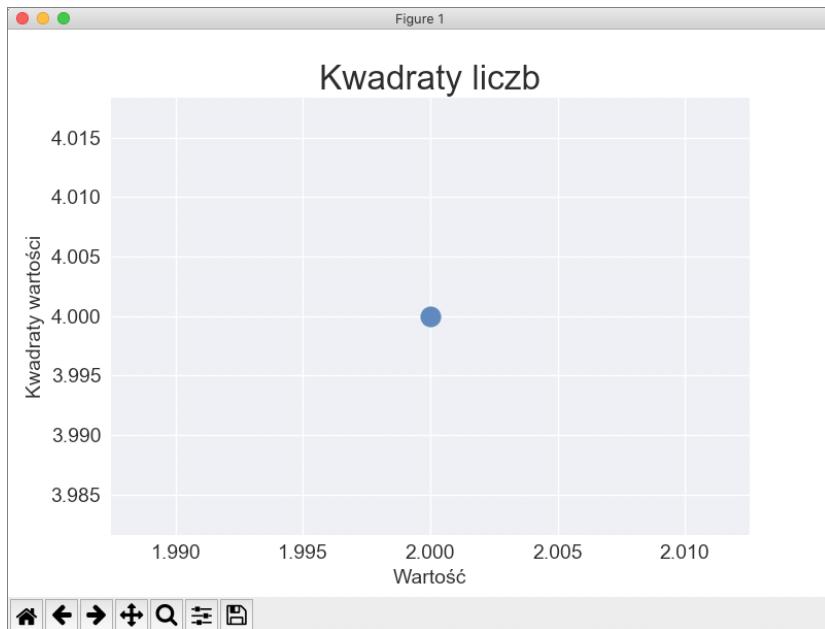
plt.style.use('seaborn')
fig, ax = plt.subplots()
ax.scatter(2, 4, s=200) ❶

# Zdefiniowanie tytułu wykresu i etykiet osi.
ax.set_title("Kwadraty liczb", fontsize=24)
ax.set_xlabel("Wartość", fontsize=14)
ax.set_ylabel("Kwadraty wartości", fontsize=14)

# Zdefiniowanie wielkości etykiet.
ax.tick_params(axis='both', which='major', labelsize=14)

plt.show()
```

W wierszu ❶ wywołaliśmy funkcję scatter() i użyliśmy argumentu s w celu ustalenia wielkości punktów, które będą wyświetlane na wykresie. Po uruchomieniu programu *scatter_squares.py* powinieneś zobaczyć pojedynczy punkt wyświetlony na środku wykresu, tak jak pokazalem na rysunku 15.5.

Rysunek 15.5. Wyświetlenie pojedynczego punktu

Wyświetlanie serii punktów za pomocą funkcji scatter()

Aby wyświetlić serię punktów, funkcji scatter() można przekazać listę oddzielnych wartości X i Y, na przykład tak, jak pokazałem w poniższym programie.

Plik scatter_squares.py:

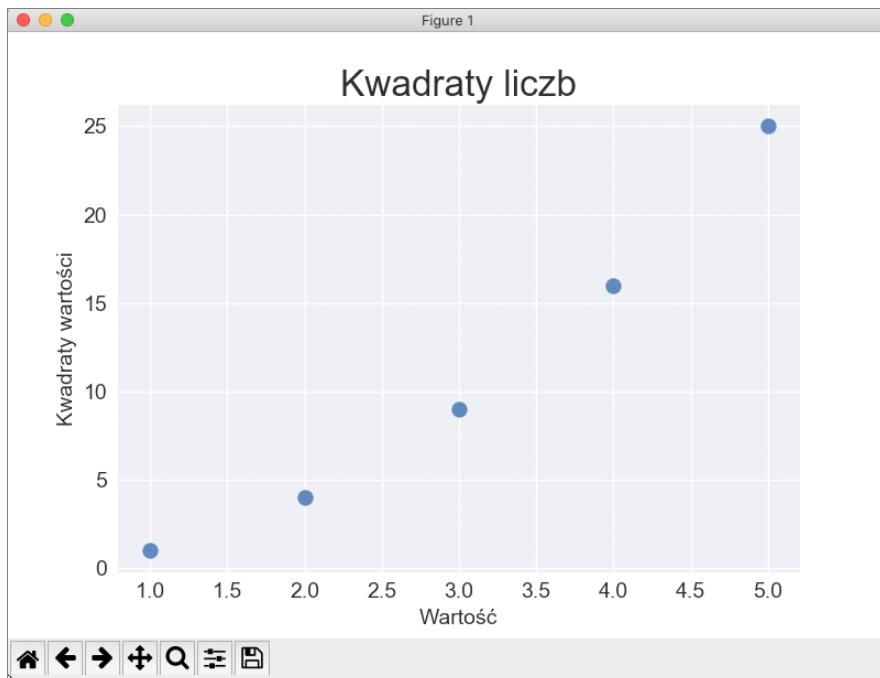
```
import matplotlib.pyplot as plt

x_values = [1, 2, 3, 4, 5]
y_values = [1, 4, 9, 16, 25]

plt.style.use('seaborn')
fig, ax = plt.subplots()
ax.scatter(x_values, y_values, s=100)

# Zdefiniowanie tytułu wykresu i etykiet osi.
--cięcie--
```

Lista `x_values` zawiera liczby na podstawie których będą obliczone kwadraty, natomiast na liście `y_values` znajdują się już obliczone kwadraty. Kiedy te listy zostaną przekazane funkcji `scatter()`, biblioteka `matplotlib` odczyta po jednej wartości z każdej listy, a następnie wyświetli punkt. Wyświetlone zostaną punkty (1, 1), (2, 4), (3, 9), (4, 16) i (5, 25), a wygenerowany wykres możesz zobaczyć na rysunku 15.6.

Rysunek 15.6. Wykres punktowy zawierający wiele punktów

Automatyczne obliczanie danych

Ręczne tworzenie przedstawionych list może być bardzo nieefektywne, zwłaszcza w przypadku wielu punktów. Zamiast przekazywać punkty na liście, lepiej zastosować pętlę i pozwolić Pythonowi na przeprowadzenie obliczeń.

Poniżej przedstawiłem kod przeznaczony do obliczenia 1000 punktów i ich wyświetlenia na wykresie.

Plik scatter_squares.py:

```
import matplotlib.pyplot as plt

x_values = range(1, 1001) ❶
y_values = [x**2 for x in x_values]

plt.style.use('seaborn')
fig, ax = plt.subplots()
ax.scatter(x_values, y_values, s=10) ❷

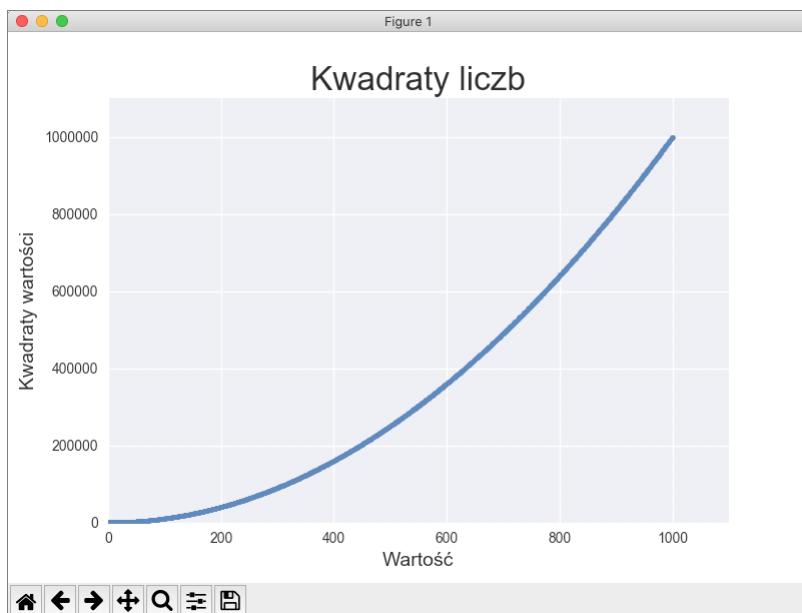
# Zdefiniowanie tytułu wykresu i etykiet osi.
--cięcie--

# Zdefiniowanie zakresu dla każdej osi.
ax.axis([0, 1100, 0, 1100000]) ❸

plt.show()
```

Rozpoczynamy od listy wartości X zawierającej liczby od 1 do 1000 (patrz wiersz ❶). W kolejnym kroku lista składana generuje wartości Y przez przeprowadzenie iteracji przez wartości X (for x in x_values), podniesienie każdej liczby do potęgi drugiej (x^{**2}) i umieszczenie wyniku w y_values. W wierszu ❷ listy danych wejściowych i wyjściowych są przekazywane funkcji scatter(). Ponieważ to jest duży zbiór danych, używamy mniejszej wielkości punktu.

W celu określenia zakresu dla każdej osi używamy metody axis() (patrz wiersz ❸). Metoda axis() wymaga podania czterech wartości: wartości minimalnej i maksymalnej zarówno dla osi X, jak i Y. W omawianym fragmencie kodu dla osi X użyliśmy wartości od 0 do 1100, natomiast dla osi Y od 0 do 1 100 000. Wygenerowany na ich podstawie wykres pokazalem na rysunku 15.7.

Rysunek 15.7. Python może wyświetlić 1000 punktów równie łatwo jak 5 punktów

Definiowanie własnych kolorów

Aby zmienić kolor punktów, w wywoaniu funkcji scatter() przekaż parametr c wraz z nazwą koloru, którego chcesz użyć, tak jak pokazałem poniżej:

```
ax.scatter(x_values, y_values, c='red', s=10)
```

Istnieje również możliwość zdefiniowania własnego koloru za pomocą modelu RGB. W takim przypadku konieczne jest przekazanie argumentu c wraz z krotką zawierającą trzy wartości dziesiętne (po jednej dla koloru czerwonego, zielonego i niebieskiego) z zakresu od 0 do 1. Na przykład przedstawione poniżej wywołanie spowoduje utworzenie wykresu z jasnozielonymi punktami:

```
ax.scatter(x_values, y_values, c=(0, 0.8, 0), s=10)
```

Wartości bliższe 0 powodują wygenerowanie ciemnych kolorów, natomiast wartości bliższe 1 powodują wygenerowanie jaśniejszych kolorów.

Użycie mapy kolorów

Mapa kolorów to seria kolorów w gradiencie przechodzącą od koloru początkowego do końcowego. Mapy kolorów są używane w wizualizacjach do podkreślenia wzorca w danych. Na przykład niższe wartości mogą być przedstawiane za pomocą jaśniejszych kolorów, natomiast wyższe za pomocą ciemniejszych.

Moduł `pyplot` zawiera zestaw wbudowanych map kolorów. Aby użyć jednej z tych map kolorów, trzeba określić, jak moduł powinien przypisywać kolor poszczególnym punktom w zbiorze danych. W poniższym fragmencie kodu pokazałem przykład przypisywania punktowi koloru na podstawie wartości Y danego punktu.

Plik scatter_squares.py:

```
import matplotlib.pyplot as plt

x_values = range(1001)
y_values = [x**2 for x in x_values]

plt.style.use('seaborn')
fig, ax = plt.subplots()
ax.scatter(x_values, y_values, c=y_values, cmap=plt.cm.Blues, s=10)

# Zdefiniowanie tytułu wykresu i etykiet osi.
--cięcie--
```

Listę wartości Y przekazujemy argumentowi `c`, a następnie za pomocą argumentu `cmap` wskazujemy modułowi `pyplot` mapę kolorów przeznaczoną do użycia. W przedstawionym fragmencie kodu punkty o mniejszych wartościach Y mają kolor jasnoniebieski, natomiast punkty o większych wartościach Y mają kolor ciemnoniebieski. Wygenerowany na ich podstawie wykres pokazałem na rysunku 15.8.

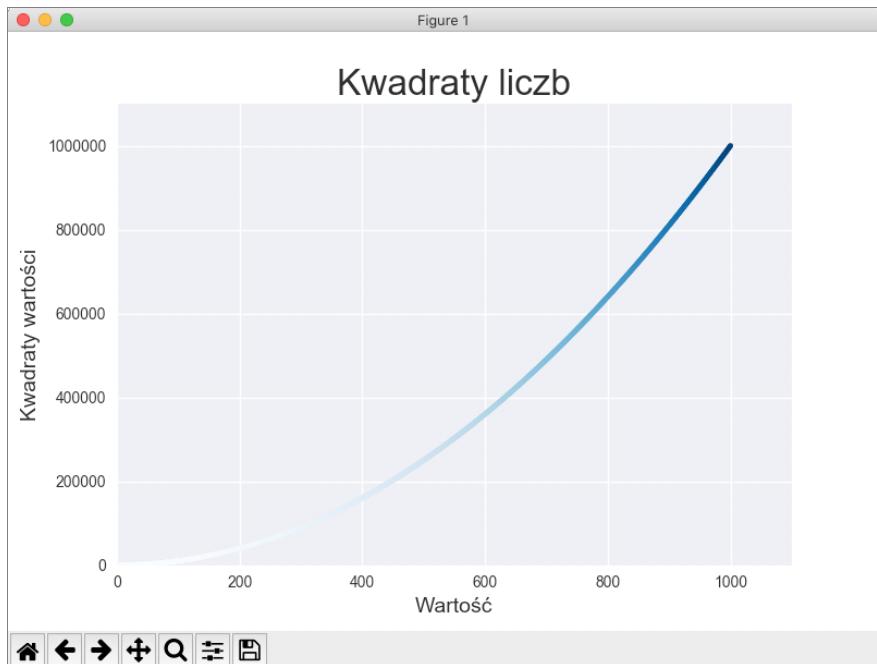
UWAGA

Wszystkie mapy kolorów dostępne w module `pyplot` możesz zobaczyć w witrynie <http://matplotlib.org/>. Przejdz do galerii (Examples), przewiń stronę w dół do sekcji Color, a następnie kliknij `colormaps_reference`.

Automatyczny zapis wykresu

Gdy chcesz, aby program automatycznie zapisywał wykres do pliku, wówczas wywołanie `plt.show()` możesz zastąpić wywołaniem `plt.savefig()`:

```
plt.savefig('squares_plot.png', bbox_inches='tight')
```


Rysunek 15.8. Wykres wykorzystujący mapę kolorów o nazwie Blues

Pierwszy argument powyższego wywołania to nazwa pliku, w którym zostanie umieszczony wykres. Ten plik będzie zapisany w tym samym katalogu, w którym znajduje się program `scatter_squares.py`. Z kolei drugi argument powoduje usunięcie z wykresu dodatkowych białych znaków. Jeżeli jednak chcesz pozostawić dodatkowe miejsce wokół wykresu, możesz pominąć ten drugi argument.

ZRÓB TO SAM

15.1. Sześciany. Liczba podniesiona do trzeciej potęgi jest sześcianem. Wygeneruj wykres dla sześcianów pierwszych pięciu liczb, a następnie przygotuj wykres dla sześcianów pierwszych 5000 liczb.

15.2. Kolorowe sześciany. Zastosuj mapę kolorów na wykresach sześcianów.

Błądzenie losowe

W tym podrozdziale wykorzystamy Pythona do wygenerowania danych dla błądzenia losowego, a następnie użyjemy matplotlib do utworzenia atrakcyjnej reprezentacji dla wygenerowanych danych. *Błądzenie losowe* to ścieżka pozbawiona wyraźnego kierunku, który jest ustalany na podstawie serii losowych decyzji, a ich wynik jest całkowicie nieprzewidywalny. Błądzenie losowe można porównać do

drogi pokonywanej przez mrówkę, która się zgubiła i wykonuje każdy krok w zupełnie przypadkowo wybranym kierunku.

Błądzenie losowe jest wykorzystywane w praktycznych aplikacjach z takich dziedzin jak między innymi fizyka, biologia, chemia i ekonomia. Na przykład pyłki kwiatów na kropli wody poruszają się w różnych kierunkach po powierzchni tej kropli, ponieważ są nieustannie popychane przez cząsteczki wody. Ruch częsteczek w kropli wody jest całkowicie losowy, więc ścieżka pokonywana przez pyłki kwiatów po powierzchni jest błędzeniem losowym. Kod, który przygotujemy w tym podrózdziale, może służyć do modelowania wielu rzeczywistych sytuacji.

Utworzenie klasy RandomWalk

W celu przeanalizowania błądzenia losowego utworzymy klasę `RandomWalk`, która będzie podejmować losowe decyzje dotyczące kierunku ruchu. Ta klasa wymaga podania trzech atrybutów: jednej zmiennej przeznaczonej do przechowywania liczby punktów w błądzeniu oraz dwóch list przeznaczonych do przechowywania wartości współrzędnych X i Y każdego punktu w danym błądzeniu.

W klasie `RandomWalk` będziemy mieli jedynie dwie metody: `__init__()` i `fill_walk()` odpowiedzialną za obliczenie punktów dla danego błądzenia. Prace rozpoczętamy od przedstawionej poniżej metody `__init__()`.

Plik random_walk.py:

```
from random import choice ❶

class RandomWalk():
    """Klasa przeznaczona do wygenerowania błądzenia losowego."""

    def __init__(self, num_points=5000): ❷
        """Inicjalizacja atrybutów błądzenia."""
        self.num_points = num_points

        # Punkt początkowy ma współrzędne (0, 0).
        self.x_values = [0] ❸
        self.y_values = [0]
```

Aby umożliwić klasie podejmowanie losowych decyzji, wszystkie możliwe punkty przechowujemy na liście i używamy metody `choice()` do podjęcia decyzji w danej chwili (patrz wiersz ❶). Następnie ustalamy domyślną liczbę punktów błądzenia losowego na 5000, czyli wystarczająco dużą, abyśmy mogli wygenerować interesujące wzorce, choć jednocześnie wystarczająco małą, aby dane były generowane szybko (patrz wiersz ❷). W wierszu ❸ tworzymy dwie listy przeznaczone do przechowywania wartości współrzędnych X i Y, a punkt początkowy określamy na (0, 0).

Wybór kierunku

Do wygenerowania punktów i ustalenia kierunku każdego kroku wykorzystamy przedstawioną poniżej metodę `fill_walk()`. Umieść tę metodę w pliku `random_walk.py`.

Plik `random_walk.py`:

```
def fill_walk(self):
    """Wygenerowanie wszystkich punktów dla błądzenia losowego."""

    # Wykonywanie kroków aż do chwili osiągnięcia oczekiwanej liczby punktów.
    while len(self.x_values) < self.num_points: ❶

        # Ustalenie kierunku oraz odległości do pokonania w tym kierunku.
        x_direction = choice([1, -1]) ❷
        x_distance = choice([0, 1, 2, 3, 4])
        x_step = x_direction * x_distance ❸

        y_direction = choice([1, -1])
        y_distance = choice([0, 1, 2, 3, 4])
        y_step = y_direction * y_distance ❹

        # Odrzucenie ruchów, które prowadzą donikąd.
        if x_step == 0 and y_step == 0: ❺
            continue

        # Ustalenie następnych wartości X i Y.
        x = self.x_values[-1] + x_step ❻
        y = self.y_values[-1] + y_step

        self.x_values.append(x)
        self.y_values.append(y)
```

W wierszu ❶ definiujemy pętlę działającą aż do chwili, gdy zostanie wygenerowana oczekiwana liczba punktów. Część główna tej metody wskazuje Pythonowi, jak mają być symulowane cztery losowe decyzje. Pierwsza służy do ustalenia kierunku w prawo lub w lewo. Druga określa odległość do pokonania w wybranym kierunku (w prawo lub w lewo). Trzecia ustala kierunek w górę lub w dół. Czwarta pozwala na określenie odległości do pokonania w ustalonym kierunku (w górę lub w dół).

Za pomocą wywołania `choice([1, -1])` wybieramy wartość dla `x_direction`. Wartością zwrotną będzie tutaj 1 dla ruchu w prawą stronę lub -1 dla ruchu w lewą stronę (patrz wiersz ❷). Następnie wywołanie `choice([0, 1, 2, 3, 4])` wskazuje Pythonowi odległość do pokonania w tym kierunku (`x_distance`) przez losowy wybór liczby całkowitej z zakresu od 0 do 4. (Uwzględnienie zera pozwala na wykonywanie kroków wzduż danej osi, jak również kroków określających poruszanie się wzduż obu osi).

W wierszach ❸ i ❹ określamy długość każdego kroku w kierunku X i Y, co odbywa się przez pomnożenie kierunku ruchu przez wybraną długość kroku. Wynik dodatni dla `x_step` oznacza ruch w prawą stronę, wynik ujemny oznacza ruch w lewą stronę, natomiast 0 oznacza ruch w pionie. Wartość dodatnia dla `y_step` oznacza ruch w góre, wartość ujemna oznacza ruch w dół, natomiast 0 oznacza ruch w poziomie. Jeżeli zarówno dla `x_step`, jak i `y_step` wartością jest 0, ruch zostaje zatrzymany, ale kontynuujemy pętlę, aby tego uniknąć (patrz wiersz ❺).

Aby pobrać następną wartość X dla ruchu, wartość w `x_step` dodajemy do ostatniej wartości przechowywanej w `x_values` (patrz wiersz ❻); to samo podejście stosujemy również względem wartości Y. Po zebraniu tych wartości dodajemy je do `x_values` i `y_values`.

Wyświetlenie wykresu błądzenia losowego

Poniżej przedstawiłem kod przeznaczony do wyświetlenia wszystkich punktów wygenerowanych dla danego błądzenia losowego.

Plik `rw_visual.py`:

```
import matplotlib.pyplot as plt

from random_walk import RandomWalk

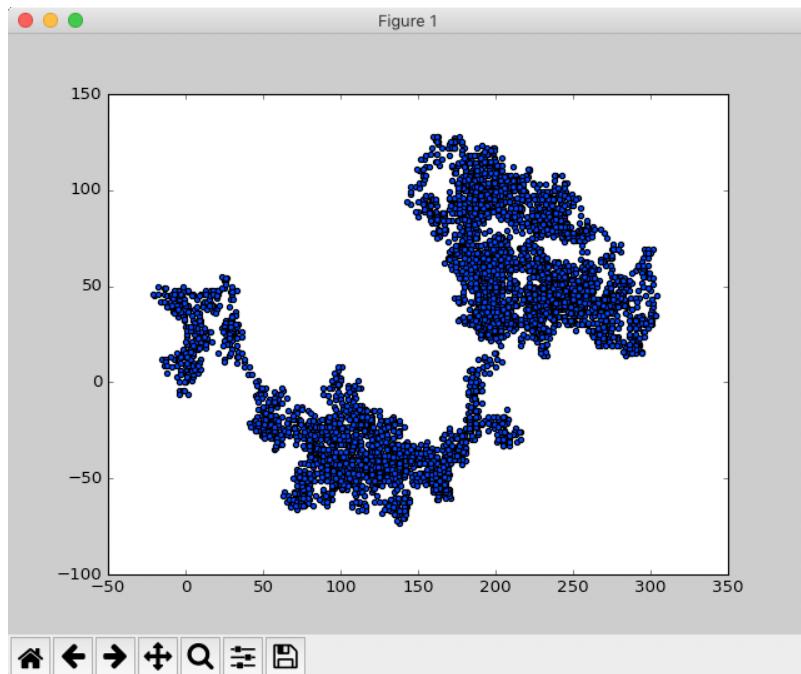
# Przygotowanie danych błądzenia losowego i wyświetlenie punktów.
rw = RandomWalk() ❶
rw.fill_walk()

# Wyświetlenie punktów błądzenia losowego.
plt.style.use('classic')
fig, ax = plt.subplots()
ax.scatter(rw.x_values, rw.y_values, s=15) ❷
plt.show()
```

Rozpoczynamy od zaimportowania `pyplot` i `RandomWalk`. Następnie przygotowujemy nowe błądzenie losowe i umieszczaemy je w zmiennej `rw` (patrz wiersz ❶) oraz upewniamy się, że została wywołana metoda `fill_walk()`. W wierszu ❷ metodzie `scatter()` przekazujemy wygenerowane wartości współrzędnych X i Y oraz wybieramy odpowiednią wielkość punktu. Na rysunku 15.9 pokazałem otrzymany wykres, który składa się z 5000 punktów. (Na rysunkach pokazywanych w tym podrozdziale nie widać interfejsu użytkownika przeglądarki `matplotlib`, który nadal będziesz widział po uruchomieniu programu `rw_visual.py`).

Wygenerowanie wielu błądzeń losowych

Każde błądzenie losowe jest inne i sporo radości może dostarczyć poznawanie różnych wzorców, jakie mogą zostać wygenerowane. Jednym z możliwych rozwiązań jest opakowanie pętlą `while` przedstawionego wcześniej kodu i tym samym

Rysunek 15.9. Wykres błądzenia losowego składający się z 5000 punktów

przygotowanie wielu błądzeń losowych bez konieczności wielokrotnego uruchamiania programu, na przykład tak, jak pokazałem poniżej.

Plik rw_visual.py:

```
import matplotlib.pyplot as plt

from random_walk import RandomWalk

# Tworzenie nowego błądzenia losowego, dopóki program pozostaje aktywny.
while True:
    # Przygotowanie danych błądzenia losowego.
    rw = RandomWalk()
    rw.fill_walk()

    # Wyświetlenie punktów błądzenia losowego.
    plt.style.use('classic')
    fig, ax = plt.subplots()
    ax.scatter(rw.x_values, rw.y_values, s=15)
    plt.show()

    keep_running = input("Utworzyć kolejne błądzenie losowe? (t/n): ")
    if keep_running == 'n':
        break
```

Ten kod spowoduje wygenerowanie błądzenia losowego, wyświetli je w przeglądarce matplotlib i będzie działał, dopóki przeglądarka pozostanie otwarta. Po jej zamknięciu zostanie wyświetcone pytanie, czy wygenerować następne błądzenie losowe. Odpowiedź twierdząca spowoduje wygenerowanie błądzenia losowego, które będzie pozostało w pobliżu zdefiniowanego punktu początkowego, będąc się oddalać głównie w jednym kierunku oraz będąc zawierać cienkie sekcje łączące większe grupy punktów. Kiedy będziesz chciał zakończyć działanie programu, naciśnij klawisz *n*.

Nadawanie stylu danym wygenerowanym przez błądzenie losowe

W tej sekcji zmodyfikujemy wygenerowane wykresy, aby podkreślić ważne cechy charakterystyczne poszczególnych błędzeń losowych oraz nieco stonować rozpraszające nas elementy. W tym celu konieczne jest zidentyfikowanie cech charakterystycznych przeznaczonych do uwypuklenia, takich jak początek i koniec błądzenia losowego oraz zastosowana ścieżka. Następnie trzeba zidentyfikować cechy charakterystyczne przeznaczone do stonowania, takie jak znaczniki osi i etykiety. Wynikiem będzie prosta reprezentacja wizualna, która będzie wyraźnie pokazywać ścieżkę obraną w danym błądzeniu losowym.

Kolorowanie punktów

Mapę kolorów wykorzystamy do pokazania kolejności punktów w błądzeniu losowym oraz usuniemy czarny kontur z każdego punktu, aby tym samym kolor poszczególnych punktów był wyraźnie widoczny. Aby punktom przypisać kolor zgodnie z ich położeniem w błądzeniu losowym, przekazujemy argumentowi *c* listę zawierającą położenie danego punktu. Ponieważ punkty są wyświetlane w kolejności, lista będzie zawierać numery od 0 do 4999, tak jak pokazałem w poniższym fragmencie kodu.

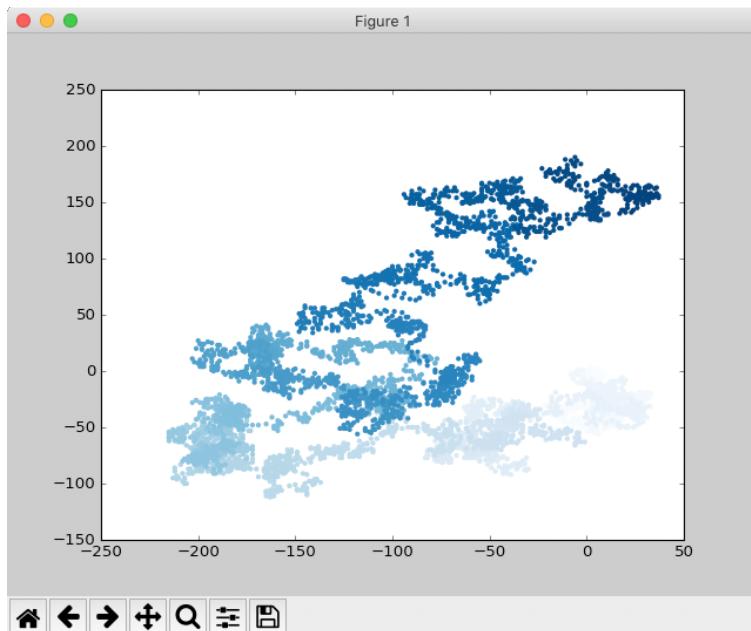
Plik rw_visual.py:

```
--cięcie--
while True:
    # Przygotowanie danych błądzenia losowego i wyświetlenie punktów.
    rw = RandomWalk()
    rw.fill_walk()

    # Wyświetlenie punktów błądzenia losowego.
    plt.style.use('classic')
    fig, ax = plt.subplots()
    point_numbers = range(rw.num_points) ❶
    ax.scatter(rw.x_values, rw.y_values, c=point_numbers,
               cmap=plt.cm.Blues, edgecolor='none', s=15)
    plt.show()

    keep_running = input("Utworzyć kolejne błądzenie losowe? (t/n): ")
--cięcie--
```

W wierszu ❶ wykorzystujemy funkcję `range()` do wygenerowania listy numerów, której wielkość odpowiada liczbie punktów w danym błędzeniu losowym. Te wygenerowane liczby będą przechowywane na liście `point_numbers`, której użyjemy do przypisania koloru poszczególnym punktom błądzenia losowego. Lista `point_numbers` zostanie przekazana argumentowi `c`. Ponadto użyjemy mapy kolorów `Blues` oraz argumentu `edgecolor='none'` w celu pozbycia się konturu wokół każdego punktu. Wynikiem będzie wykres błądzenia losowego w kolorach od jasnoniebieskiego do ciemnoniebieskiego (patrz rysunek 15.10).

Rysunek 15.10. Wykres błądzenia losowego wykorzystujący mapę kolorów Blues

Kolorowanie punktów początkowego i końcowego

Oprócz tego, że możemy pokolorować punkty w taki sposób, aby pokazać ich kolejność w błądzeniu losowym, dobrze byłoby też pokazać początek i koniec każdego błądzenia losowego. W tym celu pierwszy i ostatni punkt można wyświetlić oddzielnie, już po wyświetleniu całej serii punktów. Punkty początkowy i końcowy wyświetlimy jako większe oraz w zupełnie odmiennych kolorach, aby były doskonale widoczne na wykresie. Spójrz na poniższy fragment kodu.

Plik `rw_visual.py`:

```
--cięcie--  
while True:  
    --cięcie--  
    ax.scatter(rw.x_values, rw.y_values, c=point_numbers,  
               cmap=plt.cm.Blues, edgecolor='none', s=15)
```

```
# Podkreślenie pierwszego i ostatniego punktu błądzenia losowego.  
ax.scatter(0, 0, c='green', edgecolors='none', s=100)  
ax.scatter(rw.x_values[-1], rw.y_values[-1], c='red',  
           edgecolors='none', s=100)  
  
plt.show()  
--cięcie--
```

Aby wyświetlić punkt początkowy, definiujemy go w położeniu o współrzędnych (0, 0), w kolorze zielonym oraz w znacznie większym rozmiarze ($s=100$) niż pozostałe punkty. Z kolei punkt końcowy oznaczamy przez wygenerowanie ostatniej wartości X i Y w błędzeniu losowym oraz przypisujemy mu kolor czerwony i wielkość 100. Upewnij się, że nowy kod wstawisz przed wywołaniem `plt.show()`, tak aby punkty początkowy i końcowy zostały wyświetlane nad wszystkimi pozostałymi punktami.

Kiedy uruchomisz ten kod, powinieneś od razu wyraźnie dostrzec początek i koniec danego błądzenia losowego. (Jeżeli te punkty nadal nie są dla Ciebie wyraźnie widoczne, zmień ich kolor i wielkość wedle własnego uznania).

Ukrywanie osi

Ukryjemy teraz osie na wykresie, aby nie odciągały wzroku użytkownika od ścieżki błądzenia losowego. W celu ukrycia osi posłuż się przedstawionym poniżej kodem.

Plik `rw_visual.py`:

```
--cięcie--  
while True:  
    --cięcie--  
    ax.scatter(rw.x_values[-1], rw.y_values[-1], c='red',  
               edgecolors='none', s=100)  
  
    # Ukrycie osi.  
    ax.get_xaxis().set_visible(False) ❶  
    ax.get_yaxis().set_visible(False)  
  
    plt.show()  
--cięcie--
```

Do modyfikacji osi wykorzystujemy metody `ax.get_xaxis()` i `ax.get_yaxis()`, które pozwalają przypisać wartość `False` atrybutowi określającemu widoczność osi (patrz wiersz ❶). W swojej dalszej pracy z wizualizacjami bardzo często będziesz się spotykać z tego rodzaju łączeniem metod.

Teraz uruchom `rw_visual.py` — powinieneś zobaczyć serię wykresów bez osi.

Dodawanie punktów do wykresu

Zwiększymy teraz liczbę punktów, aby otrzymać większą ilość danych, z którymi można pracować. W tym celu musimy zmienić wartość `num_points` podczas tworzenia egzemplarza `RandomWalk` i dostosować wielkość każdego punktu w trakcie generowania wykresu, tak jak przedstawiłem w poniższym fragmencie kodu.

Plik `rw_visual.py`:

```
--cięcie--  
while True:  
    # Przygotowanie danych błądzenia losowego i wyświetlenie punktów.  
    rw = RandomWalk(50_000)  
    rw.fill_walk()  
  
    # Wyświetlenie punktów błądzenia losowego.  
    plt.style.use('classic')  
    fig, ax = plt.subplots()  
    point_numbers = range(rw.num_points)  
    ax.scatter(rw.x_values, rw.y_values, c=point_numbers,  
               cmap=plt.cm.Blues, edgecolor='none', s=1)  
--cięcie--
```

W powyższym przykładzie tworzymy błądzenie losowe o wielkości 50 000 punktów (odzwierciedlenie rzeczywistych danych) i wyświetlamy każdy punkt o wielkości `s=1`. Otrzymane błądzenie losowe ma kształt strzępiasty i przypominający chmury (patrz rysunek 15.11). Jak możesz zobaczyć, na podstawie prostego wykresu punktowego przygotowaliśmy małe dzieło sztuki.

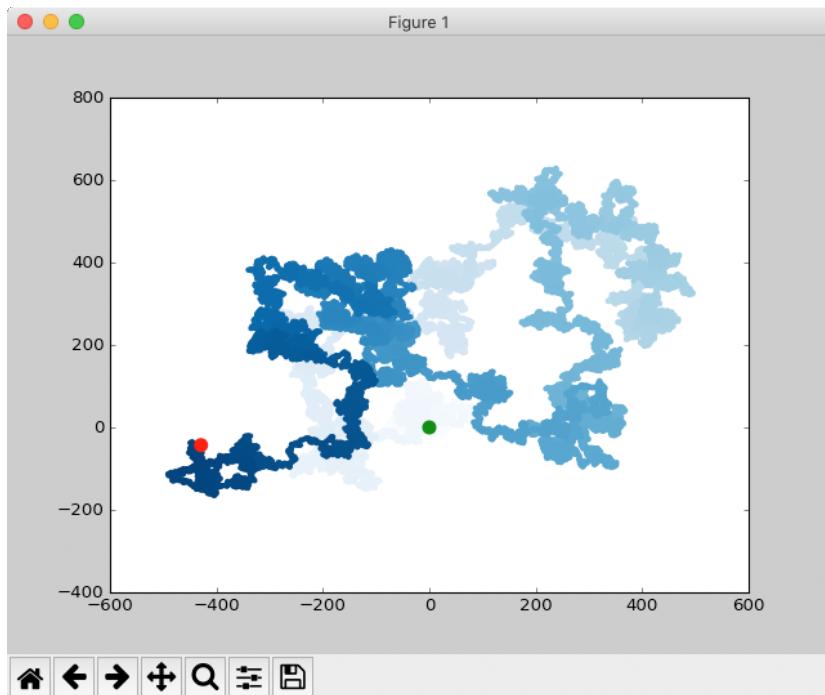
Poeksperymentuj z tym kodem i zobacz, o ile możesz zwiększyć liczbę punktów w błądzeniu losowym, zanim system zacznie wyraźnie zwalniać lub wykres straci swoją wizualną atrakcyjność.

Zmianianie wielkości wykresu, aby wypełnić ekran

Wizualizacja będzie znacznie efektywniej przedstawiać wzorce w danych, jeśli zostanie dopasowana do wielkości ekranu. Jeżeli chcesz okno wykresu lepiej dopasować do wielkości ekranu, rozwiążaniem jest zmiana wielkości okna danych wyjściowych `matplotlib`, na przykład w przedstawiony poniżej sposób.

Plik `rw_visual.py`:

```
--cięcie--  
while True:  
    # Przygotowanie danych błądzenia losowego i wyświetlenie punktów.  
    rw = RandomWalk()  
    rw.fill_walk()
```


Rysunek 15.11. Wykres składający się z 50 000 punktów

```
# Wyświetlenie punktów błądzenia losowego.  
plt.style.use('classic')  
fig, ax = plt.subplots(figsize=(15, 9))  
--cięcie--
```

Podczas tworzenia wykresu można przekazać argument `figsize` określający wielkość generowanego wykresu. Parametr `figsize` pobiera krotkę, która wskazuje bibliotece matplotlib wyrażoną w calach wielkość okna wykresu.

Matplotlib przyjmuje, że rozdzielcość ekranu wynosi 100 pikseli na cal. Jeżeli kod nie powoduje wygenerowania wykresu o odpowiedniej wielkości, zmień wartości przekazywanych parametrów. Jeśli znasz rozdzielcość ekranu, przekaż ją funkcji `plt.subplots()` za pomocą parametru `dpi`. Dzięki temu możesz zdefiniować wielkość wykresu i jeszcze efektywniej wykorzystać dostępne miejsce na ekranie. Poniżej przedstawiłem przykład wywołania funkcji `plt.subplots()`:

```
fig, ax = plt.subplots(figsize=(10, 6), dpi=128)
```

ZRÓB TO SAM

15.3. Ruch częsteczek. Zmodyfikuj `rw_visual.py` i zastąp wywołanie `ax.scatter()` wywołaniem `ax.plot()`. Aby zasymulować ścieżkę poruszania się pyłu kwiatów po powierzchni kropli wody, przekaż atrybuty `rw.x_values` i `rw.y_values` oraz dołącz atrybut `linewidth`. Zamiast 50 000 punktów użyj 5000.

15.4. Zmodyfikowane błędzenie losowe. W klasie `RandomWalk` wartości `x_step` i `y_step` są generowane na podstawie tego samego zestawu warunków. Kierunek jest wybierany losowo na podstawie listy `[1, -1]`, natomiast odległość na podstawie listy `[0, 1, 2, 3, 4]`. Zmodyfikuj wartości na tych listach i zobacz, jakie spowoduje to zmiany w kształcie generowanego wykresu. Spróbuj wydłużyć listę wyboru dla odległości, na przykład użyj wartości od 0 do 8, oraz usuń wartość `-1` z listy określającej kierunek następnego kroku.

15.5. Refaktoryzacja. Metoda `fill_walk()` jest długa. Utwórz nową metodę o nazwie `get_step()` przeznaczoną do ustalenia kierunku i odległości dla danego kroku, a następnie przygotowującą ten krok. Ostatecznie w `fill_walk()` powinny znaleźć się dwa wywołania `get_step()`, jak pokazałem poniżej:

```
x_step = self.get_step()
y_step = self.get_step()
```

Taka refaktoryzacja powinna zmniejszyć wielkość metody `fill_walk()`, która w ten sposób stanie się łatwiejsza do odczytania i zrozumienia.

Symulacja rzutu kością do gry za pomocą plotly

W tym podrozdziale użyjemy opracowanego dla Pythona pakietu `plotly`, aby przygotować wizualizacje interaktywne. Pakiet jest szczególnie użyteczny podczas przygotowywania wizualizacji wyświetlanego w przeglądarkach WWW, ponieważ wizualizacje będą automatycznie skalowane do wypełnienia ekranu przeglądarki. Wizualizacje generowane przez `plotly` są również interaktywne — po umieszczeniu kurSORA myszy na wybranym elemencie na ekranie zostaną wyświetlane informacje dotyczące tego elementu.

W tym projekcie będziemy analizować wyniki rzutów kością do gry. W trakcie rzutu typową kością do gry masz jednakowe szanse na wyrzucenie dowolnej liczby od 1 do 6. Jednak kiedy rzucasz dwiema kościemi do gry, prawdopodobieństwo wyrzucenia pewnych liczb jest większe niż innych. Spróbujmy ustalić, które liczby prawdopodobnie wystąpią znacznie częściej niż inne. W tym celu wygenerujemy zbiór danych przedstawiający rzuty kością. Następnie wyświetlimy wyniki ogromnej liczby prób, aby tym samym ustalić, które wyniki najprawdopodobniej pojawią się częściej.

Analiza rzutów kością jest często używana w matematyce do wyjaśnienia różnych typów analizy danych. Ma zastosowanie także w rzeczywistych aplikacjach (używanych na przykład w kasynach), a także w grach hazardowych, grach takich jak Monopoly oraz w wielu grach fabularnych.

Instalacja plotly

Zainstaluj plotly za pomocą menedżera pip podobnie jak w przypadku matplotlib.

```
$ python -m pip install --user plotly
```

Jeżeli podczas instalacji matplotlib użyłeś polecenia python3 lub innego, musisz odpowiednio zmodyfikować polecenie przedstawione powyżej.

Jeżeli chcesz zobaczyć, jakiego rodzaju wizualizacje można przygotować za pomocą plotly, zajrzyj do galerii na stronie <https://plot.ly/python/>. Każdy przykład zawiera kod źródłowy, więc będziesz mógł zobaczyć, jak dana wizualizacja została wygenerowana.

Tworzenie klasy Die

Poniżej przedstawiłem klasę przeznaczoną do symulowania rzutu kością do gry.

Plik die.py:

```
from random import randint

class Die():
    """Klasa przedstawiająca pojedynczą stronę do gry."""

    def __init__(self, num_sides=6): ❶
        """Przyjęcie założenia, że strona do gry ma postać sześciangu."""
        self.num_sides = num_sides

    def roll(self):
        """Zwrot wartości z zakresu od 1 do liczby ścianek, które mają
        strona do gry."""
        return randint(1, self.num_sides) ❷
```

Metoda `__init__()` pobiera jeden opcjonalny argument. W przypadku tej klasy tworzony egzemplarz strony zawsze będzie miał sześć ścian, o ile nie zostanie użyta inna wartość argumentu. Natomiast jeśli zostanie *podany* argument, jego wartość zostanie użyta jako liczba stron strony do gry (patrz wiersz ❶). Nazwa strony jest związana z liczbą ścianek i dlatego strona składająca się z sześciu ścianek to D6, natomiast z ośmiu ścianek to D8 itd.

Metoda `roll()` wykorzystuje funkcję `randint()` w celu zwrócenia losowej liczby z zakresu od 1 do liczby ścianek, które mają strona do gry (patrz wiersz ❷). Ta funkcja może zwrócić wartość początkową (1), wartość końcową (`num_sides`) lub dowolną liczbę całkowitą z zakresu definiowanego przez obie wymienione wartości.

Rzut kością do gry

Zanim przystąpimy do utworzenia wizualizacji na podstawie przygotowanej klasy, najpierw rzucimy kością składającą się z sześciu ścian (D6), wyświetlimy wyniki i sprawdzimy, czy wyglądają sensownie.

Plik die_visual.py:

```
from die import Die

# Utworzenie kości typu D6.
die = Die() ❶

# Wykonanie pewnej liczby rzutów i umieszczenie wyników na liście.
results = []
for roll_num in range(100): ❷
    result = die.roll()
    results.append(result)

print(results)
```

W wierszu ❶ tworzymy egzemplarz klasy `Die`, czyli kość do gry o domyślnie sześciu ściankach. Następnie w wierszu ❷ rzucamy nią stukrotnie i wynik każdego rzutu umieszczamy na liście `results`. Poniżej przedstawiłem przykładowy zbiór wyników.

```
[4, 6, 5, 6, 1, 5, 6, 3, 5, 3, 5, 3, 2, 2, 1, 3, 1, 5, 3, 6, 3, 6, 5, 4,
 1, 1, 4, 2, 3, 6, 4, 2, 6, 4, 1, 3, 2, 5, 6, 3, 6, 2, 1, 1, 3, 4, 1, 4,
 3, 5, 1, 4, 5, 5, 2, 3, 3, 1, 2, 3, 5, 6, 2, 5, 6, 1, 3, 2, 1, 1, 1, 6,
 5, 5, 2, 2, 6, 4, 1, 4, 5, 1, 1, 4, 5, 3, 3, 1, 3, 5, 4, 5, 6, 5, 4,
 1, 5, 1, 2]
```

Rzut okna na przedstawione wyniki pozwala przyjąć założenie, że klasa `Die` działa zgodnie z oczekiwaniemi. Otrzymujemy wartości 1 i 6, więc wiemy, że zwracane są wartość najmniejsza i największa. Ponieważ nie widzimy wartości 0 i 7 to wiemy, że wynikiem rzutu jest wartość z prawidłowo zdefiniowanego zakresu. Lista wyników zawiera wartości z zakresu od 1 do 6, czyli zawiera wszystkie liczby możliwe do otrzymania. Ustalimy teraz dokładną liczbę wystąpień poszczególnych wartości.

Analiza wyników

Wykonajmy pewną liczbę rzutów jedną kością typu D6, a następnie przeanalizujmy wyniki, zliczając wystąpienia poszczególnych wartości.

Plik die_visual.py:

```
--cięcie--  
# Wykonanie pewnej liczby rzutów i umieszczenie wyników na liście.  
results = []  
for roll_num in range(1000): ❶  
    result = die.roll()  
    results.append(result)  
  
# Analiza wyników.  
frequencies = []  
for value in range(1, die.num_sides+1): ❷  
    frequency = results.count(value) ❸  
    frequencies.append(frequency) ❹  
  
print(frequencies)
```

Ponieważ nie ograniczamy się już do prostego wyświetlenia wyników, tylko do przeprowadzenia analizy, liczbę symulacji można zwiększyć do 1000 (patrz wiersz ❶). Na potrzeby analizy tworzymy pustą listę o nazwie `frequencies` przeznaczoną do przechowywania liczby wystąpień danej wartości. Przeprowadzamy iterację przez wszystkie możliwe wartości (w omawianym przykładzie to zakres od 1 do 6), jak pokazałem w wierszu ❷. Obliczamy liczbę wystąpień każdej wartości w `results` (patrz wiersz ❸), a następnie dołączamy tę wartość do listy `frequencies` (patrz wiersz ❹). Przed utworzeniem wizualizacji wyświetlamy przygotowaną listę częstotliwości występowania poszczególnych wartości:

```
[155, 167, 168, 170, 159, 181]
```

Te wyniki wyglądają sensownie. Mamy sześć liczb, po jednej dla każdej wartości możliwej do otrzymania po rzuceniu kością składającą się z sześciu ścianek. Żadna wartość nie jest szczególnie większa od pozostałych. Przechodzimy więc do wizualizacji wyników

Utworzenie histogramu

Mając przygotowaną listę częstotliwości występowania poszczególnych wartości, możemy utworzyć histogram tych wyników. Wspomniany *histogram* to po prostu wykres słupkowy pokazujący, jak często wystąpił dany wynik. Poniżej przedstawiłem kod przeznaczony do utworzenia histogramu.

Plik die_visual.py:

```
from plotly.graph_objs import Bar, Layout  
from plotly import offline  
  
from die import Die  
--cięcie--
```

```

# Analiza wyników.
frequencies = []
for value in range(1, die.num_sides+1):
    frequency = results.count(value)
    frequencies.append(frequency)

# Wizualizacja wyników.
x_values = list(range(1, die.num_sides+1)) ❶
data = [Bar(x=x_values, y=frequencies)] ❷

x_axis_config = {'title': 'Wynik'} ❸
y_axis_config = {'title': 'Częstotliwość występowania wartości'}
my_layout = Layout(title='Wynik rzucania pojedynczą kością D6
→tysiąc razy', ❹
    xaxis=x_axis_config, yaxis=y_axis_config)
offline.plot({'data': data, 'layout': my_layout}, filename='d6.html') ❺

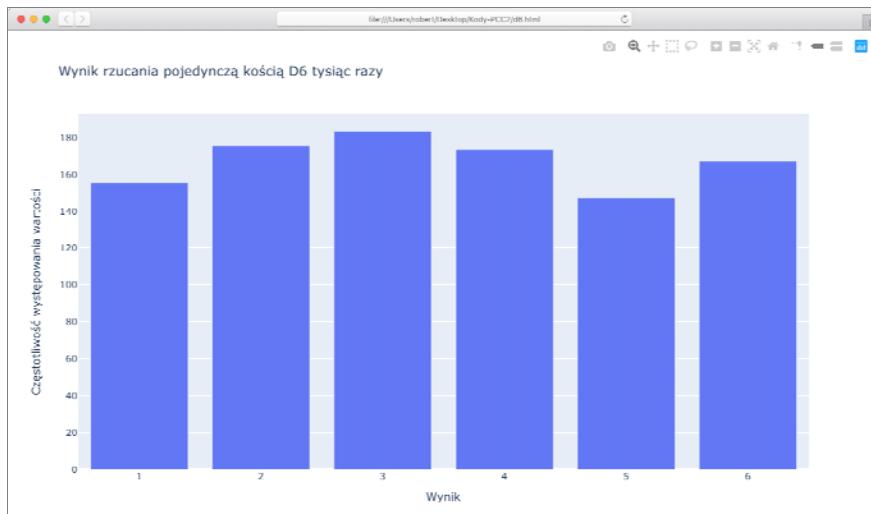
```

Aby utworzyć histogram, potrzebujemy słupka dla każdego możliwego wyniku. Te dane są przechowywane na liście o nazwie `x_values`, której wartości rozpoczynają się od 1 i kończą na liczbie ścianek kości (patrz wiersz ❶). Plotly nie akceptuje bezpośredniego wyniku wykonania funkcji `range()`, stąd konieczność jego konwersji na listę za pomocą funkcji `list()`. Klasa `Bar()` w plotly przedstawia zbiór danych, który zostanie sformatowany jako wykres słupkowy (patrz wiersz ❷). Do prawidłowego działania klasa potrzebuje list wartości X i Y. Klasa musi być umieszczona w nawiasie kwadratowym, ponieważ zbiór danych może zawierać wiele elementów.

Poszczególne osie mogą być skonfigurowane na wiele różnych sposobów, a opcje konfiguracyjne są przechowywane w postaci słownika. W omawianym przykładzie zostały jedynie zdefiniowane tytuły dla poszczególnych osi (patrz wiersz ❸). Klasa `Layout()` zwraca obiekt określający wygląd i konfigurację wykresu jako całości (patrz wiersz ❹). W tym przykładzie został zdefiniowany tytuł wykresu i zostały przekazane słowniki konfiguracyjne dla osi X i Y.

Aby wygenerować wykres, konieczne jest wywołanie funkcji `offline.plot()` (patrz wiersz ❺). Funkcja ta wymaga słownika zawierającego obiekty danych i układu, a także przyjmuje nazwę pliku, w którym ma być zapisany wykres. W omawianym przykładzie dane wyjściowe zostają umieszczone w pliku o nazwie `d6.html`.

Po uruchomieniu programu `die_visual.py` prawdopodobnie zostanie otwarte okno przeglądarki WWW wyświetlające podany plik. Jeżeli tak się nie stało automatycznie, w dowolnej przeglądarce WWW otwórz nową kartę, a następnie wczytaj plik `d6.html`, który znajdziesz w katalogu zawierającym program `die_visual.py`. Zobaczysz wykres podobny do pokazanego na rysunku 15.12 (ten wykres nieco zmodyfikowałem na potrzeby drukowanej książki, domyślnie plotly generuje wykres z mniejszym tekstem niż pokazany na rysunku).

Rysunek 15.12. Prosty wykres słupkowy wygenerowany przez plotly

Zwróć uwagę, że plotly tworzy wykresy interaktywne. Po umieszczeniu kurSORA myszy nad dowolnym słupkiem zostaną wyświetcone powiązane z nim dane. Ta funkcja okazuje się szczególnie użytkownicza podczas wyświetlania wielu zestawów danych na tym samym wykresie. Zwróć również uwagę na znajdujące się w prawym górnym rogu wykresu ikony, które pozwalają przesuwać, zmniejszać i zwiększać wizualizację oraz zapisać ją w postaci obrazu.

Rzut dwiema kościemi

Rzut dwiema kościemi oznacza otrzymanie w wyniku większych liczb oraz zupełnie inny rozkład wyników. Zmodyfikujmy więc kod programu i utworzymy dwie kości typu D6, aby symulować rzut parą kości do gry. W trakcie każdego rzutu parą kości dodajemy dwie liczby (po jednej dla każdej kości), natomiast na liście results przechowujemy sumę wyrzuconych liczb. Kopię programu *dice_visual.py* zapisz pod nazwą *dice_visual.py*, a następnie wprowadź przedstawione poniżej zmiany.

Plik *dice_visual.py*:

```
from plotly.graph_objs import Bar, Layout
from plotly import offline

from die import Die

# Utworzenie dwóch kości do gry typu D6.
die_1 = Die()
die_2 = Die()

# Wykonanie pewnej liczby rzutów i umieszczenie wyników na liście.
results = []
```

```

for roll_num in range(1000):
    result = die_1.roll() + die_2.roll() ❶
    results.append(result)

# Analiza wyników.
frequencies = []
max_result = die_1.num_sides + die_2.num_sides ❷
for value in range(2, max_result+1): ❸
    frequency = results.count(value)
    frequencies.append(frequency)

# Wizualizacja wyników.
x_values = list(range(2, max_result+1))
data = [Bar(x=x_values, y=frequencies)]

x_axis_config = {'title': 'Wynik', 'dtick': 1} ❹
y_axis_config = {'title': 'Częstotliwość występowania wartości'}
my_layout = Layout(title='Wynik rzucania dwiema kości D6 tysiąc razy',
                    xaxis=x_axis_config, yaxis=y_axis_config)
offline.plot({'data': data, 'layout': my_layout}, filename='d6_d6.html')

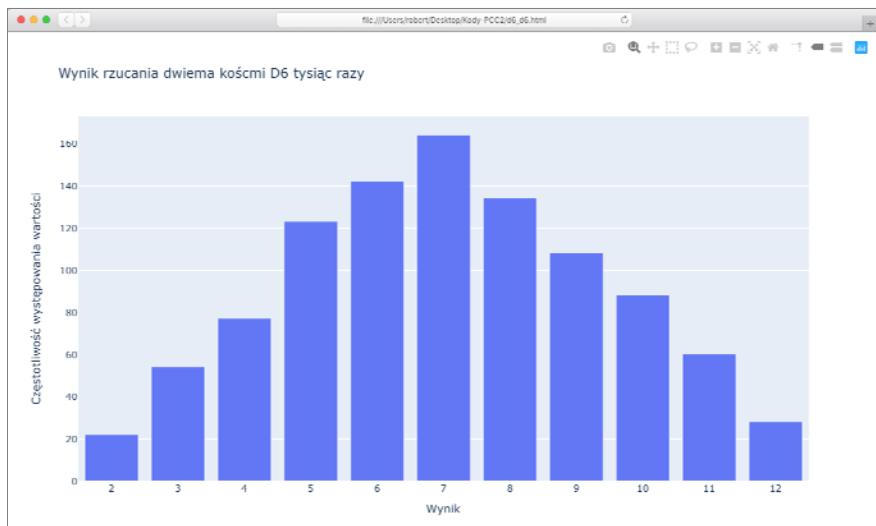
```

Po utworzeniu dwóch egzemplarzy klasy `Die` rzucamy kościami i obliczamy sumę otrzymanych liczb (patrz wiersz ❶). Największy możliwy do otrzymania wynik (12) to suma dwóch największych liczb, jakie możemy otrzymać w jednym rzucie obiema kościemi. Tę wartość przechowujemy w atrybutie `max_result` (patrz wiersz ❷). Najmniejszy możliwy wynik (2) to suma dwóch najmniejszych wyników, jakie możemy otrzymać w jednym rzucie obiema kościemi. Podczas analizy wyników sprawdzamy ilość wystąpień poszczególnych wartości z zakresu od 2 do `max_result` (patrz wiersz ❸). Wprawdzie można użyć wywołania `range(2, 13)`, ale sprawdzi się ono jedynie dla dwóch kości typu D6. Podczas modelowania rzeczywistych sytuacji najlepiej tworzyć kod ułatwiający modelowanie wielu różnych ich wariancji. Powyższy kod pozwala na symulację rzutu parą kości o dowolnej liczbie ścianek.

Podczas tworzenia wykresu umieszczamy klucz `dtick` w słowniku `x_axis_config` (patrz wiersz ❹). To ustalenie pozwala kontrolować odległość między poszczególnymi znacznikami na osi X. Gdy histogram zawiera więcej słupków, ploty będzie domyślnie dodawać etykiety jedynie do wybranych słupków. Opcja `'dtick': 1` nakazuje ploty umieszczać etykiety dla każdego słupka. Uaktualniajmy również tytuł wykresu i zmieniamy nazwę pliku wynikowego.

Po uruchomieniu kodu powinieneś zobaczyć nowy wykres, podobny do pokazanego na rysunku 15.13.

Ten wykres pokazuje przybliżone wyniki, jakie prawdopodobnie otrzymasz, rzucając parą kości do gry o sześciu ściankach. Jak widzisz, najmniej prawdopodobne jest wyrzucenie wartości 2 i 12, natomiast najbardziej prawdopodobne jest wyrzucenie wartości 7, ponieważ można to zrobić na sześć sposobów: 1 i 6, 2 i 5, 3 i 4, 4 i 3, 5 i 2, 6 i 1.

Rysunek 15.13. Wykres wyników symulacji rzucania dwiema kościemi typu D6 tysiąc razy

Rzut kościemi o różnej liczbie ścianek

Utworzymy teraz kość o sześciu ściankach oraz drugą o dziesięciu ściankach, a następnie zasymulujemy wykonanie nimi 50 000 rzutów.

Plik dice_visual_different_sizes.py:

```

from plotly.graph_objs import Bar, Layout
from plotly import offline

from die import Die

# Utworzenie kości typu D6 i D10.
die_1 = Die()
die_2 = Die(10) ❶

# Wykonanie pewnej liczby rzutów i umieszczenie wyników na liście.
results = []
for roll_num in range(50_000):
    result = die_1.roll() + die_2.roll()
    results.append(result)

# Analiza wyników.
--cięcie--

# Wizualizacja wyników.
x_values = list(range(2, max_results+1))
data = [Bar(x=x_values, y=frequencies)]

```

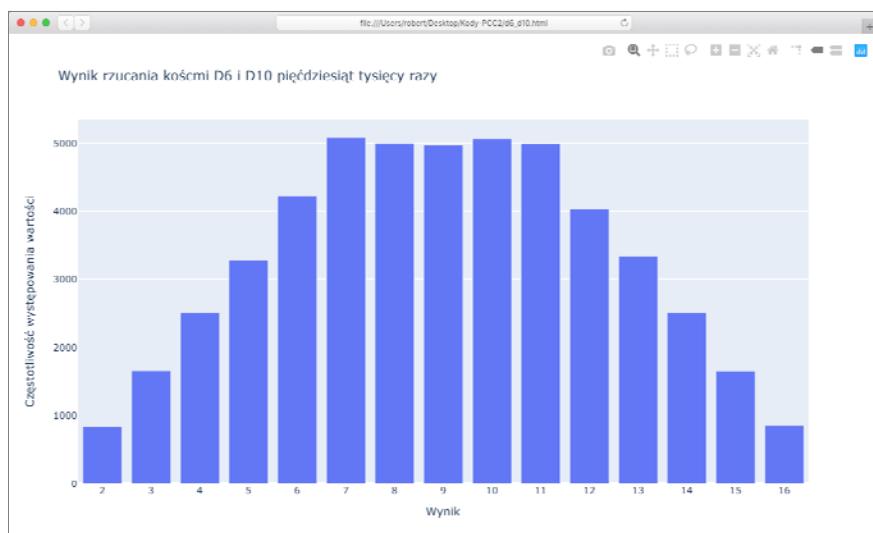
```

x_axis_config = {'title': 'Wynik', 'dtick': 1} # 4.
y_axis_config = {'title': 'Częstotliwość występowania wartości'}
my_layout = Layout(title='Wynik rzucania kościami D6 i D10 pięćdziesiąt
➥ tysiący razy', ②
    xaxis=x_axis_config, yaxis=y_axis_config)
offline.plot({'data': data, 'layout': my_layout}, filename='d6_d10.html')

```

Aby utworzyć kość typu D10, przekazujemy argument 10 podczas definiowania drugiego egzemplarza klasy Die (patrz wiersz ①). Zmieniamy pierwszą pętlę, aby symulować 50 000 rzutów zamiast 1000. Dostosowujemy więc odpowiednio tytuł i nazwę pliku wynikowego (patrz wiersz ②).

Na rysunku 15.14 pokazałem wykres, jaki zostanie wygenerowany. Zamiast jednego najbardziej prawdopodobnego wyniku mamy ich teraz pięć. Tak się dzieje, ponieważ wciąż jest tylko jeden sposób na wyrzucenie najmniejszej wartości (1 i 1) oraz największej (6 i 10), ale kość o mniejszej liczbie ścianek ogranicza liczbę sposobów wygenerowania środkowych wartości. Mamy sześć sposobów na wyrzucenie wartości 7, 8, 9, 10 i 11. Dlatego też to będą najczęściej otrzymywane wyniki i istnieje duże prawdopodobieństwo wyrzucenia jednego z nich.

Rysunek 15.14. Wynik 50 000 rzutów parą kości o sześciu i dziesięciu ściankach

Możliwość użycia Plotly do modelowania rzutów kościami daje ogromną elastyczność w poznawaniu tego fenomenu. W ciągu zaledwie kilku minut możesz zasymulować ogromną liczbę rzutów wykonywanych za pomocą różnego rodzaju kości do gry.

ZRÓB TO SAM

15.6. Dwie kości D8. Przygotuj simulację pokazującą, co się stanie, jeśli 1000 razy rzucisz dwiema kościemi do gry mającymi po osiem ścianek. Spróbuj określić wygląd wizualizacji przed uruchomieniem symulacji, a później sprawdź, czy intuicja Cię nie zawiodła. Zwiększą liczbę rzutów aż do chwili, gdy zauważysz, że system zaczyna mieć trudności z wykonywaniem programu.

15.7. Trzy kości. Jeżeli będziesz rzucić trzema kościemi do gry typu D6, najmniejszy możliwy wynik będzie wynosić 3, natomiast największy — 18. Utwórz wizualizację pokazującą, co się stanie po rzuceniu trzema kościemi typu D6.

15.8. Mnożenie. Kiedy rzucasz dwiema kościemi do gry, z reguły dodajesz dwie liczby, aby otrzymać wynik. Utwórz wizualizację pokazującą, co się stanie, jeśli zamiast dodać obie liczby, pomnożysz je.

15.9. Listy składane w kodzie. Dla zachowania przejrzystości kodu źródłowego programy przedstawione w tym podrozdziale wykorzystywały długie pętle `for`. Jeżeli potrafisz używać list składanych, spróbuj zmodyfikować jedną lub obie pętle w tych programach.

15.10. Praktyka z obiema bibliotekami. Spróbuj użyć biblioteki `matplotlib` do utworzenia wizualizacji rzutów kościemi do gry oraz `plotly` do przygotowania wizualizacji błądzenia losowego. (Aby wykonać to ćwiczenie, musisz zająrzyć do dokumentacji obu pakietów).

Podsumowanie

W tym rozdziale dowiedziałeś się, jak wygenerować zbiorы danych oraz tworzyć na ich podstawie wizualizacje. Zobaczyłeś, jak wygenerować proste wykresy za pomocą biblioteki `matplotlib` oraz jak wykorzystać wykres punktowy do przygotowania wizualizacji błądzenia losowego. Nauczyłeś się tworzyć histogram z użyciem `Plotly`, a także wykorzystywać ten histogram do analizy wyników rzutów kościemi o różnej liczbie ścianek.

Generowanie własnych zbiorów danych za pomocą kodu jest interesującą i potężną możliwością modelowania oraz poznawania wielu różnorodnych, rzeczywistych sytuacji. Gdy w następnych rozdziałach będziesz kontynuować pracę z projektami dotyczącymi wizualizacji danych, zwracaj uwagę na sytuacje, które można modelować z użyciem kodu. Spójrz na wizualizacje przedstawiane w mediach i zastanów się, czy potrafisz ustalić sposób ich utworzenia. Czy zostały wygenerowane za pomocą metod podobnych do metod omówionych w projektach przedstawionych w tej części książki?

W rozdziale 16. dowiesz się, jak pobierać dane z zasobów internetowych. Nadal będziemy korzystać z `matplotlib` i `plotly` do analizy tych danych.

16

Pobieranie danych

W TYM ROZDZIALE BĘDZIESZ POBIERAĆ ZBIORY DANYCH ZE ŹRÓDEŁ INTERNETOWYCH ORAZ TWORZYĆ DZIAŁAJĄCE WIZUALIZACJE NA PODSTAWIE TYCH DANYCH. W INTERNECIE MOŻNA znaleźć wręcz niewiarygodnie różnorodne dane, z których większość nie została dokładnie przeanalizowana. Możliwość analizy tych danych pozwoli na odkrycie wzorców i połączeń, których nie odkryli inni.

Uzyskamy dostęp do danych przechowywanych w dwóch popularnych formatach: CSV i JSON, a następnie stworzymy wizualizacje tych danych. Moduł Pythona o nazwie csv wykorzystamy do przetwarzania danych dotyczących pogody przechowywanych w formacie CSV (*comma-separated values*, czyli wartości rozdzielone przecinkami). Na podstawie tych danych przeanalizujemy najniższe i najwyższe temperatury zaobserwowane w dwóch różnych miejscach na przestrzeni czasu. Następnie wykorzystamy matplotlib, aby wygenerować wykres oparty na pobranych danych oraz wyświetlić odchylenia temperatury w dwóch zupełnie różniących się od siebie lokalizacjach: miejscowości Sitka (Alaska) i Dolina Śmierci (Kalifornia). W dalszej części rozdziału wykorzystamy moduł json, by uzyskać dostęp do danych o ruchach tektonicznych ziemi przechowywanych w formacie JSON, i użyjemy pakietu plotly do wyświetlenia mapy pokazującej miejsca występowania trzęsień ziemi i ich siły.

Gdy zakończysz lekturę rozdziału, będziesz przygotowany do pracy z różnymi typami i formatami zbiorów danych, a także znacznie lepiej poznasz sposoby

tworzenia skomplikowanych wizualizacji. Możliwość uzyskania dostępu do różnego rodzaju danych przechowywanych w internecie oraz możliwość ich wizualizowania ma zasadnicze znaczenie podczas pracy z szerokim spektrum rzeczywistych zbiorów danych.

Format CSV

Jednym z prostych sposobów przechowywania danych w plikach tekstowych jest ich zapisywanie jako serii *wartości rozdzielonych przecinkami*. Otrzymane w ten sposób pliki są nazywane plikami CSV. Przykładowo poniżej przedstawiłem jeden wiersz danych pogodowych zapisanych w formacie CSV:

"USW00025333", "SITKA AIRPORT, AK US", "2018-01-01", "0.45", , "48", "38"

To jest fragment danych pogodowych z 1 stycznia 2018 roku dla miejscowości Sitka na Alasce. Te wartości zawierają między innymi najniższą i najwyższą temperaturę w ciągu dnia oraz wiele innych danych związanych z pogodą, jaka panowała tamtego dnia. Zawartość pliku CSV jest może trudna do odczytania dla ludzi, ale programy z łatwością mogą przetwarzanie i wyodrębniać wartości z tego formatu, co niezwykle przyśpiesza proces analizy danych.

Pracę rozpoczęmy od małego zbioru danych pogodowych dla wspomnianej już miejscowości Sitka na Alasce. Te dane zostały sformatowane w postaci pliku CSV i dołączone do materiałów przygotowanych do tej książki (<https://nostarch.com/pythoncrashcourse2e>). W katalogu, w którym będziesz umieszczać programy two-rzone w tym rozdziale utwórz podkatalog *data*, a następnie skopiuj do niego plik o nazwie *sitka_weather_07-2018_simple.csv*. (Kiedy pobierzesz materiały przygotowane do tej książki, będziesz miał wszystkie pliki niezbędne do wykonania bieżącego projektu).

UWAGA *Dane pogodowe użyte w tym projekcie zostały pobrane ze strony <https://www.ncdc.noaa.gov/cdo-web/>.*

Przetwarzanie nagłówków pliku CSV

Pochodzący z biblioteki standardowej moduł Pythona o nazwie *csv* przetwarza wiersze w pliku CSV i pozwala na szybkie wyodrębnienie interesujących nas wartości. Rozpoczynamy od przeanalizowania pierwszego wiersza w pliku, który będzie zawierał serię nagłówków dla danych.

Plik sitka_highs.py:

```
import csv

filename = 'data/sitka_weather_07-2018_simple.csv'
with open(filename) as f:
```

```
reader = csv.reader(f) ❷
header_row = next(reader) ❸
print(header_row)
```

Kiedy zaimportujemy moduł csv, w zmiennej `filename` umieszczamy nazwę pliku, z którym będziemy pracować. Po otwarciu pliku otrzymany obiekt pliku przypisujemy zmiennej `f` (patrz wiersz ❶). Następnym krokiem jest wywołanie `csv.reader()` i przekazanie obiektu pliku jako argumentu, aby utworzyć obiekt przeglądarki powiązany z danym plikiem (patrz wiersz ❷). Ten obiekt przeglądarki umieszczamy w zmiennej `reader`.

Moduł csv zawiera funkcję `next()`, której wartością zwrotną jest następny wiersz pochodzący z pliku przekazanego przez obiekt przeglądarki. W powyższym fragmencie kodu wywołujemy `next()` tylko jednokrotnie, więc otrzymujemy jedynie pierwszy wiersz tekstu, który zawiera nagłówki pliku (patrz wiersz ❸). Zwrócone dane przechowujemy w zmiennej `header_row`. Jak możesz zobaczyć, zmienna `header_row` zawiera nagłówki związane z pogodą, które informują nas o przeznaczeniu poszczególnych wartości przechowywanych w każdym wierszu danych:

```
['STATION', 'NAME', 'DATE', 'PRCP', 'TAVG', 'TMAX', 'TMIN']
```

Obiekt `reader` przetwarza pierwszy wiersz wartości rozdzielonych przecinkami w podanym pliku i każdą z nich przechowuje jako element listy. Nagłówek `STATION` przedstawia kod stacji pogodowej, która zarejestrowała te dane. Położenie tego nagłówka informuje nas, że pierwszą wartością w każdym wierszu danych będzie data lub godzina. Nagłówek `NAME` wskazuje, że drugą wartością w każdym wierszu jest nazwa stacji pogodowej, która zarejestrowała te dane. Pozostała część nagłówka wymienia rodzaje informacji zamieszczonych w poszczególnych odczytach. Najbardziej interesujące nas dane to data zarejestrowania informacji (`DATE`), temperatura maksymalna (`TMAX`) i temperatura minimalna (`TMIN`). Jest to prosty zbiór danych zawierający jedynie informacje związane z temperaturą. Gdy samodzielnie pobierasz dane pogodowe, możesz zdecydować się na dodanie także innych informacji, np. związanych z szybkością i kierunkiem wiatru.

Wyświetlanie nagłówków i ich położenia

Aby łatwiej zrozumieć dane nagłówków pliku, każdy nagłówek wyświetlmy wraz z informacją o jego położeniu na liście.

Plik sitka_highs.py:

```
--cięcie--
with open(filename) as f:
    reader = csv.reader(f)
    header_row = next(reader)

    for index, column_header in enumerate(header_row): ❶
        print(index, column_header)
```

W wierszu ❶ wykorzystaliśmy wywołanie `enumerate()` listy w celu pobrania indeksów poszczególnych elementów, a także wartości. (Zwróć uwagę na usunięcie wiersza `print(header_row)` i zastąpienie go znacznie bardziej rozbudowaną wersją).

Poniżej przedstawiłem otrzymane dane wyjściowe, które zawierają indeksy poszczególnych nagłówków:

```
0 STATION
1 NAME
2 DATE
3 PRCP
4 TAVG
5 TMAX
6 TMIN
```

Jak możesz zobaczyć, data oraz najwyższa temperatura danego dnia są przechowywane w kolumnach 2 i 5. Aby przeanalizować te dane, przetworzymy wszystkie wiersze danych w pliku `sitka_weather_07-2018_simple.csv` oraz wyodrębnimy wartości z indeksów 2 i 5.

Wyodrębnienie i odczytanie danych

Skoro już wiemy, które kolumny danych są nam niezbędne, możemy przystąpić do odczytu tych danych. Przede wszystkim odczytujemy najwyższą temperaturę dla każdego dnia.

Plik sitka_highs.py:

```
--cięcie--
filename = 'data/sitka_weather_07-2018_simple.csv'
with open(filename) as f:
    reader = csv.reader(f)
    header_row = next(reader)

    # Pobranie temperatur maksymalnych z pliku.
    highs = [] ❶
    for row in reader: ❷
        high = int(row[5]) ❸
        highs.append(high)

    print(highs)
```

Tworzymy pustą listę o nazwie `highs` (patrz wiersz ❶), a następnie przeprowadzamy iterację przez pozostałe wiersze w pliku (patrz wiersz ❷). Obiekt przeglądarki będzie kontynuował działanie od miejsca ostatniej operacji w pliku CSV oraz automatycznie zwrócił każdy wiersz znajdujący się po aktualnie zwracanym. Ponieważ wiersz nagłówka został już odczytany, działanie pętli będzie

kontynuowane od wiersza drugiego, w którym zaczynają się rzeczywiste dane. W trakcie każdej iteracji pętli dane pochodzące z indeksu 5, czyli odpowiadającego kolumnie TMAX, są przypisywane zmiennej `high` (patrz wiersz ❸). Funkcja `int()` została użyta do konwersji danych z ciągu tekstopowego, w którym są przechowywane, na postać liczb całkowitych możliwych później do użycia. Następnie ta wartość jest dodawana do tablicy `highs`.

Poniżej pokazalem dane, które na obecnym etapie są przechowywane w `highs`:

```
[62, 58, 70, 70, 67, 59, 58, 62, 66, 59, 56, 63, 65, 58, 56, 59, 64, 60, 60, 61, 65, 65, 63, 59, 64, 65, 68, 66, 64, 67, 65]
```

W ten sposób wyodrębniliśmy najwyższe temperatury zanotowane w poszczególnych dniach i przechowujemy je elegancko na liście w postaci liczb. Przystępujemy teraz do utworzenia wizualizacji dla tych danych.

Wyświetlenie danych na wykresie temperatury

Aby przygotować wizualizację zebranych danych temperatury, przede wszystkim musimy za pomocą biblioteki `matplotlib` utworzyć prosty wykres najwyższych temperatur dla poszczególnych dni, tak jak pokazałem w poniższym fragmencie kodu.

Plik `sitka_highs.py`:

```
import csv

import matplotlib.pyplot as plt

filename = 'data/sitka_weather_07-2018_simple.csv'
with open(filename) as f:
    --cięcie--

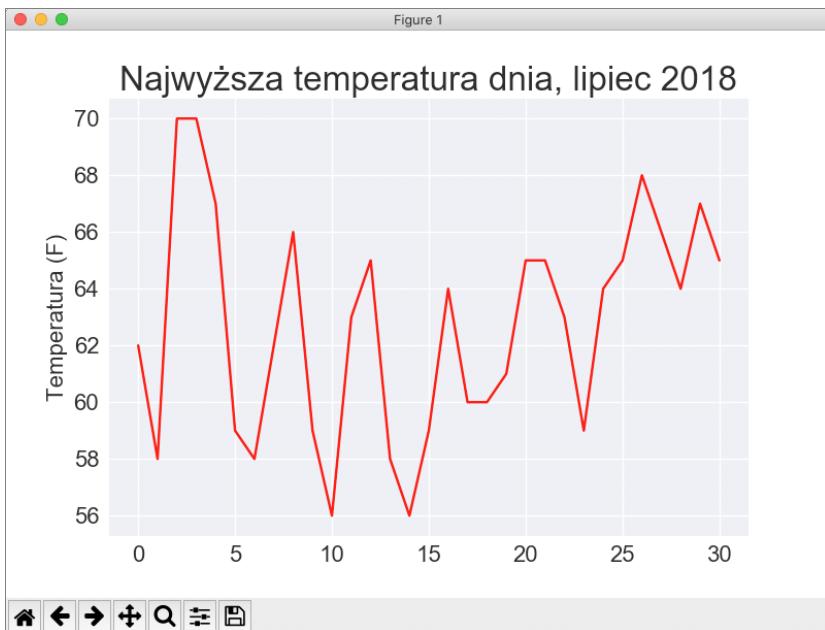
    # Dane wykresu.
    plt.style.use('seaborn')
    fig, ax = plt.subplots()
    ax.plot(highs, c='red') ❶

    # Formatowanie wykresu.
    ax.set_title("Najwyższa temperatura dnia, lipiec 2018", fontsize=24) ❷
    ax.set_xlabel('', fontsize=16) ❸
    ax.set_ylabel("Temperatura (F)", fontsize=16)
    ax.tick_params(axis='both', which='major', labelsize=16)

plt.show()
```

W wierszu ❶ dane w postaci najwyższych temperatur dla poszczególnych dni przekazujemy metodzie `plot()`. Ponadto przekazujemy parametr `c='red'`, aby punkty zostały wyświetlane w kolorze czerwonym. (Najwyższe temperatury wyświetlimy na czerwono, natomiast najniższe na niebiesko). Następnie podajemy

kilka innych szczegółów formatowania, między innymi wielkość czcionki oraz etykiety (patrz wiersz ❷); te elementy powinieneś już znać z poprzedniego rozdziału. Ponieważ musimy jeszcze dodać daty, nie będziemy na razie nadawać etykiet osi X, ale w wywołaniu `ax.xlabel()` zmienimy wielkość czcionki, aby etykiety domyślne były znacznie czytelniejsze (patrz wiersz ❸). Na rysunku 16.1 pokazalem wykres otrzymyany w wyniku działania omawianego kodu. Jest to prosty wykres liniowy pokazujący najwyższe temperatury zanotowane w miejscowości Sitka (Alaska) w lipcu 2018 roku.

Rysunek 16.1. Wykres liniowy pokazujący najwyższe temperatury w poszczególnych dniach lipca 2018 roku w miejscowości Sitka

Moduł `datetime`

Dodamy teraz daty do wykresu, aby tym samym stał się bardziej użyteczny. Pierwsza data w pliku danych pogodowych znajduje się w drugim wierszu:

```
"USW00025333","SITKA AIRPORT, AK US","2018-07-01","0.25","","62","50"
```

Data zostanie odczytana jako ciąg tekstowy, więc konieczne jest znalezienie sposobu konwersji ciągu tekstopowego '2018-07-01' na obiekt przedstawiający tę datę. Obiekt przedstawiający datę „1 lipca 2018 roku” możemy przygotować za pomocą metody `strptime()` z modułu `datetime`. Poniżej pokazałem sposób działania `strptime()` w sesji Pythona w powłoce:

```
>>> from datetime import datetime
>>> first_date = datetime.strptime('2018-07-01', '%Y-%m-%d')
>>> print(first_date)
2014-07-01 00:00:00
```

Najpierw importujemy klasę `datetime` z modułu `datetime`. Następnie wywołujemy metodę `strptime()` wraz z ciągiem tekstowym zawierającym interesującą nas datę podaną jako pierwszy argument. Drugi argument wskazuje Pythonowi sposób formatowania daty. W omawianym przykładzie ciąg tekstowy formatowania `'%Y-'` nakazuje Pythonowi zinterpretować fragment ciągu tekowego przed pierwszym łącznikiem jako rok wyrażony za pomocą czterech cyfr. Z kolei `'%m-'` nakazuje Pythonowi zinterpretować fragment ciągu tekowego przed drugim łącznikiem jako numer miesiąca. Natomiast `'%d'` nakazuje Pythonowi zinterpretować pozostały fragment ciągu tekowego jako dzień miesiąca wyrażony za pomocą cyfr od 01 do 31.

Metoda `strptime()` może pobierać wiele różnych argumentów w celu ustalenia sposobu interpretacji daty. W tabeli 16.1 wymieniłem niektóre z tych argumentów.

Tabela 16.1. Oferowane przez moduł `datetime` argumenty przeznaczone do formatowania daty i godziny

Argument	Opis
%A	Nazwa dni tygodnia, na przykład poniedziałek.
%B	Nazwa miesiąca, na przykład styczeń.
%m	Miesiąc wyrażony cyframi (od 01 do 12).
%d	Dzień miesiąca wyrażony cyframi (od 01 do 31).
%Y	Rok w postaci czterocyfrowej liczby, na przykład 2019.
%y	Rok w postaci dwucyfrowej liczby, na przykład 19.
%H	Godzina w formacie 24-godzinnym (od 00 do 23).
%I	Godzina w formacie 12-godzinnym (od 01 do 12).
%p	Wyświetla AM lub PM.
%M	Minuty (od 00 do 59).
%S	Sekundy (od 00 do 59).

Wyswietlanie daty

Znając sposoby przetwarzania dat zapisanych w pliku CSV, możemy poprawić wykres danych temperatur przez wyodrębnienie dat i ich przekazanie do funkcji `plot()`, jak pokazałem w poniższym fragmencie kodu.

Plik `sitka_highs.py`:

```
import csv
from datetime import datetime

import matplotlib.pyplot as plt
```

```

filename = 'data/sitka_weather_07-2018_simple.csv'
with open(filename) as f:
    reader = csv.reader(f)
    header_row = next(reader)

    # Pobranie dat i najwyższych temperatur z pliku.
    dates, highs = [], [] ❶
    for row in reader:
        current_date = datetime.strptime(row[2], "%Y-%m-%d") ❷
        high = int(row[5])
        dates.append(current_date)
        highs.append(high)

    # Wygenerowanie wykresu najwyższych temperatur.
    plt.style.use('seaborn')
    fig, ax = plt.subplots()
    ax.plot(dates, highs, c='red') ❸

    # Formatowanie wykresu.
    ax.set_title("Najwyższa temperatura dnia, lipiec 2018", fontsize=24)
    ax.set_xlabel('', fontsize=16)
    fig.autofmt_xdate() ❹
    ax.set_ylabel("Temperatura (F)", fontsize=16)
    ax.tick_params(axis='both', which='major', labelsize=16)

plt.show()

```

W wierszu ❶ tworzymy puste listy przeznaczone do przechowywania dat oraz najwyższych temperatur odnotowanych w poszczególnych dniach (te dane są pobierane z pliku). Następnie dane zawierające te informacje (row[2]) konwertujemy na obiekt `datetime` (patrz wiersz ❷) i dodajemy do `dates`. W wierszu ❸ daty i wartości najwyższych temperatur przekazujemy do funkcji `plot()`. Wywołanie `fig.autofmt_xdate()` wyświetla etykiety ukośnie, aby uniknąć ich nakładania się na siebie (patrz wiersz ❹). Na rysunku 16.2 pokazalem poprawiony wykres.

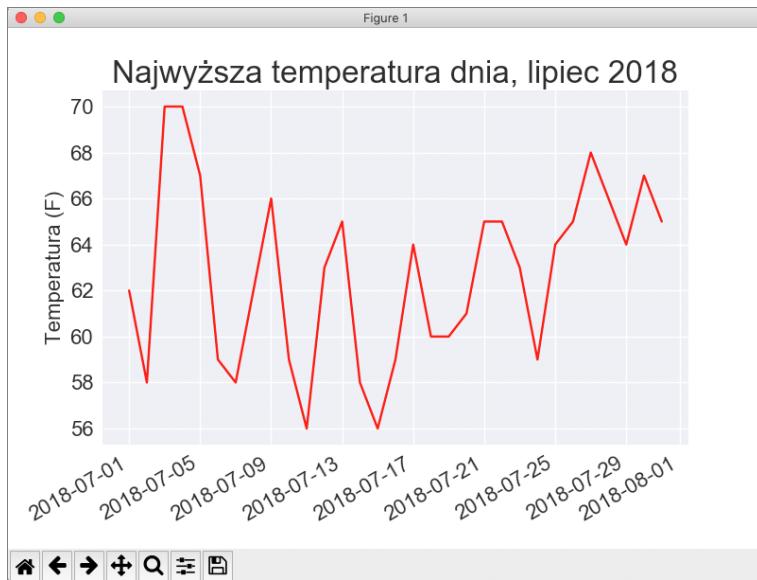
Wyświetlenie dłuższego przedziału czasu

Mając skonfigurowany wykres, dodamy do niego większą ilość danych i tym samym otrzymamy znacznie dokładniejsze informacje o pogodzie w miejscowości Sitka. Do podkatalogu `data` w katalogu zawierającego programy tworzone w tym rozdziale skopiuj plik `sitka_weather_2018_simple.csv`, w którym znajdują się dane pogodowe dla miejscowości Sitka dotyczące całego 2018 roku.

Teraz możemy wygenerować wykres pokazujący najwyższe temperatury w całym roku.

Plik sitka_highs.py:

```
--cięcie--
filename = 'data/sitka_weather_2018_simple.csv' ❶
with open(filename) as f:
```


Rysunek 16.2. Wykres jest teraz znacznie czytelniejszy, zawiera daty podane na osi X

--cięcie--

Formatowanie wykresu.

ax.set_title("Najwyższa temperatura dnia - 2018", fontsize=24) ❷

ax.set_xlabel('', fontsize=16)

--cięcie--

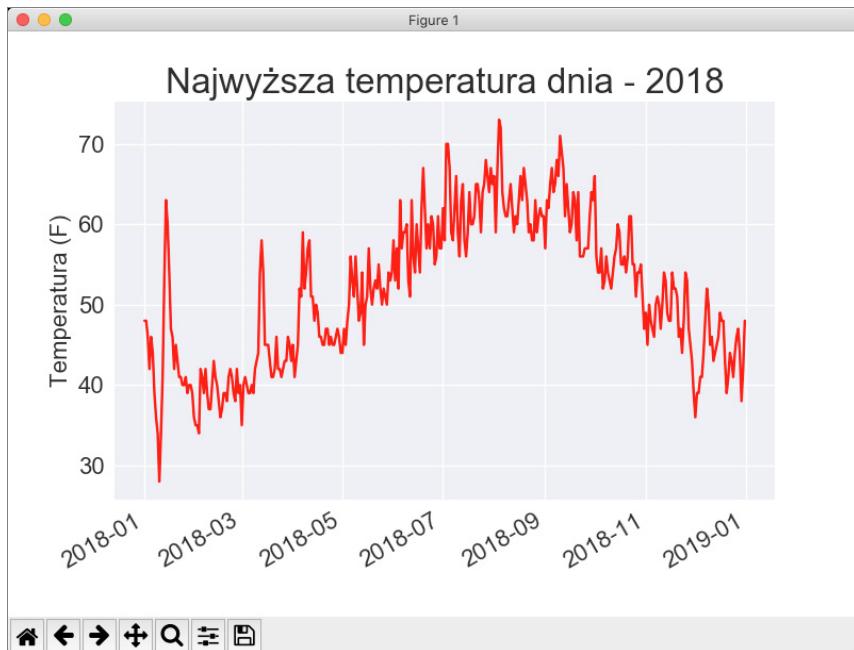
W wierszu ❶ modyfikujemy nazwę pliku, ponieważ teraz będziemy używać pliku *sitka_weather_2018_simple.csv* zawierającego dane pogodowe dla całego 2018 roku. Uaktualniamy także tytuł wykresu, aby odzwierciedlał tę zmianę prezentowanej zawartości (patrz wiersz ❷). Wygenerowany wykres pokazałem na rysunku 16.3.

Wyswietlenie drugiej serii danych

Wprawdzie zmodyfikowany wykres pokazany na rysunku 16.3 zawiera wiele przydatnych danych, ale jego użyteczność możemy jeszcze bardziej zwiększyć przez umieszczenie informacji o najniższej temperaturze w poszczególnych dniach. Najniższe temperatury trzeba wyodrębnić z pliku danych, a następnie dodać do wykresu, jak pokazałem w poniższym fragmencie kodu.

Plik *sitka_highs_lows.py*:

```
--cięcie--
filename = 'data/sitka_weather_2018_simple.csv'
with open(filename) as f:
    reader = csv.reader(f)
    header_row = next(reader)
```


Rysunek 16.3. Dane pogodowe zebrane w 2018 roku

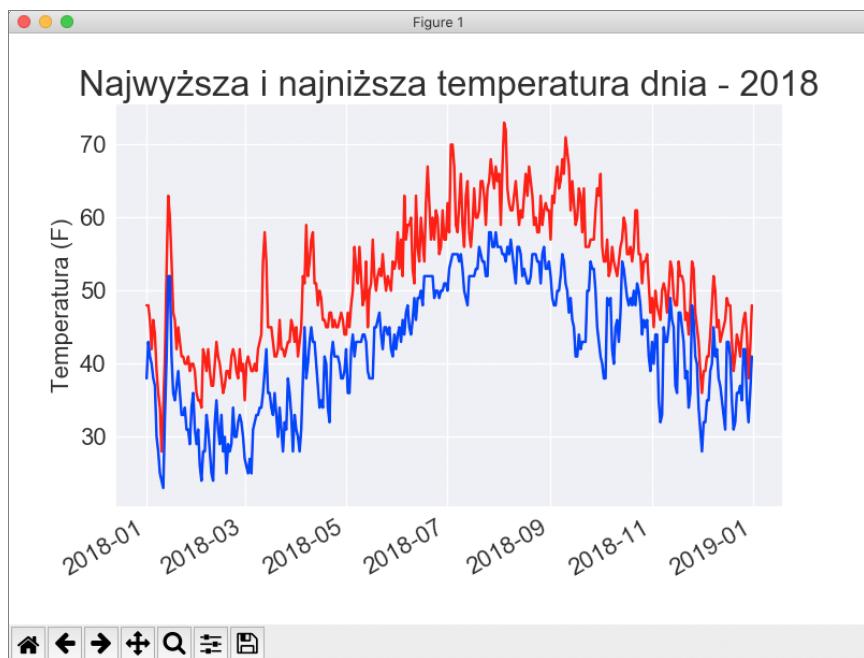
```
# Pobranie dat oraz najwyższych i najniższych temperatur z pliku.
dates, highs, lows = [], [], [] ❶
for row in reader:
    current_date = datetime.strptime(row[2], "%Y-%m-%d")
    high = int(row[5])
    low = int(row[6]) ❷
    dates.append(current_date)
    highs.append(high)
    lows.append(low)

# Wygenerowanie wykresu najwyższych i najniższych temperatur.
plt.style.use('seaborn')
fig, ax = plt.subplots()
ax.plot(dates, highs, c='red')
ax.plot(dates, lows, c='blue') ❸

# Formatowanie wykresu.
ax.set_title("Najwyższa i najniższa temperatura dnia - 2018", fontsize=24) ❹
--cięcie--
```

W wierszu ❶ dodajemy pustą listę `lows` przeznaczoną do przechowywania najniższych temperatur; a następnie z położenia `row[6]` w każdym wierszu wyodrębniamy najniższą temperaturę dla każdej daty (patrz wiersz ❷). W wierszu ❸ dodajemy wywołanie `plot()` dla najniższych temperatur i definiujemy dla nich

kolor niebieski. Na koniec uaktualniamy tytuł (patrz wiersz ❸). Ostateczną postać wykresu pokazałem na rysunku 16.4.

Rysunek 16.4. Dwie serie danych na tym samym wykresie

Nakładanie cienia na wykresie

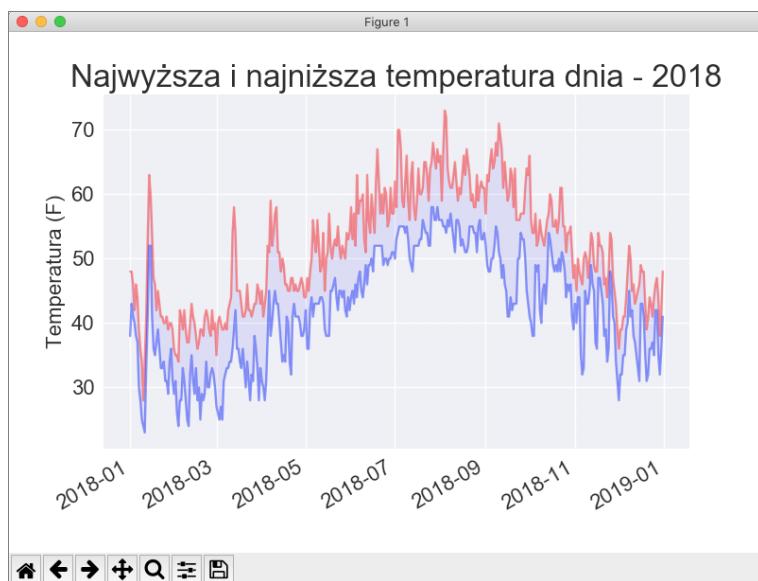
Kiedy mamy na wykresie dwie serie danych, możemy przeanalizować zakres temperatur dla poszczególnych dni. Dokończymy więc pracę nad wykresem przez nałożenie cienia pokazującego zakres między najniższą i najwyższą temperaturą w danym dniu. W tym celu użyjemy metody `fill_between()` pobierającej serie wartości osi X oraz dwie serie wartości osi Y i wypełniającej obszar między tymi dwiema seriemi wartości dla osi Y.

Plik `sitka_highs_lows.py`:

```
--cięcie--  
# Dane wykresu.  
plt.style.use('seaborn')  
fig, ax = plt.subplots()  
ax.plot(dates, highs, c='red', alpha=0.5) ❶  
ax.plot(dates, lows, c='blue', alpha=0.5)  
ax.fill_between(dates, highs, lows, facecolor='blue', alpha=0.1) ❷  
--cięcie--
```

Argument `alpha` w wierszu ❶ określa przezroczystość koloru. Wartość `alpha` wynosząca 0 oznacza całkowitą przezroczystość, natomiast 1 (wartość domyślna) całkowite pokrycie kolorem. Przypisujemy argumentowi `alpha` wartość 0.5 i sprawiamy tym samym, że czerwone i niebieskie linie wykresu są nieco delikatniejsze.

W wierszu ❷ przekazujemy wywołaniu `fill_between()` listę `dates` jako serię wartości dla osi X oraz listy `highs` i `lows` jako dwie serie wartości dla osi Y. Argument `facecolor` określa kolor obszaru, na którym będzie znajdował się cień. Definiujemy dla niego niską wartość `alpha` wynoszącą 0.1, aby wypełniony region łączył dwie serie danych bez niepotrzebnego odciągania uwagi od prezentowanych informacji. Na rysunku 16.5 pokazałem wykres wraz z pocienowanym obszarem między najniższą i najwyższą temperaturą danego dnia.

Rysunek 16.5. Obszar między dwoma zbiorami danych jest pocieniowany

Cieniowanie powoduje, że obszar znajdujący się między dwiema seriami danych staje się natychmiast widoczny.

Sprawdzenie pod kątem błędów

Opracowana tutaj wersja programu `sitka_highs_lows.py` pozwala na użycie danych pogodowych dla dowolnej miejscowości. Jednak niektóre stacje pogody czasami działają nieprawidłowo i nie zbierają poprawnie pewnych, lub nawet wszystkich oczekiwanych danych. Brakujące dane mogą doprowadzić do awarii programu, jeśli tego rodzaju sytuacja nie zostanie prawidłowo obsłużona.

Zobaczmy na przykład, co się stanie, jeśli spróbujemy wygenerować wykres temperatury dla Doliny Śmierci (Kalifornia). Do podkatalogu `data` w katalogu zawierającym programy utworzone w tym rozdziale skopiuj plik `death_valley_2018_simple.csv`.

Zacznij od wykonania przedstawionego tutaj kodu, aby poznać nagłówki znajdujące się w pliku danych.

Plik death_valley_highs_lows.py:

```
import csv

filename = 'data/death_valley_2018_simple.csv'
with open(filename) as f:
    reader = csv.reader(f)
    header_row = next(reader)

    for index, column_header in enumerate(header_row):
        print(index, column_header)
```

Oto otrzymane dane wyjściowe, które zawierają indeksy poszczególnych nagłówków:

0	SATION
1	NAME
2	DATE
3	PRCP
4	TMAX
5	TMIN
6	TOBS

Jak widzisz, informacje o dacie rejestracji pomiaru znajdują się w tym samym położeniu (o indeksie 2) co w przypadku danych pogodowych dla miejscowości Sitka. Natomiast wartości temperatury największej i najmniejszej są w indeksach 4 i 5, więc konieczne będzie wprowadzenie zmian w kodzie odzwierciedlających rzeczywiste położenie danych. Zamiast dostarczać średnią temperaturę w danym dniu ta stacja pogodowa umieszcza w danych nagłówek TOBS zawierający godzinę przeprowadzenia odczytu.

Usunąłem z pliku jeden z odczytów temperatury, aby pokazać, co się stanie z programem w razie braku pewnych danych. Zmodyfikuj kod z pliku *sitka_highs_lows.py* w celu wygenerowania wykresu dla Doliny Śmierci, używając odpowiednich numerów indeksów, i zobacz, co się stanie po uruchomieniu programu.

Plik death_valley_highs_lows.py:

```
--cięcie--
filename = 'data/death_valley_weather_2018_simple.csv'
with open(filename) as f:
    --cięcie--
    # Pobranie dat oraz najwyższych i najniższych temperatur z pliku.
    dates, highs, lows = [], [], []
    for row in reader:
        current_date = datetime.strptime(row[2], "%Y-%m-%d")
```

```
    high = int(row[4]) ❶
    low = int(row[5])
    dates.append(current_date)
--cięcie--
```

Od wiersza ❶ zaczynają się uaktualnione indeksy odpowiadające położeniom nagłówków TMAX i TMIN w pliku.

Jednak po uruchomieniu programu otrzymasz błąd, jak pokazałem w ostatnim wierszu poniższych danych wyjściowych:

```
Traceback (most recent call last):
  File "death_valley_highs_lows.py", line 15, in <module>
    high = int(row[4])
ValueError: invalid literal for int() with base 10: ''
```

Ten stos wywołań informuje nas, że Python nie mógł przetworzyć najwyższej temperatury dla jednego z dni, ponieważ nie potrafi skonwertować pustego ciągu tekstuowego (' ') na postać liczby całkowitej. Zamiast analizować dane i próbować ustalić, których informacji brakuje, lepiej bezpośrednio zająć się obsługą brakujących danych.

Rozwiązaniem tego rodzaju problemu jest przygotowanie kodu, który podczas odczytywania wartości z pliku CSV będzie je sprawdzał pod kątem błędów. W ten sposób będzie można obsługiwać wyjątki, które mogą zostać zgłoszone w trakcie przetwarzania zbiorów danych. Poniżej przedstawiłem odpowiedni fragment kodu.

Plik death_valley_highs_lows.py:

```
--cięcie--
filename = 'data/death_valley_2018_simple.csv'
with open(filename) as f:
    --cięcie--
    for row in reader:
        current_date = datetime.strptime(row[2], "%Y-%m-%d")
        try: ❶
            high = int(row[4])
            low = int(row[5])
        except ValueError:
            print(f"Brak danych dla {current_date}.") ❷
        else: ❸
            dates.append(current_date)
            highs.append(high)
            lows.append(low)

# Wygenerowanie wykresu najwyższych i najwyższych temperatur.
--cięcie--

# Formatowanie wykresu.
```

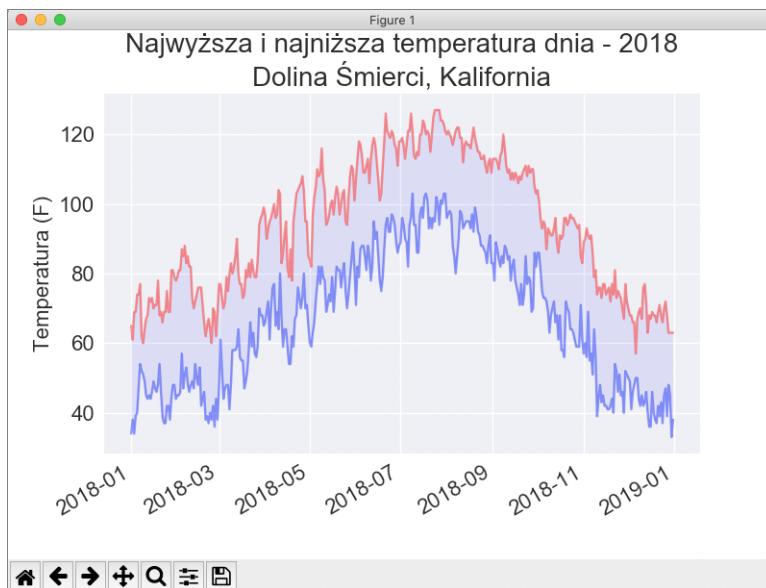
```
title = "Najwyższa i najniższa temperatura dnia - 2018\nDolina Śmierci,\n→Kalifornia" ❸  
plt.title(title, fontsize=20)  
plt.xlabel('', fontsize=16)  
--cięcie--
```

Analizując każdy wiersz danych, próbujemy wyodrębnić datę oraz najniższą i najwyższą temperaturę danego dnia (patrz wiersz ❶). Jeżeli będzie brakowało jakichkolwiek danych, Python zgłosi wyjątek `ValueError`, który obsłużymy przez wyświetlenie komunikatu błędu, zawierającego informację o brakujących danych (patrz wiersz ❷). Po wyświetleniu komunikatu błędu pętla będzie kontynuowała działanie i przetworzy następny wiersz danych. Jeżeli wszystkie dane dla analizowanego dnia zostaną pobrane bezbłędnie, zostanie wykonany bloku `else` i dane zostaną dołączone do odpowiednich list (patrz wiersz ❸). Ponieważ wyświetlamy teraz dane dla innej lokalizacji, uaktualnimy tytuł wykresu i umieszczymy w nim informację o nowym miejscu (patrz wiersz ❹).

Jeżeli uruchomisz program `death_valley_highs_lows.py`, otrzymasz informacje o brakujących danych tylko dla jednego dnia:

Brak danych dla 2018-02-18 00:00:00.

Ponieważ błąd zostanie odpowiednio obsłużony, kod będzie mógł wygenerować wykres z pominięciem brakujących danych. Wygenerowany wykres pokazalem na rysunku 16.6.

Rysunek 16.6. Najniższe i najwyższe temperatury w poszczególnych dniach 2018 roku w Dolinie Śmierci

Jeżeli porównamy powyższy wykres z wygenerowanym wcześniej wykresem dla miejscowości Sitka, zauważmy, że Dolina Śmierci jest znacznie cieplejsza niż południowo-wschodnia Alaska, co jest oczywiste. Na wykresie widać również, że dobową amplitudę temperatury jest znacznie większa na pustyni. Wielkość zacienionych obszarów na wykresie wyraźnie to pokazuje.

Wiele zbiorów danych, z którymi przyjdzie Ci pracować, będzie miało braki w danych, niepoprawnie sformatowane, lub wręcz nieprawidłowe dane. Narzędzia poznane w części pierwszej książki wykorzystaj do rozwiązywania tego rodzaju problemów. W tym rozdziale skorzystaliśmy z konstrukcji `try-except-else` do obsługi brakujących danych. Czasami można użyć polecenia `continue` i pominąć pewne dane, ewentualnie za pomocą wywołania `remove()` lub `del` pozbyć się danych już po ich wyodrębnieniu. Możesz wykorzystać dowolne sprawdzające się podejście, o ile pozwoli Ci otrzymać sensowną i prawidłową wizualizację.

Samodzielne pobieranie danych

Jeżeli chcesz pobrać inne dane pogodowe, skorzystaj z następującej procedury:

1. Odwiedź witrynę NOAA Climate Data Online znajdująca się pod adresem <https://www.ncdc.noaa.gov/cdo-web/>. W sekcji *Discover Data By* kliknij *Search Tool*. Następnie w polu *Select a Dataset* wybierz *Daily Summaries*.
2. W sekcji *Search For* określ zakres dat i wybierz *ZIP Codes*. Podaj interesujący Cię kod pocztowy i kliknij przycisk *Search*.
3. Na kolejnej stronie zobaczysz mapę i informacje o obszarze, na którym się koncentrujesz. Poniżej nazwy lokalizacji kliknij *View Full Details* lub najpierw kliknij mapę, a później *Full Details*.
4. Przewiń stronę do dołu i kliknij *Station List*, aby poznać stacje pogodowe dostępne na danym obszarze. Po wybraniu jednej ze stacji kliknij *Add to Cart*. Dane są dostępne bezpłatnie, pomimo że w witrynie jest używana ikona koszyka na zakupy. Kliknij koszyk na zakupy w prawym górnym rogu.
5. W sekcji *Select the Output* wybierz *Custom GHCN-Daily CSV*. Upewnij się, czy został podany prawidłowy zakres dat, i kliknij przycisk *Continue*.
6. Na następnej stronie możesz wybrać rodzaj interesujących Cię danych. Możesz pobrać tylko jeden rodzaj danych, np. tylko dane dotyczące temperatury powietrza, lub wszystkie zebrane przez daną stację. Dokonaj wyboru i kliknij przycisk *Continue*.
7. Na ostatniej stronie zostanie wyświetlone podsumowanie zamówienia. Podaj adres e-mail i kliknij przycisk *Submit Order*. Otrzymasz powiadomienie o złożeniu zamówienia, a po kilku minutach kolejną wiadomość e-mail – z łączem umożliwiającym pobranie żądanych danych.

Dane, które pobierzesz, będą miały tę samą strukturę co dane wykorzystane w tym podrozdziale. Nagłówki mogą się różnić od tych, które widziałeś w omawianych tutaj programach. Jeżeli jednak będziesz wykonywać kroki przedstawione w tym rozdziale, powinieneś mieć możliwość wygenerowania wizualizacji interesujących Cię danych.

ZRÓB TO SAM

16.1. Opady deszczu w Sitka. Miejscowość Sitka leży w strefie klimatów umiarkowanych, więc dość często pada tam deszcz. W pliku *sitka_weather_2018_simple.csv* znajduje się nagłówek o nazwie *PRCP*, który przedstawia wielkość dziennych opadów. Utwórz wizualizację koncentrującą się na danych w tej kolumnie. To ćwiczenie możesz wykonać również dla Doliny Śmierci, jeśli chcesz poznać wielkość opadów deszczu na pustyni.

16.2. Porównanie miejscowości Sitka i Doliny Śmierci. Skale temperatur na wykresach utworzonych dla miejscowości Sitka i Doliny Śmierci mają różne zakresy liczbowe. Aby dokładniej porównać rozkład temperatur w Sitka i Dolinie Śmierci, musisz zastosować taką samą skalę dla osi Y. Zmień ustawienia dla osi Y na jednym lub na obu wykresach pokazanych na rysunkach 16.5 i 16.6, a będziesz mógł przeprowadzić bezpośrednie porównanie rozkładu temperatur dla miejscowości Sitka i Dolinie Śmierci (lub każdych innych dwóch lokalizacji).

16.3. San Francisco. Czy temperatury w San Francisco bardziej przypominają te zaobserwowane w miejscowości Sitka, czy raczej w Dolinie Śmierci? Pobierz dane dla San Francisco, a następnie wygeneruj wykres najniższych i najwyższych temperatur dla poszczególnych dni roku i dokonaj porównania.

16.4. Indeksy automatyczne. W podrozdziale na stałe zostały podane indeksy odpowiadające kolumnom *TMIN* i *TMAX*. Wiersz nagłówka wykorzystaj do ustalenia numerów indeksów dla tych wartości, aby program mógł działać z danymi dotyczącymi zarówno miejscowości Sitka, jak i Doliny Śmierci. Nazwę stacji wykorzystaj do automatycznego wygenerowania tytułu dla wykresu.

16.5. Eksperymentuj. Wygeneruj kilka następnych wizualizacji, aby przeanalizować jeszcze inne interesujące Cię aspekty pogody w dowolnie wybranych lokalizacjach.

Mapowanie globalnych zbiorów danych — format JSON

W tym podrozdziale pobierzemy zapisane w formacie JSON dane przedstawiające aktywność sejsmiczną ziemi w ubiegłym miesiącu. Następnie utworzymy mapę pokazującą miejsca wystąpień trzęsień ziemi i ich siłę. Ponieważ te dane są przechowywane w formacie JSON, będziemy z nimi pracować za pomocą modułu `json`. Używając oferowanego przez `plotly` i przyjaznego początkującym

narzędzia mapowania danych dla poszczególnych lokalizacji, utworzymy wizualizację tych danych pokazującą globalne wzorce rozkładu trzęsień ziemi w różnych krajach.

Pobranie danych dotyczących trzęsień ziemi

Do podkatalogu *data* w katalogu zawierającym programy tworzone w tym rozdziale skopiuj plik o nazwie *eq_1_day_m1.json*. Trzęsienia ziemi są kategoryzowane na podstawie ich siły wyrażonej w skali Richtera. W tym pliku znajdują się dane o wszystkich trzęsieniach ziemi o sile co najmniej M1, które miały miejsce w ciągu ostatnich 24 godzin od chwili, gdy piszę te słowa. Te dane pochodzą z jednego ze zbiorów danych udostępnionych bezpłatnie przez United States Geological Survey (<https://earthquake.usgs.gov/earthquakes/feed/>).

Analiza danych JSON

Gdy otworzysz plik *eq_1_day_m1.json*, zobaczysz, że dane są dość mocno upakowane i trudne w odczycie.

```
{"type": "FeatureCollection", "metadata": {"generated": 1550361461000, ...  
{"type": "Feature", "properties": {"mag": 1.2, "place": "11km NNE of Nor...  
{"type": "Feature", "properties": {"mag": 4.3, "place": "69km NNW of Ayn...  
{"type": "Feature", "properties": {"mag": 3.6, "place": "126km SSE of Co...  
{"type": "Feature", "properties": {"mag": 2.1, "place": "21km NNW of Teh...  
{"type": "Feature", "properties": {"mag": 4, "place": "57km SSW of Kakt...  
--cięcie--
```

Ten plik został sformatowany dla urządzeń, a nie z myślą o odczycie przez człowieka. Mimo to można dostrzec, że zawiera pewne słowniki, a także interesujące nas informacje, takie jak miejsce trzęsienia ziemi i jego siłę.

Moduł `json` oferuje różne narzędzia przeznaczone do analizowania danych JSON i pracy z nimi. Część tych narzędzi pomoże w ponownym sformatowaniu pliku, aby można było znacznie łatwiej dostrzec interesujące nas dane przed rozpoczęciem programistycznej pracy z nimi.

Zaczynamy od wczytania pliku i wyświetlenia go w formacie łatwiejszym do odczytu. Plik zawiera wiele danych, więc zamiast je wyświetlić na ekranie zostaną zapisane w nowym pliku. Następnie będzie można otworzyć nowy plik i przeglądać jego zawartość.

Plik eq_explore_data.py:

```
import json  
  
# Analiza struktury danych.  
filename = 'data/eq_1_day_m1.json'  
with open(filename) as f:  
    all_eq_data = json.load(f) ❶
```

```
readable_file = 'data/readable_eq_data.json' ❷
with open(readable_file, 'w') as f:
    son.dump(all_eq_data, f, indent=4) ❸
```

Zaczynamy od zimportowania modułu `json`, aby można było prawidłowo wczytać dane z pliku. Następnie te dane umieszczamy w zmiennej `all_eq_data`, jak widać w wierszu ❶. Funkcja `json.load()` konwertuje dane na format możliwy do użycia w Pythonie, czyli w omawianym przypadku na gigantyczny słownik. W wierszu ❷ następuje utworzenie nowego pliku przeznaczonego do zapisania tych samych danych, ale w znacznie czytelniejszym formacie. Funkcja `json.dump()` pobiera obiekt danych JSON i obiekt pliku, a następnie zapisuje dane w tym pliku (patrz wiersz ❸). Argument `indent=4` nakazuje funkcji `dump()` sformatowanie danych z wykorzystaniem wcięć dopasowanych do struktury danych.

Gdy zanjrzysz do katalogu `data` i otworzysz plik `readable_eq_data.json`, początek danych będzie przedstawał się następująco:

```
{
    "type": "FeatureCollection",
    "metadata": { ❶
        "generated": 1550361461000,
        "url":
        "https://earthquake.usgs.gov/earthquakes/.../1.0_day.geojson",
        "title": "USGS Magnitude 1.0+ Earthquakes, Past Day",
        "status": 200,
        "api": "1.7.0",
        "count": 158
    },
    "features": [ ❷
--cięcie--
```

Część pierwsza pliku zawiera sekcję z kluczem `"metadata"` (patrz wiersz ❶). Znajdują się tutaj informacje o tym, kiedy plik został wygenerowany i gdzie w internecie można znaleźć odpowiednie dane. Ta sekcja zawiera również czytelny dla człowieka tytuł i informacje o liczbie trzęsień ziemi uwzględnionych w tym pliku. W pliku znajdują się dane o 158 trzęsieniach ziemi zarejestrowanych w ciągu 24 godzin.

Ten plik `geoJSON` ma strukturę przydatną dla danych opartych na lokalizacji. Informacje są zamieszczone na liście powiązanej z kluczem `"features"` (patrz wiersz ❷). Ponieważ plik zawiera dane związane z trzęsieniami ziemi, dane znajdują się na liście, której każdy element odpowiada jednemu trzęsieniu ziemi. Wprawdzie taka struktura może wydawać się zagmatwana, ale jest bardzo przydatna. Umożliwia geologom przechowywanie w słowniku niezbędnej ilości informacji o poszczególnych trzęsieniach, a następnie umieszczenie wszystkich słowników na jednej ogromnej liście.

Spójrz na słownik przedstawiający pojedyncze trzęsienie ziemi.

Plik readable_eq_data.json:

```
--cięcie--  
{  
    "type": "Feature",  
    "properties": { ❶  
        "mag": 0.96,  
        --cięcie--  
        "title": "M 1.0 - 8km NE of Aguanga, CA" ❷  
    },  
    "geometry": { ❸  
        "type": "Point",  
        "coordinates": [  
            -116.7941667, ❹  
            33.4863333, ❺  
            3.22  
        ] },  
        "id": "ci37532978"  
}
```

Klucz "properties" zawiera wiele informacji o każdym trzęsieniu ziemi (patrz wiersz ❶). Przede wszystkim interesuje nas siła każdego trzęsienia, która jest zapisana jako wartość klucza "mag". Ponadto interesuje nas tytuł zarejestrowanego zdarzania dostarczający eleganckie podsumowanie o sile i miejscu wystąpienia danego trzęsienia ziemi (patrz wiersz ❷).

Klucz "geometry" pomaga poznać miejsce wystąpienia trzęsienia ziemi (patrz wiersz ❸). Te informacje będą potrzebne do utworzenia mapy zdarzeń. Długość (patrz wiersz ❹) i szerokość (patrz wiersz ❺) geograficzną poszczególnych trzęsień ziemi można odczytać z listy przypisanej jako wartość klucza "coordinates".

Ten plik zawiera znacznie bardziej zagnieżdżone dane niż używane w dotąd tworzonym kodzie, więc jeśli treść pliku wygląda niezrozumiale, to się tym nie przejmuj. Python zajmie się obsługą całej tej złożoności. W danym momencie będziemy pracować z tylko jednym lub dwoma poziomami zagnieżdżenia. Zaczniemy od wyodrębnienia słownika dla każdego trzęsienia ziemi odnotowanego w ciągu 24 godzin.

UWAGA *Gdy będę mówił o lokalizacji, często podam najpierw szerokość, a dopiero później długość geograficzną. Ta konwencja prawdopodobnie wynika stąd, że ludzkość odkryła szerokość geograficzną na dłużej przed tym, zanim opracowano koncepcję długości geograficznej. Jednak wiele frameworków przeznaczonych do pracy z danymi geolokalizacyjnymi podaje jako pierwszą długość geograficzną, a następnie szerokość, ponieważ to odpowiada konwencji (x, y) stosowanej w matematyce. Format geoJSON stosuje konwencję (długość geograficzna, szerokość geograficzna). Jeżeli będziesz używać innego framework'a, bardzo ważne jest sprawdzenie stosowanej przez niego konwencji.*

Utworzenie listy trzęsień ziemi

Przede wszystkim trzeba przygotować listę zawierającą wszystkie informacje o każdym odnotowanym trzęsieniu ziemi.

Plik eq_explore_data.py:

```
import json

# Analiza struktury danych.
filename = 'data/eq_data_1_day_m1.json'
with open(filename) as f:
    all_eq_data = json.load(f)

all_eq_dicts = all_eq_data['features']
print(len(all_eq_dicts))
```

Pobieramy dane powiązane z kluczem "features" i umieszczamy je w słowniku all_eq_dicts. Wiemy, że plik zawiera informacje o 158 odnotowanych trzęsieniach ziemi, a dane wyjściowe programu potwierdzają wychwytcenie informacji o wszystkich zdarzeniach.

158

Zwróć uwagę na to, jak krótki jest kod programu. Elegancko sformatowany plik *readable_eq_data.json* ma ponad 6000 wierszy. Program składający się zaledwie kilku wierszy potrafi odczytać wszystkie te dane i umieścić je w słowniku Pythona. Nastepnym zadaniem jest pobranie informacji o sile każdego z odnotowanych trzęsień ziemi.

Wyodrębnienie siły trzęsienia ziemi

Wykorzystując listę zawierającą dane o wszystkich trzęsieniach ziemi, można przeprowadzić iterację przez tę listę i wyodrębnić wszelkie interesujące nas informacje. Spójrz, jak wygląda pobranie danych o sile poszczególnych trzęsień ziemi.

Plik eq_explore_data.py:

```
--cięcie--
all_eq_dicts = all_eq_data['features']

mags = [] ❶
for eq_dict in all_eq_dicts:
    mag = eq_dict['properties']['mag'] ❷
    mags.append(mag)

print(mags[:10])
```

Tworzymy pustą listę przeznaczoną do przechowywania informacji o trzęsieniach ziemi, a następnie przeprowadzamy iterację przez słownik all_eq_dicts (patrz wiersz ❶). W pętli każde trzęsienie ziemi jest przedstawiane za pomocą słownika eq_dict. Natomiast siła danego trzęsienia ziemi jest przechowywana w sekcji "properties" słownika eq_dict, pod kluczem "mag" (patrz wiersz ❷). Informacje o sile trzęsienia ziemi zapisujemy w zmiennej mag, której wartość jest następnie umieszczana na liście mags.

Wyświetlamy pierwsze dziesięć elementów listy, aby sprawdzić, czy na pewno mamy prawidłowe dane.

```
[0.96, 1.2, 4.3, 3.6, 2.1, 4, 1.06, 2.3, 4.9, 1.8]
```

Kolejnym krokiem jest pobranie danych o miejscu wystąpienia poszczególnych trzęsień ziemi, co pozwoli przygotować ich mapę.

Wyodrębnienie danych o miejscu wystąpienia trzęsienia ziemi

Dane dotyczące miejsca wystąpienia trzęsienia ziemi znajdują się w kluczu "geometry". W tym słowniku mamy klucz "coordinates", którego dwie pierwsze wartości na liście to długość i szerokość geograficzna. Spójrz, jak wygląda pobranie tych danych.

Plik eq_explore_data.py:

```
--cięcie--
all_eq_dicts = all_eq_data['features']

mags, lons, lats = [], [], []
for eq_dict in all_eq_dicts:
    mag = eq_dict['properties']['mag']
    lon = eq_dict['geometry']['coordinates'][0] ❶
    lat = eq_dict['geometry']['coordinates'][1]
    mags.append(mag)
    lons.append(lon)
    lats.append(lat)

print(mags[:10])
print(lons[:5])
print(lats[:5])
```

Tworzymy pustą listę przeznaczoną do przechowywania informacji o długości i szerokości geograficznej. Polecenie eq_dict['geometry'] pozwala uzyskać dostęp do słownika przedstawiającego element geometry dla danego trzęsienia ziemi (patrz wiersz ❶). Drugi klucz, 'coordinates', pobiera listę wartości powiązanych z tym kluczem. Za pomocą indeksu 0 pobieramy z listy współrzędnych geograficznych pierwszą wartość, która odpowiada długości geograficznej.

Wyświetlamy pierwsze pięć współrzędnych geograficznych (długość i szerokość), aby sprawdzić, czy na pewno mamy prawidłowe dane.

```
[0.96, 1.2, 4.3, 3.6, 2.1, 4, 1.06, 2.3, 4.9, 1.8]  
[-116.7941667, -148.9865, -74.2343, -161.6801, -118.5316667]  
[33.4863333, 64.6673, -12.1025, 54.2232, 35.3098333]
```

Mając te dane, można przystąpić do ich przedstawienia na mapie.

Budowanie mapy świata

Wykorzystując zebrane dane, możemy stosunkowo łatwo utworzyć mapę świata. Wprawdzie nie będzie jeszcze wyglądała zbyt reprezentacyjnie, ale chcemy zanim zaczniemy koncentrować się na kwestiach związanych ze stylem i prezentacją, chcemy mieć pewność, że informacje wyświetlane są prawidłowo. Oto kod tworzący początkową wersję mapy.

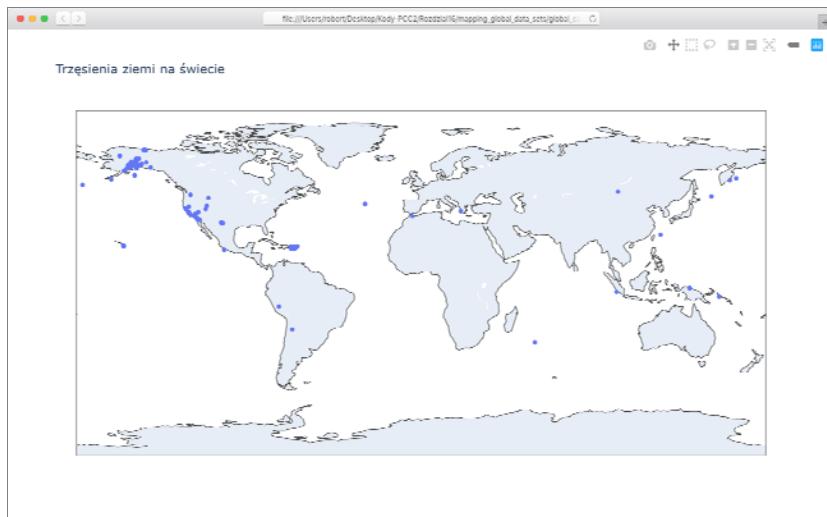
Plik eq_world_map.py:

```
import json  
  
from plotly.graph_objs import Scattergeo, Layout ❶  
from plotly import offline  
  
--cięcie--  
  
for eq_dict in all_eq_dicts:  
    --cięcie--  
  
    # Mapa trzęsień ziemi.  
    data = [Scattergeo(lon=lons, lat=lats)] ❷  
    my_layout = Layout(title='Trzęsienia ziemi na świecie') ❸  
  
    fig = {'data': data, 'layout': my_layout} ❹  
    offline.plot(fig, filename='global_earthquakes.html')
```

Importujemy typ wykresu Scattergeo i klasę Layout, a następnie moduł offline w celu wygenerowania mapy (patrz wiersz ❶). Podobnie jak w przypadku tworzenia wykresu słupkowego, także tutaj definiujemy listę o nazwie data. Na tej liście tworzymy obiekt Scattergeo (patrz wiersz ❷), ponieważ na przygotowywanej wizualizacji zostanie umieszczonych więcej zbiorów danych niż jeden. Wykres typu Scattergeo pozwala umieścić punkty danych geograficznych na mapie. W najprostszym przypadku użycia takiego rodzaju wykresu konieczne jest dostarczenie jedynie listy długości geograficznych i listy szerokości geograficznych.

Wykresowi definiujemy odpowiedni tytuł (patrz wiersz ❸) i tworzymy słownik o nazwie fig zawierający dane i układ (patrz wiersz ❹). Na końcu przekazujemy ten słownik funkcji plot() wraz z nazwą pliku, w którym mają być umieszczone dane

wyjściowe. Po uruchomieniu programu powinieneś zobaczyć mapę pokazaną na rysunku 16.7. Trzęsienia ziemi występują zwykle na styku płyt tektonicznych, co odpowiada danym pokazanym na mapie.

Rysunek 16.7. Prosta mapa pokazująca wszystkie trzęsienia ziemi odnotowane w ciągu ostatnich 24 godzin

Można wprowadzić wiele modyfikacji, aby ta mapa była znacznie bardziej zrozumiała i łatwiejsza w odczycie. Przedstawię kilka takich zmian.

Inny sposób określenia danych wykresu

Przed przystąpieniem do konfigurowania wykresu warto zapoznać się z nieco innym sposobem dostarczania danych dla wykresu generowanego przez plotly. W obecnej postaci zmienna data została zdefiniowana w kodzie.

```
data = [Scattergeo(lon=lons, lat=lats)]
```

To najprostszy sposób, by zdefiniować dane dla wykresu generowanego przez plotly. Ale to nie będzie najlepsze rozwiązanie, gdy chcesz wygląd wykresu dostosować do własnych potrzeb. Spójrz na inny sposób zdefiniowania danych dla bieżącego wykresu.

```
data = [{  
    'type': 'scattergeo',  
    'lon': lons,  
    'lat': lats,  
}]
```

W takim podejściu wszystkie informacje o danych mają strukturę w postaci par klucz-wartość umieszczonych w słowniku. Jeżeli ten kod umieścisz w pliku *eq_plot.py*, otrzymasz dokładnie ten sam wykres, który został wcześniej wygenerowany. Ten format umożliwia jednak znacznie łatwiejsze wprowadzanie modyfikacji związanych z wyglądem wykresu.

Dostosowanie wielkości punktu

Gdy zastanawiamy się nad sposobami usprawnienia stylów wygenerowanej mapy, powinniśmy skoncentrować się na tych aspektach danych, które mają być przedstawione znacznie czytelniej. Mapa w obecnej postaci pokazuje lokalizacje wszystkich trzęsień ziemi, ale nie wskazuje ich sily. Chcemy, aby użytkownik na razu widział, gdzie na świecie wystąpiły najsilniejsze trzęsienia ziemi.

Osiągnięcie tego efektu wymaga zmiany wielkości punktu w zależności od sily trzęsienia ziemi w danym miejscu.

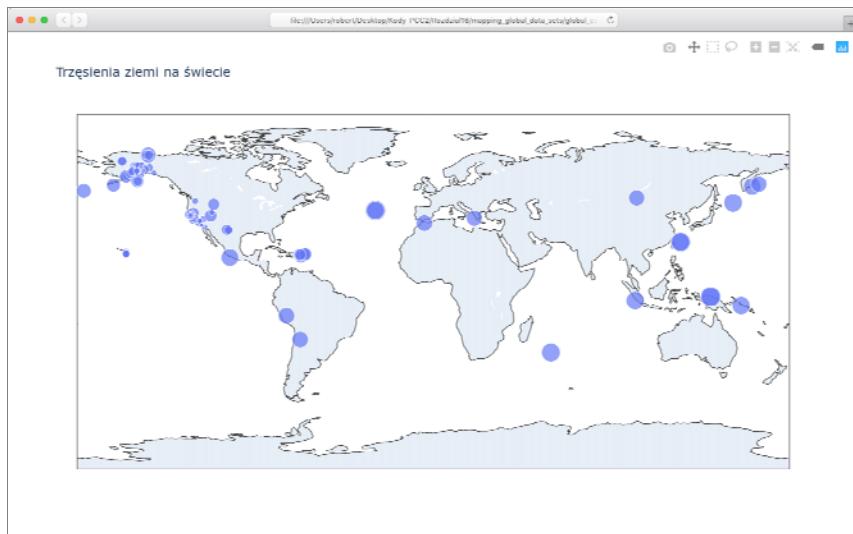
Plik *eq_world_map.py*:

```
import json
--cięcie--
# Mapa trzęsień ziemi.
data = [
    {
        'type': 'scattergeo',
        'lon': lons,
        'lat': lats,
        'marker': {❶
            'size': [5*mag for mag in mags], ❷
        },
    }
]
my_layout = Layout(title='Trzęsienia ziemi na świecie')
--cięcie--
```

Plotly oferuje ogromną ilość modyfikacji, które można wprowadzić w serii danych, a każda z nich jest wyrażona w postaci pary klucz-wartość. W omawianym przykładzie zdecydowałem się na użycie klucza 'marker', który pozwala określić wielkość poszczególnych punktów na mapie (patrz wiersz ❶). Wartością tego klucza jest zagnieżdżony słownik, ponieważ to umożliwia zdefiniowanie wielu ustawień dla wszystkich punktów w serii.

Chcemy, aby wielkość punktu odpowiadała sile trzęsienia ziemi w danym miejscu. Jednak przekazanie listy *mags* spowoduje, że punkty będą zbyt małe i nie będzie można łatwo dostrzec różnic między nimi. Konieczne jest więc pomnożenie sily trzęsienia ziemi przez pewien współczynnik — w ten sposób otrzymamy punkt o odpowiedniej wielkości. Na moim ekranie doskonale sprawdziła się wartość 5 dla owego współczynnika. Na Twojej mapie znacznie lepiej może sprawdzać się wartość nieco mniejsza lub większa. Do wygenerowania odpowiedniej wielkości punktu dla każdej wartości na liście *mags* wykorzystujemy listę składaną, jak widać w wierszu ❷.

Po uruchomieniu tego programu powinieneś zobaczyć mapę, którą pokazalem na rysunku 16.8. Wprawdzie efekt jest znacznie lepszy, ale jeszcze wiele można poprawić.

Rysunek 16.8. Mapa pokazuje teraz siłę poszczególnych trzęsień ziemi

Dostosowanie koloru punktu

Istnieje również możliwość zmiany koloru punktów, aby tym samym zapewnić klasyfikację dotkliwości poszczególnych trzęsień ziemi. Do tego celu wykorzystamy oferowane przez plotly skale kolorów. Przed wprowadzeniem zmian skopuj do katalogu *data* plik o nazwie *eq_data_30_day_m1.json*. Ten plik zawiera dane o trzęsieniach ziemi z 30 dni — mapa będzie dużo bardziej interesująca, gdy wykorzystamy znacznie większy zbiór danych.

Spójrz na kod demonstrujący, jak użyć skali kolorów do przedstawienia siły trzęsień ziemi.

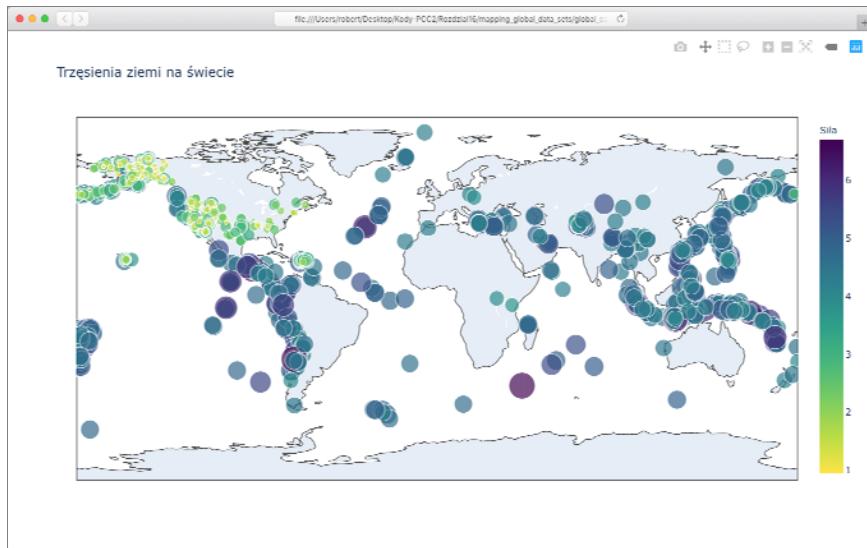
Plik eq_world_map.py:

```
--cięcie--
filename = 'data/eq_data_30_day_m1.json' ❶
--cięcie--
# Mapa trzęsieñ ziemi.
data = [
--cięcie--
    'marker': {
        'size': [5*mag for mag in mags],           ❷
        'color': mags, ❸
        'colorscale': 'Viridis', ❹
        'reversescale': True, ❺
        'colorbar': {'title': 'Siła'}, ❻
    }
]
```

```
    },  
}]  
--cięcie--
```

Upewnij się, że nazwa pliku została zmieniona, aby używany zbiór danych zawierał informacje zebrane w ciągu 30 dni (patrz wiersz ①). Wszystkie istotne zmiany zostały wprowadzone w słowniku 'marker', ponieważ modyfikujemy jedynie wygląd punktów. Ustawienie 'color' wskazuje plotły wartości, które powinny być używane podczas ustalania, czy dany punkt mieści się na skali kolorów (patrz wiersz ②). Lista mags została użyta do ustalenia wykorzystanego koloru. Ustawienie 'colorscale' wskazuje plotły zakres kolorów do użycia: 'Viridis' to skala kolorów od ciemnoniebieskiego do jasnożółtego (patrz wiersz ③), sprawdza się ona doskonale w przypadku tego zbioru danych. Opcja 'reversescale' otrzymała wartość True, ponieważ kolor jasnożółty ma być stosowany dla mniejszych wartości, ciemnoniebieski zaś dla wyższych, oznaczających silniejsze trzęsienia ziemi (patrz wiersz ④). Z kolei 'colorbar' pozwala kontrolować wygląd skali kolorów wyświetlonej z boku mapy. W omawianym przykładzie skala kolorów została zatytułowana *Sila*, aby wyraźnie wskazać, co jest przedstawiane za pomocą koloru (patrz wiersz ⑤).

Po uruchomieniu tego programu powinieneś zobaczyć znacznie lepiej wygładającą mapę. Na rysunku 16.9 skala kolorów pokazuje siłę poszczególnych trzęsień ziemi. Wyświetlenie tak wielu danych wyraźnie pokazuje, gdzie stykają się ze sobą płyty tektoniczne.

Rysunek 16.9. Mapa pokazuje trzęsienia ziemi odnotowane w ciągu 30 dni.
Kolor został użyty do przedstawienia siły wstrząsu

Inne skale kolorów

Do dyspozycji masz wiele innych skali kolorów. Jeżeli chcesz poznać dostępne, przedstawiony tutaj krótki program zapisz w pliku o nazwie `show_color_scales.py`.

Plik show_color_scales.py:

```
from plotly import colors

for key in colors.PLOTLY_SCALES.keys():
    print(key)
```

Plotly przechowuje skale kolorów w module `colors`. Te skale zostały zdefiniowane w słowniku o nazwie `PLOTLY_SCALES`, a nazwy poszczególnych skali działają w charakterze kluczy tego słownika. Oto dane wyjściowe wygenerowane przez program.

```
Greys
YlGnBu
Greens
--cięcie--
Viridis
```

Wypróbuj inne skale i pamiętaj o możliwości odwrócenia kolorów każdej z nich za pomocą ustawienia `reversescale`.

UWAGA Po wyświetleniu słownika `PLOTLY_SCALES` możesz poznać sposób ich zdefiniowania. Każda skala ma kolory początkowy i końcowy, a także kolory pośrednie. Plotly przeprowadza interpolację cieni między zdefiniowanymi kolorami skali.

Dodanie tekstu wyświetlanego po wskazniu punktu na mapie

Aby dokończyć pracę z mapą, dodamy tekst wyświetlany po umieszczeniu kurSORA myszy na punkcie reprezentującym trzęsienie ziemi. Poza wyświetlaniem długości i szerokości geograficznej, które są danymi domyślnymi, informacje będą zawierały również siłę i przybliżoną lokalizację trzęsienia ziemi.

W celu wprowadzenia tej zmiany trzeba z pliku pobrać nieco więcej danych i umieścić je również w słowniku `data`.

Plik eq_world_map.py:

```
--cięcie--
mags, lons, lats, hover_texts = [], [], [], [] ❶
for eq_dict in all_eq_dicts:
    --cięcie--
    lat = eq_dict['geometry']['coordinates'][1]
    title = eq_dict['properties']['title'] ❷
    mags.append(mag)
```

```

lons.append(lon)
lats.append(lat)
hover_texts.append(title)
--cięcie--

# Mapa trzęsień ziemi.
data = [
    'type': 'scattergeo',
    'lon': lons,
    'lat': lats,
    'text': hover_texts, ❸
    'marker': {
        --cięcie--
    },
]
--cięcie--

```

Przede wszystkim tworzymy listę o nazwie `hover_texts`, przeznaczoną do przechowywania etykiety każdego punktu (patrz wiersz ❶). Sekcja "title" danych trzęsienia ziemi zawiera opisową nazwę siły i miejsca wystąpienia, a także długość i szerokość geograficzną. W wierszu ❷ pobieramy te informacje i przypisujemy zmiennej `title`, którą następnie umieszczamy na liście `hover_texts`.

Gdy klucz 'text' zostaje umieszczony w obiekcie `data`, plotly wykorzystuje tę wartość jako etykietę dla poszczególnych punktów wyświetlaną po umieszczeniu kurSORA myszy na punkcie. Plotly przygotowuje oddzielne etykiety dla każdego wygenerowanego punktu (patrz wiersz ❸). Po uruchomieniu programu, jeśli umieścisz kurSOR myszy na punkcie, powinieneś zobaczyć etykietę zawierającą informacje m.in. o miejscu wystąpienia danego trzęsienia ziemi i jego sile.

To jest imponujące! W mniej więcej 40 wierszach kodu utworzyliśmy wizualnie atrakcyjną i zawierającą czytelne informacje mapę globalnej aktywności sejsmicznej ziemi, która ilustruje również strukturę geologiczną naszej planety. Plotly oferuje znacznie więcej sposobów dostosowania wyglądu i sposobu działania wizualizacji. Wykorzystując dostępne opcje plotly, możesz tworzyć wykresy i mapy, które będą zawierały dokładnie to, co chcesz pokazać.

ZRÓB TO SAM

16.6. Refaktoryzacja. Pętla pobierająca dane z `all_eq_dicts` używa zmiennych do przechowywania siły, długości i szerokości geograficznej oraz tytułu odnotowanego trzęsienia ziemi. Następnie te wartości są umieszczane na odpowiednich listach. Takie podejście wybrałem dla tego, że wyraźnie pokazuje, jak dane są pobierane z pliku JSON. Jednak niekoniecznie musisz stosować takie rozwiązanie. Zamiast użycia tych zmiennych tymczasowych poszczególne wartości pobieraj z `eq_dict` i dołączaj do odpowiednich listy. To pozwoli skrócić kod pętli do zaledwie czterech wierszy.

16.7. Zautomatyzowany tytuł. W tym podrozdziale tytuł był określany ręcznie podczas definiowania egzemplarza `my_layout`. To oznacza konieczność przeprowadzenia aktualizacji tytułu po każdej zmianie pliku źródłowego. Zamiast tego tytuły można pobierać ze zbioru danych, a dokładnie z metadanych pliku JSON. Pobierz tę wartość, przypisz zmiennej, a następnie wykorzystaj do zdefiniowania tytułu mapy podczas przygotowywania egzemplarza `my_layout`.

16.8. Ostatnie trzęsienia ziemi. W internecie możesz znaleźć pliki danych zawierające informacje o trzęsieniach ziemi odnotowanych w ciągu ostatniej godziny, ostatniego dnia oraz ostatnich 7 i 30 dni. Wystarczy przejść na stronę <https://earthquake.usgs.gov/earthquakes/feed/v1.0/geojson.php>, na której znajdują się łącza do zbiorów danych dla różnych przedziałów czasu. Te dane są podzielone według siły wstrząsu. Pobierz jeden z tych zbiorów danych, a następnie utwórz wizualizację przedstawiającą ostatnią aktywność sejsmiczną ziemi.

16.9. Pożary na świecie. W materiałach przygotowanych dla tego rozdziału znajduje się plik o nazwie `world_fires_1_day.csv`. Zawiera on informacje o pożarach w różnych zakątkach świata, dla każdego pożaru jest podana długość i szerokość geograficzna oraz jego siła. Wykorzystując materiał przedstawiony w rozdziale, przygotuj mapę pokazującą, gdzie na świecie odnotowano pożary.

Najnowszą wersję wymienionego pliku możesz pobrać ze strony <https://earthdata.nasa.gov/earth-observation-data/near-real-time/firms/active-fire-data>. Dostępne łącza prowadzą do danych zapisanych w formatach CSV i TXT.

Podsumowanie

W tym rozdziale dowiedziałeś się, jak pracować z rzeczywistymi zbiorami danych. Zobaczyłeś, jak można przetwarzać pliki w formatach CSV i JSON oraz jak wyodrębniać interesujące Cię dane, na których chcesz się skoncentrować. Na podstawie historycznych danych pogodowych doskonaliłeś sposób pracy z biblioteką `matplotlib`, nauczyłeś się używać modułu `datetime` i umieszczać na jednym wykresie wiele serii danych. Dowiedziałeś się również, jak wygenerować mapę świata za pomocą `plotly`, a także jak nadawać style mapom i wykresom tworzonym przez `plotly`.

Gdy zdobędziesz jeszcze większe doświadczenie w pracy z plikami w formatach CSV i JSON, będziesz umiał przetwarzać niemal wszystkie rodzaje danych, jakie chciałbyś analizować. Większość dostępnych w internecie zbiorów danych można pobierać w dowolnym z tych dwóch wymienionych formatów, lub nawet w obu. Oczywiście po opanowaniu pracy z formatami CSV i JSON będziesz mógł poznawać sposobu pracy także z innymi formatami danych.

W kolejnym rozdziale utworzymy programy automatycznie zbierające dane ze źródeł internetowych, a następnie przygotujemy wizualizacje na podstawie tych danych. Tego rodzaju umiejętności mogą być przydatne, gdy traktujesz programowanie jako hobby, ale jednocześnie mają istotne znaczenie, gdy chcesz profesjonalnie zająć się programowaniem.

17

Praca z API

W TYM ROZDZIALE DOWIESZ SIĘ, JAK UTWORZYĆ SAMODZIELNIE DZIAŁAJĄCY PROGRAM PRZEZNACZONY DO GENEROWANIA WIZUALIZACJI NA PODSTAWIE OTRZYMANYCH DANYCH. TWÓJ program wykorzysta *interfejs programowania aplikacji* (API), aby automatycznie wysyłać do witryny internetowej żądania dotyczące udostępnienia określonych informacji zamiast całych stron. Następnie te informacje zostaną wykorzystane do wygenerowania wizualizacji. Ponieważ tego rodzaju programy do generowania wizualizacji będą używać najnowszych danych, wizualizacje te będą zawsze aktualne, nawet w przypadku szybko zmieniających się danych.

Użycie Web API

Web API jest częścią witryny internetowej zaprojektowanej do współdziałania z programami, które stosują konkretne adresy URL, aby wysyłać żądania dotyczące udostępnienia określonych informacji. Tego rodzaju żądania są nazywane *wywołaniami API*. Żądane dane zostaną zwrócone w formacie łatwym do późniejszego przetworzenia, takim jak JSON i CSV. Większość aplikacji opierających swoje działanie na zewnętrznych źródłach danych, na przykład aplikacje zapewniające integrację z witrynami społecznościowymi, wykorzystuje wspomniane wywołania API.

Git i GitHub

Dane do tworzonej wizualizacji będą pochodziły z witryny GitHub, czyli serwisu pozwalającego programistom na wspólną pracę nad projektami. API oferowane przez GitHub wykorzystamy do pobrania informacji o projektach Pythona znajdujących się w tej witrynie, a następnie w plotly wygenerujemy interaktywną wizualizację względnej popularności tych projektów.

Nazwa serwisu GitHub (<https://github.com/>) pochodzi od Gita, czyli rozproszonego systemu kontroli wersji pozwalającego zespołom programistów współpracować przy projektach. Git pomaga użytkownikom zarządzać ich pracą w projekcie, aby zmiany wprowadzone przez jedną osobę nie kłóciły się ze zmianami wprowadzonymi przez innych. Kiedy implementujesz nową funkcję w projekcie, Git śledzi zmiany wprowadzane w poszczególnych plikach. Kiedy nowy kod działa zgodnie z oczekiwaniemi, wówczas zatwierdzasz (*commit*) wprowadzone zmiany, a Git rejestruje nowy stan projektu. Jeżeli popełnisz błąd i chcesz cofnąć wprowadzone zmiany, zawsze możesz bardzo łatwo powrócić do dowolnej z wcześniej działających wersji. (Aby dowiedzieć się więcej na temat kontroli wersji za pomocą Gita, zajrzyj do dodatku D). Projekty w serwisie GitHub są przechowywane w tak zwanych *repozytoriach*, które zawierają wszystko to, co jest powiązane z projektem: jego kod źródłowy, informacje o osobach pracujących nad projektem, wszelkie zgłoszenia błędów itd.

Kiedy użytkownik GitHub lubi dany projekt, może oznaczyć go „gwiazdką”, aby w ten sposób okazać swoje wsparcie i monitorować rozwój programów, które być może będzie chciał kiedyś wykorzystać. W tym rozdziale utworzymy program automatycznie pobierający informacje o najczęściej oznaczanych gwiazdką projektach Pythona w GitHub, a następnie na podstawie tych danych przygotujemy wizualizacje.

Żądanie danych za pomocą wywołania API

API serwisu GitHub pozwala na żądanie wielu różnych informacji za pomocą oferowanych wywołań API. Aby zobaczyć, jak może wyglądać wywołanie API, w pasku adresu przeglądarki internetowej wpisz poniższy adres, a następnie naciśnij klawisz *Enter*:

<https://api.github.com/search/repositories?q=language:python&sort=stars>

Powysze wywołanie zwróci liczbę projektów Pythona aktualnie znajdujących się w serwisie GitHub oraz informacje o najpopularniejszych repozytoriach Pythona. Przeanalizujmy przedstawione wywołanie. Część pierwsza, <https://api.github.com/>, kieruje żądanie do tego fragmentu witryny GitHub, który jest odpowiedzialny za obsługę wywołań API. Kolejna część, `search/repositories`, nakazuje API przeprowadzenie wyszukiwania wszystkich repozytoriów w serwisie GitHub.

Znak zapytania po `repositories` sygnalizuje, że zostanie przekazany argument. Litera `q` oznacza zapytanie (*query*), a znak równości pozwala na rozpoczęcie podawania zapytania. Używając `language:python`, wskazujemy, że jesteśmy

zainteresowani jedynie informacjami o repozytoriach, w których głównym językiem programowania jest Python. Ostatnia część, &sort=stars, powoduje sortowanie projektów według liczby gwiazdek, którymi zostały oznaczone.

Poniższy fragment kodu pokazuje kilka pierwszych wierszy otrzymanej odpowiedzi.

```
{  
    "total_count": 3494012, ❶  
    "incomplete_results": false, ❷  
    "items": [ ❸  
        {  
            "id": 21289110,  
            "node_id": "MDEwOlJlcG9zaXRvcnkyMTI40TExMA==",  
            "name": "awesome-python",  
            "full_name": "vinta/awesome-python",  
            --cięcie--
```

Jak widzisz, odpowiedź pochodząca z omówionego adresu URL nie jest przeznaczona do bezpośredniego wykorzystania przez użytkowników, ponieważ została udzielona w formacie, który jest przetwarzany przez program. W danej chwili GitHub zawiera w sumie 713 062 projekty, w których głównym językiem programowania jest Python (patrz wiersz ❶). Ponieważ wartość "incomplete_results" wynosi false (patrz wiersz ❷), wiemy, że wykonanie żądania zakończyło się powodzeniem (zostało w pełni zrealizowane). Gdy GitHub nie będzie w stanie w pełni przetworzyć żądania API, wówczas zamiast wartości false będziemy tutaj mieli true. Zwrócony element "items" to po prostu lista zawierająca szczegółowe informacje o najpopularniejszych projektach tworzonych w Pythonie w serwisie GitHub (patrz wiersz ❸).

Instalacja requests

Pakiet requests pozwala programowi utworzonemu w Pythonie w łatwy sposób wysyłać żądanie dotyczące udostępnienia informacji z witryny internetowej oraz analizować otrzymaną odpowiedź. W celu instalacji tego pakietu należy wydać wymienione poniżej polecenie:

```
$ python -m pip install --user requests
```

To polecenie nakazuje Pythonowi uruchomienie modułu pip i zainstalowanie pakietu requests w bieżącej instalacji Pythona. Jeżeli do uruchamiania programów lub sesji Pythona w powłoce używasz polecenia python3 lub innego, musisz odpowiednio zmodyfikować przedstawione wcześniej polecenie.

UWAGA *Jeżeli to polecenie nie działa w systemie macOS, spróbuj wydać je ponownie, ale bez opcji --user.*

Przetworzenie odpowiedzi API

Przystępujemy teraz do utworzenia programu wykonującego wywołania API i przetwarzającego otrzymaną odpowiedź. Celem będzie zidentyfikowanie w serwisie GitHub najczęściej oznaczanych gwiazdką projektów opartych na Pythonie.

Plik `python_repos.py`:

```
import requests ❶

# Wykonanie wywołania API i zachowanie otrzymanej odpowiedzi.
url = 'https://api.github.com/search/repositories?q=language:python&sort='
    ↳stars' ❷
headers = {'Accept': 'application/vnd.github.v3+json'} ❸
r = requests.get(url, headers=headers) ❹
print(f"Kod stanu: {r.status_code}") ❺
# Umieszczenie odpowiedzi API w zmiennej.
response_dict = r.json() ❻

# Przetworzenie wyników.
print(response_dict.keys())
```

W wierszu ❶ importujemy moduł `requests`. W wierszu ❷ przechowujemy adres URL wywołania API w zmiennej o nazwie `url`. Aktualnie GitHub korzysta z trzeciej wersji API, więc używaną wersję API trzeba zdefiniować w nagłówkach wywołania (patrz wiersz ❸). Następnie wykorzystujemy `requests` w celu wykonania wywołania ❹.

Wywołujemy metodę `get()` i przekazujemy do niej adres URL. Odpowiedź otrzymaną na żądanie przechowujemy w zmiennej `r`. Obiekt odpowiedzi zawiera atrybut o nazwie `status_code`, który wskazuje, czy wykonanie żądania zakończyło się powodzeniem. (Kod stanu 200 wskazuje na żądanie zakończone sukcesem). W wierszu ❺ wyświetlamy wartość `status_code`, aby mieć pewność o prawidłowym wykonaniu wywołania API.

Odpowiedź na wywołanie API zawiera informacje w formacie JSON. Dlatego też w wierszu ❻ używamy metody `json()` w celu konwersji tych informacji do postaci słownika Pythona. Otrzymany słownik jest przechowywany w zmiennej `response_dict`.

Na koniec wyświetlamy klucze ze słownika `response_dict` i otrzymujemy poniższe dane wyjściowe:

```
Kod stanu: 200
dict_keys(['items', 'total_count', 'incomplete_results'])
```

Ponieważ kod stanu wynosi 200, wiemy, że wykonanie żądania zakończyło się powodzeniem. Słownik odpowiedzi zawiera tylko trzy klucze: `'items'`, `'total_count'` i `'incomplete_results'`. Przyjrzymy się teraz dokładniej temu słownikowi odpowiedzi.

UWAGA Proste wywołania, takie jak przedstawione powyżej, powinny zwracać pełny zestaw wyników. Dlatego też można bezpiecznie zignorować wartość przypisywaną kluczowi 'incomplete_results'. Jednak gdy będą wykonywane bardziej skomplikowane wywołania API, program powinien sprawdzać wartość wymienionego klucza.

Praca ze słownikiem odpowiedzi

Skoro mamy informacje otrzymane z wywołania API i przechowywane w postaci słownika, możemy przystąpić do pracy z tymi danymi. Zaczniemy od wygenerowania pewnego rodzaju podsumowania otrzymanych informacji. To jest dobry sposób na upewnienie się, że otrzymane informacje są zgodne z oczekiwanyimi. W kolejnym kroku będziemy mogli rozpocząć analizę interesujących nas danych.

Plik `python_repos.py`:

```
import requests

# Wykonanie wywołania API i zachowanie otrzymanej odpowiedzi.
--cięcie--

# Umieszczenie odpowiedzi API w zmiennej.
response_dict = r.json()
print(f"Całkowita liczba repozytoriów: {response_dict['total_count']}") ❶

# Przetworzenie informacji o repozytoriach.
repo_dicts = response_dict['items'] ❷
print(f'Liczba zwróconych repozytoriów: {len(repo_dicts)}')

# Przeanalizowanie pierwszego repozytorium.
repo_dict = repo_dicts[0] ❸
print(f'\nKlucze: {len(repo_dict)}') ❹
for key in sorted(repo_dict.keys()): ❺
    print(key)
```

W wierszu ❶ wyświetlamy wartość przypisaną kluczowi 'total_count', która określa całkowitą liczbę repozytoriów Pythona znajdujących się w serwisie GitHub.

Wartość przypisana kluczowi 'items' to lista zawierająca wiele słowników, z których każdy przechowuje informacje o jednym repozytorium Pythona. W wierszu ❷ umieszczamy tę listę słowników w zmiennej `repo_dicts`. Następnie wyświetlamy wielkość listy `repo_dicts`, aby dowiedzieć się, o ile repozytoriach otrzymaliśmy informacje.

Aby dokładniej przyjrzeć się informacjom dotyczącym poszczególnych repozytoriów, z listy `repo_dicts` pobieramy pierwszy element i umieszczamy go w `repo_dict` (patrz wiersz ❸). Wyświetlamy liczbę kluczy w słowniku, aby sprawdzić ilość otrzymanych informacji (patrz wiersz ❹). Następnie w wierszu ❺ wyświetlamy wszystkie klucze słownika, co pozwala nam się zorientować, z jakiego rodzaju informacjami będziemy mieli do czynienia.

Wygenerowane dane wyjściowe dają nam ogólne wyobrażenie rzeczywistych danych:

```
Kod stanu: 200
Całkowita liczba repozytoriów: 3494030
Liczba zwróconych repozytoriów: 30
```

```
Klucze: 73 ❶
archive_url
archived
assignees_url
blobs_url
--cięcie--
url
watchers
watchers_count
```

API GitHub dostarcza wielu informacji o poszczególnych repozytoriach, na co wskazują 73 klucze znajdujące się w słowniku `repo_dict`, jak możesz zobaczyć wierszu ❶. Kiedy przejrzyesz te klucze, będziesz wiedzieć, jakiego rodzaju informacje można otrzymać o każdym projekcie. (Jedyny sposób ustalenia, jakiego rodzaju informacje są dostępne za pomocą API, to zapoznanie się z dokumentacją, lub też przeanalizowanie informacji przetworzonych przez kod, jak ma to miejsce w omawianym przypadku).

Pobierzemy teraz wartości pewnych kluczy ze słownika `repo_dict`.

Plik python_repos.py:

```
--cięcie--
# Przetworzenie informacji o repozytoriach.
repo_dicts = response_dict['items']
print(f'Liczba zwróconych repozytoriów: {len(repo_dicts)}')

# Przeanalizowanie pierwszego repozytorium.
repo_dict = repo_dicts[0]

print("\nWybrane informacje o pierwszym repozytorium:")
print(f'Nazwa: {repo_dict["name"]}') ❷
print(f'Właściciel: {repo_dict["owner"]["login"]}') ❸
print(f'Gwiazdki: {repo_dict["stargazers_count"]}') ❹
print(f'Repozytorium: {repo_dict["html_url"]}')
print(f'Utworzono: {repo_dict["created_at"]}') ❺
print(f'Uaktualnione: {repo_dict["updated_at"]}') ❻
print(f'Opis: {repo_dict["description"]}')
```

W powyższym kodzie umieściliśmy polecenia przeznaczone do wyświetlenia wartości kilku wybranych kluczy ze słownika informacji o repozytorium. Polecenie znajdujące się w wierszu ❷ wyświetli nazwę projektu. Dane dotyczące właściciela

projektu zostały umieszczone w słowniku, więc w wierszu ❷ używamy klucza owner, aby uzyskać dostęp do tego słownika, a następnie za pomocą klucza login pobieramy nazwę użytkownika, którą właściciel stosuje podczas logowania. W wierszu ❸ wyświetlamy liczbę gwiazdek zebranych przez dany projekt oraz adres URL danego projektu w repozytorium GitHub. Następne polecenia wyświetlają datę utworzenia repozytorium (patrz wiersz ❹) oraz datę jego ostatniego uaktualnienia (patrz wiersz ❺). Na końcu wyświetlamy opis repozytorium. Ostatecznie wygenerowane dane wyjściowe będą miały postać podobną do przedstawionej poniżej:

```
Kod stanu: 200
Całkowita liczba repozytoriów: 3494032
Liczba zwróconych repozytoriów: 30

Wybrane informacje o pierwszym repozytorium:
Nazwa: awesome-python
Właściciel: vinta
Gwiazdki: 61549
Repozytorium: https://github.com/vinta/awesome-python
Utworzono: 2014-06-27T21:00:06Z
Uaktualnione: 2019-02-17T04:30:00Z
Opis: A curated list of awesome Python frameworks, libraries, software
      and resources
```

Jak widzisz, w czasie, kiedy powstawała ta książka, w serwisie GitHub projektem wykorzystującym Pythona, który zebrał najwięcej gwiazdek, był *awesome-python*. Właścicielem tego projektu jest użytkownik *vinta*, a sam projekt został oznaczony gwiazdką przez ponad 60 tysięcy użytkowników serwisu GitHub. Wygenerowane dane wyjściowe zawierają adres URL repozytorium projektu, jego datę utworzenia (czerwiec 2014) oraz datę ostatniej aktualizacji (luty 2019). Na końcu z opisu dowiadujemy się, że to repozytorium zawiera listę popularnych zasobów związanych z Pythonem.

Podsumowanie repozytoriów najczęściej oznaczanych gwiazdką

Podczas tworzenia wizualizacji dla tych danych chcemy uwzględnić więcej niż tylko jedno repozytorium. Przygotujemy więc pętlę wyświetlającą wybrane informacje o wszystkich repozytoriach zwróconych przez wywołanie API, co pozwoli nam na ich uwzględnienie w tworzonej wizualizacji.

Plik `python_repos.py`:

```
--cięcie--
# Przetworzenie informacji o repozytoriach.
repo_dicts = response_dict['items']
print(f'Liczba zwróconych repozytoriów: {len(repo_dicts)}')

print("\nWybrane informacje o każdym repozytorium:") ❶
```

```
for repo_dict in repo_dicts: ❸
    print(f"\nNazwa: {repo_dict['name']}")  
    print(f"Właściciel: {repo_dict['owner']['login']}")  
    print(f"Gwiazdki: {repo_dict['stargazers_count']}")  
    print(f"Repozytorium: {repo_dict['html_url']}")  
    print(f"Opis: {repo_dict['description']}")
```

W wierszu ❶ zdefiniowaliśmy komunikat początkowy. Dalej w wierszu ❸ rozpoczyna się pętla odpowiedzialna za przeprowadzenie iteracji przez wszystkie słowniki znajdujące się w `repo_dicts`. W bloku kodu pętli wyświetlamy nazwę każdego projektu, jego właściciela, liczbę otrzymanych gwiazdek, adres URL repozytorium w serwisie GitHub oraz opis projektu:

```
Kod stanu: 200  
Całkowita liczba repozytoriów: 3494040  
Liczba zwróconych repozytoriów: 30
```

Wybrane informacje o każdym repozytorium:

```
Nazwa: awesome-python  
Właściciel: vinta  
Gwiazdki: 61549  
Repozytorium: https://github.com/vinta/awesome-python  
Opis: A curated list of awesome Python frameworks, libraries, software  
and resources
```

```
Nazwa: system-design-primer  
Właściciel: donnemartin  
Gwiazdki: 57256  
Repozytorium: https://github.com/donnemartin/system-design-primer  
Opis: Learn how to design large-scale systems. Prep for the system  
design interview. Includes Anki flashcards.  
--cięcie--
```

```
Nazwa: python-patterns  
Właściciel: faif  
Gwiazdki: 19058  
Repozytorium: https://github.com/faif/python-patterns  
Opis: A collection of design patterns/idioms in Python
```

W wynikach pojawiają się pewne interesujące projekty i naprawdę warto spojrzeć na kilka z nich. Jednak nie poświęcaj na to zbyt wiele czasu, ponieważ za chwilę przystąpimy do utworzenia wizualizacji, która znacznie ułatwi nam przeglądanie wygenerowanych wyników.

Monitorowanie ograniczeń liczby wywołań API

Większość API stosuje pewnego rodzaju ograniczenia liczby wywołań, czyli definiuje maksymalną liczbę żądań, jakie można wykonać w określonym przedziale czasu. Jeżeli chcesz sprawdzić, czy osiągnąłeś limit ustalony przez serwis GitHub, w przeglądarce internetowej wpisz adres https://api.github.com/rate_limit. Powinieneś otrzymać dane wyjściowe podobne do przedstawionych poniżej.

```
{  
    "resources": {  
        "core": {  
            "limit": 60,  
            "remaining": 58,  
            "reset": 1550385312  
        },  
        "search": {❶  
            "limit": 10, ❷  
            "remaining": 8, ❸  
            "reset": 1550381772 ❹  
        },  
        --cięcie--  
    }  
}
```

Interesujące nas informacje dotyczą liczby dozwolonych operacji wyszukiwania API (patrz wiersz ❶). Jak możesz zobaczyć w wierszu ❷, ten limit wynosi 10 żądań na minutę i pozostało nam jeszcze 8 do wykonania w bieżącej minucie (patrz wiersz ❸). Wartość klucza reset przedstawia wyrażoną jako *czas epoki systemu UNIX* (czyli liczba sekund, które upłynęły od północy 1 stycznia 1970 roku) godzinę, kiedy nastąpi wyzerowanie limitu (patrz wiersz ❹). Po wykorzystaniu przydzielonego limitu otrzymasz krótką odpowiedź informującą o tym. Wystarczy wówczas chwilę odczekać na wyzerowanie limitu żądań.

UWAGA *W przypadku wielu API wymagana jest rejestracja, a po jej dokonaniu można otrzymać klucz API pozwalający na wykonywanie wywołań API. W trakcie powstawania tej książki serwis GitHub nie wymagał żadnej rejestracji. Jednak gdy użyjemy klucz API, przydzielony nam limit wywołań będzie znacznie większy.*

Wizualizacja repozytoriów za pomocą pakietu plotly

Skoro zebraliśmy pewne interesujące nas dane, możemy przejść do przygotowania wizualizacji pokazującej względna popularność projektów Pythona w serwisie GitHub. W tym podrozdziale utworzymy interaktywny wykres słupkowy. Wysokość poszczególnych słupków będzie odzwierciedlać liczbę gwiazdek zebranych przez projekt. Kliknięcie słupka spowoduje przejście na stronę

danego projektu w serwisie GitHub. Kopię tworzonego w tym rozdziale programu zapisz pod nazwą *python_repos_visual.py*, a następnie zmodyfikuj go w pokazany tutaj sposób.

Plik python_repos_visual.py:

```
import requests

from plotly.graph_objs import Bar ❶
from plotly import offline

# Wykonanie wywołania API i zachowanie otrzymanej odpowiedzi. ❷
URL = 'https://api.github.com/search/repositories?q=language:python&sort='
    ↵star'
headers = {'Accept': 'application/vnd.github.v3+json'}
r = requests.get(URL, headers=headers)
print(f"Kod stanu: {r.status_code}")

# Umieszczenie odpowiedzi API w zmiennej.
response_dict = r.json()
repo_dicts = response_dict['items']
repo_names, stars = [], [] ❸
for repo_dict in repo_dicts:
    repo_names.append(repo_dict['name'])
    stars.append(repo_dict['stargazers_count'])

# Utworzenie wizualizacji.
data = [{❹
        'type': 'bar',
        'x': repo_names,
        'y': stars,
    }]
my_layout = {❺
    'title': 'Oznaczone największą liczbą gwiazdek projekty Pythona',
    ↵w serwisie GitHub',
    'xaxis': {'title': 'Repozytorium'},
    'yaxis': {'title': 'Gwiazdkii'},
}

fig = {'data': data, 'layout': my_layout}
offline.plot(fig, filename='python_repos.html')
```

Importujemy klasę *Bar* i moduł *offline* z pakietu *plotly* (patrz wiersz ❶). Nie trzeba importować klasy *Layout*, ponieważ do zdefiniowania układu zostanie wykorzystane podejście oparte na słowniku, podobnie jak w przypadku listy *data* w projekcie tworzenia mapy trzęsień ziemi, którym się zajmowaliśmy w poprzednim rozdziale. Nadal wyświetlamy kod stanu odpowiedzi na wywołanie API oraz całkowitą liczbę znalezionych repozytoriów. Dzięki temu będziemy wiedzieć, gdy wystąpi jakikolwiek problem związany z wywołaniem

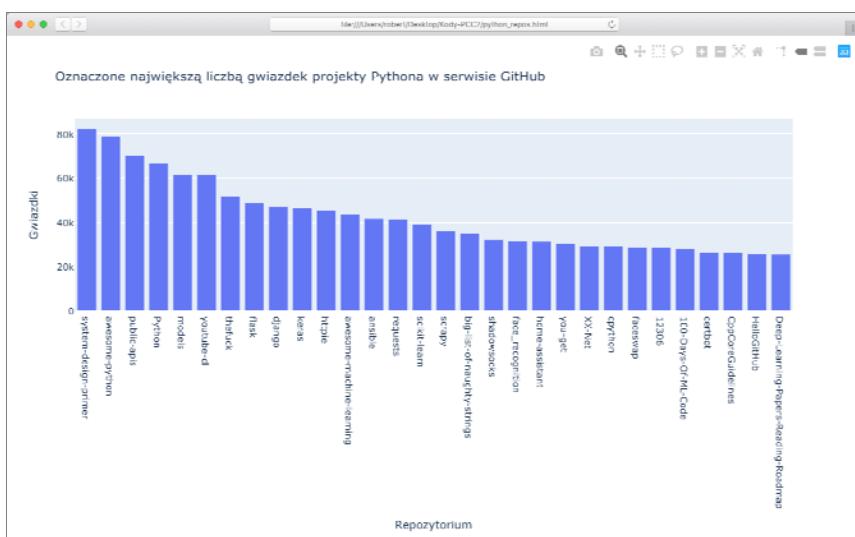
API (patrz wiersz ❷). Usuwamy trochę kodu odpowiedzialnego za przetworzenie odpowiedzi API, ponieważ wyszliśmy z fazy analizy danych i dokładnie wiemy, jakie informacje będą nam potrzebne.

W wierszu ❸ tworzymy dwie puste listy przeznaczone do przechowywania danych uwzględnionych na wykresie. Potrzebujemy nazwy projektu, aby wygenerować etykiety dla poszczególnych słupków. Pobieramy także liczbę gwiazdek, by określić wysokość słupków. W pętli do przygotowanych wcześniej list dodajemy nazwę projektu i liczbę zebranych przez niego gwiazdek.

Następnym krokiem jest zdefiniowanie listy `data` (patrz wiersz ❹). Zawiera ona słownik, podobnie jak w rozdziale 16., definiujący typ wykresu oraz dostarcza dane dla wartości X i Y. Wartościami na osi X są nazwy projektów, a wartości na osi Y to gwiazdki zebrane przez poszczególne projekty.

W wierszu ❺ definiujemy układ dla wykresu, wykorzystując przy tym rozwiązanie oparte na słowniku. Zamiast tworzyć egzemplarz klasy `Layout` przygotowujemy słownik ze specyfikacją przeznaczoną do użycia. Ponadto definiujemy tytuł wykresu i etykiety dla osi.

Wygenerowany wykres pokazałem na rysunku 17.1. Jak widzisz, kilka pierwszych projektów cieszy się zdecydowanie większą popularnością od pozostałych. Jednak wszystkie pokazane na wykresie projekty są bardzo ważne w ekosystemie Pythona.

Rysunek 17.1. Oznaczone największą liczbą gwiazdek projekty Pythona w serwisie GitHub

Dopracowanie wykresów generowanych przez `plotly`

Dopracujmy teraz styl nadany wykresowi. Jak widziałeś już w poprzednim rozdziale, do słowników `data` i `my_layout` wystarczy dodać dyrektywy stylu w postaci par klucz-wartość.

Zmiany wprowadzone w obiekcie data wpływają na słupki. Spójrz na zmodyfikowaną wersję obiektu data dla naszego wykresu, który definiuje kolor oraz bardziej przejrzyste krawędzie poszczególnych słupków.

Plik python_repos_visual.py:

```
--cięcie--  
data = [{  
    'type': 'bar',  
    'x': repo_names,  
    'y': stars,  
    'marker': {  
        'color': 'rgb(60, 100, 150)',  
        'line': {'width': 1.5, 'color': 'rgb(25, 25, 25)'}  
    },  
    'opacity': 0.6,  
}]  
--cięcie--
```

Ustawienie marker ma wpływ na projekt słupków. Zdecydowałem się na kolor niebieski dla słupków i ciemnoszary dla obramowania o wielkości 1,5 piksela dla każdego słupka. Krycie zostało zdefiniowane na 0,6 i dzięki niemu wykres ma nieco przyjemniejszy wygląd.

Kolejnym krokiem jest modyfikacja słownika my_layout.

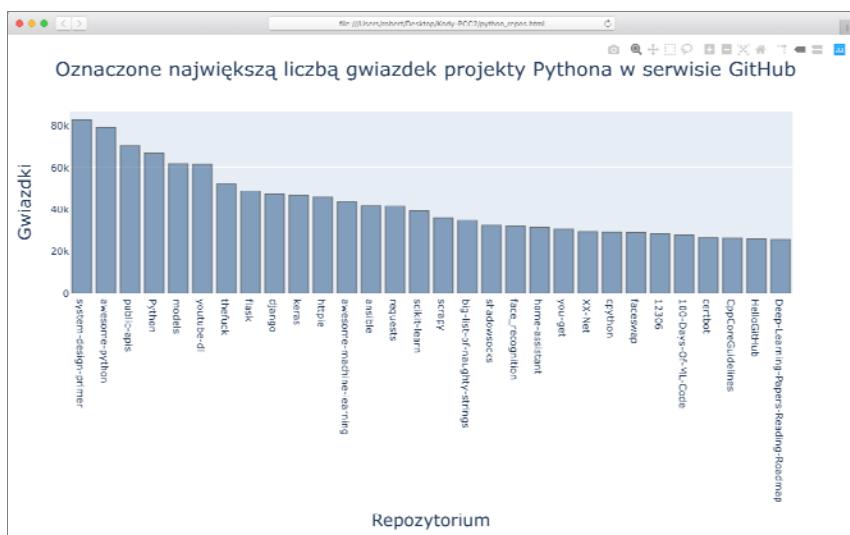
Plik python_repos_visual.py:

```
--cięcie--  
my_layout = {  
    'title': 'Oznaczone największą liczbą gwiazdek projekty Pythona  
    w serwisie GitHub',  
    'titlefont': {'size': 28}, ❶  
    'xaxis': {❷  
        'title': 'Repozytorium',  
        'titlefont': {'size': 24},  
        'tickfont': {'size': 14},  
    },  
    'yaxis': {❸  
        'title': 'Gwiazdki',  
        'titlefont': {'size': 24},  
        'tickfont': {'size': 14},  
    },  
}  
--cięcie--
```

Klucz 'titlefont' został użyty do zdefiniowania wielkości czcionki dla ogólnego tytułu wykresu (patrz wiersz ❶). W słowniku 'xaxis' dodajemy ustawienia przeznaczone do kontrolowania wielkości czcionki tytułu dla osi X ('titlefont') i etykiet punktów ('tickfont'), jak pokazałem w wierszu ❷. Ponieważ to są

pojedyncze zagnieżdżone słowniki, istnieje możliwość dodania kluczy dla koloru i rodziny czcionek dla tytułów osi i etykiet. W wierszu ❸ podobne ustawienia zostały zdefiniowane dla osi Y.

Na rysunku 17.2 pokazalem wykres po modyfikacjach.

Rysunek 17.2. Wykres po wprowadzonych modyfikacjach stylu

Dodanie własnych podpowiedzi

W plotly umieszczenie kurSORA nad słupkiem wykresu spowoduje wyświetlenie informacji o tym, co przedstawia dany słupek. Wyświetlenie tego rodzaju informacji jest najczęściej nazywane *podpowiedią*; w omawianym przykładzie podana będzie liczba gwiazdek zdobytych przez projekt. Przygotujemy teraz własną podpowiedź, aby wyświetlany był również opis danego projektu.

Konieczne jest pobranie danych dodatkowych w celu wygenerowania podpowiedzi i zmodyfikowania obiektu data.

Plik `python_repos_visual.py`:

```
--cięcie--
# Przetworzenie wyników.
response_dict = r.json()
repo_dicts = response_dict['items']
repo_names, stars, labels = [], [], []
❶ for repo_dict in repo_dicts:
    repo_names.append(repo_dict['name'])
    stars.append(repo_dict['stargazers_count'])

    owner = repo_dict['owner']['login'] ❷
    description = repo_dict['description']
    label = f'{owner}<br />{description}' ❸
```

```

    labels.append(label)

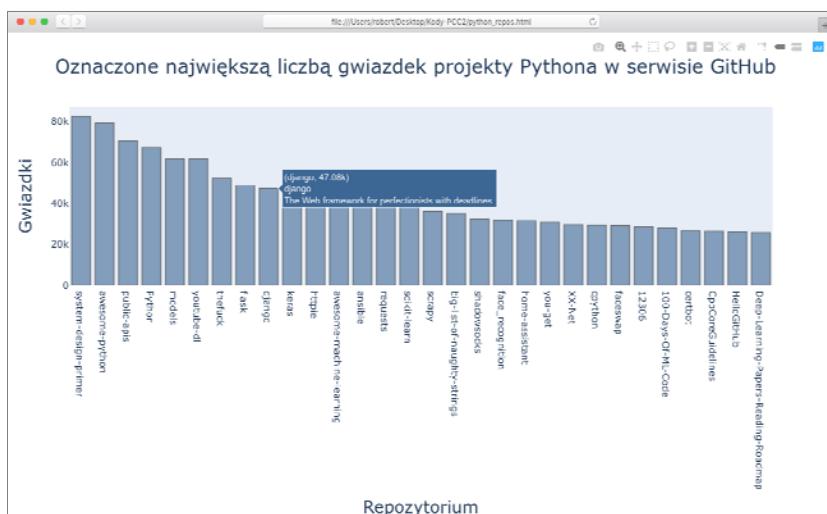
# Utworzenie wizualizacji.
data = [
    'type': 'bar',
    'x': repo_names,
    'y': stars,
    'hovertext': labels, ④
    'marker': {
        'color': 'rgb(60, 100, 150)',
        'line': {'width': 1.5, 'color': 'rgb(25, 25, 25)'}
    },
    'opacity': 0.6,
]
--cięcie--

```

W wierszu ❶ definiujemy pustą listę o nazwie `labels`, przeznaczoną do przechowywania tekstu, który będzie wyświetlany dla każdego projektu. W pętli przetwarzamy dane oraz pobieramy informacje o właściwcu i opis poszczególnych projektów (patrz wiersz ❷). Plotly pozwala używać kodu HTML w elementach tekstowych, więc dla etykiet generujemy ciągi tekstowe ze znakami nowego wiersza (`
`) między nazwą użytkownika projektu i jego opisem (patrz wiersz ❸). Wymienione etykiety są przechowywane na liście `labels`.

W słowniku `data` dodajemy wpis z kluczem '`hovertext`' i przypisujemy mu utworzoną przed chwilą listę (patrz wiersz ❹). W trakcie tworzenia poszczególnych słupków wykresu przez plotly etykiety zostaną pobrane z listy i wyświetlane tylko po umieszczeniu kurSORA myszy na słupku.

Na rysunku 17.3 pokazalem wygenerowany wykres.

Rysunek 17.3. Umieszczenie kurSORA myszy na słupku powoduje wyświetlenie informacji o nazwie użytkownika projektu i jego opis

Dodawanie łączy do wykresu

Ponieważ plotly pozwala stosować kod HTML w elementach tekstowych, bardzo łatwo można na słupkach zdefiniować łącza prowadzące do witryn internetowych. Użyjemy etykiet dla osi X jako sposobu pozwalającego użytkownikowi przejść na stronę projektu w serwisie GitHub. Konieczne jest pobranie adresu URL z danych i wykorzystanie go podczas generowania etykiet.

Plik python_repos_visual.py:

```
--cięcie--  
# Przetworzenie wyników.  
response_dict = r.json()  
repo_dicts = response_dict['items']  
repo_links, stars, labels = [], [], [] ❶  
for repo_dict in repo_dicts:  
    repo_name = repo_dict['name']  
    repo_url = repo_dict['html_url'] ❷  
    repo_link = f"<a href='{repo_url}'>{repo_name}</a>" ❸  
    repo_links.append(repo_link)  
  
    stars.append(repo_dict['stargazers_count'])  
--cięcie--  
  
# Utworzenie wizualizacji.  
data = [{  
    'type': 'bar',  
    'x': repo_links, ❹  
    'y': stars,  
    --cięcie--  
}]  
--cięcie--
```

Nazwę tworzonej listy zmieniamy z `repo_names` na `repo_links`, aby znacznie dokładniej przedstawić rodzaj informacji, które zostaną zamieszczone na wykresie (patrz wiersz ❶). Następnie adres URL projektu jest pobierany z `repo_dict` i przypisywany zmiennej tymczasowej `repo_url` (patrz wiersz ❷). W wierszu ❸ generujemy łącze do projektu. Wykorzystujemy przy tym znacznik łącza w HTML, który ma postać `tekst łącza`. Pozostało już tylko umieścić to łącze na liście `repo_links`.

W wierszu ❹ używamy tej listy dla wartości X na wykresie. Wygenerowany wykres wygląda tak samo jak w poprzednim przykładzie. Jednak teraz możesz kliknąć dowolny słupek na wykresie, a zostaniesz przeniesiony na stronę danego projektu w serwisie GitHub. W ten sposób przygotowaliśmy interaktywną, dostarczającą wielu użytecznych informacji wizualizację danych pobranych za pomocą API!

Więcej o *plotly* i API GitHub

Jeżeli chcesz dowiedzieć się więcej o wykresach generowanych przez *plotly*, na początek zapoznaj się z dwoma dobrymi zasobami. Pierwszy to oficjalny przewodnik użytkownika (*Plotly User Guide*) dostępny na stronie <https://plot.ly/python/user-guide/>. Dzięki temu zasobowi jeszcze lepiej zrozumiesz, w jaki sposób *plotly* używa danych do wizualizacji i dlaczego zostało zastosowane właśnie takie podejście podczas wizualizacji danych.

Drugi zasób to *Python Figure Reference* dostępny na stronie <https://plot.ly/python/reference/> i zawierający listę wszystkich ustawień dostępnych podczas konfigurowania wizualizacji *plotly*. Na tej stronie znajdziesz wymienione wszystkie możliwe typy wykresów, a także atrybuty gotowe do użycia dla każdej opcji konfiguracyjnej.

Więcej informacji na temat API GitHub znajdziesz w oficjalnej dokumentacji na stronie <https://developer.github.com/v3/>. Dowiesz się z niej m.in., jak pobierać różne informacje z serwisu GitHub. Jeżeli masz konto w tym serwisie, możesz pracować z własnymi danymi, a także z publicznie dostępnymi danymi repozytoriów innych użytkowników.

Hacker News API

Aby pokazać, jak można wykorzystać wywołania API w innych witrynach internetowych, zajrzymy do witryny Hacker News (<https://news.ycombinator.com/>). W witrynie tej użytkownicy udostępniają artykuły dotyczące programowania i technologii oraz zachęcają do prowadzenia żywych dyskusji na tematy poruszane w tych artykułach. API witryny Hacker News zapewnia dostęp do wszystkich danych związanych z przekazywanymi artykułami i komentarzami publikowanymi w witrynie. W celu skorzystania z tych możliwości nie jest wymagana żadna rejestracja.

Poniżej przedstawiłem wywołanie, które w trakcie powstawania tej książki zwracało informacje o najpopularniejszym artykule:

<https://hacker-news.firebaseio.com/v0/item/19155826.json>

Gdy ten adres URL wpiszesz w przeglądarce WWW, zobaczysz tekst wyświetlony w nawiasie klamrowym, co oznacza, że jest to słownik. Jednak samą odpowiedź trudno będzie przeanalizować bez uprzedniego sformatowania. Dlatego użyjemy tego adresu wraz z metodą `json.dump()`, podobnie jak w poprzednim rozdziale podczas zapisywania danych o trzęsieniach ziemi. To pozwoli sprawdzić, jakie informacje otrzymujemy o wskazanym artykule.

Plik hn_article.py:

```
import requests
import json

# Wykonanie wywołania API i zachowanie otrzymanej odpowiedzi.
url = 'https://hacker-news.firebaseio.com/v0/item/19155826.json'
r = requests.get(url)
print(f"Kod stanu: {r.status_code}")

# Analiza struktury danych.
response_dict = r.json()
readable_file = 'data/readable_hn_data.json'
with open(readable_file, 'w') as f:
    json.dump(response_dict, f, indent=4)
```

Każde polecenie w tym programie powinno być Ci znane, ponieważ korzystamy z nich w dwóch poprzednich rozdziałach. Dane wyjściowe mają postać słownika informacji o artykule o identyfikatorze 19155826.

Plik readable_hn_data.json:

```
{
    "by": "jimktrains2",
    "descendants": 220, ❶
    "id": 19155826,
    "kids": [ ❷
        19156572,
        19158857,
        --snip--
    ],
    "score": 722,
    "time": 1550085414,
    "title": "Nasa's Mars Rover Opportunity Concludes a 15-Year Mission", ❸
    "type": "story",
    "url": "https://www.nytimes.com/.../mars-opportunity-rover-dead.html" ❹
}
```

Powyższy słownik zawiera wiele kluczy, które można wykorzystać podczas dalszej pracy. Klucz 'descendants' przechowuje liczbę komentarzy opublikowanych dla danego artykułu (patrz wiersz ❶). Z kolei klucz 'kids' dostarcza identyfikator wszystkich komentarzy opublikowanych bezpośrednio w odpowiedzi na dany artykuł (patrz wiersz ❷). Każdy z tych komentarzy również może zostać skomentowany, więc liczba komentarzy dla elementu 'descendants' jest zwykle większa niż dla elementu 'kids'. Dostępny jest też tytuł komentowanego artykułu (patrz wiersz ❸) oraz adres URL artykułu (patrz wiersz ❹).

Przedstawiony tutaj adres URL zwraca prostą listę wszystkich identyfikatorów aktualnie najpopularniejszych artykułów w Hacker News.

<https://hacker-news.firebaseio.com/v0/topstories.json>

Możemy go wykorzystać do ustalenia, które artykuły są obecnie wyświetlane na stronie głównej, a następnie wygenerować serię wywołań API podobnych do wcześniej przeanalizowanych. Takie podejście pozwala przeanalizować wszystkie artykuły wyświetlane na stronie głównej Hacker News.

Plik hn_submissions.py:

```
from operator import itemgetter

import requests

# Wykonanie wywołania API i zachowanie otrzymanej odpowiedzi.
url = 'https://hacker-news.firebaseio.com/v0/topstories.json' ❶
r = requests.get(url)
print(f"Kod stanu: {r.status_code}")

# Przetworzenie informacji o każdym artykule.
submission_ids = r.json() ❷
submission_dicts = [] ❸
for submission_id in submission_ids[:30]:
    # Przygotowanie oddzielnego wywołania API dla każdego artykułu.
    url = f"https://hacker-news.firebaseio.com/v0/item/{submission_id}.json" ❹
    r = requests.get(url)
    print(f"id: {submission_id}\tstatus: {r.status_code}")
    response_dict = r.json()

    # Utworzenie słownika dla każdego artykułu.
    submission_dict = { ❺
        'title': response_dict['title'],
        'hn_link':
        f"http://news.ycombinator.com/item?id={submission_id}",
        'comments': response_dict['descendants'],
    }
    submission_dicts.append(submission_dict) ❻

submission_dicts = sorted(submission_dicts, key=itemgetter('comments'), ❼
                           reverse=True)

for submission_dict in submission_dicts: ❽
    print(f"\nTytuł artykułu: {submission_dict['title']}")  

    print(f"Łącze do dyskusji: {submission_dict['hn_link']}")  

    print(f"Liczba komentarzy: {submission_dict['comments']}")
```

Rozpoczynamy od przygotowania wywołania API oraz wyświetlenia kodu stanu otrzymanej odpowiedzi (patrz wiersz ❶). Wynikiem wykonania tego wywołania API jest lista zawierająca identyfikatory 500 najpopularniejszych artykułów w witrynie Hacker News w chwili wykonania tego zapytania. Następnym krokiem jest konwersja tekstu odpowiedzi na listę Pythona (patrz wiersz ❷), którą przechowujemy w zmiennej `submission_ids`. Te identyfikatory zostaną użyte do przygotowania słowników przechowujących informacje o poszczególnych artykułach.

W wierszu ❸ przygotowujemy pustą listę o nazwie `submission_dicts`, przeznaczoną do przechowywania wspomnianych słowników. Następnie przeprowadzamy iterację przez 30 pierwszych identyfikatorów. Dla każdego z nich przygotowujemy nowe wywołanie API przez wygenerowanie adresu URL zawierającego wartość bieżącą zmiennej `submission_id` (patrz wiersz ❹). Stan wykonania każdego żądania zostaje wyświetlony, aby można było sprawdzić, czy wywołanie zakończyło się sukcesem.

W wierszu ❺ tworzymy słownik dla każdego aktualnie przetwarzanego artykułu. W tym słowniku umieszczamy tytuł artykułu oraz łącze prowadzące do strony, na której toczy się dyskusja dotycząca danego artykułu. Następnie każdy słownik `submission_dict` umieszczamy na liście `submission_dicts` (patrz wiersz ❻).

Artykuły w witrynie Hacker News są układane w kolejności uwzględniającej liczbę zdobytych punktów, które są przyznawane za wiele różnych rzeczy, takich jak na przykład liczba ocen danego artykułu, liczba opublikowanych do niego komentarzy oraz data publikacji artykułu. Listę przygotowanych słowników chcemy posortować według liczby komentarzy. W tym celu używamy funkcji o nazwie `itemgetter()`, która pochodzi z modułu `operator` (patrz wiersz ❼). Do tej funkcji przekazujemy klucz `'comments'` i pobieramy przypisaną mu wartość z każdego słownika znajdującego się na liście. Następnie funkcja `sorted()` wykorzystuje tę wartość jako podstawę podczas sortowania listy. Listę sortujemy w kolejności malejącej, więc najczęściej komentowane artykuły będą umieszczone na początku.

Po posortowaniu listy przeprowadzamy przez nią iterację (patrz wiersz ❽) i wyświetlamy trzy rodzaje informacji o poszczególnych najpopularniejszych artykułach: tytuł artykułu, łącze do strony, na której toczy się dyskusja dotycząca danego artykułu, oraz aktualną liczbę komentarzy opublikowanych do danego artykułu:

```
Kod stanu: 200
id: 19155826    status: 200
id: 19180181    status: 200
id: 19181473    status: 200
--cięcie--
```

Tytuł artykułu: Nasa's Mars Rover Opportunity Concludes a 15-Year Mission
Łącze do dyskusji: <http://news.ycombinator.com/item?id=19155826>
Liczba komentarzy: 220

Tytuł artykułu: Ask HN: Is it practical to create a software-controlled model rocket?
Łącze do dyskusji: <http://news.ycombinator.com/item?id=19180181>

Liczba komentarzy: 72

Tytuł artykułu: Making My Own USB Keyboard from Scratch
Łącze do dyskusji: <http://news.ycombinator.com/item?id=19181473>

Liczba komentarzy: 62

--cięcie--

Podobny proces możesz zastosować, aby uzyskać dostęp do informacji pobieranych za pomocą innych API i je przeanalizować. Mając przygotowane dane, możesz utworzyć wizualizacje pokazujące, które artykuły najbardziej zainspirowały użytkowników do prowadzenia aktywnej dyskusji. Są to również podstawy dla aplikacji umożliwiającej użytkownikom dostosowanie wyglądu witryny takich jak Hacker News. Aby dowiedzieć się więcej na temat informacji, do których dostęp można uzyskać za pomocą API Hacker News, zajrzyj do dokumentacji na stronie <https://github.com/HackerNews/API/>.

ZRÓB TO SAM

17.1. Inne języki programowania. Zmodyfikuj wywołanie API w programie `python_repos.py`, aby generowało wykres pokazujący najpopularniejsze projekty także w innych językach programowania. Spróbuj przygotować wykres dla języków takich jak *JavaScript*, *Ruby*, *C*, *Java*, *Perl*, *Haskell* i *Go*.

17.2. Aktywne dyskusje. Wykorzystując dane zebrane w programie `hn_submissions.py`, utwórz wykres słupkowy pokazujący najaktywniejsze dyskusje obecnie prowadzone w witrynie Hacker News. Wysokość słupka powinna odpowiadać liczbie komentarzy opublikowanych dla danego artykułu. Z kolei etykieta dla każdego słupka powinna zawierać tytuł artykułu. Ponadto każdy słupek powinien być łączem prowadzącym na stronę dyskusji dotyczącej danego artykułu.

17.3. Testowanie programu `python_repos.py`. W programie `python_repos.py` wyświetliśmy wartość zmiennej `status_code`, aby mieć pewność, że wywołanie API zakończyło się powodzeniem. Utwórz program o nazwie `test_python_repos.py`, który wykorzysta moduł `unittest` do przeprowadzenia asercji, czy wartość `status_code` wynosi 200. Spróbuj znaleźć jeszcze inne asercje, które można zastosować, na przykład czy liczba zwróconych elementów jest zgodna z oczekiwaniemi, a całkowita liczba repozytoriów jest większa od pewnej zdefiniowanej wartości.

17.4. Dalsze wyjaśnienie. Zapoznaj się z dokumentacją `plotly` oraz API GitHub lub API Hacker News. Zdobyte w ten sposób informacje wykorzystaj, aby sprawdzić, czy jesteś w stanie dostosować do własnych potrzeb style wykresów wygenerowanych w tym rozdziale, lub aby pobrać inne dane, dla których później utworzysz wizualizację.

Podsumowanie

W tym rozdziale dowiedziałeś się, jak użyć API do utworzenia samodzielnych programów, które automatycznie będą pobierać niezbędne im dane, a następnie wykorzystywać je do przygotowania wizualizacji. Skorzystaliśmy z API serwisu GitHub, aby poznać najczęściej oznaczane gwiazdką projekty Pythona zamieszczone w GitHub, oraz pokrótce spojrzaliśmy na API witryny Hacker News. Zobaczyłeś, jak można zastosować pakiet `requests` do automatycznego wykonywania wywołań API do serwisu GitHub, a także jak przetwarzać wyniki tych wywołań. Poznałeś także wybrane ustawienia plotly, które jeszcze bardziej pomagają dostosować do własnych potrzeb wygląd generowanych wykresów.

W ostatnim projekcie w tej książce wykorzystamy framework Django do zbudowania aplikacji internetowej.

Projekt 3

Aplikacje internetowe

18

Rozpoczęcie pracy z Django

OBECNE WITRYNY INTERNETOWE TO TAK NAPRAWDĘ BOGATE APLIKACJE, KTÓRE DZIAŁAJĄ PODOBNIJE JAK W PEŁNI WYPOSAŻONE APLIKACJE W TYPOWYCH KOMPUTERACH. DLA PYTHONA istnieje doskonały zestaw narzędzi przeznaczonych do tworzenia aplikacji internetowych. Django to *framework internetowy* — zestaw narzędzi pomocnych w tworzeniu interaktywnych witryn internetowych. W tym rozdziale dowiesz się, jak wykorzystać Django (<http://django-project.com/>) do opracowania projektu o nazwie *Learning Log*. Zbudujemy po prostu system dziennika internetowego pozwalającego na monitorowanie tego, czego dowiedziałeś się na określone tematy.

Zaczniemy od opracowania specyfikacji dla projektu, a następnie zdefiniujemy modele dla danych, z którymi będzie działała aplikacja. Witrynę administracyjną Django wykorzystamy do wstawienia pewnych danych początkowych, a następnie przejdziemy do tworzenia widoków i szablonów, za pomocą których Django będzie budować strony naszej witryny internetowej.

Django może reagować na żądania konkretnych stron, a także pomagać odczytywać i zapisywać informacje w bazie danych, zarządzać użytkownikami itd. W rozdziałach 19. i 20. dopracujemy projekt *Learning Log* oraz wdrożymy go na serwerze, abyś mógł (wraz ze swoimi przyjaciółmi) z niego korzystać.

Przygotowanie projektu

Rozpoczynając pracę nad projektem, najpierw trzeba go opisać za pomocą specyfikacji, określonej również mianem *spec*. Następnym krokiem będzie przygotowanie środowiska wirtualnego, w którym zostanie zbudowany ten projekt.

Opracowanie specyfikacji

Pełna i szczegółowa specyfikacja projektu zawiera informacje o jego celach, opis funkcjonalności, a także omówienie interfejsu użytkownika. Podobnie jak to jest w przypadku każdego innego dobrego projektu lub biznesplanu, specyfikacja powinna pomóc programistom zachować koncentrację na projekcie i ułatwić im jego realizację. W tym miejscu nie przygotujemy pełnej specyfikacji projektu, ale wyraźnie wskażemy kilka celów, na których osiągnięciu będziemy się koncentrować. Oto specyfikacja budowanego projektu:

Utworzmy aplikację internetową o nazwie *Learning Log*, pozwalającą użytkownikom zapisywać interesujące ich informacje i tym samym dodawać wpisy do dziennika podczas poznawania danego zagadnienia. Strona główna aplikacji *Learning Log* powinna zawierać opis wyjaśniający przeznaczenie tej witryny internetowej oraz zachęcać użytkowników do zarejestrowania się lub zalogowania. Po zalogowaniu użytkownik powinien mieć możliwość utworzenia nowego tematu, dodania nowego wpisu, a także odczytania i edytowania istniejących wpisów.

Kiedy poznajesz nowe zagadnienie, prowadzenie dziennika, w którym zapisujesz to, czego się nauczyłeś, może być pomocne w monitorowaniu postępów oraz podczas ponownego przeglądania zebranych informacji. Dzięki dobrej aplikacji ten proces może być znacznie efektywniejszy.

Utworzenie środowiska wirtualnego

Aby pracować z Django, trzeba zacząć od skonfigurowania środowiska wirtualnego. Wspomniane *środowisko wirtualne* to miejsce w systemie, w którym można instalować pakiety i odizolować je od wszystkich pozostałych pakietów Pythona. Oddzielenie bibliotek poszczególnych projektów jest korzystne i będzie niezbędne podczas wdrażania aplikacji *Learning Log* na serwerze WWW, czym się zajmiemy w rozdziale 20.

Utwórz nowy katalog dla projektu i nadaj mu nazwę *learning_log*. W powłoce przejdź do nowo utworzonego katalogu, a następnie utwórz w nim środowisko wirtualne. Do utworzenia środowiska wirtualnego powinieneś wykorzystać wymienione poniżej polecenie:

```
learning_log$ python -m venv ll_env  
learning_log$
```

W powyższym poleceniu korzystamy z modułu *venv* i używamy go do utworzenia środowiska wirtualnego o nazwie *ll_env* (zwróć uwagę na umieszczenie

w nazwie dwóch małych liter *l*). Jeżeli do uruchamiania programów lub Pythona w sesji powłoki używasz innego polecenia niż `python`, np. `python3`, musisz odpowiednio zmodyfikować przedstawione wcześniej polecenie.

Aktywacja środowiska wirtualnego

Skoro mamy już skonfigurowane środowisko wirtualne, następnym krokiem jest jego aktywacja za pomocą poniższego polecenia:

```
learning_log$ source ll_env/bin/activate  
(ll_env)learning_log$ ❶
```

To polecenie powoduje wykonanie skryptu `activate` znajdującego się w `ll_env/bin`. Kiedy środowisko wirtualne jest aktywne, jego nazwa będzie wyświetiana w nawiasie, przed znakiem zachęty powłoki, jak pokazałem w wierszu ❶. Teraz możesz instalować pakiety w tym środowisku oraz korzystać z tych już zainstalowanych. Pakiety instalowane w `ll_env` będą dostępne tylko wtedy, gdy zawierające je środowisko będzie aktywne.

UWAGA

W systemie Windows do aktywacji środowiska wirtualnego należy użyć polecenia `ll_env\Scripts\activate` (bez słowa `source` na początku). Jeśli używasz wiersza poleceń PowerShell, słowo `Activate` musi zaczynać się wielką literą.

Aby zakończyć korzystanie ze środowiska wirtualnego, wystarczy wydać polecenie `deactivate`:

```
(ll_env)learning_log$ deactivate  
learning_log$
```

Warto również dodać, że środowisko wirtualne stanie się nieaktywne, kiedy zamknijemy powłokę, w której działało.

Instalacja frameworka Django

Po utworzeniu i aktywowaniu środowiska wirtualnego możemy przystąpić do instalacji frameworka Django:

```
(ll_env)learning_log$ pip install django  
Collecting django  
  --cięcie--  
    Installing collected packages: pytz, django  
      Successfully installed django-2.2.0 pytz-2018.9 sqlparse-0.2.4  
(ll_env)learning_log$
```

Ponieważ działamy w środowisku wirtualnym, powyższe polecenie jest takie samo dla wszystkich systemów operacyjnych. Nie ma konieczności użycia opcji `--user`, nie trzeba również wydawać dłuższych poleceń, takich jak `python -m pip install nazwa_pakietu`.

Warto pamiętać, że framework Django będzie dostępny tylko wtedy, gdy zawierające go środowisko wirtualne będzie aktywne.

UWAGA *Nowe wydania frameworka Django pojawiają się mniej więcej co 8 miesięcy. Istnieje więc duże prawdopodobieństwo, że będziesz mieć zainstalowaną nowszą wersję niż wymieniona nieco wcześniej w tym rozdziale. Ten projekt powinien działać również w nowszych wersjach Django. Jeżeli chcesz mieć pewność, że używasz tej samej wersji, z której korzystałem podczas tworzenia projektu, wydaj polecenie `pip install django=2.2.*`. Spowoduje to instalację ostatniego wydania Django 2.2. Jeżeli masz jakiekolwiek problemy związane z używaną wersją Django, zajrzyj na stronę domową książki, pod adresem https://nostarch.com/python_crashcourse2e/.*

Utworzenie projektu w Django

Bez opuszczania aktywnego środowiska wirtualnego (pamiętaj, aby sprawdzić, czy wyświetlane jest `ll_env` w nawiasie) wydaj poniższe polecenie, które spowoduje utworzenie nowego projektu:

```
(11_env)learning_log$ django-admin.py startproject learning_log . ❶
(11_env)learning_log$ ls ❷
learning_log 11_env manage.py
(11_env)learning_log$ ls learning_log ❸
__init__.py settings.py urls.py wsgi.py
```

Polecenie w wierszu ❶ nakazuje Django utworzyć nowy projekt o nazwie `learning_log`. Kropka na końcu polecenia powoduje utworzenie nowego projektu wraz ze strukturą katalogów ułatwiającą wdrożenie aplikacji na serwerze, gdy zakończymy już nad nią pracę.

UWAGA *Na zapomnij o wspomnianej kropce, ponieważ w przeciwnym razie możesz napotkać pewne problemy z konfiguracją podczas wdrażania aplikacji. Gdy zapomnisz kropki, usuń utworzone pliki i katalog projektu (poza oczywiście ll_env) i ponownie wydaj powyższe polecenie.*

Wynik wykonania polecenia `ls` (`dir` w systemie Windows) pokazuje (patrz wiersz ❷), że framework Django utworzył nowy katalog o nazwie `learning_log`. Utworzony został również plik o nazwie `manage.py`, który jest niewielkim programem przeznaczonym do wydawania poleceń odpowiednim komponentom frameworka Django. Polecenia tego programu wykorzystamy do zarządzania zadaniami takimi jak praca z bazami danych i uruchamianie serwerów.

Katalog *learning_log* zawiera cztery pliki (patrz wiersz ❸), z których najważniejsze to: *settings.py*, *urls.py* i *wsgi.py*. Plik *settings.py* kontroluje sposób współdziałania Django z systemem operacyjnym oraz pozwala na zarządzanie projektem. Zmodyfikujemy teraz wybrane ustawienia, a później, wraz z rozwojem projektu, dodamy jeszcze kilka nowych. Plik *urls.py* wskazuje Django, które strony powinny zostać utworzone w odpowiedzi na żądania pochodzące z przeglądarki internetowej. Z kolei plik *wsgi.py* pomaga udostępniać pliki utworzone przez Django. Nazwa *wsgi.py* to skrót od *web server gateway interface*.

Utworzenie bazy danych

Ponieważ większość informacji związanych z projektem jest przez Django przechowywana w bazie danych, konieczne jest utworzenie bazy danych, z którą framework będzie mógł pracować. Aby utworzyć bazę danych dla projektu *Learning Log*, wydaj poniższe polecenie (nadal w aktywnym środowisku wirtualnym):

```
(11_env)learning_log$ python manage.py migrate
Operations to perform: ❶
  Apply all migrations: admin, auth, contenttypes, sessions
Running migrations:
  Applying contenttypes.0001_initial... OK
  Applying auth.0001_initial... OK
  --cięcie--
  Applying sessions.0001_initial... OK
(11_env)learning_log$ ls ❷
db.sqlite3  learning_log  11_env  manage.py
```

Za każdym razem, gdy modyfikujemy bazę danych, mówimy o przeprowadzeniu *migracji*. Wydanie polecenia *migrate* po raz pierwszy nakazuje Django sprawdzić, czy baza danych odpowiada bieżącemu stanowi projektu. Kiedy po raz pierwszy wydasz to polecenie w nowym projekcie wykorzystującym SQLite (więcej o SQLite dowiesz się już za chwilę), Django utworzy nową bazę danych. Z wiersza ❶ dowiadujemy się, że przygotowuje bazę danych do przechowywania informacji niezbędnych do przeprowadzania zadań administracyjnych oraz związanych z uwierzytelnianiem użytkowników.

Wykonanie polecenia *ls* ujawnia, że Django utworzył plik o nazwie *db.sqlite3* (patrz wiersz ❷). SQLite to baza danych oparta na pojedynczym pliku. Doskonale sprawdzi się podczas tworzenia prostych aplikacji, ponieważ korzystając z niej, nie trzeba zwracać zbyt dużej uwagi na kwestie związane z zarządzaniem bazą danych.

UWAGA W aktywnym środowisku wirtualnym należy do wydawania polecień *manage.py* używać polecenia *python*, nawet jeśli standardowo uruchamiasz programy za pomocą innego, np. *python3*. W środowisku wirtualnym polecenie *python* odwołuje się do wersji Pythona użytej do utworzenia tego środowiska wirtualnego.

Przegląd projektu

Upewnijmy się teraz o prawidłowym przygotowaniu projektu przez Django. Wydaj polecenie runserver, tak jak pokazałem poniżej:

```
(11_env)learning_log$ python manage.py runserver
Watchman unavailable: pywatchman not installed.
Watching for file changes with StatReloader
Performing system checks...

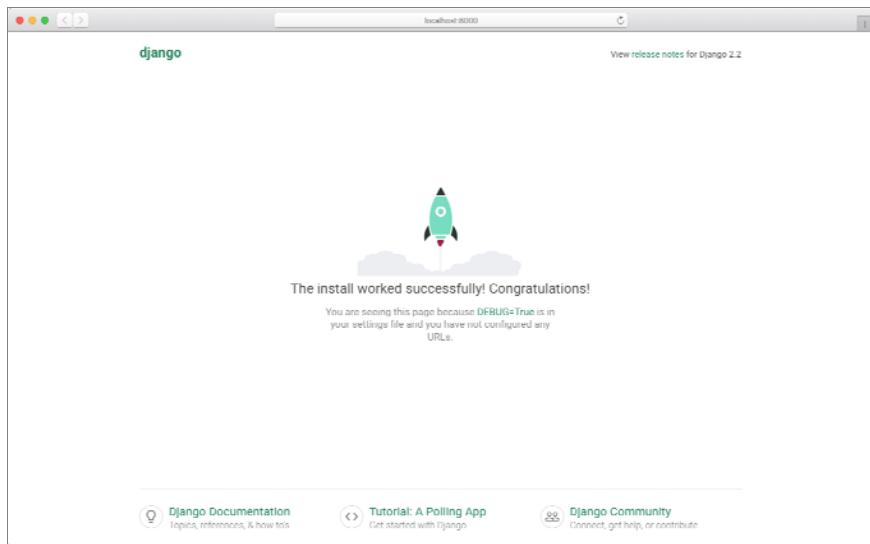
System check identified no issues (0 silenced). ❶
February 18, 2019 - 16:26:07
Django version 2.2.0, using settings 'learning_log.settings' ❷
Starting development server at http://127.0.0.1:8000/ ❸
Quit the server with CONTROL-C.
```

Django uruchamia serwer określany mianem *serwera programistycznego*, co pozwoli z kolei uruchomić projekt w systemie i sprawdzić, jak działa. Kiedy ządasz strony i podasz jej adres URL w przeglądarce internetowej, serwer Django odpowie na to żądanie, tworząc odpowiednią stronę i przekazując ją do przeglądarki internetowej.

W wierszu ❶ Django sprawdza, czy projekt został prawidłowo przygotowany. Następnie w wierszu ❷ podawana jest używana wersja frameworka Django oraz nazwa pliku ustawień. Z kolei w wierszu ❸ znajduje się adres URL, pod którym jest dostępny projekt. Adres URL w postaci `http://127.0.0.1:8000/` wskazuje, że projekt nasłuchuje żądań na porcie 8000 w komputerze lokalnym, nazywanym również localhost. Nazwa *localhost* odwołuje się do serwera, który przetwarza żądania jedynie w komputerze lokalnym. Nikt inny nie będzie miał dostępu do przygotowanych przez Ciebie stron internetowych.

Teraz otwórz przeglądarkę internetową i przejdź pod adres URL `http://localhost:8000/`, lub też `http://127.0.0.1:8000/`, jeśli pierwszy z wymienionych nie działa. Powinieneś zobaczyć wyświetlzoną stronę podobną do pokazanej na rysunku 18.1. Tę stronę framework Django tworzy, aby poinformować, że jak dotąd wszystko przebiega pomyślnie. Na razie pozostaw uruchomiony serwer. Jeżeli będziesz chciał go zatrzymać, wystarczy nacisnąć klawisze `Ctrl+C` w powłoce, w której zostało wydane polecenie runserver.

UWAGA *Jeżeli otrzymasz komunikat błędu, że port 8000 jest już używany przez inny proces, nakaż Django nasłuchiwanie na innym porcie. W tym celu wydaj polecenie `python manage.py runserver 8001`. Możesz podawać kolejne numery portów, dopóki nie znajdziesz otwartego portu.*

Rysunek 18.1. Jak dotąd wszystko działa doskonale

ZRÓB TO SAM

18.1. Nowe projekty. Aby jeszcze lepiej poznać możliwości oferowane przez framework Django, utwórz kilka pustych projektów i zobacz, z czego się składają. Utwórz nowy katalog o prostej nazwie, takiej jak *snap_gram* lub *insta_chat* (na zewnątrz katalogu *learning_log*), przejdź do nowego katalogu w powłoce i utwórz środowisko wirtualne. Zainstaluj Django i wydaj polecenie `django-admin.py startproject snap_gram .` (upewnij się, że umieściłeś kropkę na końcu polecenia).

Zajrzyj do plików i katalogów utworzonych przez powyższe polecenie i porównaj je z zawartością projektu *Learning Log*. Procedurę powtórz kilkukrotnie, aż będziesz wiedzieć, co Django tworzy w nowym projekcie. Następnie usuń katalogi niepotrzebnych Ci projektów.

Uruchomienie aplikacji

Na projekt Django składa się grupa poszczególnych *aplikacji*, które współpracują ze sobą, co pozwala na działanie projektu jako całości. W tym rozdziale utworzymy tylko jedną aplikację przeznaczoną do wykonywania większości zadań budowanego projektu. Natomiast w rozdziale 19. dodamy następną aplikację, odpowiedzialną za zarządzanie kontami użytkowników.

W otworzonym wcześniej oknie powłoki nadal powinieneś mieć uruchomiony serwer (polecenie `runserver`). Przejdź teraz do nowego okna powłoki (lub nowej karty w oknie terminala), a następnie do katalogu zawierającego program `manage.py`. Aktywuj środowisko wirtualne i wydaj polecenie `startapp`:

```
learning_log$ source ll_env/bin/activate
(ll_env)learning_log$ python manage.py startapp learning_logs
(ll_env)learning_log$ ls ①
db.sqlite3 learning_log learning_logs ll_env manage.py
(ll_env)learning_log$ ls learning_logs/ ②
__init__.py admin.py apps.py migrations models.py tests.py views.py
```

Polecenie `startapp nazwa_aplikacji` nakazuje Django utworzyć infrastrukturę niezbędną do zbudowania aplikacji. Jeśli spojrzysz teraz do katalogu projektu, zobaczysz nowy podkatalog o nazwie `learning_logs` (patrz wiersz ①). Otwórz go i sprawdź, jakie pliki zostały wygenerowane przez Django (patrz wiersz ②). Najważniejszymi plikami są: `models.py`, `admin.py` i `views.py`. Pliku `models.py` będziemy używać do zdefiniowania danych, którymi będziemy chcieli zarządzać w tej aplikacji. Natomiast pozostałymi plikami (`admin.py` i `views.py`) zajmiemy się nieco później.

Definiowanie modeli

Zastanów się przez chwilę nad danymi przeznaczonymi do użycia w aplikacji. Każdy użytkownik musi mieć możliwość utworzenia wielu różnych tematów podczas procesu nauki. Poszczególne wpisy będą powiązane z tematem i zostaną wyświetcone w postaci tekstu. Konieczne jest również przechowywanie znacznika czasu dla każdego wpisu, aby móc pokazać użytkownikowi, kiedy dany wpis został dokonany.

Otwórz plik `models.py` i spójrz na jego istniejącą zawartość.

Plik `models.py`:

```
from django.db import models

# Miejsce na Twoje modele.
```

Moduł o nazwie `models` został zimportowany automatycznie, a umieszczony w pliku komentarz zachęca do utworzenia własnych modeli. *Model* w Django wskazuje sposób pracy z danymi, które będą przechowywane w aplikacji. Z technicznego punktu widzenia model jest po prostu klasą, zawiera atrybuty i metody podobnie jak wszystkie omawiane wcześniej klasy. Poniżej przedstawiłem model przeznaczony do obsługi tematów, które będą przechowywane przez użytkowników:

```
from django.db import models

class Topic(models.Model):
    """Temat poznawany przez użytkownika."""
    text = models.CharField(max_length=200) ①
    date_added = models.DateTimeField(auto_now_add=True) ②
```

```
def __str__(self): ❸
    """Zwraca reprezentację modelu w postaci ciągu tekstowego."""
    return self.text
```

Utworzyliśmy klasę o nazwie `Topic` dziedziczącą po klasie `Model`, czyli klasie nadzędnej oferowanej przez Django, i definiującą podstawową funkcjonalność modelu. W nowej klasie `Topic` mamy tylko dwa atrybuty: `text` i `date_added`.

Atrybut `text` jest typu `CharField`, co oznacza dane składające się ze znaków, czyli po prostu tekst (patrz wiersz ❶). Tego rodzaju danych można używać, gdy zachodzi potrzeba przechowywania niewielkiej ilości tekstu, na przykład imienia, tytułu lub nazwy miejscowości. Podczas definiowania atrybutu typu `CharField` konieczne jest poinformowanie Django, jaka ilość miejsca na te informacje powinna być zarezerwowana w bazie danych. W omawianym przykładzie podajemy wielkość 200 znaków (`max_length=200`), która powinna być wystarczająca dla praktycznie wszystkich tytułów.

Atrybut `date_added` jest typu `DateTimeField` — tego rodzaju dane przechowują informacje o dacie i godzinie (patrz wiersz ❷). Przekazujemy argument `auto_add_now=True`, który nakazuje Django automatyczne przypisywanie temu atrybutowi bieżącej daty i godziny w chwili tworzenia nowego tematu przez użytkownika.

UWAGA Jeżeli chcesz poznać różne rodzaje danych, jakie można stosować w modelach, zajrzyj do dokumentu zatytułowanego Django Model Field Reference, który znajdziesz na stronie <https://docs.djangoproject.com/en/2.2/ref/models/fields/>. Nie potrzebujesz wszystkich wymienionych w nich informacji, ale okażą się one użytkownicze podczas opracowywania własnych aplikacji.

Konieczne jest wskazanie Django, który atrybut ma być używany domyślnie podczas wyświetlania informacji dotyczących tematu. Django wywołuje metodę `__str__()`, aby wyświetlić prostą reprezentację modelu. W omawianym przykładzie wykorzystaliśmy metodę `__str__()`, która zwraca ciąg tekstowy przechowywany w atrybucie `text` (patrz wiersz ❸).

Aktywacja modeli

Aby użyć modeli, trzeba frameworkowi Django nakazać dołączenie budowanej aplikacji do ogólnego projektu. Otwórz plik `settings.py` (katalogu `learning_log/learning_log`) i odszukaj sekcję wskazującą aplikacje zainstalowane w projekcie.

Plik `settings.py`:

```
--cięcie--
INSTALLED_APPS = [
    'django.contrib.admin',
    'django.contrib.auth',
    'django.contrib.contenttypes',
    'django.contrib.sessions',
```

```
'django.contrib.messages',
'django.contrib.staticfiles',
]
--cięcie--
```

Dodaj budowaną aplikację do tej listy, modyfikując `INSTALLED_APPS` w przedstawiony poniżej sposób:

```
--cięcie--
INSTALLED_APPS = [
    # Moje aplikacje.
    'learning_logs',
    # Domyślne aplikacje Django.
    'django.contrib.admin',
    --cięcie--
]
--cięcie--
```

Grupowanie aplikacji w projekcie ułatwia ich monitorowanie wraz z rozwojem projektu, gdy zaczyna on zawierać coraz więcej aplikacji. W powyższym fragmencie kodu możesz zobaczyć, że utworzyliśmy sekcję zatytułowaną *Moje aplikacje*, w której na razie znajduje się tylko jedna aplikacja — `learning_logs`. Bardzo duże znaczenie ma umieszczanie własnych aplikacji przed domyślnymi na wypadek, gdyby zachodziła konieczność nadpisywania zachowania aplikacji domyślnych zachowaniem zdefiniowanym w tworzonych aplikacjach.

Kolejnym krokiem jest nakazanie Django przeprowadzenia modyfikacji bazy danych tak, aby można było przechowywać w niej informacje powiązane z modelem `Topic`. Przejdz więc do powłoki, a następnie wydaj poniższe polecenie:

```
11_env)learning_log$ python manage.py makemigrations learning_logs
Migrations for 'learning_logs':
  learning_logs/migrations/0001_initial.py:
    - Create model Topic
(11_env)learning_log$
```

Polecenie `makemigrations` nakazuje frameworkowi Django ustalenie sposobu modyfikacji bazy danych, aby można było w niej przechowywać informacje powiązane ze wszystkimi modelami zdefiniowanymi w aplikacji. Wyświetlone dane wyjściowe pokazują, że framework wygenerował plik migracji o nazwie `0001_initial.py`. Ta migracja spowoduje utworzenie w bazie danych tabeli przeznaczonej dla modelu `Topic`.

Teraz zastosujemy tę migrację, co oznacza faktyczne wprowadzenie przez Django zmian w bazie danych:

```
(11_env)learning_log$ python manage.py migrate
Operations to perform:
  Apply all migrations: admin, auth, contenttypes, learning_logs, sessions
Running migrations:
  Applying learning_logs.0001_initial... OK ❶
```

Większość wyświetlonych danych wyjściowych jest identyczna z otrzymanymi po pierwszym wykonaniu polecenia `migrate`. Trzeba zwrócić szczególną uwagę na wiersz ❶, w którym znajdują się informacje o wyniku przeprowadzonej migracji. Jeśli wszystko przebiegło prawidłowo i migracja w aplikacji `learning_logs` została zastosowana bez błędów, otrzymasz komunikat `OK`, jak w omawianym przykładzie.

Jeśli kiedykolwiek wystąpi potrzeba modyfikacji danych, którymi zarządza budowana tutaj aplikacja, będziesz musiał wykonać trzy pokazane wcześniej kroki: zmodyfikować plik `models.py`, wywołać `makemigrations` w aplikacji `learning_logs` i nakazać frameworkowi Django faktyczne przeprowadzenie migracji (polecenie `migrate`).

Witryna administracyjna Django

Kiedy definiujesz modele dla aplikacji, Django może niezwykle ułatwić pracę z tymi modelami, jeśli skorzystasz z oferowanej przez framework tak zwanej *witryny administracyjnej*, która jest przeznaczona dla administratorów witryny, a nie jej zwykłych użytkowników. W tej sekcji skonfigurujemy witrynę administracyjną oraz użyjemy jej, aby dodać pewne tematy za pomocą modelu `Topic`.

Konfiguracja superużytkownika

Django pozwala na utworzenie użytkownika, który będzie miał wszystkie uprawnienia w danej witrynie internetowej. Taki użytkownik jest nazywany *superużytkownikiem*. Wspomniane *uprawnienia* kontrolują akcje, jakie mogą być podejmowane przez użytkownika. W przypadku najbardziej restrykcyjnych uprawnień użytkownik będzie mógł jedynie czytać informacje publicznie udostępnione w witrynie internetowej. Zarejestrowani użytkownicy zwykle mają możliwość czytania także prywatnych danych innych użytkowników oraz mają dostęp do informacji przeznaczonych wyłącznie dla członków danej społeczności. Aby móc efektywnie administrować aplikacją internetową, właściciel witryny zwykle potrzebuje mieć dostęp do wszystkich informacji przechowywanych w danej witrynie internetowej. Dobry administrator zachowuje szczególną ostrożność w przypadku informacji wrażliwych użytkowników, ponieważ darzą oni dużym zaufaniem aplikacje, których używają.

Aby utworzyć superużytkownika w Django, wydaj poniższe polecenie i udzielaj odpowiedzi na wyświetlane pytania:

```
(11_env)learning_log$ python manage.py createsuperuser
Username (leave blank to use 'ehmatthes'): 11_admin ❶
Email address: ❷
```

```
Password:  
Password (again): ❸  
Superuser created successfully.  
(11_env)learning_log$
```

Kiedy wydasz polecenie `createsuperuser`, Django poprosi o podanie nazwy użytkownika (patrz wiersz ❶). W omawianym przykładzie podałem `ll_admin`, ale w tym miejscu możesz podać dowolnie wybraną nazwę użytkownika. Następnie możesz podać adres e-mail lub pozostawić to pole puste (patrz wiersz ❷). Hasło trzeba będzie podać dwukrotnie (patrz wiersz ❸).

UWAGA

Pewne informacje wrażliwe mogą być ukryte w witrynie administracyjnej. Przykładowo Django tak naprawdę nie przechowuje wprowadzonego hasła, ale wygenerowany na jego podstawie ciąg tekstowy nazywany wartością hash. Za każdym razem, gdy wprowadzisz hasło, Django wygeneruje dla niego wartość hash i porówna ją z przechowywaną. Jeżeli obie wartości hash są identyczne, oznacza to, że użytkownik podał prawidłowe hasło i został uwierzytelniony. Porównywanie wartości hash jest bezpiecznym rozwiązaniem, ponieważ jeśli atakujący uzyska dostęp do bazy danych witryny internetowej, będzie w stanie odczytać jedynie przechowywane tam wartości hash, a nie hasła. Jeżeli witryna internetowa została prawidłowo skonfigurowana, jest praktycznie niemożliwe wygenerowanie haseł na podstawie wartości hash.

Rejestracja modelu w witrynie administracyjnej

W witrynie administracyjnej Django pewne modele zostały umieszczone automatycznie, na przykład `User` i `Group`. Natomiast modele tworzone przez programistę muszą być rejestrowane ręcznie.

Kiedy rozpoczęliśmy pracę nad aplikacją `learning_logs`, framework Django utworzył plik o nazwie `admin.py` w tym samym katalogu, w którym znajduje się plik `models.py`.

Plik `admin.py`:

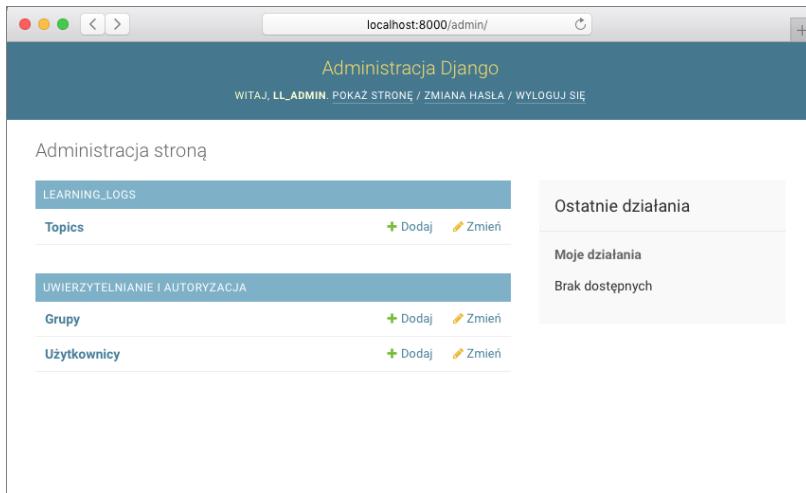
```
from django.contrib import admin  
  
# Miejsce na rejestrację modeli.
```

Aby zarejestrować model `Topic` w witrynie administracyjnej, zmodyfikuj plik `admin.py` w poniższy sposób:

```
from django.contrib import admin  
  
from .models import Topic ❶  
  
admin.site.register(Topic) ❷
```

W powyższym fragmencie kodu w wierszu ❶ mamy polecenie, za pomocą którego importujemy model przeznaczony do zarejestrowania modelu Topic. Kropka przed słowem `models` nakazuje Django wyszukanie pliku o nazwie `models.py` znajdującego się w tym samym katalogu, w którym jest plik `admin.py`. Natomiast w wierszu ❷ mamy wywołanie `admin.site.register()`, które nakazuje framework'owi Django umożliwić zarządzanie tym modelem przez witrynę administracyjną.

Teraz konto superużytkownika wykorzystamy do uzyskania dostępu do witryny administracyjnej. W przeglądarce internetowej przejdź pod adres `http://localhost:8000/admin/`, podaj nazwę użytkownika i hasło utworzonego przed chwilą superużytkownika, a znajdziesz się na stronie pokazanej na rysunku 18.2. Ta strona pozwala dodawać nowych użytkowników i grupy oraz wprowadzać zmiany w już istniejących listach użytkowników i grup. Zyskujemy także możliwość pracy z danymi powiązanymi ze zdefiniowanym wcześniej modelem Topic.

Rysunek 18.2. Witryna administracyjna wraz ze zdefiniowanym wcześniej modelem Topic

UWAGA

Jeżeli w przeglądarce internetowej otrzymasz komunikat o niedostępności strony, upewnij się, że w powłoce nadal jest uruchomiony serwer Django. Jeżeli nie, aktywuj środowisko wirtualne i ponownie wydaj polecenie `python manage.py runserver`. W przypadku problemów z wyświetleniem projektu na dowolnym etapie pracy zamknijcie okna powłoki oraz ponowne wydanie polecenia `runserver` jest dobrym pierwszym krokiem podczas rozwiązywania problemów.

Dodanie tematu

Skoro model Topic został zarejestrowany w witrynie administracyjnej, możemy dodać pierwszy temat. Kliknij `Topics` i przejdź na stronę `Topics`, która w tym momencie jest pusta, ponieważ nie mamy jeszcze tematów, którymi moglibyśmy zarządzać. Kiedy klikniesz przycisk `Dodaj`, otrzymasz formularz pozwalający na doda-

nie nowego tematu. Wpisz **Szachy** i naciśnij przycisk **Zapisz**. Powróćisz na stronę *Topics*, na której tym razem będzie wyświetlony utworzony przed chwilą temat.

Utworzymy teraz drugi temat, aby mieć nieco więcej danych, z którymi będziemy pracować. Ponownie kliknij przycisk *Dodaj*, a następnie wpisz nazwę tematu, na przykład **Wspinaczka górska**. Kiedy klikniesz przycisk **Zapisz**, znowu znajdziesz się na stronie *Topics*, na której będą wymienione oba utworzone przed chwilą tematy.

Zdefiniowanie modelu *Entry*

Aby użytkownik mógł zarejestrować postępy, jakie poczynił w nauce gry w szachy lub wspinaczce górskiej, konieczne jest zdefiniowanie modelu dla wpisów, za pomocą których użytkownik będzie dokumentował swoje postępy. Każdy wpis musi być powiązany z określonym tematem. Tego rodzaju powiązanie jest nazywane „związkiem typu wiele do jednego”, co oznacza, że z jednym tematem może być powiązanych wiele wpisów.

Poniżej przedstawiłem kod dla modelu *Entry*.

Plik models.py:

```
from django.db import models

class Topic(models.Model):
    --cięcie--

class Entry(models.Model): ❶
    """Konkretnie informacje o postępie w nauce."""
    topic = models.ForeignKey(Topic, on_delete=models.CASCADE) ❷
    text = models.TextField() ❸
    date_added = models.DateTimeField(auto_now_add=True)

    class Meta: ❹
        verbose_name_plural = 'entries'

    def __str__(self):
        """Zwraca reprezentację modelu w postaci ciągu tekstowego."""
        return f'{self.text[:50]}...' ❺
```

Klasa *Entry* dziedziczy po klasie bazowej Django o nazwie *Model*, podobnie jak klasa *Topic* (patrz wiersz ❶). Pierwszy atrybut (*topic*) to egzemplarz *ForeignKey* (patrz wiersz ❷), czyli *klucz zewnętrzny*. Klucz zewnętrzny to pojęcie z terminologii stosowanej w bazach danych, które oznacza odwołanie do innego rekordu w bazie danych. W omawianym przykładzie jest to polecenie łączące każdy wpis z określonym tematem. Każdemu utworzonemu tematowi został przypisany klucz (inaczej identyfikator). Kiedy Django musi utworzyć połączenie między dwoma fragmentami danych, wówczas wykorzystuje powiązane z nimi klucze. Tego rodzaju połączenia będziemy wkrótce stosować do pobierania wszystkich wpisów powiązanych z danym tematem. Argument *on_delete=models.CASCADE*

wskazuje Django, że po usunięciu danego tematu wszystkie powiązane z nim wpisy również powinny zostać usunięte. Jest to określone mianem *usunięcia kaskadowego*.

Następny atrybut nosi nazwę `text` i jest egzemplarzem `TextField` (patrz wiersz ❸). Ten rodzaj danych nie narzuca żadnych ograniczeń dotyczących wielkości, ponieważ nie chcemy ograniczać długości poszczególnych wpisów. Atrybut `date_added` pozwala wyświetlać wpisy w kolejności ich tworzenia oraz umieszczać znacznik czasu obok każdego wpisu.

W wierszu ❹ mamy klasę `Meta` zagnieźdzoną wewnątrz klasy `Entry`. Klasa `Meta` przechowuje informacje dodatkowe przydatne podczas zarządzania modelem. W omawianym przykładzie zdefiniowaliśmy atrybut specjalny nakazujący Django użycie formy `entries` podczas odwoływania się do więcej niż tylko jednego wpisu. Jeżeli nie zdefiniowalibyśmy tego atrybutu, to w przypadku konieczności odwołania się do wielu wpisów framework Django używałby formy `Entries`.

Metoda `__str__()` wskazuje, które informacje mają zostać wyświetlone podczas odwoływania się do poszczególnych wpisów. Ponieważ cały wpis może mieć postać dość długiego tekstu, tutaj nakazujemy wyświetlenie jedynie pierwszych 50 znaków przechowywanych przez atrybut `text` (patrz wiersz ❺). Ponadto dodajemy również wielokropek, aby tym samym wyraźnie wskazać, że nie został wyświetlony pełny wpis.

Migracja modelu `Entry`

Ponieważ dodaliśmy nowy model, musimy ponownie przeprowadzić migrację bazy danych. Ten proces będzie przebiegał podobnie jak wcześniej: zmodyfikujemy plik `models.py`, wydamy polecenie `python manage.py makemigrations nazwa_aplikacji`, a następnie polecenie `python manage.py migrate`.

Przeprowadź migrację bazy danych i sprawdź wygenerowane dane wyjściowe:

```
(11_env)learning_log$ python manage.py makemigrations learning_logs
Migrations for 'learning_logs':
  learning_logs/migrations/0002_entry.py: ❶
    - Create model Entry
(11_env)learning_log$ python manage.py migrate
Operations to perform:
  --cięcie--
  Applying learning_logs.0002_entry... OK ❷
```

Wygenerowana została nowa migracja o nazwie `0002_entry.py`, zawierająca informacje o modyfikacji bazy danych w taki sposób, aby mogła ona przechowywać dane powiązane z modelem `Entry` (patrz wiersz ❶). Po wydaniu polecenia `migrate` widzimy, że framework Django przeprowadził migrację, która zakończyła się powodzeniem (patrz wiersz ❷).

Rejestracja modelu Entry w witrynie administracyjnej

Model Entry również trzeba zarejestrować. Poniżej przedstawiłem zawartość pliku *admin.py* po wprowadzonej zmianie.

Plik *admin.py*:

```
from django.contrib import admin  
  
from .models import Topic, Entry  
  
admin.site.register(Topic)  
admin.site.register(Entry)
```

Jeżeli ponownie przejdziesz pod adres <http://localhost/admin/>, powinieneś zobaczyć pozycję *Entries* wymienioną w *learning_logs*. Kliknij łącze *Dodaj* wyświetlane obok *Entries* lub najpierw kliknij *Entries*, a dopiero później *Dodaj wpis*. Powinieneś zobaczyć rozwijaną listę tematów, dla których można utworzyć wpis, oraz pole tekstowe przeznaczone na treść wpisu. Z rozwijanej listy wybierz temat *Szachy* i dodaj wpis. Poniżej przedstawiłem pierwszy dodany przez mnie wpis:

Otwarcie to pierwsza część gry, mniej więcej pierwsze dziesięć ruchów. Podczas otwarcia dobrze jest wykonać trzy zadania: ruszyć się gońcami i skoczkami, spróbować przejąć kontrolę nad częścią środkową szachownicy oraz zabezpieczyć króla.

Oczywiście to są tylko wskazówki. Trzeba koniecznie nauczyć się oceniać, kiedy stosować się do wskazówek, a kiedy zupełnie je ignorować.

Kiedy klikniesz przycisk *Zapisz*, powrócisz na główną stronę administracyjną dla wpisów. Od razu przekonasz się o korzyściach płynących z wyświetlenia reprezentacji danego wpisu jako ciągu tekowego zawierającego jedynie pierwszych 50 znaków (`text[:50]`). Praca z wieloma wpisami w interfejsie witryny administracyjnej będzie znacznie łatwiejsza, gdy będziesz widział tylko początek wpisu zamiast jego pełnej treści.

Utwórz drugi wpis dotyczący szachów oraz jeden dotyczący wspinaczki górskiej. W ten sposób będziemy mieli pewne dane początkowe. Poniżej przedstawiłem drugi wpis odnoszący się do gry w szachy:

W początkowej fazie rozgrywki bardzo ważne jest wykonanie ruchów gońcami i skoczkami. Te figury mają potężne możliwości i są na tyle zwrotne, że odgrywają istotne role w pierwszych ruchach w grze.

Natomiast poniżej znajduje się pierwszy wpis o wspinaczce górskiej:

Jedną z najważniejszych umiejętności potrzebnych we wspinaczce górskiej jest umiejętność przenoszenia ciężaru ciała na stopy. Można się spotkać z błędnym przekonaniem, że alpinista może przez cały dzień wisieć na rękach. W rzeczywistości dobrzy alpińscy opracowali konkretne sposoby, które pozwalają im jak najczęściej przenosić ciężar na stopy, gdy tylko istnieje taka możliwość.

Te trzy wpisy to nasze dane początkowe, które wykorzystamy podczas dalszej rozbudowy aplikacji *Learning Log*.

Powłoka Django

Po wprowadzeniu pewnych danych możemy je przeanalizować w sposób programowy za pomocą interaktywnej sesji w powłoce. To środowisko interaktywne, nazywane **powłoką** Django, jest doskonałym miejscem do testowania projektu oraz rozwiązywania ewentualnych problemów. Poniżej przedstawiłem przykład interaktywnej sesji w powłoce:

```
(11_env)learning_log$ python manage.py shell
>>> from learning_logs.models import Topic ❶
>>> Topic.objects.all()
[<Topic: Szachy>, <Topic: Wspinaczka górska>]
```

Polecenie `python manage.py shell` (wydaj je w aktywnym środowisku wirtualnym) powoduje uruchomienie interpretera Pythona, za pomocą którego można analizować i przeglądać dane przechowywane w bazie danych projektu. W powyższym fragmencie kodu zaimportowaliśmy model `Topic` z modułu `learning_logs.models` (patrz wiersz ❶). Następnie wykorzystaliśmy metodę `Topic.objects.all()` do pobrania wszystkich egzemplarzy modelu `Topic`. Lista zwrócona w wyniku tego wywołania nosi nazwę *queryset*.

Przez otrzymany zbiór wyników (wspomniany wcześniej *queryset*) możemy przeprowadzić iterację w dokładnie taki sam sposób jak przez listę. Poniższy fragment kodu wyświetla identyfikatory przypisane poszczególnym obiektom tematów:

```
>>> topics = Topic.objects.all()
>>> for topic in topics:
...     print(topic.id, topic)
...
1 Szachy
2 Wspinaczka górska
```

Zbiór wyników umieszczamy w zmiennej `topics`, a następnie wyświetlamy wartość atrybutu `id` każdego tematu oraz przedstawioną w postaci ciągu tekstu-wego reprezentację każdego tematu. Jak możesz zobaczyć w wygenerowanych danych wyjściowych, szachy mają identyfikator 1, natomiast wspinaczka górska identyfikator 2.

Jeżeli chcesz poznać identyfikator określonego obiektu, możesz go pobrać za pomocą metody `Topic.objects.get()`, a później przeanalizować wszystkie jego atrybuty. Spójrzmy na wartości atrybutów `text` i `date_added` dla obiektu przedstawiającego temat gry w szachy:

```
>>> t = Topic.objects.get(id=1)
>>> t.text
'Szachy'
```

```
>>> t.date_added  
datetime.datetime(2019, 2, 19, 1, 55, 31, 98500, tzinfo=<UTC>)
```

Istnieje również możliwość wyszukania wpisów powiązanych z określonym tematem. Wcześniej zdefiniowaliśmy atrybut `topic` w modelu `Entry`. Wymieniony atrybut jest tak zwanym kluczem zewnętrznym (`ForeignKey`), czyli rodzajem połączenia między nowym wpisem i tematem. Django wykorzysta to połączenie do pobrania każdego wpisu, który jest powiązany ze wskazanym tematem, tak jak pokazałem poniżej:

```
>>> t.entry_set.all() ❶  
[<Entry: Otwarcie to pierwsza część gry, mniej więcej pierwsze...>,  
<Entry: W początkowej fazie rozgrywki bardzo ważne jest wykonanie...>]
```

Aby pobrać dane za pomocą klucza zewnętrznego, nazwę modelu należy podać zapisaną małymi literami, a następnie dodać znak podkreślenia i słowo `set` (patrz wiersz ❶). Na przykład przyjmujemy założenie, że istnieją modele `Pizza` i `Topping`, przy czym model `Topping` jest powiązany z `Pizza` za pomocą klucza zewnętrznego. Kiedy utworzony obiekt będzie nosił nazwę `my_pizza` i będzie reprezentował pojedynczą pizzę, wówczas wszystkie dodatki do pizzy będzie można pobrać za pomocą wywołania `my_pizza.topping_set.all()`.

Tego rodzaju składnię wykorzystamy, gdy zaczniemy tworzyć kod stron, które będą mogły być wyświetlane przez użytkowników. Powłoka jest bardzo użyteczna, kiedy chcemy sprawdzić, czy kod pobiera dane zgodnie z oczekiwaniemi. Gdy kod działa w powłoce zgodnie z oczekiwaniemi, wówczas będzie działał również dobrze w plikach tworzonych w projekcie. Natomiast gdy sprawdzany kod generuje błędy lub nie pobiera żądanego danych, wówczas łatwiej będzie poprawić te błędy z poziomu prostego środowiska powłoki niż z poziomu plików generujących strony internetowe. Nie będziemy się zbyt często odwoływać do powłoki, ale powinieneś regularnie jej używać, aby ćwiczyć pracę ze składnią Django dotyczącą uzyskiwania dostępu do danych przechowywanych w projekcie.

UWAGA Za każdym razem, gdy zmodyfikujesz modele, będziesz musiał ponownie uruchomić powłokę, aby zobaczyć efekty wprowadzonych zmian. By zakończyć sesję powłoki, naciśnij klawisze `Ctrl+D` (w systemie Windows naciśnij `Ctrl+Z`, a później `Enter`).

Tworzenie stron internetowych — strona główna aplikacji

Przygotowanie strony internetowej w Django to proces, który najczęściej składa się z trzech etapów: zdefiniowania adresu URL, utworzenia widoku i zbudowania szablonu. Przede wszystkim konieczne jest zdefiniowanie wzorca dla adresu

ZRÓB TO SAM

18.2. Krótkie wpisy. Metoda `__str__()` w modelu Entry aktualnie powoduje dołączenie wielokropka do każdego egzemplarza klasy Entry, gdy Django wyświetla go w witrynie administracyjnej bądź w powłoce. Do wymienionej metody dodaj polecenie `if`, które spowoduje dodanie wielokropka tylko dla wpisów dłuższych niż 50 znaków. Za pomocą witryny administracyjnej dodaj wpis krótszy niż 50 znaków i sprawdź, czy w trakcie jego wyświetlania jest dołączany wielokropki.

18.3. API Django. Podczas tworzenia kodu pozwalającego uzyskać dostęp do danych w projekcie przygotowujesz tak zwane **zapytanie**. Przejrzyj dostępną na stronie <https://docs.djangoproject.com/en/2.2/topics/db/queries/> dokumentację dotyczącą tworzenia zapytań pobierających dane. Większość informacji na podanej stronie będzie dla Ciebie nowością, ale staną się użyteczne, gdy zaczniesz pracować nad własnymi projektami.

18.4. Pizzeria. Utwórz nowy projekt o nazwie pizzeria wraz z aplikacją o nazwie pizzas. Zdefiniuj model Pizza wraz z atrybutem `name`, który będzie przechowywał wartości takie jak hawajska lub mięsna. Zdefiniuj drugi model o nazwie Topping wraz z atrybutami `pizza` i `name`. Atrybut `pizza` powinien być kluczem zewnętrznym dla modelu Pizza, natomiast atrybut `name` powinien przechowywać wartości takie jak ananas, bekon i sos.

Zarejestruj oba modele w witrynie administracyjnej. W tej witrynie wprowadź pewne nazwy pizzy i dodatków. Za pomocą powłoki przejrzyj wprowadzone dane.

URL. Każdy wzorzec URL opisuje układ adresu URL i informuje Django, na co należy zwrócić uwagę podczas dopasowywania żądania przeglądarki internetowej do adresu URL witryny internetowej. W ten sposób framework będzie wiedział, która strona internetowa powinna zostać zwrócona.

Każdy adres URL jest mapowany na określony *widok*, a funkcja widoku pobiera i przetwarza dane niezbędne dla konkretnej strony. Funkcja widoku często wywołuje tak zwany *szablon* — na jego podstawie jest budowana strona, która następnie zostanie przekazana przeglądarce internetowej. Aby pokazać, jak to działa w praktyce, przygotujemy teraz stronę główną aplikacji *Learning Log*. Zdefiniujmy adres URL dla strony głównej, utworzymy jej funkcję widoku oraz prosty szablon.

Ponieważ naszym celem jest zapewnienie tego, aby aplikacja *Learning Log* działała zgodnie z oczekiwaniemi, w tym momencie utworzymy jedynie bardzo prostą stronę. Nadawanie stylu ukończonej i poprawnie funkcjonującej aplikacji internetowej przynosi wiele radości, jednak tworzenie aplikacji, która będzie wyglądać dobrze, ale nie będzie działać zgodnie z oczekiwaniemi, jest bezcelowe. Na obecnym etapie prac strona główna będzie wyświetlała jedynie tytuł i krótki opis.

Mapowanie adresu URL

Użytkownik żąda wyświetlenia strony internetowej przez wpisanie jej adresu URL w przeglądarce internetowej oraz przez klikanie łączy. Konieczne jest więc ustalenie, jakie adresy URL są niezbędne w projekcie. Zaczynamy od adresu URL strony głównej — to będzie bazowy adres URL podawany przez użytkownika, aby uzyskać dostęp do projektu. Obecnie bazowy adres URL w postaci `http://localhost:8000/` prowadzi do domyślnej witryny Django informującej o prawidłowej konfiguracji projektu. Zmienimy to, mapując ten bazowy adres URL na stronę główną aplikacji *Learning Log*.

W katalogu głównym projektu otwórz plik `urls.py`. Zobaczysz poniższy fragment kodu.

Plik `urls.py`:

```
from django.contrib import admin ❶
from django.urls import path

urlpatterns = [❷
    url('admin/', admin.site.urls), ❸
]
```

Pierwsze dwa polecenia importują funkcje i moduły przeznaczone do zarządzania adresami URL w witrynie administracyjnej (patrz wiersz ❶). Następnie mamy zdefiniowaną zmienną o nazwie `urlpatterns` (patrz wiersz ❷). W pliku `urls.py` dla projektu jako całości zmienna `urlpatterns` zawiera zbiór adresów URL z aplikacji tworzących dany projekt. Polecenie w wierszu ❸ obejmuje moduł `admin.site.urls`, który definiuje wszystkie adresy URL, jakie mogą być żądane z witryny administracyjnej.

Musimy w tym miejscu dołączyć adres URL dla aplikacji `learning_logs`:

```
from django.contrib import admin
from django.urls import path, include

urlpatterns = [
    url('admin/', admin.site.urls),
    url('', include('learning_logs.urls')), ❶
]
```

W wierszu ❶ dodaliśmy polecenie dołączające moduł `learning_logs.urls`.

Domyślny plik `urls.py` znajduje się w katalogu głównym projektu `learning_log`. Teraz musimy utworzyć drugi plik `urls.py`, tym razem w katalogu `learning_logs`. Utwórz więc nowy plik Pythona i zapisz go jako `urls.py` w katalogu `learning_logs`, a potem umieść w nim następujący kod.

Plik urls.py:

```
"""Definiuje wzorce adresów URL dla learning_logs.""" ❶
from django.urls import path ❷
from . import views ❸
app_name = 'learning_logs' ❹
urlpatterns = [ ❺
    # Strona główna.
    path('', views.index, name='index'), ❻
]

```

Aby nie było wątpliwości, z którym plikiem *urls.py* pracujemy, na początku pliku umieściliśmy odpowiedni komunikat typu *docstring* (patrz wiersz ❶). W wierszu ❷ importujemy funkcję *url()*, która będzie niezbędna do mapowania adresów URL na widoki. Importujemy także moduł *views* (patrz wiersz ❸); kropka w tym poleceniu nakazuje Pythonowi zainportowanie widoków z tego samego katalogu, w którym znajduje się bieżący moduł *urls.py*. Zmienna *app_name* pomaga Django w odróżnieniu tego pliku *urls.py* od pliku o takiej samej nazwie znajdującej się w innych aplikacjach projektu (patrz wiersz ❹). Zmiana *urlpatterns* w tym module to lista poszczególnych stron, które mogą być żądane od aplikacji *learning_logs* (patrz wiersz ❻).

Rzeczywistym wzorcem URL jest wywołanie funkcji *path()*, które pobiera trzy argumenty (patrz wiersz ❻). Pierwszy to ciąg tekstowy pomagający Django we właściwym przekierowaniu żądania. Django otrzymuje żądzany adres URL i próbuje przekazać to żądanie do widoku. Odbywa się to przez sprawdzenie wszystkich zdefiniowanych wzorców URL w celu znalezienia tego, który można dopasować do bieżącego żądania. Django ignoruje bazowy adres URL dla projektu (*http://localhost:8000/*), więc pusty ciąg tekstowy ('') jest dopasowywany do bazowego adresu URL. Żaden inny adres URL nie zostanie dopasowany do tego wzorca, a Django zwróci stronę błędu, jeśli żądzany adres URL nie został dopasowany do istniejących wzorców URL.

Drugi argument w wywołaniu funkcji *path()* w wierszu ❻ wskazuje funkcję widoku w pliku *views.py* przeznaczoną do użycia. Kiedy żądzany adres URL zostanie dopasowany do zdefiniowanego wzorca, Django wywoła *index()* z pliku *views.py* (tę funkcję widoku utworzymy w następnej sekcji). Trzeci argument wskazuje nazwę *index* dla danego wzorca adresu URL — za pomocą tej nazwy możemy odwoływać się do zdefiniowanego wzorca z poziomu innych komponentów aplikacji. Jeśli kiedykolwiek będziesz chciał dostarczyć łącze do strony głównej, będziesz używać zdefiniowanej nazwy, zamiast podawać adres URL.

Utworzenie widoku

Funkcja widoku pobiera informacje z żądania, przygotowuje dane niezbędne do wygenerowania strony, a następnie przekazuje je do przeglądarki internetowej, często używając przy tym szablonu, który definiuje wygląd strony.

Plik *views.py* w katalogu *learning_logs* został wygenerowany automatycznie po wydaniu polecenia `python manage.py startapp`. Poniżej przedstawiłem obecną zawartość pliku *views.py*.

Plik views.py:

```
from django.shortcuts import render

# Miejsce na utworzenie widoków.
```

Aktualnie ten plik jedynie importuje funkcję `render()`, która jest odpowiedzialna za wygenerowanie odpowiedzi na podstawie danych dostarczonych przez widoki. Poniższy fragment kodu pokazuje, jak należy utworzyć widok dla strony głównej budowanej aplikacji:

```
from django.shortcuts import render

def index(request):
    """Strona główna dla aplikacji Learning Log."""
    return render(request, 'learning_logs/index.html')
```

Kiedy adres URL żądania zostanie dopasowany do zdefiniowanego wzorca, Django będzie szukać w pliku *views.py* funkcji o nazwie `index()`. Funkcji tej zostanie przekazany obiekt `request`. W omawianym przypadku nie ma potrzeby przetwarzania jakichkolwiek danych dla strony, więc jedyny kod w tej funkcji to wywołanie `render()`. Użyta tutaj funkcja `render()` ma dwa argumenty: pierwotny obiekt `request` i szablon, który zostanie wykorzystany do przygotowania strony. Przystępujemy teraz do utworzenia szablonu.

Utworzenie szablonu

Szablon definiuje wygląd strony, a Django umieszcza na niej odpowiednie dane za każdym razem po otrzymaniu żądania do strony. Dzięki szablonowi można uzyskać dostęp do wszelkich danych dostarczanych przez widok. Ponieważ przygotowany wcześniej widok dla strony głównej nie dostarcza żadnych danych, szablon ten jest całkiem prosty.

W katalogu *learning_logs* utwórz nowy podkatalog o nazwie *templates*. Następnie w katalogu *templates* utwórz podkatalog o nazwie *learning_logs*. Taka struktura katalogów może wydawać się niepotrzebna (katalog *learning_logs* zawiera podkatalog *templates*, który z kolei zawiera kolejny katalog o nazwie *learning_logs*), ale będzie przez Django interpretowana bez problemów, nawet w przypadku ogromnego projektu zawierającego wiele pojedynczych aplikacji. W drugim

podkatalogu *learning_logs* utwórz plik o nazwie *index.html*. Ścieżka dostępu do tego pliku będzie miała postać *learning_log/learning_logs/templates/learning_logs/index.html*. Następnie w podanym pliku umieść poniższy fragment kodu.

Plik index.html:

```
<p>Learning Log</p>

<p>Learning Log pomaga w monitorowaniu postępów w nauce podczas poznawania dowolnego tematu.</p>
```

To jest bardzo prosty plik. Jeżeli nie masz zbyt dużego doświadczenia w tworzeniu kodu HTML, to wyjaśniam, że znaczniki *<p></p>* definiują akapit. Znacznik *<p>* otwiera akapit, natomiast *</p>* go zamyka. W powyższym fragmencie kodu mamy dwa akapity: pierwszy jest rodzajem tytułu, natomiast drugi wyjaśnia użytkownikowi przeznaczenie aplikacji *Learning Log*.

Teraz po wykonaniu żądania do bazowego adresu URL projektu, czyli *http://localhost:8000/*, zamiast strony domyślnie generowanej przez Django zobaczyś wyświetlzoną stronę zbudowaną powyżej. Framework pobiera żądany adres URL i po dopasowaniu go do wzorca '' wywołuje funkcję *views.index()*, która z kolei generuje stronę za pomocą szablonu zdefiniowanego w pliku *index.html*. Otrzymaną stronę pokazałem na rysunku 18.3.

Rysunek 18.3. Strona główna aplikacji *Learning Log*

Wprawdzie proces tworzenia jednej strony może wydawać się skomplikowany, ale w rzeczywistości rozdzielenie tych trzech etapów — zdefiniowania adresów URL, utworzenia widoków i zbudowania szablonów — sprawdza się doskonale. Dzięki temu możemy skupić się na poszczególnych aspektach projektu. Natomiast w dużych projektach ułatwia to programistom skoncentrowanie się na zadańach, w których są najlepsi. Na przykład specjalista od baz danych może skoncentrować się na modelach, programista na kodzie widoku, natomiast projektant WWW na szablonach.

UWAGA *Możesz otrzymać następujący komunikat błędu:*

```
ModuleNotFoundError: No module named 'learning_logs.urls'
```

W takim przypadku zatrzymaj serwer programistyczny przez naciśnięcie klawiszy Ctrl+C w powloce, w której zostało wydane polecenie runserver. Potem ponownie wydaj polecenie python manage.py runserver. Powinieneś zobaczyć stronę główną. Jeżeli kiedykolwiek napotkasz ten błąd, spróbuj ponownie uruchomić serwer programistyczny.

ZRÓB TO SAM

18.5. Jadłospis. Rozważ aplikację ułatwiającą użytkownikom przygotowanie jadłospisu na cały tydzień. Utwórz nowy katalog o nazwie `meal_planner` i rozpoczęj w nim pracę nad nowym projektem Django. Następnie utwórz nową aplikację o nazwie `meal_plans`. Przygotuj prostą stronę główną dla tego projektu.

18.6. Strona główna pizzerii. Dodaj stronę główną do projektu pizzerii, nad którym pracę rozpoczęłeś w ćwiczeniu 18.4.

Utworzenie dodatkowych stron

Skoro opracowaliśmy procedurę tworzenia strony, możemy przystąpić do budowania projektu *Learning Log*. Potrzebujemy dwóch kolejnych stron do wyświetlania danych. Pierwsza z nich będzie zawierała listę wszystkich tematów, natomiast druga będzie wyświetlała listę wszystkich wpisów dla poszczególnych tematów. Dla każdej z tych stron zdefiniujemy wzorzec adresów URL, przygotujemy funkcję widoku oraz szablon. Jednak zanim do tego przejdziemy, zajmiemy się utworzeniem szablonu bazowego, po którym będą dziedziczyć wszystkie szablony projektu.

Dziedziczenie szablonu

Kiedy budujemy witryny internetowe, niemal zawsze się zdarza, że pewne elementy powtarzają się na wszystkich stronach. Zamiast umieszczać je bezpośrednio na każdej stronie, lepiej zrobimy, jeśli przygotujemy szablon bazowy zawierający powtarzające się elementy, a następnie zastosujemy na nich dziedziczenie po tym szablonie. Takie podejście pozwala skoncentrować się na unikatowych aspektach poszczególnych stron, a ponadto bardzo ułatwia zmianę ogólnego widoku i sposobu działania projektu.

Szablon nadzędny

Rozpoczynamy od utworzenia szablonu o nazwie `base.html` i umieszczamy go w tym samym katalogu, w którym znajduje się już plik `index.html`. Ten szablon bazowy będzie zawierał elementy stosowane na wszystkich stronach, a pozostałe szablony będą dziedziczyć po `base.html`. Obecnie jedynym elementem, który chcemy umieścić na każdej stronie, jej tytuł wyświetlany na jej początku. Ponieważ omawiany szablon zostanie dołączony do każdej strony, umieszczamy w nim tytuł i łącze prowadzące do strony głównej.

Plik base.html:

```
<p>
    <a href="{% url 'learning_logs:index' %}">Learning Log</a> ❶
</p>

{% block content %}{% endblock content %} ❷
```

W pierwszej części tego pliku tworzymy akapit zawierający nazwę projektu, która jednocześnie jest łączem do strony głównej. Aby wygenerować łącze, używamy tak zwanego *szablonu znacznika*, na co wskazują nawiasy klamrowe i znaki procentu — `{% %}`. Szablon znacznika to fragment kodu generujący informacje przeznaczone do wyświetlenia na stronie. W omawianym przykładzie szablon znacznika `{% url 'learning_logs:index' %}` powoduje wygenerowanie adresu URL dopasowującego wzorzec URL o nazwie `'index'` zdefiniowany w pliku `learning_logs/urls.py` (patrz wiersz ❶). Tutaj `learning_logs` to *przestrzeń nazw*, natomiast `index` to unikatowa nazwa wzorca URL w tej przestrzeni nazw. Przestrzeń nazw pochodzi z wartości, która została przypisana zmiennej `app_name` w pliku `learning_logs/urls.py`.

W budowanej tutaj prostej stronie HTML łącze znajduje się w znaczniku `<a>`:

```
<a href="link_url">tekst łącza</a>
```

Posiadanie szablonu znacznika generującego adres URL bardzo ułatwia zachowanie aktualności łączy. W celu zmiany adresu URL w projekcie konieczne jest wprowadzenie modyfikacji jedynie we wzorcu URL zdefiniowanym w pliku `urls.py`, a Django automatycznie wstawi uaktualniony adres URL w trakcie kolejnego żądania strony. Ponieważ każda strona w budowanym projekcie będzie dziedziczyć po `base.html`, od teraz wszystkie strony będą miały łącze prowadzące na stronę główną.

W wierszu ❷ mamy parę znaczników `block`. Blok o nazwie `content` jest miejscem zarezerwowanym. Szablon potomny będzie definiował, jakiego rodzaju informacje zostaną umieszczone w bloku `content`.

Szablon potomny nie musi definiować każdego bloku wymienionego w szablonie nadzędnym. Dlatego też w szablonach nadzędnych możesz przygotować dowolną liczbę bloków, natomiast w szablonach potomnych zostaną użyte jedynie te wymagane na danej stronie.

UWAGA

W kodzie Pythona niemal zawsze stosujemy wcięcia o wielkości czterech spacji. Ponieważ pliki szablonów zwykle mają więcej poziomów wcięć niż plik kodu źródłowego Pythona, w szablonach przyjęło się stosowanie wcięć o wielkości tylko dwóch spacji. Upewnij się, że zachowujesz spójność pod tym względem.

Szablon potomny

W kolejnym kroku zmodyfikujemy plik szablonu *index.html* w taki sposób, aby dziedziczył po *base.html*. Poniżej przedstawiłem aktualną zawartość pliku *index.html*.

Plik *index.html*:

```
{% extends "learning_logs/base.html" %} ❶  
  {% block content %} ❷  


Learning Log pomaga w monitorowaniu postępów w nauce.

  
  {% endblock content %} ❸
```

Jeżeli porównasz powyższy kod z pierwotną zawartością pliku *index.html*, zauważysz zastąpienie tytułu „Learning Log” kodem wskazującym na dziedziczenie po szablonie nadzewnętrznym (patrz wiersz ❶). Szablon potomny musi zawierać znacznik `{% extends %}` w pierwszym wierszu, aby tym samym wskazać frameworkowi Django, po którym szablonie nadzewnętrzne dziedziczy. Plik *base.html* jest częścią aplikacji *learning_log* i dlatego podaliśmy nazwę tej aplikacji w ścieżce dostępu wskazującej szablon. Ten wiersz pobiera cały kod z szablonu *base.html* i pozwala szablonowi *index.html* na zdefiniowanie zawartości umieszczonej w miejscu zarezerwowanym przez blok *content*.

Blok treści został zdefiniowany w wierszu ❷ przez wstawienie znacznika `{% block %}` wraz z nazwą *content*. Wszystko to, co nie jest dziedziczone po szablonie nadzewnętrznym, zostaje umieszczone wewnątrz bloku *content*. W omawianym przykładzie mamy akapit opisujący projekt *Learning Log*. W wierszu ❸ za pomocą znacznika `{% endblock content %}` wskazujemy na zakończenie definiowania bloku treści. W prawdzie znacznik `{% endblock %}` nie wymaga nazwy, ale jeśli szablon stanie się znacznie większy i będzie zawierał wiele bloków, wówczas dobrze jest wiedzieć, który dokładnie blok został zakończony przez dany znacznik.

Możesz zacząć dostrzegać korzyści płynące z dziedziczenia szablonów — w szablonie potomnym trzeba umieścić jedynie tę treść, która jest unikatowa dla danej strony. W ten sposób nie tylko upraszczamy wszystkie szablony, ale jednocześnie znacznie ułatwiamy sobie przeprowadzanie ewentualnych zmian w witrynie. Aby zmodyfikować element wyświetlany na wielu stronach, zmianę trzeba wprowadzić tylko jednokrotnie — w elemencie znajdującym się w szablonie nadzewnętrznym. Taka zmiana będzie później odzwierciedlona na każdej stronie dziedziczącej po zmodyfikowanym szablonie. W projekcie składającym się z dziesiątek lub setek stron, tego rodzaju struktura znacznie ułatwia usprawnienie witryny i jednocześnie skraca czas potrzebny na wprowadzenie zmian.

UWAGA

W dużych projektach dość często można się spotkać z istnieniem jednego szablonu nadzawanego o nazwie *base.html*, który jest przeznaczony dla całej witryny internetowej, oraz szablonów nadzewnętrznych, które są przeznaczone dla najważniejszych sekcji witryny. Wszystkie szablony sekcji dziedziczą po *base.html*, a każda

strona w witrynie dziedziczy po szablonie sekcji. W ten sposób można dość łatwo modyfikować wygląd i sposób działania witryny internetowej jako całości, jej poszczególnych sekcji lub stron. Tego rodzaju konfiguracja zapewnia bardzo efektywny sposób pracy i zachęca do aktualniania witryny w późniejszym czasie.

Strona tematów

Skoro opracowaliśmy mechanizm przeznaczony do tworzenia stron, możemy teraz przystąpić do przygotowania dwóch kolejnych stron. Pierwsza z nich to ogólna strona tematów, natomiast druga służy do wyświetlenia wpisów dla pojedynczego tematu. Strona tematów, na której będą wyświetlane wszystkie tematy utworzone przez użytkownika, jednocześnie będzie pierwszą stroną wykorzystującą pracę z danymi.

Wzorzec URL dla strony tematów

Zaczynamy od zdefiniowania adresu URL dla strony tematów. Powszechnie jest wybieranie takiego adresu URL, aby odzwierciedlał rodzaj informacji przedstawianych na danej stronie. W omawianym przykładzie wykorzystamy słowo *topics* — wpisanie w przeglądarce adresu URL w postaci *http://localhost:8000/topics/* spowoduje przejście na stronę tematów. Poniżej przedstawiłem zmodyfikowaną wersję pliku *learning_logs/urls.py*.

Plik *urls.py*:

```
"""Definiuje wzorce adresów URL dla learning_logs."""
--cięcie--
urlpatterns = [
    # Strona główna.
    path('', views.index, name='index'),
    # Wyświetlenie wszystkich tematów.
    path('topics/', views.topics, name='topics'), ❶
]
```

W wierszu ❶ po prostu wstawiliśmy *topics/* do argumentu ciągu tekstopowego, który został użyty w celu dopasowania adresu URL strony głównej. Kiedy Django analizuje żądany adres URL, ten wzorzec powoduje dopasowanie każdego adresu URL, który składa się z bazowego adresu URL i znajdującego się po nim słowa *topics*. Na końcu możesz podać lub pominąć ukośnik. Jednak po słownie *topics* nie powinno się nic znajdować, ponieważ w przeciwnym razie wzorzec nie zostanie dopasowany. Każde żądanie zawierające adres URL dopasowany do wzorca zostanie przekazane funkcji *topics()* zdefiniowanej w pliku *views.py*.

Widok tematów

Funkcja *topics()* musi pobrać pewne informacje z bazy danych, a następnie przekazać je do szablonu. Poniżej przedstawiłem kod, który trzeba dodać do pliku *views.py*.

Plik views.py:

```
from django.shortcuts import render

from .models import Topic ❶

def index(request):
    --ciecje--

def topics(request): ❷
    """Wyświetlenie wszystkich tematów."""
    topics = Topic.objects.order_by('date_added') ❸
    context = {'topics': topics} ❹
    return render(request, 'learning_logs/topics.html', context) ❺
```

Zaczynamy od zainportowania modelu powiązanego z potrzebnymi nam danymi (patrz wiersz ❶). Funkcja `topics()` wymaga tylko jednego parametru — obiektu `request` otrzymanego przez Django z serwera WWW (patrz wiersz ❷). W wierszu ❸ przygotowujemy zapytanie do bazy danych: interesują nas obiekty `Topic` posortowane według wartości atrybutu `date_added`. Otrzymany zbiór wynikowy przechowujemy w zmiennej o nazwie `topics`.

W wierszu ❹ definiujemy kontekst przekazywany później do szablonu. Ten *kontekst* to po prostu słownik, w którym klucze są nazwami używanymi w szablonie w celu uzyskania dostępu do danych, natomiast wartości to dane przekazywane do szablonu. W omawianym przykładzie mamy tylko jedną parę klucz-wartość zawierającą zbiór tematów przeznaczonych do wyświetlenia na stronie. Kiedy budujemy stronę wykorzystującą dane, zmienną `context` przekazujemy do metody `render()` razem z obiektem `request` i ścieżką dostępu do szablonu (patrz wiersz ❺).

Szablon tematów

Szablon dla strony tematów otrzymuje słownik `context`, co pozwala szablonowi na użycie danych dostarczonych przez funkcję `topics()`. W katalogu zawierającym już plik `index.html` utwórz nowy plik o nazwie `topics.html`. Poniżej przedstawiony kod wyświetlający tematy w szablonie.

Plik topics.html:

```
{% extends "learning_logs/base.html" %}

{% block content %}

<p>Tematy</p>

<ul> ❶
    {% for topic in topics %} ❷
        <li>{{ topic }}</li> ❸
    {% empty %} ❹
```

```
<li>Nie został jeszcze dodany żaden temat.</li>
{% endfor %} ❸
</ul> ❹

{% endblock content %}
```

Zaczynamy od użycia znacznika `{% extends %}` w celu dziedziczenia szablonu po `base.html`, podobnie jak to było w przypadku poprzedniego szablonu. Następnie rozpoczynamy blok `content`. Na treść tej strony będzie składała się wypunktowana lista wszystkich tematów. W standardowym kodzie HTML taka wypunktowana lista jest nazywana *listą nieuporządkowaną* — na jej użycie wskazują znaczniki ``. Początek listy tematów jest generowany przez wiersz ❶.

W wierszu ❷ mamy kolejny szablon znacznika, odpowiednik pętli `for` — dzięki temu będziemy mogli przeprowadzić iterację przez listę `topics` otrzymaną ze słownika `context`. Kod użyty w szablonie pod wieloma względami różni się od kodu stosowanego w Pythonie. Python wykorzystuje wcięcia w celu wskazania wierszy zaliczających się do bloku pętli `for`. Natomiast w szablonie każda pętla `for` wymaga znacznika `{% endfor %}` wskazującego miejsce zakończenia pętli. Dlatego też w szablonie struktura pętli przedstawia się następująco:

```
{% for item in list %}
    wykonanie dowolnego zadania na każdym elemencie
{% endfor %}
```

Wewnątrz bloku pętli każdy temat zamieniamy na element listy. W celu wyświetlenia zmiennej w szablonie, konieczne jest ujęcie nazwy zmiennej w podwójny nawias klamrowy. Te nawiasy klamrowe nie zostaną wyświetcone na stronie, jedynie wskazują Django na użycie zmiennej szablonu. Dlatego też widoczne w wierszu ❸ polecenie `{{ topic }}` zostanie zastąpione przez wartość `topic` w trakcie każdej iteracji pętli. Znacznik HTML `` oznacza *element listy*. Wszystko to, co zostanie umieszczone między tymi znacznikami, wewnątrz pary znaczników ``, będzie wyświetlane na stronie jako element wypunktowanej listy.

W wierszu ❹ używamy szablonu znacznika `{% empty %}`, który wskazuje frameworkowi Django, co ma zrobić, jeśli lista nie będzie zawierała żadnych elementów. W omawianym przykładzie zostanie wyświetlony komunikat o tym, że użytkownik jeszcze nie dodał żadnego tematu. Ostatnie dwa wiersze kodu to zamknięcie pętli `for` (patrz wiersz ❸) i wypunktowanej listy (patrz wiersz ❹).

Teraz możemy zmodyfikować szablon bazowy w taki sposób, aby zawierał łącze do strony wyświetlającej tematy. Do pliku `base.html` należy dodać następujący kod.

Plik base.html:

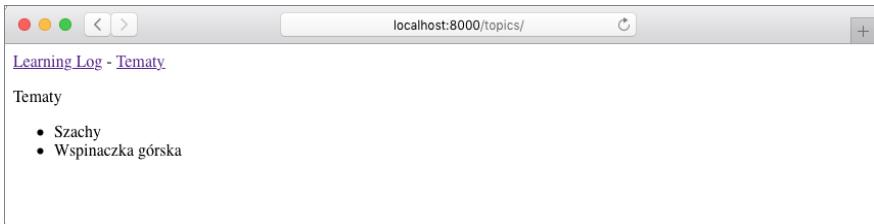
```
<p>
<a href="{% url 'learning_logs:index' %}">Learning Log</a> - ❶
<a href="{% url 'learning_logs:topics' %}">Tematy</a> ❷
```

```
</p>
```

```
{% block content %}{% endblock content %}
```

Po łączu prowadzącym do strony głównej umieściliśmy myślnik (patrz wiersz ❶), a następnie za pomocą znacznika szablonu `{% url %}` dodaliśmy łączę do strony wyświetlającej tematy (patrz wiersz ❷). Ten wiersz kodu nakazuje Django wygenerować łącze dopasowane do wzorca adresu URL o nazwie 'topic', zdefiniowanego w pliku `learning_logs/urls.py`.

Kiedy odświeżysz stronę główną w przeglądarce internetowej, zobaczysz łącze *Tematy*. Gdy jej klikniesz, zostanie wyświetlona strona podobna do pokazanej na rysunku 18.4.

Rysunek 18.4. Strona wyświetlająca tematy

Strony poszczególnych tematów

Następnym krokiem jest utworzenie strony pozwalającej skoncentrować się na pojedynczym temacie. Taka strona ma wyświetlić nazwę tematu oraz wszystkie powiązane z nim wpisy. Ponownie zdefiniujemy nowy wzorzec adresu URL, utworzymy widok oraz szablon. Ponadto konieczne będzie zmodyfikowanie strony tematów, aby każdy element listy był łączem prowadzącym na odpowiednią stronę tematu.

Wzorzec adresu URL dla tematu

Wzorzec adresu URL dla strony tematu jest nieco inny niż stosowane dotąd wzorce, ponieważ wykorzystuje atrybut `id` w celu wskazania żądanego tematu. Przykładowo jeśli użytkownik będzie chciał wyświetlić stronę zawierającą szczegóły tematu gry w szachy (wartość jego atrybutu `id` wynosi 1), wówczas adres URL będzie miał postać `http://localhost:8000/topics/1/`. Poniżej przedstawiłem wzorzec dopasowujący ten adres URL — należy go umieścić w pliku `learning_logs/urls.py`.

Plik `urls.py`:

```
--cięcie--  
urlpatterns = [  
    --cięcie--
```

```
# Strona szczegółowa dotycząca pojedynczego tematu.  
path('topics/(<int:topic_id>)/', views.topic, name='topic'),  
]
```

Przeanalizujemy teraz ciąg tekstowy użyty w tym wzorcu URL. Część pierwsza tego ciągu tekstu nakazuje Django dopasowanie każdego adresu URL, który składa się z bazowego adresu URL i znajdującej się po nim słowa *topics*. Natomiast część druga tego ciągu tekstu, /<int:topic_id>/, powoduje dopasowanie liczby całkowitej umieszczonej między dwoma ukośnikami. Ta wartość liczbową jest przechowywana w argumencie o nazwie *topic_id*.

Kiedy Django znajdzie adres URL dopasowany do tego wzorca, wywołuje funkcję widoku o nazwie *topic()* wraz z wartością *topic_id* jako argumentem. Tę wartość *topic_id* wykorzystamy w celu pobrania w funkcji odpowiedniego tematu.

Widok tematu

Funkcja *topic()* musi pobrać z bazy danych temat oraz wszystkie powiązane z nim wpisy, jak pokazałem w poniższym fragmencie kodu.

Plik *views.py*:

```
--cięcie--  
def topic(request, topic_id): ❶  
    """Wyświetla pojedynczy temat i wszystkie powiązane z nim wpisy."""  
    topic = Topic.objects.get(id=topic_id) ❷  
    entries = topic.entry_set.order_by('-date_added') ❸  
    context = {'topic': topic, 'entries': entries} ❹  
    return render(request, 'learning_logs/topic.html', context) ❺
```

Jest to pierwsza funkcja widoku wymagająca podania parametru innego niż obiekt *request*. Ta funkcja akceptuje wartość przechwyconą przez wyrażenie /<int:topic_id>/ i przechowuje ją w *topic_id* (patrz wiersz ❶). W wierszu ❷ używamy funkcję *get()* w celu pobrania tematu, podobnie jak to wcześniej zrobiliśmy w trakcie sesji Django w powłoce. W wierszu ❸ pobieramy wpisy powiązane z danym tematem i układamy je w kolejności według wartości atrybutu *date_added*. Znak minus na początku wymienionego atrybutu powoduje sortowanie w kolejności odwrotnej, więc ostatnio dodane wpisy będą wyświetlane jako pierwsze. Temat i powiązane z nim wpisy przechowujemy w słowniku *context* (patrz wiersz ❹) i przekazujemy ten słownik do szablonu *topic.html* (patrz wiersz ❺).

UWAGA Fazy kodu w wierszach ❷ i ❸ są nazywane zapytaniami, ponieważ wykonujemy zapytanie do bazy danych o konkretne informacje. Kiedy we własnych projektach tworzysz tego rodzaju zapytania, najlepszym rozwiązaniem będzie ich wyprowadzenie najpierw w Django. Pracując w powłoce, otrzymasz znacznie szybszą odpowiedź niż w przypadku tworzenia widoku i szablonu, a następnie sprawdzania w przeglądarce internetowej otrzymanych wyników.

Szablon tematu

Szablon tematu powinien wyświetlać nazwę tematu oraz powiązane z nim wpisy. Ponadto jeśli do danego tematu nie został jeszcze dodany żaden wpis, użytkownik powinien zostać o tym poinformowany.

Plik topic.html:

```
{% extends 'learning_logs/base.html' %}

{% block content %}

<p>Temat: {{ topic }}</p> ❶

<p>Wpisy:</p>
<ul> ❷
{% for entry in entries %} ❸
<li>
    <p>{{ entry.date_added|date:'d M Y H:i' }}</p> ❹
    <p>{{ entry.text|linebreaks }}</p> ❺
</li>
{% empty %} ❻
    <li>Nie ma jeszcze żadnego wpisu.</li>
{% endfor %}
</ul>

{% endblock content %}
```

Rozszerzamy szablon bazowy *base.html*, podobnie jak w przypadku wszystkich stron projektu. Następnym krokiem jest wyświetlenie aktualnego tematu (patrz wiersz ❶), którego nazwa jest przechowywana w zmiennej szablonu o nazwie `{{ topic }}`. Zmienna `topic` jest dostępna, ponieważ została umieszczona w słowniku `context`. Następnie rozpoczynamy tworzenie wypunktowanej listy w celu wyświetlenia wszystkich wpisów (patrz wiersz ❷) oraz przeprowadzamy iterację przez te wpisy, podobnie jak to zrobiliśmy wcześniej w przypadku tematów (patrz wiersz ❸).

Każda wypunktowana lista zawiera dwa elementy informacji. Pierwszy to znacznik czasu, natomiast drugi to pełny tekst danego wpisu. W przypadku znacznika czasu (patrz wiersz ❹) wyświetlamy wartość atrybutu `date_added`. W szablonach Django pionowa linia (`|`) oznacza *filtr* szablonu, czyli funkcję modyfikującą wartość w zmiennej szablonu. Filtr `date:'d M Y H:i'` wyświetla znacznik czasu w formacie *1 sty 2018 23:00*. W następnym wierszu zamiast 50 pierwszych znaków wpisu zostaje wyświetlona pełna wartość `text`. Filtr `linebreaks` (patrz wiersz ❺) gwarantuje, że długie wpisy nie zostaną wyświetcone w postaci ciągłego strumienia tekstu, tylko będą zawierały znaki nowego wiersza w formacie zrozumiałym dla przeglądarek internetowych. W wierszu ❻ używamy znacznika szablonu `{% empty %}` do wyświetlenia użytkownikowi komunikatu o tym, że nie zostały jeszcze dodane żadne wpisy.

Łącza ze strony tematów

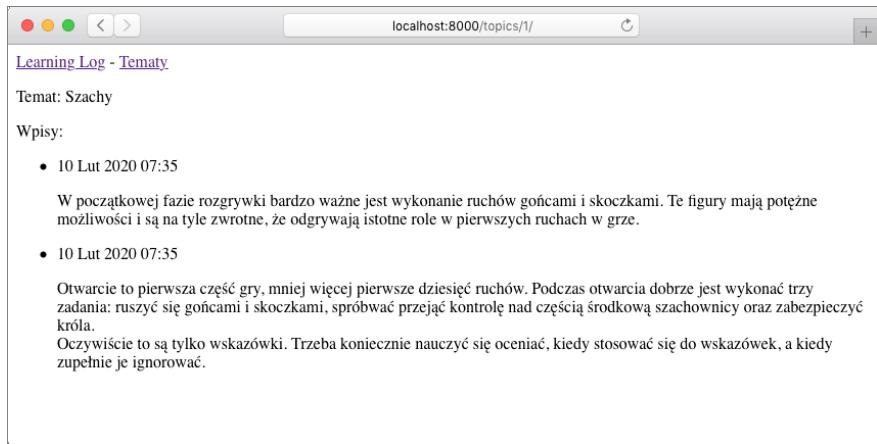
Zanim będzie można wyświetlić stronę danego tematu w przeglądarce internetowej, konieczne jest zmodyfikowanie szablonu tematów tak, aby każde łącze tematu prowadziło na odpowiednią stronę. Poniżej przedstawiłem zmiany, jakie należy wprowadzić w pliku *topics.html*.

Plik *topics.html*:

```
--cięcie--  
    {% for topic in topics %}  
        <li>  
            <a href="{% url 'learning_logs:topic' topic.id %}">{{ topic }}</a>  
        </li>  
    {% empty %}  
--cięcie--
```

Szablon znacznika URL wykorzystujemy do wygenerowania odpowiedniego łącza na podstawie wzorca adresu URL w *learning_logs* o nazwie '*topic*'. Ten wzorzec adresu URL wymaga argumentu *topic_id*, więc dodajemy atrybut *topic.id* do szablonu znacznika URL. Teraz każdy temat na liście jest łączem, którego kliknięcie powoduje przejście na odpowiednią stronę, na przykład <http://localhost:8000/topics/1/>.

Jeżeli w przeglądarce internetowej odświeżysz stronę tematów i klikniesz wybrany temat, zobaczysz stronę podobną do tej pokazanej na rysunku 18.5.

Rysunek 18.5. Szczegółowa strona dla pojedynczego tematu — wyświetla wszystkie powiązane z nim wpisy

UWAGA

Istnieje subtelna, choć jednocześnie ważna różnica między *topic.id* i *topic_id*. Wyrażenie *topic.id* analizuje temat i pobiera wartość odpowiadającego mu identyfikatora. Natomiast zmienna *topic_id* to odwołanie do tego identyfikatora w kodzie. Jeżeli podczas pracy z identyfikatorami wystąpią błędy, upewnij się, że wyrażenia tego używasz w odpowiedni sposób.

ZRÓB TO SAM

18.7. Dokumentacja szablonów. Przejrzyj dokumentację szablonów Django, którą znajdziesz na stronie <https://docs.djangoproject.com/en/2.2/ref/templates/>. Zawsze możesz do niej powrócić, gdy będziesz pracować nad własnymi projektami.

18.8. Strony pizzerii. Do projektu pizzerii utworzonego w ćwiczeniu 18.6 dodaj stronę wyświetlającą nazwy dostępnych rodzajów pizzy. Następnie połącz nazwę każdej pizzy ze stroną wyświetlającą dostępne dodatki do pizzy. Upewnij się, że użyłeś dziedziczenia szablonów, aby efektywnie tworzyć strony.

Podsumowanie

W tym rozdziale dowiedziałeś się, jak zacząć budować aplikacje internetowe za pomocą framework'a Django. Przygotowaliśmy krótką specyfikację projektu, zainstalowaliśmy framework'a Django w środowisku wirtualnym, skonfigurowaliśmy projekt oraz upewniliśmy się, że został przygotowany prawidłowo. Zobaczyłeś, jak skonfigurować aplikację i zdefiniować modele przedstawiające dane używane przez tę aplikację. Dowiedziałeś się nieco o bazach danych i zobaczyłeś, jak Django pomaga w migracji bazy danych po wprowadzeniu zmian w modelach. Dowiedziałeś się, jak utworzyć superużytkownika dla witryny internetowej oraz jak wykorzystać tę witrynę administracyjną do wprowadzenia pewnych danych początkowych.

Poznałeś również powłokę Django pozwalającą pracować z danymi projektu za pomocą sesji Django w terminalu. Zobaczyłeś, jak można zdefiniować adresy URL, utworzyć funkcje widoków oraz szablony, na podstawie których powstaną strony witryny internetowej. Na końcu nauczyłeś się stosować dziedziczenie szablonów, aby uprościć strukturę poszczególnych szablonów oraz ułatwić sobie zadanie modyfikowania witryny internetowej, gdy projekt będzie się rozrastał.

W rozdziale 19. utworzymy intuicyjne, przyjazne użytkownikom strony pozwalające im na dodawanie nowych tematów oraz wpisów, a także na edycję istniejących wpisów bez konieczności użycia witryny administracyjnej. Ponadto zajmiemy się budowaniem systemu rejestracji użytkowników, który pozwoli użytkownikom na tworzenie kont i wykorzystywanie naszej witryny internetowej. To jest serce aplikacji internetowej — możliwość utworzenia czegoś, z czego będzie korzystać niezliczona liczba użytkowników.

19

Konta użytkowników

SERCEM APLIKACJI INTERNETOWEJ JEST UMOŻLIWIENIE KAŻDEMU UŻYTKOWNIKOWI ZNAJDUJĄCEMU SIĘ W DOWOLNYM MIEJSCU NA ŚWIECIE PRZEPROWADZENIA OPERACJI REJESTRacji konta w aplikacji i rozpoczęcia korzystania z niej. W tym rozdziale przygotujemy formularze pozwalające użytkownikom zakładać nowe tematy, dodawać nowe wpisy oraz edytować istniejące. Dowiesz się również, jak Django chroni przed najczęstszymi rodzajami ataków podejmowanych na strony oparte na formularzach. Dzięki temu nie będziesz musiał poświęcać zbyt wiele czasu na zabezpieczanie aplikacji.

Następnie przystąpimy do implementacji systemu uwierzytelniania użytkownika. Zbudujemy stronę rejestracji, która umożliwi użytkownikom założenie konta, oraz ograniczymy dostęp do wybranych stron, które będą mogli wyświetlić tylko zalogowani użytkownicy. Zmodyfikujemy niektóre funkcje widoku, aby użytkownicy mogli widzieć jedynie własne dane. Zobaczysz, jak można zapewnić bezpieczeństwo danym użytkowników.

Umożliwienie użytkownikom wprowadzania danych

Zanim przejdziemy do budowania systemu uwierzytelniania przeznaczonego do tworzenia kont, zaczniemy od dodania pewnych stron pozwalających użytkownikom na wprowadzanie danych. Umożliwimy użytkownikom dodawanie nowych tematów i wpisów oraz edytowanie już istniejących wpisów.

Na razie tylko superużytkownik może wprowadzać dane za pomocą witryny administracyjnej. Ponieważ nie chcemy, aby użytkownicy korzystali z witryny administracyjnej, użyjemy oferowanych przez Django narzędzi do budowania formularzy, by w ten sposób przygotować strony pozwalające użytkownikom wprowadzać dane.

Dodawanie nowego tematu

Rozpoczniemy od umożliwienia użytkownikom dodawania nowych tematów. Dodanie nowej strony opartej na formularzu odbywa się praktycznie w taki sam sposób, jaki stosowaliśmy dla wcześniej budowanych stron, czyli najpierw definiujemy adres URL, a później tworzymy funkcję widoku i szablon. Najważniejsza różnica polega na dodaniu nowego modułu o nazwie *forms.py*, zawierającego formularze.

Formularz modelu dla tematu

Każda strona, która pozwala użytkownikowi na wprowadzanie i przekazywanie informacji na stronie internetowej, jest *formularzem*, nawet jeśli jej wygląd nie przypomina formularza. Kiedy użytkownik podaje informacje, konieczne jest przeprowadzenie ich *weryfikacji* i sprawdzenie, czy podane zostały odpowiedniego rodzaju dane, czy nie zawierają żadnego kodu o złośliwym działaniu, na przykład przeznaczonego do zakłócenia pracy serwera. Następnie podane informacje trzeba przetworzyć i zapisać w odpowiednim miejscu w bazie danych. Framework Django automatyzuje większość tej pracy.

Najprostszym sposobem utworzenia formularza w Django jest użycie tak zwanego *formularza modelu* (egzemplarz klasy `ModelForm`), który informacji pochodzących z modeli zdefiniowanych w rozdziale 18. używa do automatycznego utworzenia formularza. Pierwszy formularz umieszczamy w pliku *forms.py*, który należy utworzyć w tym samym katalogu co plik *models.py*.

Plik *forms.py*:

```
from django import forms

from .models import Topic

class TopicForm(forms.ModelForm):
    class Meta:
        model = Topic
```

```
fields = ['text'] ❸  
labels = {'text': ''} ❹
```

Zaczynamy od zimportowania modułu `forms` i modelu, z którym będziemy pracować, czyli `Topic`. W wierszu ❶ definiujemy klasę o nazwie `TopicForm`, dziedziczącą po klasie `forms.ModelForm`.

Najprostsza wersja egzemplarza klasy `ModelForm` składa się z zagnieździonej klasy `Meta`, która wskazuje frameworkowi Django model będący podstawą dla formularza, oraz kolumn modelu, które mają być uwzględnione w budowanym formularzu. W wierszu ❷ budujemy formularz na podstawie modelu `Topic` i decydujemy się na uwzględnienie jedynie kolumny `text` (patrz wiersz ❸). Kod w wierszu ❹ informuje Django, że dla kolumny `text` nie powinna być generowana etykieta.

Adres URL dla strony `new_topic`

Adres URL dla nowej strony powinien być krótki i jasny. Dlatego też kiedy użytkownik będzie chciał dodać nowy temat, wówczas zostanie przekierowany na stronę `http://localhost:8000/new_topic/`. Poniżej przedstawiłem wzorzec adresu URL dla strony `new_topic`, który należy umieścić w pliku `learning_logs/urls.py`.

Plik `urls.py`:

```
--cięcie--  
urlpatterns = [  
    --cięcie--  
    # Strona przeznaczona do dodawania nowego tematu.  
    path('new_topic/', views.new_topic, name='new_topic'),  
]
```

Ten wzorzec adresu URL będzie wykonywał żądania do funkcji widoku o nazwie `new_topic()`, którą zdefiniujemy w następnej sekcji.

Funkcja widoku `new_topic()`

Funkcja widoku `new_topic()` musi zajmować się obsługą dwóch różnych sytuacji. Pierwsza to początkowe żądania do strony `new_topic` — w takim przypadku powinien zostać wyświetlony pusty formularz. Druga to przetworzenie wszelkich danych przekazanych w formularzu — w takim przypadku konieczne jest przekierowanie użytkownika z powrotem na stronę `topics`.

Plik `views.py`:

```
from django.shortcuts import render, redirect  
  
from .models import Topic  
from .forms import TopicForm
```

```
--cięcie--
def new_topic(request):
    """Dodaj nowy temat."""
    if request.method != 'POST': ❶
        # Nie przekazano żadnych danych, należy utworzyć pusty formularz.
        form = TopicForm() ❷
    else:
        # Przekazano dane za pomocą żądania POST, należy je przetworzyć.
        form = TopicForm(data=request.POST) ❸
        if form.is_valid(): ❹
            form.save() ❺
            return redirect('learning_logs:topics') ❻

    # Wyświetlenie pustego formularza.
    context = {'form': form} ❼
    return render(request, 'learning_logs/new_topic.html', context)
```

Zaimportowaliśmy funkcję `redirect()`, za pomocą której będziemy przekierowywać użytkownika, kiedy doda już nowy temat, z powrotem na stronę `topics`. Funkcja pobiera nazwę widoku i przekierowuje użytkownika do tego widoku. Zaimportowaliśmy także przygotowany wcześniej formularz — `TopicForm`.

Żądania GET i POST

Dwa podstawowe rodzaje żądań używanych podczas budowania aplikacji internetowych to `GET` i `POST`. Żądania `GET` są używane w przypadku stron, które jedynie odczytują dane z serwera. Natomiast z żądań `POST` korzystamy zwykle wtedy, gdy użytkownik musi przekazać informacje za pomocą formularza. Metodę `POST` będziemy wskazywać jako używaną do przetwarzania wszystkich budowanych tutaj formularzy. (Istnieje także kilka innych rodzajów żądań, ale nie będziemy z nich korzystać w omawianym projekcie).

Funkcja `new_topic()` pobiera obiekt żądania jako parametr. Kiedy użytkownik wykona początkowe żądanie strony, przeglądarka internetowa wykona żądanie `GET`. Natomiast gdy użytkownik wypełni formularz i wyśle go, wtedy przeglądarka internetowa wykona żądanie `POST`. W zależności od rodzaju żądania będziemy wiedzieli, czy użytkownik żąda wyświetlenia pustego formularza (żądanie `GET`) czy przetworzenia formularza już wypełnionego (żądanie `POST`).

Zdefiniowana w wierszu ❶ operacja sprawdzenia ma na celu ustalenie rodzaju użytej metody żądania (`GET` lub `POST`). Jeżeli metodą żądania nie jest `POST`, prawdopodobnie tą metodą jest `GET`, więc należy zwrócić pusty formularz. (W przypadku innego rodzaju żądania zwrot pustego formularza nadal można uznać za bezpieczne rozwiązanie). W wierszu ❷ tworzymy egzemplarz klasy `TopicForm`, przechowujemy go w zmiennej `form` i przekazujemy formularz do szablonu w słowniku kontekstu (patrz wiersz ❼). Ponieważ w trakcie tworzenia egzemplarza `TopicForm` nie podaliśmy żadnych argumentów, Django utworzy pusty formularz gotowy do wypełnienia przez użytkownika.

Jeżeli metodą żądania jest POST, nastąpi wykonanie bloku `else` i przetworzenie danych przekazanych w formularzu. Tworzymy egzemplarz klasy `TopicForm` (patrz wiersz ❸) i przekazujemy dane wprowadzone przez użytkownika, przechowywane w `request.POST`. Zwrócony obiekt `form` zawiera informacje, które zostały przekazane przez użytkownika.

Przekazanych informacji nie możemy zapisać w bazie danych aż do chwili sprawdzenia, czy na pewno są prawidłowe (patrz wiersz ❹). Funkcja `is_valid()` sprawdza, czy wszystkie pola wymagane przez formularz zostały wypełnione (domyślnie wszystkie pola formularza są uznawane za obowiązkowe) oraz czy wprowadzone dane pasują do zdefiniowanego typu kolumny. Na przykład w kolumnie `text` powinno znajdować się mniej niż 200 znaków, jak to zdefiniowaliśmy w pliku `models.py` w poprzednim rozdziale. Tego rodzaju automatyczna weryfikacja oszczędza nam wiele pracy. Jeżeli wszystkie dane z formularza są prawidłowe, można wywołać metodę `save()`, która zapisuje je w bazie danych (patrz wiersz ❺).

Po zapisaniu danych można już opuścić stronę. Funkcja `redirect()` jest używana w celu przekierowania użytkownika na stronę `topics`, na której powinien zobaczyć nowo dodany temat na liście wszystkich tematów.

Zmienna `context` została zdefiniowana na końcu funkcji widoku, a strona zostanie wygenerowana za pomocą szablonu `new_topic.html`, którego utworzeniem zajmiemy się za chwilę. Kod został umieszczony na zewnątrz wszystkich bloków `if`, więc zostanie wykonany w przypadku utworzenia pustego formularza lub po wysłaniu nieprawidłowego formularza. W tym drugim przypadku są dostępne domyślne komunikaty błędów, które mają pomóc użytkownikowi w podaniu prawidłowych danych w formularzu.

Szablon dla strony `new_topic`

Przechodzimy teraz do utworzenia nowego szablonu o nazwie `new_topic.html` przeznaczonego do wyświetlenia zbudowanego przed chwilą formularza.

Plik `new_topic.html`:

```
{% extends "learning_logs/base.html" %}

{% block content %}
    <p>Dodaj nowy temat:</p>

    <form action="{% url 'learning_logs:new_topic' %}" method='post'> ❶
        {% csrf_token %} ❷
        {{ form.as_p }} ❸
        <button name="submit">Dodaj temat</button> ❹
    </form>

    {% endblock content %}
```

Ten szablon rozszerza `base.html`, aby strona zachowała podstawową strukturę, taką samą jak pozostałe strony w aplikacji *Learning Log*. W wierszu ❶ definiujemy formularz HTML. Argument `action` wskazuje serwerowi miejsce docelowe dla danych przekazanych w formularzu. W omawianym przykładzie zostaną one przekierowane z powrotem do funkcji `new_topic()`. Argument `method` nakazuje przeglądarkie internetowej przekazanie danych jako żądania POST.

W wierszu ❷ Django używa szablonu znacznika `{% csrf_token %}`, aby uniemożliwić atakującemu użycie formularza do uzyskania nieautoryzowanego dostępu do serwera (tego rodzaju atak jest nazywany *cross-site request forgery*). W wierszu ❸ wyświetlamy formularz. W tym miejscu możesz zobaczyć, jak Django ułatwia zadania takie jak wyświetlanie formularza. Konieczne jest jedynie podanie zmiennej formularza `{{ form.as_p }}`, a framework automatycznie utworzy wszystkie pola niezbędne do wyświetlenia tego formularza. Modyfikator `as_p` nakazuje Django wygenerowanie wszystkich elementów formularza w formie akapitu, co jest prostym sposobem na eleganckie wyświetlenie formularza.

Django nie tworzy przycisku wysyłającego formularz, więc definiujemy go w wierszu ❹.

Dodanie łącza prowadzącego na stronę new_topic

Następnym krokiem jest dodanie na stronie `topics` łącza prowadzącego na stronę `new_topic`.

Plik `topics.html`:

```
{% extends "learning_logs/base.html" %}

{% block content %}

<p>Tematy</p>

<ul>
    --cięcie--
</ul>

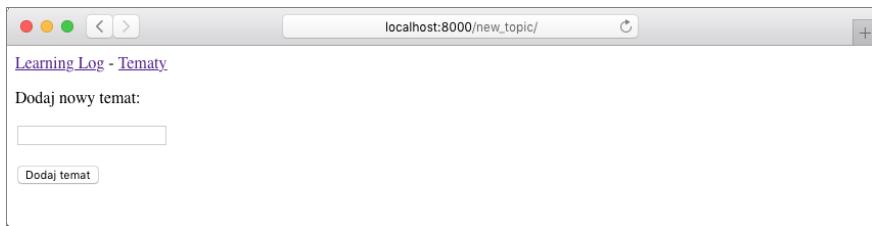
<a href="{% url 'learning_logs:new_topic' %}">Dodaj nowy temat</a>

{% endblock content %}
```

Umieść łącze za listą istniejących tematów. Na rysunku 19.1 pokazałem przygotowany formularz. Możesz go teraz wykorzystać, aby dodać kilka nowych tematów.

Dodawanie nowych wpisów

Skoro użytkownik może już dodawać nowy temat, na pewno będzie chciał mieć również możliwość dodawania nowych wpisów. Ponownie zdefiniujmy adres URL, utworzymy funkcję widoku i szablon, a następnie łącze do strony. Jednak pracę musimy zacząć od dodania nowej klasy w pliku `forms.py`.

Rysunek 19.1. Strona pozwalająca na dodanie nowego tematu

Formularz modelu dla wpisu

Konieczne jest utworzenie formularza powiązanego z modelem Entry. Tym razem nieco bardziej zmodyfikujemy formularz niż w przypadku TopicForm.

Plik forms.py:

```
from django import forms

from .models import Topic, Entry

class TopicForm(forms.ModelForm):
    --cięcie--

class EntryForm(forms.ModelForm):
    class Meta:
        model = Entry
        fields = ['text']
        labels = {'text': ''}
        widgets = {'text': forms.Textarea(attrs={'cols': 80})} ❷
```

Zaczynamy od uaktualnienia polecenia `import`, aby importowało nie tylko klasę `Topic`, ale również `Entry`. Nowa klasa `EntryForm` dziedziczy po `forms.ModelForm` i ma zagnieżdzoną klasę `Meta`. Klasa ta z kolei ma wskazany model, na którym bazuje, oraz określa kolumny przeznaczone do uwzględnienia w formularzu. Kolumnie `'text'` ponownie przypisujemy pustą etykietę (patrz wiersz ❶).

W wierszu ❷ dodajemy atrybut `widgets`. Ten *widżet* to element formularza HTML, taki jak jednowierszowe pole tekstowe, wielowierszowe pole tekstowe lub rozwijana lista. Dzięki dodaniu atrybutu `widget` można nadpisać domyślne widżety stosowane przez Django. Nakazując Django użycie elementu `forms.Textarea`, możemy dostosować do własnych potrzeb widżet danych wejściowych dla kolumny `'text'`, aby pole dla danych tekstowych miało szerokość 80 kolumn zamiast domyślnych 40. W ten sposób użytkownik będzie miał więcej miejsca podczas tworzenia nowego wpisu.

Adres URL dla strony new_entry

W adresie URL przeznaczonym do dodawania nowego wpisu konieczne jest umieszczenie argumentu `topic_id`, ponieważ każdy wpis musi być powiązany z określonym tematem. Poniżej przedstawiłem wzorzec adresu URL, który trzeba dodać do `learning_logs/urls.py`.

Plik `urls.py`:

```
--cięcie--  
urlpatterns = [  
    --cięcie--  
    # Strona przeznaczona do dodawania nowego wpisu.  
    path('new_entry/<int:topic_id>/', views.new_entry,  
        name='new_entry'),  
]
```

Ten wzorzec adresu URL spowoduje dopasowanie każdego adresu URL w postaci `http://localhost:8000/new_entry/id/`, gdzie `id` oznacza liczbę dopasowującą identyfikator tematu. Kod `<int:topic_id>` powoduje przechwytcenie wartości liczbowej i umieszczenie jej w zmiennej o nazwie `topic_id`. Kiedy żądany będzie adres URL dopasowany do tego wzorca, Django przekaże żądanie i identyfikator tematu do funkcji `new_entry()`.

Funkcja widoku new_entry()

Funkcja widoku dla strony `new_entry` jest w dużej mierze podobna do funkcji widoku odpowiedzialnej za obsługę dodawania nowego tematu.

Plik `views.py`:

```
from django.shortcuts import render  
  
from .models import Topic  
from .forms import TopicForm, EntryForm  
  
--cięcie--  
def new_entry(request, topic_id):  
    """Dodanie nowego wpisu dla określonego tematu."""  
    topic = Topic.objects.get(id=topic_id) ❶  
  
    if request.method != 'POST': ❷  
        # Nie przekazano żadnych danych, należy utworzyć pusty formularz.  
        form = EntryForm() ❸  
    else:  
        # Przekazano dane za pomocą żądania POST, należy je przetworzyć.  
        form = EntryForm(data=request.POST) ❹  
        if form.is_valid():  
            new_entry = form.save(commit=False) ❺  
            new_entry.topic = topic ❻
```

```
    new_entry.save()
    return redirect('learning_logs:topic', topic_id=topic_id) ❷
```

```
# Wyświetlenie pustego formularza.
context = {'topic': topic, 'form': form}
return render(request, 'learning_logs/new_entry.html', context)
```

Uaktualniamy polecenie import, aby obejmowało także utworzony wcześniej formularz EntryForm. Definicja funkcji new_entry() zawiera parametr topic_id przeznaczony do przechowywania wartości otrzymanej z adresu URL. Temat jest niezbędny do wygenerowania strony i przetworzenia danych formularza, więc wykorzystujemy topic_id do pobrania prawidłowego obiektu tematu w wierszu ❶.

W wierszu ❷ sprawdzamy rodzaj metody żądania (GET czy POST). W przypadku żądania GET następuje wykonanie bloku if i utworzenie egzemplarza pustego formularza EntryForm (patrz wiersz ❸).

Natomiast jeżeli metodą żądania jest POST, przetwarzamy dane przez utworzenie egzemplarza EntryForm zawierającego dane żądania POST pochodzące z obiektu request (patrz wiersz ❹). Następnie sprawdzamy, czy formularz jest prawidłowy. Jeżeli tak, konieczne jest zdefiniowanie atrybutu topic obiektu wpisu przed jego zapisaniem w bazie danych. Podczas wywoływania metody save() dodajemy argument commit=False (patrz wiersz ❺), aby nakazać Django utworzenie nowego obiektu wpisu i jego przechowywanie w zmiennej new_entry, ale jeszcze bez zapisywania w bazie danych. Atrybutowi new_entry egzemplarza topic przypisujemy temat pobrany z bazy danych na początku kodu funkcji (patrz wiersz ❻), a następnie wywołujemy save() bez argumentów. W ten sposób wpis zostanie zapisany w bazie danych wraz z przypisanym mu prawidłowym tematem.

Wywołanie redirect() w wierszu ❷ wymaga dwóch argumentów, mianowicie nazwy widoku, do którego ma zostać wykonane przekierowanie, oraz argumentu niezbędnego dla funkcji widoku. W omawianym przykładzie przekierowanie następuje do funkcji topic() wymagającej argumentu topic_id. Następnie ten widok powoduje wygenerowanie strony tematu, dla którego użytkownik utworzył nowy wpis. Na tej stronie użytkownik powinien zobaczyć nowy wpis na liście wszystkich wpisów dla danego tematu.

Na końcu funkcji następuje utworzenie słownika context i wygenerowanie strony na podstawie szablonu *new_entry.html*. Ten kod zostanie wykonany dla formularza pustego lub formularza wysłanego i uznanego za nieprawidłowy.

Szablon dla strony new_entry

Jak możesz zobaczyć w przedstawionym poniżej fragmencie kodu, szablon dla strony new_entry jest bardzo podobny do utworzonego wcześniej szablonu new_topic.

Plik new_entry.html:

```
{% extends "learning_logs/base.html" %}

{% block content %}

<p><a href="{% url 'learning_logs:topic' topic.id %}">{{ topic
→ }}</a></p> ❶

<p>Dodaj nowy wpis:</p>
<form action="{% url 'learning_logs:new_entry' topic.id %}"
  method='post'> ❷
  {% csrf_token %}
  {{ form.as_p }}
  <button name='submit'>Dodaj wpis</button>
</form>

{% endblock content %}
```

Temat jest wyświetlany na początku strony (patrz wiersz ❶), aby użytkownik nie miał żadnych wątpliwości, do jakiego tematu dodaje nowy wpis. Nazwa tematu działa również w charakterze łącza pozwalającego na przejście na stronę główną dla danego tematu.

Argument action formularza zawiera wartość `topic_id` pochodząca z adresu URL, więc funkcja widoku może powiązać nowy wpis z odpowiednim tematem (patrz wiersz ❷). Poza wymienionymi różnicami pozostała część szablonu jest taka sama jak w przypadku pliku `new_topic.html`.

Dodanie łącza prowadzącego na stronę new_entry

Następnym krokiem jest dodanie łącza prowadzącego na stronę `new_entry` i wyświetlanego na wszystkich stronach tematów.

Plik topic.html:

```
{% extends "learning_logs/base.html" %}

{% block content %}

<p>Temat: {{ topic }}</p>

<p>Wpisy:</p>
<p>
  <a href="{% url 'learning_logs:new_entry' topic.id %}">Dodaj nowy
  →wpis</a>
</p>

<ul>
```

```
--cięcie--  
</ul>  
  
{% endblock content %}
```

Łączyliśmy już przed wyświetleniem wpisów, ponieważ dodanie nowego wpisu będzie najczęściej podejmowaną akcją na tej stronie. Na rysunku 19.2 pokazalem stronę new_entry w działaniu. Teraz użytkownicy mogą dodawać nowe tematy i wpisy przeznaczone dla danych tematów. Wypróbuj stronę new_entry przez dodanie kilku wpisów do utworzonych wcześniej tematów.

Rysunek 19.2. Strona new_entry

Edycja wpisu

Przygotujemy teraz stronę pozwalającą użytkownikowi na edytowanie istniejącego wpisu.

Adres URL dla strony edit_entry

Adres URL dla strony edycji wpisu wymaga przekazania identyfikatora wpisu, który chcemy edytować. Poniżej pokazalem uaktualnioną wersję pliku *learning_logs/urls.py*.

Plik urls.py:

```
--cięcie--  
urlpatterns = [  
    --cięcie--  
    # Strona przeznaczona do edycji wpisu.  
    path('edit_entry/<int:entry_id>', views.edit_entry,  
          name='edit_entry'),  
]
```

Identyfikator przekazywany w adresie URL (na przykład `http://localhost:8000/edit_entry/1/`) jest przechowywany w parametrze `entry_id`. Żądanie, które jest dopasowane do tego formatu, wzorzec adresu URL przekazuje do funkcji widoku `edit_entry()`.

Funkcja widoku `edit_entry()`

Kiedy funkcja `edit_entry()` otrzyma żądanie GET, wówczas jej wartością zwrotną będzie formularz przeznaczony do edycji wpisu. Natomiast po otrzymaniu żądania POST, które będzie zawierać zmodyfikowany tekst wpisu, funkcja `edit_entry()` zapisze ten tekst w bazie danych.

Plik `views.py`:

```
from django.shortcuts import render, redirect

from .models import Topic, Entry
from .forms import TopicForm, EntryForm
--cięcie--

def edit_entry(request, entry_id):
    """Edycja istniejącego wpisu."""
    entry = Entry.objects.get(id=entry_id) ❶
    topic = entry.topic

    if request.method != 'POST':
        # Żądanie początkowe, wypełnienie formularza aktualną treścią wpisu.
        form = EntryForm(instance=entry) ❷
    else:
        # Przekazano dane za pomocą żądania POST, należy je przetworzyć.
        form = EntryForm(instance=entry, data=request.POST) ❸
        if form.is_valid():
            form.save() ❹
            return redirect('learning_logs:topic', topic.id=topic.id) ❺

    context = {'entry': entry, 'topic': topic, 'form': form}
    return render(request, 'learning_logs/edit_entry.html', context)
```

Na początku importujemy model `Entry`. W wierszu ❶ pobieramy obiekt wpisu, który użytkownik chce edytować, oraz temat powiązany z tym wpisem. W bloku `if` wykonywanym dla żądania GET tworzymy egzemplarz `EntryForm` wraz z argumentem `instance=entry` (patrz wiersz ❷). Ten argument nakazuje Django utworzenie formularza wypełnionego informacjami pochodząymi z obiektu istniejącego wpisu. Użytkownik zobaczy istniejące dane i będzie mógł je zmodyfikować.

Podczas przetwarzania żądania POST przekazujemy argumenty `instance=entry` i `data=request.POST` (patrz wiersz ❸) i tym samym nakazujemy Django utworzenie egzemplarza formularza na podstawie informacji powiązanych z obiektem istniejącego wpisu, uaktualnionego odpowiednimi danymi pochodzącymi z `request`.

→**POST**. Następnie sprawdzamy, czy formularz jest prawidłowy. Jeżeli tak, wywołujemy metodę `save()` bez argumentów (patrz wiersz ❸). Następnym krokiem jest przekierowanie użytkownika na stronę `topic` (patrz wiersz ❹), na której powinien on zobaczyć aktualizowaną wersję edytowanego wpisu.

Jeżeli wyświetlany jest formularz początkowy przeznaczony do edycji wpisu lub wysłany formularz został uznany za nieprawidłowy, wówczas następuje utworzenie słownika kontekstu i wygenerowanie strony za pomocą szablonu `edit_entry.html`.

Szablon dla strony edit_entry

Poniżej przedstawiłem kod szablonu `edit_entry.html`, który jest bardzo podobny do szablonu `new_entry.html`.

Plik edit_entry.html:

```
{% extends "learning_logs/base.html" %}

{% block content %}

<p><a href="{% url 'learning_logs:topic' topic.id %}">{{ topic }}</a></p>

<p>Edycja wpisu:</p>

<form action="{% url 'learning_logs:edit_entry' entry.id %}"
  method='post'> ❶
  {% csrf_token %}
  {{ form.as_p }}
  <button name="submit">Zapisz zmiany</button> ❷
</form>

{% endblock content %}
```

W wierszu ❶ argument `action` powoduje przekazanie formularza z powrotem do funkcji `edit_entry()` w celu jego przetworzenia. Dобавляемy identyfikator wpisu jako argument w znaczniku `{% url %}`, więc funkcja widoku może zmodyfikować odpowiedni obiekt wpisu. Przycisk wysyłający formularz ma etykietę `Zapisz zmiany`, aby przypomnieć użytkownikowi, że zapisuje zmiany dokonane w istniejącym wpisie, a nie tworzy nowy wpis (patrz wiersz ❷).

Dodanie łącza prowadzącego na stronę edit_entry

Następnym krokiem jest dodanie łącza prowadzącego na stronę `edit_entry` i wyświetlanyego przy wszystkich wpisach na stronie tematu.

Plik topic.html:

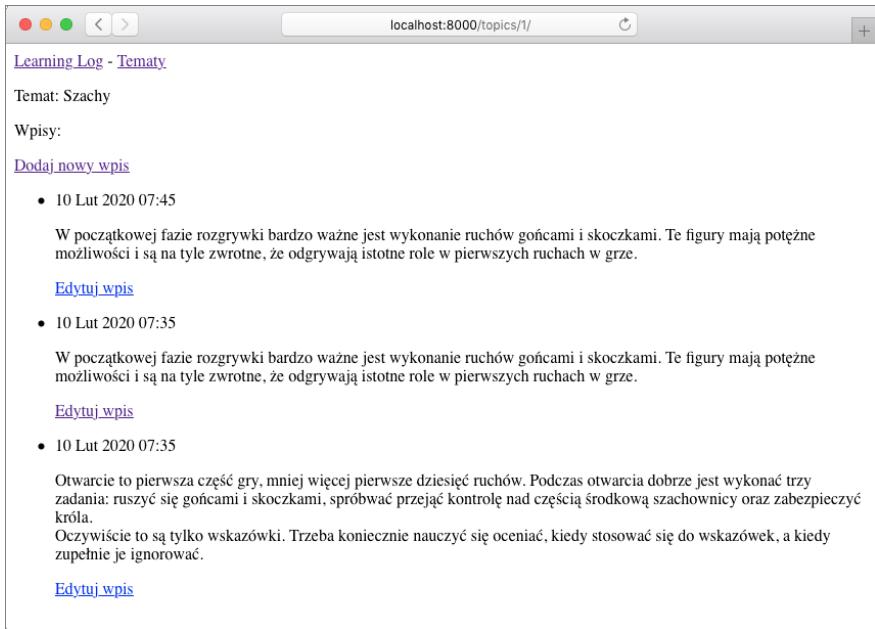
```
--cięcie--
{% for entry in entries %}
<li>
```

```

<p>{{ entry.date_added|date:'M d, Y H:i' }}</p>
<p>{{ entry.text|linebreaks }}</p>
<p>
    <a href="{% url 'learning_logs:edit_entry' entry.id %}">Edytuj
    wpis</a>
</p>
</li>
--cięcie--

```

Łącze pozwalające na edycję wpisu umieściliśmy po dacie i tekście danego wpisu. Znacznik szablonu `{% url %}` wykorzystaliśmy do określenia adresu URL dla wzorca adresu URL `edit_entry` wraz z atrybutem identyfikatora wskazującego w pętli aktualny wpis (`entry.id`). Tekst łącza *Edytuj wpis* jest wyświetlany po treści wpisu na stronie. Na rysunku 19.3 możesz zobaczyć stronę tematu zawierającą dodane łącza, które mają umożliwić edycję wpisów.

Rysunek 19.3. Każdy wpis ma teraz łącze pozwalające na edycję treści wpisu

Aplikacja *Learning Log* ma teraz większość funkcjonalności, które dla niej przewidzieliśmy. Użytkownicy mogą dodawać tematy i wpisy, a także czytać dowolne zestawy wpisów. W kolejnym podrozdziale przystąpimy do implementacji systemu rejestracji użytkownika, aby każdy mógł utworzyć konto w aplikacji *Learning Log* i tworzyć własne zestawy tematów oraz wpisów.

ZRÓB TO SAM

19.1. Blog. Rozpocznij pracę nad nowym projektem Django o nazwie *Blog*. W tym projekcie utwórz aplikację o nazwie *blogs*, zdefiniuj w niej model *BlogPost*. Model powinien mieć kolumny takie jak *title*, *text* i *date_added*. Utwórz superużytkownika dla projektu, a następnie wykorzystaj witrynę administracyjną do przygotowania kilku krótkich postów. Strona główna powinna wyświetlać wszystkie posty w kolejności chronologicznej.

Przygotuj jeden formularz pozwalający na tworzenie nowych postów oraz drugi przeznaczony do edycji już istniejących. Wypełnij formularze i upewnij się, że działają prawidłowo.

Konfiguracja kont użytkowników

W tym podrozdziale zajmiemy się opracowaniem systemu rejestracji kont użytkowników oraz ich autoryzacji, co pozwoli użytkownikom na rejestrację kont, a także logowanie się do aplikacji internetowej i wylogowanie się z niej. Utworzmy nową aplikację zawierającą całą funkcjonalność dotyczącą pracy z użytkownikami. W maksymalnym stopniu postaramy się wykorzystać domyślny system uwierzytelniania, który został wbudowany w Django. Ponadto nieco zmodyfikujemy model *Topic*, aby każdy temat należał do określonego użytkownika.

Aplikacja users

Pracę rozpoczynamy od utworzenia nowej aplikacji o nazwie *users*. W tym celu wykorzystamy polecenie `startapp`:

```
(11_env)learning_log$ python manage.py startapp users
(11_env)learning_log$ ls
db.sqlite3 learning_log learning_logs 11_env  manage.py  users ❶
(11_env)learning_log$ ls users
__init__.py admin.py apps.py migrations models.py tests.py views.py ❷
```

Wydanie polecenia `startapp` spowodowało utworzenie nowego katalogu o nazwie *users* (patrz wiersz ❶) wraz ze strukturą identyczną jak w przypadku aplikacji *learning_logs* (patrz wiersz ❷).

Dodanie aplikacji users do pliku *settings.py*

Konieczne jest dodanie naszej nowej aplikacji do listy `INSTALLED_APPS` w pliku *settings.py*, jak pokazałem poniżej.

Plik settings.py:

```
--cięcie--  
INSTALLED_APPS = [  
    # Moje aplikacje.  
    'learning_logs',  
    'users',  
  
    # Domyślne aplikacje Django.  
    --cięcie--  
]  
--cięcie--
```

Teraz Django dołączy aplikację users do całego projektu.

Dołączanie adresów URL z aplikacji users

Następnym krokiem jest modyfikacja głównego pliku *urls.py*, aby uwzględniła adresy URL, które przygotujemy dla aplikacji users.

Plik urls.py:

```
from django.contrib import admin  
from django.urls import path, include  
  
urlpatterns = [  
    path('admin/', admin.site.urls),  
    path('users/', include('users.urls')),  
    path('', include('learning_logs.urls')),  
]
```

W powyższym fragmencie kodu dodaliśmy wiersz dołączający plik *urls.py* z aplikacji users. Ten wiersz spowoduje dopasowanie każdego adresu URL rozpoczynającego się od słowa *users*, na przykład <http://localhost:8000/users/login/>.

Strona logowania

Najpierw zajmiemy się implementacją strony logowania. Wykorzystamy domyślny widok *login* wbudowany w Django, więc wzorzec adresów URL będzie wyglądał nieco inaczej niż wcześniejsze wzorce. Utwórz nowy plik *urls.py* w katalogu *learning_log/users/* i umieść w nim poniższy fragment kodu.

Plik urls.py:

```
"""Definiuje wzorce adresów URL dla aplikacji users."""  
  
from django.urls import path, include  
  
app_name = 'users' ❶  
urlpatterns = [
```

```
# Dołączenie domyślnych adresów URL uwierzytelniania.  
path('', include('django.contrib.auth.urls')), ❷  
]
```

Na początku importujemy funkcję `path()`, a następnie funkcję `include()`, aby można było dołączać zdefiniowane przez Django domyślne adresy URL uwierzytelniania. Te adresy domyślne zawierają wzorce takie jak `'login'` i `'logout'`. Zmiennej `app_name` przypisujemy wartość `'users'`, aby umożliwić Django odróżnianie wspomnianych adresów URL od należących do innych aplikacji projektu (patrz wiersz ❶). Domyślne adresy URL dostarczane przez Django, po dołączeniu także tych zdefiniowanych w pliku `urls.py` aplikacji `users`, będą dostępne poprzez przestrzeń nazw `users`.

Wzorzec strony logowania powoduje dopasowanie adresu URL w postaci `http://localhost:8000/users/login/` (patrz wiersz ❷). Kiedy Django odczyta ten adres URL, słowo `users` nakaże sprawdzenie pliku `users/urls.py`, natomiast słowo `login` nakaże przekazywanie żądań do wbudowanego w Django widoku `login`.

Szablon dla strony logowania

Kiedy użytkownik zażąda wyświetlenia strony logowania, domyślnie Django wykorzysta wbudowany widok `login`, choć nadal konieczne jest dostarczenie szablonu dla tej strony. Domyślne widoki uwierzytelniania szukają szablonów w katalogu o nazwie `registration`, co oznacza konieczność utworzenia tego katalogu. W katalogu `learning_log/users/` utwórz podkatalog o nazwie `templates`, a we wnętrzu niego podkatalog o nazwie `registration`. Poniżej przedstawiłem kod szablonu `login.html`, który powinien znajdować się w katalogu `learning_log/users/templates/registration/`.

Plik `login.html`:

```
{% extends "learning_logs/base.html" %}  
  
{% block content %}  
  
    {% if form.errors %} ❶  
        <p>Nazwa użytkownika i hasło są nieprawidłowe. Proszę spróbować  
        ponownie.</p>  
    {% endif %}  
  
    <form method="post" action="{% url 'users:login' %}"> ❷  
        {% csrf_token %}  
        {{ form.as_p }} ❸  
  
        <button name="submit">Zaloguj</button> ❹  
        <input type="hidden" name="next" value="{% url 'learning_logs:index'  
        %}" /> ❺  
    </form>  
  
{% endblock content %}
```

Ten szablon rozszerza *base.html*, co gwarantuje, że strona logowania będzie miała taki sam wygląd i sposób działania jak pozostała część witryny internetowej. Zwróć uwagę na możliwość rozszerzenia w aplikacji szablonu pochodzącego z innej aplikacji.

Jeżeli będzie istniał atrybut errors formularza, wyświetlimy komunikat błędu (patrz wiersz ①) informujący, że podana nazwa użytkownika i hasło nie pasują do informacji przechowywanych w bazie danych.

Widok logowania ma przetworzyć formularz, więc wartością argumentu action jest adres URL strony logowania (patrz wiersz ②). Kiedy formularz zostanie przekazany do szablonu, programista stanie się odpowiedzialny za wyświetlenie tego formularza (patrz wiersz ③) i dodanie przycisku go wysyłającego (patrz wiersz ④). W wierszu ⑤ dodajemy ukryty element formularza o nazwie 'next'. Argument value wskazuje frameworkowi Django stronę, na którą ma zostać przekierowany użytkownik po zakończonym sukcesem logowaniu. W omawianym przykładzie użytkownik jest kierowany z powrotem na stronę główną.

Dodanie łącza prowadzącego na stronę logowania

Łącze prowadzące na stronę logowania umieścimy w szablonie *base.html*, aby było wyświetlane na każdej stronie. Ponieważ nie chcemy wyświetlania tego łącza, gdy użytkownik jest zalogowany, umieszczymy je wewnątrz znacznika { % if %}.

Plik *base.html*:

```
<p>
    <a href="{% url 'learning_logs:index' %}">Learning Log</a> -
    <a href="{% url 'learning_logs:topics' %}">Tematy</a> -
    {% if user.is_authenticated %} ①
        Witaj, {{ user.username }}. ②
    {% else %}
        <a href="{% url 'users:login' %}">Zaloguj</a> ③
    {% endif %}
</p>

{% block content %}{% endblock content %}
```

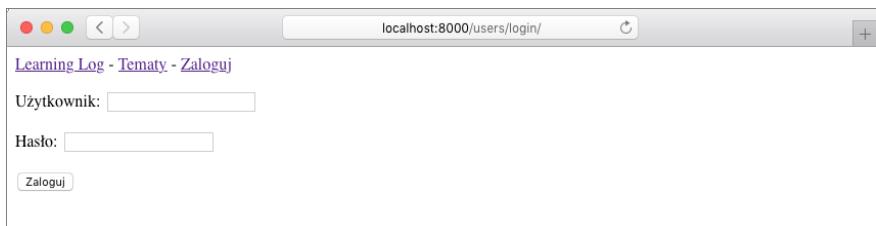
W systemie uwierzytelniania Django każdy szablon ma zmienną *user*, która zawsze ma przypisany atrybut *is_authenticated*. Wartością tego atrybutu jest *True*, gdy użytkownik będzie zalogowany i *False* w przeciwnym przypadku. W ten sposób wyświetlany komunikat można zróżnicować w zależności od tego, czy użytkownik jest uwierzytelniony.

W omawianym przykładzie wyświetlamy komunikat powitania użytkownikowi, który jest aktualnie zalogowany (patrz wiersz ①). Uwierzytelniony użytkownik ma przypisany dodatkowy atrybut *username*, który wykorzystamy do personalizowania komunikatu powitania i przypomnienia użytkownikowi, że jest zalogowany (patrz wiersz ②). W wierszu ③ wyświetlamy łącze do strony logowania, ale tylko nieuwierzytelnionym użytkownikom.

Użycie strony logowania

Skoro przygotowaliśmy konto użytkownika, spróbujmy się zalogować, aby zobaczyć, czy strona działa. Przejdź pod adres <http://localhost:8000/admin/>. Jeżeli nadal jesteś zalogowany jako admin, odszukaj w nagłówku łącze wylogowania i kliknij je.

Po wylogowaniu przejdź pod adres <http://localhost:8000/users/login/>. Powinieneś zobaczyć stronę logowania podobną do pokazanej na rysunku 19.4. Podaj zdefiniowane wcześniej dane uwierzytelniające, a po zakończonym sukcesem logowaniu zostaniesz przeniesiony z powrotem na stronę indeksu. Nagłówek na stronie głównej powinien wyświetlać spersonalizowany komunikat powitania zawierającego nazwę użytkownika.

Rysunek 19.4. Strona logowania

Wylogowanie

Konieczne jest umożliwienie użytkownikom wylogowania się z aplikacji. W szablonie `base.html` zdefiniujemy łącze wylogowania, po którego kliknięciu użytkownik zostanie przeniesiony na stronę potwierdzającą wylogowanie.

Dodanie do szablonu `base.html` łącza wylogowania

Potrzebne jest nam łącze pozwalające na wylogowanie się użytkownika. Umieszczamy je w szablonie `base.html`, więc będzie dostępne na każdej stronie. Łącze wylogowania definiujemy w znaczniku `{% if user.is_authenticated %}`, aby było wyświetlane jedynie uwierzytelnionym użytkownikiem.

Plik `base.html`:

```
--cięcie--  
  {% if user.is_authenticated %}  
    Witaj, {{ user.username }}.  
    <a href="{% url 'users:logout' %}">Wyloguj</a>  
  {% else %}  
--cięcie--
```

Domyślnym wzorcem URL dla wylogowania jest po prostu 'logout'.

Strona potwierdzająca wylogowanie

Użytkownik chce wiedzieć, że został wylogowany. Dlatego domyślny widok wylogowania powoduje wygenerowanie strony na podstawie szablonu *logged_out.html*, którego utworzeniem się teraz zajmiemy. Oto prosta strona potwierdzająca wylogowanie użytkownika. Umieść ten plik w katalogu *templates/registration*, czyli dokładnie w tym samym, w którym znajduje się plik *login.html*.

Plik logged_out.html:

```
{% extends "learning_logs/base.html" %}

{% block content %}
    <p>Zostałeś poprawnie wylogowany. Dziękujemy za skorzystanie
        ↵ z serwisu.</p>
{% endblock content %}
```

Na tej stronie nie trzeba umieszczać niczego więcej, ponieważ szablon *base.html* dostarcza łącza prowadzące na stronę główną i stronę logowania, gdyby użytkownik chciał powrócić na którąkolwiek z nich.

Na rysunku 19.5 pokazałem stronę główną w takiej postaci, w jakiej jest aktualnie wyświetlaną po wylogowaniu użytkownika. Nadane zostały jedynie minimalne style, ponieważ koncentrujemy się na zbudowaniu witryny internetowej, która będzie działała prawidłowo. Kiedy wymagany zestaw funkcji będzie działał zgodnie z oczekiwaniami, wtedy nadamy witrynie odpowiedni styl, aby prezentowała się znacznie bardziej profesjonalnie.

Rysunek 19.5. Strona wylogowania potwierdzająca prawidłowe wylogowanie użytkownika z aplikacji

Strona rejestracji użytkownika

Następnym krokiem jest zbudowanie strony pozwalającej nowym użytkownikom na dokonanie rejestracji. Wprawdzie wykorzystamy wbudowany w Django formularz `UserCreationForm`, ale utworzymy własną funkcję widoku i szablon.

Adres URL dla strony rejestracji użytkownika

Poniższy fragment kodu przedstawia wzorzec adresu URL dopasowującego stronę pozwalającą użytkownikowi na dokonanie rejestracji. Także i ten wzorzec należy umieścić w pliku *users/urls.py*.

Plik urls.py:

```
"""Definiuje wzorce URL dla użytkowników."""
from django.urls import path, include
from . import views

app_name = 'users'
urlpatterns = [
    # Dołączenie domyślnych adresów URL uwierzytelniania.
    path('', include('django.contrib.auth.urls')),
    # Strona rejestracji.
    url('register/', views.register, name='register'),
]
```

Importujemy moduł *views* z aplikacji *users*, co jest konieczne, ponieważ tworzymy własny widok dla strony rejestracji. Ten wzorzec spowoduje dopasowanie adresu URL w postaci *http://localhost:8000/users/register/* i przekaże żądania do funkcji *register()*, którą wkrótce utworzymy.

Funkcja widoku register()

Gdy żądanie zostanie wysłane po raz pierwszy, funkcja widoku *register()* powinna wyświetlić pusty formularz rejestracji, a następnie przetworzyć go, jak zostanie już wypełniony. Kiedy rejestracja zakończy się powodzeniem, funkcja powinna również zalogować nowego użytkownika. Umieść poniższy fragment kodu w pliku *users/views.py*.

Plik views.py:

```
from django.shortcuts import render, redirect
from django.contrib.auth import login
from django.contrib.auth.forms import UserCreationForm

def register(request):
    """Rejestracja nowego użytkownika."""
    if request.method != 'POST':
        # Wyświetlenie pustego formularza rejestracji użytkownika.
        form = UserCreationForm() ❶
    else:
        # Przetworzenie wypełnionego formularza.
        form = UserCreationForm(data=request.POST) ❷
```

```
if form.is_valid(): ❸
    new_user = form.save() ❹
    # Zalogowanie użytkownika, a następnie przekierowanie go na stronę główną.
    login(request, new_user) ❺
    return redirect('learning_logs:index') ❻

# Wyświetlenie pustego formularza.
context = {'form': form}
return render(request, 'registration/register.html', context)
```

Zaczynamy od zimportowania funkcji `render()` i `register()`. Następnie importujemy funkcję `login()` pozwalającą użytkownikowi na zalogowanie się po podaniu poprawnych danych uwierzytelniających. Importujemy także domyślny formularz `UserCreationForm`. W funkcji `register()` sprawdzamy, czy udzielana jest odpowiedź na żądanie `POST`. Jeżeli nie, to tworzymy egzemplarz `UserCreationForm` bez żadnych danych początkowych (patrz wiersz ❶).

Jeżeli udzielana jest odpowiedź na żądanie `POST`, tworzymy egzemplarz `UserCreationForm` na podstawie przekazanych danych (patrz wiersz ❷). Sprawdzamy prawidłowość danych (patrz wiersz ❸) — w omawianym przypadku to będzie sprawdzenie, czy nazwa użytkownika ma odpowiednie znaki, czy hasło zostało dopasowane oraz czy użytkownik nie próbuje w przekazanych danych wprowadzić jakiegokolwiek kodu o złośliwym działaniu.

Jeżeli przekazane dane są prawidłowe, wywołujemy metodę `save()` w celu zapisania w bazie danych nazwy użytkownika i wartości hash wygenerowanej na podstawie hasła (patrz wiersz ❹). Metoda `save()` zwraca nowo utworzony obiekt użytkownika, który przechowujemy w zmiennej `new_user`. Po zapisaniu informacji przeprowadzamy logowanie użytkownika. Odbywa się to za pomocą wywołania funkcji `login()` wraz z obiektami `request` i `new_user` (patrz wiersz ❺), która powoduje utworzenie prawidłowej sesji dla nowego użytkownika. Na końcu przekierowujemy użytkownika na stronę główną (patrz wiersz ❻), na której spersonalizowane powitanie w nagłówku informuje o zakończonej sukcesem rejestracji.

Na końcu funkcji mamy polecenie odpowiedzialne za wygenerowanie strony, która będzie zawierała pusty formularz lub wysłany formularz uznany za nieprawidłowy.

Szablon dla strony rejestracji użytkownika

Szablon przeznaczony dla strony rejestracji użytkownika jest niezwykle podobny do używanego na stronie logowania. Upewnij się, że zapisałś go w tym samym katalogu, w którym znajduje się już plik `login.html`.

Plik `register.html`:

```
{% extends "learning_logs/base.html" %}

{% block content %}

<form method="post" action="{% url 'users:register' %}">
    {% csrf_token %}
```

```
    {{ form.as_p }}
```

```
<button name="submit">Rejestruj</button>
<input type="hidden" name="next" value="{% url 'learning_logs:index'
    %}" />
</form>
```

```
{% endblock content %}
```

Ponownie wykorzystujemy metodę `as_p`, aby framework Django prawidłowo wyświetlał wszystkie pola formularza, w tym także wszelkie komunikaty błędów, które zostaną wygenerowane, jeśli formularz nie będzie poprawnie wypełniony.

Dodanie łącza prowadzącego na stronę rejestracji użytkownika

Następnym krokiem jest dodanie kodu, który każdemu niezalogowanemu użytkownikowi wyświetli łącze prowadzące na stronę rejestracji.

Plik base.html:

```
--cięcie--
{% if user.is_authenticated %}
    Witaj, {{ user.username }}.
    <a href="{% url 'users:logout' %}">Wyloguj</a>
{% else %}
    <a href="{% url 'users:register' %}">Rejestruj</a> -
    <a href="{% url 'users:login' %}">Zaloguj</a>
{% endif %}
--cięcie--
```

Teraz zalogowany użytkownik będzie widział spersonalizowany komunikat powitania oraz łącze pozwalające się wylogować. Z kolei niezalogowany użytkownik będzie miał wyświetlane łącza pozwalające zarejestrować się i zalogować. Wypróbuj stronę rejestracji, tworząc kilka kont użytkowników o różnych nazwach.

W kolejnym podrozdziale zajmiemy się ograniczeniem dostępu do wybranych stron — będą one mogły być wyświetlane tylko przez zarejestrowanych użytkowników. Zagwarantujemy także, że każdy temat będzie przypisany do konkretnego użytkownika.

UWAGA

Przygotowany tutaj system rejestracji pozwala na utworzenie dowolnej liczby kont użytkowników w Learning Log. Jednak część systemów wysyła użytkownikom wiadomość e-mail, na którą dany użytkownik musi odpowiedzieć, aby w ten sposób potwierdzić swoją tożsamość. Te systemy w porównaniu do prostych systemów, takich jak system zbudowany w tym rozdziale, tworzą mniej kont używanych przez spamery. Jednak kiedy dopiero poznajesz sposoby budowania aplikacji, całkowicie uzasadnione jest eksperymentowanie z użyciem prostego systemu rejestracji użytkowników, takiego właśnie jak ten przedstawiony w tym rozdziale.

ZRÓB TO SAM

19.2. Konta bloga. Do projektu bloga zapoczątkowanego w ćwiczeniu 19.1 dodań systemu rejestracji i uwierzytelniania użytkowników. Upewnij się, że zalogowany użytkownik ma wyświetlona na ekranie swoją nazwę użytkownika, natomiast niezarejestrowany otrzymuje dostęp do strony pozwalającej mu na dokonanie rejestracji.

Umożliwienie użytkownikom bycia właścicielami swoich danych

Użytkownik powinien mieć możliwość tworzenia danych, do których tylko on będzie miał dostęp. Dlatego też opracujemy system ustalający, kto jest właścicielem poszczególnych danych, a następnie ograniczymy dostęp do wybranych stron, aby użytkownik mógł pracować jedynie z własnymi danymi.

W tym podrozdziale zmodyfikujemy model `Topic` tak, aby każdy temat należał do konkretnego użytkownika. To przeniesie się również na wpisy, ponieważ każdy wpis należy do określonego tematu. Pracę rozpoczynamy od ograniczenia dostępu do wybranych stron.

Ograniczenie dostępu za pomocą dekoratora `@login_required`

Za pomocą dekoratora `@login_required` Django bardzo ułatwia ograniczenie dostępu do wybranych stron, tak aby mogły być wyświetlane jedynie przez zalogowanych użytkowników. Wspomniany *dekorator* to dyrektywa umieszczona przed definicją funkcji — Python będzie stosować tę dyrektywę przed wykonaniem funkcji w celu zmiany sposobu jej zachowania. Spójrz na przedstawiony poniżej przykład.

Ograniczenie dostępu do strony tematów

Każdy temat będzie miał swojego właściciela, więc tylko zarejestrowani użytkownicy powinni mieć możliwość wyświetlania strony tematów. Umieść poniższy fragment kodu w pliku `learning_logs/views.py`.

Plik `views.py`:

```
from django.shortcuts import render, redirect
from django.contrib.auth.decorators import login_required

from .models import Topic, Entry
--cięcie--

@login_required
def topics(request):
    """Wyświetlenie wszystkich tematów."""
    --cięcie--
```

Na początku importujemy funkcję `login_required()`. Tę funkcję stosujemy jako dekoratora dla funkcji widoku `topics()`, co odbiera się przez poprzedzenie `login_required` znakiem @, aby Python wiedział o konieczności wykonania kodu zdefiniowanego w funkcji `login_required()` przed przystąpieniem do wykonywania kodu funkcji `topics()`.

Kod funkcji `login_required()` sprawdza, czy użytkownik jest zalogowany, ponieważ to jest warunkiem koniecznym do wykonania funkcji `topics()` przez Django. Jeżeli użytkownik nie jest zalogowany, zostanie przekierowany na stronę logowania.

Aby przedstawione rozwiązanie działało, trzeba zmodyfikować plik `settings.py` i wskazać Django miejsce, w którym znajduje się strona logowania. Poniższy fragment kodu umieść na końcu pliku `settings.py`.

Plik settings.py:

--cięcie--

```
# Moje ustawienia.  
LOGIN_URL = 'users:login'
```

Teraz, kiedy nieuwierzytelny użytkownik wykona żądanie do strony chronionej przez dekoratora `@login_required`, Django przekieruje użytkownika do adresu URL zdefiniowanego przez `LOGIN_URL` w pliku `settings.py`.

Przygotowane rozwiązanie możesz przetestować, wylogowując się ze wszystkich kont użytkowników i przechodząc na stronę główną. Następnie kliknij łącze *Tematy*, które powinno przekierować Cię na stronę logowania. Teraz zaloguj się do jednego z dostępnych kont użytkowników i na stronie głównej ponownie kliknij łącze *Tematy*. W przeglądarce internetowej powinieneś zobaczyć wyświetlającą stronę tematów.

Ograniczenie dostępu w aplikacji Learning Log

Django bardzo ułatwia ograniczanie dostępu do stron, ale należy podjąć decyzję, które strony będą chronione. Znacznie lepsze podejście polega na ustaleniu stron niewymagających ochrony, a następnie ograniczeniu dostępu do wszystkich pozostałych w projekcie. Niepotrzebnie chronioną stronę zawsze można udostępnić — to znacznie mniej niebezpieczne niż pozostawienie niezabezpieczonych stron zawierających informacje wrażliwe.

W aplikacji *Learning Log* pozostawimy jako publicznie dostępne strony główną, rejestracji i wylogowania. Wszystkie pozostałe strony będą chronione.

Poniżej przedstawiłem plik `learning_logs/views.py` wraz z dekoratorami `@login_required` zastosowanymi dla każdego widoku poza `index()`.

Plik views.py:

```
--cięcie--  
@login_required  
def topics(request):
```

```
--cięcie--  
@login_required  
def topic(request, topic_id):  
    --cięcie--  
  
@login_required  
def new_topic(request):  
    --cięcie--  
  
@login_required  
def new_entry(request, topic_id):  
    --cięcie--  
  
@login_required  
def edit_entry(request, entry_id):  
    --cięcie--
```

Jeśli spróbujesz uzyskać dostęp do którejkolwiek z tych stron jako niezalogowany użytkownik, zostaniesz przekierowany na stronę logowania. Ponadto nie będziesz mieć możliwości klikania łączy do stron takich jak `new_topic`. Jeżeli zaś wprowadzisz adres URL w postaci `http://localhost:8000/new_topic/`, zostaniesz przekierowany na stronę logowania. Powinieneś ograniczyć dostęp do wszystkich adresów URL, które są dostępne publicznie i powiązane z prywatnymi danymi użytkowników.

Powiązanie danych z określonymi użytkownikami

Musimy teraz powiązać przekazane dane z użytkownikiem, który je przekazał. Konieczne jest powiązanie z użytkownikiem jedynie danych znajdujących się najwyżej w hierarchii, ponieważ dane znajdujące się na niższych poziomach będą wówczas wiązane automatycznie. Na przykład w aplikacji *Learning Log* tematy są zaliczane do danych najwyższego poziomu, a wszystkie wpisy są powiązane z określonymi tematami. Dopóki każdy temat należy do konkretnego użytkownika, dopóki będziesz mieć możliwość monitorowania własności poszczególnych wpisów w bazie danych.

Zmodyfikujemy model `Topic` przez dodanie do użytkownika powiązania z kluczem zewnętrznym. To będzie oznaczało konieczność przeprowadzenia migracji. Na końcu zmodyfikujemy widoki tak, aby wyświetlały jedynie dane należące do aktualnie zalogowanego użytkownika.

Modyfikacja modelu Topic

W pliku `models.py` zmieniamy jedynie dwa wiersze kodu.

Plik models.py:

```
from django.db import models  
from django.contrib.auth.models import User
```

```
class Topic(models.Model):
    """Temat poznawany przez użytkownika."""
    text = models.CharField(max_length=200)
    date_added = models.DateTimeField(auto_now_add=True)
    owner = models.ForeignKey(User, on_delete=models.CASCADE)

    def __str__(self):
        """Zwraca reprezentację modelu w postaci ciągu tekstowego."""
        return self.text

class Entry(models.Model):
    --ciecie--
```

Zaczynamy od zimportowania modelu `User` z `django.contrib.auth`. Następnym krokiem jest dodanie kolumny `owner` do modelu `Topic`, co powoduje utworzenie związku klucza zewnętrznego z modelem `User`. Po usunięciu użytkownika wszystkie powiązane z nim tematy również zostaną usunięte.

Identyfikacja istniejących użytkowników

Kiedy będzie wykonywana migracja bazy danych, Django zmodyfikuje bazę danych w taki sposób, aby mogła przechowywać informacje o połączeniu między każdym tematem i użytkownikiem. Aby przeprowadzić migrację, Django musi wiedzieć, którego użytkownika powiązać z istniejącymi tematami. Najprostsze podejście polega na przypisaniu wszystkich istniejących tematów jednemu użytkownikowi, na przykład superużytkownikowi. Przede wszystkim konieczne jest ustalenie identyfikatora tego użytkownika.

Spójrzmy na identyfikatory wszystkich utworzonych dotąd użytkowników. Uruchom sesję Django w powłoce, a następnie wydaj poniższe polecenia:

```
(venv)learning_log$ python manage.py shell
>>> from django.contrib.auth.models import User ❶
>>> User.objects.all() ❷
<QuerySet [<User: ll_admin>, <User: eric>, <User: willie>]>
>>> for user in User.objects.all(): ❸
...     print(user.username, user.id)
...
ll_admin 1
eric 2
willie 3
>>>
```

W wierszu ❶ importujemy model `User` do sesji w powłoce. Następnie analizujemy wszystkich utworzonych dotąd użytkowników (patrz wiersz ❷). Wygenerowane dane wyjściowe wskazują na istnienie trzech użytkowników: `ll_admin`, `eric` i `willie`.

W wierszu ❸ przeprowadzamy iterację przez listę wszystkich użytkowników, wyświetlając przy tym nazwę każdego z nich oraz przypisany im identyfikator. Kiedy Django zapyta o użytkownika, którego należy powiązać z istniejącymi tematami, wtedy podamy jeden z wyświetlonych tutaj identyfikatorów.

Migracja bazy danych

Skoro znamy identyfikatory użytkowników, możemy przystąpić do migracji bazy danych. W jej trakcie Python zaproponuje tymczasowe połaczenie modelu Topic z określonym użytkownikiem lub dodanie wartości domyślnej do pliku *models.py* – wybór należy do Ciebie. W omawianym projekcie wybierz pierwszą opcję.

```
(venv)learning_log$ python manage.py makemigrations learning_logs ❶
You are trying to add a non-nullable field 'owner' to topic without ;
a default; we can't do that (the database needs something to populate
existing rows).
Please select a fix: ❷
1) Provide a one-off default now (will be set on all existing rows with a
   null value for this column)
2) Quit, and let me add a default in models.py
Select an option: 1 ❸
Please enter the default value now, as valid Python ❹
The datetime and django.utils.timezone modules are available, so you
can do e.g. timezone.now
Type 'exit' to exit this prompt
>>> 1 ❺
Migrations for 'learning_logs':
    learning_logs/migrations/0003_topic_owner.py:
        - Add field owner to topic
(11_env)learning_log$
```

Rozpoczynamy od wydania polecenia `makemigrations` w wierszu ❶. W wygenerowanych danych wyjściowych (patrz wiersz ❷) Django wskazuje, że próbujemy dodać wymaganą (wartość inna niż NULL) kolumnę do istniejącego modelu (`topic`) bez zdefiniowania wartości domyślnej. Framework daje nam do wyboru dwie możliwości rozwiązymania tego problemu (patrz wiersz ❸). Pierwsza to podanie w tym momencie wartości domyślnej, natomiast druga to zakończenie operacji i dodanie wartości domyślnej w pliku *models.py*. W wierszu ❹ decydujemy się na pierwszą opcję. Django prosi więc o podanie wartości domyślnej (patrz wiersz ❺).

Aby powiązać wszystkie istniejące tematy z pierwotnym użytkownikiem `11_admin`, w wierszu ❻ podałem identyfikator użytkownika 1. Możesz w tym miejscu podać identyfikator dowolnego utworzonego użytkownika, to naprawdę nie musi być superużytkownik. Następnie Django przeprowadza migrację bazy danych z użyciem podanej wartości i generuje plik migracji `0003_topic_owner.py`, który dodaje kolumnę `owner` do modelu `Topic`.

Teraz można już przeprowadzić migrację. W aktywnym środowisku wirtualnym wydaj poniższe polecenie:

```
(venv)learning_log$ python manage.py migrate
Operations to perform:
  Apply all migrations: admin, auth, contenttypes, learning_logs, sessions
Running migrations:
  Applying learning_logs.0003_topic_owner... OK ❶
(venv)learning_log$
```

Django przeprowadza nową migrację, a jej wynikiem jest OK (patrz wiersz ❶).

Za pomocą sesji Django w powłoce, takiej jak pokazałem poniżej, można sprawdzić, czy migracja zadziałała zgodnie z oczekiwaniemi:

```
>>> from learning_logs.models import Topic ❶
>>> for topic in Topic.objects.all(): ❷
...     print(topic, topic.owner)
...
Szachy 11_admin
Wspinaczka górska 11_admin
>>>
```

Importujemy model `Topic` z `learning_logs.models` (patrz wiersz ❶), a następnie przeprowadzamy iterację przez wszystkie istniejące tematy, wyświetlając przy tym nazwę każdego z nich oraz nazwę użytkownika będącego właścicielem danego tematu (patrz wiersz ❷). Jak widzisz, wszystkie tematy należą teraz do użytkownika `11_admin`. (Jeżeli wykonanie tego kodu zakończy się błędem, spróbuj zamknąć powłokę, a następnie ponownie uruchom nową).

UWAGA

Zamiast przeprowadzać migracji, bazę danych możesz po prostu wyzerować, co jednak oznacza utratę wszystkich istniejących danych. Dobrą praktyką jest przeprowadzanie migracji bazy danych przy jednoczesnym zachowaniu spójności danych użytkowników. Jeżeli chcesz rozpocząć pracę z nową bazą danych, wydaj polecenie `python manage.py flush`, które spowoduje odbudowę struktury bazy danych. Konieczne będzie ponowne utworzenie superużytkownika oraz odtworzenie wszystkich danych.

Przyznanie dostępu jedynie odpowiednim użytkownikom

Obecnie każdy zalogowany użytkownik będzie miał dostęp do wszystkich tematów niezależnie od tego, czy zostały utworzone przez niego. Wprowadzmy teraz zmianę polegającą na tym, że użytkownik będzie mógł wyświetlać jedynie tematy utworzone przez siebie.

Wprowadź następującą zmianę w funkcji `topic()` w pliku `views.py`.

Plik views.py:

```
--cięcie--  
@login_required  
def topics(request):  
    """Wyświetlenie wszystkich tematów."""  
    topics = Topic.objects.filter(owner=request.user).order_by  
    ↳('date_added')  
    context = {'topics': topics}  
    return render(request, 'learning_logs/topics.html', context)  
--cięcie--
```

Kiedy użytkownik jest zalogowany, obiekt żądania ma ustawiony atrybut `request.user` przechowujący informacje o użytkowniku. Fragment kodu `Topic.objects.filter(owner=request.user)` nakazuje Django pobieranie z bazy danych jedynie tych obiektów `Topic`, których atrybut `owner` odpowiada wartości bieżącego użytkownika. Ponieważ nie zmieniamy sposobu wyświetlania tematów, w ogóle nie ma potrzeby wprowadzania zmian w szablonie dla strony tematów.

Jeżeli chcesz zobaczyć działanie aplikacji po powyższej zmianie, zaloguj się jako użytkownik powiązany z istniejącymi tematami, a następnie przejdź na stronę tematów. Powinieneś zobaczyć wszystkie tematy. Wyloguj się i zaloguj ponownie jako inny użytkownik — strona tematów powinna być pusta.

Ochrona tematów użytkownika

Tak naprawdę jeszcze nie ograniczyliśmy dostępu do strony tematów, więc zarejestrowany użytkownik może wypróbować różne adresy URL, na przykład `http://localhost:8000/topics/1/` i tym samym pobierać dopasowane strony tematów.

Wypróbuj to sam. Kiedy będziesz zalogowany jako użytkownik, który jest właścicielem wszystkich tematów, skopiuj adres URL lub zanotuj identyfikator dowolnego tematu. Wyloguj się i zaloguj ponownie jako inny użytkownik. Teraz wprowadź skopiowany adres URL tematu. Powinieneś mieć możliwość odczytania wpisów nawet pomimo tego, że jesteś zalogowany jako inny użytkownik.

Usuniemy to niedopatrzenie, przeprowadzając operację sprawdzenia jeszcze przed pobraniem żądanych wpisów w funkcji widoku `topic()`.

Plik views.py:

```
from django.shortcuts import render, redirect  
from django.contrib.auth.decorators import login_required  
from django.http import HttpResponseRedirect ❶  
  
--cięcie--  
@login_required  
def topic(request, topic_id):  
    """Wyświetla pojedynczy temat i wszystkie powiązane z nim wpisy."""  
    topic = Topic.objects.get(id=topic_id)  
    # Upewniamy się, że temat należy do bieżącego użytkownika.
```

```
if topic.owner != request.user: ❷
    raise Http404

entries = topic.entry_set.order_by('-date_added')
context = {'topic': topic, 'entries': entries}
return render(request, 'learning_logs/topic.html', context)
--cięcie--
```

Odpowiedź 404 to standardowa odpowiedź błędu zwracana w sytuacji, gdy żądanego zasobu nie istnieje w serwerze. W omawianym przykładzie importujemy wyjątek `Http404` (patrz wiersz ❶), który zostanie zgłoszony, jeśli użytkownik zażąda wglądu do tematu należącego do innego użytkownika. Po otrzymaniu żądania tematu, ale jeszcze przed wygenerowaniem strony, upewniamy się, że właściciel tematu i aktualnie zalogowany użytkownik to ta sama osoba. Jeżeli bieżący użytkownik nie będzie właścicielem żądanego tematu, zostanie zgłoszony wyjątek `Http404` (patrz wiersz ❷) i Django zwróci stronę wraz z kodem błędu 404.

Jeżeli teraz spróbujesz wyświetlić temat należący do innego użytkownika, otrzymasz wygenerowany przez Django komunikat o *nieznalezieniu strony*. W rozdziale 20. skonfigurujemy projekt w taki sposób, aby użytkownik otrzymywał odpowiednią stronę błędu.

Ochrona strony `edit_entry`

Strona `edit_entry` ma adresy URL w postaci `http://localhost:8000/edit_entry/id_wpisu/`, gdzie `id_wpisu` to liczba. Zapewnijmy teraz ochronę tej stronie, aby nieupoważniony użytkownik nie mógł użyć adresu URL w celu uzyskania dostępu do wpisów dokonanych przez innego użytkownika.

Plik `views.py`:

```
--cięcie--
@login_required
def edit_entry(request, entry_id):
    """Edycja istniejącego wpisu."""
    entry = Entry.objects.get(id=entry_id)
    topic = entry.topic
    if topic.owner != request.user:
        raise Http404

    if request.method != 'POST':
--cięcie--
```

Pobieramy wpis oraz temat powiązany z danym wpisem. Następnie sprawdzamy, czy właściciel tematu jest aktualnie zalogowanym użytkownikiem. Jeżeli nie, zostaje zgłoszony wyjątek `Http404`.

Powiązanie nowego tematu z bieżącym użytkownikiem

Obecnie strona przeznaczona do dodawania nowych tematów nie działa zgodnie z oczekiwaniemi, ponieważ nie powoduje powiązania nowego tematu z określonym użytkownikiem. Jeżeli spróbowajesz dodać nowy temat, otrzymasz komunikat o błędzie spójności (IntegrityError), informujący, że `learning_logs_topic.user_id` nie może mieć wartości NULL. W ten sposób Django sygnalizuje brak możliwości utworzenia nowego tematu bez podania wartości dla kolumny `owner` tematu.

Rozwiążanie przedstawionego problemu jest całkiem proste, ponieważ dostęp do bieżącego użytkownika mamy za pomocą obiektu `request`. Zmodyfikuj w pokazany poniżej sposób kod funkcji `new_topic()`, a każdy nowo tworzony temat zostanie powiązany z bieżącym użytkownikiem.

Plik `views.py`:

```
--cięcie--  
@login_required  
def new_topic(request):  
    """Doda nowy temat."""  
    if request.method != 'POST':  
        # Nie przekazano żadnych danych, należy utworzyć pusty formularz.  
        form = TopicForm()  
    else:  
        # Przekazano dane za pomocą żądania POST, należy je przetworzyć.  
        form = TopicForm(data=request.POST)  
        if form.is_valid():  
            new_topic = form.save(commit=False) ❶  
            new_topic.owner = request.user ❷  
            new_topic.save() ❸  
            return redirect('learning_logs:topics')  
  
    # Wyświetlenie pustego formularza.  
    context = {'form': form}  
    return render(request, 'learning_logs/new_topic.html', context)  
--cięcie--
```

W trakcie pierwszego wywołania `form.save()` przekazujemy argument `commit` `=False`, ponieważ konieczne jest zmodyfikowanie nowego tematu przed jego zapisaniem w bazie danych (patrz wiersz ❶). Następnie atrybutowi `owner` nowego tematu przypisujemy bieżącego użytkownika (patrz wiersz ❷). Na końcu ponownie wywołujemy metodę `save()` w zdefiniowanym przed chwilą egzemplarzu tematu (patrz wiersz ❸). Teraz temat ma wszystkie wymagane dane i zostanie zapisany w bazie danych.

Możesz dodawać dowolną liczbę nowych tematów dla różnych użytkowników. Każdy użytkownik zachowa dostęp jedynie do własnych danych niezależnie od rodzaju przeprowadzanych na nich operacji: przeglądanie wpisów, tworzenie nowych lub modyfikowanie tych już istniejących.

ZRÓB TO SAM

19.3. Refaktoryzacja. W pliku `views.py` mamy dwa miejsca, w których sprawdzamy, czy użytkownik będący właścicielem tematu to aktualnie zalogowany użytkownik. Kod odpowiedzialny za tego rodzaju sprawdzenie umieść w funkcji o nazwie `check_topic_owner()` i wywołuj ją, gdy zajdzie potrzeba.

19.4. Ochrona strony new_entry. Użytkownik może dodać nowy wpis do tematu należącego do innego użytkownika. W tym celu wystarczy podać adres URL wraz z identyfikatorem tematu, którego właścicielem jest inny użytkownik. Zastosuj ochronę przed tego rodzaju atakami i sprawdź przed zapisaniem nowego wpisu, czy bieżący użytkownik jest właścicielem tematu, do którego ma zostać dodany ten wpis.

19.5. Ochrona bloga. W budowanym projekcie bloga upewnij się, że każdy post będzie powiązany z określonym użytkownikiem. Zagwarantuj, że wszystkie posty są dostępne publicznie, ale tylko zarejestrowani użytkownicy mogą dodawać nowe posty i edytować te istniejące. Zanim zostanie przetworzony formularz, w widoku pozwalającym użytkownikowi na edycję postu sprawdź, czy użytkownik edytuje własny post.

Podsumowanie

W tym rozdziale dowiedziałeś się, jak używać formularzy, aby pozwolić użytkownikom na dodawanie nowych tematów i wpisów oraz edytowanie istniejących wpisów. Zobaczyłeś, jak zaimplementować system kont użytkowników. Zarejestrowani użytkownicy mają możliwość zalogować się i wylogować, a niezarejestrowani mogą stworzyć sobie konto (dzięki temu, że użyłeś domyślnego formularza Django o nazwie `UserCreationForm`).

Po zbudowaniu prostego systemu rejestracji i uwierzytelniania użytkowników dostęp do określonych stron przyznaliśmy jedynie zalogowanym użytkownikom. W tym celu wykorzystaliśmy dekoratora `@login_required`. Za pomocą klucza zewnętrznego powiązaliśmy dane z określonymi użytkownikami. Zobaczyłeś, jak przeprowadzić migrację bazy danych, gdy tego rodzaju operacja wymaga podania pewnych danych domyślnych.

Na końcu dowiedziałeś się, jak zmodyfikować funkcje widoku, aby zagwarantować, że użytkownik będzie miał dostęp jedynie do własnych danych. Do pobrania odpowiednich danych wykorzystaliśmy metodę `filter()`. Nauczyłeś się też porównywać właściciela żądanego danych z aktualnie zalogowanym użytkownikiem.

Nie zawsze od razu będzie oczywiste, jakie dane można udostępniać publicznie, a jakie powinny być chronione. Jednak umiejętność właściwej oceny przyjaznie z czasem i praktyką. Podjęte w tym rozdziale decyzje dotyczące ochrony danych użytkowników pokazują, dlaczego praca z innymi jest dobrym rozwiązaniem podczas budowania projektu. Kiedy ktoś inny spojrzy na Twój projekt,

wtedy prawdopodobnie będzie łatwiej wychwycić ewentualne miejsca, w którym projekt zawiera luki w zabezpieczeniach i tym samym jest podatny na ataki.

W ten sposób przygotowaliśmy w pełni funkcjonalny projekt działający na komputerze lokalnym. W ostatnim rozdziale książki nadamy styl aplikacji *Learning Log*, aby stała się atrakcyjniejsza wizualnie. Ponadto wdrożymy projekt na serwerze i każdy, kto ma dostęp do internetu, będzie mógł zarejestrować się i utworzyć konto w aplikacji.

20

Nadanie stylu i wdrożenie aplikacji

WPRAWDZIE APLIKACJA *LEARNING LOG* JEST JUŻ W PEŁNI FUNKCJONALNA, ALE NIE ZAWIERA ŻADNYCH STYŁÓW I DZIAŁA JEDYNIE NA KOMPUTERZE LOKALNYM. W TYM ROZDZIALE NADAMY aplikacji styl w prosty, choć profesjonalny sposób, a następnie wdrożymy ją na serwerze WWW, aby każda osoba na świecie mogła założyć konto w *Learning Log*.

Do nadania stylu aplikacji wykorzystamy bibliotekę Bootstrap. Ta biblioteka to kolekcja narzędzi przeznaczonych do nadawania stylu aplikacjom internetowym, aby prezentowały się profesjonalnie na wszystkich nowoczesnych urządzeniach, począwszy od tych podłączonych do ogromnych płaskich monitorów aż po smartfony. W tym celu będzie nam potrzebna aplikacja `django-bootstrap4`. Podczas jej używania zdobędziesz doświadczenie związane z wykorzystaniem aplikacji utworzonych przez innych programistów Django.

Przygotowany w książce projekt *Learning Log* wdrożymy za pomocą Heroku, czyli serwisu pozwalającego na opublikowanie projektu na jednym z jego serwerów i udostępnienie go każdemu, kto tylko ma połączenie z internetem. Rozpoczniemy także używanie systemu kontroli wersji o nazwie Git, aby monitorować zmiany wprowadzane w projekcie.

Kiedy zakończysz pracę nad *Learning Log*, będziesz umiał tworzyć proste aplikacje internetowe, nadawać im elegancki wygląd oraz wdrażać je na serwerze WWW. Ponadto kiedy rozwiniiesz swoje umiejętności w zakresie programowania, będziesz mógł korzystać ze znacznie bardziej zaawansowanych zasobów.

Nadanie stylu aplikacji *Learning Log*

Wcześniej celowo pominęliśmy kwestie związane ze stylem, aby najpierw skoncentrować się na funkcjonalności aplikacji *Learning Log*. Jest to dobre podejście podczas programowania, ponieważ aplikacja będzie użyteczna tylko wtedy, gdy będzie działać zgodnie z założeniami. Oczywiście kiedy już przygotujemy niezbędne funkcjonalności aplikacji, musimy dopracować jej wygląd tak, aby skłonił użytkowników do korzystania z niej.

W tym podrozdziale przedstawię aplikację `django-bootstrap4` i pokażę, jak można ją zintegrować z projektem, aby przygotować go do wdrożenia na serwerze WWW.

Aplikacja `django-bootstrap4`

Do zintegrowania biblioteki Bootstrap z budowanym projektem wykorzystamy aplikację `django-bootstrap4`. Ta aplikacja pobierze wymagane pliki Bootstrapa, umieści je w odpowiednich katalogach projektu, a następnie udostępni w szablonach projektu dyrektywy umożliwiające nadawanie stylów.

Aby zainstalować aplikację `django-bootstrap4`, wydaj poniższe polecenie w aktywnym środowisku wirtualnym:

```
(11_env)learning_log$ pip install django-bootstrap4
--cięcie--
Successfully installed django-bootstrap4-0-0.7
```

Następnym krokiem jest dodanie poniższego kodu, aby aplikację `django-bootstrap4` umieścić na liście `INSTALLED_APPS` w pliku `settings.py`.

Plik settings.py:

```
--cięcie--
INSTALLED_APPS = (
    --cięcie--
    # Moje aplikacje.
    'learning_logs',
    'users',

    # Aplikacje innych firm.
    'bootstrap4',
```

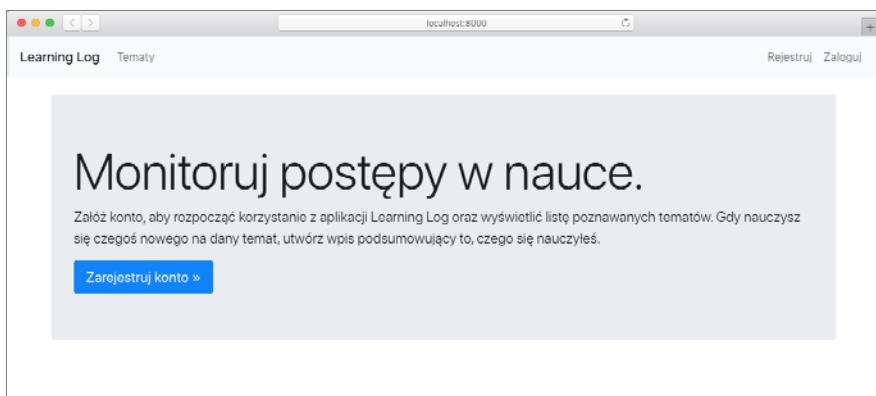
```
# Domyślne aplikacje Django.  
'django.contrib.admin',  
--cięcie--
```

Utwórz nową sekcję zatytułowaną na przykład *Aplikacje innych firm* i przeznaczoną na aplikacje utworzone przez innych programistów, a następnie umieść w niej bootstrap4. Upewnij się, że ta sekcja została umieszczona po # Moje aplikacje, ale jeszcze przed domyślnymi aplikacjami Django.

Użycie Bootstrapa do nadania stylu aplikacji Learning Log

Bootstrap to w zasadzie ogromna kolekcja narzędzi służących do nadawania stylów. Oferuje pełną liczbę szablonów, które można zastosować w projekcie i tym samym osiągnąć konkretny styl. Jeżeli dopiero rozpoczynasz pracę z Bootstrapem, znacznie łatwiej Ci będzie używać tych szablonów zamiast poszczególnych narzędzi do nadawania stylu. Jeśli chcesz przejrzeć szablony oferowane przez Bootstrapa, przejdź do sekcji *Examples* w witrynie <http://getbootstrap.com/>, przewiń w dół do sekcji *Navbars*. W naszym projekcie wykorzystamy szablon *Navbar static*, który dostarczy nam prosty pasek nawigacji na górze strony oraz kontener przeznaczony na treść strony.

Na rysunku 20.1 pokazalem wygląd strony głównej po zastosowaniu szablonu Bootstrapa w pliku *base.html* oraz po przeprowadzeniu drobnej modyfikacji pliku *index.html*.

Rysunek 20.1. Strona główna Learning Log używająca szablonu Bootstrapa

Modyfikacja pliku base.html

Najpierw musimy zmodyfikować *base.html*, aby móc wykorzystać szablon Bootstrapa. Nową wersję pliku *base.html* przedstawię we fragmentach.

Zdefiniowanie nagłówków HTML

Pierwsza zmiana w pliku *base.html* polega na zdefiniowaniu nagłówków HTML tak, aby pasek przeglądarki internetowej wyświetlał nazwę witryny dla każdej otwartej strony aplikacji *Learning Log*. Konieczne jest również zdefiniowanie pewnych wymagań do użycia Bootstrapa w szablonach. Usuń zawartość pliku *base.html* i zastąp ją poniższym fragmentem kodu.

Plik base.html:

```
{% load bootstrap4 %} ❶

<!doctype html> ❷
<html lang="pl"> ❸
  <head> ❹
    <meta charset="utf-8">
    <meta name="viewport" content="width=device-width, initial-scale=1,
      shrink-to-fit=no">
    <title>Learning Log</title> ❺

    {% bootstrap_css %} ❻
    {% bootstrap_javascript jquery='full' %}

  </head> ❻
```

W wierszu ❶ wczytujemy kolekcję znaczników szablonu dostępnych w django->bootstrap4. Następnym krokiem jest zadeklarowanie pliku jako dokumentu HTML (patrz wiersz ❷) zawierającego tekst w języku polskim (patrz wiersz ❸). Plik HTML jest podzielony na dwie główne części: *nagłówek* i *treść*, nagłówek rozpoczyna się w wierszu ❹. Nagłówek w dokumencie HTML nie zawiera żadnej treści, jedynie informuje przeglądarkę internetową, jak prawidłowo wyświetlić tę stronę. W wierszu ❺ mamy element *<title>* definiujący tytuł, który jest wyświetlany na pasku tytułu przeglądarki, kiedy otworzymy dowolną stronę aplikacji *Learning Log*.

W wierszu ❻ wykorzystujemy jeden z niestandardowych szablonów znaczników django-bootstrap4, który nakazuje Django dołączyć wszystkie pliki stylów Bootstrapa. Następny znacznik włącza całe interaktywne zachowanie, które może być używane na stronie, na przykład zwijające się paski nawigacyjne. W wierszu ❻ mamy znacznik zamykający nagłówek — *</head>*.

Zdefiniowanie paska nawigacji

Kod przeznaczony do zdefiniowania paska nawigacji na górze strony jest dość obszerny, ponieważ musi zapewnić obsługę wąskich ekranów w smartfonach i szerokich w tradycyjnych komputerach. Omówienie kodu tworzącego ten pasek znajdziesz w kolejnych sekcjach.

Oto część pierwsza kodu paska nawigacyjnego.

Plik base.html:

```
--cięcie--  
</head>  
  
<body> ❶  
  
<nav class="navbar navbar-expand-md navbar-light bg-light mb-4 border"> ❷  
  
  <a class="navbar-brand" href="{% url 'learning_logs:index' %}"> ❸  
    Learning Log</a>  
  
  <button class="navbar-toggler" type="button" data-toggle="collapse" ❹  
         data-target="#navbarCollapse" aria-controls="navbarCollapse"  
         aria-expanded="false" aria-label="Toggle navigation">  
    <span class="navbar-toggler-icon"></span></button>
```

Pierwszym elementem jest otwierający znacznik `<body>` (patrz wiersz ❶). Treść pliku HTML to informacje wyświetlane użytkownikowi na stronie. W wierszu ❷ mamy element `<nav>` wskazujący na początek sekcji zawierającej łącza nawigacyjne, które mają znaleźć się na stronie. Wszystko to, co zostanie umieszczone w tym elemencie, otrzyma styl zgodnie z regułami stylów Bootstrapa zdefiniowanymi przez selektory `navbar`, `navbar-expand` i pozostałe, które zostały wymienione w kodzie. Wspomniany *selektor* określa, do których elementów na stronie mają zastosowanie określone reguły stylów. Selektory `navbar-light` i `bg-light` nadają paskowi nawigacyjnemu styl z jasnym tłem. Z kolei `mb` w `mb4` to skrót od `margin-bottom`, czyli selektora zapewniającego niewielką ilość miejsca między paskiem nawigacyjnym i pozostałą częścią strony. Selektor `border` powoduje wyświetlenie cienkiego obramowania wokół jasnego tła, aby w ten sposób odróżnić je nieco od pozostałej części strony.

W wierszu ❸ definiujemy nazwę projektu wyświetlana po lewej stronie paska nawigacyjnego i będącą łączem prowadzącym do strony głównej (nazwa ta znajdzie się na każdej stronie projektu). Selektor `navbar-brand` nadaje temu łączu styl odróżniający go od pozostałych łącz i jest często stosowany do wyświetlania nazwy aplikacji w witrynie internetowej.

W wierszu ❹ zostaje zdefiniowany przycisk, który będzie wyświetlany, gdy okno przeglądarki będzie miało zbyt małą szerokość, aby wyświetlić poziomo cały pasek nawigacji. Kiedy przycisk ten zostanie kliknięty przez użytkownika, elementy nawigacyjne pojawią się na rozwijanej liście. Reguła `collapse` oznacza zwinięcie się paska nawigacyjnego, gdy użytkownik zmniejszy okno przeglądarki internetowej lub gdy wyświetli witrynę internetową na urządzeniu mobilnym wyposażonym w mały ekran.

Oto następna część kodu definiującego pasek nawigacyjny.

Plik base.html:

```
--cięcie--  
    <span class="navbar-toggler-icon"></span></button>  
<div class="collapse navbar-collapse" id="navbarCollapse"> ❶  
    <ul class="navbar-nav mr-auto"> ❷  
        <li class="nav-item"> ❸  
            <a class="nav-link" href="{% url 'learning_logs:topics'%}">  
                Tematy</a></li>  
    </ul>
```

W wierszu ❶ otwieramy nową sekcję paska nawigacyjnego. Słowo *div* jest skrótem od *division* (z ang. *podział*) — stronę internetową tworzysz przez podzielenie jej na sekcje oraz zdefiniowanie reguł i sposobu działania poszczególnych sekcji. Reguły dotyczące stylu i sposobu działania zdefiniowane w znaczniku otwierającym `<div>` mają zastosowanie dla wszystkich elementów aż do znacznika zamk傢acego `</div>`. To jest początek tej części paska nawigacyjnego, która będzie zwinięta w przypadku wyświetlenia strony na wąskim ekranie lub w wąskim oknie.

W wierszu ❷ definiujemy nowy zestaw łączy. Bootstrap definiuje elementy nawigacyjne jako elementy listy nieuporządkowanej z regułami stylów, dzięki którym nie przypominają listy. Każde łącze lub element, który będzie potrzebny na pasku, można dodać jako element tej listy. W omawianym przykładzie jedynym elementem jest łącze prowadzące na stronę *Tematy* (patrz wiersz ❸).

Oto kolejna część kodu tworzącego pasek nawigacyjny.

Plik base.html:

```
--cięcie--  
    </ul>  
    <ul class="navbar-nav ml-auto"> ❶  
        {% if user.is_authenticated %} ❷  
            <li class="nav-item">  
                <span class="navbar-text">Witaj, {{ user.username }}.</span> ❸  
            </li>  
            <li class="nav-item">  
                <a class="nav-link" href="{% url 'users:logout' %}">Wyloguj</a>  
            </li>  
        {% else %}  
            <li class="nav-item">  
                <a class="nav-link" href="{% url 'users:register' %}<br>">Rejestruj</a>  
            </li>  
            <li class="nav-item">  
                <a class="nav-link" href="{% url 'users:login' %}<br>">Zaloguj</a></li>
```

```
    {%
```

```
endif %}
```

```
</ul>
```

```
</div> ❸
```

```
</nav>
```

W wierszu ❶ mamy nowy zestaw łączy zdefiniowany po znaczniku otwierającym ``. Na stronie może znajdować się dowolna liczba grup łączy. W omawianym przykładzie będzie to grupa łączy pojawiających się po prawej stronie paska nawigacyjnego powiązana z logowaniem i rejestracją użytkownika. Selektor `ml-auto` jest skrótem od `margin-left-automatic` – ten selektor analizuje inne elementy na pasku nawigacyjnym i ustala wielkość lewego marginesu, który powoduje przesunięcie grupy łączy do prawej strony ekranu.

Blok `if` w wierszu ❷ jest dokładnie tym samym, który wcześniej został użyty do wyświetlenia odpowiedniego komunikatu użytkownikowi w zależności od tego, czy jest on zalogowany, czy nie. Obecnie ten blok jest nieco dłuższy ze względu na reguły stylu umieszczone wewnętrz znaczników warunkowych. W wierszu ❸ znajduje się element ``. Ten element `span` nadaje style fragmentom tekstu, czyli elementom strony, będącym częścią dłuższego wiersza. Podczas gdy znacznik `<div>` powoduje zdefiniowanie oddzielnego fragmentu na stronie, to element `` jest kontynuacją wewnętrz większej sekcji. Na początku to może wydawać się zagmatwane, ponieważ wiele stron ma strukturę bardzo zagnieżdżonych elementów `<div>`. W omawianym przykładzie element `` został użyty do nadania stylu tekstowi informacyjnemu na pasku nawigacyjnym, np. do wyświetlania imienia zalogowanego użytkownika. Chcemy, aby te informacje były wyświetlane nieco inaczej niż łącze, aby nie zachęcać użytkowników do klikania tych elementów.

W wierszu ❹ następuje zamknięcie elementu `<div>` zawierającego część paska nawigacyjnego, która będzie zwinięta na wąskim ekranie. Jednocześnie koniec tej sekcji powoduje zamknięcie paska nawigacyjnego. Jeżeli chcesz dodać więcej łączy do paska nawigacyjnego, możesz zdefiniować kolejny element `` w dowolnej grupie `` istniejącej na pasku nawigacyjnym. W tym celu należy skorzystać z identycznych dyrektyw składni jak te, które zostały tutaj omówione.

To nie koniec dodawania kodu do szablonu `base.html`. Konieczne jest zdefiniowanie dwóch bloków, których poszczególne strony będą mogły używać do umieszczania treści tych stron.

Zdefiniowanie części głównej strony

Pozostała część pliku `base.html` zawiera część główną strony:

Plik base.html:

```
--cięcie--
```

```
</nav>
```

```
<main role="main" class="container"> ❶
```

```
<div class="pb-2 mb-2 border-bottom">❷  
    {%- block page_header %}{% endblock page_header %}  
</div>  
<div>❸  
    {%- block content %}{% endblock content %}  
</div>  
</main>  
  
</body>  
</html>
```

W wierszu ❶ mamy otwierający znacznik `<main>`. Znacznik `<main>` jest stosowany dla najważniejszej sekcji treści strony. Tutaj następuje przypisanie selektora Bootstrapa o nazwie `container`, który zapewnia prosty sposób grupowania elementów na stronie. W tym kontenerze zostaną umieszczone dwa elementy `<div>`.

Pierwszy z nich zawiera blok o nazwie `page_header` (patrz wiersz ❷). Blok ten zostanie wykorzystany do zdefiniowania tytułu na większości stron. Aby ta sekcja odróżniała się od pozostałej części strony, zdefiniujemy dopełnienie pod nagłówkiem. *Dopełnienie* odwołuje się do wolnego miejsca między treścią elementu i jego obramowaniem. Selektor `pb-2` to dyrektywa Bootstrapa dostarczająca średniej wielkości dopełnienie poniżej elementu, dla którego został zdefiniowany styl. *Margins* to ilość wolnego miejsca między obramowaniem elementu i pozostałymi elementami na stronie. Chcemy użyć obramowania tylko na dole strony, stąd zastosowanie selektora `border-bottom`, który zapewnia cienkie obramowanie w dolnej części bloku `page_header`.

W wierszu ❸ został zdefiniowany jeszcze jeden element `<div>` zawierający blok `content`. Nie będziemy stosować żadnego konkretnego stylu dla tego bloku, co pozwoli nadać styl poszczególnym stronom. Na końcu pliku `base.html` znajdują się znaczniki zamykające elementów `<main>`, `<body>` i `<html>`.

Kiedy wczytasz stronę główną aplikacji *Learning Log* w przeglądarce internetowej, powinieneś zobaczyć profesjonalnie prezentujący się pasek nawigacyjny dopasowany do jednego z pokazanych na rysunku 20.1. Spróbuj zwęzić okno przeglądarki internetowej do naprawdę wąskiego, a zobaczysz, jak pasek nawigacji zostaje zastąpiony przez przycisk. Kiedy klikniesz ten przycisk, wszystkie łącza powinny pojawić się w postaci rozwijanej listy.

Użycie elementu Jumbotron do nadania stylu stronie głównej

Przystępujemy do uaktualnienia strony głównej za pomocą elementu Bootstrapa o nazwie `jumbotron`, czyli ogromnego prostokąta wyróżniającego się na tle strony i zawierającego dowolną treść. Ten element jest najczęściej stosowany na stronie głównej i zawiera krótki ogólny opis projektu oraz zachęca użytkownika do podjęcia działania.

Poniżej przedstawiłem zmodyfikowaną wersję pliku *index.html*.

Plik index.html:

```
{% extends "learning_logs/base.html" %}

{% block page_header %} ❶
<div class='jumbotron'> ❷
<h1 class="display-3">Monitoruj postępy w nauce</h1> ❸

<p class="lead">Załóż konto, aby rozpocząć korzystanie z aplikacji ❹
Learning Log oraz wyświetlić listę poznawanych tematów. Gdy
nauczysz się czegoś nowego na dany temat, utwórz wpis
podsumowujący to, czego się nauczyłeś.</p>

<a class="btn btn-lg btn-primary" href="{% url 'users:register' %}" ❺
role="button">Zarejestruj konto &raquo;</a>
</div>
{% endblock page_header %} ❻
```

W wierszu ❶ informujemy Django, że przystępujemy do zdefiniowania treści bloku *page_header*. Element *jumbotron* to po prostu element *<div>* z zastosowanym zestawem reguł stylu (patrz wiersz ❷). Selektor *jumbotron* ma zastosowanie dla grupy dyrektyw stylu pochodzących z biblioteki Bootstrapa.

Wewnątrz elementu *jumbotron* znajdują się trzy inne elementy. Pierwszy to krótki komunikat, *Monitoruj postępy w nauce*, który wskazuje osobom po raz pierwszy odwiedzającym Learning Log, do czego służy ta aplikacja. Klasa *h1* to nagłówek pierwszego stopnia, a selektor *display-3* sprawia, że nagłówek ten jest cieńszy i wyższy (patrz wiersz ❸). W wierszu ❹ mamy nieco dłuższy komunikat dostarczający kolejne informacje o tym, do czego użytkownik może wykorzystać tę aplikację.

Zamiast używać łącza tekstu tworzymy w wierszu ❺ przycisk zachęcający użytkownika do utworzenia konta w aplikacji. To jest to samo łącze, które znajduje się w nagłówku, ale przycisk wyróżnia się na stronie i wyraźnie pokazuje użytkownikowi, co należy zrobić, aby rozpocząć pracę z aplikacją. Wykorzystane w tym miejscu selektory nadają styl w postaci ogromnego przycisku wzywającego do podjęcia działania. Kod *»*; to tzw. *encja HTML*, która wygląda jak dwa połączone ze sobą nawiasy ostre (*>>*).

W wierszu ❻ następuje zamknięcie bloku *page_header*. Nie będziemy umieszczać żadnej dodatkowej treści na tej stronie, więc nie trzeba definiować na niej bloku *content*.

Strona główna (*index*) wygląda teraz tak, jak pokazałem wcześniej na rysunku 20.1. Jest zdecydowanie lepsza niż pierwotna wersja projektu pozabawiona stylów.

Nadanie stylu stronie logowania

Dopracowaliśmy ogólny wygląd strony logowania, ale jeszcze nie sam formularz logowania. Przystępujemy więc do wprowadzenia zmian w formularzu logowania, aby zapewnić mu spójny wygląd z pozostałymi stronami.

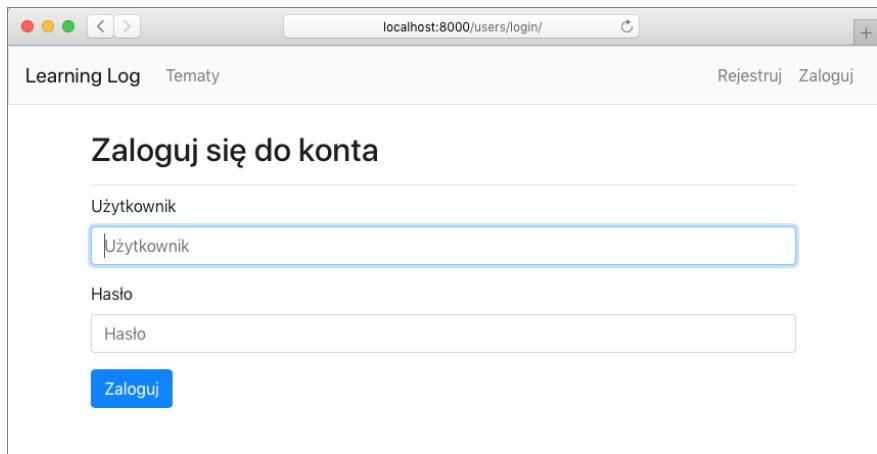
Plik login.html:

```
{% extends "learning_logs/base.html" %}  
{% load bootstrap4 %} ❶  
  
{% block page_header %} ❷  
    <h2>Zaloguj się do konta</h2>  
{% endblock page_header %}  
  
{% block content %}  
    <form method="post" action="{% url 'users:login' %}" class="form"> ❸  
        {% csrf_token %}  
        {% bootstrap_form form %} ❹  
        {% buttons %} ❺  
            <button name="submit" class="btn btn-primary">Zaloguj</button>  
        {% endbuttons %}  
  
        <input type="hidden" name="next"  
              value="{% url 'learning_logs:index' %}" />  
    </form>  
  
{% endblock content %}
```

W wierszu ❶ wczytujemy do tego szablonu znaczniki szablonu bootstrap4. Dalej w wierszu ❷ definiujemy blok `page_header`, który opisuje przeznaczenie tej strony. Zwróć uwagę na usunięcie bloku `{% if form.errors %}` z szablonu — django-bootstrap4 automatycznie zarządza błędami formularza.

W wierszu ❸ dodajemy atrybut `class="form"`, a następnie używamy szablonu znacznika `{% bootstrap_form %}` do wyświetlenia formularza (patrz wiersz ❹). Ten znacznik zastępuje znacznik `{{ form.as_p }}`, którego używaliśmy w poprzednim rozdziale. Szablon znacznika `{% bootstrap_form %}` powoduje wstawienie reguł stylów Bootstrapa do poszczególnych elementów formularza podczas jego generowania. W wierszu ❺ otwieramy szablon znacznika `{% buttons %}`, który powoduje dodanie stylów Bootstrapa do przycisków.

Na rysunku 20.2 pokazałem formularz logowania w postaci wygenerowanej po wprowadzeniu omówionych zmian. Strona stała się bardziej przejrzysta, charakteryzuje się spójnym stylem i jest czytelna (od razu wiadomo, do czego służy). Spróbuj się zalogować, podając nieprawidłowe dane uwierzytelniające (nazwę użytkownika lub hasło), a zobaczysz, że komunikaty błędów mają styl spójny ze stroną i doskonale współgrają z ogólnym wyglądem witryny internetowej.

Rysunek 20.2. Strona logowania wraz ze stylami nadanymi przez Bootstrapa

Nadanie stylu stronie tematów

Musimy się teraz upewnić, że strony przeznaczone do wyświetlania informacji również mają nadany odpowiedni styl. Rozpoczynamy od strony tematów.

Plik topics.html:

```
{% extends "learning_logs/base.html" %}

{% block page_header %}❶
    <h1>Tematy</h1>
{% endblock page_header %}

{% block content %}
<ul>
    {% for topic in topics %}
        <li><h3>❷
            <a href="{% url 'learning_logs:topic' topic.id %}">{{ topic }}</a>
        </h3></li>
    {% empty %}
        <li><h3>Nie został jeszcze dodany żaden temat.</h3></li>
    {% endfor %}
</ul>

<h3><a href="{% url 'learning_logs:new_topic' %}">Dodaj nowy temat</a>❸
{% endblock content %}
```

Nie potrzebujemy znacznika `{% load bootstrap4 %}`, ponieważ w tym pliku nie używamy żadnego z własnych znaczników szablonów bootstrap4. Wewnątrz bloku `page_header` dodajemy nagłówek `Tematy` (patrz wiersz ❶) i nadajemy mu styl nagłówka zamiast używać zwykłego akapitu. Każdy temat umieszczamy w elemen-

cie <h3>, aby był nieco większy na stronie (patrz wiersz ❷). Podobne podejście stosujemy względem łącza, za pomocą którego będzie dodawany nowy temat (patrz wiersz ❸).

Nadanie stylów wpisom na stronie tematu

Strona tematu ma znacznie więcej treści niż większość stron, więc będzie wymagała nieco więcej pracy. Wykorzystamy karty Bootstrapa, aby wyróżnić każdy wpis. Wspomniana *karta* to po prostu znacznik <div> wraz z predefiniowanymi stylami — doskonale nadaje się do wyświetlania wpisów dla danego tematu.

Plik topic.html:

```
{% extends 'learning_logs/base.html' %}

{% block page_header %} ❶
    <h2>{{ topic }}</h2>
{% endblock page_header %}

{% block content %}
    <p>
        <a href="{% url 'learning_logs:new_entry' topic.id %}">Dodaj nowy
            ↵wpis</a>
    </p>

    {% for entry in entries %}
        <div class="card mb-3"> ❷
            <h4 class="card-header"> ❸
                {{ entry.date_added|date:'d M Y H:i' }}
                <small><a href="{% url 'learning_logs:edit_entry' ❹
                    entry.id %}">Edytuj wpis</a></small>
            </h4>
            <div class="card-body"> ❺
                {{ entry.text|linebreaks }}
            </div>
        </div>
    {% empty %}
        Nie ma jeszcze żadnego wpisu dla tego tematu.
    {% endfor %}

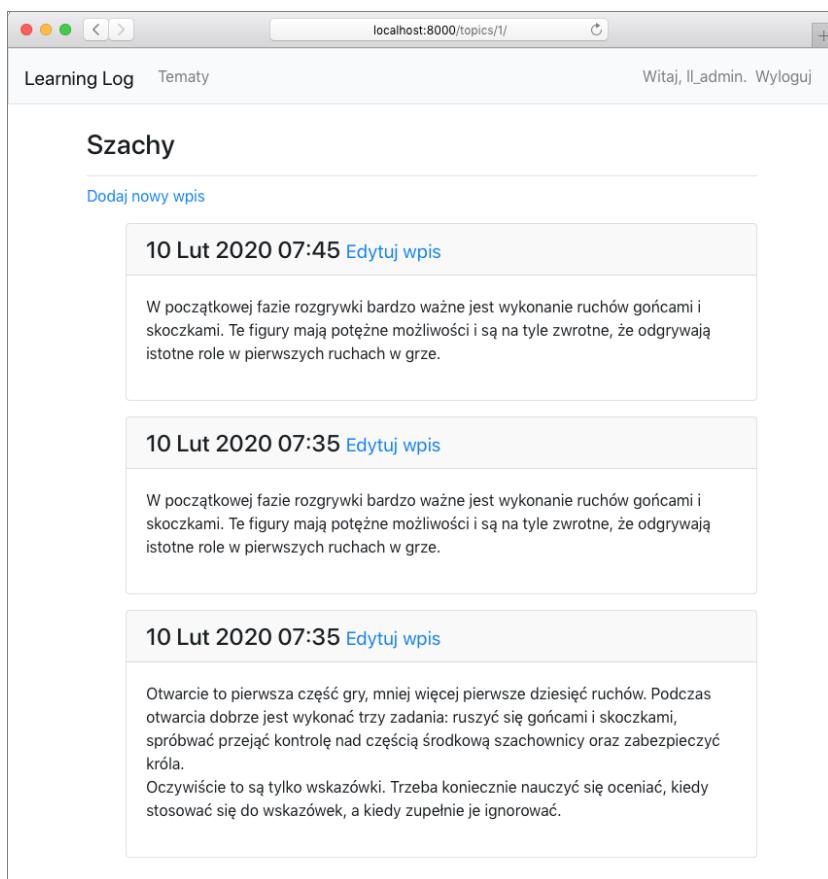
    {% endblock content %}
```

Przede wszystkim temat umieszczamy w bloku page_header (patrz wiersz ❶). Następnie pozbywamy się struktury nieuporządkowanej listy, jaką poprzednio używaliśmy w tym szablonie. Zamiast nadawać każdemu wpisowi strukturę elementu listy tworzymy element <div> karty (patrz wiersz ❷), która zawiera dwa następne zagnieżdżone elementy <div>: pierwszy zawiera datę wpisu oraz łącze umożliwiające jego edycję, natomiast drugi zawiera treść wpisu.

Pierwszy element na karcie to nagłówek, czyli element <h4> z selektorem card-header (patrz wiersz ❸). Ten nagłówek zawiera datę utworzenia wpisu

i łącze pozwalające na jego edycję. Dodaliśmy znaczniki `<small>` wokół łącza `edit_entry`, aby było nieco mniejsze niż znacznik czasu (patrz wiersz ④). Drugi element `<div>` ma selektor `card-body` (patrz wiersz ⑤) i powoduje umieszczenie treści wpisu w prostej ramce. Zwróć uwagę, że kod Django odpowiedzialny za umieszczanie informacji na stronie w ogóle nie uległ zmianie. Modyfikujemy tylko elementy wpływające na wygląd strony.

Na rysunku 20.3 pokazałem stronę tematu po wprowadzonych zmianach. Funkcjonalność aplikacji *Learning Log* się nie zmieniła, ale sama witryna wygląda teraz znacznie bardziej profesjonalnie i zachęcająco dla użytkowników.

Rysunek 20.3. Strona tematu wraz z zastosowanymi stylami Bootstrapa

UWAGA Jeżeli chcesz zupełnie zupełnie innego szablonu Bootstrapa, zastosuj proces podobny do przedstawionego w tym rozdziale. Skopiuj szablon do pliku `base.html`, a następnie zmodyfikuj elementy zawierające unikatową treść, aby szablon wyświetlał informacje o projekcie. W kolejnym kroku użyj narzędzi nadawania stylów Bootstrapa, aby nadać style treści wyświetlonej na poszczególnych stronach.

ZRÓB TO SAM

20.1. Inne formularze. Style Bootstrapa zastosowaliśmy na stronach login i add_topic. Wprowadź podobne zmiany w pozostałych stronach opartych na formularzach: new_entry, edit_entry i register.

20.2. Nadanie stylu blogowi. Wykorzystaj bibliotekę Bootstrap do nadania stylów projektowi bloga, który utworzyłeś w ćwiczeniach do poprzedniego rozdziału.

Wdrożenie aplikacji Learning Log

Skoro mamy gotowy, profesjonalnie prezentujący się projekt, warto wdrożyć go na serwerze WWW, aby każdy, kto ma połączenie z internetem, mógł skorzystać z naszej aplikacji. Wykorzystamy tutaj Heroku — platformę sieciową pozwalającą na zarządzanie operacją wdrażania aplikacji internetowej. Przedstawione tutaj kroki pokażą, jak otrzymać działającą w Heroku aplikację *Learning Log*.

Utworzenie konta w Heroku

W celu utworzenia konta przejdź do witryny <https://heroku.com> i kliknij jedno z łączys pozwalających na założenie konta. Istnieje możliwość wyboru bezpłatnego konta w Heroku, co pozwala na przetestowanie projektów przed ich wdrożeniem na serwerze WWW.

UWAGA

Bezpłatne konto w Heroku ma pewne ograniczenia, takie jak liczba aplikacji możliwych do wdrożenia oraz częstotliwość, z jaką mogą z nich korzystać użytkownicy. Ponieważ te ograniczenia nie są dotkliwe, praktycznie bez żadnych kosztów możesz eksperymentować z wdrożeniami aplikacji.

Instalacja Heroku CLI

Aby wdrożyć projekt i zarządzać nim na serwerach Heroku, konieczne będzie użycie narzędzi dostępnych w Heroku CLI (ang. *command line interface*). By zainstalować najnowszą wersję Heroku CLI, przejdź na stronę <https://devcenter.heroku.com/articles/heroku-cli>, a następnie wykonuj kolejne kroki zgodnie z instrukcją dla używanego przez Ciebie systemu operacyjnego. To oznacza konieczność wydania polecenia w powłoce lub pobrania i uruchomienia instalatora.

Instalacja wymaganych pakietów

Konieczne będzie zainstalowanie kilku pakietów dodatkowych, pomagających we wdrożeniu projektu Django na serwerze WWW. W aktywnym środowisku wirtualnym wydaj wymienione poniżej polecenia:

```
(11_env)learning_log$ pip install psycopg2==2.7.*  
(11_env)learning_log$ pip install django-heroku  
(11_env)learning_log$ pip install gunicorn
```

Pakiet dj-database-url jest wymagany do zarządzania bazą danych używaną przez Heroku. Pakiet django-heroku natomiast zajmuje się obsługą niemal całej konfiguracji wymaganej do prawidłowego działania aplikacji na serwerze Heroku. To obejmuje m.in. zarządzanie bazą danych i przechowywanie plików statycznych w miejscu, z którego mogą być prawidłowo udostępniane. (*Pliki statyczne* zawierają reguły stylów i skrypty JavaScript). Natomiast gunicorn to serwer umożliwiający udostępnianie aplikacji w środowisku produkcyjnym.

Utworzenie listy pakietów w pliku requirements.txt

Heroku musi wiedzieć, jakie pakiety są niezbędne do działania naszego projektu. Dlatego też wykorzystamy menedżera pip do wygenerowania pliku zawierającego listę zależności projektu. Po przejściu do aktywnego środowiska wirtualnego wydaj poniższe polecenie:

```
(11_env)learning_log$ pip freeze > requirements.txt
```

Polecenie freeze nakazuje menedżerowi pip zapisanie w pliku *requirements.txt* nazw wszystkich pakietów aktualnie zainstalowanych w projekcie. Po otworzeniu wymienionego pliku zobaczysz nazwy pakietów i ich wersje zainstalowane w projekcie.

Plik requirements.txt:

```
dj-database-url==0.5.0  
Django==2.2.0  
django-bootstrap4==0.0.7  
django-heroku==0.3.1  
gunicorn==19.9.0  
psycopg2==2.7.7  
pytz==2018.9  
sqlparse==0.2.4  
whitenoise==4.1.2
```

Działanie aplikacji *Learning Log* zależy od ośmiu pakietów w konkretnych wersjach, więc do prawidłowego działania niezbędne jest określone środowisko. (Cztery z tych pakietów zostały zainstalowane ręcznie, natomiast pozostałe cztery zostały zainstalowane automatycznie jako zależności tych pierwszych).

Kiedy będziemy wdrażać aplikację *Learning Log*, Heroku zainstaluje pakiety wymienione w pliku *requirements.txt* i tym samym utworzy środowisko zawierające takie same pakiety, jakie były używane w środowisku lokalnym. Dlatego też mamy pewność, że wdrożony projekt będzie zachowywał się dokładnie w taki

sam sposób jak w naszym systemie lokalnym. Będzie to ogromną zaletą, gdy rozpoczęsz budowanie i obsługiwanie różnych projektów w swoim systemie.

UWAGA *Jeżeli w systemie masz zainstalowany pakiet w innej wersji niż przedstawiona w książce, pozostań przy zainstalowanej wersji pakietu.*

Określenie środowiska uruchomieniowego Pythona

O ile nie wskażesz wersji Pythona, Heroku będzie używać jego aktualnie domyślnej wersji. Upewnijmy się teraz, że Heroku wykorzysta dokładnie tę samą wersję Pythona, jakiej używaliśmy podczas pracy nad projektem. W aktywnym środowisku wirtualnym wydaj poniższe polecenie:

```
(11_env)learning_log$ python --version
Python 3.7.2
```

W omawianym przykładzie używam Pythona 3.7.2. Utwórz nowy plik o nazwie *runtime.txt* w katalogu zawierającym plik *manage.py*, a następnie w nowym pliku umieść poniższy wiersz.

Plik runtime.txt:

```
python-3.7.2
```

Ten plik powinien zawierać jeden wiersz wraz z wersją Pythona podaną w pokazanym formacie. Upewnij się o zapisaniu słowa *python* małymi literami oraz o podaniu myślnika i numeru wersji składającego się z trzech liczb.

UWAGA *Jeżeli otrzymasz komunikat błędu o niedostępności żądanego środowiska uruchomieniowego Pythona, przejdź na stronę <https://devcenter.heroku.com/articles/python-runtimes> i zapoznaj się z dokumentem Specyfing a Python Runtime. Przejrzyj artykuł i poszukaj informacji o dostępnych środowiskach uruchomieniowych oraz wykorzystaj to środowisko, które jest najbliższe używanej przez Ciebie wersji Pythona.*

Modyfikacja pliku *settings.py* dla Heroku

Na końcu pliku *settings.py* konieczne jest dodanie sekcji zawierającej ustawienia dedykowane dla środowiska Heroku.

Plik settings.py:

```
--cięcie--
# Moje ustawienia.
LOGIN_URL = 'users:login'
```

```
# Ustawienia Heroku.  
import django_heroku  
django_heroku.settings(locals())
```

Importujemy moduł `django_heroku` i wywołujemy funkcję `settings()`. Działanie tej funkcji polega na zmodyfikowaniu pewnych ustawień wymagających konkretnych wersji dla środowiska Heroku.

Utworzenie pliku Procfile do uruchomienia procesu

Plik `Procfile` wskazuje Heroku, który proces powinien zostać uruchomiony w celu prawidłowego udostępnienia projektu. To jest jednowierszowy plik, który zawsze należy zapisać pod nazwą `Procfile` — wielka litera `P` na początku i brak rozszerzenia. Ten plik powinien znaleźć się w tym samym katalogu, który zawiera plik `manage.py`.

Poniżej przedstawiłem zawartość pliku `Procfile`.

Plik Procfile:

```
web: gunicorn learning_log.wsgi --log-file -
```

Powyższy plik nakazuje Heroku użycie gunicorn jako serwera oraz wykorzystanie ustawień w pliku `learning_log/wsgi.py` do uruchomienia aplikacji. Opcja `log-file` wskazuje rodzaje zdarzeń, jakie przez Heroku mają być rejestrowane w dzienniku zdarzeń.

Użycie Gita do monitorowania plików projektu

Jeżeli czytałeś rozdział 17., to wiesz, że Git jest systemem kontroli wersji pozwalającym na utworzenie migawki kodu źródłowego projektu za każdym razem, gdy z powodzeniem zakończysz implementację nowej funkcjonalności. W ten sposób możesz bardzo łatwo przywrócić ostatnią prawidłowo działającą wersję projektu, jeśli cokolwiek pojedzie źle podczas pracy nad nową funkcją, na przykład niechcący wprowadzisz błąd. Każda tego rodzaju migawka jest nazywana *zatwierdzeniem (commit)*.

Dzięki systemowi Git możesz pracować nad implementacją nowych funkcji bez obaw o uszkodzenie projektu. Kiedy przystępujesz do wdrożenia projektu na serwerze produkcyjnym, musisz się upewnić, że wdrażasz prawidłowo działającą wersję projektu. Jeżeli chcesz dowiedzieć się więcej na temat systemu Git i kontroli wersji, zajrzyj do dodatku D.

Instalacja Git

Git może być już zainstalowany w Twoim systemie operacyjnym. Aby to sprawdzić, otwórz nowe okno powłoki i wydaj polecenie `git --version`:

```
(11_env)learning_log$ git --version  
git version 2.17.0
```

Jeżeli z jakiegokolwiek powodu otrzymasz komunikat błędu, informacje dotyczące procedury instalacji systemu Git znajdziesz w dodatku D.

Konfiguracja Git

System Git zapisuje informacje o tym, kto wprowadził zmiany w projekcie, nawet jeśli pracuje nad nim tylko jedna osoba. Dlatego też Git musi znać Twoją nazwę użytkownika i adres e-mail. Nazwę użytkownika musisz podać, natomiast w przypadku adresu e-mail masz większą elastyczność:

```
(11_env)learning_log$ git config --global user.name "ehmatthes"  
(11_env)learning_log$ git config --global user.email "eric@example.com"
```

Jeżeli zapomnisz o tym kroku, Git poprosi o podanie tych informacji podczas pierwszej operacji przekazywania kodu do repozytorium.

Ignorowanie plików

Nie ma potrzeby, aby Git monitorował wszystkie pliki w projekcie. Dlatego też wskażemy teraz te, które powinny być zignorowane. W katalogu zawierającym plik *manage.py* utwórz plik o nazwie *.gitignore*. Zwróć uwagę, że nazwa nowego pliku rozpoczyna się od kropki i nie zawiera rozszerzenia. Poniżej przedstawiłem zawartość tego pliku.

Plik *.gitignore*:

```
11_env/  
__pycache__/  
*.sqlite3
```

Nakazujemy systemowi Git zignorowanie całego katalogu *ll_env*, ponieważ możemy go automatycznie odtworzyć w dowolnym momencie. Ponadto nie monitorujemy katalogu *__pycache__* zawierającego pliki *.pyc*, tworzone automatycznie, gdy Django wykonuje pliki *.py*. Nie będziemy monitorować zmian w lokalnej bazie danych, ponieważ to jest zły nawyk. Jeżeli korzystasz z bazy danych SQLite na serwerze, to podczas przekazywania projektu do serwera produkcyjnej bazy danych możesz przypadkowo nadpisać jej lokalną wersję testową. Gwiazdka w poleceniu **.sqlite3* nakazuje systemowi Git ignorowanie wszystkich plików z rozszerzeniem *.sqlite3*.

UWAGA Jeżeli używasz systemu macOS, do pliku *.gitignore* dodaj jeszcze *.DS_Store*. Jest to plik przechowujący informacje o ustawieniach katalogu w systemie macOS i nie ma nic wspólnego z omawianym projektem.

Wyświetlanie plików ukrytych

Większość systemów operacyjnych ukrywa pliki i katalogi o nazwach rozpoczynających się kropką, np. `.gitignore`. Gdy otworzysz menedżer plików lub spróbujesz otworzyć plik z poziomu aplikacji takiej jak Sublime Text, domyślnie nie zobaczysz plików ukrytych. Jednak jako programista musisz z nich korzystać. Oto jak można wyświetlić pliki ukryte w różnych systemach operacyjnych:

- W systemie Windows przejdź do *Eksploratora plików* i otwórz katalog, np. *Pulpit*. Kliknij kartę *Widok*, a następnie upewnij się, że są zaznaczone opcje *Rozszerzenia nazw plików* i *Ukryte elementy*.
- W systemie macOS naciśnij klawisze *Cmd+Shift+.* (kropka) w dowolnym oknie Findera, co spowoduje wyświetlenie ukrytych plików i katalogów.
- W systemie Linux, np. Ubuntu, możesz w dowolnym oknie przeglądarki plików nacisnąć klawisze *Ctrl+H*, co spowoduje wyświetlenie ukrytych plików i katalogów. Aby to ustawienie pozostało trwałe, otwórz przeglądarkę plików taką jak Nautilus i kliknij kartę opcji (jej ikona przedstawia trzy linie). Następnie zaznacz pole wyboru *Ukryte pliki*.

Zatwierdzenie projektu

Konieczne jest zainicjalizowanie repozytorium Git dla aplikacji *Learning Log*, umieszczenie wszystkich niezbędnych plików w repozytorium oraz zatwierdzenie początkowego stanu projektu. Poniżej przedstawiłem tego rodzaju procedurę:

```
(11_env)learning_log$ git init ❶
Initialized empty Git repository in /home/ehmatthes/pcc/learning_log/
↳.git/
(11_env)learning_log$ git add . ❷
(11_env)learning_log$ git commit -am "Projekt gotowy do wdrożenia
↳w Heroku." ❸
[master (root-commit) 79fef72] Projekt gotowy do wdrożenia w Heroku.
 45 files changed, 712 insertions(+)
 create mode 100644 .gitignore
 create mode 100644 Procfile
--cięcie--
 create mode 100644 users/views.py
(11_env)learning_log$ git status ❹
On branch master
nothing to commit, working directory clean
(11_env)learning_log$
```

W wierszu ❶ wydajemy polecenie `git init` w celu inicjalizacji pustego repozytorium w katalogu zawierającym aplikację *Learning Log*. Polecenie `git add .` (nie zapomnij o kropce na końcu) w wierszu ❷ powoduje dodanie do repozytorium wszystkich plików, które nie zostały wskazane jako ignorowane. W wierszu ❸ wydajemy polecenie `git commit -am "komunikat"`. Opcja `-a` nakazuje Gitowi

uwzględnić wszystkie zmodyfikowane pliki, natomiast opcja `-m` nakazuje zarejestrować podany komunikat.

Polecenie `git status` w wierszu ❸ wskazuje, że aktualnie znajdujemy się w gałęzi `master`, a katalog roboczy jest określony jako *czysty* (*clean*). Taki stan powinieneś mieć za każdym razem, gdy przekazujesz projekt do Heroku.

Przekazanie projektu do Heroku

Wreszcie jesteśmy gotowi na przekazanie projektu do Heroku. W aktywnej sesji powłoki wydaj następujące polecenia:

```
(11_env)learning_log$ heroku login ❶
heroku: Press any key to open up the browser to login or q to exit:
Logging in... done
Logged in as eric@example.com
(11_env)learning_log$ heroku create ❷
Creating app... done, secret-lowlands-82594
https://secret-lowlands-82594.herokuapp.com/ |
    https://git.heroku.com/secret-lowlands-82594.git
(11_env)learning_log$ git push heroku master ❸
--cięcie--
remote: ----> Launching...
remote:      Released v5
remote:      https://secret-lowlands-82594.herokuapp.com/ deployed
→ to Heroku ❹
remote: Verifying deploy.... done.
To https://git.heroku.com/secret-lowlands-82594.git
 * [new branch] master -> master
(11_env)learning_log$
```

Przede wszystkim konieczne jest zalogowanie się do Heroku z poziomu sesji powłoki. To spowoduje przeniesienie użytkownika do przeglądarki WWW, w której należy podać nazwę użytkownika i hasło zdefiniowane podczas tworzenia konta w <https://heroku.com/> (patrz wiersz ❶). W następnym kroku nakazujemy Heroku utworzyć pusty projekt (patrz wiersz ❷). Heroku generuje nazwę składającą się z dwóch słów i liczby — będziesz mógł ją później zmienić. Następnie wydajemy polecenie `git push heroku master` (patrz wiersz ❸), które nakazuje systemowi Git przekazanie gałęzi `master` projektu do repozytorium utworzonego przed chwilą przez Heroku. Teraz Heroku zbuduje projekt na swoich serwerach, używając do tego przekazanych plików projektu. W wierszu ❹ znajduje się adres URL, za pomocą którego możemy uzyskać dostęp do wdrożonego projektu.

Kiedy wydamy przedstawione powyżej polecenia, projekt będzie wdrożony, ale nie w pełni skonfigurowany. Aby sprawdzić, czy proces serwera został uruchomiony prawidłowo, użyj polecenia `heroku ps`:

```
(11_env)learning_log$ heroku ps
Free dyno hours quota remaining this month: 450h 44m (81%) ❶
Free dyno usage for this app: 0h 0m (0%)
For more information on dyno sleeping and how to upgrade, see:
https://devcenter.heroku.com/articles/dyno-sleeping
==> web (Free): gunicorn learning_log.wsgi __log-file - (1) ❷
web.1: up 2019/02/19 23:40:12 -0900 (~ 10m ago)
(11_env)learning_log$
```

Wygenerowane dane wyjściowe wskazują, przez ile czasu w ciągu następnych 24 godzin projekt może być aktywny (patrz wiersz ❶). W trakcie powstawania tej książki bezpłatne konto w Heroku pozwalało projektowi na działanie przez maksymalnie 550 godzin na miesiąc. Jeżeli projekt przekroczyłby te ograniczenia, wyświetlony zostałby standardowy komunikat błędu serwera. Wkrótce dostosujemy ten komunikat do własnych potrzeb. W wierszu ❷ została wyświetlona nazwa uruchomionego procesu, zdefiniowanego w pliku *Procfile*.

Teraz można już otworzyć aplikację w przeglądarce internetowej za pomocą polecenia `heroku open`:

```
(11_env)learning_log$ heroku open
(11_env)learning_log$
```

Powysze polecenie zwalnia Cię z konieczności ręcznego otwarcia okna przeglądarki internetowej i wpisania adresu URL podanego wcześniej przez Heroku, ale jest to tylko jeszcze inny sposób otwarcia witryny internetowej. Powinieneś zobaczyć stronę główną aplikacji *Learning Log*, z poprawnie zastosowanymi stylami. Jednak w tym momencie jeszcze nie możemy używać aplikacji, ponieważ nie skonfigurowaliśmy bazy danych.

UWAGA

Procedura wdrażania projektu w Heroku ulega okresowym zmianom. Jeżeli napotkasz trudności, z którymi nie potrafisz sobie poradzić, poszukaj pomocy w dokumentacji Heroku. Przejdz do witryny https://devcenter.heroku.com/ i kliknij ikonę Python. Następnie poszukaj łącza do dokumentu zatytułowanego Getting Started with Django Apps on Heroku. Jeżeli nie rozumiesz informacji zawartych w wymienionym artykule, sprawdź sugestie przedstawione w dodatku C.

Konfiguracja bazy danych w Heroku

Polecenie `migrate` musimy wydać raz jeszcze, aby skonfigurować bazę danych w środowisku produkcyjnym oraz zastosować wszystkie migracje wygenerowane podczas pracy nad aplikacją. Polecenia Django i Pythona można wydawać w projekcie Heroku, poprzedzając je `heroku run`. Poniżej przedstawiłem przykład wykonania polecenia `migrate` podczas wdrażania projektu w Heroku:

```
(11_env)learning_log$ heroku run python manage.py migrate ❶
Running `python manage.py migrate` on secret-lowlands-82594... up,
→run.3060 ❷
--cięcie--
Running migrations: ❸
--cięcie--
  Applying learning_logs.0001_initial... OK
  Applying learning_logs.0002_entry... OK
  Applying learning_logs.0003_topic_user... OK
  Applying sessions.0001_initial... OK
(11_env)learning_log$
```

Na początku wydaliśmy polecenie `heroku run python manage.py migrate` (patrz wiersz ❶). Heroku tworzy sesję powłoki przeznaczoną do wykonania wydanego polecenia `migrate` (patrz wiersz ❷). W wierszu ❸ widzimy zastosowanie domyślnych migracji oraz migracji wygenerowanych podczas pracy nad aplikacją *Learning Log*.

Teraz, kiedy przejdziesz do wdrożonej aplikacji, będziesz mógł z niej korzystać w dokładnie taki sam sposób, jak to robiłeś na komputerze lokalnym. Jednak nie zobaczysz żadnych danych wprowadzonych w środowisku lokalnym, dotyczy to również konta superużytkownika, ponieważ tych danych nie skopiowaliśmy do serwera produkcyjnego. Jest to normalna praktyka: zwykle nie kopujesz danych lokalnych do serwera produkcyjnego, ponieważ dane lokalne to najczęściej dane testowe.

Łącze prowadzące do aplikacji wdrożonej w Heroku możesz przekazać każdemu, kto chce używać opracowanej przez Ciebie aplikacji. W następnej sekcji wykonamy jeszcze kilka zadań dodatkowych i tym samym zakończymy proces wdrażania aplikacji *Learning Log*. Będziesz mógł sam kontynuować prace nad tą aplikacją.

Dopracowanie wdrożenia projektu w Heroku

W tej sekcji zajmiemy się dopracowaniem wdrożenia przez utworzenie superużytkownika, podobnie jak miało to miejsce w środowisku lokalnym. Ponadto zapewnimy projektowi większe bezpieczeństwo przez przypisanie opcji `DEBUG` wartości `False`, aby użytkownicy nie otrzymywali żadnych informacji dodatkowych w komunikatach błędów, ponieważ tego rodzaju dane mogą ułatwić przeprowadzenie ataku na serwer.

Utworzenie superużytkownika w Heroku

Jak mogłeś wcześniej zobaczyć, polecenia Django i Pythona możemy wydawać, poprzedzając je po prostu `heroku run`. Jednak polecenia możemy również wydawać, jeśli po nawiązaniu połączenia z serwerem Heroku uruchomimy sesję powłoki Bash. W tym celu wydaj polecenie `heroku run bash`. Powłoka Bash działa w wielu terminalach systemu Linux. Tutaj sesję powłoki Bash wykorzystamy do utworzenia superużytkownika, aby mieć dostęp do witryny administracyjnej dla wdrożonej aplikacji:

```
(11_env)learning_log$ heroku run bash
Running `bash` on secret-lowlands-82594... up, run.9858
~ $ ls ❶
learning_log learning_logs manage.py Procfile requirements.txt
→runtime.txt users staticfiles
~ $ python manage.py createsuperuser ❷
Username (leave blank to use 'u47318'): 11_admin
Email address:
Password:
Password (again):
Superuser created successfully.
~ $ exit ❸
exit
(11_env)learning_log$
```

W wierszu ❶ wydaliśmy polecenie `ls`, aby sprawdzić, jakie pliki i katalogi istnieją na serwerze. Struktura plików i katalogów powinna być taka sama jak w systemie lokalnym. Także w taki sam sposób możesz poruszać się po systemie plików.

UWAGA

Użytkownicy Windows będą w tym miejscu używać tych samych poleceń (czyli `ls` zamiast `dir`), ponieważ pracujemy w powłoce systemu Linux za pomocą zdalnego połączenia.

W wierszu ❷ widzimy polecenie przeznaczone do utworzenia superużytkownika. Wygenerowane dane wyjściowe są takie same jak w systemie lokalnym, gdy tworzyliśmy superużytkownika w rozdziale 18. Kiedy zakończymy operację, musimy wydać polecenie `exit`, aby tym samym powrócić do sesji powłoki w systemie lokalnym (patrz wiersz ❸).

Teraz można już na końcu adresu URL wdrożonej aplikacji dodać `/admin` i zalogować się do witryny administracyjnej. W omawianym przykładzie to będzie adres <https://secret-lowlands-82594.herokuapp.com/admin/>.

Jeżeli inni użytkownicy zaczęli korzystać z projektu *Learning Log*, to pamiętaj, że masz dostęp do wszystkich wprowadzonych przez nich danych. Nie zawiedź ich, a nadal będą mieli do Ciebie zaufanie i będą dodawali następne wpisy.

Utworzenie przyjaznego dla użytkownika adresu URL aplikacji w Heroku

Prawdopodobnie chcesz, aby adres URL wskazujący aplikację w Heroku miał znacznie przyjazniejszą użytkownikowi postać niż <https://secret-lowlands-82594.herokuapp.com/>. Nazwę aplikacji można zmienić za pomocą pojedynczego polecenia:

```
(11_env)learning_log$ heroku apps:rename learning-log-2e
Renaming secret-lowlands-82594 to learning-log-2e... done
https://learning-log.herokuapp.com/ | https://git.heroku.com/
→learning-log.git
```

```
Git remote heroku updated  
Don't forget to update git remotes for all other local checkouts of the app.  
(11_env)learning_log$
```

W nazwie aplikacji można wykorzystać litery, cyfry i myślniki. Nazwa może być dowolna, o ile nie została wcześniej użyta przez kogoś innego. Ponieważ zmieniliśmy nazwę, wdrożona aplikacja jest teraz dostępna pod adresem <https://learning-log.herokuapp.com/>. Projekt nie będzie już dłużej dostępny pod wcześniejszym adresem URL — polecenie `apps:rename` całkowicie przeniosło projekt do nowego adresu URL.

- UWAGA** W przypadku, gdy użyjemy bezpłatnego konta w Heroku do wdrożenia projektu, aplikacja zostanie przełączona w stan uśpienia, jeśli nie otrzyma żadnych żądań przez określoną ilość czasu lub jeśli przekroczy dozwolony dla niej limit aktywności. Obsługa pierwszego żądania otrzymanego przez aplikację pozostającą w stanie uśpienia trwa nieco dłużej, natomiast na kolejne żądania serwer będzie odpowiadał już znacznie szybciej. W ten sposób Heroku może pozwolić sobie na oferowanie bezpłatnych kont użytkowników.

Zabezpieczenie wdrożonego projektu

Jednym z poważnych problemów bezpieczeństwa, który istnieje w aktualnie wdrożonym przez nas projekcie, jest ustawienie `DEBUG=True` w pliku `settings.py`. Ustawienie tej opcji powoduje wyświetlenie komunikatów debugowania w przypadku wystąpienia błędu. Strony błędów Django mogą dostarczyć naprawdę użytecznych informacji debugowania podczas pracy nad projektem, ale informacje te zdecydowanie będą ujawniać zbyt wiele potencjalnym atakującym, jeśli nadal będą wyświetlane we wdrożonej aplikacji.

Informacje wyświetlane podczas debugowania wdrożonej aplikacji można kontrolować za pomocą zmiennej środowiskowej. *Zmienne środowiskowe* to wartości zdefiniowane w określonym środowisku. Jest to jeden ze sposobów, w jakie informacje wrażliwe są przechowywane w serwerze, z dala od pozostałej części kodu projektu.

Zmodyfikujemy teraz plik `settings.py` w taki sposób, aby szukał zmiennej środowiskowej po wdrożeniu aplikacji na serwerze WWW.

Plik settings.py:

```
--cięcie--  
# Ustawienia Heroku.  
import django_heroku  
django_heroku.settings(locals())  
  
if os.environ.get('DEBUG') == 'TRUE':  
    DEBUG = True  
elif os.environ.get('DEBUG') == 'FALSE':  
    DEBUG = False
```

Metoda `os.environ.get()` odczytuje wartość powiązaną z określona zmienią środowiskową w dowolnym środowisku, w którym został uruchomiony projekt. Jeżeli wskazana zmienią została zdefiniowana, metoda zwróci jej wartość. W przeciwnym razie wartością zwrótną metody będzie `None`. Używanie zmieninych środowiskowych do przechowywania wartości boolowskich może być dezorientujące. W większości przypadków zmienne środowiskowe są przechowywane jako ciągi tekstowe, więc trzeba zachować ostrożność. Spójrz na przykład pochodzący z prostej sesji Pythona w powłoce.

```
>>> bool('False')
True
```

Wartość boolowska utworzona na podstawie ciągu tekstu 'False' to `True`, ponieważ niepusty ciąg tekstowy jest uznawany za wartość `True`. Dlatego będziemy używać ciągów tekstowych 'TRUE' i 'FALSE' zapisanych wielkimi literami, aby wyraźnie wskazać, że nie przechowujemy wartości boolowskich `True` i `False` Pythona. Gdy Django odczytuje w Heroku zmienią środowiskową o kluczu 'DEBUG', zmiennej `DEBUG` zostanie przypisana wartość `True`, o ile została odczytana wartość 'TRUE'. Natomiast w przypadku odczytania 'FALSE' wartością zmiennej `DEBUG` jest `False`.

Zatwierdzenie zmian i przekazanie ich do serwera

Konieczne jest zatwierdzenie w systemie Git zmian wprowadzonych w pliku `settings.py`, a następnie przekazanie ich do Heroku. Poniżej przedstawiłem sesję terminala pokazującą ten proces:

```
(11_env)learning_log$ git commit -am "Ustawienie DEBUG na podstawie
→zmiennej środowiskowej." ①
[master 3427244] Ustawienie DEBUG na podstawie zmiennej środowiskowej.
 1 file changed, 4 insertions(+), 2 deletions(-)
(11_env)learning_log$ git status ②
On branch master
nothing to commit, working directory clean
(11_env)learning_log$
```

W wierszu ① wydajemy polecenie `git commit` wraz z krótkim, choć jasnym komunikatem operacji zatwierdzenia zmian. Pamiętaj, że opcja `-am` spowoduje zatwierdzenie przez Gita wszystkich zmodyfikowanych plików oraz zarejestrowanie podanego komunikatu. Git rozpoznaje, że zmieniony został tylko jeden plik, i zatwierdza tę zmianę w repozytorium.

W wierszu ② komunikat stanu wskazuje, że pracujemy w gałęzi `master` repozytorium i nie ma żadnych nowych zmian do zatwierdzenia. Sprawdzenie stanu repozytorium jest bardzo ważne, zanim przekażemy zmiany do Heroku. Jeżeli nie widzisz takiego komunikatu, pewne zmiany mogły nie zostać zatwierdzone,

więc nie będą przekazane do serwera. Możesz spróbować ponownie wydać polecenie `commit`, ale jeśli nie wiesz, jak rozwiązać problem, zajrzyj do dodatku D, w którym znajdziesz więcej informacji na temat pracy z systemem kontroli wersji Git.

Teraz uaktualnione repozytorium przekazujemy do Heroku:

```
(11_env)learning_log$ git push heroku master
remote: Building source:
remote:
remote: ----> Python app detected
remote: ----> Installing dependencies with pip
--cięcie--
remote: ----> Launching...
remote:          Released v6
remote:          https://learning-log.herokuapp.com/ deployed to Heroku
remote:
remote: Verifying deploy.... done.
To https://git.heroku.com/learning-log.git
  144f020..d5075a1  master -> master
(11_env)learning_log$
```

Heroku rozpoznaje, że repozytorium zostało uaktualnione. Przebudowuje więc projekt, aby zagwarantować uwzględnienie wszystkich wprowadzonych w nim zmian. Baza danych nie zostanie przebudowana, więc nie ma potrzeby wykonywania polecenia `migrate`.

Zdefiniowanie zmiennej środowiskowej w Heroku

Teraz wartość zmiennej `DEBUG` w pliku `settings.py` można zdefiniować za pomocą Heroku. Polecenie `heroku config:set` powoduje zdefiniowanie zmiennej środowiskowej.

```
(11_env)learning_log$ heroku config:set DEBUG=FALSE
Setting DEBUG and restarting learning-log... done, v7
DEBUG: FALSE
(11_env)learning_log$
```

Gdy zdefiniujesz zmienną środowiskową w Heroku, automatycznie nastąpi ponowne uruchomienie projektu, aby ta nowa zmienna została uwzględniona.

Aby sprawdzić, czy wdrożona aplikacja faktycznie jest teraz bezpieczniejsza, wprowadź adres URL projektu wraz z niezdefiniowanym rozszerzeniem. Na przykład spróbuj przejść na stronę <http://learning-log.herokuapp.com/letmein/>. Powinieneś zobaczyć ogólną stronę błędu wygenerowaną przez serwer produkcyjny i pozbawioną jakichkolwiek szczegółowych informacji o projekcie. Jeżeli to samo żądanie spróbowajesz wykonać w lokalnej wersji aplikacji *Learning Log* (<http://localhost>:

`8000/letmein/`), otrzymasz pełną stronę błędu Django. Wynik jest idealny. Podczas pracy nad projektem otrzymujesz szczegółowe komunikaty błędów, natomiast użytkownicy aplikacji nie otrzymują żadnych istotnych informacji dotyczących kodu projektu.

Jeżeli wdrażasz aplikację i przeprowadzasz operację usuwania błędów z początkowego wdrożenia, możesz wydać polecenie heroku `config:set DEBUG=TRUE` i tymczasowo zobaczyć pełny komunikat błędu wygenerowany przez wdrożoną aplikację. Upewnij się tylko, że została przywrócona wartość `FALSE` zmiennej po zakończeniu procesu usuwania błędów. Nie stosuj takiego rozwiązania, jeśli użytkownicy regularnie korzystają z danej witryny internetowej.

Utworzenie własnych stron błędu

W rozdziale 19. skonfigurowaliśmy aplikację *Learning Log* do zgłoszenia błędu o kodzie 404, gdy użytkownik zażąda tematu, którego nie jest właścicielem. Prawdopodobnie zdążyłeś się już spotkać z pewnymi błędami o kodzie 500 (wewnętrzny błąd serwera). Błąd o kodzie 404 zwykle oznacza, że kod Django jest prawidłowy, a żądany obiekt nie istnieje. Z kolei błąd o kodzie stanu 500 zwykle oznacza istnienie błędu w utworzonym przez Ciebie kodzie, na przykład w funkcji zdefiniowanej w pliku `views.py`. Obecnie Django generuje tę samą ogólną stronę błędu w obu wymienionych sytuacjach. Jednak istnieje możliwość przygotowania własnych szablonów dla stron błędów o kodach 404 i 500. Utworzmy je i dopasujemy ich wygląd do ogólnego wyglądu aplikacji *Learning Log*. Przedstawione tutaj szablony muszą się znaleźć w katalogu głównym szablonów.

Utworzenie własnych szablonów

W katalogu `learning_log` utwórz nowy podkatalog o nazwie `templates`. Następnie w nowym katalogu utwórz plik `404.html`. Ścieżka dostępu do tego pliku powinna mieć postać `learning_log/templates/404.html`. Teraz w tym nowym pliku umieść poniższy fragment kodu.

Plik 404.html:

```
{% extends "learning_logs/base.html" %}

{% block page_header %}
    <h2>Żądany element nie istnieje. (404)</h2>
{% endblock page_header %}
```

Ten prosty szablon zapewnia wyświetlenie ogólnego komunikatu na stronie błędu 404, a jego styl jest dopasowany do stylu całej witryny internetowej.

Utwórz następny plik, tym razem o nazwie `500.html`, i umieść w nim poniższy fragment kodu.

Plik 500.html:

```
{% extends "learning_logs/base.html" %}

{% block page_header %}
    <h2>Wystąpił wewnętrzny błąd serwera. (500)</h2>
{% endblock page_header %}
```

Aby móc wykorzystać przygotowane powyżej szablony dla stron błędów, musimy wprowadzić małą zmianę w pliku *settings.py*.

Plik settings.py:

```
--cięcie--
TEMPLATES = [
{
    'BACKEND': 'django.template.backends.django.DjangoTemplates',
    'DIRS': [os.path.join(BASE_DIR, 'templates')],  

    'APP_DIRS': True,
--cięcie--
},
]
--cięcie--
```

Powyższa zmiana nakazuje Django sprawdzenie katalogu głównego szablonów podczas szukania szablonów dla generowanych stron.

Lokalne wyświetlanie stron błędów

Jeżeli wygląd strony błędu chcesz sprawdzić w systemie lokalnym przed przekazaniem zmian do Heroku, najpierw musisz ustawić opcję `Debug=False` w ustawieniach dla środowiska lokalnego i tym samym zawiesić wyświetlanie domyślnych stron debugowania Django. W tym celu wprowadź poniższe zmiany w pliku *settings.py*. Upewnij się, że w pliku *settings.py* modyfikujesz sekcję dotyczącą środowiska lokalnego, a nie produkcyjnego (Heroku).

Plik settings.py:

```
--cięcie--
# OSTRZEŻENIE: nie włączaj debugowania w środowisku produkcyjnym!
DEBUG = False
--cięcie--
```

Jeżeli teraz wykonasz żądanie wyświetlenia tematu, którego nie jesteś właściwie, zobaczysz stronę błędu 404. Natomiast w celu przetestowania strony błędu 500 należy wykonać żądanie do nieistniejącego adresu URL. Na przykład adres URL taki jak `http://localhost:8000/topics/999/` powoduje wyświetlenie strony błędu 500, jeśli nie wygenerowałeś 999 tematów w aplikacji.

Po zakończeniu sprawdzania stron błędów ponownie przypisz zmiennej lokalnej DEBUG wartość True, aby dalej rozbudowywać aplikację Learning Log. (Upewnij się, że nie zmieniasz sposobu obsługi zmiennej DEBUG w sekcji dotyczącej zarządzania ustawieniami w Heroku).

UWAGA

Strona błędu o kodzie 500 nie będzie zawierała żadnych informacji o zalogowanym użytkowniku, ponieważ Django nie przekazuje w odpowiedzi żadnych danych kontekstu, gdy wystąpił błąd serwera.

Przekazywanie zmian do Heroku

Teraz możemy już zatwierdzić zmiany wprowadzone w szablonach oraz przekazać je do Heroku:

```
(11_env)learning_log$ git add . ❶
(11_env)learning_log$ git commit -am "Dodanie własnych stron błędów 404
→ i 500." ❷
 3 files changed, 15 insertions(+), 10 deletions(-)
  create mode 100644 templates/404.html
  create mode 100644 templates/500.html
(11_env)learning_log$ git push heroku master ❸
--cięcie--
remote: Verifying deploy.... done.
To https://git.heroku.com/learning-log.git
  d5075a1..4bd3b1c master -> master
(11_env)learning_log$
```

W wierszu ❶ wydaliśmy polecenie `git add .` (zwróć uwagę na kropkę na końcu polecenia), ponieważ w projekcie zostały utworzone nowe pliki. W ten sposób na-kazaliśmy systemowi Git ich monitorowanie. Następnie zatwierdziliśmy wprowa-dzone zmiany (patrz wiersz ❷) i aktualniony projekt przekazaliśmy do Heroku (patrz wiersz ❸).

Od teraz wyświetlane strony błędów powinny mieć nadane takie same style jak pozostała część witryny internetowej, co na pewno będzie korzystne z punktu widzenia użytkownika.

Użycie metody `get_object_or_404()`

Na tym etapie, po ręcznym wpisaniu adresu nieistniejącego tematu lub żądania, wynikiem będzie wygenerowanie strony o kodzie błędu 500, oznaczającym wewnętrzny błąd serwera. Django próbuje wygenerować stronę, ale nie ma wystarczającej ilości informacji, stąd skutkiem jest strona błędu 500. Tego rodzaju sytuacja jest lepiej obsługiwana przez błąd 404. Rozwiążanie to implementujemy za pomocą oferowanej przez Django metody `get_object_or_404()`. Metoda ta próbuje pobrać z bazy danych wskazany obiekt, a jeśli on nie istnieje, zostaje zgłoszony błąd 404. Tę funkcję zimportujemy w pliku `views.py` i wykorzystamy zamiast dotychczasowej `get()`.

```
from django.shortcuts import render, redirect, get_object_or_404
from django.contrib.auth.decorators import login_required
--cięcie--
@login_required
def topic(request, topic_id):
    """Wyświetla pojedynczy temat i wszystkie powiązane z nim wpisy."""
    topic = get_object_or_404(Topic, id=topic_id)
    # Upewniamy się, że temat należy do bieżącego użytkownika.
    --cięcie--
```

Teraz żądanie nieistniejącego tematu (na przykład <http://localhost:8000/topics/999/>) spowoduje wyświetlenie strony błędu 404. Aby wdrożyć tę zmianę, zatwierdź ją, a następnie przekaż projekt do Heroku.

Nieustanna rozbudowa

Po wdrożeniu aplikacji *Learning Log* w serwerze WWW możesz ją nadal rozbudowywać lub opracować własne projekty przeznaczone do wdrożenia. Proces uaktualniania projektów jest całkiem spójny.

Przede wszystkim wszelkie zmiany trzeba wprowadzić w projekcie lokalnym. Jeżeli zmiany wiążą się z powstaniem nowych plików, te pliki należy dodać do repozytorium Git za pomocą polecenia `git add .` (upewnij się o umieszczeniu kropki na końcu polecenia). Wszelkie zmiany wymagające przeprowadzenia migracji bazy danych będą wymagały wydania powyższego polecenia, ponieważ każda migracja generuje nowy plik migracji.

Kolejnym krokiem jest zatwierdzenie zmian w repozytorium za pomocą polecenia `git commit -am "Komunikat dotyczący zatwierdzenia"`. Następnie zmiany można przekazać do Heroku, co wymaga wydania polecenia `git push heroku master`. Jeżeli przeprowadziłeś migrację bazy danych w środowisku lokalnym, będziesz musiał przeprowadzić taką migrację również w środowisku produkcyjnym. W tym zakresie możesz po prostu wydać polecenie `heroku run python manage.py migrate`, lub też rozpocząć zdальną sesję powłoki (`heroku run`) i wydać polecenie `python manage.py migrate`. Teraz przejdź do wdrożonej aplikacji i upewnij się, że wprowadzone zmiany przyniosły oczekiwany efekt.

Bardzo łatwo można popełnić błąd w przedstawionym procesie, więc nie bądź zaskoczony, gdy coś pójdzie źle. Jeżeli kod nie działa, przejrzyj wprowadzone zmiany i spróbuj znaleźć błąd. Natomiast jeśli nie jesteś w stanie wychwycić błędu lub nie wiesz, jak wycofać te zmiany, zajrzyj do dodatku C, w którym znajdziesz wiele przydatnych sugestii dotyczących uzyskiwania pomocy. Nie wstydź się prosić o pomoc — każdy kiedyś uczył się budować projekty i mógł zadawać pytania, które teraz Ty chcesz zadać. Istnieje więc spore prawdopodobieństwo, że ktoś będzie zadowolony, jeśli będzie mógł Ci pomóc. Dzięki rozwiązywaniu pojawiających się problemów zdobywasz większe umiejętności, aż w pewnym momencie zaczniesz tworzyć konkretne, niezawodne projekty i sam będziesz odpowiadać na pytania zadawane przez innych.

Opcja SECRET_KEY

Django używa wartości opcji SECRET_KEY w pliku *settings.py* do zaimplementowania wielu protokołów zabezpieczeń. W omawianym projekcie zatwierdzaliśmy i przekazywaliśmy do repozytorium plik ustawień zawierający SECRET_KEY. Wprawdzie takie rozwiązanie sprawdza się dobrze w projekcie utworzonym podczas nauki lub eksperymentów, ale w przypadku projektu wdrażanego w środowisku produkcyjnym należy zwrócić nieco większą uwagę na opcję SECRET_KEY. Jeżeli budujesz projekt, który w założeniu ma zyskać większą popularność wśród użytkowników, poszukaj informacji o tym, jak znacznie bezpieczniej można zapewnić obsługę opcji SECRET_KEY.

Usunięcie projektu z Heroku

Doskonałym ćwiczeniem będzie kilkukrotne przejście przez proces wdrożenia tego samego projektu lub serii małych, aby nabyć większego doświadczenia we wdrażaniu aplikacji. Warto jednak wiedzieć, jak można usunąć wdrożony projekt. Z jednej strony Heroku może również ograniczać liczbę projektów obsługiwanych przez bezpłatne konto, a z drugiej strony Ty też możesz nie chcieć zaśmiecać konta przykładowymi projektami służącymi jedynie celom treningowym.

Po zalogowaniu się do witryny Heroku (<https://heroku.com/>) zostaniesz przekierowany na stronę wyświetlającą listę projektów. Kliknij projekt, który chcesz usunąć, a zobaczysz nową stronę wraz z informacjami o danym projekcie. Kliknij łącze *Settings*, a następnie przewijaj stronę w dół, aż dotrzesz do łącza pozwalającego na usunięcie projektu. Tej operacji nie można cofnąć, więc Heroku prosi o potwierdzenie operacji usunięcia projektu przez ręczne wpisanie jego nazwy.

Jeżeli preferujesz pracę z poziomu powłoki, projekt możesz usunąć także za pomocą polecenia `destroy`, tak jak pokazałem poniżej:

```
(11_env)learning_log$ heroku apps:destroy --app nazwa_aplikacji
```

W powyższym poleceniu *nazwa_aplikacji* to po prostu nazwa projektu, czyli nazwa podobna do *secret-lowlands-82594* lub *learning-log*, jeśli zmieniłeś nazwę projektu. Zostaniesz poproszony o ponowne wprowadzenie nazwy projektu, aby potwierdzić operację usunięcia.

UWAGA

Usunięcie projektu w Heroku nie ma nic wspólnego z wersją aplikacji w środowisku lokalnym. Jeżeli nikt nie używał jeszcze wdrożonej przez Ciebie aplikacji i jedynie ćwiczysz proces wdrażania projektu, całkiem rozsądne jest jego usunięcie z Heroku, a następnie przeprowadzenie ponownego wdrożenia.

ZRÓB TO SAM

20.3. Wdrożenie bloga. Przeprowadź wdrożenie w Heroku projektu bloga, nad którym pracujesz. Aby zapewnić wdrożonej aplikacji względne bezpieczeństwo, upewnij się, że przypisałeś opcji DEBUG wartość False, aby w przypadku problemów użytkownicy nie widzieli wyświetlonej pełnej strony błędu Django.

20.4. Więcej błędów 404. Funkcja `get_object_or_404()` powinna być używana również w widokach generowanych przez funkcje `new_entry()` i `edit_entry()`. Wprowadź odpowiednie zmiany, a następnie przetestuj je, podając adres URL taki jak `http://localhost:8000/new_entry/999/` i sprawdzając, czy na pewno otrzymujesz komunikat błędu o kodzie 404.

20.5. Rozbudowa aplikacji *Learning Log*. Dodaj jedną funkcję do aplikacji *Learning Log*, a następnie przekaż zmiany do serwera produkcyjnego. Spróbuj wprowadzić niewielką zmianę, na przykład nieco obszerniejszy opis przeznaczenia projektu wyświetlany na stronie głównej. Następnie postaraj się dodać trochę bardziej zaawansowaną funkcję, na przykład możliwość publicznego udostępnienia tematu przez jego właściciela. Taka zmiana będzie wymagała użycia atrybutu o nazwie `public` jako części modelu `Topic` (wartością domyślną wymienionego atrybutu powinno być `False`) oraz elementu formularza na stronie `new_topic` pozwalającego użytkownikowi na oznaczenie tematu jako prywatnego lub publicznego. Następnie trzeba będzie przeprowadzić migrację projektu i zmodyfikować kod w pliku `views.py`, aby tematy publiczne mogły być wyświetlane również przez nieuwierzytelnych użytkowników. Pamiętaj o migracji bazy danych w serwerze produkcyjnym po przekazaniu aktualionego projektu do Heroku.

Podsumowanie

W tym rozdziale dowiedziałeś się, jak nadać projektom minimalny, choć elegancki i profesjonalny, wygląd za pomocą biblioteki Bootstrap oraz aplikacji `django-bootstrap4`. Użycie biblioteki Bootstrap zapewnia dostęp do stylów działających spójnie na praktycznie każdym urządzeniu, na którym użytkownicy mogą korzystać z Twojej aplikacji.

Poznałeś szablony Bootstrapa i zobaczyłeś, jak użyć szablonu `Navbar static` do przygotowania elegancko wyglądającej aplikacji *Learning Log*. Nauczyłeś się wykorzystywać element Jumbotron do utworzenia wyróżniającej się treści strony głównej, a także dowiedziałeś się, jak spójnie nadawać styl wszystkim stronom witryny internetowej.

W ostatniej części projektu zajęliśmy się jego wdrożeniem na serwerach Heroku, aby przygotowana wcześniej aplikacja stała się dostępna dla każdego. Utworzyleś konto w serwisie Heroku i zainstalowałeś pewne narzędzia pomagające w zarządzaniu procesem wdrażania. Systemu kontroli wersji Git użyłeś do zatwierdzenia działającego projektu, umieszczenia go w repozytorium, a następnie do przekazania tego repozytorium do serwerów Heroku. Na koniec dowiedziałeś

się, jak zwiększyć bezpieczeństwo aplikacji dzięki przypisaniu wartości `False` opcji `DEBUG` dla projektu wdrożonego w serwerze produkcyjnym.

Skoro zakończyłeś pracę nad aplikacją *Learning Log*, możesz rozpocząć tworzenie własnych projektów. Rozpocznij od prostych zadań, a zanim zaczniesz zwiększać poziom skomplikowania projektu, upewnij się, że jak na razie wszystko działa prawidłowo. Życzę Ci przyjemnej nauki oraz powodzenia we własnych projektach!

Postowie

GRATULACJE! WŁAŚNIE POZNAŁEŚ PODSTAWY PROGRAMOWANIA W JĘZYKU PYTHON ORAZ WYKORZYSTAŁEŚ TĘ WIEDZĘ DO ZBUDOWANIA KONKRETNYCH PROJEKTÓW. NAJPIERW OPRACOWAŁEŚ grę, następnie przeprowadziłeś wizualizację pewnych danych, a na końcu utworzyłeś aplikację [internetową](#). W tym momencie możesz obrać różne kierunki dalszego rozwijania swoich umiejętności w zakresie programowania.

Przede wszystkim powinieneś kontynuować pracę nad interesującymi Cię projektami. Programowanie jest znacznie bardziej zajmujące, kiedy wiąże się z rozwiązywaniem konkretnych i ważnych problemów. Teraz posiadasz już odpowiednie umiejętności i możesz je wykorzystać podczas pracy nad różnymi projektami, na przykład całkowicie samodzielnie opracowaną grą lub własną wersją dowolnej klasycznej gry zręcznościowej. Potrafisz także przeanalizować pewne ważne dane i na ich podstawie przeprowadzić wizualizacje pokazujące interesujące wzorce i zależności istniejące między danymi. Nie powinieneś mieć również problemów z utworzeniem własnej aplikacji [internetowej](#) lub z próbą przygotowania swojej wersji jednej z istniejących, ulubionych aplikacji.

Kiedy to tylko możliwe, zapraszaj i zachęcaj innych do używania Twoich programów. Jeśli utworzysz grę, pozwól innym w nią zagrać! Jeśli przygotujesz wizualizację, pokaż ją innym i przekonaj się, czy opracowane rozwiązanie jest dla nich sensowne. Jeśli zbudujesz aplikację [internetową](#), opublikuj ją w internecie

i zachęcaj innych do jej wypróbowania. Wysłuchuj wszelkich uwag użytkowników, a następnie spróbuj je uwzględnić w swoich projektach. Jeżeli tak postąpisz, z pewnością staniesz się lepszym programistą.

Pracując nad własnymi projektami, pewnie niejednokrotnie napotkasz problemy, które okażą się trudne, a czasami wręcz niemożliwe do samodzielnego rozwiązania. Szukaj sposobów na proszenie o pomoc i znajdź swoje miejsce w społeczności Pythona. Przyłącz się do lokalnej grupy użytkowników Pythona (*Python User Group*, PUG) lub jednej z wielu społeczności Pythona w internecie. Rozważ również udział w konferencji PyCon, tej, która jest organizowana najbliżej Twojego miejsca zamieszkania.

Powinieneś dążyć do zachowania równowagi pomiędzy pracą nad interesującymi Cię projektami a rozwijaniem ogólnych umiejętności w zakresie programowania w języku Python. W internecie znajdziesz wiele materiałów pomagających w poznawaniu Pythona, sporo książek dotyczących Pythona jest skierowanych do średnio zaawansowanych programistów. Z wielu wymienionych zasobów możesz korzystać już teraz, ponieważ masz opanowane podstawy i wiesz, w jaki sposób korzystać ze swoich umiejętności. Dalsza nauka Pythona będzie bazować na tym, czego nauczyłeś się tutaj. Twój wiedza zostanie też poszerzona o ogólne poznanie sztuki programowania, w szczególności w języku Python. Kiedy po przerwie poświęconej na naukę Pythona powrócisz do pracy nad projektami, będziesz w stanie znacznie efektywniej rozwiązywać dużo więcej problemów.

Gratuluję Ci dotychczasowych osiągnięć i życzę wszystkiego dobrego na drodze dalszego rozwoju!

A

Instalacja Pythona i rozwiązywanie problemów

PYTHON JEST DOSTĘPNY W KILKU RÓŻNYCH WERSJACH I MOŻNA GO ZAINSTALOWAĆ NA WIELE RÓŻNYCH SPOSOBÓW W KAŻDYM SYSTEMIE OPERACYJNYM. TEN DODATEK OKAŻE SIĘ UŻYTECZNY w przypadku, gdy procedura instalacji przedstawiona w rozdziale 1. nie zadziała lub chcesz zainstalować inne wydanie Pythona niż standardowo dostarczane z używanym przez Ciebie systemem operacyjnym.

Python w Windows

Procedura przedstawiona w rozdziale 1. pokazuje instalację Pythona za pomocą oficjalnego programu instalacyjnego, który pobrałeś z witryny <https://www.python.org/>. Jeżeli po jej przeprowadzeniu nie możesz uruchomić Pythona, informacje zamieszczone w tym podrozdziale powinny Ci pomóc.

Odszukanie interpretera Pythona

Jeżeli proste polecenie `python` nie działa i powoduje wyświetlenie komunikatu błędu — takiego jak *Nazwa python nie jest rozpoznawana jako polecenie wewnętrzne lub zewnętrzne, program wykonywalny lub plik wsadowy* — prawdopodobnie podczas instalacji nie wybrałeś opcji *Add Python to PATH*. W takim przypadku konieczne jest wskazanie systemowi Windows miejsca, w którym znajduje się interpreter Pythona. Aby ustalić to miejsce, w *Eksploratorze Windows* kliknij ikonę przedstawiającą dysk C, a następnie odszukaj katalog o nazwie rozpoczętającej się od słowa *Python*. (Być może konieczne będzie wpisanie słowa `python` w pasku wyszukiwania *Eksploratora Windows*, aby znaleźć odpowiedni katalog). Otwórz znaleziony katalog i odszukaj plik o nazwie *python* zapisanej małymi literami. Kliknij ten plik prawym przyciskiem myszy i wybierz opcję *Właściwości* z wyświetlonego menu kontekstowego. Ścieżka dostępu do tego pliku będzie wyświetlona w pozycji *Lokalizacja*.

W oknie wiersza poleceń użyj ustalonej ścieżki dostępu i opcji `--version`, aby sprawdzić zainstalowaną wersję Pythona:

```
$ C:\Python37\python --version
Python 3.7.2
```

W Twoim systemie ścieżka dostępu może mieć postać podobną do `C:\Użytkownicy\nazwa_użytkownika\Programy\Python37\python`. Korzystając z tej ścieżki, Windows powinien mieć możliwość uruchomienia interpretera Pythona.

Dodanie Pythona do zmiennej Path

Konieczność wpisywania pełnej ścieżki dostępu za każdym razem, gdy chcesz uruchomić sesję Pythona, jest irytująca. Dlatego też dodamy tę ścieżkę dostępu do zmiennej systemowej *Path*, aby wystarczające było wydanie po prostu polecenia `python`. Przejdz do *Panelu sterowania*, wybierz *System i zabezpieczenia*, później *System*. Następnie kliknij *Zaawansowane ustawienia systemu*. W wyświetlonym oknie dialogowym kliknij przycisk *Zmienne środowiskowe*.

W polu zatytułowanym *Zmienne systemowe* odszukaj zmienną o nazwie *Path*. Kliknij słowo *Path*, a następnie przycisk *Edytuj...*. Powinieneś zobaczyć listę katalogów sprawdzanych podczas wyszukiwania programów. Kliknij przycisk *Nowy*, a następnie w wyświetlonym oknie dialogowym wklej ścieżkę dostępu do pliku `python.exe`. Jeżeli masz system skonfigurowany podobnie do mojego, ta ścieżka będzie miała następującą postać:

```
C:\Python37
```

Zwróć uwagę na brak nazwy pliku `python.exe`. System został jedynie poinformowany, w którym katalogu ma go szukać.

Zamknij okno wiersza poleceń i otwórz nowe. W ten sposób uaktualniona wartość zmiennej Path zostanie wczytana i użyta w nowej sesji wiersza poleceń. Teraz po wydaniu polecenia `python --version` powinieneś otrzymać komunikat wskazujący zainstalowaną wersję Pythona zdefiniowaną w zmiennej Path. Możesz uruchomić nową sesję Pythona w oknie wiersza poleceń, po prostu wydając polecenie `python`.

UWAGA

Jeżeli używasz starszej wersji systemu Windows, po kliknięciu przycisku Edytuj... możesz zobaczyć pole zatytułowane Wartość zmiennej. W takim przypadku za pomocą klawisza kurSORA w prawo przejdź na koniec. Zachowaj ostrożność, aby nie nadpisać istniejącej wartości zmiennej. Jeżeli tak zrobisz, kliknij przycisk Anuluj i spróbuj ponownie. Na końcu istniejącej wartości umieść średnik oraz ścieżkę do stępu prowadzącą do pliku python.exe, jak pokazałem poniżej:

```
%SystemRoot%\system32\...\System32\WindowsPowerShell\v1.0\;C:\Python37
```

Ponowna instalacja Pythona

Jeżeli nadal nie możesz uruchomić Pythona, czasami jego odinstalowanie i ponowne zainstalowanie jest w stanie rozwiązać początkowo napotkane problemy.

Przejdź do *Panelu sterowania*, a następnie kliknij *Programy i funkcje*. Przewijaj listę w dół, aż zobaczysz element przedstawiający zainstalowaną wersję Pythona. Zaznacz go, a potem kliknij przycisk *Odinstaluj/Zmień*. W wyświetlonym oknie dialogowym kliknij *Odinstaluj*. Teraz ponownie uruchom program instalacyjny i skorzystaj z procedury przedstawionej w rozdziale 1. Upewnij się, że została zaznaczona opcja *Add Python to PATH* i wszelkie inne, które mają znaczenie dla używanego przez Ciebie systemu operacyjnego. Jeżeli wciąż masz problemy i nie wiesz, gdzie poprosić o pomoc, zajrzyj do dodatku C.

Python w systemie macOS

Procedura przedstawiona w rozdziale 1. pokazuje instalację Pythona za pomocą oficjalnego programu instalacyjnego, który pobrałeś z witryny <https://www.python.org/>. Zalecam zastosowanie takiej metody instalacji, o ile nie masz ważnego powodu, aby zrobić inaczej. Podejście alternatywne polega na wykorzystaniu menedżera pakietów Homebrew, za pomocą którego można instalować wiele programów w systemie macOS. Jeżeli już korzystasz z tego menedżera i chcesz go użyć do instalacji Pythona lub jeśli Twoi współpracownicy pracują z Homebrew i chcesz mieć podobne środowisko pracy, zastosuj się do informacji zamieszczonych w tym podrozdziale.

Instalacja Homebrew

Menedżer pakietów Homebrew wymaga pewnych działających w powłoce narzędzi oprogramowania Xcode firmy Apple. Dlatego musisz je najpierw zainstalować. Przejdz do powłoki i wydaj następujące polecenie:

```
$ xcode-select --install
```

Klikaj odpowiednie przyciski w wyświetlanym oknach dialogowych (to może chwilę potrwać, w zależności od szybkości połączenia z internetem). Następnie zainstaluj Homebrew przez wydanie poniższego polecenia:

```
$ /usr/bin/ruby -e "$(curl -fsSL  
https://raw.githubusercontent.com/Homebrew/install/  
master/install)"
```

Powyższe polecenie znajduje się na stronie głównej witryny Homebrew pod adresem <http://brew.sh/>. Upewnij się, że umieścisz spację między poleceniem curl -fsSL a adresem URL.

UWAGA

Opcja -e w przedstawionym poleceniu nakazuje interpreterowi języka Ruby (w tym języku programowania został utworzony menedżer Homebrew) wykonanie pobranego kodu. Tej opcji powinieneś używać jedynie w przypadku kodu pobranego z zaufanych źródeł.

Aby upewnić się, że menedżer Homebrew został prawidłowo zainstalowany, wydaj następujące polecenie:

```
$ brew doctor  
Your system is ready to brew.
```

Wygenerowane dane wyjściowe oznaczają, że jesteś gotowy do instalacji pakietów Pythona za pomocą Homebrew.

Instalacja Pythona

W celu zainstalowania najnowszej wersji Pythona 3 wydaj poniższe polecenie:

```
$ brew install python
```

Zainstalowaną wersję języka sprawdź, używając następującego polecenia:

```
$ python3 --version  
Python 3.7.2  
$
```

Teraz możesz rozpoczęć sesję Pythona w powłoce, co wymaga wydania polecenia `python3`. Ponadto polecenie to możesz wykorzystać do skonfigurowania edytora tekstu w taki sposób, aby programy Pythona były uruchamiane z użyciem wersji Pythona 3 zamiast zainstalowanej wraz z systemem starszej wersji Pythona. Jeżeli potrzebujesz pomocy podczas konfiguracji Sublime Text do pracy z zainstalowaną wersją Pythona, odpowiednie informacje znajdziesz w rozdziale 1.

Python w systemie Linux

Python jest zainstalowany domyślnie niemal w każdym systemie Linux. Jeżeli wersja domyślna jest starsza niż 3.6, powinieneś zainstalować najnowszą dostępną. Przedstawione tutaj informacje sprawdzą się w większości dystrybucji wykorzystujących menedżer pakietów `apt`.

W tym miejscu użyjemy pakietu `deadsnakes`, który ułatwi instalację wielu wersji Pythona:

```
$ sudo add-apt-repository ppa:deadsnakes/ppa  
$ sudo apt-get update  
$ sudo apt-get install python3.7
```

Powyższe polecenia powodują zainstalowanie w systemie Pythona w wersji 3.7. Jeżeli teraz wydasz poniższe polecenie, uruchomisz sesję Pythona w powłoce:

```
$ python3.7  
>>>
```

Powyższe polecenie możesz również wykorzystać do skonfigurowania edytora tekstu, którego będziesz używać do tworzenia kodu źródłowego w języku Python. To polecenie będzie stosowane też podczas uruchamiania programów Pythona z poziomu powłoki.

Słowa kluczowe Pythona i wbudowane funkcje

Python zawiera pewien zbiór słów kluczowych oraz wbudowanych funkcji. Trzeba koniecznie o nich pamiętać podczas nadawania nazw zmiennym. W nazwach zmiennych nie wolno używać żadnych słów kluczowych Pythona lub wbudowanych funkcji. W przeciwnym razie po prostu je nadpiszesz.

W tym podrozdziale przedstawię wszystkie słowa kluczowe Pythona i nazwy wbudowanych funkcji. Dzięki temu będziesz wiedział, jakich nazw unikać podczas tworzenia zmiennych.

Słowa kluczowe Pythona

Każde z wymienionych poniżej słów kluczowych ma konkretne znaczenie. Jeżeli spróbujesz użyć tych słów w charakterze nazwy zmiennej, otrzymasz komunikat błędu.

False	await	else	import	pass
None	break	except	in	raise
True	class	finally	is	return
and	continue	for	lambda	try
as	def	from	nonlocal	while
assert	del	global	not	with
async	elif	if	or	yield

Wbudowane funkcje Pythona

Kiedy spróbujesz użyć dowolnej z wymienionych poniżej nazw w charakterze nazwy zmiennej, wówczas nie otrzymasz komunikatu błędu, ale zamiast tego po prostu spowodujesz nadpisanie zachowania danej funkcji.

abs()	delattr()	hash()	memoryview()	set()
all()	dict()	help()	min()	setattr()
any()	dir()	hex()	next()	slice()
ascii()	divmod()	id()	object()	sorted()
bin()	enumerate()	input()	oct()	staticmethod()
bool()	eval()	int()	open()	str()
breakpoint()	exec()	isinstance()	ord()	sum()
bytearray()	filter()	issubclass()	pow()	super()
bytes()	float()	iter()	print()	tuple()
callable()	format()	len()	property()	type()
chr()	frozenset()	list()	range()	vars()
classmethod()	getattr()	locals()	repr()	zip()
compile()	globals()	map()	reversed()	__import__()
complex()	hasattr()	max()	round()	

B

Edytory tekstu i środowiska IDE

PROGRAMIŚCI SPĘDZAJĄ DUŻO CZASU NA TWORZENIU, CZYTANIU I EDYTOWANIU KODU ŹRÓDŁOWEGO. DLatego UŻYwanIE DO TEGO CELU EDYTORA TEKSTU LUB ZINTEGROWANEGO ŚRODOWISKA programistycznego, które zapewni im maksymalną możliwą efektywność, ma bardzo duże znaczenie. Dobry edytor tekstu będzie wykonywał proste zadania, takie jak kolorowanie składni, które podkreślają strukturę kodu, aby ułatwiać programistom wyłapywanie najczęściej popełnianych błędów podczas pracy. Jednocześnie dobry edytor nie powinien rozpraszać programisty i odciągać go od myślenia nad kodem. Ponadto dobry edytor tekstu powinien również obsługiwać automatyczne wcięcia, znaczniki pokazujące odpowiednią długość wiersza oraz mieć skróty klawiszowe dla często wykonywanych operacji.

Zintegrowane środowisko programistyczne (ang. *Integrated Development Environment*, IDE) to edytor tekstu powiązany z wieloma innymi narzędziami, np. interaktywnym debuggerem. Środowisko IDE analizuje kod podczas jego wprowadzania i próbuje zebrać jak najwięcej informacji o tworzonym projekcie. Na przykład gdy zaczynasz wpisywać nazwę funkcji, IDE może wyświetlić wszystkie akceptowane przez nią argumenty. Takie rozwiązanie okazuje się niezwykle użyteczne, gdy wszystko działa, a Ty rozumiesz to, co widzisz na ekranie. Jednocześnie

środowisko IDE może być przytłaczające dla początkującego programisty i utrudniać rozwiązywanie problemów, gdy nie potrafi on ustalić, dlaczego dany kod nie działa w IDE.

Zachęcam Cię, abyś poznając język programowania, używał prostego edytora tekstu. Będzie on mniejszym obciążeniem dla systemu, więc jeśli pracujesz na starszym komputerze lub dysponującym mniejszą ilością zasobów, taki edytor tekstu sprawdzi się lepiej niż środowisko IDE. Jeżeli jednak masz doświadczenie w pracy z IDE lub Twoi współpracownicy z niego korzystają i chcesz mieć podobne środowisko pracy, wtedy śmiało wypróbuj IDE.

Na tym etapie nie przejmuj się jeszcze wyborem narzędzi. Znacznie lepiej zrobisz, gdy swój czas poświęcisz na lepsze poznanie języka oraz na pracę nad interesującymi Cię projektami. Po opanowaniu podstaw będziesz znacznie lepiej wieǳiał, z których narzędzi chcesz korzystać.

W tym dodatku zajmiesz się przygotowaniem konfiguracji edytora tekstu Sublime Text, która pomoże Ci w efektywniejszej pracy. Pokrótko przedstawię także wiele alternatywnych edytorów wartych uwagi lub używanych przez innych programistów Pythona.

Dostosowanie ustawień edytora Sublime Text

W rozdziale 1. skonfigurowałeś Sublime Text do pracy z wersją Pythona, której będziesz używać do uruchamiania tworzonych programów. Teraz przeprowadzisz konfigurację dodatkową, aby ten edytor mógł wykonywać zadania wymienione na początku dodatku.

Konwersja tabulatorów na spacje

Jeżeli w kodzie źródłowym będziesz łączyć tabulatory i spacje, może to doprowadzić do powstania błędów, których wykrycie okaże się niezwykle trudne. Można tego uniknąć przez skonfigurowanie Sublime Text w taki sposób, aby wcięcia zawsze były tworzone za pomocą spacji, nawet po naciśnięciu klawisza *Tab*. Wybierz opcję menu *View/Indentation* i upewnij się, że jest zaznaczone pole wyboru *Indent Using Spaces*. Jeżeli nie jest, to je zaznacz. Sprawdź również, czy wartość *Tab Width* została ustawiona na 4.

Jeżeli w utworzonym kodzie źródłowym zastosowałeś połączenie tabulatorów i spacji, wszystkie tabulatory możesz skonwertować na spacje za pomocą opcji menu *View/Indentation/Convert Tabs to Spaces*. Dostęp do tych ustawień masz również przez kliknięcie *Spaces* w prawym dolnym rogu okna Sublime Text.

Teraz możesz już używać klawisza *Tab* do stosowania wcięć w kodzie, a Sublime Text będzie automatycznie stosować spacje w tych wcięciach.

Ustawianie wskaźnika długości linii

Większość edytorów pozwala zdefiniować wizualny wskaźnik, najczęściej w postaci pionowej linii wskazującej miejsce, w którym powinien zakończyć się wiersz

kodu. W społeczności Pythona przyjęła się konwencja, zgodnie z którą wiersz ma długość maksymalnie 79 znaków. Jeżeli chcesz skorzystać z tej funkcji w Sublime Text, wybierz opcję menu *View/Ruler*, a następnie kliknij 80. Sublime Text umieści pionową linię na 80. kolumnie znaków. Ten wskaźnik ma pomóc programistom w ograniczeniu długości wiersza kodu.

Wcięcia i brak wcięć bloków kodu

Aby zastosować wcięcia dla bloku kodu, należy go zaznaczyć i wybrać opcję menu *Edit/Line/Indent*, lub też nacisnąć klawisze *Ctrl+]* (*Cmd+]* w systemie macOS). Natomiast aby zmniejszyć wcięcia bloku kodu, należy wybrać opcję menu *Edit/Line/Unindent*, lub też nacisnąć klawisze *Ctrl+[/* (*Cmd+[/* w systemie macOS).

Umieszczenie bloku kodu w komentarzu

Aby tymczasowo wyłączyć blok kodu, możesz go zaznaczyć i umieścić w komentarzu, a ten kod zostanie zignorowany przez Pythona. Wybierz opcję menu *Edit/Comment/Toggle Comment* lub naciśnij klawisze *Ctrl+/* (*Cmd+/* w systemie macOS). Wiersze w zaznaczonym bloku kodu zostaną poprzedzone znakiem `#` i wcięte na tym samym poziomie, na którym znajduje się kod, aby wskazać, że nie są zwykłymi komentarzami. By wyciągnąć blok kodu z komentarza, zaznacz blok kodu i użyj tego samego polecenia.

Zapisywanie konfiguracji edytora Sublime Text

Niektóre wymienione ustawienia konfiguracyjne mają wpływ jedynie na aktualnie otwarty plik w edytorze. Aby zastosować je dla wszystkich plików otwieranych w Sublime Text, konieczne jest zdefiniowanie ustawień użytkownika. Wybierz opcję menu *Sublime Text/Preferences/Settings* i odszukaj plik *Preferences.sublime-settings — User*. Następnie w tym pliku wprowadź poniższe ustawienia.

```
{  
    "rulers": [80],  
    "translate_tabs_to_spaces": true  
}
```

Po zapisaniu pliku ustawienia dotyczące wizualnego wskaźnika określającego koniec wiersza oraz ustawienia związane z zamianą tabulatorów na spacje będą stosowane we wszystkich plikach otwieranych przez Sublime Text. Jeżeli zechcesz dodać kolejne ustawienia do pliku, upewnij się, że poza ostatnim każdy wiersz kończy się przecinkiem. Możesz analizować pliki konfiguracyjne innych użytkowników i dostosować ustawienia edytora w taki sposób, aby pomagały Ci w efektywnej pracy.

Dalsze konfigurowanie edytora Sublime Text

Sublime Text można dostosować na wiele sposobów, aby przygotować jak najefektywniejsze środowisko pracy. Gdy będziesz poznawać opcje menu, zwracaj uwagę na skróty klawiszowe dla najczęściej używanych opcji. Ilekroć skorzystasz ze skrótu klawiszowego zamiast sięgać po mysz lub gądzik, Twoja efektywność wzrasta. Jednak nie próbuj nauczyć się wszystkich skrótów od razu, zacznij od tych, z których korzystasz najczęściej. Dopiero później staraj się poznawać kolejne, które mogą pomóc w dopracowaniu własnego sposobu pracy.

Inne edytory tekstu i środowiska IDE

Przekonasz się, że wielu innych programistów korzysta z odmiennych edytorów tekstu. Większość tych programów można skonfigurować w taki sposób, aby stały się równie efektywne jak Sublime Text. W tym podrozdziale wymienilem jedynie kilka innych edytorów tekstu, które możesz spotkać.

IDLE

IDLE to domyślny edytor tekstu instalowany wraz z Pythonem. Pracuje się z nim nieco mniej intuicyjnie niż w przypadku Sublime Text, ale odwołania do niego będziesz spotykał w różnych samouczkach oraz w innych opracowaniach przeznaczonych dla początkujących programistów. Dlatego też warto go wypróbować.

Geany

Geany to prosty edytor tekstu, który umożliwia uruchamianie niemalże wszystkich programów bezpośrednio z poziomu edytora. Ponadto wygenerowane przez program dane wyjściowe wyświetla w oknie terminala, co pomaga programistom nabyć doświadczenia w pracy z powłoką. Wprawdzie Geany charakteryzuje się bardzo prostym interfejsem użytkownika, ale jednocześnie oferuje na tyle potężne możliwości, że korzysta z niego wielu doświadczonych programistów.

Emacs i vim

Emacs i vim to dwa popularne edytory tekstów, bardzo lubiane przez wielu doświadczonych programistów, ponieważ można ich używać praktycznie bez odrywania rąk od klawiatury. Dzięki temu kiedy opanuje się sposób pracy z wymienionymi edytorami, można niezwykle wydajnie zajmować się tworzeniem, czytaniem i modyfikowaniem kodu źródłowego. Niestety, to oznacza również, że nauka edytorów emacs i vim nie należy do prostych zadań. Vim znajduje się w systemie macOS oraz w większości dystrybucji systemu Linux, a zarówno Emacs, jak i Vim mogą działać całkowicie w powłoce. Te edytory są więc często stosowane do tworzenia kodu w serwerach za pomocą zdalnych sesji powłoki.

Programiści bardzo często zachęcają do wypróbowania tych edytorów, choć jednocześnie wielu zaawansowanych programistów zapomina, jak dużo nowych

i trudnych rzeczy musi nauczyć się początkujący programista. Dlatego też warto, abyś wiedział o istnieniu tych edytorów, jednak radzilbym Ci wstrzymać się z ich użyciem do czasu, aż poczujesz się pewnie w tworzeniu kodu źródłowego i pracowaniu z nim w znacznie prostszym edytorze tekstu. W ten sposób będziesz mógł skoncentrować się bardziej na nauce programowania niż na używaniu edytora.

Atom

Atom to edytor tekstu oferujący funkcje, które zwykle znajdują się w IDE. Masz możliwość otwarcia pojedynczego pliku lub katalogu projektu, a Atom natychmiast zapewni dostęp do poszczególnych plików tego projektu. Atom został zintegrowany z Gitem i GitHubem, więc gdy rozpocznesz korzystanie z systemu kontroli wersji, będziesz mógł pracować z repozytoriami lokalnymi i zdalnymi bezpośrednio z poziomu edytora tekstu zamiast korzystać z oddzielnego okna powłoki.

Atom pozwala instalować pakiety na wiele sposobów rozszerzających możliwości samego edytora. Wiele tych pakietów oferuje funkcjonalność, dzięki której Atom jeszcze bardziej przypomina środowisko IDE.

Visual Studio Code

Visual Studio Code, znany również pod nazwą VS Code, to kolejny edytor tekstu działający podobnie jak środowisko IDE. Visual Studio Code zapewnia możliwość efektywnej pracy z debugerem, ma zintegrowaną obsługę systemu kontroli wersji, a ponadto oferuje narzędzia uzupełniania kodu źródłowego.

PyCharm

PyCharm to popularne wśród programistów Pythona środowisko IDE, ponieważ zostało opracowane specjalnie do tworzenia kodu źródłowego w Pythonie. Wprawdzie pełna wersja wymaga płatnej subskrypcji, ale jest dostępna również bezpłatna — PyCharm Community Edition — którą wielu programistów uznaje za niezwykle użytkowniczą.

Jedną z funkcjonalności oferowanych przez PyCharm jest tzw. *linter*, który sprawdza, czy zastosowany styl tworzenia kodu odpowiada przyjętym konwencjom Pythona. Jednocześnie oferuje podpowiedzi, gdy odchodzisz od ogólnie stosowanego formatowania kodu źródłowego w Pythonie. PyCharm oferuje również zintegrowany debugger pomocny w efektywnym usuwaniu błędów oraz tryby pozwalające na efektywną pracę z wieloma popularnymi bibliotekami Pythona.

Notatniki Jupyter Notebooks

Notatniki Jupyter Notebooks tu zupełnie inny rodzaj narzędzia niż typowy edytor tekstu lub środowisko IDE — jest to aplikacja internetowa zbudowana z bloków. Każdy blok składa się z tekstu lub kodu źródłowego. Bloki tekstu są generowane w formacie Markdown, więc można w nich stosować proste formatowanie.

Notatniki Jupyter Notebooks opracowano z myślą o zastosowaniu Pythona w aplikacjach naukowych. Jednak ten projekt został rozbudowany na tyle, że zaczęto go stosować także w wielu innych dziedzinach. Gdy pracujesz z notatnikiem Jupyter Notebooks, to zamiast umieszczać komentarze wewnątrz plików kodu, *.py*, tworzysz je w oddzielnego komórkach notatnika. Te komentarze mają postać zwykłego tekstu i można w nich stosować proste formatowanie, takie jak nagłówki, listy wypunktowane i łącza między poszczególnymi sekcjami kodu. Każdy blok może być uruchomiony niezależnie, co pozwala testować niewielkie fragmenty programu lub uruchamiać wszystkie jednocześnie. Każdy blok ma własny obszar przeznaczony na dane wyjściowe, a pomiędzy poszczególnymi obszarami możesz dowolnie przechodzić wedle potrzeb.

Czasami podejście zastosowane w notatnikach Jupyter Notebooks może wydawać się kłopotliwe ze względu na relacje zachodzące między poszczególnymi komórkami. Po zdefiniowaniu funkcji w jednej komórce jest ona dostępna także w innych. W większości sytuacji jest to oczekiwane, choć jednocześnie może być źródłem pomyłek w większych notatnikach lub jeśli nie do końca rozumiesz zasadę działania środowiska notatników Jupyter Notebooks.

Jeżeli w Pythonie wykonujesz jakiekolwiek zadania naukowe bądź związane z danymi, w końcu niemal na pewno zetniesz się z Jupyter Notebooks.

C

Uzyskiwanie pomocy

KAŻDY NA PEWNYM ETAPIE NAUKI PROGRAMOWANIA DOJDZIE DO MOMENTU, W KTÓRYM NAPOTKA PROBLEM UNIEMOŻLIWIJĄCY MU PÓJŚCIE DALEJ. JEDNĄ Z NAJWAŻNIEJSZYCH UMIEJĘTNOŚCI, jaką powinien opanować programista, jest efektywne rozwiązywanie problemów. W tym dodatku przedstawię kilka sposobów radzenia sobie w sytuacjach, gdy programowanie sprawia trudności.

Pierwsze kroki

Jeśli utknąłeś w martwym punkcie, najpierw powinieneś ocenić sytuację. Zanim poprosisz o jakąkolwiek pomoc, spróbuj odpowiedzieć sobie na trzy poniższe pytania:

- Co próbujesz zrobić?
- Co udało Ci się zrobić do tej pory?
- Jakich wyników oczekujesz?

Twoje odpowiedzi powinny być jak najbardziej konkretne. Jeśli chodzi o pierwsze pytanie, to odpowiedź typu: „Próbuje zainstalować najnowszą wersję Pythona w komputerze działającym pod kontrolą systemu Windows 10”, jest wystarczająco

szczegółowa, aby inni członkowie społeczności Pythona mogli Ci pomóc. Natomiast odpowiedź w stylu: „Próbuje zainstalować Pythona”, zawiera zbyt mało informacji, aby można było zaoferować pytającemu konkretną pomoc.

Odpowiedź na drugie pytanie powinna być jak najbardziej szczegółowa, ponieważ w ten sposób unikniesz sugestii wykonywania kroków, które już wcześniej podjęłeś. Dlatego też odpowiedź typu: „Wszedłem na stronę <http://python.org/downloads/> i kliknąłem przycisk *Download*. Po pobraniu instalatora uruchomiłem go”, jest dużo bardziej pomocna niż zdanie w stylu: „Wszedłem na stronę Pythona i pobrałem jakiś plik”.

Jeśli chodzi o odpowiedź na ostatnie pytanie, to szukając w internecie rozwiązania problemu lub prosząc o pomoc, dobrze mieć zanotowaną dokładną treść otrzymanego komunikatu błędu.

Czasami udzielenie sobie odpowiedzi na te trzy pytania pozwala spojrzeć na problem z innej perspektywy i dostrzec przeoczony wcześniej szczegół, który uniemożliwiał pójście dalej. Programiści nawet mają odpowiednie określenie na tego rodzaju sytuację: *debugowanie metodą gumowej kaczuszki*. Jeśli swoją sytuację wyjaśnisz jasno gumowej kaczce (lub jakiemukolwiek innemu przedmiotowi) i zadasz konkretne pytanie, często będziesz w stanie znaleźć odpowiedź na to pytanie. Niektóre sklepy ze sprzętem komputerowym mają w asortymencie prawdziwe gumowe kaczki właśnie po to, aby zachęcić programistów do prowadzenia „dyskusji z gumową kaczką”.

Spróbuj jeszcze raz

Cofnięcie się do samego początku i ponowne wykonanie danej czynności czasem pomaga rozwiązać wiele problemów. Przykładem może być próba utworzenia pętli `for` w programie przedstawionym w tej książce. Być może pominąłeś jakiś prosty element, na przykład dwukropka na końcu wiersza zawierającego poleceń `for`. Ponowne wykonanie wszystkich czynności może pomóc uniknąć popełnienia tego samego błędu.

Chwila odpoczynku

Jeśli pracujesz nad jakimś problemem już od dłuższego czasu, to krótka przerwa na odpoczynek będzie jednym z najlepszych możliwych ruchów, i jest to podejście zdecydowanie warte wypróbowania. Kiedy dość długo pracujesz na pewnym zadaniu, mózg zaczyna koncentrować się tylko na jednym rozwiązaniu. Tracisz perspektywę i nie potrafisz właściwie spojrzeć na przyjęte założenia. W takim przypadku przerwa pomaga przywrócić świeże spojrzenie na problem. To nie musi być dłuża przerwa — wystarczy zająć się czymś innym, tak aby pozwolić odpocząć umysłowi. Jeśli siedzisz przez dłuższy czas przed komputerem, postaw na zajęcia fizyczne. To może być krótki spacer lub po prostu wyjście z domu. Inna możliwość to napicie się wody lub zjedzenie czegoś lekkiego i zdrowego.

Jeśli jesteś już naprawdę sfrustrowany i zniechęcony, warto odłożyć pracę nad rozwiązaniem problemu nawet na następny dzień. Zdrowy sen i nocny odpoczynek niemal zawsze owocują następnego dnia dobrymi pomysłami i rozwiązaniami.

Korzystaj z zasobów tej książki

Materiały przygotowane do tej książki są dostępne na stronie <https://nostarch.com/pythoncrashcourse2e/>. Znajdziesz w nich wiele pomocnych sekcji dotyczących konfiguracji używanego systemu oraz pracy z kodem przedstawionym w poszczególnych rozdziałach. Jeśli do tej pory tego nie zrobiłeś, przyjrzyj się tym zasobom i sprawdź, czy znajdziesz w nich pomocne materiały.

Wyszukiwanie informacji w internecie

Istnieje duże prawdopodobieństwo, że ktoś wcześniej spotkał się już z tym samym problemem co Ty i umieścił o tym informację w internecie. Umiejętność dobrego wyszukiwania informacji i zadawania właściwych pytań z pewnością pomoże w znalezieniu zasobów, które okażą się pomocne podczas rozwiązywania problemu. Na przykład jeśli usiłujesz zainstalować Pythona w systemie Windows 10, wpisanie w ulubionej wyszukiwarce internetowej wyrażenia „instalacja python windows 10” może naprowadzić na właściwą odpowiedź.

Również wyszukiwanie z podaniem dokładnego komunikatu błędu okazuje się wyjątkowo pomocne. Przyjmijmy na przykład założenie, że kiedy próbujesz uruchomić sesję Pythona w powłoce, otrzymujesz następujący komunikat błędu:

```
> python
Nazwa 'python' nie jest rozpoznawana jako polecenie wewnętrzne lub
zewnętrzne, program wykonywalny lub plik wsadowy
>
```

Wyszukanie pełnego komunikatu błędu (tutaj *Nazwa 'python' nie jest rozpoznawana jako polecenie wewnętrzne lub zewnętrzne, program wykonywalny lub plik wsadowy*) prawdopodobnie zaowocuje znalezieniem jakiejś dobrej rady.

Kiedy zaczynasz wyszukiwać tematy związane z programowaniem, natychmiast pojawi się wiele odnośników prowadzących do wielu stron. Niektóre z nich opiszę pokrótce, abyś wiedział, jak bardzo mogą okazać się pomocne.

Stack Overflow

Stack Overflow (<http://stackoverflow.com/>) to jeden z najbardziej popularnych serwisów zawierających pytania i udzielone na nie odpowiedzi. Jest skierowany do programistów i zwykle w wynikach wyszukiwania dotyczących Pythona pojawia się na pierwszej stronie. Idea tego serwisu polega na tym, że użytkownicy zadają pytania dotyczące problemu, którego nie potrafią rozwiązać, a inni członkowie grupy próbują udzielić pomocnych odpowiedzi. Użytkownicy mogą głosować na najbardziej pomocne odpowiedzi, dlatego najlepsze rozwiązania znajdują się zwykle na początku.

Na wiele podstawowych pytań dotyczących Pythona znajdziesz w serwisie Stack Overflow bardzo jasne odpowiedzi, ponieważ z czasem społeczność je dopracowała i udoskonała. Ponadto użytkownicy są zachęcani do aktualizowania postów, więc udzielone odpowiedzi z reguły pozostają aktualne. W trakcie powstawania tej książki w serwisie Stack Overflow znajdowało się ponad milion pytań związanych z Pythonem, na które udzielono odpowiedzi.

Oficjalna dokumentacja Pythona

Oficjalna dokumentacja Pythona (<https://docs.python.org/3/>) jest w przypadku początkujących programistów strzałem na chybił trafił, ponieważ jej celem jest bardziej dokumentowanie samego języka niż skupianie się na jego objaśnianiu. Przykłady zaprezentowane w oficjalnej dokumentacji powinny działać, ale niekoniecznie będziesz mógł zrozumieć wszystko, co zostało w nich pokazane. Mimo tego to wciąż bardzo dobre źródło wiedzy, które warto sprawdzić, gdy odnośniki do niego pojawią się w wynikach wyszukiwania. Sama dokumentacja z całą pewnością stanie się cenniejsza dla Ciebie, gdy będziesz kontynuował poznawanie programowania w języku Python.

Oficjalna dokumentacja biblioteki

Jeśli używasz określonej biblioteki, takiej jak Pygame, matplotlib czy Django, bardzo pomocne okażą się prowadzące do oficjalnej dokumentacji łącza, które pojawią się w wynikach wyszukiwania. Przykładem witryny zawierającej taką dokumentację może być <http://docs.djangoproject.com/>. Jeśli planujesz wykorzystanie dowolnej z wymienionych bibliotek, na pewno doskonałym pomysłem będzie zapoznanie się z jej oficjalną dokumentacją.

r/learnpython

Serwis internetowy Reddit składa się z wielu subforum zwanych *subreddits*. Subreddit *r/learnpython* (<http://reddit.com/r/learnpython/>) jest dość aktywne i pomocne. Znajdziesz tutaj pytania zadane przez innych użytkowników, a także możesz zadać własne.

Posty na blogach

Wielu programistów prowadzi blog i dzieli się z czytelnikami informacjami dotyczącymi tego, nad czym aktualnie pracują. Zanim skorzystasz z porad zawartych na tego rodzaju blogach, przejrzyj kilka pierwszych komentarzy i zwróć uwagę na reakcje innych osób, które już skorzystały z przedstawionej porady. Jeśli do postu nie ma jeszcze żadnych komentarzy, raczej powinieneś do niego podejść ze szczyptą rezerwy. Możliwe, że nikt inny nie zweryfikował jeszcze danej porady.

Kanały IRC

Programiści mogą się komunikować w czasie rzeczywistym za pośrednictwem kanałów IRC. Jeśli utknąłeś w martwym punkcie, próbując rozwiązań pewien problemem, a przeszukiwanie zasobów internetu nie przyniosło żadnych przydanych odpowiedzi, to opublikowanie na kanale IRC prośby o pomoc może okazać się najlepszym rozwiązaniem. Większość ludzi spotykająca się w tym miejscu jest uprzejma i pomocna, szczególnie jeśli potrafisz konkretnie określić to, co próbujesz zrobić, przedstawić podjęte dotąd kroki i otrzymane wyniki.

Założenie konta na kanale IRC

Aby utworzyć konto na kanale IRC, przejdź na stronę <http://webchat.freenode.net/>. Wybierz nick, wypełnij pole Captcha i kliknij *Connect*. Otrzymasz wiadomość z powitaniem w serwerze IRC freenode. W polu wyświetlonym na dole okna wpisz następujące polecenie:

```
/msg nickserv register hasło e-mail
```

Zamiast słowa *hasło* podaj swoje hasło, natomiast zamiast *e-mail* podaj adres e-mail. Zdecyduj się na hasło, którego nie używasz nigdzie indziej. Otrzymasz wiadomość e-mail wraz z informacjami o sposobie weryfikacji konta. Ta wiadomość będzie zawierała polecenie podobne do poniższego:

```
/msg nickserv verify register nick kod_weryfikacyjny
```

Wklej powyższy wiersz polecenia na stronie serwisu IRC, przy czym w miejscu słowa *nick* podaj wybrany wcześniej nick oraz odpowiednią wartość jako *kod_weryfikacyjny*. Teraz jesteś już gotowy do korzystania z kanału.

Jeżeli napotkasz trudności z zalogowaniem się do konta, spróbuj wydać polecenie podobne do poniższego:

```
/msg nickserv identify nick hasło
```

Zamiast słowa *hasło* podaj swoje hasło, natomiast zamiast słowa *nick* podaj nick wybrany podczas rejestracji. To polecenie uwierzytelnia Cię w sieci i będziesz mieć dostęp do kanałów wymagających uprzedniego uwierzytelnienia się.

Kanały, do których warto się przyłączyć

Aby przyłączyć się do najważniejszego kanału poświęconego Pythonowi, należy w polu danych wejściowych wpisać */join #python*. Otrzymasz potwierdzenie o dołączeniu do wskazanego kanału oraz podstawowe informacje o nim.

Kanał *##learnpython* (dwa znaki hash na początku nazwy) zwykle jest całkiem aktywny. Ten kanał jest również powiązany z subforum <http://reddit.com/r/>

learnpython/, więc będziesz otrzymywać też powiadomienia o nowych postach publikowanych na [r/learnpython](#). Możesz też przyłączyć się do kanału #django, zwłaszcza jeśli pracujesz nad aplikacjami internetowymi.

Po przyłączeniu się do kanału będziesz mógł czytać rozmowy prowadzone przez innych uczestników, a także zadawać pytania.

Kultura na kanale IRC

Abytrzymać skutecną pomoc, powinieneś poznać kilka szczegółów dotyczących kultury na kanale IRC. Jeżeli skoncentrujesz się na trzech pytaniach zaprezentowanych na początku tego dodatku, z pewnością będziesz miał duże szanse na znalezienie satysfakcjonującego rozwiązania problemu. Inni użytkownicy chętnie Ci pomogą, jeśli tylko będziesz potrafił precyzyjnie wyjaśnić, co usuajesz zrobić, jakie kroki dotąd podjęłeś i jakie dokładnie wyniki otrzymałeś. Jeśli potrzebujesz podzielić się kodem źródłowym lub danymi wyjściowymi, to uczestnicy rozmów na kanałach IRC do tego celu używają zewnętrznych witryn, takich jak <https://bpaste.net/+python/>. (Do tej strony zostaniesz odesłany, jeśli zechcesz udostępnić kod źródłowy lub pokazać otrzymane dane wyjściowe). Dzięki temu kanały nie są zalewane przez kod źródłowy, a ponadto łatwiej można zapoznać się z kodem udostępnianym przez innych.

Cierpliwość jest z pewnością bardzo pożądaną cechą. Zwięzłe zadaj swoje pytanie, a potem cierpliwie czekaj na ewentualną odpowiedź. Często użytkownicy są akurat zajęci innymi rozmowami, ale zwykle w rozsądny czasie znajdzie się ktoś, kto udzieli Ci odpowiedzi. Jeśli w danym momencie z kanału korzysta niewielu użytkowników, na odpowiedź pewnie trzeba będzie poczekać trochę dłużej.

Slack

Slack można uznać za znacznie nowocześniejszą wersję IRC. Bardzo często jest wykorzystywany do wewnętrznej komunikacji w firmie, choć istnieje również wiele grup publicznych, do których można dołączyć. Jeżeli chcesz poszukać grup związanych z Pythonem, zacznij od witryny internetowej <https://pyslackers.com/web>. Kliknij łącze *Slack* u góry strony, wpisz adres e-mail i poczekaj na zaproszenie.

Gdy znajdziesz się już w obszarze *Python Developers*, zobaczysz listę kanałów. Kliknij *Channels*, a następnie wybierz interesujący Cię temat. Na początek warto rozważyć kanały *#learning_python* i *#django*.

Discord

Discord to kolejne środowisko czatu internetowego dla społeczności Pythona, w którym można szukać pomocy na tematy związane z Pythonem.

Jeżeli chcesz wypróbować Discord, zacznij od odwiedzenia witryny <https://pythondiscord.com/> i kliknięcia łącza *Chat Now*. Na ekranie powinieneś zobaczyć

automatycznie wygenerowane zaproszenie. Wystarczy kliknąć przycisk *Accept Invite*. Jeżeli masz już konto Discord, możesz się zalogować za jego pomocą. Natomiast jeśli jeszcze nie masz konta, podaj nazwę użytkownika i wykonuj poleceńia wyświetlane na ekranie, aby w ten sposób dokończyć rejestrację w serwisie Discord.

Jeśli odwiedzasz Python Discord po raz pierwszy, najpierw musisz zaakceptować reguły społeczności, a dopiero później możesz w niej w pełni uczestniczyć. Akceptacja reguł społeczności umożliwia przyłączenie się do dowolnego interesującego Cię kanału. Gdy szukasz pomocy, upewnij się, że post został umieszczony na kanale *Python Help*.

D

Używanie Gita do kontroli wersji

OPROGRAMOWANIE SŁUŻĄCE DO KONTROLI WERSJI POZWAŁA NA UTWORZENIE MIGAWKI PROJEKTU W CHWILI, GDY DZIAŁA PRAWIDŁOWO I ZGODNIE Z OCZEKIWANAMI. DZIĘKI TEMU PO wprowadzeniu zmian w projekcie, na przykład w postaci implementacji nowej funkcji, masz możliwość cofnięcia tych zmian i przywrócenia aplikacji do poprzedniego stanu, jeśli aktualnie nie działa zgodnie z oczekiwaniemi.

Używanie oprogramowania przeznaczonego do kontroli wersji daje większą swobodę i elastyczność podczas wprowadzania usprawnień oraz pozwala na popelnianie błędów bez obaw o zniszczenie projektu. Wprawdzie to ma bardzo istotne znaczenie przede wszystkim w ogromnych projektach, ale może okazać się przydatne również w mniejszych, nawet jeśli pracujesz nad programem mieszącym się w pojedynczym pliku.

W tym dodatku dowiesz się, jak zainstalować oprogramowanie Git oraz wykorzystać je do kontroli wersji programów, nad którymi pracujesz. Obecnie Git to najpopularniejszy system przeznaczony do kontroli wersji. Wiele jego zaawansowanych funkcji ułatwia zespołom programistów współpracę przy ogromnych projektach. Warto w tym miejscu dodać, że podstawowe funkcje systemu Git doskonale sprawdzają się także w indywidualnej pracy programistów nad projektem.

Git implementuje system kontroli wersji, monitorując zmiany wprowadzane we wszystkich plikach projektu. Jeżeli popełnisz błąd, możesz po prostu powrócić do poprzednio zachowanego stanu.

Instalacja Gita

W prawdziwe oprogramowanie Git działa we wszystkich najważniejszych systemach operacyjnych, ale jego instalacja przebiega odmiennie w poszczególnych systemach. W poniższych sekcjach przedstawiłem informacje dotyczące instalacji oprogramowania Git w różnych systemach operacyjnych.

Instalacja Gita w systemie Windows

Aby zainstalować Gita w systemie Windows, pobierz odpowiedni plik ze strony <https://git-scm.com/>. Znajdziesz na niej łącze prowadzące do programu instalacyjnego dla używanego przez Ciebie systemu operacyjnego.

Instalacja Gita w systemie macOS

Oprogramowanie Git może być już zainstalowane w Twoim systemie, więc spróbuj wydać polecenie `git --version`. Jeśli zostaną wygenerowane dane wyjściowe zawierające informacje o konkretnej wersji, oznacza to, że Git jest już zainstalowany w Twoim systemie. Natomiast w przypadku komunikatu zachęcającego do instalacji lub aktualizacji Gita, po prostu kieruj się podawanymi wskazówkami.

Możesz też przejść do witryny <https://git-scm.com/>, kliknąć łącze *Downloads*, a następnie wybrać instalator odpowiedni dla używanego przez Ciebie systemu operacyjnego.

Instalacja Gita w systemie Linux

Aby zainstalować Gita w systemie Linux, wydaj poniższe polecenie:

```
$ sudo apt install git-all
```

I to już wszystko. Od teraz możesz używać systemu kontroli wersji Git w swoich projektach.

Konfiguracja Gita

Git rejestruje informacje o tym, kto dokonuje zmian w projekcie, nawet jeśli nad danym projektem pracuje tylko jedna osoba. W tym celu system Git musi znać Twoją nazwę użytkownika i adres e-mail. Musisz więc podać nazwę użytkownika, natomiast niekoniecznie musisz podawać używany przez Ciebie adres e-mail:

```
$ git config --global user.name "nazwa użytkownika"  
$ git config --global user.email "użytkownik@example.com"
```

Jeśli zapomnisz o podaniu tych informacji, Git zapyta o nie podczas pierwszego zatwierdzania zmian w repozytorium.

Tworzenie projektu

Przygotujemy teraz projekt do pracy. W tym celu utwórz w systemie katalog o nazwie *git_cwiczenia*. Następnie umieść w nim plik *hello_git.py* zawierający prosty program w Pythonie.

Plik hello_git.py:

```
print("Witaj, świecie Gita!")
```

Tego programu będziemy używać do poznania podstawowych funkcjonalności systemu Git.

Ignorowanie plików

Pliki z rozszerzeniem *.pyc* są automatycznie generowane na podstawie plików *.py*, więc nie ma potrzeby ich monitorowania przez Git. Te pliki są przechowywane w katalogu o nazwie *_pycache_*. Aby system Git zignorował ten katalog, utwórz plik specjalny o nazwie *.gitignore* — z kropką na początku nazwy pliku i bez rozszerzenia pliku — a następnie dodaj do niego poniższy wiersz kodu.

Plik .gitignore:

```
_pycache_/
```

W ten sposób nakazujemy Gitowi ignorowanie wszystkich plików znajdujących się w katalogu *_pycache_*. Dzięki użyciu pliku *.gitignore* unikamy zaśmiecania projektu i ułatwiamy sobie pracę.

Może być potrzebne zmodyfikowanie ustawień używanego edytora tekstu w taki sposób, aby pokazywał również ukryte pliki. W przeciwnym razie nie będziesz mógł otworzyć pliku *.gitignore*. Niektóre edytory tekstu mają ustawione ignorowanie nazw plików rozpoczynających się od kropki.

Inicjalizacja repozytorium

Skoro masz już katalog zawierający plik programu napisanego w Pythonie i plik `.gitignore`, możesz zainicjować repozytorium Gita. W tym celu przejdź do powłoki, a następnie do katalogu `git_cwiczenia` i wydaj poniższe polecenie:

```
git_cwiczenia$ git init
Initialized empty Git repository in git_cwiczenia/.git/
git_cwiczenia$
```

Dane wyjściowe pokazują, że system Git zainicjował puste repozytorium w katalogu `git_cwiczenia`. *Repozytorium* to zbiór plików w programie, który jest aktywnie monitorowany przez Gita. Wszystkie pliki wykorzystywane przez Gita do zarządzania repozytorium są przechowywane w ukrytym katalogu o nazwie `.git`, z którym jednak w ogóle nie musisz pracować. Mimo to nie usuwaj tego katalogu, ponieważ stracisz wtedy całą historię projektu.

Sprawdzanie stanu

Zanim zrobisz cokolwiek innego, sprawdź aktualny stan projektu, jak pokazałem poniżej:

```
git_cwiczenia$ git status
On branch master ①

No commits yet

Untracked files: ②
  (use "git add <file>..." to include in what will be committed)

  .gitignore
  hello_git.py

nothing added to commit but untracked files present (use "git add" to
→track) ③
git_cwiczenia$
```

W systemie Git słowo *branch* (*gałęź*) przedstawia wersję projektu, nad którą pracujesz. W omawianym przykładzie wyraźnie widać, że pracujemy w gałęzi o nazwie *master* (patrz wiersz ①). Za każdym razem, gdy sprawdzisz stan projektu, powinieneś otrzymywać informacje, że pracujesz w gałęzi *master*. Następnie mamy informacje o przeprowadzeniu początkowego zatwierdzenia. Wspomniane *zatwierdzenie* (*commit*) to migawka projektu w określonym punkcie w czasie.

Git informuje nas o niemonitorowanych plikach znajdujących się w projekcie (patrz wiersz ❷), ponieważ jeszcze nie wskazaliśmy plików, które mają być monitorowane. W wierszu ❸ znajduje się informacja o niedodaniu żadnych plików do aktualnego zatwierdzenia, choć istnieją niemonitorowane pliki, które być może będziesz chciał umieścić w repozytorium.

Dodawanie plików do repozytorium

Dodamy teraz dwa pliki do repozytorium i ponownie sprawdzimy jego stan:

```
git_cwiczenia$ git add .
git_cwiczenia$ git status ❷
On branch master

Initial commit

Changes to be committed:
(use "git rm --cached <file>..." to unstage)

    new file: .gitignore ❸
    new file: hello_git.py

git_cwiczenia$
```

Polecenie `git add .` sprawia, że do repozytorium zostają dodane wszystkie pliki projektu, które nie są jeszcze monitorowane (patrz wiersz ❶). To nie powoduje zatwierdzenia tych plików, a jedynie informuje Gita o konieczności zwrócenia na nie uwagi. Jeśli teraz ponownie sprawdzimy stan projektu, to okaże się, że system Git wykrywa pewne zmiany wymagające zatwierdzenia (patrz wiersz ❷). Etykieta *new file* oznacza nowo dodane pliki do repozytorium (patrz wiersz ❸).

Zatwierdzanie plików

Przeprowadzimy teraz pierwszą operację zatwierdzenia plików:

```
git_cwiczenia$ git commit -m "Rozpoczęcie projektu." ❶
[master (root-commit) ee76419] Rozpoczęcie projektu. ❷
 2 files changed, 4 insertion(+) ❸
  create mode 100644 .gitignore
  create mode 100644 hello_git.py
git_cwiczenia$ git status ❹
On branch master
nothing to commit, working directory clean
git_cwiczenia$
```

Na początku wydaliśmy polecenie `git commit -m "Rozpoczęcie projektu"` (patrz wiersz ❶), aby utworzyć migawkę aktualnego stanu projektu. Opcja `-m` nakazuje systemowi Git zarejestrować komunikat ujęty w cudzysłów i umieścić go w dzienniku projektu. Wygenerowane dane wyjściowe pokazują, że pracujemy w gałęzi `master` (patrz wiersz ❷) i zmodyfikowane zostały dwa pliki (patrz wiersz ❸).

Jeżeli teraz sprawdzimy stan projektu, wyraźnie widać, że znajdujemy się w gałęzi `master`, a katalog roboczy jest uznawany za czysty (patrz wiersz ❹). Tego rodzaju komunikat będziesz chciał widzieć za każdym razem, gdy będziesz przeprowadzać operację zatwierdzenia projektu, który w swoim aktualnym stanie działa poprawnie. Jeśli otrzymasz inny komunikat, powinieneś bardzo dokładnie go przeczytać. Istnieje spore prawdopodobieństwo, że zapomniałeś dodać plik, zanim rozpoczęłeś operację zatwierdzania.

Sprawdzanie dziennika projektu

Git przechowuje dziennik wszystkich operacji zatwierdzenia przeprowadzonych w projekcie. Teraz zajrzymy do tego dziennika:

```
git_cwiczenia$ git log
commit a9d74d87f1aa3b8f5b2688cb586eac1a908fcf7f (HEAD -> master)
Author: Eric Matthes <eric@example.com>
Date:   Mon Jan 21 21:24:28 2019 -0900
```

```
Rozpoczęcie projektu.
git_cwiczenia$
```

W trakcie każdej operacji zatwierdzenia Git generuje unikatowy 40-znakowy identyfikator. W dzienniku zapisywane są informacje o tym, kto przeprowadził daną operację zatwierdzenia, kiedy została przeprowadzona ta operacja (data) oraz jaki był komunikat podany przez użytkownika. Nie zawsze potrzebne są te wszystkie informacje, więc Git oferuje możliwość wyświetlenia zawartości dziennika w znacznie prostszej postaci:

```
git_cwiczenia$ git log --pretty=oneline
a9d74d87f1aa3b8f5b2688cb586eac1a908fcf7f (HEAD -> master) Rozpoczęcie
projektu.
git_cwiczenia$
```

Opcja `--pretty=oneline` powoduje wyświetlenie dwóch najważniejszych fragmentów informacji, czyli identyfikatora zatwierdzenia oraz komunikatu podanego przez użytkownika w trakcie przeprowadzania operacji zatwierdzenia.

Drugie zatwierdzenie

Aby przekonać się o prawdziwej potędze systemu kontroli wersji, musimy dokonać zmiany w projekcie, a następnie ją zatwierdzić. W omawianym przykładzie po prostu dodajemy następny wiersz kodu w pliku *hello_git.py*.

Plik hello_git.py:

```
print("Witaj, świecie Gita!")
print("Dzień dobry wszystkim!")
```

Jeśli teraz sprawdzimy stan projektu, to zobaczymy, że system Git odnotował dokonaną zmianę w pliku:

```
git_cwiczenia$ git status
On branch master ❶
Changes not staged for commit:
  (use "git add <file>..." to update what will be committed)
  (use "git checkout -- <file>..." to discard changes in working directory)

    modified:   hello_git.py ❷

no changes added to commit (use "git add" and/or "git commit -a") ❸
git_cwiczenia$
```

W wierszu ❶ wyświetlona jest nazwa gałęzi, w której obecnie pracujemy. Wiersz ❷ zawiera nazwę zmodyfikowanego pliku. Natomiast w wierszu ❸ mamy komunikat informujący, że żadna zmiana nie została jeszcze zatwierdzona. Przystępujemy więc do zatwierdzenia zmiany i ponownego sprawdzenia stanu projektu:

```
git_cwiczenia$ git commit -am "Rozbudowa powitanie." ❶
[master 51f0fe5] Rozbudowa powitanie.
 1 file changed, 1 insertion(+), 1 deletion(-)
git_cwiczenia$ git status ❷
On branch master
nothing to commit, working directory clean
git_cwiczenia$ git log --pretty=oneline ❸
51f0fe5884e045b91c12c5449fabf4ad0eef8e5d (HEAD -> master) Rozbudowa
→powitanie.
ee76419954379819f3f2cacafd15103ea900ecb2 Rozpoczęcie projektu.
git_cwiczenia$
```

Przeprowadzamy nową operację zatwierdzenia. W poleceniu `git commit` użyliśmy opcji `-am` (patrz wiersz ❶). Opcja `-a` informuje system Git o konieczności uwzględnienia w przeprowadzanej operacji zatwierdzenia wszystkich plików zmodyfikowanych w repozytorium. (Gdy między następującymi po sobie zatwierdzeniami utworzysz jakikolwiek nowy plik, wówczas aby dodać nowe pliki do repo-

zytorium, po prostu ponownie wydaj polecenie `git add .`). Natomiast opcja `-m` nakazuje systemowi Git umieścić w dzienniku komunikat podany w trakcie przeprowadzanej operacji zatwierdzania.

Kiedy ponownie sprawdzimy stan projektu, to zobaczymy, że katalog roboczy znów jest uznawany za czysty (patrz wiersz ❷). Na końcu przeglądamy dwie operacje zatwierdzienia, o których informacje znajdują się w dzienniku (patrz wiersz ❸).

Przywracanie stanu projektu

Teraz zobaczysz, w jaki sposób można cofnąć zmiany i przywrócić projekt do poprzedniego stanu. Najpierw dodamy nowy wiersz kodu do pliku `hello_git.py`.

Plik hello_git.py:

```
print("Witaj, świecie Gita!")
print("Dzień dobry wszystkim!")

print("O nie, zepsułem projekt!")
```

Zapisz plik i uruchom ten program.

Sprawdź stan projektu i przekonaj się, że Git zanotował tę zmianę.

```
git_cwiczenia$ git status
On branch master
Changes not staged for commit:
  (use "git add <file>..." to update what will be committed)
  (use "git checkout -- <file>..." to discard changes in working directory)

    modified:   hello_git.py ❶

no changes added to commit (use "git add" and/or "git commit -a")
git_cwiczenia$
```

Git wykrywa zmianę dokonaną w pliku `hello_git.py` (patrz wiersz ❶) — w tym momencie można przeprowadzić operację zatwierdzienia, jeśli zachodzi taka potrzeba. Jednak tym razem zamiast zatwierdzić zmiany, chcemy przywrócić projekt do poprzedniego stanu, w którym działał on bez zarzutu. Nie będziemy podejmować żadnych działań w pliku `hello_git.py` — nie usuniemy wiersza kodu i nie użyjemy funkcji `Cofnij` oferowanej przez edytor tekstu. Zamiast tego w sesji powłoki wydaj poniższe polecenia:

```
git_cwiczenia$ git checkout .
git_cwiczenia$ git status
On branch master
nothing to commit, working directory clean
git_cwiczenia$
```

Polecenie `git checkout` pozwala na pracę ze wszystkimi poprzednimi zatwierdzeniami. Polecenie `git checkout .` odrzuca wszelkie zmiany wprowadzone od ostatniej operacji zatwierdzenia i przywraca projekt do stanu, w którym znajdował się po poprzednim zatwierdzeniu.

Kiedy powrócisz do edytora tekstu, zobaczysz, że plik `hello_git.py` został przywrócony do następującej postaci:

```
print("Witaj, świecie Gita!")
print("Dzień dobry wszystkim!")
```

O ile powrót do poprzedniego stanu w tym prostym przykładzie może wydawać się trywialny, to tego rodzaju operacja nie będzie już taka łatwa w przypadku pracy nad ogromnymi projektami z dziesiątkami zmodyfikowanych plików. Do poprzedniego działającego stanu przywrócone będą wszystkie pliki, które zostały zmienione od chwili ostatniej operacji zatwierdzenia. Ta funkcja jest niezwykle użyteczna, ponieważ pozwala na wprowadzenie dowolnej ilości zmian w projekcie podczas implementacji nowej funkcjonalności. Następnie jeśli nowa funkcja nie działa zgodnie z oczekiwaniemi, zmiany możesz cofnąć bez żadnej szkody dla projektu. Nie musisz pamiętać tych zmian i wycofywać ich ręcznie. System Git zrobi to za Ciebie.

UWAGA *Być może trzeba będzie kliknąć w oknie edytora tekstu, aby odświeżyć plik i wyświetlić jego poprzednią wersję.*

Przywrócenie projektu do wcześniejszego stanu

Istnieje możliwość przywrócenia projektu do dowolnego (a nie tylko do ostatniego) poprzedniego stanu zachowanego przez przeprowadzenie operacji zatwierdzenia. W tym celu zamiast kropki należy podać sześć pierwszych znaków identyfikatora stanu, do którego chcesz przywrócić projekt. Przywracając projekt do wybranego stanu, możesz przejrzeć wcześniejsze operacje zatwierdzenia. Następnie możesz powrócić do ostatniego zatwierdzenia, lub też odrzucić ostatnie zmiany i podjąć pracę nad projektem od stanu, w jakim znajdowała się jeszcze wcześniej:

```
git_cwiczenia$ git log --pretty=oneline
51f0fe5884e045b91c12c5449fabf4ad0eef8e5d (HEAD -> master) Rozbudowa
↳powitania.
ee76419954379819f3f2cacaf15103ea900ecb2 Rozpoczęcie projektu.
git_cwiczenia$ git checkout ee7641
Note: checking out 'ee7641'.
```

You are in 'detached HEAD' state. You can look around, make experimental ❶

changes and commit them, and you can discard any commits you make in this state without impacting any branches by performing another checkout.

If you want to create a new branch to retain commits you create, you may do so (now or later) by using `-b` with the `checkout` command again. Example:

```
git checkout -b new_branch_name
```

```
HEAD is now at ee7641... Rozpoczęcie projektu.  
git_cwiczenia$
```

Kiedy przywracasz projekt do wcześniejszego stanu, opuszczasz gałąź *master* i przechodzisz do stanu określonego przez Git mianem *detached HEAD* (patrz wiersz ❶). Obecnym stanem projektu jest *HEAD*, natomiast słowo *detached* oznacza opuszczenie nazwanej gałęzi (w omawianym przykładzie to gałąź *master*).

Jeżeli chcesz powrócić do gałęzi *master*, musisz wydać poniższe polecenie:

```
git_cwiczenia$ git checkout master  
Previous HEAD position was ee7641... Rozpoczęcie projektu.  
Switched to branch 'master'  
git_cwiczenia$
```

W ten sposób powracasz do gałęzi *master*. O ile nie zamierzasz wykorzystywać pewnych bardziej zaawansowanych funkcji systemu Git, najlepszym rozwiązaniem będzie unikanie wprowadzania jakichkolwiek zmian w projekcie po przywróceniu go do stanu, w jakim znajdował się podczas wcześniejszego zatwierdzenia. Jeżeli jednak jesteś jedyną osobą pracującą nad danym projektem, chcesz odrzucić ostatnie zmiany oraz powrócić do wcześniejszego stanu, możesz wyzerać projekt do wybranego wcześniejszego stanu. W tym celu pracując w gałęzi *master*, należy wydać następujące polecenia:

```
git_cwiczenia$ git status ❶  
On branch master  
nothing to commit, working directory clean  
git_cwiczenia$ git log --pretty=oneline ❷  
51f0fe5884e045b91c12c5449fabf4ad0eef8e5d (HEAD -> master) Rozbudowa  
→powitania.  
ee76419954379819f3f2cacaf15103ea900ecb2 Rozpoczęcie projektu.  
git_cwiczenia$ git reset --hard ee7641 ❸  
HEAD is now at ee7641 Rozpoczęcie projektu.  
git_cwiczenia$ git status ❹  
On branch master  
nothing to commit, working directory clean  
git_cwiczenia$ git log --pretty=oneline ❺  
ee76419954379819f3f2cacaf15103ea900ecb2 Rozpoczęcie projektu.  
git_cwiczenia$
```

Zaczynamy od sprawdzenia stanu repozytorium, aby mieć pewność, że znajdujemy się w gałęzi *master* (patrz wiersz ❶). Następnie sprawdzamy dziennik i widzimy obie operacje zatwierdzenia (patrz wiersz ❷). Wydajemy polecenie `git reset --hard` wraz z pierwszymi sześcioma znakami identyfikatora stanu, do którego chcemy trwale przywrócić projekt (patrz wiersz ❸). Ponownie sprawdzamy stan i potwierdzamy to, że znajdujemy się w gałęzi *master* i nie ma żadnych zmian do zatwierdzenia (patrz wiersz ❹). Po spojrzeniu do dziennika widzimy, że znajdujemy się w stanie, do którego chcieliśmy przywrócić projekt (patrz wiersz ❺).

Usunięcie repozytorium

Czasem może się zdarzyć, że popsujesz coś w historii repozytorium i nie wiesz, jak z tego wybrnąć. Jeśli znajdziesz się w takiej sytuacji, najpierw spróbuj poprosić o pomoc przy użyciu metod omówionych w dodatku C. Natomiast jeśli nie potrafisz naprawić repozytorium, a pracujesz sam nad projektem, możesz kontynuować pracę z plikami i pozbyć się historii projektu, usuwając katalog `.git`. To nie będzie miało wpływu na aktualny stan jakiegokolwiek pliku, choć spowoduje usunięcie wszystkich operacji zatwierdzenia. Dlatego też nie będziesz mógł przywrócić projektu do żadnego wcześniejszego stanu.

W tym celu przejdź do menedżera plików i usuń repozytorium `.git`, lub też usuń ten katalog z poziomu powłoki. Innymi słowy pracę z repozytorium będziesz musiał rozpocząć od początku, aby zapewnić monitorowanie plików. Poniżej przedstawiłem cały proces przeprowadzony w sesji powłoki:

```
git_cwiczenia$ git status ❶
On branch master
nothing to commit, working directory clean
git_cwiczenia$ rm -rf .git ❷
git_cwiczenia$ git status ❸
fatal: Not a git repository (or any of the parent directories): .git
git_cwiczenia$ git init ❹
Initialized empty Git repository in git_cwiczenia/.git/
git_cwiczenia$ git status ❺
On branch master

Initial commit

Untracked files:
(use "git add <file>..." to include in what will be committed)

.gitignore
hello_git.py

nothing added to commit but untracked files present (use "git add"
→to track)
git_cwiczenia$ git add . ❻
```

```
git_cwiczenia$ git commit -m "Rozpoczęcie od początku."  
[master (root-commit) 6baf231] Rozpoczęcie od początku.  
 2 files changed, 4 insertions(+)  
   create mode 100644 .gitignore  
   create mode 100644 hello_git.py  
git_cwiczenia$ git status ⑦  
On branch master  
nothing to commit, working directory clean  
git_cwiczenia$
```

Najpierw sprawdzamy stan i widzimy, że katalog roboczy jest uznawany za czysty (patrz wiersz ①). Następnie używamy polecenia `rm -rf .git` (`rmdir /s .git` w systemie Windows) w celu usunięcia katalogu `.git` (patrz wiersz ②). Kiedy sprawdzamy stan po usunięciu katalogu `.git`, wyświetlony komunikat informuje nas, że to nie jest repozytorium Gita (patrz wiersz ③). Wszystkie dane używane przez Gita do monitorowania repozytorium są przechowywane w katalogu `.git`, więc jego usunięcie powoduje usunięcie całego repozytorium.

Za pomocą polecenia `git init` możemy od początku utworzyć repozytorium (patrz wiersz ④). Sprawdzenie stanu wskazuje, że ponownie jesteśmy na etapie początkowym, oczekując na pierwsze zatwierdzenie (patrz wiersz ⑤). Dodajemy pliki do repozytorium i przeprowadzamy pierwszą operację zatwierdzenia (patrz wiersz ⑥). Ponowne sprawdzenie stanu wskazuje, że znajdujemy się w nowej gałęzi `master` i nie ma żadnych zmian do zatwierdzenia (patrz wiersz ⑦).

Wprawdzie efektywne użycie systemu kontroli wersji wymaga pewnej wprawy, ale kiedy zaczynasz już z niego korzystać, nie będziesz potrafił się bez tego obejść.

PROGRAM PARTNERSKI

— GRUPY HELION —

1. ZAREJESTRUJ SIĘ
2. PREZENTUJ KSIĄŻKI
3. ZBIERAJ PROWIZJĘ

Zmień swoją stronę WWW w działający bankomat!

Dowiedz się więcej i dołącz już dzisiaj!
<http://program-partnerski.helion.pl>

GRUPA
Helion

KOMPLEKSOWO SZKOLIMY NOWOCZESNY BIZNES

IT

BIZNES

PROJEKTY

PROCESY

NASZE SZKOLENIA SĄ PROWADZONE
ZGODNIE Z METODĄ

BLENDDED LEARNING

modelem kształcenia, który łączy tradycyjne szkolenie z dostępem do nowoczesnych narzędzi - videokursów, e-booków i audiobooków

T: 609 850 372 E: SZKOLENIA@HELION.PL

WWW.HELIONSZKOLENIA.PL